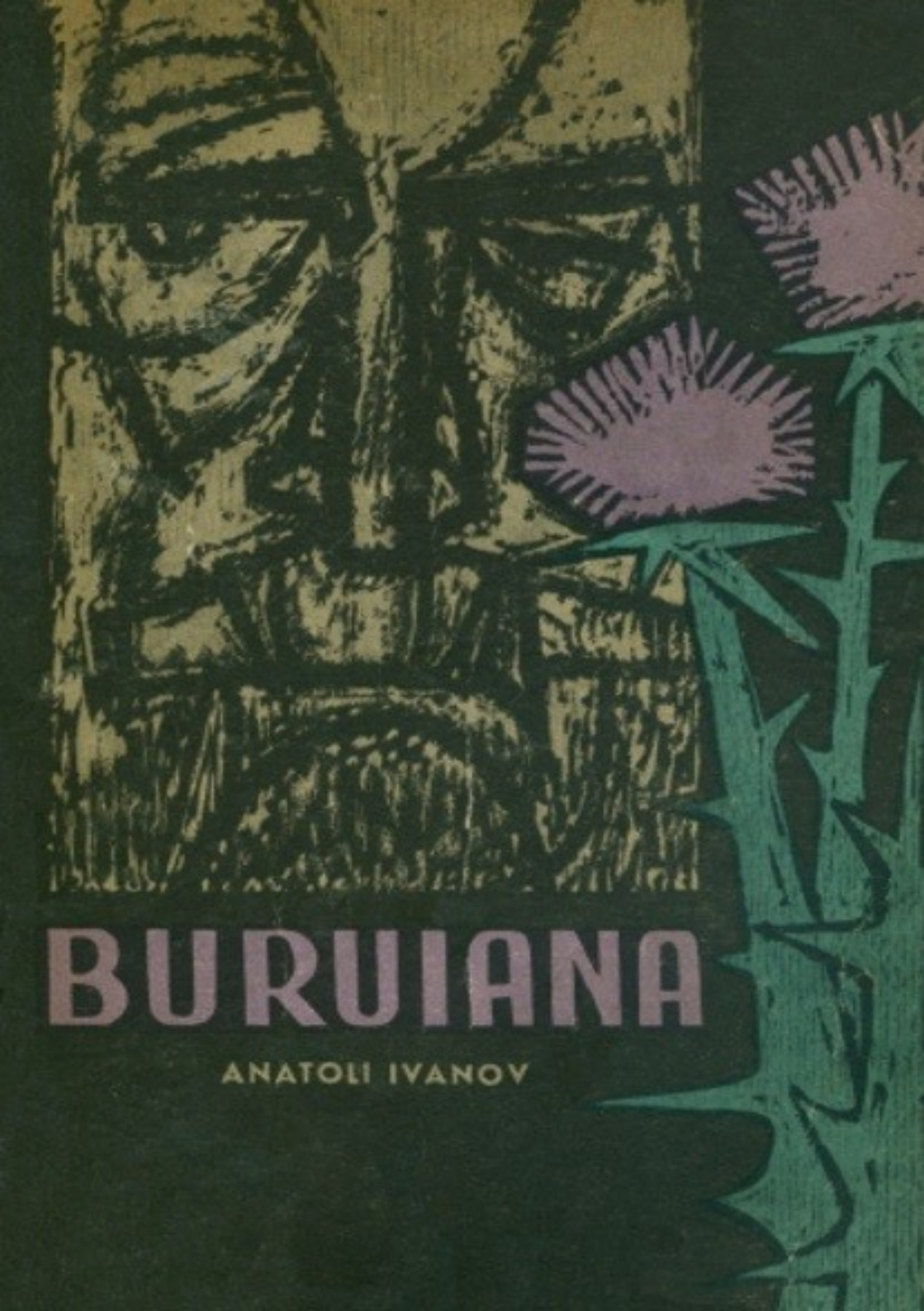

BURUIANA

ANATOLI IVANOV

BURUIANA

ROMAN

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
Bucureşti, 1962

AUTORUL DESPRE EL ÎNSUŞI

M-am născut la 5 mai 1928 în satul Şemonaiha, regiunea Kazahstanului de est. Am absolvit şcoala medie în satul meu natal, iar după aceea am intrat la Facultatea de ziaristică (secţia rusă) a Universităţii de stat kazahe „S. M. Kirov” din Alma-Ata.

În anul 1950 am absolvit universitatea şi am fost repartizat la ziarul Priirtîşskaia Pravda din regiunea Semipalatinsk, R.S.S. Kazahă.

Prin natura muncii mele la ziar călătoream mult prin Kazahstan şi scriam mai ales reportaje.

Am intrat apoi în rândurile Armatei Sovietice, unde am lucrat ca ziarist la o publicaţie militară. În armată fiind, am fost primit în rândurile P.C.U.S. Tot în armată mi-am încercat pentru prima dată forţele în domeniul literaturii, scriind povestiri.

M-am întors din armată în 1953. Serviciul militar l-am făcut în Extremul Orient şi, străbătând Siberia, m-am oprit pentru câteva zile în oraşul Novosibirsk şi am vizitat câteva raioane din regiune. Frumuseţea şi originalitatea acestui ţinut minunat, perspectivele excepţionale care se deschid în faţa lui, oamenii admirabili care trăiesc acolo m-au impresionat atât de mult, încât m-am hotărât să mă stabilesc pentru totdeauna în Siberia.

Am lucrat câţiva ani, ca redactor la un ziar raional din regiunea Novosibirsk, continuând totodată să-mi încerc forţele în domeniul literaturii. Am scris povestirea Ploaia şi am trimis-o revistei *Krestianka*[1] din Moscova. După scurt timp povestirea a fost publicată. Aşa mi-am început cariera literară.

După aceea am mai scris câteva povestiri – *Varvara Krutoiarova, Noua fericire, Makarîci, Contabilul* şi

[1] 1-Ţăranca (în lb. rusă).

altele. Aceste povestiri, mai toate inspirate din viaţa rurală, au fost publicate la Moscova şi la Novosibirsk.

În anul 1956 am scris povestirea *Cântecele Alkăi* care a apărut pentru prima oară în revista *Sibirskie ogni*[2] din Novosibirsk. Această povestire a fost scenarizată şi transmisă de câteva ori de studiourile de televiziune şi radiodifuziune din Moscova în emisiunile lor pentru întreaga Uniune Sovietică şi pentru străinătate. În felul acesta povestirea a devenit foarte cunoscută.

Povestirea, care, ar putea fi numită mai curând o mică nuvelă, a fost tipărită şi în revista *Svetova literatura* din Praga (nr. 5 din 1961).

În anul 1956 a apărut la Novosibirsk prima culegere din povestirile mele, intitulată şi ea *Cântecele Alkăi*. În acelaşi an am început să scriu romanul *Buruiana*.

În anul 1957 m-am mutat la Novosibirsk, unde am lucrat ca redactor la editura de beletristică.

Romanul *Buruiana* a fost publicat în 1958 în revista *Sibirskie ogni*.

După scurt timp am fost numit de către Comitetul regional din Novosibirsk al P.C.U.S. în munca de redactor-şef adjunct al revistei *Sibirskie ogni* unde lucrez şi azi.

Romanul *Buruiana* a fost editat tot în 1958 şi în volum separat de editura din Novosibirsk.

În anul 1960 romanul a apărut în editura „Sovetski Pisatel” din Moscova şi la Tomsk.

Romanul a fost tradus în limbile bulgară, cehă, slovacă şi franceză. E interesant de menţionat că la Bratislava romanul a apărut sub titlul *Fericirea schimbată pe aur*, la Praga *Iarba dracului* etc.

Am terminat recent un nou roman intitulat *Umbrele*

[2]2-Luminile Siberiei (în lb. rusă).

dispar la amiază.

ANATOLI IVANOV

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul I

1

Pierdut în desişul de sălcii şi plopi negri scunzi, râuleţul cotea brusc la stânga, aproape în unghi drept, chiar în mijlocul sătucului. Poate de aceea purta satul numele de Lokti[3].

O sfoară de pădure alcătuită din pini bătrâni îl împrejmuia din trei părţi, iar spre miazănoapte, cercul era închis de întinderea apelor lacului Alakul[4].

Dincolo de pădurea care împingea sătucul spre malul lacului, albiceau la soare, ici şi colo, culmile pleşuve, teşite ale dealurilor. Din sătuc ieşea un singur drum care străbătea perdeaua verde, şerpuind apoi printre dealuri, cu luciri plumburii de colb.

Primăvara, costişele line erau arate şi, dacă urcai pe cel mai înalt dintre dealuri, ogoarele păreau nişte petice negre, noi, puse peste vechea glie, spălată şi răspălată de ploile din toamna trecută, albită de soare, netezită până la luciu de vânturi.

Dincolo de dealuri, se întindeau pe kilomteri şi kilometri păduri şi mlaştini de netrecut. Pe-alocuri, în inima pădurilor, întâlneai cătune de câte cincizeci-şaptezeci de gospodării. Vara, localnicii abia mai puteau să răsufle din pricina emanaţiilor urât mirositoare ale smârcurilor. Când bătea vântul de la amiază, miasmele ajungeau şi la Lokti. Atunci omenii închideau bine ferestrele, spunând:

— A început Mlaştina Putredă să duhnească. Când te gândeşti că şi acolo trăiesc oameni… O, doamne…

---

[3] 3-Coatele (în lb. rusă).

[4] 4-Lacul Domnului (în diferite limbi turcice).

Sătucul Lokti, şi el micşor, era alcătuit doar din câteva uliţe fără nume. Casele de la marginea lui erau însă atât de împrăştiate pe malul râuleţului, încât străbăteai vreo patru kilometri de la un capăt la celălalt. Către case duceau cărărui bătătorite, pierdute printre buruieni înalte. Spre mijlocul verii, buruienile erau cosite, altfel, după ce cădea roua de dimineaţă, sau după o ploaie, nu era chip să te strecori fără să te uzi până la brâu.

Uliţa mare a satului, largă, înecată în praf, era străjuită de plopi. Ea dădea cu un capăt drept în lac, iar cu celălalt, în zidul verde al pădurii de pini.

Pe meleagurile acelea împădurite, mlăştinoase nu găseai piatră s-o cauţi cu lumânarea. În schimb, malul lin al lacului, acolo unde în Alakul se varsă un râuleţ, era plin de prundiş, iar pe dreapta şi pe stânga râuleţului, la o jumătate kilometru de vărsarea lui, se afla un vălmăşag de stânci întunecate, golaşe. Studentul Feodor Semionov, deportat politic, care trăia în Lokti, numea, cine ştie de ce, prundişul de pe mal şi stâncile acelea „o curiozitate a naturii”. Adeseori studentul îşi arcuia sprâncenele dese, negre ca pana corbului, uitându-se lung, cu mirare, la steiurile de granit ce scânteiau în soare. Localnicilor li se părea ciudat acest lucru şi-l priveau pe deportat ca pe un om sucit. „Stânci ca toate stâncile, ce mare scofală!” Erau obişnuiţi cu ele, aşa cum se obişnuiseră cu lacul, cu pădurea, cu bălţile, cu traiul lor de toate zilele, câtuşi de puţin uşor şi dulce.

Pe mal, se aflau întotdeauna câteva lotci trase una lângă alta, ca razele unui arc de cerc. Ele păreau nişte peşti negri uriaşi care ieşiseră din fundul apei şi stăteau cu capul între pietre, de unde priveau curioşi ceea ce se petrecea în sat.

Copiii se bălăceau toată ziua în apă pe lângă lotci. La poalele stâncilor nu se scălda nimeni, fiindcă acolo apa era foarte adâncă; undele grele, verzui, plescăiau amenințător, se spărgeau de granit, chiar pe vreme fără vânt.

Nu prea demult, tot podişul de lângă sat era încă acoperit de păduri seculare. An de an, copacii erau însă doborâţi, arşi – oamenii cucereau mereu un metru cu metru pământul bun de arat şi, în cele din urmă, vântul năvalnic se dezlănţuise în voie, şuierând peste colinele netezite cu pământ gras.

Sfoara de pădure din vatra satului rămăsese însă neatinsă, ca o perdea care despărţea satul de ogoare, de zare, de lumea largă.

Până la cea mai apropiată aşezare mai de seamă erau vreo cincizeci de verste. Se spunea că undeva, departe, dincolo de lac, se afla un oraş mare. Dar unde anume, asta n-o ştiau decât starostele Gordei Zerkalov, vreo doi-trei argaţi ai bogătanului Alexei Lopatin, care aduceau marfă de acolo pentru prăvălia lui, şi el însuşi, Lopatin. La oraş nu se putea ajunge cu uşurinţă decât iarna, când se statornicea pârtia pe gheaţa lacului.

Apele tulburi şi puţini adânci ale râuleţului, în care înotau porcuşori somnoroşi, se scurgeau alene prin sătuc. Somnoroasă, alene, se scurgea şi viaţa la Lokti.

De când izbucnise războiul, sătucul arăta aşa fel, de parcă l-ar fi pustiit o molimă. Studentul deportat dispăruse fără veste. Se spunea că fugise. Bărbaţii fuseseră trimişi pe front. Cei rămaşi căutau să nu se arate pe uliţă, parcă le-ar fi fost frică să nu tulbure liniştea ce domnea în sat.

Totuşi, în primul an de război, această linişte era din când în când tulburată. Acest lucru se întâmpla de

obicei în zilele când sosea poşta. O femeie sau alta se întorcea de la casa starostelui, alergând orbeşte. Strângea în pumn groaznica înştiinţare, care i se înmânase cu câteva clipe mai înainte, tânguindu-se deznădăjduită:

— A-a-a-a! O-o-o-o!

Atunci, toată lumea ştia că ea rămăsese fără bărbat, copiii fără tată, familia fără sprijin.

Încet-încet, ţipătul se auzea tot mai înăbuşit, tot mai stins, strivit de tăcerea apăsătoare care se aşternuse peste sat.

*

Ziua era nespus de dogoritoare.

Pe uliţa satului trecea încet, scârţâind, o căruţă hodorogită în care, se afla un ţigan bătrân, bărbos, cu un cercel mare în urechea stângă. Întorcând capul când la dreapta, când la stânga, ţiganul striga alene, tărăgănat:

— Cai de jugănit, cine are? Cai de jugănit, cine are?

Uneori, dintr-o căsuţă ieşea câte cineva făcându-i semn cu mâna. Ţiganul jugănar îşi oprea mârţoaga costelivă, lăţoasă ca şi stăpânul ei, o lăsa în uliţă, îşi lua traista de piele roasă cu instrumente primitive şi se ducea în grajd, după gospodar. Căluţul îşi rotea capul, chinuit de căldură, aşteptând cu răbdare să se întoarcă stăpânul.

După ce străbătu toată uliţa mare, de la un capăt la altul, ţiganul coti într-o ulicioară şi trase, ca de obicei, la Borodini. Izba lor scundă, prizărită cu două ferestruici, cu geamuri împâclite se afla tocmai la marginea sătucului, grădina de zarzavat din dosul ei dând drept în pădure. Parc-ar fi fost o băbuţă cherchelită care, după ce se tăvălise prin noroi, şedea acum pe pământ, gheboşată, privind lumea cu ochii ei

spălăciţi, fără să-i priceapă rostul.

Stăpânul casei, Piotr Borodin, un bătrân uscăţiv, gălbejit, cu bărbuţa rărită de ani, zărindu-l pe ţigan de la fereastră, ieşi repede afară, în ogradă, aruncă priviri speriate în jur şi-l pofti să intre în casă, unde îi făcu semn să se aşeze cât mai departe de geam. Se foia pe lângă musafir, pripit, slugarnic, ocolindu-i privirile.

Ţiganul se descheie la cămaşă, scoase din sân o punguţă de piele, grea, tot atât de roasă ca şi traista, şi zăbovi îndelung, dezlegându-i băierile. Borodin îşi lingea nervos buzele uscate. Ochii lui spălăciţi ba scăpărau, ba se întunecau. Degetele mâinilor, chircite ca nişte cârlige, îi tremurau. Ţiganul zâmbi batjocoritor, cu dispreţ, şi-i aruncă o hârtiuţă mototolită, cam roasă la margini.

— Na…

— N-am. Acum, nu mă mai îndeletnicesc cu aşa ceva. Ştii ce păţeşti azi pentru asta? Te bagă la puşcărie. Cât ai clipi, te înşfacă…

Şi se uită iar cu fereală spre fereastră.

Jugănarul scoase din punguţă încă o hârtiuţă colorată:

— Eşti în stare să faci şi moarte de om dacă-ţi vine la socoteală. Este?

— O, doamne! Ce vorbeşti! Te aude cel de sus! se tângui Borodin pălind. Suntem oameni… cu frica lui Dumnezeu. Şi dumneata… ă-ă…

Bătrânul îngăimă ceva îndelung, fără şir, ca pentru a se dezvinovăţi. Ţiganul şedea pe laviţă, lângă prag, şi clătina din cap, boţind îngândurat banii între degetele groase, murdare. În cele din urmă, îi aruncă bătrânului încă o hârtie. Borodin vârî banii în buzunarul pantalonilor de pânză şi porni cu paşi mărunţi spre uşă. După câteva clipe, se întoarse cu o sticlă aburită, plină

cu un lichid albăstriu, acoperită cu pleavă.

Ţiganul bău în tăcere tot samogonul[5], pahar după pahar, apoi îşi şterse cu mâneca buzele umede, cărnoase.

— Ei, eu am făcut moarte de om, spuse el, întinzându-i sticla goală. Drept răspuns, Borodin se închină repede. S-a întâmplat… S-a întâmplat. Hai, hai, nu te mai bâţâi aşa Le făceam seama unora care… ştii, dacă te prindeau în pădure, noaptea… Că, de: într-o săptămână, două, scot şi eu ceva, cu vrăcia mea. Ei, şi se mai găseşte unul care vrea să pună mâna pe banul altuia. Atunci… ori tu, pe el, ori el, pe tine…

„Mare lucru scoţi tu, cu vrăcia ta, gândi Borodin. Nu din ea te procopseşti tu cu aur.”

— Care va să zică, porţi arme asupra matale? întrebă el cu fereală. În aceeaşi clipă, însă, îi păru rău că întrebase. Ţiganul îl fulgeră cu privirea ochilor negri, străpungători. Ca un cuţit; totuşi nu răspunse nimic, doar se pocni cu laba lui uriaşă, păroasă peste buzunarul şalvarilor.

— Ei, ei, de bună seamă! Se poate altfel? Prin păduri umblă tot felul de potlogari… încuviinţă Borodin, repede, dând din cap.

Ţiganul ieşi din izbă, clătinându-se pe picioare, se urcă în căruţă, care scârţâi sub greutatea lui, şi porni, îngânând un cântec necunoscut. Ştrengarii din sat îl petrecură până departe, chiuind de mama focului.

Căruţa pierise de mult la cotitură, dar bătrânul Borodin stătea încă la fereastră, gândindu-se la jugănar, cum străbătea el pădurea, clătinându-se pe capră, trecând pe lângă smârcuri, prin locuri pustii pe care oamenii le ocoleau. Borodin privea în gol, nemişcat. Doar degetele lui bătucite tremurau uşor, iar

[5]5-Rachiu de casă.

sprâncenele alburii, stufoase, i se ridicau şi se lăsau în jos. Nici nu băgă de seamă că nevastă-sa intrase în odaie. Ştergându-şi cu colţul basmalei ochii ce-i lăcrimau, ea se aşează pe un scăunel, tuşind îndelung, cu încordare. Roşeaţa de ofticoasă din obrajii ei deveni şi mai vie.

— Ei, cât a dat? întrebă ea, frecându-şi cu mâna pieptul teşit.

— Cât a dat, cât n-a dat, tot în buzunarul nostru a intrat, răspunse bătrânul, îndepărtându-se în sfârşit de lângă fereastră.

— Ar trebui să intru la spital, spuse femeia cu glas stins. Uite, tuşesc, scuip sânge.

— E uşor să spui: la spital, răspunse bătrânul rânjind şi scărpinându-se cu toate degetele la ceafă. Dar bani de unde? Bea izmă de baltă.

— O să pier din pricina samogonului tău, şi atunci ţie-ţi rămân toate, se tângui femeia cu amărăciune. În baie, e putregai, duhoare... Doar sunt cu cincisprezece ani mai tânără ca tine, da cine m-ar crede?

Borodin păşi de colo, colo prin odaie, oftând surd şi strângând în palmă bumăştile jilave:

— Ei, Arina Markelovna, Dumnezeu e tare răbdător şi ne porunceşte să fim şi noi la fel. Uite, dac-o fi să fie... peste o lună, cred c-o să vină iar baragladina. Ei, atunci s-ar putea să intri şi la spi...

Bătrânul amuţi deodată şi se trase îndărăt, sub privirea străpungătoare a nevestei.

— Ptiu! Iar te apuci de blestemăţii! strigă Arina cu deznădejde; ridicându-se de pe scăunel, făcu un pas înainte şi se opri cu ochii holbaţi în gol.

— Ei, şi? Doar şi noi trebuie să trăim. Lui ce-i trebuie? Tot o să-i bea. Pe când noi... E-eh! şuieră pripit Borodin. Vorbele lui păreau să vlăguiască, să sleiască

puterile femeii. Ea se lăsă greu înapoi pe scăunel, chinuindu-se îndelung, zguduită din nou de tuse.

— Din pricina blestematei celeia de velniţă a ta, am să pier cu zile. Tot mi-e frică: dacă află careva? Şi acu' tu, pe deasupra... Doamne, măcar de-aş muri de moarte bună. Parcă-mi jupoaie cineva pielea de pe mine când mă gândesc: cum o fi oare cugetul tău?

— Ei hai, lasă asta. Dă-i încolo de bani. Am zis şi eu aşa, că ce-i trebuie lui!?

Arşiţa lui cuptor pătrundea parcă prin toate crăpăturile cocioabei Borodinilor. Raze drepte de lumină cădeau pieziş din ferestruici pe podeaua de scânduri noduroase, nevopsite, întinzându-se pe ele ca nişte pete gălbui, uleioase. Bătrânul Borodin le ocolea cu fereală, stăpânit de cine ştie ce gânduri, parcă-i era frică să nu alunece.

Arina rămase îndelung ca amorţită pe scăunel.

— Ei, ce stai aşa? o întrebă bărbatul, oprindu-se lângă ea. Hai, du-te.

Arina tresări, se ridică şi o luă spre uşă.

— O să ne prăpădim! Ei, o moarte are omul! Dar măcar la Grişka să te gândeşti. Are toată viaţa înaintea lui, spuse femeia, întorcându-se în prag.

— Hai, piei din ochii mei, lua-te-ar naiba! răcni Piotr. Doar ţi-am spus: să-i bea sănătos, sta-i-ar în gât de bahniţă ţigănească! Şi adăugă îndată, mai încet, mai liniştit: Crezi tu că eu nu mă gândesc la Grişka? N-o să aibă el parte prea mult să petreacă şi să se veselească! Încă puţin, şi-l ia la oaste. Aşa că chibzuieşte şi tu...

Rostul acestor din urmă cuvinte Arina nu-l înţelese.

*

Setea de a „ajunge om", de a se îmbogăţi, de a deveni un gospodar înstărit stăruia în sufletul lui Piotr,

ca un cui într-o bârnă. Cineva bătuse cuiul adânc, până la floare, şi acesta ruginise acolo – nu mai aveai cum să-l scoţi cu niciun cleşte. Îi rupeai floarea, dar cuiul rămînea înfipt, nu mai putea fi tras de acolo. Doar dacă despicai bârna…

Setea lui stăruia, dar banii nu trăgeau la el, deşi agonisea din răsputeri, trudind din greu şi el, şi nevasta, şi feciorul. Plin de năduf, trecea uneori pe la prăvălia din sat a lui Alexei Lopatin, care vindea votculiţă pe ascuns, şi se îmbăta turtă.

Iată însă că într-o zi, când Borodin îi ceru negustorului obişnuitul clondir de votcă, acesta îi răspunse doar printr-un zâmbet posomorât.

— Ce, n-ai? întrebă Piotr, neîncrezător.

— Am, dar acu’ e altă poveste. S-a oprit vânzarea cu toată străşnicia.

„Păi, drac burtos, nici până acum nu ţi-a dat voie nimeni să vinzi”, gândi Borodin. Şi întrebă:

— Da’ de ce s-a oprit?

— E război, răspunse negustorul, scurt, ca şi cum Borodin nu ştia.

Câteva zile în şir, Piotr umblă tăcut, punând la cale ceva. Pe urmă, începu să facă samogon la baie.

Dar nici cu samogonul nu puteai agonisi mare lucru. Văzând că treaba asta nu făgăduia cine ştie ce pricopseală, Piotr se gândea să fărâme cazanul, mai ales că nevasta nu-l slăbea o clipă cu văicărelile ei: „Dacă află careva, s-a isprăvit cu noi. Măcar de băiat să-ţi fie milă…” Dar iată că într-o bună zi, intră în casa lor ţiganul jugănar cu punguţa lui de piele. Piotr văzu o dată, cu coada ochiului, că punguţa nu era doldora numai de bani: asemenea unei flăcări tăioase, orbitoare, printre degetele murdare ale ţiganului sclipi şi ceva de aur – un ceas, ori un inel. Atunci, lui Piotr îi

trecu prin cap: „Nu, deocamdată nu trebuie să fărâm cazanul. Dacă n-o să mai am samogon, ţiganul nu mai dă pe la mine.” Şi acum, stând la fereastră, se gândea că ţiganul va veni din nou…

Lângă zidul izbei de peste drum, nişte cioburi sclipeau ca aurul topit în bătaia soarelui, luându-i ochii, făcându-l să lăcrimeze. Piotr nu-şi întorcea însă privirile, holbându-se la ele în gol, fără să clipească şi parcă fără să se gândească la nimic…

2

Într-adevăr, peste o lună, ţiganul sosi din nou.

Piotr dădu fuga în magazioară, unde ascunsese dinainte clondirul de samogon pentru jugănar, precum

şi o sticluţă cu un lichid negricios. Cu mâinile tremurătoare, dădu grăbit paiele la o parte. Găsi clondirul la locul lui, dar sticluţa dispăruse.

Rămase câteva clipe uluit, învăpăiat, stând jos pe paie şi căutând să-şi amintească unde era sticluţa. Apoi, parcă, sugrumat pe neaşteptate, strigă:

— Arina! Şi, încă o dată, mai tare: Arina!

Nevasta lui, care lucra în grădina de zarzavat, intră în magazie. Zărind-o, bătrânul se ridică tăcut în picioare şi se apropie încet de ea, fără să se îndrepte de spate, ca şi când s-ar fi furişat. Ochii lui holbaţi aruncau sclipiri tăioase în încăperea slab luminată. Fără a spune o vorbă, îi înfipse în gât degetele chircite. Abia după aceea, şuieră:

— Tu?... Putoare!

— Nu... nu face aşa ceva... Sticluţa... am zvârlit-o în lac... nu intra în păcat... şopti Arina, înăbuşindu-se.

Părea că bătrânul îi stoarce cu greu cuvintele din gâtlej,

— Aha! Căţea bătrână! Dar dacă nu mai vine ţiganul? Ia spune!

— Pie... pierim cu toţii!

— Unde-i? Dacă într-adevăr ai aruncat-o în lac, te sugrum pe loc!

— Am aruncat-o...

— U-u-o-o! urlă surd Borodin şi, fără ă se mai stăpâni, turbat de furie, o strânse de gât cu toată puterea. Vlăguită, vânătă la faţă, femeia se lăsă în genunchi.

— E colo, pe poliţa din mijloc, şopti ea, aproape în nesimţire.

Abia atunci îşi descleştă bătrânul degetele din gâtul ei. Femeia căzu jos moale, fără zgomot, trăgând aprig, cu gura căscată, aerul jilav, care mirosea a balegă.

Borodin trecu peste ea, apropiindu-se de dulăpiorul prins în cuie de perete, într-un colţ al magaziei. Acolo, pe poliţe, se înghesuiau în neorânduială cuie îndoite, piuliţe vechi, bucăţele de fier ruginite, alături de borcane cu dohot, cu unsoare de roţi. Borodin dibui grăbit cu mâinile pe poliţa din mijloc. Dădu de sticluţă, o strânse în pumn, râse uşurat şi se duse după clondir. Deodată simţi însă o moleşală, o ameţeală. Se lăsă pe paie, alături de nevasta lui, şi rămase nemişcat câteva clipe.

I se părea că venise în magazie de mult, de mai multe ceasuri, că ţiganul, pierzându-şi răbdarea, plecase. Sări în picioare, înşfăcă sticluţa, smulse morcovul veşted care ţinea loc de dop şi turnă câteva picături din conţinutul ei în samogon.

Alergând grăbit spre casă, îl chinuia stăruitor unul şi acelaşi gând: „A plecat, a plecat…”

Ţiganul şedea însă acolo unde îl lăsase, pe scăunel, lângă sobă. Îşi întoarse spre Piotr barba neagră ca smoala şi întrebă:

— Unde mi-ai zăbovit atâta?

Ochii lui Piotr erau împăienjeniţi de o negură. Îi vuia capul. Abia auzi vocea vraciului.

— Ă-ă… bâigui el, clipind zăpăcit, şi tăcu o clipă. A-ă… i s-a făcut rău neveste-mi, a dat boala în ea, zace în magazie. Iată… şi-i întinse clondirul.

Fără a mai spune o vorbă, ţiganul dădu de duşcă tot samogonul, chiar din clondir, îşi roti capul încolo şi încoace, apoi ieşi din izbă. Piotr îşi ştergea fruntea de năduşeala rece. Se aşeză pe laviţă şi se rezemă de perete, îşi simţea spinarea udă şi tot trupul furnicat de fiori.

Ţipetele copiilor, din ce în ce mai slabe pe măsură ce se îndepărtau, nu-i ajungeau numaidecât la conştiinţă.

Aşadar, ţiganul plecase din Lokti! Piotr trase cu gura uscată o înghiţitură de aer, se repezi la uşă şi apucă toporul de lângă prag.

Arina intră în odaie, clătinându-se.

— Suntem pierduţi… O, doamne… gemu ea.

Se aşeză pe scăunelul de lângă sobă şi-şi lăsă capul vlăguit în piept.

— Nu boci, ţi-am mai spus o dată, o boscorodi bărbatul. Şi adăugă, pe un ton oarecum plângăreţ, jalnic: Doar pentru vo-oi…

Apoi o luă la goană prin grădinile de zarzavat spre pădurea de pini, cufundându-se în ea. Nici nu simţea că crengile îl plesneau peste obraz, că picioarele i se încurcau în iarbă.

Când dădu cu ochii de drum, ţiganul tocmai trecea printre dâmburi. Calul mergea agale, la pas. Jugănarul şedea în căruţă, nefiresc de drept. Spatele lui lat se clătina uşor, ba într-o parte, ba în alta.

În locul acela, drumul făcea o cotitură largă. Piotr privea în urma vraciului şi-şi făcea mereu, repede, semnul crucii. Apoi se aplecă şi, scurtându-şi drumul, alergă, de-a dreptul spre pâlcurile negre de copaci din dosul dâmburilor.

Departe, peste întinderi, era încă lumină în plin, dar acolo, în pădure, se îndesau umbrele amurgului. Răsuflând greu, bătrânul se rezemă de un pin gros. I se muiaseră genunchii, îl ustura în gât. Auzind scârţâitul roţilor ce se apropiau, i se tăiară picioarele şi se prăbuşi vlăguit pe pământul presărat cu cetină veche, ruginie, cu cucuruzi uscaţi de pin. Printre tufele de la marginea drumului văzu căruţa trecând ceva mai departe pe drumeag. Ţiganul şedea tot atât de drept, ca pus în proţap, legănându-se încet încolo şi încoace.

Când scârţâitul roţilor începu să se stingă, pierind în

depărtare, Borodin se ridică anevoie, fără să lase toporul din mână, şi se repezi în urma căruţei. Îndată ce o zări însă din nou înaintea lui, după o cotitură, sări într-o parte, se ascunse în dosul tufelor, aşteptând cu răbdare ca jugănarul să se îndepărteze şi şoptind: „Doamne! Să nu iasă careva în drum!”

Soarele apunea. Din străfundul pădurii venea o adiere de aer jilav, de smârc.

Alergând din nou spre o cotitură, Borodin nu mai văzu căruţa. Scârţâitul ei se auzea undeva departe, pe după copaci. Înăbuşindu-se, se repezi înainte şi, deodată, se împiedică de ceva mare şi moale. Era ţiganul care zăcea de-a curmezişul drumului.

Piotr sări în goană peste el şi căzu pe drumeagul plin de hârtoape, pustiu. Jugănarul se mişcă, sprijinindu-se greu într-un cot. Câteva clipe, rămaseră aşa, uitându-se unul la altul, fără să se ridice. De altfel, ţiganul nici n-ar mai fi putut să facă aşa ceva. El pricepuse totul. Capul îi căzu moale în jos.

Piotr, întins pe pământ, dibuia grăbit în jurul lui, căutându-şi toporul ce-i scăpase din mâini. Apoi, se ridică pe vine şi rămase aşa, nemişcat. Vraciul încercă din nou să se ridice în mâini.

Nepăsătoare, învăluită în întunericul des, rece, pădurea tăcea, aşteptând parcă să vadă ce se va întâmpla. Luna plină, rotundă, palidă, se strecura cu fereală printre crengile pinilor, aproape îmbinate deasupra drumeagului.

În cele din urmă, Borodin, fără să-şi îndrepte trupul încovoiat, se dădu mai aproape de ţigan. Tăişul toporului scânteia slab. Ţiganul pesemne că-şi dădu seama ce rost avea acolo toporul, căci gemu slab, înfiorător, fără să deschidă gura.

— Iartă-mă, în numele lui Hristos... În ce păcat mare

mă bag, ce povară grea îmi iau pe suflet... C-aşa e viaţa... Înţelege-mă, înţelege-mă... îngăima Borodin în şoaptă, apropiindu-se.

Ascultându-l, ţiganul gemu din nou. Degetele lui neascultătoare, ţepene, se căzneau să descheie cămaşa veche, neagră. Nasturii nu ieşeau din cheotori. Atunci, el îşi smuci gulerul şi scoase din sân punga de piele grea, făcu un ultim efort, i-o zvârli lui Borodin şi, cu faţa la pământ, horcăi:

— Ia-o... Dar să nu... mă... Poate că-mi viu în fire... N-o să afle nimeni...

Bătrânul prinse punga din zbor şi, simţindu-i greutatea, râse înăbuşit. În clipa următoare, o vârî în sân, se ridică în picioare şi se apropie hotărât de ţigan.

— N-o să afle lumea, zici? întrebă el, aplecându-se uşor spre vraciul de cai întins la picioarele lui. Tonul lui era domol, dar atât de tăios, parcă ar fi şi ajuns stăpân nu numai pe punga de piele atât de mult jinduită, ci şi pe Lokti, şi pe tot pământul. Ai dreptate: n-o să afle!

Şi, ridicând încet toporul, îl izbi pe jugănar în cap.

Borodin simţi izbitura de parcă-şi lovise chiar capul lui. Părea că tăişul toporului, fierbinte şi totodată rece ca gheaţa, îi pătrunsese adânc în craniu şi se oprise acolo. Îi vuiau urechile, iar înaintea ochilor, în întuneric, îi pluteau rotocoale portocalii-verzui, ca şi cu o jumătate de ceas mai înainte, când alerga după căruţă.

...Borodin nu-şi dădu seama cât timp rămase în drum. Era întuneric beznă. Pe cerul acoperit pesemne de nori nu se mai vedeau nici luna, nici stelele. Părea că pe multe verste de jur împrejur nu exista, în afară de el, niciun suflet de om viu.

Îşi vârî mâna în sân, scoase punga de piele, o ţinu câteva clipe, căznindu-se s-o vadă prin întuneric, nu se ştie de ce, şi o puse la loc.

Apoi se aplecă, îl apucă pe ţigan de umeri şi-l târî de pe drum în tufăriş.

3

Mai mulţi flăcăi din Lokti care doborau copaci pentru construcţia noii biserici (cea veche arsese în primăvară, printr-o întâmplare nefericită) prânzeau pe iarba grasă, strivită de picioare. După ce isprăviră mâncarea, îşi aprinseră ţigările în tăcere. Niciunul n-avea chef de vorbă.

Grişka Borodin, ciolănos, cu umerii ascuţiţi, cu părul roşcat, lung, ciufulit, se ridică în picioare şi făcu câţiva paşi, vânturându-şi mâinile.

Braţele lui ciudate, lungi şi subţiri, se terminau cu palme bătucite, late ca lopeţile, neasemuit, înfiorător de puternice. Grişka înnoda cu uşurinţă un cui, stârnind admiraţia şi pizma bărbaţilor din Lokti.

De data aceasta luă în mâna dreaptă un ciomag, cu stânga cuprinse trunchiul unui copac şi le strigă flăcăilor:

— Ia veniţi încoa doi dintre voi, mari şi tari. Dacă-mi smulgeţi ciomagul din mână, vă dau o rublă. De nu, îmi daţi voi câte una.

Nimeni nu se grăbi să-i primească provocarea. În cele din urmă, doi inşi se ridicară în picioare, îşi scuipară în palme, dar, cu toate sforţările, nu izbutiră să-i smulgă ciomagul. Mâna lui Grigori îl strângea ca o menghină.

— Să mai vină unul! strigă el triumfător, sclipindu-şi ochii apropiaţi unul de altul, rotunzi, ca ai tatălui său.

Nici trei inşi nu izbutiră să-i smulgă ciomagul. Doar se aleseră cu palmele zgâriate de noduri. Grigori rânji batjocoritor, zvârli ciomagul şi-şi şterse sudoarea de pe fruntea îngustă.

— Iac-aşa! rosti el. Dacă am pus mâna pe ceva, nu-i mai dau drumul. Nu mai poate nimeni să mi-l ia, să-l smulgă.

— Tu ai toată puterea în mâini, ca racul în cleşti, spuse Andrei Veselov, un flăcău cu obrazul ciupit de vărsat, cu părul des şi aspru, ca o coamă de cal. Dar dacă-ţi trag numai o sfârlă în frunte te-ai şi dat de-a berbeleacul.

— Ia încearcă numai! se răsti Grigori mânios.

Ochii lui mici priveau cu răutate din adâncul găvanelor, de sub fruntea teşită. Nările i se umflau, iar falca de jos îi ieşise nefiresc înainte.

— Ei, s-ar putea să încercăm, rosti Veselov alene.

— Încearcă numai! zise din nou Grigori, pe acelaşi ton, dar, văzând că Veselov dă să se ridice, făcu câţiva paşi îndărăt, arătându-şi laşitatea pe faţă. Stai liniştit... drac bălţat!

— Nu pricep, Andrei, ce-ţi vine să te pui cu unul ca ăsta, interveni Tihon Rakitin, un flăcău vânjos, tare ca piatra, cel mai voinic din Lokti. O să-l faci pe Grişka să fugă la pârâu… să se spele.

— Las' că te prind eu odată la strâmtoare, mormăi Grigori, ferind într-o parte. Şi, scoţându-şi din buzunar laba grea, uriaşă, i-o arătă lui Veselov. Să te văd atunci ce-o să ţopăi, ce-o să mai chiţăi.

Andrei se culcă pe iarbă, cu spatele la Grigori.

— Dar de ce vă aveţi voi ca pisica şi câinele? îl întrebă Rakitin pe Andrei.

Veselov tăcea. În locul lui răspunse Fedot Artiuhin, un lungan iute ca sfârleaza:

— Păi, se ştie de ce… Din pricina Duniaşkăi.

Grigori se lungi şi el pe iarbă. Îşi încleşta şi-şi descleşta pumnii uriaşi, cufundat în gânduri.

Andrei se întoarse cu faţa în sus, cu mâinile sub cap, privind în adâncul cerului de deasupra pădurii. Sus, în tării, se destrămau nouraşii albi, ca de vată, iar în jurul lor, se rotea în zbor un erete de stepă nimerit prin cine ştie ce întâmplare pe acele meleaguri împădurite.

— Fedka Semionov zicea, grăi visător Veselov, că în curând oamenii au să zboare în văzduh ca păsările. O fi adevărat, au ba, cum credeţi?

— Minte, fără doar şi poate, răspunse Artiuhin. Şi lămuri: Pasărea de ce zboară? Fiindcă e uşoară. Dar omul? Oho! Mai ales, unii… Artiuhin aruncă spre Grişka o privire piezişă. Au atâta borhot într-înşii. Păsările au aripi. Şi apoi, oasele li-s mai uşoare ca aerul, fiindcă-s goale pe dinăuntru.

Artiuhin se scobi în dinţi, parcă ar fi mâncat carne, îşi luă de pe un buştean obielele întinse la uscat şi, începând să se încalţe, întrebă:

— Şi apoi, ce fel de aripi o să aibă omul?

— Am auzit tot de la el că s-au şi născocit nişte maşini cu care poţi să zbori, spuse Rakitin.

Artiuhin clipi repede şi, privindu-l ţintă pe Rakitin cu ochii lui rotunzi, se îndoi:

— Ce face-e?

— Nişte maşini. Se cheamă *iroplane*.

— Şi din ce le-au făcut?

— Asta nu ştiu. Fedka nu mi-a spus.

— Ei vezi? Minte, şi basta! încheie Artiuhin, triumfător.

— Nu degeaba a fost surghiunit aici, zise Grigori. Şi iacătă că a fugit acu', ticălosu'.

— Dar ce-ai tu cu el? întrebă Rakitin.

— Nimic. Dar nu-l aveam la inimă, răspunse Grigori în doi peri.

Nouraşii se topiseră în slăvi. Cerul se boltea albastru, lin, îmbietor. Eretele, fără a da deloc din aripi, plutea la o mare înălţime, rotindu-se larg. Andrei nu-şi mai lua ochii de la el. Stătea fără să se mişte, fără să clipească, ca vrăjit.

— Ei, hai la treabă, zise Rakitin, începând să se încalţe şi el. Până-n seară, mai doborâm vreo cinci copaci.

Fără să-şi ia ochii de la pasăre, Andrei spuse:

— Şi eu aş zbura bucuros cu maşina ceea despre care vorbea Fedka Semionov.

— Cu ce? întrebă Artiuhin, clipind din nou. Şi ai pica din cer, numaidecât. Ca popa! Ha-ha, ce bine i-ar părea lui Grişka! Şi la ce bun să zbori?

— Ca să văd de sus cum trăiesc oamenii pe pământ, răspunse Veselov. Semionov zicea că se află pe lume o ţară unde nu sunt bogătaşi-lipitori, ca Lopatin ori Gordei de la noi, ci toată lumea trăieşte acolo în case înalte, luminoase. Ţii minte, Tihon?

— Ţin minte. Acolo toţi oamenii ies împreună la arat, la semănat, şi casele şi le clădesc tot împreună. Dar sunt nişte basme. Nu se află nicăieri asemenea ţară.

— Ei, cum să nu fie, odată ce a spus Fedka că este, obiectă Andrei. Doar e un om cu carte, ştiţi şi voi.

Rakitin nu răspunse nimic. În locul lui, Grigori vorbi iar:

— A îndrugat la minciuni şi a spălat putina. Nu degeaba l-au surghiunit aici.

— Are dreptate Tihon: nu este, se amestecă în vorbă Artiuhin, păşind de colo, colo pe iarbă. Iar de-ar fi, de mult ar fi pus mâna bogătaşii pe ea. Tu zbori unde vrei cu ăla... cum îi zice? Iar Lopatin al nostru vine în fugă pe jos, mai iute ca tine, şi ia cu japca totul. Tu ai sosit în zbor, şi el te-a lăsat mofluz, cu buza umflată.

Andrei se ridică de jos, tăcut, şi-şi luă toporul.

— Ei, ce mai stai tolănit, ca un porc? îi strigă Rakitin lui Grigori. Scoală!

Grigori se ridică fără să scoată o vorbă, dar nu li se alătură flăcăilor, care se şi apucaseră să doboare un pin bătrân de toată frumuseţea, ci se îndepărtă de ei.

— Ia uite, putoarea! auzi un glas în spatele lui, dar nu se întoarse, nu răspunse nimic.

*

Grişka Borodin stătu vreun ceas şi jumătate pe malul unei mici bulboane a râuleţului din pădure, cu apă lină, parcă adormită pe veci. Se privea în oglinda apei, gândindu-se la ceva, cu dinţii încleştaţi aprig, ceea ce făcea să-i iasă mult înainte falca de jos.

O luă spre casă încă înainte de a amurgi. După ce ieşi din pădure la drum, îşi scoase cizmele scâlciate, prea mari pentru picioarele lui, păşind cu tălpile goale prin praful moale, răcoros.

Deodată, dădu cu ochii de un lemn lung aducând a

coadă de topor, ce ieşea dintr-o tufă de lângă drum. Se apropie: într-adevăr era un topor.

„L-o fi pierdut vreun gură-cască, gândi Grigori, aplecându-se. Ia te uită, dar este toporul nostru! Vasăzică, tata a fost acest gură-cască.”

Ridică toporul de jos şi deodată rămase uluit, privindu-i tăişul, străbătut de fiori. Toporul era plin de sânge uscat, negricios. Pe alocuri, sângele se închegase, şi de un cheag se lipise un smoc de lână sau de păr negru.

„Pesemne c-a tăiat o vită!” îşi zise mirat Grişka, întorcând toporul în mâini, şi parcă se simţi mai liniştit. Gândea: „Poate că a dat peste o vacă rătăcită de cireadă, şi… Doar aseară m-am culcat târziu, şi el încă nu venise…”

Se uită în jurul lui. Tufa de lângă drum era uşor călcată, cu unele crenguţe rupte, care se şi ofiliseră. Prin urmare, fuseseră frânte dimineaţa sau noaptea trecută.

Cu inima cât un purice, Grişka trecu peste tufă, luând-o cu băgare de seamă prin pădure. Acolo, printre copaci, iarba era de asemenea călcată – părea că ceva mare şi greu fusese târât peste ea.

Se opri nehotărât. Îi era frică să meargă mai departe. Totuşi, după o clipă de şovăială, mai făcu câţiva paşi.

Deodată, încremeni, apoi sări cât colo. Ar fi vrut să fugă de-a dreptul prin pădure, în sat, cât mai departe de acest loc, dar nu putea: i se muiară picioarele şi se prăbuşi la pământ. Chiar alături de el, zăcea leşul ţiganului, acoperit cu crengi uscate şi cu iarbă veştedă, smulsă din pământ cu rădăcini cu tot. Capul mortului era plin de sânge, cămaşa sfâşiată la piept, barba neagră zbârlită şi degetele chircite. Într-o mână avea ţărână, amestecată cu iarbă, parcă ar fi vrut să se

acopere singur, înainte de a-şi da duhul, dar moartea îl împiedicase s-o facă.

Venindu-şi în fire, Grişka se târî înapoi. Odată ajuns în drum, se opri, săgetat pe neaşteptate de un gând: „Dar dacă trece cineva prin apropiere şi-l… găseşte?”

Îi era groază să se întoarcă şi să ascundă leşul. Poate că nu s-ar fi hotărât s-o facă, dar deodată auzi o căruţă ce se apropia, hurducăind cu roţile peste rădăcini. I se părea că venea atât de repede, încât peste o clipă avea să fie acolo. Se ascunse în tufe. Inima îi zvâcnea năvalnic. Se silea să nu răsufle, ca să-i mai potolească bătăile.

După ce căruţa trecu, Grigori se ridică cu băgare de seamă şi, aplecându-se de spate, se apropie încet de locul unde zăcea leşul. Căuta să nu strivească nici măcar un vreasc, să nu atingă o creangă. Când dădu din nou cu ochii de mort nu se mai simţi stăpânit de frică. Se puse pe treabă: aruncă la o parte vreascurile ce acopereau leşul, îl ridică, îl săltă cu o sforţare pe umeri şi, clătinându-se sub povara lui, se afundă în pădure, cât mai departe de drum.

Într-un loc pustiu, neumblat, Grigori aruncă mortul jos şi se aşeză să se odihnească. Mai înainte de a-şi trage bine răsuflarea, sări grăbit în picioare şi se apucă să scobească pământul cu toporul, scoţând cu palmele lui uriaşe, ca nişte lopeţi, bulgării umezi, reci, cu iz de mlaştină, amestecaţi cu iarbă şi cu fire mărunte, gălbui, ieşite din rădăcinile copacilor.

După ce săpă groapa, Grigori împinse mortul în ea, îl acoperi cu pământ şi aşternu deasupra un strat de frunziş vechi, putred…

4

Soarele alunecă peste acoperişurile sparte ale izbelor sărăcăcioase, peste geamuri, pe oglinda solzoasă a lacului şi apuse dincolo de pădure. Dintre copacii aceştia se târa, se furişa pe uliţe înserarea jilavă, înceţoşând, ascunzând contururile obiectelor.

După cină, Grişka ieşi în ogradă şi rămase câteva clipe cu privirile spre lac, cu mâinile în buzunarele pantalonilor de pânză boţită. Coatele îi ieşeau la spate, ca două unghiuri ascuţite.

Îl zări pe taică-său ieşind din pădure. Ca să-şi scurteze calea, o luase de pe drumeag spre grădina de zarzavat. Acolo, trecu peste pârleaz şi, cu cazmaua în mână, se îndreptă spre casă, printre răzoare.

Lângă casă, bătrânul zvârli cazmaua pe uşa deschisă a magazioarei de scânduri, se aşeză pe un butuc plesnit, pe care despicau lemnele, şi rămase cu capul plecat, fără să-l bage în seamă pe fiu-său. Era vădit că bătrânul cutreierase prin pădure, că se strecurase prin desişul de tufe agăţătoare. Mâinile lui uscăţive, noduroase, erau pline de zgârieturi, iar cămaşa, ruptă în două locuri. În barba încâlcită i se încurcase un ac de cetină uscată. „S-a târât pe jos”, gândi Grişka şi întrebă:

— Da’ unde ai fost cu cazmaua?

— Unde a înţărcat dracul copiii, răspunse taică-său cu ciudă.

Grigori tăcu o clipă, cercetându-l din cap până în picioare cu o privire batjocoritoare. Simţind aţintită asupra lui acea privire neobişnuită, cercetătoare, iscoditoare, cuprins de nelinişte, bătrânul se întoarse spre fecioru-său:

— Ce-i cu tine?

— Cu mine? întrebă Grişka, fără a-şi mai ascunde zâmbetul. Nu cumva ţi-ai căutat toporul prin pădure?

Bătrânul sări în picioare. Voi să spună ceva, dar nu făcu decât să mişte din buze. În cele din urmă, îngăimă:

— Aşa…

— Aşa, tată… Uite toporul, colo, în ungher. Ia-l.

Fără a spune o vorbă, bătrânul se întoarse, ascultător, şi se îndreptă spre ungherul în care se afla o grămadă de vreascuri, aduse pentru iarnă. Păşea mărunt, târându-şi picioarele cu un aer obosit. Ridică toporul de lângă grămada de crengi şi, fără să-şi dea seama, îşi muie degetul cu scuipat şi-i cercetă tăişul, ca să vadă dacă e bine ascuţit.

— Ce, nu s-a tocit? întrebă Grişka, batjocoritor.

Deodată bătrânul îşi scânteie ochii injectaţi şi se repezi la fiu-său cu toporul în mâini. Acesta pierzându-şi cumpătul, sări cât colo şi, fără a mai sta pe gânduri, fugi în magazioară, cel dintâi adăpost pe care-l întâlni în cale. Taică-său dădu buzna după el, trânti uşa, o apăsă cu spatele şi hârâi sugrumat:

— Să ştii, fecior de târfă, că te omor şi pe tine, dacă…

În primele clipe, deşi nu înţelegea ce voia taică-său de la el, Grigori se repezi dintr-un ungher în altul; apoi se întoarse şi, văzându-l prin întunericul din magazie cu toporul în mână, se lipi cu spatele de perete. Abia atunci sub fruntea mică, îngustă, un gând îngrozitor îi sfredeli creierul: „Mă omoară! Mă omoară! Ce-i pasă că-s fiu-său?…”

În aceeaşi clipă, se auzi afară:

— Gri-şen-ka-a!

Arina îl văzuse de la fereastră pe bătrân repezindu-se

după băiat, cu toporul în mână. Ieşind valvârtej din izbă, înnebunită de spaimă, cu părul vâlvoi, lovi din fugă cu trupul ei moale, vlăguit, uşa magazioarei, de care Piotr sta rezemat cu spatele, şi se lăsă jos, sleită de puteri, începând să ţipe subţirel, piţigăiat:

— Săriţi, oameni buni! Îl omoară pe băiat! Aju…

Bătrânul deschise larg uşa. Arina se prăbuşi înăuntru, pe balega de pe jos. Bătrânul trânti uşa la loc, se rezemă din nou cu spatele de ea şi strigă:

— Nu urla, năroado! Şi urmă mai încet: Ce v-a apucat? Vreţi să mă vedeţi pus în fiare?

— Vino-ţi în fire, afurisitule! Ucigaşule!

— Taci din gură! Fără să-şi mai dea seama ce face, bătrânul o izbi cu piciorul în obraz.

Ea scoase un ţipăt, îşi acoperi faţa cu mâinile şi începu să se tânguie subţirel.

Grişka înţelese că cea mai primejdioasă clipă trecuse, că taică-său îşi recăpătase judecata. Totuşi se temea să se mişte din loc. Stând la perete, se holba când la taică-său, când la maică-sa.

Bătrânul răsufla des, adânc, lungindu-şi gâtul. Apoi zvârli aprig toporul într-un ungher al magaziei. Grigori îşi înghiţi scuipatul şi zise împăciuitor:

— De ce ai făcut asta, tată?

Arina începu din nou să se tânguie.

— E-eh, aşa-i viaţa, rosti deodată Piotr posac şi se lăsă jos încet, lunecând cu spatele pe uşă.

— Iată, Grişenka, unde am ajuns… şopti Arina. Doamne, ia gândeşte-te: i-a luat omului viaţa, pentru bani… Ştii, i-a dat mai întâi să bea otravă, apoi l-a omorât undeva…

Bătrânul o privea cu un aer ciudat, cu luare-aminte, fără a o întrerupe, parcă nici n-ar fi fost vorba de el. Arina se ridică de jos, clătinându-se pe picioare. Se târî

spre ungher, cu o mână acoperindu-şi obrazul strivit, luă toporul de jos şi păşi spre uşă.

— Dă-te la o parte, diavole!

Bătrânul se dădu supus la o parte, nepăsător dintr-odată faţă de orice. Chiar şi atunci când Arina se întoarse în uşă spunând: „Să ne judece Dumnezeu, dar eu n-am să rabd, o să spun totul la oameni”, el doar zâmbi, dând din cap.

După ce plecă Arina, tatăl şi fiul mai stătură câteva clipe faţă în faţă, tăcuţi. În cele din urmă, bătrânul întrebă:

— De ce l-ai… îngropat?

— Dacă te spune mama la oameni, ce te faci? întrebă Grişka în loc de răspuns.

— Mama? Dar tu?

Grişka nu-i răspunse. Îşi vârî mâinile în buzunare şi ieşi din magazie.

Noaptea, Arina, care zăcea în patul de lemn scârţâitor, tuşea cu încordare şi scuipa sânge, bolborosind în delir. Bătrânul se sculă de pe laviţă şi aprinse lampa.

— Ce, tată, nu te ia somnul? Sau ai năluciri? întrebă Grigori batjocoritor, ridicând capul de pe cojocul de oaie întins pe duşumea.

— Eşti un nărod; de ce rânjeşti?

— Cu câte parale te-ai pricopsit?

— Câte sunt, toate-s ale mele…

— Ale matale? Grigori se ridică în capul oaselor şi repetă: Aşadar, ale matale-s?

Bătrânul se întoarse brusc spre el. Grigori se făcu însă că nu-i observă acea mişcare neliniştită, căscă alene, se culcă la loc, cu mâinile sub cap, şi întrebă:

— Tată, dar dacă, într-adevăr, află cineva? Ai să zaci până la moarte în lanţuri.

Bătrânul tăcu o clipă, apoi sări în sus şi începu să păşească prin odaie de colo, colo ţipând:

— Na! Ţine!... Şi nu-mi mai scoate sufletul!... Smulgându-şi din sân punga de piele, i-o zvârli lui Grigori, aşa cum i-o zvârlise lui ţiganul. Alergând mereu din colţ în colţ urmă: Hai, du-te de mă pârăşte. Pe mine, pe taică-tău! Crezi că mă sperii? O să zac în lanţuri la ocnă! O să zac pentru voi! Eşti un lup, Grişka! Am încălzit un şarpe la sân...

Grigori întinse mâna, ca să ridice punga de jos, dar bătrânul se repezi ca un uliu şi, îmbrâncindu-l cât colo, înşfăcă punga cu ambele mâini.

— Nu pune laba, pui de năpârcă!

Grigori se izbi cu ceafa de perete, dar nu zise nimic.

— Du-te! Pârăşte-mă! spuse din nou taică-său. Dar ţine minte: mai înainte pun mâna pe tine şi-ţi sparg căpăţâna...

Arina se zvârcolea în pat. Bătrânul dădu din cap înspre ea, urmând cu glas plângăreţ:

— Şi zgripţuroaica asta de mă-ta... Vrea să mă dea de gol, ştiu... Da' ce? Pentru mine am făcut-o? Am să vă sugrum pe amândoi odată...

— Să ştii, tată, că ţi-ai pierdut minţile acolo... pe drum, răspunse Grigori, frecându-şi capul lovit. Cine vrea să te dea de gol? Dacă ar fi aşa, ce rost ar fi avut să-l îngrop pe ţigan?

Bătrânul îl asculta cu mirare, clipind des din ochii care-i lăcrimau. Grişka se culcă la loc pe cojoc şi se întoarse cu faţa la perete.

— Stinge lampa; la ce să vadă lumea lumină?

Arina se zvârcoli până la ziuă, chinuită de fierbinţeli, înăbuşindu-se în aerul greu din odaie, bolborosind într-una.

Nici bătrânul, nici fiu-său nu se apropiară de ea să-i

mai aline chinul.

5

Duminică.

Vara era pe sfârşite. Din zori roua căzută din belşug aburea pe buruienile înnegrite din grădinile de zarzavat, pe prundiş, pe troscotul de la marginea drumurilor. Soarele răsărea dincolo de lac, le zbicea îndelung cu căldura lui scăzută – aburul subţirel, abia

zărit, se ridica, plutea deasupra pământului. Ţărâna şi văzduhul se încălzeau încet. Totuşi, la amiază, copiii, în frunte cu firavul Vanka Butîlkin, cu gâtul lui lung, şi cu dolofanul Goşka Tuşkov zburdau desculţi.

Grigori Borodin, îmbrăcat cu cămaşă albastră, nouă, trecea agale pe uliţă, cu mâinile vârâte ca de obicei în buzunar, răspândind un iz uşor de samogon. Ţinea la subţioară un pacheţel.

În mijlocul sătucului se ridica binaua albă a bisericii ce se clădea din bârne. Popa Afanasi, cu poalele anteriului prinse în brâu, păşea de-a lungul pereţilor, pipăind bârnele gălbui şi mirosindu-şi degetele.

Grigori nu-l avea deloc la inimă pe popă şi tocmai voia să se abată într-o hudiţă, când părintele Afanasi îl zări şi-i făcu semn cu degetul să se apropie.

— Blagosloveşte, părinte, rosti Grigori cu smerenie, plecându-şi capul.

Popa făcu semnul crucii deasupra lui şi iar îşi mirosi degetele:

— Ia să-mi spui mie, duhovnicul tău, de ce nu mai ieşi la muncă? Vreau să-mi clădesc o casă nouă, am nevoie de lemnărie, şi nu mai iese aproape nimeni să doboare copaci. Pe Veselov mâine-poimâine îl ia la oaste…

— La oaste? repetă Grigori cu vioiciune.

— Şi pe Rakitin, şi pe Artiuhin…

— Aşa?

— Ştii că am nevoie de lemn. Te plătesc şi vă dezleg de toate păcatele grele şi uşoare, pe tine, pe taică-tău şi pe maică-ta.

Auzind vorba „păcate grele”, fără să vrea, Grişka se trase înapoi, pălind. Părintele Afanasi se aplecă numaidecât la urechea lui, şoptind:

— A, vasăzică, ai un păcat greu pe suflet?

— Ce vorbeşti, părinte? Niciunul.

Popa îl privi aspru şi se dădu cu un pas îndărăt.

— Ei, de acu’ ţine minte: părintele tău duhovnicesc e slobod să te dezlege de orice păcat. Aşadar, mergi mâine la pădure?

— Merg, părinte, se învoi Grigori.

„Da, cum nu! O să mă spetesc pentru tine, ghiuj bătrân! Pe dracu’! Aşteaptă mult şi bine… gândea el. Pe Andriuha, va să zică, îl ia la oaste. Da-da! Ia te uită!”

Îşi văzu de drum, fără să mai privească îndărăt.

Câteva clipe după aceea, se abătu pe o potecuţă abia zărită, ajungând la o căsuţă văruită de la marginea satului. Acolo locuia Duniaşka, împreună cu bunica ei, care orbise de mult şi era atât de bătrână, încât părea că, la prima suflare de vânt, va cădea jos şi nu se va mai ridica.

Duniaşka împlinise şaisprezece ani. Eră o fetişcană nu tocmai înaltă, cu părul negru, domoală la vorbă şi cu un zâmbet copilăresc, totdeauna plin de sfială, de naivitate.

Duniaşka nu-şi mai amintea de părinţii ei. Muriseră de holeră, când ea n-avea nici trei ani. De atunci, Duniaşka fusese luată de bunica ei, care trebăluia prin gospodărioară şi spăla podele, rufe, sau plivea grădinile de zarzavat la starostele Zerkalov, la negustorul Lopatin şi, uneori, la popa Afanasi.

Când se auzi zgomotul uşii din tindă, deschisă de Grigori, Duniaşka strângea de la masă. Se întoarse brusc, cu o licărire de bucurie sfioasă în ochi, cu faţa luminată de un zâmbet. Îndată ce dădu însă cu ochii de Grigori, zâmbetul i se stinse pe buze şi aruncă bunicii ei, care şedea pe pat, o privire nedumerită, înciudată, parcă ar fi vrut să întrebe: „Ce caută Grişka Borodin în

casa noastră?”

— Ziua bună, rosti acesta, trecând pragul. Bucuroase de oaspeţi?

— Bună să-ţi fie inima, poftim intră, fonfăi bătrâna cu gura ştirbă, parcă silindu-se să recunoască musafirul cu ochii ei fără vedere. Apoi se întoarse către nepoată: Cine-i, Duniuşka, că nu-l cunosc după vorbă?

Fata nu-i răspunse.

— Pare-mi-se, halal musafir în casă pe nepusă masă, spuse Grigori în locul ei, zâmbind posomorât.

Intră în odaie, se aşează pe un scăunel nevopsit şi o întrebă pe bătrână:

— Mai trăieşti? Credeam că ai murit…

— A, nu cumva-i Grişka Borodin? Mi-e vremea să mor, dar nu vine deloc moartea să mă ia. S-o fi rătăcit pe undeva…

Uşa din tindă se trânti iar.

Se ivi o cerşetoare, o fetişcană de vreo cincisprezece ani, murdară, zdrenţăroasă. Se lipi cu sfială de tocul uşii şi îngăimă cu glăscior subţirel, gata să se stingă în orice clipă:

— Miluiţi-mă cu o coajă de pâine de sfânta sărbătoare…

Grigori se căută în buzunar, scoase o rublă boţită şi i-o aruncă cerşetoarei.

— Na… Şi cară-te!

Hârtia căzu jos, la picioarele fetei. Ea n-o ridică. Doar îl privea pe Grigori cu ochii albaştri larg deschişi, speriaţi.

— Ei, ce te uiţi? Ia, odată ce ţi-am dat.

— Nu… Numai o coajă de pâine, mi-ajunge. Bani nu-mi trebuie. O să mă-ntrebe careva: de unde ai căpătat atâta? Şi o să spună: ai furat…

Grigori se ridică, luă hârtia de jos şi i-o întinse fetei.

Ea se trase îndărăt, dând din mâini:

— Nu, nu... Numai o cojiţă de pâine, altminteri mă lipsesc.

— Ptiu! scuipă Grişka şi, vârându-şi bumaşca în buzunar, se aşează la loc.

Duniaşka şedea lângă cuptor privindu-i tăcută, cu mirare, şi pe musafirul nepoftit, şi pe cerşetoare. Apoi scoase din dulap un codru de pâine:

— Na, ţine...

Fata apucă pâinea cu mâna ei slăbuţă, de mult nespălată, o vârî îndată în sân, sub zdrenţe, şi dădu să plece, dar bătrâna, ridicându-se anevoie de pe pat, spuse:

— Ia stai, puicuţo...

Păşind de-a lungul peretelui, bătrâna ajunse până la cerşetoare, care o privea şi mai speriată, şi începu să-i pipăie cu mâinile, străvezii parcă, galbene ca ceara, umerii osoşi, capul legat cu o otreapă.

— De unde eşti, fetiţo? o întrebă bătrâna.

— N-am casă, răspunse fata. Umblu aşa, prin sate.

— Şi cum te cheamă?

— Aniska.

— Tată, mamă, n-ai?

— N-am... Am venit din altă parte, de la Smolensk, lămuri Aniska mai prinzând inimă.

— Ţi-e foame, fetiţo?

— Nu... Nu prea. Am mâncat ieri... Am avut sălaş afară din sat, dincolo de lac. Cu tata. El s-a îmbătat şi s-a înecat în lac. Mama a murit în drum, pe când veneam încoace...

Grigori se aşezase pe scăunel şi se uita ba la bătrână, ba la cerşetoare, ba la Duniaşka. Îşi pusese pe genunchi pachetul pe care-l adusese, dar nu-l desfăcea, parcă aşteptând să fie rugat s-o facă.

— Orfănica mea, sărmana de tine, o căină bătrână pe fată, mângâind-o pe cap. Fără casă, fără căpătâi…

— Vara mai merge, dar iarna e rău. Uneori, mă rog de oameni să mă lase să dorm o noapte în casă. Dar nu prea mă primesc, le e frică să nu le fur ceva. Sâmbătă e mai bine, urmă Aniska, e ziua de scăldat. După ce s-au spălat cu toţii, intru şi dorm în vreo baie. E cald. Chiar şi în a doua noapte nu e rău, poţi dormi. După aia, se face frig. Se mai poate dormi şi pe la stâne, cu vitele. Mă culc lângă o oaie – e caldă, ca soba. Numai că cei mai mulţi închid stâna peste noapte.

Din când în când, vocea fetei se întrerupea, şi atunci ea clipea des şi încreţea fruntea, parcă silindu-se să-şi mai aducă aminte ceva vrednic de povestit acestei bătrâne oarbe şi atât de prietenoase.

— Toate astea-s minciuni, spuse deodată Grigori.

Aniska tresări şi tăcu, cu gâtul lung, slab, întins spre el. Bătrână se întoarse şi ea către Grigori:

— Ţi-ai găsit cu cine să te pui, urâciosule! Greu păcat îţi faci!

Grigori zâmbi şi se răsuci pe scăunel:

— Nu-i nimic… Chiar adineauri zicea părinele Afanasi că mă dezleagă de toate păcatele…

Bătrâna morfoli cu gura ei ştirbă, apoi îi spuse Duniaşkăi:

— Ia, adu fetei ceva de mâncare. Şi ar fi bine să se spele. Pesemne că e murdară.

— Numaidecât. N-avem apă, bunicuţo. Aduc într-un suflet de la lac.

Duniaşka sări sprintenă spre uşă. Pe când trecea în fugă pe lângă Grigori, acesta o apucă de mână:

— Ştii, la tine am venit… Am ceva de vorbit. Şi tu fugi…

— Lasă-mă!

— Bine, te las, spuse Grigori, ascultător şi, ridicându-se, păşi după ea în tindă.

Duniaşka luă găleţile de jos, cobiliţa din perete şi dădu să iasă. Grigori propti cu piciorul uşa, pe care fata voia s-o deschidă.

— Ei, ce faci? întrebă ea, trăgându-se înapoi. Vrei să-ţi dau una cu cobiliţa?

— De ce vorbeşti aşa, Duniaşka… Vreau să înţelegi cu binişorul…

— Şi eu ţi-am spus de mult, tot cu binele: nu mai umbla după mine, şi bună pace.

Grigori stătu o clipă tăcut, cu capul în jos.

— Mi-ai spus! Da’ ce, eu sunt orb? Văd că nu pe mine mă aşteptai, ci pe Andrei. Şi urmă repede, în şoaptă, parcă temându-se să nu fie întrerupt din nou: Ei, ce vrei să fac, ce să fac, de vreme ce… nu pot să mă stăpânesc? Iată, am venit… şi am să mai viu… Nu pot să răspund de nimic. Şi-l omor, dacă…

Duniaşka scoase un ţipăt slab şi-şi acoperi gura cu palma:

— Ce îndrugi? Ce tot îndrugi? Vino-ţi în fire!

— Iar pe tine, o vorbă de la tine mi-e de ajuns; o să te port pe palme, urmă el, apropiindu-se de Duniaşka. Te gătesc ca pe o păpuşică. Uite ce ţi-am adus…

Şi el desfăcu pripit pachetul. Razele soarelui se strecurau prin acoperişul spart, înflorind bucata de satin trandafiriu de bună calitate pe care Grigori i-o întindea Duniaşkăi.

— De o rochie, ia… Că de la Andrei n-o să ai parte de aşa ceva.

Duniaşka privea satinul fără să se urnească. Apoi ridică ochii spre Grigori şi zâmbi:

— Văd că te-ai îmbogăţit. Pe cerşetoare voiai s-o

miluieşti cu o rublă întreagă; pe mine, cu satin de rochie…

— Da’ ce credeai tu? Nu te uita că sunt aşa… acum. O să trăim noi şi altfel, Duniaşka, ascultă-mă ce-ţi spun. N-o s-o ducem mai prost decât băcanul Lopatin, ori Gordei Zerkalov. Spune-mi doar o vorbă…

— Ţi-o spun, răspunse ea. Pleacă de-aici! Numaidecât!

— Duniaşka!

Grigori voi să mai spună ceva, dar nu mai apucă. Uşa de afară se deschise şi în pragul ei se ivi Veselov. Văzându-i pe Duniaşka şi pe Grigori împreună, Andrei îi privi uluit o clipă.

— Aşa-a…

Duniaşka dădu să iasă, dar Veselov se aşeză în dreptul uşii:

— Ba nu, stai… Să vedem pe ce lume trăim…

— Ei, ce să mai vezi? Uite, îmi dă omul satin de rochie…

Duniaşka îl împinse pe Andrei deoparte, ieşi repede în ogradă, îşi săltă cobiliţa pe umăr şi se îndreptă spre lac. Andrei o privi din urmă şi se întoarse către Grigori. Acesta căuta să împacheteze la loc satinul care foşnea.

— Ce te zgâieşti la mine? mormăi el.

— Uite ce e… Nu ţi-a spus ea să uiţi în ce loc stă cu casa?

— Nu-mi aduc aminte. Dar că m-a poftit în ospeţie, asta da, o ţin minte.

— Te-a poftit? repetă Andrei cu încordare. În ospeţie, zici?

— Da, aşa a fost.

— Minţi! Toate-s minciuni, rac cu cleşti! răcni deodată Veselov, apropiindu-se de Grişka.

Borodin se trase îndărăt. Nu izbutea deloc să

împacheteze satinul. Îl scăpă jos. Se opri, cu mâinile lui uriaşe întinse ameninţător.

— Ho, mă… încearcă numai să mă atingi! Te strâng o dată în pumn, de plesneşti pe loc!

Andrei ştia prea bine că dacă Grigori ar izbuti să-l înşface zdravăn, n-ar scăpa teafăr din încleşterea lui. Mai ştia însă şi că frica lui Grigori era cel puţin deopotrivă cu puterea mâinilor lui.

— Vai de capul tău! strigă Andrei şi se repezi pe neaşteptate la el. Grigori sări îndărăt, ajungând pe scară. Tot dându-se înapoi, se împiedică, căzu, dar se ridică numaidecât. Veselov îi zvârli din tindă pachetul drept în obraz. Ia-l, ţine! Şi dacă te mai prind o dată pe aici, să nu spui că eu sunt de vină!

Grigori se întoarse, luându-şi repede tălpăşiţa.

*

Iar noaptea, când întunericul negru, mut, se aşternuse peste lac, peste sat, peste pădure, Duniaşka şi Andrei şedeau lângă mica izbă de chirpici, pe un morman de vreascuri culese pentru foc. Duniaşka, legată la cap cu băsmăluţa ei ponositǎ, suspina încetişor, cu obrazul lipit de pieptul lat, cald, al iubitului. Andrei o îmbrăţişa cu o mână, iar cu cealaltă o mângâia pe umărul care-i tresărea de atâta plâns.

— Nu mai plânge, o îmbărbăta el cu jumătate de glas, privind în bezna dinspre lac. Doar nu toată lumea piere în război. O să mă întorc…

— Mi-e frică, poate că n-o să te mai văd, rosti Duniaşka.

— Ba o să mă vezi… dacă mă aştepţi.

— O, Doamne! Ce vorbeşti! strigă Duniaşka cu amărăciune, cu o dojană dureroasă.

— Zic şi eu aşa… Bagă de seamă, fereşte-te. Că n-o să te slăbească Grişka Borodin, îl ştiu eu.

— Dar la ce naiba-mi trebuie... aşa...? Duniaşka nu putu afla o vorbă potrivită.

— Ei, ei, te cred. Dar nici el n-o să mai umble mult timp tehui. O să-l ia şi pe el. E doar olecuţă mai tânăr ca mine.

Tăcură îndelung. Duniaşka suspina tot mai rar.

Andrei îşi lipi buzele de părul ei, adulmecându-i mireasma caldă ce semăna în noaptea aceea, cine ştie de ce, cu mirosul fânului uscat. Andrei se întrebă în gând: cu ce s-o fi spălat pe cap? Apoi izbucni în râs.

— De ce râzi?

— Aşa. Lopatinii s-au apucat să coasească fânul. Nu cumva munceşti la ei?

— Ba da, de două zile.

— Aha!

— Ciudat mai eşti.

Cocoşii cântară somnoroşi, pentru a doua oară, dar Duniaşka şi Andrei şedeau încă îmbrăţişaţi, tăcuţi. În cele din urmă, Andrei rupse tăcerea:

— Bine măcar că am să cutreier pământul, să văd cum trăiesc oamenii în alte părţi. Fedka Semionov povestea...

— Nu, Andriuşenka, nimeni nu trăieşte aşa pe lume! îl întrerupse Duniaşka; ea îl auzise pe Andrei povestind despte o ţară a minunilor, necunoscută. Numai să te întorci viu şi teafăr, că o scoatem noi la capăt cu viaţa, fie în izba mea, fie într-a ta. Slavă Domnului, mâini, picioare avem... o să avem amândoi, se îndreptă ea, amintindu-şi unde se ducea Andrei.

— În izbă... Ehei, de-ai şti tu ce mândreţe de casă ţi-aş ridica eu, numai să am lemnărie! Leit ca în ţara ceea...

Duniaşka nu răspunse nimic, doar se lipi şi mai strâns de el.

Se crăpa de ziuă; în zare se ivi o geană de lumină sinilie.

— Ei, şi acu', rămâi cu bine, rosti Andrei, ridicându-se. Să dorm măcar un ceas, înainte de plecare.

— Am să te aştept, răspunse Duniaşka scurt, simplu.

— De mi s-o întâmpla ceva, ei, atunci, da… Numai nu cu Grişka…

— Cu nimeni altul, afară de tine… şopti ea.

…Andrei plecă, iar Duniaşka rămase nemişcată pe mormanul de vreascuri, aproape până în zori.

*

Nimeni din Lokti nu mai ştia de urma ţiganului bărbos. O lună mai târziu, se ivi în sat un alt jugănar, un moşneguţ vioi, cu un picior de lemn.

Starostele Gordei Zerkalov avea de jugănit un vier şi un armăsar tânăr. Auzind strigătele jugănarului, ieşi afară şi-l cercetă cu privirea pe moşneguţul beteag de un picior.

— Dar unde-i celălalt… ei, bărbosul cu cercel în ureche? întrebă starostele, duhnind de te trăsnea a samogon. N-ai auzit de el?

Adulmecând mirosul îmbietor de samogon, moşneguţul se foia în jurul căruţei, bocănind cu piciorul lui de lemn:

— Despre cine vorbeşti? Nu cumva despre jugănarul ăl vechi? Dumnezeu să-l ştie! Ei, neam de ţigan, hoinar. O fi plecat din Siberia, s-o fi dus în Rusia. Ia-l de unde nu-i. Încotro mergem?

— Vino încoace. Gordei îi arătă uşa grajdului.

După o jumătate de ceas, jugănarul îşi isprăvi treaba şi-şi strânse sculele într-o traistă de piele, la fel cu aceea a ţiganului, pe care o aruncă în căruţă. Deşi îşi primise banii pentru osteneală, mai zăbovi puţin lângă staroste. Ofta:

— O-of! Fără chef, fără beţie, nu aduce banul bucurie, vorba ceea! Aşa-i? Dar acu', dacă vezi un clondir în prăvălie, are într-însul ori ulei, ori vreun leac de cufurească…

— Ia te uită! rânji Zerkalov. Ce, ai poftă de o duşcă?

— Nu că mi-ar fi poftă, dar… ca să mă feresc de boleşniţe. Nu vezi cu ce fel de treburi umblăm noi?

— Bine, du-te de întreabă la oameni… răspunse Gordei, dând din mână spre uliţă. Voise chiar să spună lămurit: „La Borodin", dar îşi dădu seama la vreme: doar el, starostele, avea datoria să vegheze cu străşnicie să nu fiarbă careva din sat samogon. Se uită aspru la jugănar: Nu, nu, la noi, aci, n-o să găseşti samogon, să-l cauţi cu lumânarea. Eu, în privinţa asta, nu ştiu de glumă…

Zărindu-l pe Demian Suhov, un ţăran înstărit, care se apropia de ei, starostele intră grăbit în casă.

— Să treci şi pe la mine, unchiaşule, îi spuse Suhov jugănarului. Apoi, făcând un semn ca şi când ar fi tras o duşcă, adăugă: Iar în privinţa asta, minte starostele, se poate face rost. Îţi spun eu unde…

După ce jugănarul îşi isprăvi treburile şi la Suhov, acesta făcu acelaşi semn ca mai înainte şi-i spuse:

— Du-te la Piotr Borodin. Uite, colo, izba lui, în capătul uliţei, lângă a lui Butîlkin.

— Care Butîlkin? Nu cumva ăl la care am doftoricit azi-dimineaţă nişte cai? Are şi un băieţel, Vaniuşka îi zice…

— El e. Un singur Butîlkin avem în sat.

— Ei, atunci, ştiu, ştiu. Jugănarul dădu din cap. Zgâmboiul se tot învârtea pe lângă mine, se milogea, îmi cerea bani. Ptiu, că tare pisălog mai e! Ei, deocamdată, cu bine, gospodarule dragă!

— Mergi sănătos, mergi sănătos, răspunse Suhov,

închizând poarta în urma lui.

Câteva clipe după aceea, moşneguţul beteag îşi opri calul în faţa casei Borodinilor, intră înăuntru şi întrebă dacă n-ar putea să tragă o duşcă.

Piotr îi aduse un clondir şi îl iscodi cu băgare de seamă despre jugănarul cel vechi. Bătrânul îi răspunse cam în acelaşi fel ca şi lui Zerkalov.

— Ei, aşa-i viaţa, rosti Borodin într-o doară şi adăugă: întreb, ştii, fiindcă trecea pe la mine…

— Ei, naiba să-l ia, răspunse jugănarul, care se şi cherchelise. De acu’ înainte, iacă, o să trec eu.

Şi astfel, cei din Lokti au uitat de ţiganul cel bătrân.

S-a dus şi dus a fost…

Capitolul II

1

Vreme de vreo lună şi jumătate, Piotr Borodin nu arătă prin nimic că ar avea parale. Nu punea nimic la cale de teamă să nu dea cumva de bănuit. La începutul iernii însă, când primii fulgi începură să se cearnă peste pământul îngheţat bocnă, veni pe neaşteptate la

Lopatin, care nu voise cândva să-i vândă votcă, şi-i spuse:

— Uite ce e, Lexei Ilici… Vinde-mi câteva deseatine de pământ.

De bună seamă, pământul putea să-l cumpere şi primăvara – doar iarna n-avea să iasă nici la arat, nici la semănat – dar ar fi însemnat să aştepte câteva luni nespus de lungi. Iar lui i se topea inima de bucurie numai la gândul că va fi stăpân peste o sfoară de pământ aleasă de el şi care, deocamdată, era a băcanului. Cum putea să mai rabde tocmai până la primăvară?

Lopatin îl privi cu ochii lui rotunzi, întinzându-şi înainte bărbia lată, lucioasă.

— Să-ţi vând pământ? întrebă negustorul. Doar mai sunt tarlale fără stăpâni. Fă o cerere la staroste şi arăle sănătos!

— Da’ ce naiba o să crească acolo, în prundiş? Toate pământurile bune le-aţi luat voi, tu şi cu Gordei. Vinde-mi din ăla de peste pârâu…

— Pământul ăla nu-i de punga ta, răspunse Lopatin şi întoarse capul. Acolo, la margine, e şi ceva pădure bună de cherestea. Nu, n-ai cu ce să-l cumperi.

— De asta n-avea tu grijă, i-o întoarse pe neaşteptate Borodin, sfidător, dar când văzu că sprâncenele gazdei se ridicară, vădindu-i luarea-aminte, îşi dădu seama: „Nu trebuia să vorbească aşa… Acu’ o să ceară cine ştie cât…”

— A, aşa? rosti negustorul. Ei, atunci, aşază-te la masă, să stăm de vorbă…

Chiar a doua zi, vestea acelei învoieli uimitoare străbătu satul, cu iuţeala fulgerului. Urmară întrebări, clevetiri.

— De unde o fi făcut rost de parale?

— Ce, şi-a vândut zdrenţele?

Avdei Kalughin, un omuleţ pirpiriu, supt de sărăcie, chicotea într-una, veninos:

— Auzi, gândacul de balegă! Scurmă cu râtu-n rahat, pesemne că n-a-nfulecat doar păsat…

— Samogonul, samogonul! îi ţinu hangul Maria Bezrukova, nevasta unui ostaş mobilizat. Altul ar fi înfundat de mult puşcăria, da’ el, iacătă-l, peste noapte prieten la cataramă cu Zerkalov.

Ţăranii înstăriţi, Ignat Isaev, Kuzma Razinkin, Demian Suhov şi alţii sporovăiau cu pizmă între ei:

— Ei, ce ziceţi de Petruşka Borodin? A sărit departe!

— Ehei, să ştii că-i ceva necurat la mijloc…

— Ei, curat, necurat! Banul n-are miros…

Borodin nu lua seama la trăncănelile lor. Le răspundea tuturor, zâmbind cu tâlc:

— Ce să-i faci? Mama ei de viaţă! Şi la o adică, de ce nu?

Alexei Lopatin, căindu-se că vânduse pământul prea ieftin, îi spuse lui Borodin:

— Nu face pe prostul: mai dă pe deasupra câte o roşioară[6] de deseatină, că altminterea…

Borodin nu se sperie. Sfredelindu-l pe băcan cu ochii, lui mici, întrebă:

— Că altminterea ce?

— Hm… Tare îndrăzneţ mi te-ai făcut… Râvneşti la avuţii, hai? Oamenii ar putea să se întrebe din ce te-ai pricopsit aşa, pe nepusă masă, cam ce fel de trebşoare învârteşte în baie muierea ta…

— Mai bine ai vedea tu ce trebşoare învârteşte muierea ta, când nu eşti acasă… Înţelesu-m-ai? i-o reteză Borodin.

Lopatin, întotdeauna roşu ca samovarul de aramă, se

[6]6-Bancnotă de zece ruble.

făcu deodată stacojiu, dar nu mai scoase o vorbă. Îndrăzneala lui Borodin îl sperie: n-ar vorbi aşa ceva hodorogul dacă nu s-ar simţi tare.

Într-adevăr, după câteva zile, Zerkalov intră la el în prăvălie, bău în odăiţa din dos o jumătate de votcă „Smirnov”, apoi, privindu-şi ca într-o doară inelul de aur de la mâna stângă, zise:

— Alexei Ilici, de Borodin te legi degeaba, ţi-o spun. Ce ai cu el?

— I-am dat sforicică de pământ prea ieftin, asta-i!

— Ei, tocmai ţie să-ţi pară rău? Într-un loc te-ai păcălit, şi-n două te-ai învârtit... Şi el pocni cu unghia în clondir. Tot mai scoţi şi de aici... câte ceva. Zerkalov se ridică. Ei, deocamdată, rămâi cu bine. Mulţumesc pentru cinste. Iar în privinţa lui Borodin... Mare-i pământul, e loc pentru toată lumea.

Bineînţeles, Zerkalov nu-l apărase fără rost pe Borodin. Totul are un temei pe lumea asta. Şi acea împrejurare aşijderea.

Starostele satului Lokti se abătea cam de mult pe la Borodin, unde se cinstea cu samogon. Iar de curând Zerkalov zăbovise la Piotr până spre miezul nopţii. În cele din urmă, împleticindu-se pe picioare, o luase spre uşă, cătând îndelung clanţa. La lumina slabă a lămpii de bucătărie, îşi văzu deodată în deget un inel de aur cu scânteieri gălbui. Zerkalov se lăsă pe laviţa de lângă uşă şi cercetă în toate chipurile inelul, căznindu-se să priceapă cine şi când avusese grijă să-i împodobească degetul cu el.

— Ce-i... asta? întrebă el, ridicând degetul în sus.

— Drept mulţumire... şi în semn de cinstire, Gordei Kuzmici, răspunse Borodin, foindu-se pe lângă Zerkalov. Oameni suntem, ca să zic aşa! Facem şi noi oleacă de negustorie... cu otrava asta. Şi n-am avut

niciun necaz din partea matale, niciun fel de buclucuri. E de la maică-mea, i-a ţinut loc de verighetă, la cununie. Singura avuţie din casă... Am flămânzit cu toţi, dar l-am păstrat cu sfinţenie. Unui om de treabă nu-mi pare rău să-l dau. Ia-l, Gordei Kuzmici, că altminterea mă supăr rău de tot...

Starostele zăbovi niţeluş, râse, se sculă, îl ameninţă cu degetul şi plecă spre casă.

După ce uşa se trânti în urma lui, Borodin păşi de mai multe ori prin odaie încolo şi încoace, călcând ferm, de parcă nici n-ar fi băut cot la cot cu Zerkalov. Se opri lângă cuptorul pe care se tolănea Grişka şi-i spuse:

— Ei, văzut-ai? Pentru tine l-am dat. Şi dacă ar fi numai atâta! E doar o nadă...

— De ce pentru mine?

— De ce? O să vezi tu curând de ce...

Şi Grişka văzu.

A doua zi, Zerkalov veni din nou la Borodin. De îndată ce starostele se ivi în uşă, Piotr se repezi cu paşi mărunţi în întâmpinarea lui, zâmbind cu toată faţa, slugarnic.

— A, poftim, poftim, bucuroşi de oaspeţi...

Zerkalov îşi încruntă însă deodată sprâncenele stufoase:

— Nu, nu... Ascultă, Borodin, lasă vorba asta. Nu-ţi sunt oaspete, ci persoană oficială. Să nu uiţi asta...

Bătrânul simţi că-l străbat fiori reci prin spinare. O clipă, îi stătu inima în loc. „Vasăzică, s-a supărat din pricina darului. Te pomeneşti că acu o să se apuce să mă descoasă: de unde ai aur? Apără-mă şi fereşte-mă, doamne, de năpastă...” Şi, căznindu-se să râdă cu buzele neascultătoare, bolborosi:

— Dar, Gordei Kuzmici... E o vorbă: iubeşte-ţi

aproapele, cinsteşte-l pe mai-marele tău. Ehei! Noi ne cunoaştem lungul nasului... Doar din tot sufletul... pentru bunătatea matale... cel din urmă lucruşor de preţ...

Zerkalov se lăsă însă greu pe scaun, fără să ia în seamă pălăvrăgeala bătrânului, îşi scoase căciula, îşi netezi părul cu cărare la mijloc, se descheie la cojocel şi spuse:

— Ascultă, Borodin, ia încetează odată cu rugăciunile. Aşa ceva aud în fiecare zi, de la popa Afanasi. Mai bine, adu ceva de băut...

O clipă, Piotr rămase cu gura căscată de uimire. Apoi strigă:

— Arina! Ia adu-ne ceva! Grişka! Scoate nişte bureţi de la saramură! D-ăi mai buni, de pe fund. Şi, către Zerkalov: îndată, îndată, Gordei Kuzmici..

Când Grişka dechise uşa, aducând bureţii, Zerkalov punea pe masă paharul golit. Fără să deschidă gura, îi făcu lui Grigori semn cu degetul: hai, umblă mai sprinten...

— Mişcă-te odată, diavole! se răsti Piotr la feciorul lui. Eşti bun de trimis numai după moarte!

Zerkalov luă un burete din strachina adusă de Grigori şi-l vârî în gură. Mesteca de nădejde cu fălcile lui uriaşe, fără să se uite la cineva din odaie. După ce isprăvi, îşi şterse buzele umede, satisfăcut, şi spuse:

— Ai un fecior de treabă. Doar că n-o să mai umble mult în voie. A şi venit ordin...

Piotr nu-şi dădea bine seama dacă vorbele, starostelui erau întâmplătoare, ori ba. Gândi însă că n-o să aibă prilej mai prielnic şi se hotărî:

— Bea, Gordei Kuzmici, bea. Iar în privinţa lui Grişuha, aşa e! Îi vine sorocul. Adevărat, cei cu un an mai mari ca el au plecat de mult: şi Veselov, şi

Artiuhin, şi Rakitin. Or fi şi morţi… Cam ce se aude?

— Ei, te-am minţit, deocamdată, nu… n-a venit hârtia. Starostele căscă.

— Uite ce e, Gordei Kuzmici, e singurul fiu la părinţi. Sprijinul lor. Poate-i faci rost de o scutire, ce zici?

— Ce fel de scutire? rosti Zerkalov, încruntat. Doar suntem în război. S-a isprăvit cu scutirile.

— Ce mă fac fără el, dacă… Crăp de foame…

— Cine, tu? zâmbi Zerkalov.

Piotr se trase mai aproape de el.

— De mult aveam de gând, Gordei Kuzmici, să stau de vorbă cu matale. Doar prin mâinile matale trec toate hârtiile. Şi apoi, secretarul de plasă e chiar fratele matale.

— Ei şi? Zerkalov îşi plecă urechea. Şi dacă mi-e frate?

— Aşa că, Gordei Kuzmici, fă-mi un bine… Ei, ce să mai lungim vorba…

Piotr îşi descheie cămaşa, rupând din grabă nasturii, smulse ceva de la gât şi i-l întinse lui Zerkalov.

— Ia-l! strigă el, răsuflând greu.

În palma lui tremurătoare sclipea un medalion de aur masiv. Zerkalov privea năuc, cu ochii mari, plăcuţa de metal strălucitor din mâna lui Borodin.

— O fi costând şi o mie de ruble! Cine ştie! rosti Borodin cu o sforţare.

— A-ă-ă-ă… făcu Zerkalov. Ia să-l văd…

Dar îndată ce starostele întinse mâna, palma lui Borodin se închise, ca o scoică, dispărând de pe masă, parcă nici nu fusese acolo.

— Bea, Gordei Kuzmici…

Zerkalov bău ascultător, fără să mai guste ceva, şi-şi şterse gura cu mâneca cojocelului tăbăcit.

— Da… E aur… Pentru matale, e uşor de tot să scazi

vârsta lui Grişka acolo, în hârtii. Şi să faci tot ce trebuie prin fratele matale...

Zerkalov se lăsă pe speteaza scaunului, îşi roti privirea ochilor subţiaţi prin odaie, îl cercetă îndelung, din cap până în picioare, fără un scop anume, pe Grigori, care şedea în uşă, se întoarse şi rosti cu glas răguşit:

— Toarnă...

Paharul lui era însă plin.

— Ori născoceşte altceva. Scrie în hârtii: a murit. Sau: şi-a frânt piciorul. Trăim aici într-un loc oropsit, uitat de lume, un bârlog de urs. Cine o să vină să vadă dacă-i adevărat? Toată viaţa m-aş ruga lui Dumnezeu pentru sănătatea matale... şoptea Borodin grăbit să spună tot ce avea de spus.

— Dar anul naşterii lui e scris în catastif, la biserică, obiectă Zerkalov.

— Ei, catastifele au ars, împreună cu lăcaşul domnului. Iar dacă din întâmplare a mai rămas ceva, am eu grijă... cu popa Afanasi... Nu e treaba matale...

Borodin era leoarcă de sudoare. Şedeau amândoi faţă-n faţă, roşii, ca după baie.

— Şi adineauri ziceai: cel din urmă lucruşor de preţ din casa mea, chicoti Zerkalov, răguşit, încercând să ridice în sus mâna cu inelul de aur. Îşi dădu seama însă de îndată că o asemenea vorbă nu era la locul ei. Lasă pumnul pe genunchi şi încercă să zâmbească: Măi, Borodin, mare pezevenghi eşti... Cine ar fi bănuit că... ai marafeturi... d-astea...

— Dar de ce să bănuiască, Gordei Kuzmici? E de ajuns că ştim noi doi: eu şi cu matale. Doar trebuie s-o scoatem la capăt cu viaţa, nu? Şi olecuţă mai abitir, nu? Ei, atunci, Gordei Kuzmici, cum rămâne? şopti Borodin, aplecat spre staroste peste toată masa, plină

de samogon ce mirosea de te trăsnea, muindu-şi în el mânecile largi, boţite ale cămăşii şi bărbuţa rară.

Zerkalov şedea tăcut, legănându-se uşor, iar bătrânul se răsucea pe scaun, ros de nelinişte, scuturat de un tremur.

— Ascultă, Borodin, mă-nţelegi? Eu… ca să zic aşa… ca om al stăpânirii, pot să te… începu în cele din urmă Zerkalov, ridicând capul.

Dar bătrânul nu-l lăsă să-şi termine vorba: cu degetele tremurătoare, îi vârî în palma lată medalionul plat, greu.

— Doamne, iartă-mă! Gordei Kuzmici! Ia-l şi… Dumnezeu să ne aivă-n pază! Eu, de bună seamă, n-am atâta pricepere. Doar voiam… Ei, şi matale trebuie să trăieşti…

Şi tăcu îndată când simţi că degetele lui Zerkalov tresăriră şi strânseră aprig ploconul…

După ce Zerkalov plecă, Piotr, fără să spună o vorbă, aruncă pe laviţă cojocul, perna, şi se culcă cu faţa la perete.

Arina strângea zgomotos farfuriile de pe masă. Oftă şi spuse:

— Of, doamne… O să fie vai şi amar de noi toţi. Are să te vândă starostele…

Piotr se răsuci îndată pe laviţă şi-şi lăsă picioarele în jos:

— Hai, nu mai tot cobi! Ptiu!!

— Nu zbiera la mine, ucigaşule! O să vezi tu, te-or întreba ce şi cum, de unde le ai.

— Ar fi întrebat mai demult, dacă… Nu e el prost, ca să întrebe. Cu ce s-ar alege?

Grigori îşi lăsă capul în jos de pe cuptor, se uită fără rost la taică-său, la maică-sa şi se culcă la loc.

— Ne-am pricopsit cu o coajă de ou. Phii, ce de bănet

ai stricat iar pe el! rosti, trăgându-şi zeghea veche peste cap.

— Te-ai găsit să mă-nveţi tu pe mine! se răsti taică-său. Te lăfăieşti pe cuptor, cu capul sub zeghe! Nu cumva ai vrea să te trezeşti acolo unde a ajuns Andriuşka Veselov? Aşa, poate, o să stai cu dosul pe cămaşă, ca pân-acu'!

— O să te ducă de nas, ascultă-mă pe mine, mormăi Grişka.

— Nici pomeneală. Ce, n-are obraz? I-am mai strecurat în buzunar nişte cercei. Îi găseşte acasă, şi o să-i stea gândul numai la asta. Vorba ceea: dar din dar se face rai. Şi acu', hai şi-om dormi...

Borodin chibzuise că Zerkalov nu numai că-l va scăpa pe Grigori de încorporare, ci-i va sluji şi lui drept scut împotriva gurii slobode a lumii, a iscodirilor şi pizmei care, fără doar şi poate, aveau să înceapă de îndată să-şi scoată capul. Şi nu greşi socoteala.

Ajuns acasă, Zerkalov cercetă îndelung şi medalionul şi cerceii pe care-i găsise în buzunar. I se părea că-i mai văzuse undeva, dar nu-şi putea aduce aminte unde anume.

Noaptea, răsucindu-se neliniştit în pat, starostele se ridică deodată: „Stai! Nu cumva sunt ai ţiganului?... Vai, Borodin, Borodin..."

Sări din pat, scoase din cufăr cerceii, pe care-i şi pusese la păstrare, şi, aplecându-se, încovoindu-şi spinarea, îi cercetă cu luare-aminte, aruncându-i din palmă în palmă, parcă ar fi fost jăratic. „Nu, parcă nu-s ai ţiganului, gândi el, trăgându-şi răsuflarea. Jugănarul avea totdeauna în ureche un singur cercel mare, rotund, poate doar suflat cu aur, pe când ăştia sunt mici, grei, cu pietricele. Totuşi? Nu cumva a pierit amărâtul de ţigan? Dacă mă apuc şi-i spun lui frate-

mio, am putea să vedem numaidecât în ce ape se scaldă Borodin, să aflăm totul cu de-amănuntul…” Dar, o clipă după aceea, îşi luă seama: „Ei, chiar dacă sunt lucrurile ţiganului, ce rost are să fac tărăboi? S-ar putea să mai storc ceva de la Borodin. Aha, hodorog bătrân, te strâng eu în chingi! Iar în privinţa lui Grişka… N-ar fi rău să pun o vorbă bună pentru el!” Şi starostele adormi liniştit.

2

Iarna nu se mai sfârşea. Lui Grişka i se părea că era una din iernile cele mai lungi pe care le pomenise. Aproape în fiecare zi viscolea, spulberând, învolvolburând zăpada din faţa izbei Borodinilor, aciuiată tocmai la marginea pădurii. Mica izbă se pitula în plin câmp, zgribulită, parc-ar fi stat dezbrăcată în

frig. Înfăţişarea ei îi stârnea lui Grişka un simţământ nedesluşit de tulburare.

— Nu-i nimic, băiete. Până la iarna viitoare ne clădim altă căscioară, undeva mai adăpostită de vânt, spuse odată bătrânul Borodin, ghicindu-i parcă gândurile tăinuite. Aici... e tare urât, urlă vântul în hogeac, şi parcă ai sta despuiat înaintea tuturor. Se zgâieşte fitecine în geamul tău...

Grigori nu răspunse nimic. De când taică-său îl ameninţase cu toporul însângerat, pe care-l găsise în pădure, mai mult tăcea. Încruntându-şi fruntea îngustă, se gândea tot timpul la ceva. Uneori, urmărea îndelung toate mişcările lui taică-său, dar, de îndată ce acesta se întorcea spre el, se făcea că se uită în altă parte. Nu aducea niciodată vorba despre cele petrecute. Doar într-o zi, spuse:

— Tată, dă-mi şi mie o bumaşcă roşie...

— Hm! se miră Piotr. Fiul lui nu-i ceruse de mult bani. Nu mai spune! Şi ce faci cu ea?

— Ce te priveşte? Poate c-o beau.

— Ia te uită, mucosul!

Grişka îngustă ochii şi spuse liniştit, strecurându-şi vorbele printre dinţi:

— Hai, hai, nu mai lătra... Dă-mi bumaşca, se aude? Ce, parcă-s banii tăi?

Bătrânul încremeni, cu gura căscată. Apoi vârî mâna în buzunar, ascultător.

— Na... Văd că n-ar cam fi trebuit să-i dau lui Zerkalov... pentru tine...

— Eh, tată, eşti un nărod, rânji Grişka.

Piotr oftă, clătină din cap şi spuse cu glas uşor răguşit:

— Îţi mulţumesc, băiete... Atâta numai că nu te sfătuiesc să mă iei aşa... Deodată în ochii lui gălbui

fulgeră mânia. Ai înţeles, mama ta de câine?! Nu te sfătuiesc. Altminterea…

Grişka se dădu îndărăt, fără să vrea. „Ptiu, cu ucigaşul nu te joci. Te otrăveşte, fără mustrare de cuget. Şi atunci, s-a isprăvit cu toate…”

— Ce vorbeşti, tată?! rosti el cu glas înăbuşit şi-i întinse bumaşca. Ia-o înapoi. Am vrut doar aşa, să te-ncerc… Poftim!

Taică-său luă bumaşca şi-i şopti lui Grişka la ureche, gâdilându-l cu barba:

— Bine, băiete… Fie. Fă totdeauna aşa şi o să fie bine. Tu şi cu mine – mână-n mână – nimeni altcineva pe lume. Că mie, pentru tine, nu-mi pare rău de nimic.

Totuşi, din ziua aceea, Grişka nu i-a mai cerut niciodată bani.

Nici Arina nu-i mai cerea bărbatului ei s-o ducă la spital şi nici nu se mai plângea măcar, deşi oftica o mistuia tot mai crunt. Spăla, gătea, tuşea des şi îndelung, cu spatele la bătrân şi la fiu-său. Când avea răgaz, se ruga lui Dumnezeu. Şoptea rugăciunea repede, cu buzele albe. Şi-şi făcea des semnul crucii.

În schimb, noaptea, Grigori o auzi de mai multe ori strigând în somn ceva despre ţigan, despre taică-său şi despre el.

Piotr o auzea şi el, şi de fiecare dată se scula şi o zgâlţia de umăr:

— Ce tot îndrugi, ce tot îndrugi?! Vino-ţi în fire, luate-ar naiba! Ptiu!… Dacă te aude careva…

Într-o noapte, când o trezi din somn, Arina îi strigă în faţă:

— Nu mai pot să rabd… mă duc şi… spun totul, ca să-mi uşurez sufletul!

Piotr îi acoperi gura cu palma şi se uită zăpăcit spre Grişka. Acesta se prefăcea că doarme. În liniştea odăii,

sfârâia uşor fitilul lămpii, care acum nu mai era stinsă toată noaptea.

Astfel se scurse iarna.

Primăvara, Piotr Borodin îşi înfipse colţii în pământ, ca un dulău hămesit de foame într-un ciolan şterpelit.

Unele din tarlalele cumpărate aveau ceva pădure pe ele. După ce araseră şi semănaseră, tustrei Borodinii se apucară să doboare copacii. Îşi petreceau zilele şi nopţile pe câmp. Săpau gropi în jurul pinilor, îi doborau, îi cărau în sat şi-i aşezau în stive. Pe cei mai mici îi târau, îi duceau în spate, ca să nu mai plătească pentru căruţe.

— Ei, acu’ avem lemn, slavă domnului! spunea Piotr. Mai cumpărăm ceva şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne facem o căsuţă nouă.

— Eu nu mai pot să car, mă doare totul pe dinăuntru, îi spuse odată nevastă-sa. Mai bine ai tocmi pe cineva, ca să care toate trunchiurile cu căruţa.

— De tocmit, orice prostovan poate s-o facă. Lui nu-i pare rău de bani…

— Da’ de ce să-ţi pară rău… de aşa bani?

Piotr nu-şi dădu în vileag supărarea, nu ţipă la nevastă-sa. Doar zise încet, ca s-o potolească:

— O să ţină socoteală Dumnezeu, pe lumea cealaltă, maică. Banul nu-şi iubeşte stăpânul, tot cată să umble din mână în mână. Mai rabdă puţin, să vezi ce trai o să fie pe noi. Ia apucă de capătul ăla, mai subţire.

Şi, văzând că femeia nu cutează să se apropie de buştean, îşi rânji la ea dinţii negri, tociţi:

— Ţi-am spus o dată, apucă! Hai!

Pe drum, Arina făcu un pas greşit şi căzu. Buşteanul o lovi greu în spate. Când Piotr veni la ea şi o întoarse cu faţa în sus, femeia nici nu murmură măcar. Zăcea, cu gura căscată, trăgând aer în piept, şi-l privea cu

ochii holbaţi, înspăimântători. Braţul drept, frânt, îi atârna moale în jos, ca un gârbaci.

Închise încet ochii şi leşină.

Îşi veni în fire abia noaptea; gemu, ceru apă şi nu-i vorbi bărbatului, ci fiului ei:

— Grişenka, puiule… ar trebui să mă duceţi la spital… Altfel, mor…

— Auzi, tată? întrebă Grigori, şovăielnic.

— Pe ea o ducem la spital, iar noi înfundăm puşcăria amândoi! Ce, n-ai auzit câte îndrugă când aiurează?

Dimineaţa, Piotr, pregătindu-se să plece la câmp, îi strigă lui Grişka:

— Da' tu ce stai ca un boier? Ce, e zi de sărbătoare? Ia toporul, frânghiile, uite colea…

— Dar mama…

— Ce-i cu mă-ta?! Să stăm s-o păzim? Pune-i alături pe un scaun ceva pâine, cartofi, apă. O să ne întoarcem la prânz, ce să facem?! Treaba nu aşteaptă… Şi adăugă în şoaptă: Şi-a trăit traiul, şi-a aruncat mălaiul, băiete… Acu', n-are nevoie de spital. N-o mai duce mult. Hai, dă-i drumul!…

La ora prânzului, se aşeză liniştit sub un copac, pe un braţ de crenguţe de pin aşternute pe pământul jilav, şi dezlegă pe genunchi bocceluţa cu de-ale gurii.

Grişka se lăsa zăpăcit de pe un picior pe altul, aruncând priviri spre sat. Totuşi, încet-încet, liniştea tatălui său – care punea tacticos, pe îndelete, pe o cârpă veche, roasă de spălat, pâinea, castraveţii muraţi, zbârciţi, slănina gălbejită, râncedă – acea linişte îngrozitoare se lăsă şi asupra lui. „Înţelept a chibzuit tata…" gândi el.

Seara, când se întoarseră acasă, o găsiră pe maică-sa moartă.

3

Undeva, în lume, războiul era în toi, dar acolo, în Lokti, viaţa curgea pe valul ei somonoros, domol, dintotdeauna. Doar din când în când se auzeau bocetele unei femei care ajunsese văduvă de război. Uneori, Alakulul vuia furtunos, iar vântul şuiera jalnic în hogeac. Nimeni nu lua seama însă la aşa ceva.

Starostele Zerkalov şi băcanul Lopatin primeau ziare în care erau descrise faptele de arme ale trupelor ruseşti pe fronturi, moralul înalt al soldaţilor ruşi, care luptau „pentru credinţă, ţar şi patrie”. Zerkalov şi Lopatin dădeau bucuroşi ziarele celor doritori să le

citească. Aceştia erau însă cam puţini – doar câţiva săteni ştiau carte.

Totuşi, încet-încet, prin cine ştie ce căi, localnicii din Lokti aflau tot mai multe ştiri de pe front. Ba se strecura din casă în casă, îngheţând sufletele nevestelor celor mobilizaţi, zvonul că nemţii zdrobiseră cu desăvârşire armata rusă, că ocupaseră aproape jumătate din Rusia, că trimiteau toţi prizonierii în Germania să muncească în mine. Ba se spunea că războiul ar fi fost pe sfârşite, fiindcă soldaţii ruşi şi nemţi nu mai voiau să se bată între ei, că ar fi lepădat armele, că în fiecare seară se duceau unii la alţii să bea ceai, că plecau de capul lor acasă.

— Doamne, de-ar fi aşa! oftau femeile din Lokti şi-şi făceau semnul crucii peste sânii teşiţi. Bărbaţii noştri ce naiba or mai fi aşteptând? Să vină şi ei acasă…

— Ho, să vină! striga dojenitor vreun ţăran înstărit. Asta se cheamă dezertare. Şi acum, ăi care fac aşa ceva sunt prinşi prin sate…

Părea că asemenea vorbe erau cu temei, deoarece într-o noapte, târziu de tot, starostele Zerkalov, fratele lui, secretarul de plasă, un ţăran tot atât de zdravăn şi de colţuros ca Gordei, şi doi militari dădură buzna în casa Mariei Bezrukova. Speriată cumplit, femeia stătea înaintea lor pe jumătate goală, neputând să rostească o vorbă.

— Ia, aruncă-ţi-l pe umeri, neruşinato! îi porunci Gordei, smulgând cojocelul din cui.

Fratele lui Gordei şi cei doi militari cercetară cotloanele căsuţei, se uitară sub pat, coborâră chiar în beci.

— Ce înseamnă asta, pentru Dumnezeu?! întrebă în cele din urmă Maria, strecurând cu greu vorbele.

— Îţi scrie bărbatul? o întrebă, în loc de răspuns,

fratele lui Gordei Zerkalov, sfredelind-o cu ochii subţiaţi.

— Scrie… dar cam rar.

— La noi în sat, domnilor, nu există dezertori, spuse starostele militarilor. Dacă se vor ivi, am eu grijă. Ei, o cercetare pe neaşteptate… da, nu strică. Eu veghez aici cu râvnă, cu străşnicie. Totuşi se poate scăpa ceva din vedere. De aceea, vă mulţumesc frumos pentru ajutor…

Gordei vorbea vădit tulburat, ploconindu-se slugarnic înaintea oamenilor cu epoleţi, uitându-se mereu la fratele lui, parcă i-ar fi căutat sprijinul.

Ascultând vorbele lui Gordei, unul dintre militari, costeliv şi gălbejit ca o scrumbie uscată, cu obrazul veşted, tresărea nervos. În sfârşit, spuse cu ciudă:

— Ia lasă-ne să ne vedem de treabă, rogu-te! Mulţumită „râvnei” dumitale, deportatul Semionov a dispărut…

— E vina mea, nu l-am supravegheat îndeajuns. Dar era domol, supus, ascultător. Cine ar fi crezut!… Am raportat în aceeaşi zi că s-a făcut nevăzut. Şi despre dezertori raportez îndată, dacă se ivesc… fiţi pe pace!

Militarul îşi duse palma la obraz, parcă l-ar fi durut măselele, şi se îndepărtă.

Dimineaţa, tot satul vuia. Se aflase că „musafirii” călcaseră în noaptea aceea şi alte case.

Încet-încet, tulburarea stârnită de acea descindere nocturnă se potoli. Liniştea puse din nou stăpânire pe Lokti.

*

După ce-şi înmormântase nevasta, Piotr călca drept, tinereşte, ca un om care lepădase de pe umeri o povară apăsătoare.

— Asta-i, băiete! Acu’ să ne trăim şi noi traiul, îi

spuse el lui Grişka, când se întorceau de la cimitir.

Şi trecu la acţiune.

Plecă la oraş şi se întoarse după câteva zile încălţat cu cizme noi, prăfuite, de iuft gros, şi îmbrăcat cu un costum de postav bun.

Haina şi ea plină de praf, atârna pe el ca pe un par. Doi armăsari focoşi îi trăgeau căruţa nouă, cumpărată cine ştie de unde. Un al treilea cal mergea în urma ei, rotindu-şi capul, încercând să rupă hăţul cu care era legat de căruţă.

Pe când trecea prin sat, era petrecut de priviri pizmaşe pline de mirare. Femei şi bătrâni bodogăneau:

— Ia uite! A cumpărat pământ, şi acu'… Să se fi îmbogăţit, într-adevăr, de pe urma samogonului?

— De, ghiceşte…

— Las' că ştie el, Gordei Zerkalov! se amestecă în vorbă Maria Bezrukova şi, fără sfială, înjură bărbăteşte.

— Da de ce sudui? o struni Demian Suhov, ronţăind seminţe şi scuipând cojile la picioarele femeii. Poate c-o să fii nevoită să te ploconeşti înaintea lui Borodin, când te-o apăsa vreo nevoie…

— Aşa, aşa… Ia te uită, acu' are şi apărători! Toţi sunteţi nişte pramatii… se răsti la el femeia şi înjură iar. Corb la corb nu scoate ochii. Iar în ce priveşte ploconeala, întreabă-mă pe mine la cine nu m-am ploconit… Când te împinge nevoia îi pupi şi picioarele. Burta cere crăpelniţă, aia e!

Cu toată vorbele acestea, în afară de Lopatin nimeni nu îndrăzni să se apropie de Piotr, care-şi deshăma caii lângă izbă.

— Unde ai găsit zmeii ăştia? întrebă Lopatin.

— Unde i-am găsit, nu mai sunt…

— Mda… Nu-s răi de loc. Au foc în vine. Şi unde ai de gând să-i ţii? Izba ta nici de grajd nu-i bună.

— Nu-i nimic, a ta e bună. O cumpăr… pentru cai. Iar pentru mine… îmi durez o casă ca lumea.

— I-auzi! exclamă Lopatin. Şi ziceai: cu chiu, cu vai am strâns pentru pământ, şi-s înglodat în datorii până-n gât, de-o să tot plătesc câte zile oi avea. Ptiu, că isteţ mai eşti!

— Ce isteţ? Răposata de Arina, ea da, a fost isteaţă… tare isteaţă. A pus ban pe ban într-o puşculiţă şi a ţinut-o ascunsă, până la moarte.

— Hai, spune minciuni mai deştepte, îl povăţui Lopatin.

— N-am deşteptăciunea popii Afanasi… Nu mă crezi, ei, drum bun, i-o reteză Borodin, dar îndată se îmbună: Lexei Ilici, ce te tot dai la mine? Doar ştii pe ce vremuri trăim! Trebuie să ne sprijinim unul pe altul şi când colo… Mai bine ai trece pe la mine, să mai chibzuim…

— Dar despre ce vrei să chibzuim? Pământ de vânzare nu mai am.

— Ei, totuşi… Poate-om găsi noi despre ce.

Lopatin zăbovi la Borodin până seara târziu. Când se ridică să plece spre casă, Grigori, care se tot învârtea pe lângă cai, îl auzi spunându-i lui taică-său:

— Tu, Piotr, eşti un om cu scaun la cap, e adevărat. Dar şi veninos foc, vorbea Lopatin încet, povăţuitor. Ei, să zicem că un dulău este preţuit pentru răutatea lui, dar omul, omul trebuie să fie cumsecade totdeauna. E mai bine aşa, mai cu folos. Altminterea, îţi capeţi duşmani. Şi la ce bun? Dacă eşti om de treabă, când îşi aduce aminte cineva de o obidă pe care i-ai pricinuit-o oftează, dar n-o spune la nimeni.

— Îţi mulţumesc, Lexei Ilici, pentru sfat. Drept ai grăit: cel ce zâmbeşte are numai foloase de la oameni. Da, ca mine şi ca tine, bolborosea el, slugarnic. Grişka se strâmbă: „Acu linge-i şi cizmele, ca lui Zerkalov…”

— Îţi mai dau ceva pământ dacă ţi-o trebui, urmă Lopatin. Şi ceva cherestea pentru izbă. Dar, uite, în privinţa prăvăliei... nu te-aş sfătui... Ascultă-mă pe mine, că nu-ţi vreau răul. Înţelege-mă odată: la ce bun să avem două prăvălii aici, în Lokti, când şi eu duc lipsă de muşterii? Ei, să zicem că deschizi prăvălia, te bagi în cheltuieli... Şi ce-ai făcut? Halal procopseală, şi pentru tine şi pentru mine! Curată pagubă. Înţelegi? Atunci? Şi p-ormă, nici n-ai cu ce să faci negustorie. Marfă – ioc!

— Da. Să ştii că ai dreptate, încuviinţă Borodin.

Când rămase între patru ochi cu Grigori, dădu din cap în direcţia în care plecase Lopatin.

— Ei, băiete, ai văzut? Să nu deschizi prăvălie! Mare pişicher! Dar nu face nimic: îi găsim noi ac de cojoc! Un bob zăbavă...

— Ai gânduri mari, tată...

— Ce să fac, băiete. Răzbim noi într-o zi deasupra tuturor...

*

...Piotr Borodin începu să se ridice iute, să prindă vlagă ca buruiana după ploaie. Încredinţat că Zerkalov şi Lopatin erau acum oamenii lui, nu-i mai păsa de iscodelile celorlalţi, purtându-se în aşa fel, de parcă ar fi avut parale de când lumea. Până în toamnă, îşi dură pe malul lacului o casă din lemn de pin, largă, cu un cat, cu temelia de piatră. Locuia sus, împreună cu fiul lui, hotărât să deschidă, mai târziu, jos prăvălia.

Alături de casă, bătrânii dulgheri tocmiţi de Borodin terminau hambarul. Curând, tot ei, împreună cu câteva neveste tinere ale unor mobilizaţi, începură să care saci doldora de grâu: cea dântâi recoltă de pe pământul cumpărat de la Lopatin. În acele zile pline de trudă grea, Piotr parcă nu mai avea vreme nici pentru

mâncare, nici pentru somn; alerga nebuneşte între arie – unde se treiera cu cai – şi hambar. Veghea cu străşnicie ca niciun pumn de boabe să nu se risipească, să nu intre în buzunarele oamenilor tocmiţi la muncă.

— Ei, văzut-ai, băiete? Iacătă că acu' avem bucatele noastre! Ne ajung pentru gură şi ne mai rămâne şi ceva de vânzare, îi spunea bătrânul lui Grigori, îngropându-şi braţele până la coate în grâul din hambar. Glasul lui tremura de lăcomie, de bucurie.

— Tare descurcăreţ s-a dovedit Borodin: a ştiut să scape de nevoi, să biruie greutăţile vieţii, aşa spuneau acum despre el oamenii din Lokti.

Iar Piotr, ţinând minte, pesemne, povaţa lui Lopatin, începuse pe neaşteptate să se arate prietenos şi îndatoritor cu toată lumea. Când venea cineva să-i ceară un împrumut, el îşi scotea îndată portofelul. Şi când omul îl copleşea cu mulţumiri, se împotrivea:

— Hai, gata, gata! Ce, nu eşti de-ai noştri? Mi-i dai înapoi când ai. Sau munceşte două-trei zile la mine. Uite, trebuie să-mi car fânul...

Iar unora le răspundea cam astfel:

— Dacă mi-i dai înapoi, mă supăr. Uite, ai o scrofiţă. Când dă frigul, o s-o tai – ei, mai bine, adu-mi atunci vreo jumătăţică de pud de slană. Aşa o să fim chit. Că bani de unde să faci rost?

Borodin dădea cu împrumut şi grâu celor care-i cereau. Cele mai deseori, veneau la el după ajutor nevestele mobilizaţilor. Într-o zi se trezi cu Anna Tumanova, o femeiuşcă mărunţică, cu umerii rotunzi, cu ochii blajini, şterşi. Se opri în uşă, călcând pe loc.

— Aveţi nişte câini... erau să mă sfâşie, nu alta, începu ea cu sfială, vârându-şi mâinile roşii de ger în buzunarele hăinuţei sărăcăcioase.

— Ce vrei? o întrebă Grigori, uitându-se la ea încruntat.

— Am venit la taică-tău. Gândeam că poate mi-ar da… puţintică făină.

— Cum nu, cum nu, îţi dau, de vreme ce ai nevoie! zise bătrânul, ieşind din odaia de alături. Intră, Anna…

— Vă murdăresc duşumeaua.

— Aici, ai dreptate – la noi n-are cine să spele pe jos. Iacă, am luat în casă o bătrânică fără căpătâi – una Daria – găteşte, ne face mâncare. Dar nu poate să spele pe jos.

— Nu ţi-am spus s-o dai afară şi să luăm alta, mai tânără? dădu glas Grişka.

— Ei, uşor de zis: dă-o afară… Da’ omul nu e câine. Mi-e milă de ea. Încotro se duce?…

— Pot să viu eu din când în când să vă spăl rufele, şi duşumeaua. Nu mi-e greu, se oferi Anna. Numai niţică făină… Măcar un puduleţ. Moare mama… mama soacră…

Borodin dădea din cap, gândindu-se la ceva.

— Îţi dăm, cum nu! încuviinţă el, din nou. Îţi scrie bărbată-tu, ai?

Anna dădu din cap:

— Scrie. Cică l-ar fi întâlnit nu demult pe Semionov Fedka, surghiunitu’ care a fugit de la noi.

Grigori înălţă capul şi zâmbi, cu buzele strânse.

— N-o să mai fugă. L-au prins şi l-au luat la oaste. S-a isprăvit cu el.

— Şi altceva ce mai scrie? întrebă Piotr.

— Multe şi felurite. Nici nu le mai ţin minte pe toate. Cică Andrei Veselov ar fi fost rănit.

— Rănit? strigă Grişka cu vioiciune.

— Da. La picior, scrie al meu. L-au dus undeva. Iar Pavel al meu, deocamdată, n-are nimic, e teafăr.

— Şi când ţi-a scris el toate astea?

— Uite, azi mi-a venit scrisoarea.

Grişka nu mai întrebă nimic. Se întoarse cu spatele, îşi vârî adânc mâinile în buzunarele pantalonilor de postav albastru şi se uită jos, în curte, unde Avdei Kalughin şi Maria Bezrukova, împreună cu alte trei neveste de soldaţi, care ceruseră şi ele bani cu împrumut, făceau stog fânul adus de pe câmp.

Astfel, Anna Tumanova începu să vină zilnic la Borodini. Mai întâi, doar le spăla rufele şi duşumelele. Apoi, bătrânul Borodin o rugă să mulgă vacile şi să cureţe staulul. În fiecare zi, în zori, venea grăbită la Borodini şi muncea până seara, pentru acelaşi pud de făină de secară, pentru o biată mâncare şi pentru vorbele prietenoase, de mângâiere, de compătimire ale stăpânului casei.

După ce se făcu pârtie peste lacul îngheţat, mai mulţi bătrâni tocmiţi de Borodin încărcară cu grâu un convoi întreg de care, ca să-l ducă la oraş.

— Mă duc eu cu ei. Tu rămâi aici şi ai grijă de gospodărie, îi spuse bătrânul lui Grigori. Ar trebui să te duci tu, să te obişnuieşti cu daravelile astea, dar mi-e teamă că dacă te las singur n-o să scoţi un preţ bun. Mai întâi, o să mă duc eu, să văd pe ce lume trăim.

După ce plecă taică-său, Grişka se zăpăci: rămăseseră pe capul lui griji, nu glumă – trebuia să vadă de calul rămas (ceilalţi cai plecaseră cu carele la oraş), de vaci, de oi…

Într-o seară, uită să dea vitelor hrana peste noapte. Dimineaţa, vuia ograda de zbieretele lor. Grigori sări jos din pat, strigând:

— Ce naiba! Unde-i Anna? Trage aghioase până la amiază…

În aceeaşi clipă, Anna, legându-şi din mers basmaua,

intră valvârtej în curtea Borodinilor, apucă furca şi începu să care fân în staul. Zbieretul vitelor flămânde se potoli numaidecât. Grigori coborî scara şi spuse încruntat:

— Ai fi în stare să dormi până la amiază…

— Dar, Grigori Petrovici… Bătrână zace acasă. Până o îngrijesc, până-i dau de-ale gurii, apă… O, doamne, de-ar muri mai repede…

Pentru întâia oară în viaţă, Grişka auzi că i se spune cu atâta respect pe numele patronimic. Fără a mai asculta vorbele Annei Tumanova, îşi spunea în gând: „Grigori Petrovici… aha, Grigori Petrovici”… cu un simţământ de plăcere, necunoscut până atunci.

Drept mulţumire, îi spuse Annei cu blândeţe:

— Bine, bine, Anna… Dar să vii dimineaţa mai devreme. Şi acu’, după ce faci curat la vite, vino-n casă. Să-ţi dau olecuţă de făină, de slănină…

Faptul că acum el, Grişka, putea să dea singur cuiva făină şi slănină îi făcea plăcere.

După câteva zile, trecu pe la Borodini bătrânul Alabughin, cu Stepan, feciorul lui, un flăcăiandru pirpiriu. Sprijinindu-se cu o mână în băţ, bătrânul îşi făcu îndelung cu cealaltă semnul crucii.

— Bună vremea. Nu s-a întors taică-tău?

— Încă nu, zise Grişka, fără să-i răspundă la bineţe. Ce vreţi?

— Iacă ce-i… Vroiam să-l rog pe taică-tău: nu cumva l-ar lua argat pe Steopka al meu? Da’ de vreme ce stăpânul nu-i acasă, hai, să mergem, Stepaşka.

— Dar eu ce-s? strigă Grişka. Îşi dădu seama însă numaidecât că nu ştia încă să stea de vorbă despre asemenea lucruri. Şi, ca să-şi ascundă zăpăceala, adăugă: Dar ce argat poate să fie el?! Deocamdată-i slăbuţ, te pomeneşti că nu poate să ţină nici furca în

mâini.

— Nu te uita că-i mărunţel, să nu crezi că... Curând împlineşte şaptesprezece ani. Noi, Alabughinii, suntem deprinşi de mici cu munca. Ei, om mai veni când se-ntoarce taică-tău...

Grigori voia să-i dovedească neapărat moşneguţului că şi el era stăpân în casă. Făcu câţiva paşi în jurul lui Stepan şi spuse:

— Fie, îl iau.

— Ce zici? întrebă moşneguţul, care nu auzise bine.

— Zic: îţi iau feciorul rândaş la cai.

— Ei, dacă-i aşa, să fie într-un ceas bun! rosti bucuros bătrânul Alabughin, dând din cap. În privinţa plăţii, o să stau de vorbă cu taică-tău când vine. E mai înţelept.

Grişka se aprinse în obraz şi voi să hotărască tot el plata. Apoi îşi luă seama: „Ei, naiba ştie cât să-i plătim. Şi, pe urmă, ce-o să zică tata de un asemenea argat? Bine, să aştept până vine el.”

— Ei, Stepaşka, rămâi aici şi slujeşte bine, îi spuse bătrânul Alabughin fiului său şi, închinându-se din nou, plecă.

Piotr se întoarse după două săptămâni, cu două pluguri noi şi o vânturătoare. O căruţă era pe jumătate plină cu saci în care se afla manufactură. Celelalte se întorseseră goale.

— Noroc, băiete! rosti Piotr vioi, sărind tinereşte din căruţă. Întâmpină negustorii. Cum merg treburile?

— Binişor. Uite, am tocmit un rândaş la cai.

— Rândaş? Bine, bine. Nici eu, drăguţule, nu mi-am pierdut vremea degeaba. Ei, vezi să se descarce totul cu grijă. Eu intru la căldură, că-s rebegit de frig.

Seara, samovarul pântecos clocotea de zor pe masă. Piotr îi spunea lui Grigori:

— În privinţa prăvăliei, băiete, nu prea am avea de ce să ne luăm după Lopatin. Dar să ştii, că el, diavolul, a spus adevărul despre marfă: la oraş nu se prea găseşte manufactură. Vând marfa pe sub mână, ticăloşii, jupoaie lumea. Cât n-am umblat, la cine nu m-am ploconit, ca să fac rost de marfă mai multă, da' degeaba! M-am întors aproape cu mâna goală. Pare-mi-se c-o să trebuiască să lăsăm prăvălia pentru altădată. Dar grâul, băiete, l-am vândut bine. Dacă ai grâu, acu' poţi să te umpli de bănet. M-am gândit că la anul să mai cumpărăm puţintel pământ. Ai văzut: am adus pluguri şi o vânturătoare. Ei, deocamdată, e bine, ajunge, mai mult nu putem să ne ridicăm. Om vedea noi cum şi ce, mai încolo. Ce zici?

— Hm, mormăi Grişka, suflând în farfurioara cu ceai.

— Ce „hm"? Niciun „hm"! O să arătăm noi ce putem! Că ai luat om la cai, bine ai făcut. Nu-i încă bărbat în toată legea, dar nu-i nimic. O să-i plătim mai puţin. Numai să avem şi la anu' belşug de bucate, ca acu'... Şi bătrânul începu să păşească, de colo, colo prin odaie, dând cu însufleţire din mâini. Aici, în Lokti, ştii tu câte treburi se pot face? Lacul – uite-l colea, la fereastră. Lopatin parcă nici nu-l vede. Dar Lopatin e un nătărău. Din lacul ăsta poţi să scoţi bănet, nu glumă, aproape cu mâinile goale. În el e atâta belşug de peşte, că nu poţi să-l prinzi tot. Să ai vreo şase lotci, vreo douăzeci de năvoade şi o afumătorie cât de mică... Oraşul, deşi e departe, cunoaştem drumul până la el. Acolo, am văzut, peştele afumat se vinde cu bani buni. Şi preţul creşte. De un singur lucru mi-e necaz: că-s bătrân şi nu mai am mult de trăit. De-aş mai avea parte de vreo douăzeci de anişori...

Borodin păşi îndelung de colo, colo, povestindu-şi planurile de viitor.

În vremea aceea anul 1916 era pe sfârşite.

4

Viaţa bătrânului se apropia de sfârşit, pe când a lui Grişka abia începea. Grigori îşi dădu seama de acest lucru în seara aceea, când taică-său păşea de colo, colo, vorbind despre lotci, năvoade şi peşte. Fără să vrea, Grigori închise o clipă ochii, văzând în închipuire o poiană din pădure unde, aşezaţi lângă un pin doborât, Andrei Veselov, Fedot Artiuhin şi alţi ţărani îmbucau de ale gurii. În jur, se înălţau copaci uriaşi, şi

printre ramurile lor, se vedea cerul albăstriu, nemărginit, iar sub bolta cerului se întindea pământul, neted ca şi lacul netulburat de vânt. Şi el, Grigori, avea menirea să calce pe acest pământ, să calce de nădejde, cu paşi de stăpân.

Chiar îşi simţi pântecul străbătut de un fior plăcut, ca atunci când afli pe neaşteptate o mare bucurie. Râse încetişor.

— De ce râzi, Grişka? îl întrebă taică-său cu mirare, oprindu-se din mers.

— Aşa... Să ştii, tată, că ai dreptate...

Şi, deodată, parcă arătă mai vârstnic.

A doua zi, se duse dis-de-dimineaţă să cerceteze toată gospodăria. Privea printre gene casa, hambarul, cei doi dulăi negri, fioroşi, care zburdau prin curte. În grajdul clădit de curând, în care mireasma pinului era mai puternică decât izul de sudoare a cailor, se răsti la Stiopka Alabughin:

— Hei, nespălatule! Vezi de îngrijeşte caii mai bine!

Rostise asemenea vorbe fiindcă avea poftă să vorbească poruncitor, ca un stăpân.

La prânzişor, Grigori îi spuse tatălui său:

— Ce-o fi cu Anna? Ziua-n amiaza mare, şi ea n-a venit încă... Se îndoapă cu pâinea noastră de pomană, ca o boieroaică...

Piotr îşi îndreptă iute privirea spre fiu-său, dar nu răspunse nimic.

Ridicându-se de la masă, Grigori zise:

— Am fost adineauri în hambar. A rămas cam puţin ovăz. Trebuie să-l păstrăm... Doar, în primăvară, ieşim la arat...

— Aşa-i, băiete, aşa-i! răspunse tatăl lui, bucuros.

— Ce-ai zis? întrebă Grigori.

— Zic: ştii să chiverniseşti gospodăria. Aşa că... dă

poruncă. Obişnuieşte-te, băiete. Doar ale tale-s toate…

— Dar cu baba asta de la bucătărie ce facem? O ţinem degeaba în casă, urmă Grigori. Anna ar putea să ne facă toate treburile. E tânără, în putere. Ar scoate-o singură la capăt.

— Şi asta s-ar putea. Atâta numai că pe Anna ar trebui s-o plăteşti. Ia gândeşte-te şi tu, băiete… Bătrânul tăcu o clipă, apoi adăugă: Ce, mult îi trebuie babei? Nu mănâncă cine ştie cât. Totuşi… face şi ea olecuţă de treabă, ne face bucatele la vreme. Nici nu ne fură. La ce bun? Doar e singură pe lume! Las-o în pace.

— Ei, fie, încuviinţă vrând-nevrând Grigori, dându-şi seama că taică-său avea dreptate. Dar în privinţa prăvăliei, să ştii că greşeşti dacă nu te hotărăşti s-o deschizi.

— Cum adică? întrebă bătrânul.

— Crezi că războiul o să ţină cât îi lumea?! S-o isprăvi el într-o zi. Şi atunci o să ai marfă berechet, câtă vrei.

— Ei şi?

— Ce, „ei şi”? O să ai marfă, dar prăvălia, ia-o de unde nu-i! Trebuie s-o punem pe picioare, de pe acum, câtă vreme avem cu ce.

— Atunci o s-o deschidem aici, jos.

Grigori se strâmbă, mirat parcă de atâta lipsă de pricepere din partea tatălui său.

— Dar cine-ţi vine aici, la marginea satului? S-o deschizi undeva în mijlocul lui! Deocamdată, am putea să băgăm grâne în ea. Hambarul e cam mic.

— Să ştii că ai dreptate. Ia te uită, împieliţatul! Bine ai chibzuit. S-ar fi cuvenit să-mi treacă şi mie prin cap una ca asta când am făcut casa, neghiob bătrân ce sunt. Acu’, o să cheltuim alţi bani ca să clădim prăvălia. Aşa-i? Bătrânul se tângui până seara.

Din ziua aceea, Piotr se prefăcu că-l recunoaşte pe Grişka stăpân deplin în casă. Acum se înţelegeau amândoi foarte bine. Într-o pornire de sinceritate, Piotr chiar îi spuse:

— Iaca, Grişenka, cum merge totul la noi, ce frumos – ca între tată şi fiu! Altădată erai ca un pui de lup, să nu te atingă nimeni nici cu degetul. Ce nărăvaş...

— Ei, ce ţi-a venit să-ţi mai aduci aminte? se strâmbă Grigori.

— Da' ce crezi tu? Atunci, la mânie. Te-aş fi tăiat. Ia gândeşte-te. Om sunt şi eu, cu toate că eşti fiul meu. Iar omul e o fiară. De ce să-l mânii, să te iei la colţ cu el, să-i sari de gât? Întotdeauna trebuie luat... cu binişorul, înţelegi... Da-a!

Altă dată, Piotr spuse, ocolind privirea fiului său:

— Dar ce-i cu ăla... Cu şchiopul cela bătrân, cu noul jugănar? De când am făcut casa nu se mai arată. Ce, nu-i mai place samogonul?!...

Grigori se simţi şi el stânjenit de vorbele tatălui său, se zgribuli ca de frig, speriat, şi răspunse cu glas surd:

— Lasă asta, tată... Ţi-a mers o dată, ei...

— Eşti o nătăfleaţă, i-o întoarse bătrânul, fără ciudă. Hodorogul ăsta n-are o leţcaie. Ei, ştii de ce am adus vorba de el?... Când ai băut o dată cu omul ţi-e şi cumătru, şi frate, şi poate să-ţi fie de folos, la o nevoie. Piotr tăcu îndelung, apoi adăugă: Dacă-l vezi, întreabă-l de ce nu mai trece pe la noi...

Grigori nu răspunse nimic.

5

Ce plăcută, ce fericită era acum viaţa lui Grigori Borodin! Umbla prin sat, fără grabă, legănându-se, cu mâinile vârâte în buzunarele scurtei. Privea însă totul cu luare-aminte: dacă venea cineva în întâmpinarea lui căuta neapărat s-o cotească într-o hudiţă, de parcă n-ar fi avut pe unde trece. Grigori îşi dădea seama că nu era iubit de oameni. Îşi încrunta fruntea îngustă şi se gândea posomorât, cu ciudă: „Şi tu-mi zici, tată, să mă port cu oamenii frumos, că atunci trăieşti fără frică... Da' de unde! Un pic dacă nu bagi de seamă, te strivesc numaidecât."

Grigori nu avusese niciodată prieteni. În ultima vreme se împrietenise însă cu Terioha, fiul lui Zerkalov, un flăcău palid, cu nasul ascuţit şi cu părul negru, lung, cu umerii veşnic plini de mătreaţă. După ce beau amândoi samogon, Terioha se repezea la el şi-l pupa, strigând:

— Grişka, lua-te-ar naiba! Suntem prieteni la cataramă, orice-ai face! Noi, adică, eu şi cu tine... Ascultă, Grişka, urmă el în şoaptă. Ce zici de Mavruha, fata popii Afanasi?! E plină, ca un pepene: de-o strângi mai zdravăn, plesneşte...

— Da, ştiu; de o sută de ori mi-ai pomenit de ea, îi răspundea Grigori cu ciudă, dându-i jos mâinile de pe umerii lui.

Terioha nu se supăra, doar îşi scutura hălăciuga,

îngăimând, bolborosind:

— Ei, cum vrei, cum vrei… Numai că… Mavruha… se teme de mine, când îs singur. În doi, am putea s-o chemăm… la plimbare… şi… Ce poate să ne facă popa?… În mâna tatei sunt toate… Nu suntem tari doar la plasă, unde-i unchiul, ci şi în oraş…

Terioha îşi vântura îndelung sub nasul lui Grigori pumnul încleştat, apoi şi-l apropia de nas, îl cerceta pe toate părţile şi spunea:

— Da' de Duniaha ce zici?… Pentru ea face să-ţi dai şi viaţa…

— Hai, leagă căţeaua! i-o reteza Grigori.

Terioha îşi strângea buzele înguste şi clătina din cap:

— Păcat, mare păcat… la spune, pentru cine o păzeşti? Pentru Andriuşka… Muierile zic că Veselov e undeva la spital şi vine curând. O să-ţi spună bogdaproste că i-ai păstrat-o.

— la mai du-te de te culcă… trancă-fleancă ce eşti! încheia Grigori, ridicându-se de la masă.

După un asemenea schimb de vorbe cu Terioha, Grigori se posomora, umbla prin odăi, prin ogradă, mânios foc, se răstea la Anna care deretica prin casă, la Stiopka-grăjdarul.

Duniaşka era veşnic vie în gândul lui, deşi din ziua când Andrei îl dăduse afară din tindă n-o mai văzuse decât întâmplător, pe uliţă, de două-trei ori. Duniaşka îşi vedea grăbită de drum, cu capul în jos, fără să-i răspundă măcar la bineţe.

„Stai tu, stai, gândea Grigori, petrecând-o cu privirea. Curând… o să arătăm noi şi mai abitir de ce suntem în stare. Te înmoi tu atunci, vii singură. Pe Andriuha poate că nici n-o să-l mai vezi…"

Într-o zi, cuteză chiar să-i strige:

— Duniaşka, poţi să vii… oricând vrei… o să fii îndată

stăpână în casă. N-o să-ţi pară rău.

Dar, cu toate silinţele Borodinilor de a „arăta ce sunt în stare”, în ciuda aşteptării lui Grigori, Duniaşka nu venea. Totuşi până nu află că Andrei urma să se întoarcă acasă curând, Grişka tot mai trăgea nădejde.

Într-una din zilele acelea, Grigori auzi că Duniaşkăi îi murise bunica. Era acasă, singur: tatăl lui plecase din nou la oraş să vândă grâu.

Grigori o trimise pe Anna la Duniaşka să-i ajute s-o pregătească pentru înmormântare pe răposata. Apoi coborî şi-i spuse grăjdarului:

— Du-te… ia măsura şi fă-i coşciugul… Că… urmă el zâmbind, de unde să aibă ele parale?

Stiopka se întoarse însă repede şi spuse:

— A zis: n-am nevoie de nimic de la ei, nici măcar de coşciug. Şi… cum să spun…

— Hai, zi! îi porunci Grigori, încleştând dinţii.

— Şi pe Anna… a dat-o afară. Iar Anna i-a spus: am venit de bunăvoie să te ajut, nu din porunca stăpânului.

Grigori se întoarse cu spatele, legănându-se pe picioare, fără să-şi scoată mâinile din buzunare.

— Asta-i, încheie Stiopka, lăsându-se de pe un picior pe altul, neştiind dacă are voie să plece.

— Cară-te, strecură Grigori printre dinţi, încet, fără să se întoarcă.

Totuşi, la vreo săptămână după înmormântare, nu se mai putu stăpâni şi se duse la Duniaşka. Era o dimineaţă trandafirie, geroasă. Zăpada scârţâia sub tălpile cizmelor. Sfrânciocii ţopăiau prin tufele din grădiniţe, ciugulind muguri îngheţaţi.

„De n-ar zăbovi tata la oraş. Din clipă în clipă poate să vină moina”, gândi Grigori.

Soarele, deşi cam palid şi mare, ca iarna, se şi

înălţase în slăvi, revărsându-şi peste pământ lumina firavă, rece, străvezie. Iar pământul, mut sub pătura de zăpadă bătătorită, se odihnea. Curând, zăpada avea să se topească, să înverzească lăstare noi, să freamăte copacii, să înflorească ierburile îmbelşugate, să adie mireasmă de miere şi de soare arzător.

...Când bătu în uşa subţire a tindei, Duniaşka îl întrebă, fără să deschidă:

— De ce ai venit?

— Deschide, de ce ţi-e frică? o rugă Grigori încetişor.

Duniaşka zăbovi câteva clipe, chibzuind parcă ce avea de făcut.

— Aşteaptă, ies numaidecât. După câteva clipe ieşi, legându-şi broboada din mers. Ce vrei?

Se oprise pe treapta de jos a scăriţei, rezemată cu spatele de uşă, şi-l privea fără teamă, printre gene. Undeva, în adâncul ochilor ei, se ascundea un zâmbet batjocoritor, ori o scânteiere de dispreţ abia simţită. Totuşi lui Grigori nu-i scăpă, şi el îşi lăsă capul în piept.

— Aşadar... nu vrei să-mi dai drumul în casă? întrebă el.

— E bine şi aici. Sunt mai liniştită aşa, de faţă cu lumea.

Grigori îşi trase capul în gulerul ridicat al scurtei, privi în jur, întorcându-se cu tot trupul, şi întrebă:

— De ce i-ai spus atunci lui Stiopka să plece? Doar voiam să te ajut. Să facă coşciugul. Avem scânduri berechet.

— Coşciugul? repetă Duniaşka. Coşciugul?

Şi Grigori simţi ceva înspăimântător în vocea ei, în felul cum rostise acel cuvânt, de două ori. Îl privea ca şi mai înainte, deschis, drept în ochi, cu aceeaşi scăpărare.

Grigori îşi trase capul în gulerul ridicat al scurtei,

sfios, fără să ridice ochii la Duniaşka:

— Ştii că totdeauna îţi vreau binele. Şi acum, uite… te chem, îţi spun, vino la mine. O să trăim aşa fel, de-o să ne pizmuiască lumea.

— Cum aşa? O să mă găteşti ca pe o păpuşică, nu? întrebă Duniaşka, batjocoritoare.

— Păi… o să te şi gătesc…

— Şi ai să mă porţi în braţe?

— Am să te port, încuviinţă Grigori încet, cu glas tremurător. Dar tu râzi de mine… ei, crezi că nu te înţeleg? Da… am să te port… Deodată Grigori se apropie, o apucă de mână şi urmă în şoaptă: Înţelege-mă odată: ai toată viaţa înaintea ta! Şi eu, la fel. Ai rămas singură pe lume. Ce-ai să te faci? Andrei nu e aici. Poate că a şi murit pe undeva. Şi, chiar dacă vine, ce trai te, aşteaptă? Ce-oi fi găsit la el? O să vă doboare pe amândoi sărăcia…

Duniaşka îl dădu la o parte cu amândouă mâinile, împingându-l înapoi tăcută, cu buzele palide, încleştate.

— Hai, îmbrânceşte-mă, loveşte-mă! Dă în mine! Dacă vrei, mă las în genunchi înaintea ta, îngăimă Grigori pripit, agăţându-se de hăinuţa ei ponosită, înghiţindu-şi zgomotos scuipatul. Tăcu şi-şi ridică pentru întâia oară ochii umezi, privind-o. Buza deasupra căreia începeau să-i răsară tuleie rare, roşcate, zvâcnea. Ştiu că nu-s arătos… Cu atât mai mult o să-ţi port de grijă… Uite…

Privi repede în jur să vadă dacă nu cumva trece cineva pe uliţă şi căzu în genunchi, fără să-şi ia de la Duniaşka ochii rugători, ca ai unui câine credincios. Ea sări îndărăt, ca arsă, dădu să fugă, dar se opri, rezemându-se cu spatele de gardul din prăjini subţiri de mesteacăn şi răsuflând greu. Grigori mai stătu

câteva clipe în genunchi, apoi se ridică şi se uită din nou, rătăcit, împrejur.

— Nu te apropia! strigă deodată Duniaşka, deşi Grigori stătea pe loc. Şi mai spuse o dată, aproape în şoaptă: Nu te apropia…

— Nu mă apropii… răspunse Grigori cu glas jalnic, vârându-şi capul şi mai adânc în guler.

Stătură câteva clipe astfel, tăcuţi. Apoi Duniaşka îi porunci:

— Dă-te la o parte din uşă…

Ascultător, Grigori se îndepărtă cu doi-trei paşi. Atunci Duniaşka păşi cu băgare de seamă de-a lungul gardului, spre uşă, fără să-şi ia ochii de la el, fiindu-i frică să nu se repeadă pe neaşteptate asupra ei. Apoi, dintr-o săritură, ajunse lângă uşă şi acolo, simţindu-se în siguranţă, se opri în prag, gata să sară în orice clipă în tindă şi să închidă uşa. Grigori stătea însă nemişcat, pe loc.

— Cu iubitul şi sărăcia e mai uşoară, rosti Duniaşka, pipăind clanţa uşii cu mâinile înroşite de frig. De bogăţia ta n-am nevoie. Tăcu o clipă, apoi adăugă: Şi aşa vorbeşte lumea despre voi cum de v-aţi căpătuit tam-nesam, pe nepusă masă?

Şi intră grăbită în tindă, trântind uşa, fiindcă el ridicase încet capul…

Grigori mai stătu puţin, privind buimac locul în care fusese Duniaşka cu o clipă mai înainte. Apoi se întoarse şi se îndepărtă, dându-şi seama că nu mai avea ce căuta acolo. Păşind pe uliţă, nu se gândea la nimic, îşi simţea capul gol, ca un butoi dogit, găurit.

Ajuns acasă, văzu lângă fereastră o cerşetoare cu traista murdară, scoarţă de ger, aruncată peste umăr.

— Ce-i cu tine? o întrebă Grigori.

— Faceţi-vă milă şi pomană, pentru numele lui

Hristos, rosti cerşetoarea.

Grigori o recunoscu.

— A-a… Tu eşti, Aniska? Iar ai venit pe la noi?

— Iar… Ajutaţi-mă…

Dar Aniska nu mai apucă să-şi isprăvească vorba. Deodată Grigori fu cuprins de o mânie turbată, nestăvilită, împotriva acelei fete în zdrenţe, împotriva lui însuşi, împotriva lumii întregi.

— Las’ că-ţi dau eu acuşi de pomană! Te miluiesc eu numaidecât! Şo pe ea! Şo!

Se repezi la scară şi dădu drumul câinilor ţinuţi în lanţ. Şi deodată se linişti. Se aşeză vlăguit pe o treaptă, privind după câinii care se repeziseră la Aniska. Apărându-se de ei, aceasta căzuse în drum. Bucăţile de pâine îngheţată din traistă i se împrăştiaseră cât colo, rostogolindu-se ca nişte pietre.

Cineva coborî în goană treptele scării, pe lângă el. Era Anna. Mai mult dezbrăcată, cu poala fustei prinsă în brâu, alergă spre cerşetoare gonind dulăii, plesnindu-i cu cârpa udă de spălat pe jos.

*

După masă, Grigori şedea în bucătărie şi se uita la Anna. Aceasta, pe jumătate întoarsă spre el, spăla rufe într-o albie de lemn înnegrită, ştergându-şi din când în când cu şorţul obrazul asudat, roşu. Până atunci, Grigori nici n-o luase în seamă. Acum, însă, privirea îi fusese izbită de umerii ei plinuţi, rotunzi, strânşi în bluza de stambă, de braţele goale până mai sus de coate, de sânii ei mari şi moi. Se ridică, se apropie de ea şi începu s-o pipăie, tăcut, aşa cum face un bun gospodar cu un cal, înainte de a-l cumpăra.

— Ce faci, Grigori Petrovici? întrebă Tumanova, îndreptându-se de spate. Apa şi clăbucii îi picurau de pe mâini.

— Hai dincolo în odaie… îi porunci Grigori, dând din cap. Şi, nelăsând-o să-şi vină în fire, adăugă, ridicând uşor glasul: Hai, mişcă-te odată…

Anna îşi scutură mâinile deasupra albiei.

— O, Doamne… Stai, măcar să mă spăl pe mâini. Sunt plină de săpun…

…După aceea, Grigori, fără să ştie de ce, gândi îndelung că mâinile Annei miroseau tot a săpun cu toate că şi le spălase.

— Vasăzică, de astea-mi eşti… Nu ştiam, rosti el în cele din urmă, ca să-şi alunge acest gând obsedant.

— Dar ce era să fac? răspunse Anna. Dacă nu ţi-aş fi făcut pe plac, m-ai fi dat afară. Doar trebuie să trăiesc. Poate c-o să-mi mulţumeşti cândva…

— Ieşi afară! strigă deodată Grigori, cu ciudă.

Anna ieşi supusă şi se apucă din nou să spele.

Stând pe pat, Grigori se uita la ea prin uşa deschisă.

O privea şi-şi spunea în gând: „Înaintea ăsteia nu-i nevoie să cazi în genunchi… Of, Duniaşka, Duniaşka…”

Capitolul III

1

După cele petrecute cu Duniaşka, vreme de câteva săptămâni Grigori îşi înecă supărarea în samogon. Când se îmbăta, îl trimitea pe Stiopka Alabughin după Anna.

— Ptiu! scuipa bătrânul, faţă de care Grigori nu mai avea niciun pic de ruşine. Ce scârboşenie! Dar dacă vine omul ei de la război? Vă omoară pe amândoi...

— Taci din gură, tată, mârâia Grigori la el. Şi întorcând capul, adăuga: Mai cu seamă în privinţa omorului...

— Ce-ai zis? Vai de tine! Vasăzică, ăsta mi-eşti! ţipa Borodin, sărind cocoşeşte în jurul fiului său. Totuşi se astâmpăra repede.

Într-o zi, Terenti Zerkalov, scuturându-şi capul de pe care mătreaţa-i curgea necontenit pe umeri, îi spuse lui Grigori:

— Păcat de tine, Grişka... Ar trebui să facem cu Duniaşka aşa cum am făcut cu Mavruha popiii...

Grigori şi Terenti o atrăseseră pe Mavra, fata popii, în pădurea de pini, îi astupaseră gura şi o batjocoriseră. După aceea, o ameninţaseră c-au să-i pună un sac în cap şi au s-o arunce în baltă, dacă va sufla o vorbă.

— Ce ştii tu?! Ce ştii tu?! Grigori îl privea pe Terioha cu ochi tulburi, rânjind. Ca şi Mavruha! De-ar fi toate chiar aşa de uşoare...

— Chiar aşa, răspunse Zerkalov, lingându-se pe buzele subţiri, şi scutură iar din cap. Acu'... când fluier seara la fereastra Mavruhăi, îmi vine, ca o viţea. Şi Duniaşka la fel ar face. Iar când o veni Andriuha Veselov, nici n-o să se mai uite la ea... după aia...

Grigori îl înşfăcă pe Zerkalov de reverele hainei cu labele lui uriaşe şi, trăgându-l spre el, îi strigă drept în obrazul schimonosit de spaimă:

— O să vină. Oricum o să vină... Fiindcă... eu nu pot trăi fără ea! Înţelesu-m-ai?

Zerkalov se căzni să scape din mâinile lui, scrâşnind mânios:

— Ei! E o haină nouă! Ce mă împroşti cu bale? Dă-mi drumul, diavole!

...Iar după câteva zile, Grigori, care se ducea grăbit spre prăvălia lui Lopatin să cumpere sare, la cel mult o sută de paşi de casa lui, înlemni deodată, parc-ar fi căzut într-o apă rece ca gheaţa: din partea opusă, venea Andrei Veselov, cu manta soldăţească, fără centiron, şchiopătând uşor.

— Tu eşti?! exclamă Grigori, cu graiul pierdut.

— A, tu erai? întrebă, la rândul lui, şi Veselov. Cum te-ai schimbat!

Grigori nu-şi dădu seama de batjocura din vorbele lui Andrei, ori nu voia să-şi dea seama. Spuse oarecum cu bucurie, tulburat, de parcă între ei nu s-ar fi petrecut nimic:

— Nu ştiam că te-ai întors. Când ai sosit?

— Noaptea trecută. Eu am isprăvit cu războiul.

— Aha, îngăimă Borodin şi-şi văzu repede de drum.

Seara, Grigori o îmbrânci pe Anna din odaie în bucătărie, îi aruncă în obraz rochia ei sărăcăcioasă, boţită, şi zbieră, de se cutremură toată casa:

— Cară-te, târfă! Pleacă odată, să nu te mai văd pe aici... Dacă îmi mai calci pragul, te omor, te snopesc în bătaie...

Alerga de colo, colo prin bucătărie, numai în cămaşă şi izmene, vânturând gârbaciul.

— Stai o clipă, să mă îmbrac. Doar n-o să plec aşa, îl rugă Anna, încet, fără să pară mirată ori speriată, dezarmându-l pe Grigori prin supunerea ei calmă.

El se lăsă greu pe un scaun şi, aruncând gârbaciul

cât colo, o rugă:

— Dumireşte-mă odată: ce făptură ăi fi şi tu?

Anna nu pricepea, pare-se, ce voia el. Apucă cu mâna clanţa şi împinse uşa cu umărul…

*

În aceeaşi seară, Andrei şchiopăta prin mica izbă a Duniaşkăi.

— Ei, am cutreierat toată Rusia, spunea el. Mă întrebam: unde să dau de ţara aia despre care ne povestea Fedka Semionov… Ei, dar să lăsăm asta… Tu cum ai dus-o pe aici? Hai, isprăveşte odată! Ce rost are să mai plângi acu'?

Cu o jumătate de ceas mai înainte, văzându-l pe Andrei că intră în izbă, Duniaşka, amuţită, se ridicase de pe laviţă încremenind. Doar ochii îi fuseseră podidiţi într-o clipă de lacrimile bucuriei, uşurându-i inima. După aceea rămăseseră mereu înrouraţi.

— Nu plâng, Andriuşa… Îmi vin lacrimile aşa… de bucurie. Hai, povesteşte, povesteşte.

— Ei! Parcă pot să le povestesc pe toate?

— Măcar câte puţin din fiecare. Lucrurile mai însemnate.

Andrei se opri o clipă locului, o privi pe Duniaşka cu duioşie, apoi zâmbi:

— Cine să le ştie care-s mai însemnate, ori mai neînsemnate… După ce ne-au luat, vreo trei luni ne-au tot muştruluit. Pe urmă, pe mine şi pe Tihon Rakitin ne-au vărsat la unitate şi – pe front cu noi. Vreo douăzeci de zile şi nopţi, ne-am scuturat în vagoane „pentru viţei". În ziua a douăzeci şi una, ne-au vestit: mâine dimineaţă sosim în gara de debarcare. Dar mulţi n-au mai ajuns acolo.

Duniaşka îl privea tăcută, speriată.

— Noaptea a sărit trenul de pe şine. Aproape

jumătate din vagoane s-au făcut ţăndări, povesti el. Tăcu o clipă, apoi urmă: Mi-am venit în fire, dar nu puteam să-mi dau seama unde sunt. Vagonul se legăna ca şi mai înainte în huruitul roţilor. Când am încercat să mă ridic… ei, pe scurt: aveam capul spart şi o mână ruptă. Pot spune că am scăpat ieftin. Capul mi s-a vindecat repede, dar mâna, cine ştie din ce pricină, făcea mereu puroi. Mă duceau de la un spital la altul, dintr-un oraş în altul, ba chiar aveau de gând să-mi taie mâna. Duniaşka păli, iar Veselov se grăbi să urmeze: Iar eu gândeam: ba nu, mai bine mor, dar nu-i las să-mi taie mâna. Totuşi mi-ar fi tăiat-o, dar, spre norocul meu, am fost mutat din nou la un alt spital. Acolo, o fi fost mai bună îngrijirea, ori, poate, doctorii au umblat mai puţin la rană – ei, mâna a început să mi se vindece repede. După o lună, mi-au dat drumul din spital, iar după două, mă şi aflam în tranşee, cot la cot cu Rakitin.

— Cu Tihon! strigă Duniaşka, fără să vrea.

— Cu el. Andrei dădu din cap. M-am mirat din nou. „Mare minunăţie, zic, cât de mult m-am chinuit prin felurite oraşe cu mâna, dar uite că iar suntem împreună.” Iar el, către mine: „Aici sunt multe minunăţii. Iată, de-o pildă, Fedka Semionov, deportatul cela care a stat la noi, se află pe aici pe undeva.” De altfel, Tihon era tot timpul plin de ciudă. Mă-ntreb: de ce o fi aşa? I-am povestit păţaniile mele. M-a ascultat, apoi mi-a retezat-o scurt: „Degeaba te-au vindecat. Tot ai să-ţi găseşti sfârşitul aici.” Şi zâmbind: „Pământul cela… din basme nu l-ai găsit, aşa-i?”

Veselov se lăsă obosit pe un scăunel, alături de Duniaşka.

— Iar pe urmă, am mai trecut prin multe şi felurite. Mă tot gândeam: să dau de Fedka Semionov, să-l

întreb pe unde se află ţara ceea. Dar n-am izbutit. Ne-am văzut, e drept, dar pentru scurtă vreme. Ne-am întâlnit într-o noapte. Stam în tranşeea umedă, când deodată văd că se apropie un ostaş. Când m-a zărit, a dat numaidecât s-o ia îndărăt. Eu: „Semionov! Fedka! Ce, nu mă mai cunoşti?” Atunci el a venit fuga spre mine, m-a apucat de umeri, m-a zgâlţâit: „Mai încet, Andrei! Nu striga, taci!” „Da’ ce-i cu tine? îl întreb. Te ascunzi aici de Gordei al nostru, nu? N-ai de ce, că Gordei e departe.” El, în loc de răspuns, m-a împins spre perete, la întuneric, şi s-a pitit alături. Am stat câteva clipe aşa, tăcuţi. Mă întrebam în gând: ce fel de om o fi Fedka ăsta? Să ştii că trebuie să fie din ăia care se iveau uneori noaptea la noi în unitate şi stăteau de vorbă cu ostaşii despre nu ş’ce revoluţie. Şi, ca să vezi! Abia m-am gândit şi-l aud deodată pe Semionov că mă întreabă: „Ei, ce se mai aude pe la voi? Ce părere au soldaţii despre război, despre revoluţie?” Eu, ce să zic? Îi răspund: „Nu pricep ce revoluţie e asta, unde a izbucnit.” El, mie: „N-a izbucnit încă, Andriuşa, dar o să izbucnească. Ţarul îşi trăieşte ultimele zile. Toată ţara fierbe. Iar în armată, vezi şi tu cam ce se petrece...” „Dar ce anume? Lămureşte-mă, ca să mă dumiresc mai bine,” îl rog eu. „O să te lămuresc. De acum înainte, o să trec mai des pe la voi. Dar şi tu, Andriuşa, fii cu luare-aminte la orice lucru, la fiece vorbă. Şi acum, iartă-mă, plec: se crapă de ziuă şi o să mă dea lipsă la apel în companie... Să nu-ţi vâri capul sub gloanţe, c-o să mai ai nevoie de el. Dar, vezi, să nu sufli la nimeni o vorbă, să nu spui că m-ai văzut...” Ei, şi ne-am ridicat. Da tocmai în clipa când era să-l întreb totuşi unde-i ţara ceea, despre care ne-a vorbit în Lokti, a şi detunat undeva pe aproape. O dată, de două ori. Am căzut amândoi pe fundul tranşeii. La început,

obuzele plesneau la vreo douăzeci de stânjeni de noi. Apoi, din ce în ce mai aproape. Simţeam cum mă izbeau în spate bulgării de pământ. Şi deodată, totul s-a potolit: niciun zgomot, niciun glas de om. Atâta numai – acum simţeam că parcă pusese careva o pâlnie mare deasupra mea, că bulgării de pământ mă loveau într-un singur loc: ceva mai sus de genunchi…

Andrei tăcu. Apoi rosti cu glasul schimbat:

— Ei, asta a fost. Altceva, nu mai ţin minte. A, da: l-am mai auzit pe Semionov, ca de sub pământ: „Tot nu te-ai putut feri, Andrei! Brancardier! Brancardier!” Pe urmă, noapte neagră, fără zori, fără lună şi fără stele…

Tăcută, Duniaşka îşi lipi capul fierbinte de pieptul lui Andrei. El îi mângâia umărul mic, ascuţit, ce-i tresărea sub bluziţa subţire, ponosită.

— Ei, slavă domnului că te-ai întors! suspină ea. O, Doamne, ce fericită sunt!

Andrei căzu pe gânduri, cu ochii pe fereastră.

— Ei, şi aşa s-a isprăvit cu cătănia mea, rosti el încet. După ce am ieşit din spital, în drum spre casă, am zăbovit aproape două săptămâni la Piter. De-ai şti ce oraş e… Poate că-i cel mai mare din lume. Trenuri, ca să plec, nu-s şi iar nu-s. Într-o zi, am ieşit pe stradă: venea o mulţime de oameni de la uzine, cu steaguri roşii. Tot oraşul era plin de soldaţi. Când au văzut steagurile, au şi alergat spre ele: „Ura! Jos războiul!” Apoi au început un cântec. Iar poliţaii nu le făceau nimic; stăteau şi parcă nu vedeau. Pe urmă, au început să vorbească mulţi inşi, dintre muncitori şi soldaţi. Stau, îi ascult: vorbeau împotriva ţarului.

— Împotriva ţarului?! Vai, se poate? întrebă Duniaşka, speriată. Şi ce o să fie acum?

— Nu ştiu, Duniaşa. Dar ceva o să se întâmple, zău. Tăcu. Apoi spuse ce auzise în armată de la agitatori: Se

pare că ţarul va fi răsturnat. Adică, dat jos de pe tron.

— Ce vorbeşti, Andrei?! strigă Duniaşka. Dar atunci… Doamne, dacă aude careva! Şi se repezi să încuie uşa.

— Ei şi? Poate că ar fi chiar bine să se ridice toată lumea, răspunse Andrei, fie pentru a-i răspunde Duniaşkăi, fie chibzuind ceva în sine. Se aşează pe marginea patului. Păcat că nu e aici Semionov: el ne-ar lămuri totul. Poate că a şi pierit pe undeva…

După ce încuie uşa, Duniaşka se întoarse la Andrei. Acesta se sculă de pe pat şi îşi puse mantaua.

— Ei, Duniaşa, am plecat. E târziu. Ia spune: cum ai dus-o? Grişka Borodin cum s-a purtat?

— Ce să spun? Am scos-o la capăt. Grişka a îngenuncheat înaintea mea, dar eu… zi şi noapte, cu gândul doar la tine…

Îşi ridică ochii plini de lacrimi, apoi îi lăsă din nou în pământ.

Andrei o strânse cu căldură în braţe.

— Te cred, te cred… Văd că te-ai gândit la mine. Când s-o încălzi vremea, facem nunta. E bine?

— Bine, şopti Duniaşka. Câtă vreme te-am aşteptat, acum… nu mai e mult.

— Până atunci, poate, mi se vindecă bine piciorul.

— Dar… chiar şi fără picior… Andriuşa!

— Atunci, poate… să mergem chiar acum la mine. Pentru totdeauna…

Trupul fierbinte al Duniaşkăi tresări în braţele lui. Dar, îndată ce Andrei făcu o mişcare, ea se smulse cu greu din îmbrăţişarea lui şi-şi acoperi cu palmele obrazul aprins ca para focului:

— Nu, nu, Andriuşka… Să facem totul cum se cuvine. Ca oamenii.

*

Luna februarie a anului 1917 a fost geroasă şi

bântuită de viscole. În fiecare noapte, ninsoarea acoperea satul, aproape până la hornuri. Dimineaţa Grigori privea încântat, de la înălţimea catului casei sale, cum îşi dezgropau oamenii izbele de sub zăpadă. „Daţi zor, gândea, cu o bucurie răutăcioasă, pe care n-o înţelegea bine nici el, până mâine dimineaţă iar vă înghite zăpada cocioabele.”

— Ei, slavă domnului că măcar fânul pentru vitişoare am izbutit să-l aducem înainte de a veni vremea rea, spunea mai în fiecare dimineaţă bătrânul Borodin, sculându-se din pat şi uitându-se pe fereastră, ca de obicei. Toate drumurile au pierit, n-ai cum să mai umbli nici cu calul, nici pe jos.

Spre sfârşitul lunii, pe neaşteptate, se lăsă moina. Pătura de zăpadă se subţie deodată, se muie, începu să se topească. În aerul albăstrui, străveziu, se simţea o mireasmă de cetină, iute, tulburătoare. Spre amiază, începea să picure din streşini, iar ceva mai târziu, răsunau clinchetele de sticlă ale ţurţurilor ce cădeau.

Totuşi, noaptea, îngheţul intra din nou în drepturile lui. Zăpada era ferecată sub o carapace de gheaţă tare pe care se putea merge oriunde voiai pe jos, sau chiar călare, ţăcănind pe podişca sticloasă.

În sfârşit, după o lungă întrerupere, în Lotki sosi poşta. Dimineaţa, trecând pe uliţă, Grigori zări factorul mustăcios, bine îndesat, dându-i lui Gordei un tenculeţ de scrisori, hârtii şi mai multe ziare, după care-i strigă vizitiului: „Întoarce!” şi se înfofoli în cojocul uriaş de călătorie.

Factorul se abătea uneori pe la Borodin, bea un pahar, două de samogon şi stătea puţin la taifas înainte de a-şi vedea de drum. De aceea, de îndată ce starostele intră în casă cu corespondenţa, Grigori se apropie de factor fără sfială şi-i spuse:

— Azi ţi-ai isprăvit repede treaba. Al naibii mai eşti!

— Hai, ia-o din loc, îl repezi mustăciosul, încruntând aspru din sprâncene, şi se urcă în sanie.

— Ce te-a apucat? Azi n-ai poftă de taifas? Nu te mai mănâncă limba?

Fără să-i răspundă, factorul îl înghionti pe vizitiu în umăr: mână! Omul trase de hăţuri.

— Poate că tot treci pe la noi, urmă Grigori. A făcut tata nişte samogon, foc de tare.

— Foc de tare, noroc n-are, îi răspunse factorul ghiduş, cu tâlc.

— Cum vine asta? Ce, ai rămas lefter? se miră Grigori şi-şi încreţi fruntea îngustă, teşită, întocmai ca taică-său.

— Bei câte bei şi pui mâna pe retevei, răspunse factorul, repede, în doi peri.

— Ia te uită ce limbă ascuţită are, al naibii! strigă Grigori. Vasăzică, au pus mâna pe retevei.

— Da, da... Iar voi tot mai dormiţi aici. Ei, nu face nimic, o să vă trezească alţii... Mână!

Vizitiul învârti cnutul lung, iar factorul se întoarse spre Grigori. Nasturii vestonului îi sclipeau sub cojocul descheiat:

— Acu’ o să vă trezească, fii pe pace...

Factorul plecă. Grigori îl petrecu cu privirea, îşi vârî mâinile în buzunare, mai stătu câteva clipe pe loc, apoi îşi văzu de drum. Deodată însă o uşă de la casa Zerkalovilor fu trântită cu putere. Grigori se întoarse şi-l zări pe Terenti sărind în fugă de pe scară, alergând în ogradă şi aducând de acolo un cal de şa. O clipă mai târziu, ieşi însuşi starostele din casă, sări în şa şi se îndepărtă în goană pe uliţă.

„Încotro o goni aşa, ca turbat? se întrebă Grigori. A, uite, o ia peste lac, spre drum. Înseamnă că se duce la

oraş. Lua-l-ar naiba, fuge ca un nebun, o să ucidă calul.”

Aflând că sosise poşta, femeile veneau spre casa starostelui, să vadă dacă au scrisori de la bărbaţi, de pe front. Curând se adunară în jurul scării înalte şi bătură în uşa încuiată. Terenti zăbovi multă vreme înăuntru, fără să deschidă. „Ce-i cu el? N-aude?” gândi Grigori.

Acest lucru îi păru ciudat, aşa că hotărî să mai stea ca să vadă ce se va întâmpla.

În cele din urmă, Terenti deschise uşa şi zbieră furios:

— Ce tot bateţi? Poftim! Şi le aruncă scrisorile cât colo în zăpadă.

Deodată, Grigori fu cuprins de o presimţire rea. Se nelinişti, fără să-şi dea seama de ce anume. „Doar nu s-o fi repezit Gordei degeaba ca scos din minţi, gata să-şi ucidă calul, dacă…”

Aşteptă până plecară femeile, apoi strigă:

— Terioha!

Terenti, care dădea să intre în casă, se opri, posomorât.

— Încotro a plecat taică-tău? întrebă Grigori, apropiindu-se de el.

— Are o treabă, răspunse Zerkalov scurt, întorcându-i spatele.

— A-a… aşa vasăzică…

Terenti trânti uşa.

În martie, sosi pe neaşteptate şi Tihon Rakitin. Duniaşka veni în goană la Andrei, ca să-l vestească despre acest lucru, dar abia izbuti să rostească cu răsuflarea tăiată:

— Tihon!

— Ce este? Ce s-a întâmplat? întrebă Andrei, speriat, apropiindu-se de ea şi apucând-o de umeri. Duniaşka îşi dădu capul pe spate. În ochii ei scânteia râsul.

— Am venit repede să-ţi aduc o bucurie… Chiar acum a sosit Tihon…

— De ce n-ai spus aşa mai repede? strigă Andrei şi, luându-şi mantaua, se repezi pe uşă afară.

Cei doi prieteni se ciocniră în tinda întunecoasă a izbei lui Tihon. Rakitin strigă zâmbind:

— Ce, ai băut gaz? Unde dai buzna aşa, ca la foc?!

— Tihon!

În loc de orice răspuns, Rakitin îl înşfăcă pe Andrei şi-l strânse pe întuneric în braţe, de se auzi cum îi pârâiră oasele.

— Mai domol, diavole… A mai rămas un pic de vlagă în tine, îi strigă Veselov, cu răsuflarea tăiată, gâfâind.

— De, m-am grăbit să te văd. Ei, hai în casă…

După ce-şi dezbrăcară mantalele, cei doi prieteni se îmbrăţişară din nou, apoi se priviră cu luare-aminte. Andrei era palid, slăbit. Nici Rakitin nu arăta mai bine. O cicatrice vineţie, adâncă, îi brăzda un obraz.

— Zi aşa-a, frumosule, exclamă Andrei. Unde ai păţit-o? întrebă el, arătând din ochi cicatricea.

— În Galiţia. M-au lecuit olecuţă şi, din nou, în iad cu mine. Chiar a doua zi era să rămân fără căpăţână. Ei, Andrei, poftеşte la masă. Am colea un clondiraş de samogon. Şi încă ceva… adăugă Rakitin, aruncând pe masă câteva cepe, un codru de pâine uscată şi o bucăţică de slănină subţiată de vechime. Ia spune: cum o duci? Ce se aude pe aici despre revoluţie?

Veselov, care se apucase să cureţe o ceapă, întoarse încet capul spre Rakitin:

— Despre ce?

— Păi, la Piter… l-au răsturnat pe ţar de pe tron. Ce

te uiţi aşa la mine? Cum, n-ai auzit?

Andrei aruncă ceapa şi se ridică, apoi se aşează la loc. Rakitin urmă:

— Zăceam la spital. Când am aflat vestea asta, am plecat într-un suflet spre casă. Îmi ziceam: poate s-or împărţi pământurile bogătanilor.

— Aşa… rosti Veselov. Rakitin nu înţelese dacă prietenul lui îşi exprima astfel bucuria pentru izbucnirea revoluţiei, ori încuviinţa părerea lui în legătură cu împărţirea pământului.

Câteva clipe tăcură; Rakitin tocmai voia să-l întrebe pe Andrei ce aveau să facă, cum să procedeze, dar Veselov i-o luă înainte:

— Şi acum, Tihon, ce ne rămâne de făcut, ai?

*

Din ziua aceea, satul începu să zumzăie ca un stup răscolit de albine. Oamenii alergau din casă în casăt împărtăşindu-şi veştile neobişnuite:

— Auzit-aţi ce îndrugă Rakitin? Cică l-ar fi răsturnat pe ţar, a izbucnit revoluţia.

— Ce fel de revoluţie? Şi cum rămâne maica Rusia aşa, fără ţar?

— Pentru noi, cu ţar, ori fără ţar, tot un drac. De biruri nu ne scuteşte nimeni.

Stepan Alabughin, argatul Borodinilor, flăcău tăcut şi sfios, îi întreba ba pe unul, ba pe altul:

— Dar revoluţia aia despre ce vorbeşte ea? Şi cum vine asta: „l-au răsturnat pe ţar?” Cine?

I se răspundea:

— Rakitin şi Veselov zic că norodul, truditorii.

— Bine, dar cine a lăsat norodul să ajungă până la ţar? Că trebuie să aibă pază în jur, stăruia Stepan.

— Haideţi la Veselov, să ne lămurească el! strigau ţăranii.

Uitându-se la Ignat Isaev şi la Demian Suhov, care se aflau şi ei de faţă, Kuzma Razinkin spunea cu fereală:

— Duceţi-vă, duceţi-vă… Las’ că vine el Gordei Zerkalov… Ce-o să-i mai strângă în chingi pe Andriuşka şi pe Tihon! Chiar şi vouă o să vă găsească ac de cojoc.

— Ia nu ne mai speria şi tu acu’. Poate că revoluţia aia s-a făcut cu folos pentru noi, dacă, într-adevăr, l-au răsturnat pe ţar, i-o reteză Avdei Kalughin.

— Folos! Hm! L-au răsturnat, ai? striga bătrânul Borodin, sărind ba la unul, ba la altul. Nu vă e teamă de cel-de-sus, ţopârlanilor?! Azi o să vă rămână crăpelniţa în gât, să ştiţi!

— Ce să mai rămână, că nici n-am ce crăpa, i-o întoarse Maria Bezrukova.

„A, vasăzică, iată pentru ce s-a repezit Zerkalov la oraş!” gândea Grigori. Dar nu se amesteca în vorbă, tăcea.

După ce zăpada se topi şi pământul începu să se zvânte, cei doi Borodini, tatăl şi fiul, se apucară să pregătească plugurile, vrând să recâştige vremea pierdută.

În zilele acelea, sărăcimea satului, mai mult ca niciodată, dădea târcoale demobilizaţilor, adunându-se ba la Veselov, ba la Rakitin. Atâta timp cât zăpada acoperea încă pământul, ţăranii, ronţăind seminţe, fumând mahorcă, vorbeau despre revoluţie, întorcând lucrurile şi pe o parte, şi pe alta. Acum însă, când venise vremea să iasă la câmp, îl întrebară fără ocol pe Veselov – pe care, cine ştie de ce, îl credeau mai răsărit la minte – ce era de făcut.

Andrei schimba priviri cu Tihon şi se lăsa de pe un picior pe altul, stingherit:

— Oameni buni, ce tot mă întrebaţi pe mine? Bucuros aş fi să vă spun, dar nici eu…

— Ei, tu tot ai ceva mai multă carte decât noi, ştii măcar să te iscăleşti. Pe când noi, tămâie, nu suntem luminaţi la cap nici cât negru sub unghie.

— Cum spuneai tu odată? Dacă-i revoluţie, înseamnă că ţarul cel sângeros a fost răsturnat, că norodul şi-a întors spăngile împotriva bogătaşilor? Dar noi, ce, nu suntem norod? Să le întoarcem şi noi.

— Asta cam aşa e, dar... Totuşi să mai aşteptăm puţin, poate că s-or mai limpezi lucrurile...

Nu se limpezea însă nimic. Acum nici nu mai veneau ziare la Lokti. Nimeni nu mai ştia ce se petrece dincolo de zidul pădurii de pini.

Iar oamenii cereau tot mai stăruitor un răspuns. Şi Veselov, fără să-şi dea seama încă dacă vorbea înţelept ori nu, le spuse:

— Ei, dacă-i aşa... Odată ce-i revoluţie, ar trebui să împărţim între noi pământul chiaburilor.

Şi sărăcimea porni brusc spre câmp. Ţăranii înstăriţi, care se ţineau tot timpul pe lângă Lopatin, nu aşteptaseră să se întoarcă Zerkalov – care se afla încă la oraş – ca să vadă ce veşti va aduce, şi se apucaseră pe îndelete să-şi are tarlalele. Văzând acest lucru, ţăranii se opriră descumpăniţi, adunându-se din nou în jurul lui Andrei. Acesta stătu câteva clipe pe gânduri, apoi strigă:

— Haideţi pe tarlalele lui Zerkalov!

Ţăranii măsurară toată ziua pământul şi înfipseră ţăruşii. Seara, se ivi în mijlocul lor, pe neaşteptate, chiar Gordei. Trecu prin mulţimea care îi făcu loc şi, cu un aer preocupat, calm, începu să smulgă ţăruşii.

— Hei, ce faci? sări Andrei la el. Doar este revoluţie...

Gordei se îndreptă de spate şi-l întrebă, netulburat:

— Ei şi? Ce, a desfiinţat cineva legile? E revoluţie şi la oraş, dar nimeni nu le-a luat patronilor fabricile.

— Minţi!

— Du-te de vezi. Ia te uită! A dat pleaşca peste voi! Hai, căraţi-vă de aici! Mâine ies şi eu la arat.

Dacă Zerkalov ar fi început să ţipe, să înjure, n-ar fi crezut nimeni ce spune, dar tonul lui liniştit, siguranţa de sine îi insuflau un fel de forţă, făcându-i să creadă că nu minţea. Scuipând înciudaţi pe tarlalele lui Zerkalov, oamenii începură să se împrăştie.

— Iacătă ce mai revoluţie, mama ei! Nu, pe cât se pare, de bogătani n-ai cum să scapi, nici prin revoluţie. Însoară-te, Andriuha, cel puţin să ne îmbătăm de necaz la nunta ta…

După ce Zerkalov rămase singur, ţăranii înstăriţi, care priviseră totul de departe, se apropiară numaidecât:

— Ei, ce se aude la oraş? E adevărat ce se vorbeşte despre tătucul ţar? Dar tu rămâi în slujbă, ori te-au scos şi pe tine?

— De scos nu m-au scos, da’, mai ştii… răspunse Gordei în doi peri şi plecă spre sat.

Aflând că Zerkalov se întorsese, Piotr Borodin se grăbi să vină la el a doua zi, spre seară. Starostele şedea la masă, arătând cam mahmur după o noapte de nesomn, cu obrazul năpădit de barba căruntă, deasă.

— E adevărat, Gordei Kuzmici? îl întrebă Borodin, după ce-i dădu seara bună.

— Adică, ce să fie adevărat?

— Ptiu! N-ai auzit ce trăncăneşte golănimea?

— Ei şi? rosti Zerkalov, tot în doi peri.

— Matale primeşti hârtii. Ai fost la oraş. Poate că cei de acolo te-au lămurit ce şi cum. Ce trebuie să facem noi de acu’ înainte? Ai? Pământul, iacătă, mâine-poimâine o să fie tocmai bun de semănat. Dar, ca să

tocmeşti oameni la muncă, îi cauţi cu lumânarea. Eu bolesc mereu, iar fecioru-meu…

— Mai caută… îl sfătui Zerkalov, cu gândurile aiurea.

— Mai caută… îl îngână Borodin, oţărât. Ce, crezi că n-am căutat? Da’ răspund cu toţii într-un glas: „Om vedea dacă trebuie să ne tocmim la muncă. Doar e revoluţie. Acu’ mai bine să petrecem. După aia vino să stăm de vorbă…”

Zerkalov ridică sprâncenele, întrebător.

— Andriuşka Veselov se însoară, se grăbi Borodin să-l lămurească. Şi-a şi găsit vremea de însurătoare, diavolul! Toată golănimea are de gând să petreacă la el. Până şi Stiopka Alabughin, prăpăditul nostru de grăjdar, ţine cu el. Halal nuntă, cu ce aduce fiecare…

Zerkalov se ridică tăcut şi intră în odaia de alături, dând să înţeleagă că nu mai aveau ce vorbi.

*

Aflase şi Grigori că Duniaşka se mărită cu Andrei. Stătu aproape toată ziua aceea la fereastră, cu mâinile în buzunare, privind luciul neted, ca şlefuit, al lacului. Norii scămoşaţi de pe cer se oglindeau în apa ce părea străvezie, fără fund. Când şi când, lotca unui pescar trecea domol, nu departe de mal, fără a lăsa urme. Lui Grigori i se părea că lotcile nu pluteau pe apă, ci prin văzduh, între două straturi de nori.

Pe fereastra deschisă, se auzeau dinspre casa lui Veselov larmă, strigăte, cântări de oameni cherchelţi. Grigori asculta. Încleştându-şi aprig pumnii uriaşi, parcă ar fi vrut să-şi strivească palmele.

…La nuntă se adunaseră mulţi oameni care petreceau zgomotos. Toată sărăcimea era în păr. Nuntaşii nu mai aveau loc în mica izbă de lemn a lui Veselov, aşa că trebuiseră să scoată mesele afară, în

curte, sub mestecenii bătrâni, strâmbi. Toţi aduseseră câte ceva: care o duzină de ouă, care o sticlă de samogon, un codru de pâine sau o găină fiartă. Chiar dacă nu se încovoiau sub povara bucatelor, mesele arătau destul de îmbelşugate. Tihon adusese şi o cutie de conserve de peşte, cu o banderolă străină – raritate nemaivăzută pe acele meleaguri.

Duniaşka, roşie ca focul, primea darurile cu ochii înrourați, murmurând ceva nelămurit.

— O, Doamne! Cum o să le mulţumim, Andriuşenka? întrebă ea, strângându-se la pieptul lui.

Palid şi nu mai puţin tulburat, Andrei îi răspundea:

— Ştiu şi eu? Poate o veni ziua să le mulţumim şi noi cu ceva… Şi tăcea, neştiind ce să mai spună. Tare aş vrea să-i văd pe toţi oamenii aceştia fericiţi…

Duniaşka îşi dădea seama că Andrei suferă la gândul că nu ştie cum să-i ajute pe toţi să fie fericiţi şi-i spunea:

— Nu-i nimic, Andriuşenka… O să găsim noi cum s-o facem.

— Semionov o să se întoarcă, ai să vezi! spuse deodată Andrei cu încredinţare. Sau, dacă nu el, unul din cei care ne vorbeau noaptea, pe front.

După ce toţi nuntaşii se aşezară la mese, Duniaşka, într-o rochie de stambă nouă, făcută anume pentru acel prilej cu aproape o jumătate de an în urmă, ridică cea dintâi paharul cu bere cam tulbure:

— Vă mulţumesc, oameni buni… Vă mulţumesc… Şi, neputând să mai rostească ceva, izbucni în plâns, fără să se sfiască de lume, apoi râse printre lacrimi, pe care le întinse cu palma pe obraz.

Veselia domni până noaptea târziu în mica ogradă a lui Andrei. Ţăranii, uitând de sărăcie, de încercarea lor neizbutită de a ara mănoasele pământuri ale lui

Zerkalov, cântau neobosiţi şi jucau cu foc, până ce iarba sărea din pământ şi se ridicau nori de praf. Veneau mereu la Duniaşka şi la Andrei şi-i îmbrăţişau, spunând:

— Să ne trăiţi, dragii noştri! Cine ştie? Poate că voi o să aveţi parte de o viaţă ca lumea. Nu ca noi, vai de steaua noastră!

După nuntă, a doua zi, ţăranii începură din nou să se frământe: ce să facă?

— Acolo, la Piter, l-au dat jos pe ţar... dar la noi, aici, bogătanii huzuresc fără grijă, ca totdeauna. Iaca, Lopatin se plimbă pe uliţă, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Zerkalov s-a întors de la oraş. Ce să facem cu ei, Andrei, ai? Ce, oare revoluţia n-a ajuns până la noi? Doar acasă copilaşii ţipă după crăpelniţă...

Da, toţi aveau guri de hrănit. După ce chibzuiră în fel şi chip, ţăranii hotărâră să se tocmească la muncă la bogătani, ca şi până atunci, pe vremea semănatului, iar mai încolo aveau să vadă ce era de făcut.

Rakitin, Veselov şi alţi câţiva ţărani se tocmiră să muncească la Borodini. Grigori, care acum nu mai avea ochi să-l vadă pe Andrei, îi spuse tatălui său:

— Ia pe cine vrei, dar pe Andriuşka dă-l la toţi dracii!

— Ce tot vorbeşti, ce tot vorbeşti?! se împotrivi bătrânul, vânturând din mâini. Păi, acu', orice argat e mană cerească. Uşor e să-l alungi, dar de unde aduci altul?

— Atunci, apucă-te singur de semănat, eu am să durez prăvălia.

Bătrânul clipi cu pleoapele uscate, se gândi şi dădu din mână: „Fie, dureaz-o".

Borodinii o scoaseră bine la capăt cu semănăturile.

— Gata, băieţi, acu', până la coasa fânului, duceţi-vă sănătoşi, le spuse mieros argaţilor Piotr. Că, până

atunci, nu mai am altceva de lucru pentru voi. Ei, v-am plătit cinstit, mergeţi sănătoşi.

— O să tot hălăduim până la coasa fânului cu banii dumitale, binefăcătorule, rosti Andrei posomorât, primindu-şi bumăştile soioase.

— Ba chiar o să mai şi rămână niscai carboave să le pună nevasta la ciorap, adăugă Rakitin. Ptiu, cu cât bănet ne-ai miluit, nici nu ştim ce să facem cu el, spuse el şi scuipă, trăgând şi o înjurătură.

— Păi, băieţi… Doar Lopatin dă mai puţin. V-am plătit după învoială… spuse şovăielnic Piotr. Ei, să-mi veniţi la coasă. Vă tocmesc cu aceeaşi plată, ca la Lopatin – pe urmă, o să vă mai dau câte o rublişoară pe săptămână, în ascuns, ca să nu afle el. Veniţi. O să fie de lucru şi pentru nevestele voastre.

Grigori nu luase parte la plăţi, deşi taică-său îi ceruse stăruitor să facă el acest lucru.

— Ei, şi acu’, să ne apucăm cu râvnă de treabă la prăvălioară, îi spuse Piotr fiului său a doua zi, suflând în cana cu ceai. Cum staţi acolo? Se vopseşte galantarul?

— Cred că oamenii s-au apucat, răspunse Grigori în doi peri.

Bătrânul izbucni mânios:

— Ce vorbă-i asta? Eşti stăpân, ori ba? Ce-ai făcut toată primăvara?

— Da’ de ce zbieri?

— Cu cine vorbeşti aşa? O clipă, bătrânul îşi pierdu graiul de mânie. Cu taică-tău? Şi urmă cu glas tărăgănat, tânguitor: Iar umbli ca un viţel somnoros… şi-mi părea că te faci om…

— Ia, mai lasă-mă-n pace! Doar ţi-am spus: se vopseşte. Ce vrei de la mine? întrebă Grigori, încruntând sprâncenele.

— Ai spus şi n-ai răspuns... Multă vreme o să te mai usuci aşa? Ştiu eu cine ţi-a sucit capul! strigă bătrânul. Ei, las-o să se fălească în zdrenţele ei! I-a adus Andriuha ieri bănet, nu glumă: cât puricele în pumn. A desfăcut degetele, a sărit puricele, şi dus a fost.

Grigori şedea la masă, tăcut, privindu-şi cu luare-aminte mâinile cu degete cârligate, ca şi ale tatălui său.

— Iar dacă o vreai... atunci, nu trebuia să stai cu gura căscată... Bine zicea Terioha Zerkalov. Ce s-ar fi făcut ea acum? Cu Anna, de, ai ştiut...

Gâtul şi obrazul lui Grigori se roşeau încet, se făceau stacojii. El nu spunea însă nimic, doar încleşta pumnul şi-şi muşca buza. Deodată, izbi năprasnic în masă şi sări în picioare. Vasele de pe masă zăngăniră. Un pahar cu ceai se răsturnă pe muşama, se rostogoli şi căzu jos.

Piotr, speriat de-a binelea, sări şi el în sus, scăpând din mână ceaşca de porţelan.

— Pentru tine, tată, să omori un om, ori să... începu Grigori răspicat, dar tăcu îndată, negăsind o vorbă nimerită.

— Ptiu! scuipă bătrânul cu ciudă şi ieşi din bucătăria unde beau ceai amândoi.

Baba Daria, tăcută ca de obicei, adună cioburile de pe jos.

Când Piotr se întoarse în bucătărie, Grigori şedea încă la masă, deşi bătrâna strânsese toate vasele.

— Ei, te-ai mai răcorit? întrebă bătrânul. De te-ar fi stropit cineva cu apă, ai fi sfârâit.

— Lasă vorbele astea, tată, îl rugă Grigori. Îmi trece şi aşa.

— Trebuie să te însori, asta-i! răspunse bătrânul. Atunci, o să-ţi treacă mai repede. Hai, răcneşte,

răcneşte la taică-tău! adăugă el, văzând că Grigori se întoarce spre el.

Grigori zâmbi.

— Şi cu cine să mă însor, tată? Ce sfat îmi dai?

— Ia uite la el, mai şi rânjeşte! După mine, ar trebui să te însori repede, fie şi cu cerşetoarea ceea pe care ai asmuţit câinii – mi-a spus Anna – numai să fii şi tu om. Avem o gospodărie… e a ta, pot să zic…

— Mulţumescu-ţi de sfat

— Pentru puţin. Dacă n-ai căutat să-ţi găseşti o muiere mai abitir, ei, atunci…

În ziua aceea, Piotr aduse încă o dată vorba cu Grigori despre însurătoare.

Întorcându-se de la prăvălie la masă, îşi frecă mâinile mulţumit:

— M-am răstit pe nedrept la tine, azi-dimineaţă… E totul vopsit, aproape că s-a şi uscat. Ei, m-am cam zăpăcit şi eu pe aici… cu semănăturile. De, credeam că într-adevăr ai tras chiulul, că n-ai zorit moşnegii şi muierile. Dar totul e gata acolo…

Grigori aşteptă, până ce taică-său tăcu, apoi rânji:

— Mi-am dat silinţă…

— Bine ai făcut. Iar în privinţa însurătorii, Grigori, chibzuieşte bine. Alege-ţi o muiere… Nu-i bine să stai aşa, holtei. Într-o zi o să deschidem prăvălia şi trebuie să stea cineva la tejghea. Acu’, nu face să tocmim vânzători, toţi îs nişte hoţi. Pe când aşa, ar fi un om de al casei…

Grigori nu răspunse nimic.

2

Într-o zi, cu vreo doi ani mai înainte, Grigori fusese la

coasa fânului. Tocmai se pregătea să ia cu furca un braţ de iarbă, de un verde aprins, ca să-l arunce pe târşitoare, dar se oprise, surprins de o privelişte neobişnuită: picături mici de apă, în toate culorile, tremurau mai pe fiece firişor de iarbă, scânteind în bătaia razelor soarelui.

Grigori se căznea să-şi dea seama de ce nu se uscase încă roua pe iarbă. Deodată, în acea linişte desăvârşită în care nu se simţea nicio adiere, se iscă pe neaşteptate un vârtej, rotindu-se turbat pe deasupra căpiţei. Fără să vrea, Grigori sări cât colo, privind uimit cum se topea grămada de iarbă, sub ochii lui. Vârtejul supse în iureş firişoarele de iarbă, ca într-o pâlnie, le înălţă undeva spre cer, apoi ridică stratul subţire de iarbă rămasă, îl răsturnă în aer şi-l zvârli mânios înapoi, pe pământ, după care pieri în aceeaşi goană turbată în care venise. Stratul de fân răspândit rămase în soare, jalnic, negru, în mijlocul verdeţii proaspete. Atunci văzu Grigori că sub căpiţa de iarbă cosită mai de mult se afla un ochi de mlaştină, că toată iarba de dedesubt putrezise. O răscoli cu furca şi o zvârli cât colo.

...Bătrânul Borodin n-avu totuşi parte să deschidă prăvălia mult visată.

În toiul unei nopţi, clădirea nouă, mirosind a cherestea proaspătă şi a vopsea, luă foc, luminând jumătate din sat. Arse îndelung, cu înverşunare, zvârlind scântei peste lumea adunată împrejur. Borodin, cu cămaşa descheiată, cu părul zburlit, buimac, alerga de colo, colo printre oameni, strigând:

— Doamne! Oameni buni! Ajutor, în numele lui Hristos! De ce staţi? Arde totul! Am să ajung la sapă de lemn...

Oamenii priveau nemişcaţi, tăcuţi, nepăsători, ca şi noaptea ce învăluia satul. Doar vâlvătăile jucau pe feţele lor încruntate, împietrite.

Grigori, care abia se sculase din pat, îşi făcu loc prin mulţime, privi câteva clipe cum ţâşneau şuvoaiele flăcărilor de sub acoperiş şi dinăuntru, prin obloanele grele cu drugi de fier puşi pieziş. Nu se vânzolea, nu ţipa ca taică-său. Doar îi zvâcnea obrazul, iar degetele mâinii stângi, pe care n-o băgase în buzunar, i se încleştau şi se descleştau.

În mijlocul liniştei adânci, acoperişul se nărui deodată zgomotos, zvârlind spre cer snopi de scântei mari.

— Uite! Uite!... gemu Piotr şi, sleit de puteri, se aşeză jos pe pământ.

— Nu-i nimic, rosti Veselov, ca pentru a aduce o mângâiere bătrânului. Peste puţin, arde totul, până în temelii...

Fără să spună o vorbă, Grigori făcu stânga împrejur şi se îndepărtă.

În preajma zorilor, când Piotr se întoarse acasă, înnegrit de fum, cu cămaşa arsă, abia târându-şi picioarele, Grigori îi spuse:

— Lopatin... ţi-a jucat festa.

— Ce zici? întrebă bătrânul, tresărind cu tot trupul lui puţintel, firav.

— Ce, ai uitat? Grigori zâmbi. Stăruia în fel şi chip: că-s muşterii puţini; că n-are cine să cumpere; că marfa trebuie adusă de departe... Îţi lăsa ieftin pământul... Dar matale n-ai ascultat...

— Aha, da, da... Bătrânul dădea din cap, străduindu-se să priceapă vorbele lui Grigori.

Îndată ce se lumină de ziuă, se sculă, hotărât, şi se duse la Lopatin. Se întoarse însă repede, îşi zvârli băţul într-un ungher şi se prăbuşi pe laviţă:

— Mi-au spus: stăpânu’ a plecat acu’ trei zile, cu treburi, în satul vecin… Isteţ, nevoie mare, nu? Oamenii-s nişte lupi fioroşi! Ei, aşteaptă puţin. Las’ că-ţi arătăm noi… Şi Borodin îşi scutură pumnul uscăţiv.

— E cu putinţă să fie şi Andriuha de vină, spuse deodată Grigori. Află că el e şi mai fioros ca un lup…

Bătrânul nu mai era în stare să spună o vorbă. Şedea vlăguit, amărât.

Dar, vorba ceea, o nenorocire nu vine niciodată singură. Într-o zi, Gordei Zerkalov trecu pe la ei. Intră şi trase zăvorul de la uşă.

— Ca să nu ne stingherească cineva, spuse el. Trebuie să stăm temeinic de vorbă.

— Da! încuviinţă Borodin, sărindu-i în întâmpinare. Intră, Gordei Kuzmici, şezi. Ai văzut ce mi-a făcut Lopatin? Cine ar fi crezut…

— Ce anume? Zerkalov ridică spre el ochii în care se citea o vrăjmăşie rău ascunsă.

— Cum ce? Prăvălioara…

— Ei, şi?

— El, Lopatin… îi stam ca paiul în ochi. Aşa că i-a pus foc…

— Ce dovezi ai? întrebă Zerkalov rece

— Ce dovezi să mai am? Venea mereu, îmi tot dădea târcoale ca un vulpoi: la ce bun, zicea, s-o deschizi…

Zerkalov nu-l mai asculta; se strâmbă şi-l întrerupse:

— Ei, ţi-ai şi găsit despre ce să vorbeşti. Acu’ avem alte griji… A căzut năpasta pe capul nostru. Şi pe al tău, şi pe al meu…

— Doamne! Ce s-a mai întâmplat? întrebă bătrânul, cu glas pierit.

Zerkalov tăcu o clipă, apoi urmă:

— Uite ce e, Piotr… cum îţi mai zice… E vorba de Grigori. Am făcut, ştii bine, tot ce trebuia, atâta vreme

cât a fost cu putinţă. M-am purtat prieteneşte cu tine.

— A, asta e! îngăimă Piotr, şi mâinile începură să-i tremure.

— Da... Acu' au aflat ăi mari. Aşa că... pricepi şi tu. Pentru asemenea isprăvi, pot să mă... şi mai ales, pe Grişka...

Zerkalov tăcu şi se întoarse cu spatele la Borodin, lăsându-l să-şi dea seama de însemnătatea vorbelor lui.

— Ia spune... nu glumeşti? întrebă Borodin, sfios, cu o slabă licărire de nădejde. Se aude că nu mai eşti la putere, aşa că... Cică şi mai-marii de la oraş sunt acu' alţi oameni...

Zerkalov îşi muşcă buzele de ciudă: părea că de astă dată n-avea să mai stoarcă nimic de la Borodin. Pentru orice împrejurare, îi aruncă însă o privire mânioasă, ameninţându-l:

— Ei, atunci... rămâi cu bine. Aşteaptă pân-or veni după Grişka să ţi-l ridice. Ai să afli pe urmă dacă la oraş îs tot şefii vechi, ori alţii, noi. De mine să n-ai grijă, ies eu basma curată...

Şi făcu un pas spre uşă. Borodin se repezi după el şi-l apucă de braţ:

— Mai rămâi o clipă, Gordei Kuzmici... Doar am vorbit aşa din prostie. Trebuie să stăm împreună, unul lângă altul. Că şi Terenti al tău, şi el, la fel... s-a născut, ştii doar, în acelaşi an cu Grişka...

Zerkalov îi dădu mâna jos:

— Nu trăncăni aiurea, dacă nu ştii! Terenti are amînare legală. Cum am izbutit s-o capăt pentru el, asta nu-i treaba ta. Dar e legală! Ai înţeles?

— Am înţeles, Gordei Kuzmici, am înţeles... Iartă-mă, fii bun. Dar cum rămâne cu Grişka? Nu s-ar putea face nimic? strigă Borodin, speriat, apucându-l din nou de

mânecă şi silindu-l să se aşeze.

Zerkalov nu se împotrivi prea mult. Se aşează, scoase din buzunar o batistă mare şi-şi şterse fruntea cu ea.

— De putut s-ar putea, fără îndoială, spuse el după câteva clipe de gândire. Ar trebui să se astupe gura cuiva, acolo…

Dădu din cap spre fereastră. Piotr se aşează pe laviţă, cu capul în jos.

— Dacă ar fi fost mai înainte… Dar acum, de unde? Am păţit-o cu focul ăla. Am ajuns muritor de foame.

— Vinde-ţi caii, îl sfătui Zerkalov.

Borodin sări în picioare şi-şi vântură mâinile:

— Ce vorbeşti, ce vorbeşti! Şi cu ce rămân? Mi se prăpădeşte gospodăria… Deodată, începu să alerge de colo, colo prin odaie, ca un smintit: Ei, fie! Las’ să vină, să-l ridice, să-l osândească, să-l ia la oaste, că tot n-am niciun folos de pe urma lui. L-am crescut, l-am cocolit, ca să mi se suie-n cap. Copiii altora sunt copii ca lumea, pe când al meu a crescut ca un copac strâmb, numai noduri. Tot ce am avut a zburat în vânt, din pricina lui…

— De haram a venit, de haram s-a dus… îl întrerupse Zerkalov.

Uluit de asemeneea vorbe, bătrânul se opri în mijlocul odăii, ca împietrit. Braţele îi căzură în jos, grele ca de plumb.

— Nu-i aşa? urmă Zerkalov. Ce, ai găsit vreo comoară? Ehei, comorile au fost de mult dezgropate. Crezi că puţine jalbe împotriva ta le-am aruncat în foc? Toţi se întrebau din ce te-i fi pricopsit…

— Aha… Acu’ vorbeşti ca Lopatin… rosti Borodin cu o sforţare, galben ca ceara.

— Eu am fost totdeauna cumsecade cu tine, răspunse Gordei. Dar văd că n-ai chibzuit încă. Ei, mai

gândeşte-te. O să mai stăm de vorbă.

— Ce să mai stăm de vorbă, spuse Borodin mohorât. Afară de vite şi de casă, n-am nimic. Iar caii, cu-i să-i vând?

— Las’ pe mine, îi vând eu. Te scap de grijă. Ca să iasă totul bine, cred că doi ajung. Doar nu poţi să rămâi fără niciun cal.

— Ia-i! Bătrânul dădu din mână cu nepăsare, vlăguit

Aflând de pierderea celor doi cai, Grigori spuse cu glas scăzut:

— Aşa-a! Ne jupoaie de vii! Ne jumulesc fulg cu fulg, ca pe nişte găini tăiate…

Şi în glasul lui, care suna ca o coardă întinsă, vibră o ameninţare plină de mânie împotriva cuiva.

— Halal fulgi! gemu taică-său. În felul ăsta, rămâi într-o clipă cu dosul gol. Doar nu ne rămâne mai nimic. Dare-ar moartea în el, pentru caii ăia…

— Ei, ce rost mai are acu’ să boceşti? Nu-i de niciun folos.

— Ehei, băiete, nu ne mai slăbeşte, porcul burtos, până nu ne-o vedea cu traista-n băţ. Auzi vorbă: „jalbe”, „din ce te-ai procopsit”… Aşa că nu ne mai lasă-n pace. Încheie bătrânul oftând.

Dar nici asta n-a fost totul.

După o săptămână, ori vreo zece zile, seara târziu, pe când cei doi Borodini se culcau, popa Afanasi sosi la ei valvârtej. Cu nasul ascuţit, cu straiele în neorânduială, cu ochii rotunzi, aprinşi de mânie, părea o pasăre de pradă – o bufniţă, ori un uliu. Când începu să alerge prin odaie, poalele anteriului său greu fâlfâiau şi ele, ca nişte aripi de pasăre.

— Ce-i, părinte? întrebă Piotr cu îngrijorare.

Popa nu era în stare să rostească o vorbă, ba nici măcar să-şi deschidă buzele cărnoase care îi tremurau.

Alergă la Grigori, ridică mâinile deasupra capului său, ca pentru a prăvăli peste el ceva nevăzut, dar greu.

— Ia... ia... îngăimă popa de mai multe ori, tremurând ca varga. Iadul să te înghită, nelegiuitule, să te ardă-n veci focul gheenei, diavole, năpârcă, s-satano! Şi popa se prăbuşi pe laviţă, cu răsuflarea tăiată.

— Babo, adu apă... iute! răcni Piotr înspre bucătărie, unde se auzea târşâitul paşilor bătrânei.

Dar popa Afanasi începu să alerge din nou prin odaie

— Apă?! mai bine ţi-ai întreba odorul ce-a făcut cu Mavruşka mea! Întreabă-l pe nelegiuit! Ei, de ce taci? Întreabă-l, întreabă-l...

— O, Doamne, Doamne! bolborosi Borodin, năuc, rotindu-şi de colo, colo capul, cu gât subţire, şi închinându-se agitat. Dar ce-ai păţit, părinte?

— Să nu huleşti numele lui Dumnezeu, să nu huleşti! zbieră popa, roşu de mânie. Mi-au făcut de ruşine părul alb... Da, el, odorul tău... pe Mavruşka... A rămas grea... A ascuns cât a ascuns, atâta vreme cât nu se vedea; dar astă-seară, după cină, a mărturisit totul, pe şleau, că el, Grişka al tău, şi pramatia lui Gordei... O, cum am să mai trăiesc oare? Ce să mai fac cu ea? Şi se întoarse spre Grigori: Ei, acum, ia-ţi-o!

Borodin îl îmbrânci cât colo pe popă de lângă pat, sări în picioare şi alergă la bucătărie, de unde se întoarse cu vătraiul de fier.

— Vai de capul tău, dezmăţatule! strigă bătrânul cu glasul întretăiat, repezindu-se asupra fiului său. Vai de tine, destrăbălatule! Ce mi-ai făcut, ce mi-ai făcut! Am răbdat cât am răbdat, dar Dumnezeu vede că răbdarea mi-a ajuns la capăt... Trebuia să te sfâşii pe loc, când te-ai ivit pe lume! Să te calc pe un picior şi să te trag de celălalt, să te rup în două!

Până atunci, Grigori nu-l văzuse niciodată pe taică-său în asemenea stare. Şi, pentru a doua oară în viaţă, se sperie, deşi acum tatăl lui n-avea toporul în mâini, ci doar un vătrai.

Se zăpăci până într-atâta, încât nici nu-i mai trecu prin minte să fugă în bucătărie. Câteva clipe alergară amândoi prin odaie unul după altul, aplecaţi de spate, pândindu-şi mişcările, ca doi duşmani de moarte, uitând de popă, care se pitise într-un ungher. În timp ce se urmăreau astfel, Grigori îşi mai veni în fire, recăpătându-şi cumpătul. Când taică-său se năpusti asupra lui, feri în lături şi, pe neaşteptate, se repezi el însuşi la bătrân, îl apucă zdravăn de mână şi i-o strânse din răsputeri. Săgetat de durere, Piotr scoase un ţipăt scurt. Vătraiul îi scăpă din mână. Grigori îl ridică pe taică-său şi-l trânti în pat, strigând cu răsuflarea tăiată:

— Câine bătrân! Puteai să mă omori! Ce, te joci cu focul?

— Uite, uite… ai văzut, părinte? îngăimă Piotr, cu glas dogit. Îi zice lui taică-său câine… Ce spui de asta?

— Şi tu, popă, se întoarse Grigori către preot, ce mai faci purici pe aici? Mai bine ţi-ai fi păzit fata ca lumea. Atunci n-ar fi fost potcovită…

Uimit de felul în care-i vorbea tânărul Borodin, părintele Afanasi doar căsca gura şi o închidea la loc, neputând să rostească o vorbă.

— Ei, ce te uiţi la mine? Dă-i apă, băbuţo. Nu vezi că-i năuc? îi strigă Grigori bătrânei şi zvârli vătraiul în bucătărie.

— Tu… tu… Popa înghiţi în sec, spasmodic, şi scuturã cu înverşunare din cap. Stăi că-ţi arăt eu ţie! Vai de tine, mârşave! Ştii că e de ajuns să spun o vorbă… despre extrasul tău de naştere.

— Pe care i l-ai vândut tatei? întrebă Grigori zâmbind.

— Cine l-a vândut? Ce tot îndrugi?

— Ei, nu mi-e frică de ameninţările tale. Grigori dădu din mână şi se aşează pe patul lui. Nici matale, tată, să nu-ţi fie frică. Pe Zerkalov l-ai mituit cu doi cai. Degeaba ai făcut-o, ascultă-mă ce-ţi spun! Le place să bage oamenii în sperieţi. Dar sunt cu musca pe căciulă. Numai să încerce să facă ceva, se dau singuri de gol. Şi apoi nu-şi dau seama pe ce vremuri trăim? Cu cine ne sperie? Cu cei care sunt speriaţi şi ei?

Grigori se dezbrăcă şi se culcă, fără să mai spună o vorbă.

*

Piotr Borodin îl duse pe popă jos. Acolo stătură îndelung de vorbă. În cele din urmă, Grigori auzi uşa de la intrare trântindu-se după popă, care plecase.

Taică-său se urcă sus şi umblă îndelung prin odaie, mormăind şi scărpinându-se. Apoi întrebă:

— Dormi, Grigori?

Era atât de liniştit, de parcă în seara aceea nu s-ar fi petrecut nimic între ei.

— Nu. Ce vrei?

— Spui, vasăzică, că ne sperie degeaba?

— Sigur că da.

— Cam aşa e, dar mie tot mi-e… frică. Încă nu se ştie cum or ieşi lucrurile. E mai bine să trăim, în pace cu toată lumea. Dă-i naibii de cai. Şi popii i-am făgăduit ceva. E lacom al dracului, şi cârcotaş, şi apucător.

— Rău ai făcut, răspunse Grigori, tot fără să se întoarcă spre el.

— Să făgăduieşti nu-i totuna cu să dai. Poate s-aştepte şi trei ani. Dar uite că n-am căzut la învoială cu Lopatin. Ia încearcă acum să faci o treabă cu el… Nu i-

am plătit nimic pe deasupra pentru pământ şi s-a mîniat pe mine. Oricum, el l-a arat, l-a desţelenit... Iar eu m-am mai ridicat împotrivă-i cu prăvălia mea... Dormi?

— Aţipesc. Dormi şi matale.

Piotr se culcă în patul său, la fel de scârţâitor ca şi glasul. Tăcu câteva clipe, apoi întrebă:

— Ce-ai zice s-o iei pe Mavruşka?

— Copilul trebuie să fie al lui Terenti...

— Ei şi? Las' că-i spun eu babei noastre: să vezi că-l leapădă numaidecât. Ai avea o gospodină în casă. Pe care alta s-o iei? Taică-său e popă, de. Nu-i cel din urmă om din sat.

— Ia mai slăbeşte-mă, tată. Hai să dormim, mormăi Grigori oţărât.

Bătrânul oftă şi se întoarse greoi pe o rână.

— Curată pacoste. Acu', iaca, trebuie s-o luăm de la capăt. Am scăpătat iar. În grâne ne e toată nădejdea. Grigori nu zise nimic. Taică-său aşteptă puţin, apoi oftă: Totuşi eşti un dezmăţat. Dracul te-a pus, Grigori. Ce naiba! Nu găseai altele? Uite, de pildă, Anna. Ea măcar...

Bătrânul se zvârcoli îndelung în pat, oftând, şoptind ceva, gândindu-se la prăvălia care-i arsese – fără s-o fi deschis măcar – la caii pe care-i dăduse fără rost, la altă cale de îmbogăţire. Oricum ar fi fost! Fie chiar... ca atunci...

Îşi dădea seama însă că de unul singur, oricum, nu va mai putea s-o scoată la capăt. Dacă Grişka ar vrea...

Asemenea gânduri îl făceau pe Piotr să se încovoaie tot mai mult. Şontâcăia prin sat cu băţul în mână, sprijinându-se greu în el.

3

Cu fiece zi ce trecea, vara era tot mai călduroasă, mai dogoritoare. Venise vremea cositului.

— Aşa-a… Vasăzică, ne trăim mai departe amărâta noastră. De viaţă. Iar trebuie să chibzuim în care jug să ne băgăm capul: al lui Zerkalov, al lui Lopatin, ori în acesta nou, al lui Borodin, spuneau ţăranii cu ciudă când se adunau seara la Andrei.

— Mai bine la Lopatin. Un jug nou totdeauna roade mai rău grumazul.

— Vasăzică, îs minciuni vorbele celea despre revoluţie, hai? Câte săptămâni au trecut, şi nu se vede, nu se aude nimic.

Într-adevăr, părea că satul Lokti s-ar fi aflat pe un alt tărâm – niciun zvon, nicio veste nu se strecurau, nu răzbeau până acolo.

Bogătanii din sat îl rugaseră de mai multe ori pe Gordei „să-l strângă în chingi” pe Andriuha, să-i poruncească să nu mai adune golanii la el.

— Eh, de asta-mi arde mie acu’? le răspundea Zerkalov cu ciudă.

— Păi, într-o zi o să-i vezi că se apucă să ne sfâşie ca lupii…

— Las’ că habar n-au ei pe ce lume trăiesc. Până la iarnă, cu voia celui-de-sus, nu s-o mai ivi nimeni pe aici. Iar apoi, dac-o da Dumnezeu, cine ştie? Poate c-au să fie puse toate la loc, cum au fost.

Într-o zi, Andrei dregea gardul grădinii de zarzavat. În timp ce bătea o prăjină, auzi vocea Duniaşkăi care îi strigă de pe scară:

— Andrei, te caută cineva.

— Viu îndată, răspunse el. Crezând că era Tihon ori unul din ţărani, bătu pe îndelete prăjina şi se îndreptă fără grabă spre casă, trecând cu băgare de seamă peste răzoare. După ce făcu câţiva paşi, ridicând capul, zări un om care-l aştepta în uşă şi, fără să vrea, se opri locului, apoi porni repede călcând pe unde se nimerea, peste brazdele cu morcovi şi castraveţi, frângând tulpinile de floarea soarelui cu frunze late, gata să înflorească.

— Tu eşti, Fedka?!

În uşă stătea Feodor Semionov, râzând domol.

— Fedka, strigă Andrei din nou şi, apucându-l în braţe, îl ridică în sus, neavând parcă de gând să-l mai lase vreodată înapoi pe pământ. Lua-te-ar naiba să te ia! Straşnic musafir! Tu eşti? Spune!

— Lasă-mă… Hai, lasă-mă, pentru Dumnezeu! îl rugă Semionov, apăsându-l cu pumnii în piept. Încheieturile mâinilor îi erau brăzdate de nişte semne.

— Ce ai la mâini? Cum de-ai ajuns aici?!…

— Urmele lanţurilor. N-au pierit încă… Dar la voi…

— Cum, vii de la ocnă?!… Fără să vrea, Veselov se trase îndărăt.

— Nu-ţi fie frică, n-am evadat, glumi Semionov.

— Dar cum ai ajuns… la ocnă?

— Ei… Parcă-i greu să ajungi acolo? Voi cum o duceţi pe aici?

— Aşa şi aşa. Am auzit câte ceva despre revoluţie… Asta-i tot. Dar cum o arăta cu adevărat?… La naiba, ce tot vorbesc eu! Duniaşa, ia adu ceva la masă, ce ai…

Duniaşa, care stătea deoparte şi-i privea, dădu să intre repede în izbă, dar Andrei o opri:

— Stai! Mai întâi, aleargă la Tihon să adune oamenii. Aici, mă descurc eu şi singur… Şi, către Semionov: De când te aştept. Oamenii mă strâng cu uşa, mă tot întreabă ce-i cu revoluţia? Ce se aude? Cum o să fie viaţa de acum încolo? Parc-aş şti mai multe ca ei…

Andrei alerga de la masa aşezată în umbra mestecenilor la casă şi înapoi, aducând pahare, străchini, linguri. Semionov se lăsă pe o lăvicioară, la umbră.

— Vasăzică, aici, la Lokti, aproape că nu s-a auzit despre revoluţie, aşa-i? întrebă el şi rămase o clipă, tăcut. Ei, noi, la soviet, bănuiam lucrul acesta.

— La care soviet?

— La sovietul deputaţilor, muncitorilor şi ţăranilor. Aici vin ziarele?

— Aş! Nici înainte nu prea veneau…

Semionov se ridică, zvârlind nuieluşa pe care o învârtea între degete:

— Înţelegi, Andrei? Foştii funcţionari ţarişti, chiaburimea – pe scurt, duşmanii noştri – ascund poporului prin toate mijloacele ştirile despre evenimentele revoluţionare din ţară, îl ţin în neştiinţă. Şi asta mai ales în sate atât de izolate, ca al vostru. Uite, şi pe mine m-au eliberat abia acum două săptămâni muncitorii de la o mină, când, în sfârşit, au ajuns până acolo ştirile despre instaurarea Puterii sovietice.

— Ei, şi cum ai ajuns pe la noi?

— Ei, cum să nu vin să văd locurile pe care am trăit atâta vreme?! râse Semionov. E ca şi când m-aş fi născut pe meleagurile acestea. M-am urcat în luntre şi – dă-i drumul, peste lac.

— Şi ai avut vânt prielnic? Doar ai mers o zi şi o noapte!

Rakitin intră în curte, urmat de câţiva oameni. Curând, curtea vuia de larma glasurilor. Aproape toţi oamenii îl ţineau minte pe Semionov şi-i dădeau bineţe, unii bucuroşi, veseli, alţii, posomorâţi, cu fereală. Apoi treceau deoparte şi se aşezau pe un scăunel scos din casă, pe treptele scării, pe prispă, iar mulţi dintre ei, de-a dreptul pe pământ.

— Ei, s-a adunat toată lumea? întrebă Semionov. Atunci, hai să stăm de vorbă.

— Mai întâi îmbucă ceva, că vii de la drum, îl îmbie Andrei. În vremea asta, au să mai vină oameni.

— Nu prea mi-e foame, Andrei. Iar cei care întârzie au să afle ei cum stau lucrurile. O să-i lămureşti tu, mai pe urmă. Semionov luă un scaun de lângă masă, îl puse în mijlocul oamenilor şi se aşează. Ei, cu ce să începem?

— Ia-o chiar de la capăt...

— Am venit aici, în urma hotărârii comitetului judeţean al partidului bolşevicilor, spuse Semionov. Comitetul şi-a trimis delegaţi prin toate satele din Siberia, ca să-i lămurească pe ţărani în privinţa situaţiei create acum, să le ajute să alcătuiască organe ale Puterii sovietice. Iată, v-am adus ziare bolşevice şi manifeste. Le veţi citi pe urmă.

Semionov îi întinse lui Veselov un teanc de hârtii.

— Da’ cine-s bolciovicii ceştia? întrebă unul de pe scară.

— Bolşevicii sunt cei care luptă pentru oamenii de rând, pentru dumneavoastră, pentru ca muncitorii şi ţăranii să aibă parte de o viaţă mai bună. Bolşevicii sunt uniţi într-un partid, în frunte cu Lenin. Acest partid i-a ridicat în februarie pe muncitorii din Petersburg la răsturnarea ţarismului, la dezlănţuirea revoluţiei.

Timp de câteva ceasuri, Semionov le explică ţăranilor cu multă răbdare, pe înţelesul tuturor, ce rol avea Guvernul Provizoriu, ce erau sovietele de deputaţi ai muncitorilor şi ţăranilor, cum se născuse această dualitate de putere, ce politică făceau unii şi alţii. Explicaţiile lui erau mereu întrerupte de strigăte pline de tulburare. Iar când Semionov spuse că în numeroase judeţe şi sate sovietele confiscau pământurile chiabureşti şi le treceau în folosinţa gratuită a ţăranilor, toată lumea sări în picioare, aprinsă, gălăgioasă:

— La naiba! Vasăzică, am avut dreptate în privinţa lui Zerkalov?

— Ia zi, Andrei, cum vine asta?

— Zerkalov ne-a dat cu legea peste bot: cică n-ar fi desfiinţat-o nimeni…

— Las’ că primăvara viitoare nu mai scapă el.

— Ia spune, Feodor, acum ce-i de făcut?

Semionov abia izbuti să-i liniştească pe ţăranii ce se frământau. După ce se aşezară toţi la locurile lor, continuă:

— Părerea mea e că trebuie să alcătuiţi în Lokti puterea dumneavoastră, sovietul deputaţilor de ţărani. Atunci, vă veţi rândui singuri treburile.

— Şi legile… adică, tot noi o să le facem?

— Şi legile, zâmbi Semionov.

Ţăranii izbucniră din nou în strigăte gălăgioase, vânturând din mâini.

— Ei, dacă-i aşa, haideţi să-l facem sovietul cela…

— Andriuha, dă-l jos pe staroste.

— Cea dintâi lege, în privinţa pământurilor lui Zerkalov!

— O să ţi le dea el, aşteaptă mult şi bine! Aici miroase a încăierare. Nu vedeţi cum se ţin bogătanii toţi la un loc, ca o haită de lupi?!

— O să ne ţinem şi noi laolaltă! Doar suntem mai mulţi!

— Feodor, dar ce facem dacă bogătanii nu dau pământul de bunăvoie?

Andrei fu nevoit să intervină pentru a face linişte. Se ridică şi făcu semn cu mâna. Toată lumea tăcu numaidecât. Semionov observă cu satisfacţie acest lucru.

— Ce-i de făcut? răspunse el. Uitaţi-vă, tovarăşi: întotdeauna trebuie să procedaţi după împrejurări. Bineînţeles, Zerkalov n-o să vă dea pământurile cu una, cu două. Dar ce mai poate face Zerkalov, dacă toată puterea va fi de partea voastră, dacă cei mai mulţi locuitori din Lokti vor fi de partea Puterii sovietice? Va mârâi, asta, da, însă nu va îndrăzni să muşte. Dacă s-ar simţi mai tare ca voi, atunci vi s-ar înfige în gât, ca să vă sugrume pe loc… Semionov îşi roti privirea asupra tuturor şi continuă: V-am arătat cum stau acum lucrurile în ţară. Revoluţia nu s-a terminat, ea merge înainte. Ca să fiu mai limpede: dacă biruie Guvernul Provizoriu, înseamnă că toate vor fi ca mai înainte, iar Zerkalov şi Lopatin vor rămâne stăpâni peste Lokti. Dacă vor învinge Sovietele, atunci pământurile vor fi ale dumneavoastră, iar Zerkalovii nu vor mai avea ce face. Aşa că gândiţi-vă bine pe cine sprijiniţi, pe cine urmaţi…

— Păi, ce să ne mai gândim?

— Doar am spus: avem nevoie de un soviet al nostru.

Semionov dădu din cap, şi încheie:

— ...pe cine urmaţi. Dacă toată lumea va sprijini Puterea sovietică, ca dumneavoastră, atunci se va isprăvi cu Guvernul Provizoriu. Acest guvern nu va mai avea pe cine să conducă. Iar odată cu el, se va isprăvi şi cu Zerkalovii.

— Eh, cine ştie când va fi asta! Poate c-ar trebui să le luăm chiar azi pământurile? Ce să-i mai răbdăm, Feodor, ce zici?

Semionov se apropie de ţăranul acela nerăbdător şi-i puse mâna pe umăr:

— Dar dacă sare Zerkalov şi-ţi înfige colţii în gât? Aţi da toţi bir cu fugiţii, aşa-i?

— Noi? Păi, eu... adică, noi... bolborosi ţăranul scund, rotindu-şi ochii şi trăgându-se îndărăt.

— Tovarăşi, nu e încă timpul să vă răfuiţi cu chiaburii, mai ales aici în sat. Ei sunt încă puternici şi au să vă strivească. Deocamdată, trebuie să vă organizaţi, să prindeţi puteri. Sovietul trebuie să vegheze ca chiaburimea să nu jupoaie ţăranii ca mai înainte şi să le plătească celor tocmiţi la muncă tot ce li se cuvine. Iar mai încolo, veţi vedea singuri ce aveţi de făcut...

Semionov se sfătui până spre seară cu ţăranii, răspunzându-le la cele mai felurite întrebări, unele puse cu temeinicie, altele copilăreşti. Toată ograda era plină cu coji de seminţe şi mucuri de ţigări. Pe înserate, ţăranii se împrăştiară, după ce hotărâră să se convoace a doua zi adunarea generală a sătenilor, urmând să se ia în discuţie alcătuirea sovietului. Duniaşka se apucă să măture curtea, iar Semionov îi spuse lui Andrei:

— Ei, Andriuşa, acum dă-mi ceva de mâncare că-s

hămesit. Mor de foame.

Imediat după cină, Semionov rugă să i se arate un cotlon unde ar putea să pună capul jos.

— N-am dormit aproape de trei zile şi trei nopţi, spuse el. Abia atunci văzu Andrei că dădea geană-n geană de somn.

— Ce cotlon! Hai în casă, te culci în patul nostru.

— Ba nu, ar fi mai înţelept să dorm în altă parte. Dracu' ştie ce gânduri are chiaburimea voastră. Nici tu, nici Duniaşka n-ar trebui să dormiţi acum acasă.

După ce satul se cufundă în întuneric, Andrei luă un cojoc, o pătură, două perne şi-l duse pe Semionov în grădina de zarzavat. Acolo, tocmai la capătul ei, într-un colţişor rămas nesăpat, năpădit de cânepă sălbatică, Andrei aşternu pe jos cojocul şi puse pernele. Pe Duniaşka o trimise la Rakitini, să doarmă acolo.

Semionov îşi dădu jos cizmele, haina, scoase naganul din buzunar, îl controlă şi-l vârî sub pernă. Surprinzând privirea lui Andrei, îi spuse:

— Paza bună trece primejdia rea, Andriuşa. În ultima săptămână, au pierit prin sate şapte flăcăi de-ai noştri. Şi toţi în timpul nopţii. Deocamdată, ziua, ucigaşii n-au curaj.

— Deocamdată? Vasăzică, în curând au s-o facă şi ziua?

— Dar tu cum ai crezut? Abia acum se dezlănţuie lupta, Andriuşka. Când ne-om apuca să apăsăm chiaburimea, o să-şi arate şi ea colţii. Ai voştri au ceva arme?

— Pe ici, pe colo, unii din cei care au fost pe front.

— Încet-încet trebuie să vă faceţi rost de arme. În privinţa aceasta o să te ajut eu.

Se culcară, învelindu-se cu pătura adusă. Noaptea plutea deasupra satului, neagră, tăcută. Din când în

când, se simţea o adiere slabă de tot. Atunci, frunzele aspre ale cânepei foşneau somnoros, cu sfială, cufundându-se şi mai adânc în somn.

Semionov închise ochii, trăgând cu plăcere în piept mirosul iute, uşor amărui al cânepii, care-i învăluia ameţitor cugetul, lăsând trupul să cadă parcă într-un gol. Deodată, simţi însă şi un alt miros. Dându-şi seama că era mireasma răcoroasă a izmei ce răzbea prin zidul des de cânepă, îi spuse acest lucru lui Andrei.

— Păi, pârâul e alături. După gard.

— A, făcu Semionov, doborât de-a binelea de somn. Dar, gândind că lui Andrei o să-i pară rău dacă el va adormi aşa de repede, şopti cu o sforţare: Ei, ce ai făcut, după ce ai păţit-o? De la spital ai plecat direct acasă, ori te-au trimis iar pe front?

— Pe front n-am mai fost. Am tot umblat prin spitale. Zâmbi, adăugând: Prin multe oraşe am trecut. Mă tot gândeam: n-oi găsi cumva ţara ceea despre care ne povesteai cândva…

— Care ţară?

— Ce, ai uitat? Acolo unde nu-s bogătani, lipitori. Unde toată lumea stă în case înalte, luminoase. Ce să fac, n-am uitat deloc povestirea ceea…

Semionov se ridică în capul oaselor. Nu mai avea chef de somn.

— Şi n-ai găsit-o? întrebă el, cu jumătate de glas.

— Nu. Pe front tocmai voiam să te întreb: unde-i ţara ceea? N-am mai avut când… Andrei se ridică puţin şi el. Ştiam că-i un basm… Şi totuşi, îi dădeam crezare, aş fi vrut să-l ştiu…

— Ba nu-i de loc un basm, răspunse Semionov, după ce stătu o clipă pe gânduri. E de pe acum o realitate. Uite, pentru o ţară ca asta luptăm, ne vărsăm sângele, ne pierdem viaţa. Frecându-şi încheieturile mâinilor,

Semionov adăugă: Şi tot pentru ea am fost noi la ocnă, Andriuşa.

Veselov îl privea tăcut. Luna, care abia răsărise, i se oglindea în ochi ca două steluţe.

Apoi, Andrei se culcă pe spate, cu mâinile sub cap, privind cerul în tăcere. Tăcea şi Semionov.

După câteva clipe, Andrei rosti

— Aşa…

Semionov îi înţelese starea sufletească, pricepu ce voia să spună prin exclamaţia aceea şi adăugă:

— Şi vom mai lupta timp îndelungat. Crâncen, dar vom învinge!

După ce mai tăcu câteva clipe, Andrei oftă adânc, din rărunchi şi, lepădându-se parcă odată cu acest oftat de şovăielile, de îndoielile lui, întrebă:

— Va săzică, nu te afli întâmplător pe la noi?

— Nu. Partidul ne-a trimis pe noi, foştii deportaţi şi ocnaşi, aici, în Siberia, pentru activitatea revoluţionară, întrucât cunoaştem mai bine stările de lucruri de prin partea locului. Acum am să trec mai des pe la voi. Şi el îşi înfoie perna, pregătindu-se să se culce. Mâine ţinem adunarea, iar spre seară, plec mai departe. Când mă întorc, trec din nou pe aici.

— Fedea, se rugă Andrei, deşi Semionov se culcase. Ştiu că ţi-e somn. Totuşi… ia povesteşte-mi ceva mai amănunţit despre partidul cela. Ce zici?

Glasul lui Andrei trăda tulburarea care-l stăpânea. Simţind aceasta, fără să-şi dea seama de ce, Semionov se tulbură şi el. Aruncă pătura la o parte, căută în întuneric mâna lui Veselov şi i-o strânse. Mâna lui Andrei era fierbinte, uşor asudată.

— Ascultă, Andriuşa… Ascultă, prietene, rosti el cu glas întretăiat.

Nopţile de vară sunt scurte. Acea noapte a fost însă

scurtă de tot – parcă nu trecuse decât o clipă de când Semionov începuse să-i vorbească lui Andrei despre partidul bolşevicilor şi până în preajma zorilor albăstrui. Andrei nu se îndura să-l întrerupă, asculta, asculta, fără să zică ceva, fără să pună întrebări, aproape fără să răsufle...

A doua zi se ţinu adunarea locuitorilor din Lokti. Îşi spuseră părerea, mai cu seamă cei ce fuseseră în ajun de faţă la consfătuirea din curtea lui Andrei.

În cele din urmă, alcătuiră sovietul sătesc, în care fură aleşi Veselov, Rakitin şi alţi câţiva.

Zerkalov, Lopatin şi Piotr Borodin nu veniseră la adunare. Când unul din ţăranii înstăriţi sosi grăbit la Gordei şi-i spuse ce hotărâri fuseseră luate, acesta scuipă pe podeaua vopsită, uleioasă:

— Ei, acum toţi se ţin numai de întruniri. N-ai cum să le astupi gura...

— Păi, au şi înfiinţat...

— Ce? se oţărî Gordei.

— Ei, cum îi zice... sovietul.

— Să-l ia toţi dracii de soviet. Să i te supui tu, dac-ai pofti. Ei, ce te holbezi la mine? Hai, cară-te!

După adunare, aproape toată lumea se strânse din nou în curtea lui Veselov. Semionov, care nu se odihnise ca lumea, dădea din nou răspunsuri la întrebările ţăranilor, explica, îndemna, sfătuia...

În toate zilele acelea, fugind de căldură, Grigori stătea culcat în încăperile de jos, răcoroase. Nu ieşise din casă de mai multe zile, aşa că nu ştia ce se petrece în sat. E adevărat că în ajun, seara, când se dusese la lac să se răcorească, Stepan Alabughin, care scălda calul, i-a spus că în sat sosise cineva. Nu luase seama însă la vorbele argatului. Gândea năuc: „O mai fi adus dracul pe vreunul de pe front. Poate pe Pavel

Tumanov.”

Acum, după ce arşiţa mai slăbise, Grigori ieşi să dea o raită prin sat. Din când în când, întâlnea pe unul sau pe altul din săteni. Aceştia se uitau lung după el. Grigori îşi vedea de drum posomorât, simţindu-le privirile care-l urmăreau.

Trecând pe lângă casa lui Veselov, Grigori îl zări pe Feodor Semionov în bătătură, în mijlocul sătenilor. Fostul student deportat, cu ochii scânteietori sub sprâncenele stufoase, le vorbea ţăranilor despre Guvernul Provizoriu, despre război, despre Soviete. „Ia te uită ce poamă ne-a sosit. Şi eu care credeam că s-a întors careva de pe front… Ptiu, cum îi mai joacă ochii în cap”… gândi Grigori. În clipa aceea, Duniaşka se ivi din tindă aducând ceai, la unii, în pahare, la alţii, în căni de lut. Când o zări, zâmbitoare, voinică, mlădioasă, Grigori simţi deodată un junghi ascuţit în inimă. Nici aşa durerea rănilor din trecut nu i se potolise – acum, însă, parcă i se adăugase încă una, nouă, proaspătă. Nu-i mai păsa nici de Semionov, nici de cuvântările lui…

În aceeaşi zi, i se ivi totuşi prilejul de a-l întâlni. Până seara, rămase pe malul lacului, iar după ce se înnoptă, o tainică putere îl atrase din nou spre casa Veselovilor. Într-o hudiţă pustie, se întâlni piept în piept cu fostul deportat. Se opriră amândoi, fără să vrea. Grigori observă că Semionov îşi vâră fără grabă mâna dreaptă în buzunar. Luna îi lumina din plin faţa. Grigori nu vedea însă ochii lui Semionov, umbriţi de sprâncenele stufoase. Cu toate acestea, îi simţea privirea aţintită asupra lui, pândindu-i fiece mişcare.

— Ce… ce-i cu dumneata? rosti Grigori în cele din urmă, străbătut de fiori de gheaţă.

— Treci… pe partea cealaltă, răspunse Semionov.

Vocea îi răsuna cam surd, parc-ar fi fost răcit.

Grigori mai stătu o clipă pe loc, apoi făcu cale întoarsă. Nu ştia dacă Semionov vine după el, nu-i auzea paşii în urmă. Îi era însă frică să se uite înapoi, fără să ştie nici el de ce.

*

Borodinii nu izbutiră să găsească argaţi la coasă. Când Piotr încercă să aducă vorba despre acest lucru, ţăranii spuseră că vor să fie plătiţi cu ziua şi cerură un asemenea preţ, încât bătrânul, fără să vrea, simţi cum i se moaie genunchii şi nu mai fu în stare să spună decât:

— Ptiu... Mai purtaţi sfânta cruce, ori aţi lepădat-o?

— Ei, dacă nu-ţi dă mâna, coseşte singur, îl sfătui Rakitin, pufăind molcom din chiştocul lui gros. Uite, Demian Suhov a ieşit la câmp cu femeile lui.

— Zi, aşa! strigă Piotr, ros de ciudă. Ce, n-aveţi nevoie de crăpelniţă?

— Nu-i nimic. Nu dai matale atâta, o să ne dea Lopatin, răspunse Rakitin, domol, în numele tuturor.

Şi Grigori, care auzise schimbul de vorbe dintre taică-său şi ţărani, pricepu: capul răutăţilor era Veselov. Acesta îl privea pe bătrân tăcut, din spatele celorlalţi, fără să se amestece în vorbă. Ba poate că nu Veselov, ci Fedka, deportatul acela care fusese de curând în Lokti.

Într-adevăr, Lopatin dădu atâta cât i se ceru. Aflând acest lucru, Stepan, argatul Borodinilor, îşi ceru plata, plecând şi el la fâneaţa lui Lopatin, aşa că Borodinii fură nevoiţi să cosească singuri.

Fâneaţa lor era lângă a lui Lopatin. La acesta treaba mergea strună. Grigori şi taică-său nu făcuseră nici a treia parte din tarla, în timp ce câmpul lui Lopatin era plin de basmalele înflorate ale femeilor, care ajutau

soţilor lor să adune iarba cosită.

Grigori o zărise de mult pe Duniaşka printre femei, într-o zi, pe înserat, când el şi taică-său se pregăteau să plece acasă. Îl auzi pe Andrei spunându-i:

— Tu, Duniaşa, du-te înainte şi pregăteşte ceva de mâncare. Vin şi eu numaidecât – alerg într-un suflet la pârâu, să mă spăl.

Grigori se urcă în căruţă. Plecară. Lângă ţarcul de vite, îi dădu tatălui său hăţurile şi sări jos.

— Du-te, tată. Eu... o iau pe jos, să mai răsuflu niţeluş... pe răcoare, spuse el.

Bătrânul apucă hăţurile în tăcere şi-şi văzu de drum, iar Grigori o luă pe cărare, de-a lungul ţarcului, retezând cu biciul, pe care uitase să-l dea bătrânului, romaniţele albe. După vreo patruzeci de paşi, se aşează jos, în dosul unor tufe.

În drum spre casă, Duniaşka trebuia să treacă pe poteca aceea.

Seara era caldă, tihnită. Depărtările se mistuiau în amurgul cenuşiu, tot mai des. Întunericul se aşternea jos pe pământ, dar sus, deasupra capului lui Grigori, stăruia încă o lumină albăstrie, liniştitoare.

Nu trecu mult, şi Grigori auzi glasuri şi râsete de femei. Deodată, se gândi îngrijorat că Andrei pesemne se şi scăldase, iar acum, venea împreună cu nevasta lui. Pentru orice împrejurare, se ridică şi se ascunse în tufiş.

Duniaşka, ajunsă la ţarc, îşi luă rămas bun de la femei şi se îndreptă spre casă. Grigori îi ieşi înainte, rostind încet:

— Seara bună...

— Vai, cine e? întrebă Duniaşka tresărind şi se opri.

— Oameni buni... Văzând că Duniaşka se dă îndărăt, gata s-o ia la fugă după femei, se grăbi să adauge: N-

avea frică... eu vreau cu binişorul... Se apropie de ea şi, pocnindu-se cu codirişca biciului peste cizmă, o întrebă: Ei, ce mai faci?

— Bine.

— Aş, aiurea! Nu prea eşti veselă, am văzut eu: beţi ceai în căni de lut.

Duniaşka stătea înaintea lui dreaptă, zveltă, mirosind a soare, a fân uscat, plin de miresme şi a încă ceva, ameţitor, care îl făcea să-i cadă din nou la picioare, să plângă, s-o roage, s-o implore să meargă chiar atunci acasă la el, ori să-i pună piciorul pe gât şi să stea aşa până-l va vedea mort, sugrumat.

— Ei, ce vrei? îl întrebă Duniaşka nedumerită, aruncând din nou o privire neliniştită îndărăt.

— Eu? Nimic, răspunse Grigori.

— Atunci, dă-mi pace!

Ea făcu un pas la o parte, ca să treacă pe lângă el. Grigori o apucă însă de braţ, aproape de umăr, şi-i spuse în şoaptă:

— Înţelege-mă, Duniaşka... Eu... ştiu că nu poţi, acum... Dar, dacă se întâmplă ceva... peste un an, sau oricând, vino... te iau... Te iau oricând... Îi spunea aceste vorbe în şoaptă, aproape de ureche. Ea se dădea înapoi, încercând să-şi tragă braţul din strânsoarea lui. Deodată, pierzându-şi capul, Grigori o îmbrăţişă – o îmbrăţişă pentru întâia oară în viaţă – şi, simţind-o fierbinte, vânjoasă, zbătându-se în braţele lui, râse încetişor şi o ridică de la pământ, ţinând-o aşa câteva clipe.

— Lasă-mă, diavole! strigă Duniaşka cu glas răguşit, împingându-l cu mâinile în piept, dându-şi pe spate capul de pe care îi căzuse basmaua de stambă subţire. Lasă-mă odată! Ajutor! Andrei!

Undeva, în apropiere, se auzi un tropot surd de

picioare. Cineva venea în fugă pe cărare, spre ei. În clipa aceea, Grigori însă nu mai putea să se gândească la nimic. O lăsă jos pe Duniaşka, îi întoarse capul spre el cu mâna dreaptă şi o sărută pe buzele moi, calde.

— Stai, ticălosule! se auzi glasul lui Andrei, aproape de tot. Grigori întoarse capul în direcţia strigătului şi-l zări pe Veselov alergând spre el, de-a lungul ţarcului. Apoi, gardul trosni sub lovitura cizmei lui, şi Andrei smulse un par. Dar nici aceasta, poate, nu l-ar fi făcut pe Grigori să-i dea drumul Duniaşkăi, dacă ea, în cele din urmă, n-ar fi izbutit să scape din mâinile lui.

— Vai de tine… lighioană! strigă Andrei şi, repezindu-se la el, îl izbi din răsputeri cu parul în cap.

L-ar fi omorât, dacă parul smuls din gard n-ar fi fost putred. Ros de cari, se făcu fărâme. Abia atunci îşi veni în fire Borodin.

— Andriuha! Te omor! zbieră el, înăbuşindu-se, şi, cu capul plecat ca un taur, se năpusti greoi asupra lui Veselov. Biciul şuieră prin aer, înfăşurându-se în jurul braţului lui Andrei. Acesta i-l smulse cu atâta putere, încât Grigori gemu – pesemne că-i scrântise mâna.

— Vai de capul tău, secătură! hârâia greu Andrei, înaintând asupra lui Borodin şi plesnindu-l cu biciul. Acesta, ferindu-şi capul cu mâinile, se dădea îndărăt. Apoi se întoarse şi, aplecându-se spre pământ, o rupse la fugă.

Fugea fără să se uite înapoi, în salturi, cum fuge iepurele prin zăpada adâncă.

4

A doua zi, Grigori umbla beat prin sat, cu un bici nou în mână, scuipând şi ameninţând că se va răzbuna pe Veselov. Izbea cu biciul în stânga şi-n dreapta, în femei

şi fete, dacă acestea nu se dădeau la o parte din drumul lui.

Pe neaşteptate Grigori se pomeni lângă casa preotului. Popa Afanasi, care se ducea la biserică, se opri şi-l întrebă:

— Nu cumva vii la noi?

— Dracu' să te ia, i-o reteză Grigori.

Popa nu se supără. Îl apucă de braţ şi-i spuse în şoaptă:

— Tare pricepută e baba voastră... Să treci pe la Mavruşka. Se face bine...

— De ce mă duci în ispită, drac păros? strigă Grigori, ameninţător.

— Păi, eu şi cu taică-tău ne-am înţeles...

— Cum?

— S-o iei pe Mavruşka. Şi ea vrea să te ia.

— Aha! Asta era! Dar pe tata nu vrea să-l ia? întrebă Grigori cu neobrăzare. În loc să răspundă, popa vântură din mâini. Păi, nu? urmă Grigori. Odată ce v-aţi înţeles, dă-i-o. Tata o s-o ia. E văduv.

Nemaiputând să rabde atâta bătaie de joc, popa îşi flutură mâneca largă a anteriului şi-l plesni pe Grigori peste obraz cu palma lui moale:

— Ademenitor ticălos! Neam de satană! Te sugrum, nelegiuitule!

Grigori îl privi o clipă cum sărea greoi în jurul lui, apoi, fără grabă, întinse mâna, îl înşfăcă de anteriu şi-l zvârli cât colo. Popa căzu. Fără a spune o vorbă, Grigori începu să-l plesnească cu biciul, căutând să-l nimerească în cap. Popa se ferea cu mâinile, ţipând ca din gură de şarpe.

Lumea se adună repede în jurul lor.

— Ia te uită! Îl bate pe popa! Pe popa!!

— Aşa-i, îl mardeşte zdravăn, adeveri cu totul liniştit

Avdei Kalughin care sosise la faţa locului înaintea celorlalţi.

Stătea şi privea, fără să se amestece. În cele din urmă, Ignat Isaev se repezi la Grigori şi începu să-l croiască cu un băţ smuls dintr-un gard de nuiele. Grigori se întoarse, dar nu spuse nimic. Se trase de mustăţile lui roşcovane, spânatice, şi-şi văzu de drum, clătinându-se.

Când Piotr află ce-i făcuse Grigori popii, se apucă cu mâinile de capul lui mic, gemu şi se lăsă neputincios pe laviţă:

— Ptiu, ptiu! De front te-am ferit, dar iaca, zor-nevoie să înfunzi puşcăria. Acu' o să te pună-n lanţuri, pentru prăpăditul ăsta de popă!

— Nu cobi, tată... Acu', mi-e totuna. Aş vrea doar să apuc să sucesc gâtul unuia.

— Lui Andriuşka, nu? Vezi să nu ţi-o ia alţii înainte, să te lase fără căpăţână...

— Cum adică?! Grigori îşi întoarse speriat spre taică-său capul ciufulit, cu faţa pământie, buhăită. Ce vrei să spui?

— De ce dai cu biciul în fete? Ai mâniat pe toată lumea, toţi se uită la tine ca la un câine turbat. Într-o zi, au, să te răpună şi nici n-o să ştii cine ţi-a făcut-o.

Nu degeaba spusese bătrânul vorbele acestea. După câteva zile, Grigori fu prins într-o hudiţă pustie, vârât cu capul într-un sac şi bătut măr, până căzu în nesimţire.

Îl trezi frigul ce se înteţea; Deschise ochii anevoie şi văzu aplecat asupra lui obrazul lui Terenti Zerkalov, lucind în lumina lunii.

— Te-au bătut? întrebă Zerkalov.

Grigori nu răspunse.

— Aşa, întări Terenti. Cine ţi-a tras-o? Nu-ţi aduci

aminte? Văzând că nu capătă răspuns, urmă: Merg, şi deodată te văd zăcând aici. Îmi zic: l-au bătut pe Grişka. Poate că l-au şi omorât!

După ce starostele le luase cei doi cai, Grigori nu se mai întâlnea cu Terenti. Acum, privind obrazul lucios aplecat asupra lui, se gândea: „Poate că ai dat şi tu, mama ta de câine!…”

Îşi aminti însă îndată ceea ce-i spusese taică-său şi-şi zise în gând: „Nu, n-a fost el, ce rost ar avea?…” Încercă să-şi ridice capul, dar, săgetat prin tot trupul de o durere arzătoare, scoase un ţipăt.

— Iată cum… m-au lucrat… Lasă, lasă… gemu el cu greu, trăgând şuierător aer în piept.

— Da, te-au bătut zdravăn, încuviinţă Zerkalov. Ei, dă-mi mâna…

Fără să ia în seamă gemetele lui Grigori, Terenti îl ridică pe umeri şi porni cu el.

— Uite, ia-ţi comoara de fecioraş, îi spuse el lui Piotr, care, atras de zgomot, ieşi repede în uliţă. Dacă până mâine dimineaţă nu dă ortul popii, atunci o să scape. Acu’, cinsteşte-mă cu un clondiraş.

Grigori zăcu până spre sfârşitul lui octombrie. În cele din urmă, începu să se scoale din pat. Adeseori, înfăşurat în pătură, se aşeza la fereastră şi privea îndelung oglinda pustie a lacului. Taică-său tăcea şi el, călcând cu băgare de seamă prin odăi, ca să nu scârţâie vreo scândură. Bătrâna bucătăreasă, pe care şi până atunci n-o auzea nimeni, nici nu mai mişcă în bucătăria ei, umblând fără zgomot cu vasele. Casa parcă era pustie.

Ziua mai pătrundeau în ea zgomote de afară, dar noaptea domnea peste tot o tăcere adâncă. Lui Grigori i se părea că nu mai e nicio fiinţă vie în toată lumea. Doar uneori o auzea pe bătrână în bucătărie,

spunându-şi în şoaptă rugăciunile şi oftând înăbuşit.

— Dar ce, e vreun mort în casă? îl întrebă Grigori pe taică-său.

— Cam aşa ceva, răspunse acesta, posomorât. Se pare că a venit pieirea lumii...

Grigori nu înţelese ce vrea să spună, dar nu-l mai întrebă. Noaptea, asculta suspinele babei şi se gândea că taică-său, fiind bătrân, va muri în curând, şi el va rămâne singur pe lume. Avea o viaţă întreagă înainte. Dar în ce chip va trăi? Din ce?

Şi, deodată, îşi dădu seama cu groază că nu va avea din ce să trăiască. Doar taică-său... taică-său ucisese ca „să ajungă om", să-şi înjghebe o gospodărie înstărită şi să huzurească. Nici pe maică-sa... n-o cruţase. Ea era pe moarte, iar el şi taică-său nici nu se sinchiseau. Căutau să însămânţeze cât mai repede pământul cumpărat. Şi iată că acum... iar rămăseseră săraci. Prăvălia arsese. Doi cai – şi ce cai! – îi luase Zerkalov. Şi dacă ar fi numai atâta! Cât aur i-a dat taică-său! De nu era asta, acum ar putea să se ridice din nou. Apoi, Duniaşka... Ar mai sta o vreme cu Andrei, în sărăcie şi, până la urmă... ar şti el cum s-o ademenească.

Îşi amintea de cele petrecute la marginea ţarcului de vite. Ura faţă de Veselov îl sugruma. „Aşteaptă, aşteaptă, mă scol eu din pat! şuiera el printre dinţii încleştaţi. Ne răfuim noi. Ţi-arăt eu, vine şi vremea mea, vine ea..."

Apoi, gândul lui zbura din nou la gospodărie, la ziua de mâine. Da, se ducea totul de râpă. Bine zisese taică-său c-au să rămână cu dosul gol. Cum, e oare cu putinţă să nu se mai îndrepte nimic? Iacă, grânele-s frumoase. La drept vorbind, ar fi trebuit de mult să înceapă secerişul. Le-a rămas un cal, semănătoarea.

Au pluguri, boroane, o casă frumoasă, acareturi, au cosit atâta fân, că ajunge şi pentru cal, şi pentru vacă. Ei, drăcie! Mai au ceva. Dacă se apucă de treabă, pot scoate toată paguba. Păcat că a plecat argatul…

Bătrâna ofta mereu în bucătărie: spunea în şoaptă rugăciuni şi nu-l lăsa să se gândească! Grigori se strâmba parcă l-ar fi durut măselele şi se zvârcolea în pat. „De ce-o mai ţine tata pe zgripţuroaica asta? Doar i-am spus să ia una mai tânără, care face treaba mai bine…”

Slab, galben, Grigori umbla prin odăi, prin ogradă, cu mâinile lui uriaşe vârâte în buzunare, cercetând toate cotloanele, ca pentru a vedea ce anume le mai rămânea din toată gospodăria.

— Ce mai face popa? îl întrebă el odată pe taică-său, ca din întâmplare, oprindu-se în mijlocul curţii.

— Aha, făcu taică-său tărăgănat, scuturând din cap. Şi în glasul lui răsunară, cine ştie de ce, note batjocoritoare. A, vasăzică, ţi-ai adus aminte?

— Ei, atunci am fost beat, tată, rosti Grigori spăsit. M-a dat în judecată?

— Tot ce se poate. Aşteaptă şi-ai să vezi, băiete.

— Da’ matale de ce te bucuri? mormăi Grigori. Au să mă osândească… şi o să rămâi singur în gospodărie!

— Ei, care gospodărie? Bătrânul aruncă o privire împrejurul lui. A fost şi s-a dus. Tu boleşti, iar eu n-am puteri să secer totul de unul singur, se scutură grâul. Iar ca să tocmeşti acu’ oameni la muncă – ehei! – mai uşor e să prinzi un peştişor de aur în lac. Azi-mâine, te pomeneşti că se porneşte zăpada. S-a isprăvit cu noi…

— Nu-i nimic. O să ne punem iar pe picioare, tată. Mă apuc eu mâine să secer. Numai că… n-ai vrea să te duci la popă? Să-i spui: Grişka vrea să se-nsoare. Poate că i-o trece…

— Şi mai departe? întrebă bătrânul, subţiindu-şi ochii.

— Ei, mai departe, om vedea. Spuneai chiar matale: să făgăduieşti nu-i totuna cu să dai.

— Ptiu! scuipă bătrânul mânios şi strivi scuipatul sub talpă. Nu te mai codi, însoară-te cu adevărat, şi cu asta basta. Poate că atunci m-oi duce la el. Grigori tăcea. Ei, ce mai vrei, băiete? Bătrânul se apropie de Grigori şi-l apucă de haină. Popa are ceva bănişori, o să-l scuturăm zdravăn. Vremurile, ce-i drept, îs cam tulburi. Dar poate c-or să vină toate înapoi, la locul lor. Ce, eu îţi sunt duşman? Însoară-te, băiete.

— Bine. Doar ţi-am spus: mai încolo, om vedea, îi răspunse Grigori în doi peri. O luă spre casă, dar se întoarse şi spuse: La o adică, tată, e prea devreme să ne dăm bătuţi. Ne ridicăm noi iar, mai gustăm noi din viaţă. De afumătoarea de peşte ai uitat? Eu o ţin minte. Aşteaptă. Toate la vremea lor. Matale du-te la popă… Şi, dacă o vezi pe Anna, să-i spui să mai vină pe aici… Nu d-aia… ci aşa… uite ce de treabă e prin casă!

În aceeaşi zi, Piotr se duse la popa Afanasi.

— Ei, ce se aude? îl întrebă Grigori, când se întoarse acasă. L-ai înduplecat?

Drept răspuns, bătrânul îşi zvârli băţul într-un colţ şi începu să înjure de mama focului.

— Ce e? Nu l-ai înduplecat? Ori… a şi trimis jalba? întrebă Grigori, speriat de-a binelea.

— Ce jalbă! A tot zăbovit… da’ nu-i vorba de asta. La oraş, bătrânul dădu din mână spre fereastră, dincolo de care plescăiau undele lacului, cică se petrec nişte lucruri, de s-au răsturnat toate cu fundul în sus!

Silindu-se să priceapă despre ce era vorba, Grigori se lăsă pe scaun şi-şi sprijini mâinile în genunchi, cătând la picioarele lui şi clătinând din cap.

— Ei, bine. Poate că… rosti el, în cele din urmă, fără vlagă. Că nouă ni-i totuna. Ce mai avem de pierdut?

— Ce mai avem de pierdut? îl îngână bătrânul. Acu', se şi vede ce anume. Să ştii, băiete, că şi noi am zăbovit cu gospodăria, ca popa cu jalba lui. Dar să ştii că popa n-a minţit. Uite, Lopatin îşi încarcă avutul şi-l duce la pădure, căruţă după căruţă. Simte, ticălosul, de unde bate vântul. Ia uite ce năpastă! O-of! Bătrânul dădu din mână şi şontâcăi posomorât spre bucătărie.

Seara, Terenti trecu pe la Borodini. Îşi scutură ca de obicei hălăciuga şi, fără să dea bineţe, spuse:

— Ei, te-ai făcut bine? Îmi ziceam şi eu: ajunge. Cred că-mi eşti dator un clondir de samogon…

— Şezi. Grigori îi arătă din ochi masa şi împinse cu piciorul un scun spre ea.

Bătrânul aduse o sticlă cu samogon, tare ca focul, o puse înaintea lui Zerkalov şi întrebă:

— Ei, ce mai zice taică-tău?

— Multe şi mărunte. După ce bea, suduie de mama focului, dar când e treaz mai mult tace.

— Ei, nu te codi. Bea.

Zerkalov îşi umplu singur paharul. Voi să-i toarne şi lui Grigori, dar acesta şi-l acoperi pe al său cu palma.

— Ce-i cu tine? întrebă Terenti, nu prea mirat.

— Mă simt încă slab… după boală, răspunse Grigori.

— Aha! Ei, atunci fă-te bine mai repede. Prinde puteri…

Terenti se chercheli îndată, dintr-un pahar. Scuturând din cap, mai dihai ca de obicei, îl întrebă pe Grigori:

— Auzit-ai de Mavruşka? Şi-a venit în fire… Tocmai acu' făcea să-i fluieri la fereastră, dar… nu mai ai la cine. Au plecat.

— Gum au plecat? Piotr se ridică de pe scaun. Când,

încotro? Doar azi, chiar adineauri, am dat pe la ei!

— Încotro? Asta nu ştiu, Când? Asta pot să ţi-o spun. Chiar adineauri şi-au pus cuferele în căruţă şi şi-au luat zborul. Popa, frate, nu-i prost deloc: nu stă mult pe gânduri. Şi-a făcut dinainte geamantanaşele.

— Nu cumva minţi? întrebă Piotr, sugrumat de tulburare.

Zerkalov îl sfătui rânjind:

— Dacă nu crezi, dă fuguţa până la casa lor şi-ai să vezi. Am rămas fără popă.

— Vasăzică... Ptiu! Ce s-o petrece pe lume?! Îmi spunea că la oraş... cum să zic, ar fi început... Şi eu: să cred, să nu cred? Vasăzică, s-a isprăvit cu noi? Ai?

— Ei, lasă... Ce, chiar aşa, deodată? O să mai vedem noi... Terenti tăcu, se uită mai întâi la Grigori, care şedea nemişcat, apoi la taică-său şi spuse: Uite ce e, tăicuţule... Ieşi o clipă, să stau de vorbă cu Grişuha... am o treabă cu el.

— Păi... începu bătrânul, dar Zerkalov se ridică şi-l apucă de umeri. Fără să se mai împotrivească, bătrânul se ridică, ieşind din cameră.

Zerkalov se întoarse la masă, turnă iar din sticlă în paharul său şi în al lui Grigori, apoi spuse în şoaptă;

— Uite ce vreau să-ţi spun. Ştii cine te-a snopit acolo, în hudiţă?

— Ei? Grigori ridică capul.

— Andriuha Veselov.

Grigori se întoarse brusc spre Zerkalov, şi acesta tăcu numaidecât.

— Hai, vorbeşte! şuieră Grigori, înăbuşindu-se.

— Ce să vorbesc? Am venit în fugă, atras de gălăgie. Ce văd? Andriuşka şi gaşca lui te stâlceau. Atunci, eu...

Terenti vârî mâna în sân: tăişul unui cuţit sclipi rece în ea. Grigori îşi pironi asupra lui privirea ochilor

subţiaţi, şi nările lui înguste începură să tremure.

— Asta-i! rosti Zerkalov, jucându-se cu cuţitul. Şi au rupt-o la fugă ca şoarecii. Asta-i, frate. Altfel, terci te făceau...

Zerkalov învârti câteva clipe cuţitul în mâini, dădu să-l bage la loc, dar Grigori îl apucă de mână:

— Ia dă-l încoace!

— Na... încuviinţă numaidecât Zerkalov şi se plecă la urechea lui. Ai dreptate. Dar, pe urmă, să mi-l dai înapoi.

Câteva clipe după aceea ieşiră în uliţa pustie.

Pe cer nu era lună, nici stele. Nici oamenii nu aprinseseră lămpile în case, cine ştie de ce. Părea că satul ascuns pe malul întins al lacului se ferea să-şi trădeze existenţa, aşteptându-se la întâmplări neobişnuite. Pe alocuri, deasupra acoperişurilor, năluceau petele negre ale plopilor. Din când în când, ciorile sure, îngrăşate în timpul verii, lărmuiau printre crengi, dar se astâmpărau repede. Liniştea adâncă se înstăpânea iar peste sat.

Grigori, cu capul uşor aplecat, păşea larg, cu hotărâre, pe uliţă spre casa lui Andrei Veselov. Terenti îl urma cu paşi mărunţi, alergând ba în dreapta, ba în stânga lui.

— Să nu-ţi pierzi timpul, Grişuha. Când iese, păleşte-l! Şi fuga, în pădure! îi şoptea el când la o ureche, când la cealaltă. Pe urmă o să se ţină seamă de asta... e o ispravă, nu glumă! Crede-mă, o să se ţină seamă, de vreme ce-ţi spun eu!

— Ia mai dă-mi pace, şuieră Grigori printre dinţi, aproape fără să-l asculte.

Zerkalov nu se astâmpăra însă.

— Mai cu seamă, ai grijă: fără zgomot... şi cât mai repede – vezi! Ştii doar că Rakitin stă în faţa casei lui.

Ai înţeles?

— Înţeles. Hai, dă-te-ncolo…

— Ba n-ai înţeles nimic! strigă Zerkalov cu ciudă. Când Grigori ajunse în faţa casei lui Veselov, Terenti se făcu nevăzut.

Grigori stătu în loc câteva clipe, ca să-şi tragă răsuflarea, apoi, aplecându-se, scoase cuţitul din tureatca cizmei şi izbi din răsputeri cu piciorul în uşă.

— Ieşi afară! Am venit să-ţi întorc o mică datorie…

După uşă nu se auzi însă nicio mişcare. Grigori zăbovi o clipă în faţa ei, apoi o împinse. În aceeaşi clipă îl înşfăcă careva de guler şi-l dădu grămadă. Fără să-şi dea seamă ce se petrecuse, Grigori sări numaidecât în picioare, strângând prăselele cuţitului.

— Ascultă aici… Ia-o îndărăt, ai înţeles? auzi el glasul lui Tihon, în stânga sa şi, tresărind, se întoarse brusc pe călcâie. Rakitin stătea lângă gărduleţ, în întunericul de sub pomi.

— Aha, tu erai? Ce te amesteci? strigă Grigori, repezindu-se la Rakitin. În aceeaşi clipă însă uşa scârţâi, şi la auzul acestui zgomot, Grigori se întoarse fără să vrea. În uşă stătea Duniaşka, înfăşurată în broboadă.

Ea coborî scara joasă şi se apropie de Grigori, ţinându-şi cu o mână broboada, care-i luneca de pe umeri. Grigori simţi căldura trupului ei tânăr şi fraged de femeie, încălzit de somn, şi ameţi de îndată. Picioarele îi tremurau mărunt, refuzând să se urnească din loc.

— Ia dă-mi cuţitul, îi ceru Duniaşka, liniştită, şi întinse mâna.

Grigori, ascultător, îi întinse cuţitul, uitându-se în jur, parcă întrebându-se nedumerit cum de-a ajuns acolo. Duniaşka ascunse cuţitul sub broboadă şi rosti cu glas

scăzut, poruncitor:

— Pleacă de aici, numaidecât…

Grigori ridică ochii spre Rakitin, întrebându-l parcă: „Să plec? Să nu plec?”, apoi se întoarse şi porni spre casă încovoiat, fără să rostească o vorbă.

Îndată ce se depărtă cu câţiva paşi de casa lui Veselov, Terenti răsări de undeva din întuneric şi-l zgâlţâi de umăr:

— Ha-ha… blegule! Trebuia să-l răpui măcar pe Rakitin. Şi numaidecât să te năpusteşti în casă. L-ai fi prins pe Andriuha numai cu izmenele pe el. Şi tu… te-ai prostit de tot înaintea unei muieri…

Grigori se opri şi spuse răguşit:

— Nu-i nimic… nu-i nimic. Ne răfuim noi într-o zi. Îi dau eu lui… Şi-şi văzu de drum, cu capul în piept.

Capitolul IV

1

În ciuda greutăţilor, Borodinii izbutiră să secere şi să aşeze snopii în căpiţe înainte de a da cea dintâi ninsoare. Seara, în pat, Grigori îşi simţea picioarele tremurând de o încordare neobişnuită.

Îndată ce cărară grânele, se şi dezlănţui ninsoarea. Apoi, ca de obicei, până la Anul Nou începu să bată crivăţul, înzăpezind drumurile, pădurile, cătunele.

Ascultând urletul vântului, Grigori se gândea mereu, fără să ştie nici el de ce, cum îl şfichiuise Andrei cu gârbaciul, cum fugise aplecându-se la pământ. Şi, pentru a nu ştiu dcâta oară, mintea lui era frământată de unul şi acelaşi gând. „Ei bine, aşteaptă tu,

aşteaptă…”

Cu mult tâlc stăruia acest „aşteaptă” în mintea lui Grigori! În el răsuna nu numai ura faţă de Andrei. Nu-u! Era prea puţin să te repezi aşa, niciuna, nici alta, la Veselov şi să-l ucizi, să-l înjunghii, după sfatul şi povaţa lui Terenti. Bine că atunci nu ieşise afară Andrei, ci Duniaşka. Trebuie să-l facă una cu pământul, să-l îngroape de viu, să i-o ia pe Duniaşka, s-o ducă acasă la el, sub ochii lui. Şi s-o facă în aşa fel, încât viaţa sau moartea lui Andrei să depindă de voinţa lui, a lui Grigori…

Şi aşa ceva era cu putinţă. Avea nevoie doar de timp. Să-şi ridice din nou gospodăria, să ajungă de zece ori, de o sută de ori mai bogat decât Lopatin şi Zerkalov, luaţi la un loc. Căci numai dacă ai avuţii eşti tare peste alţii, eşti puternic… Aşteaptă, aşteaptă…

Setea aceasta de a se îmbogăţi, de a se înălţa deasupra tuturor se trezise în mintea lui Grigori mai demult. La început, însă, licărea în el ca ceva îndepărtat, vag, nedesluşit. După ziua aceea de pomină, când îngenunchease înaintea Duniaşkăi, setea de îmbogăţire pusese stăpînire pe el. Şi lucru ciudat: gândul acesta îl îmboldea cu atât mai poruncitor, cu cât soseau mai multe veşti despre înfricoşătoarele evenimente revoluţionare de la oraş.

Lui Grigori i se părea că aceste veşti soseau de peste lac, parcă aduse de păsări pe aripile lor. Şi, de fiecare dată, se ţinea o nouă întrunire în Lokti, un nou miting; Andriuha se suia pe masă şi începea să vorbească. Strânşi în jurul lui, ţăranii îl priveau vrăjiţi, îi prindeau din zbor fiece cuvânt, îl petreceau buluc până acasă, parcă l-ar fi purtat pe braţe. „Şi noaptea îl păzesc, secăturile”, gândea Grigori, aducându-şi aminte încercarea lui nereuşită de a se răzbuna pe Veselov.

Grigori îl zărise de mai multe ori în sat pe Feodor Semionov. Fără să ştie de ce, se temea de el. De fiecare dată, îl ocolea grăbit, gândind cu ciudă: „Ce naiba păzeşte Zerkalov? Să-i tragă una la mir, să isprăvească cu el.”

După aceea, acasă, se gândea, răsucindu-se greoi în pat: „Da, încearcă de-i fă seama… Te sfâşie ghiorlanii. Altădată erau ca o apă stătută, ca oile; acum însă şi-au înjghebat puterea lor, l-au ales pe Andrei în locul starostelui. Te pomeneşti că poartă fiecare câte o puşcă retezată în mânecă…”

Şi cu fiece zi ce trecea, Grigori înţelegea tot mai limpede: câtă vreme, câte prilejuri fuseseră pierdute aiurea, cu totul fără rost! Erau clipe în care i se strecura în suflet îndoiala: nu cumva acum era prea târziu? Şi atunci, îl străbătea un fior rece din cap până-n picioare – gheara lipicioasă a spaimei, necunoscută până atunci, îi încleşta inima; parcă şedea pe marginea unei gropi adânci, întunecoase, a unui mormânt, din care adia o răcoare umedă, şi se uita în jos. Adeseori se trezea în toiul nopţii, privea în întuneric cu ochii holbaţi şi nu-şi putea da seama dacă se văzuse într-adevăr în vis pe marginea mormântului, ori se gândise la aceasta atunci, după ce se trezise din somn.

Totuşi, în sufletul lui licărea încă o rază de speranţă, firavă de tot, dar stăruitoare. Chiar dacă revoluţia aceea izbucnise într-adevăr undeva, ea n-avea să atingă sătucul lor uitat de lume, dintr-un fund de ţară, ci-l va ocoli. Ţăranii aveau să se sature de întruniri, aveau să se joace de-a puterea, de-a Sovietele, cum se joacă nişte pisoi cu un ghem de aţă, apoi toate vor rămâne aşa cum au fost. Doar n-o să le dea Sovietul crăpelniţă. Că ea trebuie câştigată cu sudoarea frunţii. Cine o să le dea de lucru?

Şi nădejdea asta, firavă de tot, pieri însă curând. Într-o dimineaţă, când se uită pe geam, Grigori văzu un steag roşu fâlfâind deasupra casei lui Lopatin.

Stătu îndelung la fereastră, privind printre gene, fără a spune o vorbă. La început doar îi bătea inima: „Prea târziu, prea târziu…” Apoi i se păru că se bălăcea într-o apă săpunită, caldă, şi că deodată, printr-o mişcare nesocotită, atinge un şuvoi de la fund, rece ca gheaţa. Apa rece, înţepătoare, îl amorţea, îi tulbura mintea.

Vântul tălăzuia pulberea de zăpadă îngheţată de lângă poarta lui Lopatin, o spulbera de pe casă.

Şi un nou val de mânie deznădăjduită împotriva lui Veselov, împotriva lui Semionov, împotriva lumii întregi îl copleşi pe Grigori.

Îşi aruncă cojocelul pe umeri şi dădu fuga la Terenti. Nu mai avea la cine să se ducă. Bătu îndelung la uşă, zgâlţâind-o cu mâinile roşii de ger. Deodată auzi o voce în spatele lui:

— Ce faci gălăgie? Era Terenti. Ieşise pe uşa din dos. Hai încoace, spuse el scurt, fără să aştepte răspunsul lui Borodin. Grigori sări jos de pe scară.

Casa Zerkalovilor era pustie. Prin odăi zăceau aruncaţi în neorânduială, saci de făină goi, haine vechi, scaune, cufere deşertate de lucruri. „Ia te uită! gândi Grigori. Şi Zerkalovii şi-au cărat calabalâcul.”

— Ce-i cu voi? Credeam că numai Lopatin şi popa… Grigori îşi dădu braţele larg în lături, arătând odăile goale.

— N-ar strica să faceţi şi voi la fel, răspunse Zerkalov. Uite cum s-au apucat să-l jefuiască pe Lopatin! Veselov împarte la mujici tot ce Alexei Ilici n-a izbutit să care.

Grigori zâmbi:

— Pe noi încă mai demult… Voia să spună „ne-au

jefuit”, dar se opri, văzând cum fremătau nările subţiri ale lui Terenti. Acum ce să mai… Azi, când m-am uitat pe geam, am văzut steagul roşu…

— Mai înainte, nu îndrăzneau ticăloşii, dar acu’ l-au scos afară. Terenti dădu din cap. Cică a izbucnit revoluţia undeva…

De astă dată, Grigori nu mai înţelese. Roti capul nedumerit şi întrebă:

— Dar câte revoluţii or fi? După câte s-a auzit, mai izbucnise una.

— De unde să ştiu eu? zbieră deodată Terenti şi scutură din cap cu atâta înverşunare, de parcă ar fi vrut să scape o dată pentru totdeauna de toată mătreaţa din păr. Totuşi adăugă: Cică aia a fost revoluţia burjuilor, iar acum… cum îi zice? E o vorbă care parcă gâlgâie… e a proletarilor.

— Şi cum rămâne, ai? Ce-o să fie mai încolo?

— Ei, de vreme ce ai venit, hai să bem, propuse Terenti, în loc de răspuns. Tata a plecat, pricepi? Sunt singur…

Grigori privi cu nepăsare paharul cu samogon pe care i-l întinse Terenti, apoi îşi roti din nou ochii prin odăile pustii.

— A plecat? zise el din nou şi, bând pe nerăsuflate samogonul, hârâi: Ticăloşii!

În timp ce Terenti se silea să priceapă pe cine-i făcuse Grigori ticăloşi – pe cei ce puseseră steagul roşu, ori pe ei, pe Zerkalovi – Grigori ieşi pe uşă.

…Umblă până seara pe uliţe, trăgând cu urechea la vorbele oamenilor. Pe lângă el, ţăranii cărau lucruri ridicate de la Lopatin: vase, haine, grâne. După ce stătu o clipă pe loc, se îndreptă spre casa negustorului. În întâmpinarea lui veneau în fugă Vanka Butîlkin şi Goşka Tuşkov, doi prieteni nedespărţiţi. Goşka căra o

boccea cu haine, strângând-o cu amândouă mâinile pe pântec, iar Vanka – o tavă rotundă, o găleată şi două furci pentru oale.

— Dar la ce naiba aţi luat furcile pentru oale, dracilor? nu se putu stăpâni el să nu strige, plin de mirare.

— Ei! Or să ne fie de trebuinţă, mormăi Vanka. Sau le vindem.

— Du-te, du-te mai iute. Goşka dădu din cap peste umăr. Au să ia totul pân-ajungi acolo. Hai, Vanka, dă fuga, că noi nu apucăm să mai venim o dată…

Toate uşile casei lui Lopatin erau larg deschise. Dinăuntru ieşea abur. În prag se iveau necontenit oameni cu boccele, cu saci plini cu cine ştie ce fel de lucruri. Multă lume se înghesuia şi în curte. Acolo se împărţea ceai, zahăr, stambă, şi alte mărfuri luate din prăvălie. Unii, de frică, nu voiau să ia nimic.

Spre mirarea lui Grigori, tocmai Fedot Artiuhin era acela care-i îndemna:

— Luaţi, căci azi e Puterea sovietică. Acu', peste tot se împarte avutul burjuilor la norod.

Ţăranii bătrâni, ceva mai înstăriţi, îl priveau încruntaţi pe Fedot care turuia mereu. Totuşi, deocamdată erau cu băgare de seamă, se ţineau laolaltă.

— Te pomeneşti că după Lopatin au să se apuce să ne scuture şi pe noi! spuse Ignat Isaev, uitându-se neliniştit la Demian Suhov şi la ceilalţi bătrâni.

— Asta nu trebuie să se întâmple, răspunse Suhov. Lopatin a ţinut întotdeauna lumea în jug, pe când eu, de pildă, am agonisit totul cu sudoarea frunţii. N-am avut niciodată argaţi.

— Băgaţi de seamă, oameni buni… Poate că părintele Afanasi ne-a dat o pildă bună de urmat; ce

ziceţi?

— Dar unde să plecăm din satul nostru? Unde? întrebă Kuzma Razinkin. Eu, de pildă, n-am încotro să plec. Ei, cine ştie? Poate c-o trece şi asta…

— Băgaţi de seamă, stărui Ignat Isaev.

Grigori îl strigă pe Fedot. Acesta ridică privirile şi-i zâmbi, ca unei vechi cunoştinţe:

— A, Borodin… Şi ieşi din mulţime. Noroc, Grişka…

Fără a-i răspunde la bineţe, Grigori întrebă posomorât:

— De unde vii?

— De-a dreptul de pe cealaltă lume, Grigori. Ştii, pe front, mi-au găurit nemţii un plămân. După aceea, doctorii aproape că m-au băgat în mormânt. În sfârşit, am sosit alaltăieri la nevestică…

Grigori se întoarse şi-şi văzu de drum, ca şi cum ar fi venit numai pentru a sta puţin de vorbă cu Fedot.

Terenti Zerkalov, îmbrăcat într-un cojoc nou, cu revere de miel brumăriu de toată frumuseţea, încins cu o curea lată, cu căciula dată pe ceafă, păşea de colo, colo printre oamenii care lărmuiau într-una în ograda casei lui Lopatin. Într-un târziu, se apropie de Andrei şi-l întrebă, rânjind veninos:

— Aşa-a… Jefuiţi, ai?

— Confiscăm avutul chiaburesc, răspunse Veselov.

— Hm, hm… făcu Terenti şi se îndepărtă fluierând.

Petrecându-l cu privirea, Tihon îl întrebă pe Andrei:

— Ce caută ăsta pe aici? Taică-său s-a făcut nevăzut, iar fecioraşul umblă prin sat, iscodeşte. Nu-mi place asta, şi n-o face el fără rost. N-ar trebui băgat la răcoare? Doar e şi el… un element.

— Despre taică-său, da, ai dreptate. Dar fiul… Aşteaptă până vine Semionov, şi-o să ne sfătuim, răspunse Veselov.

— Poate că nici cu Lopatin n-am făcut ceea ce trebuia?! se îndoi o clipă Rakitin. Nu era mai bine, deocamdată, să se sigileze avutul şi să fie pus sub pază?

— Ba nu, aici totul s-a făcut după lege, spuse Veselov. A fost o hotărâre a sovietului? A fost. Doar că am întârziat, i-am lăsat pe ticăloşi să dosească tot ce au avut mai de seamă.

Trecu o zi, încă una, trecu o săptămână. Tulburarea stârnită de vestea Revoluţiei din Octombrie se mai potoli. Deocamdată, nimeni nu sosea de la oraş. Nici despre Semionov nu se auzea nimic.

Acum, Veselov, Rakitin şi ceilalţi membri ai sovietului zăboveau până târziu în casa lui Lopatin, chibzuind în privinţa celor ce aveau de făcut mai departe.

Adeseori, Artiuhin se abătea pe acolo şi, fără să-şi scoată mantaua, se încălzea lângă sobă. Pe urmă, intra în vorbă:

— Ce să mai chibzuim? S-a înscăunat Puterea sovietică? S-a înscăunat. Acu' să vezi viaţă!

— Da, acu' trebuie să se orânduiască viaţa în alt chip, încuviinţă într-o zi Avdei Kalughin.

— Cum adică, în alt chip? întrebă Fedot, ridicând capul sfidător.. Primăvara, o să arăm şi o să semănăm pământurile lui Lopatin şi ale lui Zerkalov. Aşa o să avem şi noi parte de viaţă!

— Mai bine taci din gură! i-o reteză Stepan Alabughin, dând din mână. Uite, noi, de pildă, cu ce-o să arăm şi să semănăm? N-avem cu ce. Nici măcar sămânţă n-avem. Aşadar, o să fiu nevoit să-mi spetesc şi mai departe şalele pentru Borodin? Stepan lovi de câteva ori cu palmele roşii de frig în godinul încins, se uită la Kalughin şi încheie: Da, are dreptate Avdei: viaţa trebuie să se orânduiască acu' în alt chip. Dar

cum?

— O să-ţi dăm sămânţă, Stepan. O să găsim şi un plug pentru tine, răspunse Andrei. În privinţa calului, da, trebuie să ne mai gândim. Cai n-avem; chiaburii i-au ascuns pe-ai lor. Dar nu te pierde cu firea, ne descurcăm noi. Iată ce socot eu, tovarăşi... Pentru toţi care n-au cai, tarlalele să fie la un loc. O să-i silim pe cei înstăriţi să dea fiecare câte un cal pe timpul semănăturilor. Aşa că o să araţi şi voi... Andrei tăcu, îngândurat. Deci, aşa... Om găsi noi o cale. Acu', puterea e a noastră, Stepan. N-o să lăsăm pe nimeni fără pământ.

*

Până la sfârşitul iernii, Grigori se arătă arareori pe uliţă. În schimb, taică-său ieşea în fiecare zi să afle ce veşti mai erau. Se întorcea acasă, îşi lepăda cojocul, scoarţă de ger, trântea băţul în colţ, apoi, ştergându-şi ochii înlăcrimaţi, spunea mereu acelaşi lucru:

— Ce le pasă ticăloşilor? înfulecă grânele lui Lopatin...

Mai apoi, bătrânul începu să aducă veşti mai amănunţite: ieri s-a făcut nevăzut Terenti Zerkalov; azi s-a ţinut, o întrunire a sătenilor, la care fostul deportat Fedka Semionov s-a suit pe masă şi a vorbit...

— Ce fel de întrunire? În ce privinţă? întrebă Grigori.

— Naiba să-i ştie! răspunse taică-său cu ciudă. După ce străbătu de mai multe ori odaia, din colţ în colţ, adăugă: A vorbit şi Andriuşka Veselov. Sunteţi cu toţii datori, zice, să sprijiniţi Puterea sovietică.

După vreo trei săptămâni, aduse de undeva un ziar şi-l aruncă lui Grigori:

— Ia ceteşte. Cică scrie aici despre întrunirea aia.

Gazeta se chema *Revoluţionaia Mîsl*[7]. Grigori o

[7]7-Gândirea revoluționară (în lb. rusă).

cercetă îndelung, până ce taică-său îi arătă cu degetul:

— Ceteşte aci… Grigori citi titlul subliniat subţire: *Glasuri de prin sate*. Şi, mai jos, cu litere groase: *Ţăranii sprijină Puterea sovietică*.

Urmau textele moţiunilor votate în adunările din satele şi cătunele judeţului. Toate începeau cu cuvintele: „Noi, cetăţenii din satul Buraevka…” „Noi, locuitorii din cătunul Novo-Mihailovka…” În cele din urmă, Grigori citi: „Noi, ţăranii din satul Lokti, luând în discuţie problema Puterii sovietice, suntem de părere că Sovietele sunt adevăratul nostru organ de stat, care apără interesele poporului muncitor. Exprimăm Puterii sovietice încrederea noastră deplină şi o vom sprijini din toate puterile noastre. Preşedintele comitetului sătesc, Veselov.”

— De unde ai luat-o? întrebă Grigori, aruncând gazeta cât colo.

— De unde? O împarte Veselov la oameni.

Noaptea vântul şuiera, ca şi mai înainte, spulberând zăpada pe oglinda lacului îngheţat, pe uliţele negre, mute ale satului, fluturând zgomotos steagul roşu de pe acoperişul casei lui Lopatin…

2

Primăvara anului 1918 veni la Lokti, împreună cu zvonurile despre foametea cumplită ce se abătuse peste Rusia.

— Dumnezeu vede totul şi nu iartă, vorbeau ţăranii înstăriţi, făcând prevestiri sinistre. Ehei, foametea e

floare la ureche: ce-o să fie când or începe să bântuie molimele. O să vadă prăpădiţii ce înseamnă să ridici mâna împotriva ţarului…

— Cică au să se ridice grânele de la toţi ţăranii, pentru hrana bolşevicilor.

— Andrei Veselov a şi primit o hârtie în care se porunceşte să nu se lase niciun bob de grâu prin hambare.

— Ce tot vorbeşti anapoda? Da la semănat cu ce ieşim? Şi cu ce ne hrănim până la toamnă?

— Ei, acu', n-ai neapărat nevoie de crăpelniţă, te ţii şi cu rugăciunile. Şi, odată ce aşa stau lucrurile, la ce bun să mai semănăm?

Într-adevăr, Andrei cutreiera satul, posomorât, îngrijorat. Curând după aceea, anunţă convocarea unei adunări generale.

— Iată ce este, tovarăşi, începu el cu glas scăzut, când lumea se adună.

— Ia te uită! Ţi-ai găsit tovarăşi!

— Să ştii că tovarăşii tăi umblă prin pădure şi se cheamă lupi! răsună glasul lui Piotr Borodin.

Galben de mânie, Andrei îşi vârî mâinile în buzunare, ca să se poată stăpâni să nu-l izbească drept în obraz, şi privi vrăbiile care se zbenguiau în crengile plopului scund din dreptul ferestrei. Mulţimea tăcea, nemişcată, aşteptându-l să vorbească.

După ce se mai linişti, Veselov îi răspunse lui Borodin, fără să-şi scoată mâinile din buzunare:

— Tovarăşii mei, iată-i, stau în jurul meu. Tovarăşii mei luptă pentru Puterea sovietică la Moscova şi la Petrograd. Mulţi dintre tovarăşii mei au murit pentru această putere, dar au cucerit-o. Iar pe cei rămaşi în viaţă, burjuii vor să-i ucidă prin înfometare. În păduri, Borodin, mişună tovarăşii tăi, ca Zerkalov, ori ca

Lopatin. Ei au dosit grânele acolo, prin păduri, le-au ars, le-au aruncat în puţuri. Iată de ce flămânzesc muncitorii la Moscova şi la Petrograd…

Andrei vorbea încet, domol. Oamenii stăteau însă nemişcaţi. De aceea, în tăcerea adâncă, fiece cuvânt rostit de el se auzea răspicat.

Borodin îşi roti capul de colo, colo, ca o bufniţă la lumina vie a zilei, şi începu să-şi croiască drum, ieşind din mulţime.

— În treacăt fie zis, acum multe atârnă de noi, ţăranii, urmă Veselov. De noi atârnă soarta Puterii sovietice. Cu foametea nu-i de glumit. Dacă nu-i venim în ajutor…

Kuzma Razinkin ieşi repede în faţă şi, întrerupându-l pe Andrei, strigă smiorcăindu-se:

— Dar nici n-avem măcar cu ce să facem semănăturile! N-avem!

— N-ai tocmai tu? Păi, ţi-e plin hambarul cu grâu!

— Ce avem în hambar e al nostru, nu vă priveşte pe voi!

— Să i se ridice, ca şi lui Lopatin!

— Eu nu sunt Lopatin! Mi-am strâns grânele cu sudoarea frunţii! Atinge-te de mine, încearcă numai! răspunse Kuzma, potolit deodată, ascunzându-se în spatele altora.

— Las’ că te atingem noi! Auzi ce obraz subţire are: să nu-l atingi!

Veselov abia izbuti să facă linişte. Scoase un ziar din buzunar:

— Iată, ascultaţi ce ne scriu nouă, siberienilor, muncitorii din Petrograd: „Tovarăşi siberieni!… În voi…”

— Stai. Chiar aşa scrie: „Tovarăşi siberieni?!” exclamă deodată Fedot Artiuhin, care avea o încredere

deosebită în slovele de tipar. Ia, arată-ne!

Fedot luă ziarul, silabisind îndelung, cu glas tare, cuvântul „to-va-răşi”. Bucuros, mândru, i-l dădu înapoi lui Veselov:

— Chiar aşa e, ai naibii! Tocmai aşa scriu. Ia citeşte, Andrei.

— „Tovarăşi siberieni! citi din nou Veselov. În voi stă toată nădejdea Petrogradului roşu. Sudul e izolat de trădătorii lui Kaledin[8], iar în guberniile de nord, grânele nu ajung nici să acopere nevoile lor, aşa că noi, cei din Petrograd, suntem siliţi să ducem aici o luptă îndoită: cu burghezia şi cu foametea...”

— Ei, aţi văzut!? Fedot se întoarse spre mulţime. Cu burjuii, adică cu de-alde Lopatin şi alţii de teapa lui, şi cu foametea.

— „Lupta devine cumplită, continuă Veselov, şi sprijinul vostru tovărăşesc ne este necesar. Foametea este o armă groaznică în mâinile burgheziei şi depinde de voi, tovarăşi siberieni, să nu lăsaţi burghezia să se folosească de această armă şi să triumfe asupra revoluţiei. Tovarăşi siberieni, vă rugăm, ca fraţi de sânge ce vă suntem, aprovizionaţi cu grâne Petrogradul roşu, creierul şi inima marii revoluţii ruse, şi atunci cauza libertăţii poporului rus va fi asigurată...”

— E limpede, ce să mai lungim vorba. Frumos scrie, dar nu e pentru noi! strigă Ignat Isaev, pierzându-şi răbdarea.

— Cum nu e pentru noi?! se aprinse Fedot, dând din mâini.

— Totu-i limpede, Andrei. I-om ajuta cu cât om putea, rosti Avdei Kalughin răspicat.

---

[8]8-Kaledin A.M. (1861-1918) – general ţarist, unul dintre conducătorii militari ai contrarevoluţiei căzăceşti de pe Don în 1917.

— Ia spune: câte puduri să dea fiecare gospodărie?

— Să se ia de la cei care trebuie să dea. Eu n-am grâne, stărui Isaev.

Andrei aşteptă puţin ca să se liniştească spiritele, apoi lămuri:

— Trebuie să strângem două sute cincizeci de puduri. Am socotit cât să dea fiecare. De la cei ce n-au decât de sămânţă nu luăm nimic.

Ultimele cuvinte îi fură acoperite de larma ce se stârni. Făceau gălăgie mai cu seamă cei înstăriţi şi, dintre aceştia, Ignat Isaev, mai tare ca toţi:

— I-aţi văzut? Au şi socotit.

— Zi, ai socotit tu câte grâne am eu!

— Astea-s Sovietele: jefuiesc poporul…

Demian Suhov, care până atunci tăcuse, se întoarse spre Isaev şi spuse spre mirarea tuturor:

— Doar ai auzit şi tu, Ignat Dementici: la Petrograd flămânzesc oamenii…

— După mine, pot să crape toţi, pretutindeni. Te-ai găsit tu milostiv!

Veselov strigă:

— Tă-ce-re! Linişte, vă rog!

Larma începu să se potolească. Fără a mai aştepta să se facă linişte deplină, Andrei strigă cu asprime:

— În privinţa grânelor, să ştiţi că nu glumim…

Piotr Borodin nu mai stătu până la terminarea adunării.. Ajuns acasă, zvârli băţul în colţ atât de zgomotos, încât Grigori, deşi obişnuit cu asemenea ieşiri din partea lui, de astă dată înălţă capul cu mirare:

— De ce faci gălăgie?

— De ce, de ce… O să ni se ia grânele, iată de ce! O, doamne, ce năpastă pe noi!

— Cine ia grânele? De ce?

— De ce? Ieşi în sat. O să-ţi spună lumea…

Grigori se îmbrăcă şi plecă.

Seara, Piotr puse ceaşca cu ceai deoparte şi întrebă:

— Ce-i de făcut, Grişenka? N-ar trebui oare să îngropăm grâul?

— Cum să-l îngropi? Doar pământul e încă îngheţat.

— Atunci?...

Fără a răspunde, Grigori se ridică şi se duse să se culce. Dimineaţa scoase calul din grajd şi începu să-l înhame la căruţă.

— Încotro? îl întrebă taică-său, ivindu-se în uşă.

— Îi duc lui Andriuşka grâul.

Bătrânul icni de mirare, aşezându-se pe prag. Grigori îl privi cu coada ochiului şi i se făcu milă de el:

— Ce, vrei să aştepţi până vin ei să ni-l ia? Am aflat ieri: n-avem mult de dat – numai douăzeci de puduri. Să i-l dăm, ce să-i faci... Uite, Demian Suhov l-a dus şi el. Să le stea în gât. Iar tot ce ne rămâne ascundem, îndată ce se dezgheaţă pământul.

Într-adevăr, după câteva săptămâni, într-o noapte, Grigori săpă o groapă în curte, puse în ea sacii cu grâu şi o astupă cu pământ, grămădind deasupra un morman de balegă.

Nu degeaba luaseră Borodinii aceste măsuri de precauţiune. În cursul verii, Veselov anunţă de mai multe ori o strângere suplimentară a surplusului obligatoriu de produse agricole. Borodin se eschiva însă, spunând că n-are grâne, că a predat tot ce-a avut.

— Aţi dosit grâul, îi spunea Rakitin, care nu-i dăduse crezare.

— Poftim de-l caută, îl înfrunta bătrânul şi inima i se făcea cât un purice: „Dar dacă-l găseşte...”

Veniră să caute, dar fără folos.

— Bine ar fi, băiete, să aduci vreo două care de fân şi

să le descarci peste groapa cu grâu, îi spuse Piotr fiului său, într-o zi, în preajma toamnei. Am putea să stăm şi noi ceva mai liniştiţi. Ignat Dementici a ascuns grâul tot sub balegă. Şi l-au găsit ieri. Vezi să nu-i atragă şi la noi...

Tocmai fânul „îi atrase" însă spre groapa pe care o făcuseră Borodinii.

Într-o dimineaţă mohorâtă de octombrie, o grămadă de oameni năvăli în curtea acestora. Grigori, cu pieptarul descheiat, ieşi pe scară şi se aşeză pe parmaclâc, căscând. Scoase din buzunar un pumn de seminţe prăjite şi începu să ronţăie, fără să bage pe nimeni în seamă. Printre alţii, se afla în mulţime şi Fedot Artiuhin. Acesta îşi dădu pe ceafă şapca militară, ieşi înainte şi strigă nu prea tare:

— Hei!

— Ai? întrebă Grigori, scurt.

— Dacă eşti om, vorbeşte ca lumea, se răţoi Fedot.

— Ce vreţi? întrebă Grigori, dând roată cu privirea spre toţi. Dacă-i vorba de grâu, apoi aţi venit degeaba. N-avem grâu de prisos.

— Dar ce v-a găsit să aduceţi fânul aşa devreme? întrebă Rakitin.

— Care fân? Fără să vrea, Grigori sări jos de pe parmaclâc. Dându-şi seama însă că se trădează prin această mişcare, se grăbi să se aşeze la loc.

— Iată care... Artiuhin arătă cu mâna peste umăr spre claia de fân. Anii trecuţi, îl aduceai totdeauna când cădea cea dintâi zăpadă, ori chiar iarna.

— Aşa-i. O să cercetăm, Grigori, să vedem ce şi cum, rosti Veselov. Ia aduceţi vreo cinci furci.

Grigori nu ştia ce să facă. Când văzu însă furcile din mâinile ţăranilor, sări sprinten de pe scară şi se repezi la Veselov:

— Nu vă las! îi strigă el drept în obraz. Dacă îmi desfaceţi stogul, cine-l face la loc?

— Dă-te la o parte, îl sfătui Veselov, liniştit. Dacă n-ai nimic dedesubt, ţi-l facem la loc.

Grigori rămase pe loc câteva clipe, privind la ţăranii care lucrau repede cu furcile, apoi se întoarse şi intră încet în casă. Taică-său zăcea în odaie, cu o cârpă udă la cap, bocindu-se jalnic. Grigori privi din fereastra de sus cum ţăranii, dând fânul la o parte, săpară, scoaseră sacii cu grâu, îi încărcară în căruţe şi plecară cu ei.

O săptămână întregă, Grigori nu scoase o vorbă. După ce-şi mai veni în fire, taică-său îl rugă cu glas slab:

— Grişka, strânge măcar fânul la loc. Azi-mâine, începe să ningă şi se prăpădeşte fânul…

Drept orice răspuns, Grigori dădu cu ciudă din mână. Atunci, bătrânul îşi aduse aminte de Anna Tumanova. Pentru câteva funturi de făină încinsă femeia ridică cu chiu, cu vai stogul de fân. O chemaseră tocmai la timp. Chiar în noaptea următoare, fără vânt, fără ploaie, zăpada începu să se aştearnă pe pământul uscat.

*

După câteva zile, Anna trecu din nou pragul casei Borodinilor. Bătrânul plecase undeva. Grigori era singur,

— Ce vrei? întrebă el.

— N-avem ce mânca, răspunse ea încet, întorcând capul. Făina pe care mi-a dat-o taică-tău s-a isprăvit de mult. Nu mai aveţi ceva de lucru pentru mine?

Grigori privi îndelung cum se topea zăpada de pe pâslarii vechi ai Annei, pungăliţi fără pricepere.

— N-avem de lucru, du-te, răspunse el în cele din urmă.

Femeia nu se mişca din loc. Zăpada topită i se aduna

la picioare.

— Ei, ce mai stai? Pleacă. Ori mai ai ceva de spus?

— Nu, ce să mai spun? Iaca, plec, răspunse Anna roşind. Am văzut că taică-tu a plecat undeva...

— Cară-te de-aici, la mama dracului! strigă Grigori cu glas surd. Şi, văzând-o că mai zăboveşte, adăugă, ca să scape de ea: Deseară îţi aduc chiar eu ceva făină.

Îi făgădui, dar îşi uită făgăduiala. După vreo trei zile, nu ştiu cum, îşi aduse aminte de ea. Spre propria sa surprindere, îndată ce se întunecă, se duse la Anna, luând cu el o pâine. Plecă de la ea tocmai dimineaţa.

De atunci, Grigori începu să vină adeseori pe la Anna. Ea nu-i punea niciodată vreo întrebare, era veşnic supusă, ba chiar îi plăcea. Îi plăcea, poate, pentru că numai ea, numai ea singură din lumea întreagă, îi recunoştea în tăcere puterea, autoritatea. Sau poate, fiindcă el, Grigori Borodin, numai pe ea era în stare s-o cumpere.

*

În fiecare dimineaţă, după ce se scula, Piotr se apropia de fereastră, aruncând o privire asupra lacului. Undele lui negre, triste, se rostogoleau încolo şi încoace, ca totdeauna. Răsuflând greu, bătrânul se întorcea de la geam, o sfredelea cu privirea pe bătrână bucătăreasă, care aducea la masă, pe Grigori, care se tolănea în pat, dar nu spunea nimic. Îşi sorbea în tăcere ceaiul, suflând mânios în farfurioară. Într-o zi, îi căzu în ea, de pe tavan, un gândac. Piotr preţuia aceste insecte, crezând că ele aduc bogăţia în casă. „Ai gândăcei pe tavan, ai şi-n pungă bani”, îi spusese lui Grigori când se mutaseră în casa nouă, scuturând dintr-o cârpă o sumedenie de gândaci. Aceştia cădeau adeseori, ba în ciorbă, ba în ceai, iar Piotr spunea de ficare dată: „Ţărănoi prost, n-ai niciun rost”, şi-l sufla

uşurel spre marginea farfuriei ori a farfurioarei, mâncând mai departe, netulburat. De astă dată, însă, văzând gândacul din farfurioară, se mânie pe neaşteptate, dădu cu farfurioara de podea şi începu să alerge de colo, colo, strivind cioburile împrăştiate pe jos.

După prânzişor, Piotr se aşeza de obicei iar la fereastră privind lacul, apoi se ducea la hambar, unde-şi număra sacii cu manufactură, de parcă n-ar fi ştiut până atunci câţi erau. După aceea îşi petrecea restul zilei tot la fereastră.

— De ce stai proţăpit la geam de atâta vreme? îl întrebă odată Grigori, pierzându-şi răbdarea. Parcă te-ai pus să păzeşti lacul. N-ai grijă, nu ţi-l fură nimeni.

— O-of! Piotr dădu din mână, cu o expresie deznădăjduită, şi se duse, ca de obicei, spre hambar.

Grigori se îmbrăcă şi se luă după el. Stând lângă saci, fără să se întoarcă, taică-său îi lovi cu băţul şi spuse tânguitor:

— E sângele nostru în ei... Dându-şi imediat seama că spusese o vorbă nelalocul ei, zbieră fără să-l lase pe Grigori să se gândească: Da, să ştii că păzesc lacul. Aştept să-l văd îngheţat. Vara, n-ai cum să ajungi la oraş. Iar acolo, ascultă ce-ţi spun eu, e rost de procopseală, of! Nasturele şi rubla! Bătrânul se aşeză pe un sac şi izbucni în plâns: Of, cu cine ăi semăna tu, aşa prost şi nerod? Cu mă-ta, fără doar şi poate. Bleaga aia se temea şi când scârţâia o căruţă. Lui Gordei şi lui Lopatin, uite, nu le-a fost frică – să ştii că fac de zor negustorie la oraş, cară la bănet cu lopata. Unde crezi că şi-au dus marfa din prăvălie? Da, da... Iar noi... O-of!

— Ptiu, că rău te-ai fleşcăit, se strâmbă Grigori. Hai, taci odată! După ce îngheaţă lacul, fac un drum la

oraş, cu nasturii matale, să văd ce-i pe acolo. Dar nu mai scânci.

— Da parcă ai mei sunt, Grişenka? Ai tăi sunt, ai tăi…

Din ziua aceea, Piotr începu să se scoale dimineaţa şi mai devreme. Aşezat la fereastră, aproape că blestema:

— Iartă-mă, doamne… Dar ce fel de iarnă e asta? Ptiu! A dat atâta ninsoare, da' face zăpada viermi de caldă ce e. Acu' ar trebui să crape pietrele de ger!

În sfârşit, lacul începu să prindă o pojghiţă de gheaţă. „Încă puţin, doar o săptămână, şi…", gândea Piotr, nerăbdător.

Tocmai atunci însă începură să se răspândească fel şi chip de zvonuri despre Kolceak[9] şi bandele lui.

3

Lumea trăncănea câte-n lună şi-n stele. Unii spuneau că Siberia s-ar fi despărţit de Rusia, formând un stat separat, că vechea orânduire ţaristă va fi reînscăunată peste tot. Alţii ziceau că Kolceak venea ca un bici al lui Dumnezeu, pârjolind totul în calea lui, omorând şi vinovaţi şi nevinovaţi.

[9]9-Kolceak A.V. (1870-1920) – amiral ţarist unul din principalii conducători ai mişcării contrarevoluţionare din Rusia în anii 1918-1919, agent al Antantei.

— O, Doamne, dar pentru ce să omoare aşa, fără alegere?

— Minciuni gogonate! Ce să aibă cu noi? Unora fireşte c-au să le facă seama, e limpede. Uite, de pildă, lui Andriuha Veselov şi prietenilor lui…

— Pe ăştia bine ar face să-i stârpească! Au lăsat lumea fără pâine.

— Ehei, ţi-ai ascuns grâul aşa de bine, că acu' nici tu nu-l mai găseşti, darmite Andriuha…

— Am trăit sub Soviete. Acu', o să vedem cum o fi sub Kolceak…

Totuşi, deocamdată, nu se ştia nimic precis. Noaptea, uliţele erau cufundate în linişte, într-o linişte rău prevestitoare.

Ascultând asemenea vorbe, Grigori nu-şi putea da seama de starea lucrurilor. „Dacă ăla… cum îi zice? i-ar face seama lui Andriuha, n-ar fi rău, gândea el. Dar dacă-i ia pe toţi fără alegere, aşa cum trăncănesc oamenii…" Ce i-a făcut, de pildă, el, Grigori, acestui Kolceak?

— Grişenka… Poate că ar fi vremea… îi spuse odată taică-său, fără curaj.

— Ce vreme?

— Iacă, a îngheţat lacul…

— Ia mai dă-te-ncolo! Grigori dădu din mână, parcar fi gonit o muscă sâcâitoare. Nu se ştie ce o să fie, şi matale… îi tot dai zor cu nasturii ăia. Auzi ce zice lumea: c-o să ucidă şi vinovaţi, şi nevinovaţi…

Piotr se lăsă pe laviţă, zvârcolindu-se mânios, neputincios:

— Leit maică-ta, aşa eşti. V-am ţinut toată viaţa în cârcă, dracu' să vă ia, lovite-ar şi pe tine un buştean, ca şi pe ea… Cu bani totdeauna ai să ai dreptate, s-o ştii de la mine!

— Ei, ţi-ai dat drumul la căţea! îl repezi Grigori cu ciudă. Hai, nu te mai bâţâi ca un smintit.

Neavând puteri să mai rostească măcar o vorbă, Piotr îşi privea fiul în aşa fel, încât părea că văpaia privirii lui îl va mistui din clipă în clipă.

*

Într-o seară târziu, Duniaşka îşi trase în picioarele goale pâslarii vechi, scâlciaţi, îşi puse pe umeri bundiţa de oaie şi dădu fuga la lac să ia apă. Pe când se întorcea cu găleţile pline, zări pe drum umbrele unor oameni, auzi un cal sforăind şi glasul cuiva. I se păru că era al lui Gordei Zerkalov. O cuprinse o presimţire rea. „Şi Andrei e tocmai în casa lui Lopatin!” îi trecu îndată prin gând.

Umbrele negre, desluşite, se apropiau încet. Neştiind ce să facă, Duniaşka o luă spre casa cea mai apropiată. Auzi îndată:

— Stai! Un om călare venea repede.

Duniaşka lepădă cobiliţa de pe umeri şi o luă la fugă. Ajunse repede după colţul casei învecinate şi se lipi cu spatele de zid, cu mâinile pe inima care îi bătea năvalnic.

Călăreţul se apropie de locul în care rămăseseră găleţile, trântite jos, şi se opri nedumerit, aşteptându-i pe ceilalţi. După câteva clipe, Duniaşka auzi glasuri:

— Era o muiere cu apă. S-a speriat şi a lepădat găleţile.

— O fi fost Anna Tumanova. Asta-i căsuţa ei, răspunse unul dintre călăreţi. De data aceasta Duniaşka desluşi bine glasul lui Zerkalov.

— Ei, naiba s-o ia. Haideţi, mai departe. Unde zici că e casa lui Veselov? întrebă o voce necunoscută.

— Uite, colea… Şi Rakitin stă tot acolo, alături. Numai să nu-i speriem prea devreme. De astă dată,

vorbise fiul lui Zerkalov, Terenti. Duniaşka îi asculta, mai mult moartă decât vie.

Alături, la o jumătate de metru de ea, o fereastră se lumină şi Anna, ciufulită, numai în cămaşă, îşi lipi fruntea de geam. Auzise pesemne gălăgia din uliţă şi voia să vadă cine trecea pe lângă casa ei. Se dădu repede îndărăt – în fereastră se ivi umbra unui bărbat. Lumina din odaie se stinse numaidecât.

Călăreţii îşi văzură de drum, cu băgare de seamă, căutând să nu facă zgomot. Duniaşka se uită în urma lor, de după colţ, apoi o rupse la fugă spre casa lui Lopatin prin hudiţa cea mai apropiată, îngropată în zăpadă, fără o pârtie bătătorită.

Fugea cu sufletul la gură. Pâslarii erau prea mari pentru picioarele ei. I se părea că nu fuge, ci calcă pe loc, înăbuşindu-se. Oamenii călări ajunseră la casa lor şi, văzând că acolo nu era nimeni, se îndreptară spre casa lui Lopatin.

Fără să-şi mai dea seama ce face, Duniaşka îşi lepădă bundiţa de pe umeri. După vreo cincizeci de paşi, se sprijini cu o mână de un gard şi-şi dădu pâslarii jos. Zăpada îngheţată îi arse picioarele goale. Totuşi numai în primele clipe simţi o durere ascuţită, tăioasă. Pe urmă, durerea trecu. Fugea, fără să-şi mai simtă picioarele, fără să simtă pământul de sub ele…

Urcă în fugă scara casei lui Lopatin şi începu să bată cu pumnii în uşă. O izbea cu umărul, clătinându-se şi ţipând:

— Iute, iute… Andrei!

Uşa se deschise larg. Duniaşka se prăbuşi în braţele cuiva. Spuse în şoaptă.

— Vine Gordei Zerkalov… şi alţii… călări.

Tihon trânti uşa. În aceeaşi clipă, într-adevăr, nişte călăreţi intrară în curte. Trosni o împuşcătură.

Glonţul străbătu uşa şi izbi peretele tindei de bârne, fără să atingă pe careva. Rakitin se uită la Veselov.

— Iute, pe uşa din dos! strigă Andrei. Poate că scăpăm până nu ne încercuiesc. Ajută-mi s-o ridic pe nevastă-mea.

Duniaşka, cu picioarele degerate, zăcea jos, cu ochii închişi. Ajutat de Rakitin, Andrei o săltă pe umeri. Străbătură iute toate odăile şi se repeziră afară, pe uşa din dos. Văpaia unui foc se înălţa sus de tot. De unde se aflau nu puteau să-şi dea seama dacă ardea numai căsuţa lui Veselov, sau dacă banda lui Zerkalov dăduse foc şi izbei lui Rakitin.

După câteva clipe, Veselov şi Rakitin bătură la uşa lui Fedot Artiuhin.

— O, Doamne! Am zărit flăcările. Mă gândeam... începu Fedot în şoaptă, dar Veselov îl întrerupse:

— Uite, primiţi-o pe Dunia la voi. Alt loc n-avem...

— De ce nu? Bine, fie... Adică, m-am gândit...

— Sunt nişte bandiţi în sat. Hai cu noi... altfel dai de belea! spuse Rakitin, grăbit.

Deodată, nevasta lui Fedot începu să ţipe:

— Asta îi mai trebuie! Ajunge! S-a săturat de război, uite, scuipă sânge. Şi, ascunzându-şi soţul la spate, un spate lat ca de bărbat, îl privi cu răutate pe Rakitin, drept în ochi.

— Păi, ţi-am spus, e Zerkalov... repetă Rakitin, strâmbându-se.

— Ei şi? Noi nu i-am făcut niciun rău... Iar dacă Fedot s-a ţinut din prostie de coada voastră, înseamnă că-l mânca pielea şi voia să fie scărpinat. Ei, să-l bată cu gârbaciul, şi cu asta basta...

Fedot întindea gâtul, rotea capul, deschidea gura şi o închidea în spatele nevestei, dar nu cuteza să spună o vorbă.

Andrei se uită zăpăcit la femeie, îl privi pe Tihon şi se aplecă spre Duniaşka, ca s-o ridice de jos şi să plece cu ea. Nevasta lui Fedot nu se urni din loc, dar spuse aproape fără să mişte din buze:

— Pe Duniaşka las-o aici. Se prăpădeşte femeia cu voi, afurisiţilor…

— O s-o îngrijim, o s-o îngrijim, rosti în cele din urmă Fedot, izbutind anevoie să-şi stoarcă vorbele, dând mereu din cap. Totuşi, ca să zic aşa, ar trebui să plec… cu voi…

— Stai aici! răcni nevastă-sa, întorcându-se spre el.

Veselov zăbovi câteva clipe, nehotărât. Rakitin îi atinse uşor umărul.

— Are picioarele degerate, le spuse, în sfârşit, Andrei soţilor Artiuhin, apoi se repezi după Rakitin pe uşă afară, luând-o la fugă spre pădurea de pini.

4

Detaşamentul de represiune, în frunte cu Gordei Zerkalov, fostul staroste al satului, cotrobăi timp de mai multe zile prin tot satul, căutând prin case, dar nu dădu de urmele lui Veselov şi Rakitin.

Fedot Artiuhin, care o primise fără împotrivire pe Duniaşka, abia acum îşi dădu seama ce urmări putea să aibă acest lucru. De câteva ori pe zi, o întreba pe

nevastă-sa:

— N-ar fi mai bine s-o ascundem în beci? Ce zici? Dacă dau de ea aici, ne omoară pe toţi…

— Dar dacă o găsesc în beci, atunci? O să ne întrebe: de ce o ţineţi ascunsă? Pe când aşa, poate că scăpăm de belea..

— Ei, ei… mormăia Fedot, liniştindu-se, dar nu pentru multă vreme. Dar, poate că şi eu… cum să zic? începea el mereu, neîndrăznind să-şi privească nevasta în ochi.

— Ei!

—…rău am făcut că n-am plecat cu Andrei. Doar am înscăunat…

— Ce?

— Păi… puterea aia…

— Nărodule! Ce naiba ai înscăunat tu? Ai trăncănit vrute şi nevrute.

— Ei, cuvântul e ca vântul…

— Să vezi cum ţi-l bagă la loc, pe din dos… Lasă, o să treci şi prin asta. În schimb, de acum înainte n-o să mai deschizi gura.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, doi kolceakişti zdraveni intrară la ei.

— A cui e casa?

— A mea. Sunt Artiuhin Fedot, abia izbuti Fedot să le răspundă.

După ce o cercetă din ochi pe Duniaşka, care zăcea în pat chinuită de fierbinţeli, un kolceakist coborî în beci. „Ei, ce ţi-am spus?” scăpără din ochi femeia. Fedot doar dădu din cap.

— Ce-i cu femeia asta? întrebă celălalt kolceakist, arătând-o pe Duniaşka cu gârbaciul. Lui Fedot i se opri inima în loc.

— A, e sora mea, zace, răspunse nevasta lui Fedot. A băut samogon, proasta de ea, a căzut în zăpadă, şi…

uită-te şi dumneata. Şi-a prăpădit picioarele, i-au degerat. Şi-i dezveli picioarele Duniaşkăi.

— Bine, spuse kolceakistul, vânturându-şi gârbaciul. Văzând mantaua soldăţească zdrenţuită, atârnată lângă uşă, îşi întoarse obrazul, de mult neras, spre Fedot: Ei, blegule... ai fost pe front? De ce stai acasă?

— Mi-au dat drumul din spital, bâigui Fedot.

— Ai fost rănit, ai?

Fedot dădu mărunţel din cap, fără să spună o vorbă.

— Pesemne că te-a lovit în limbă, zâmbi celălalt kolceakist. Uite-l, nu-i în stare să vorbească. Hai să mergem, o să se descurce Zerkalov. El cunoaşte toată lumea de-aici.

După ce plecară, Fedot se închină.

— Doamne! Dacă venea chiar Gordei? El o cunoaşte pe Duniaşka.

— Ia nu mai cobi! îl repezi nevasta, şi Fedot nu mai scoase o vorbă.

Vânturându-şi naganul, Terenti alerga împreună cu kolceakiştii pe uliţi şi ridica de la săteni făină, slănină şi alte bucate. Cu toate că nimeni nu i se împotrivea, tânărul Zerkalov zbiera, ameninţând cu naganul:

— Ce te holbezi la mine? E pentru armata po-po-rului, nătărăule! Trebuie să pricepi şi tu...

— Pricep, cum nu... Şi sub Soviete ni s-a luat, dar în alt chip, cu binişorul, ni se lămurea ce şi cum...

— Sub Soviete! Îţi arăt eu ţie Soviete, secătură!

În zilele acelea, se ivi şi Lopatin în sat. Nimeni nu ştia unde fusese, ce făcuse şi dresese până atunci. Acum se plimba pe uliţe, fără grabă, intrând în fiece casă.

— Ia uite, drăguţul meu de samovar, rostea el blajin, trecând într-un carneţel numele celor la care îşi găsea cutare sau cutare lucru. Vârându-şi carnetul în buzunar, adăuga: O să-mi daţi înapoi samovarul...

Andriuha Veselov s-a pripit să facă daruri din avutul altuia…

— Dar noi ce vină avem? întrebau oamenii, speriaţi. Ni s-a dat, am primit. Andrei zicea că acu’ toate sunt ale norodului. Şi pentru ce ne-ai scris numele?

— Ca să nu-i uit pe cei care mi-au păstrat avutul. O să vă mulţumesc, o să vă mulţumesc! spunea Lopatin cu glas domol, tărăgănat, în care suna o ameninţare. Repede s-a înscăunat Puterea sovietică, dar tot atât de repede s-a isprăvit cu ea…

A doua zi, kolceakiştii adunară cu forţa lângă casa lui Zerkalov pe locuitorii din Lokti şi-i grămădiră aproape de scară.

Terenti şedea pe parmaclâcul scării, jucându-se cu gârbaciul, iar Gordei, oblojit la cap („Se pare că n-a stat degeaba cât a lipsit, a trecut şi prin iad”, îşi ziceau locuitorii din Lokti), Lopatin şi alţi câţiva stăteau alături.

— Avdei Kalughin! strigă kolceakistul neras, unul dintre cei ce fuseseră la Artiuhin.

Avdei, cu cojocelul rupt, cu căciula năpârlită, ieşi în faţă. Gordei se aplecă spre Lopatin. Acesta se uită în carnet şi spuse:

— O plapumă de atlaz, nouă. Două găleţi de tablă zincată…

— Douăzeci de gârbace pentru plapumă. Iar pentru găleţi, câte zece, răspunse Zerkalov, parc-ar fi fixat preţul obiectelor.

Avdei fu pus jos în zăpadă şi i se smulse cojocelul.

— Maria Bezrukova!

— Două ceaune de câte o vadră şi jumătate. O rochie de finet. O basma…

— Cincisprezece, una peste alta!

Cel dintâi fu bătut în mijlocul unei tăceri adânci.

Oamenii se uitau la Avdei, care se zvârcolea sub loviturile gârbaciului, la Zerkalov şi la Lopatin, fără să-şi dea încă seama de rostul celor ce se petreceau. Când se apucară să bată încă unul, şi încă unul, mulţimea începu să se agite, să se vânzolească, gata să se împrăştie care încotro. Cineva strigă:

— Da’ ce, suntem ocnaşi fugari?

— Tare iute eşti la judecată, Gordei!

— Ce fel de lege e asta?

— De ce vă bateţi joc de oameni?

— Tăce-e-re!

Acest strigăt izbucni deasupra mulţimii, acoperindu-le pe toate celelalte. Gordei îşi vântură ameninţător naganul pe deasupra capului şi răcni din nou:

— Tăcere, vă spun! Îşi trase răsuflarea şi urmă răguşit: Dar voi ce-aţi crezut? V-a părut bine că autorităţile… au lipsit vremelnic din sat? V-aţi pus pe jaf!

— Păi, odată ce erau Soviete…

Detună o împuşcătură. Vrăbiile ţâşniră din plopi, zburând speriate deasupra turlei bisericii. Oamenii amuţiră, îmbulzindu-se şi mai mult. Terenti, care şedea tot pe parmaclâc, îşi înălţă capul spre cer, privi vrăbiile, apoi oamenii, rânji, întoarse faţa şi scuipă în zăpadă.

Gordei îşi vârî naganul în toc şi răcni:

— Să iasă în faţă ăl care a vorbit! Se aude?! Îi băgăm noi acu’ vorba înapoi, în gât!

Nu ieşi nimeni din mulţime.

Atunci Terenti rânji din nou, poruncind fără să se întoarcă:

— Fedot Artiuhin, ieşi înainte…

— Da’ ce ai cu mine? Am spus doar că n-au luat oamenii lucrurile de capul lor…

— Ieşi înainte, secătură! răcni Terenti, întorcându-şi brusc faţa spre mulţime, după care îşi răsuci şi trupul. Dădu cu ochii de Artiuhin în mulţime şi-l pironi cu privirea. Iar Fedot, fără voie, ieşi din mulţime şi încremeni pe loc, speriat de moarte.

— Poate că oamenii nu s-ar fi apucat să jefuiască, urmă tânărul Zerkalov, rostind cuvintele tărăgănat. Cine i-a îndemnat s-o facă? Cine a ţinut mitinguri în ograda lui Lopatin? Ei, se aude?

Acel „ei” şuieră ca o lovitură de bici deasupra lui Fedot, care făcu numaidecât încă un pas spre scară.

— Păi, eu... Fedot privi neputincios împrejur, apoi îşi scoase grăbit căciula şi o strânse la piept cu ambele mâini. Eu, de bună seamă, am vorbit... Adică, ă-ă... odată ce se dă, trebuie să iei. Ce să fac? Iaca, s-a spus: „Vino”, şi m-am dus. Şi atunci, au strigat: „Hai la... Lopatin...” Ce era să fac? explica el, cam fără şir, clătinând din cap. Deodată, văzând că Terenti îşi scoate naganul, ţipă deznădăjduit: A-a-ă-ă!!

Avea pesemne de gând să se repeadă înapoi, în mulţime, dar se lăsă moale în zăpadă, parcă i s-ar fi tăiat picioarele. Oamenii, dându-şi seama că Terenti se pregătea să tragă, săriră care încotro. Numai nevasta lui Fedot scoase un ţipăt, se repezi la acesta şi, apărându-l cu trupul ei, strigă:

— Hai, trage, trage! Dar, mai întâi, ucide-mă pe mine. Că tot o să crăp de foame fără bărbat...

Gordei spuse fiului său ceva, şi acesta lăsă pistolul în jos. Atunci, Artiuhina începu să dea în Fedot:

— Vai de capul tău nerod şi zăpăcit! Ţi-am spus unde o să ajungi cu pălăvrăgeala ta, trântorule! Se întoarse spre scară, lăsând să i se vadă peticul de pe fusta de pânză groasă, scoarţă de ger: Doamne! Trageţi-i vreo optzeci de beţe... O să-i fie de folos, poate c-o să-i vie

mintea la cap…

— I-ar trebui un glonţ în gură, mormăi Terenti.

— Lasă-l, îi spuse Zerkalov fiului său, cu jumătate de glas. O să ai mai multă nevoie de el, pentru altcineva. Păstrează-l! Şi-i strigă lui Fedot: Ia fă-te-ncoace!

Fedot se săltă în genunchi, stătu o clipă aşa şi, după ce se încredinţă că nimeni n-avea de gând să tragă în el, se ridică şi se apropie de cerdac.

— Zi, d-ăştia mi-eşti?

— Gordei Kuzmici, eu…

— Te cunosc din copilărie, că altfel… Uite, poţi să-ţi ispăşeşti vina: înscrie-te voluntar în armata poporului. O să fii aghiotantul meu…

Artiuhin se uită la nevasta lui, cu ochi pierduţi, dar ea nu auzise ce spusese Zerkalov.

— Am un plămân… cum să zic… găurit.

Terenti flutură iar grăitor naganul prin faţa lui Fedot care, din nou, dădu grăbit din cap. Terenti se strâmbă şi-i scuipă la picioare.

Cât vorbise cu Artiuhin, Gordei se dăduse jos de pe scară. Acum se urcă înapoi şi se adresă mulţimii, aruncându-şi cuvintele, grele ca nişte bolovani:

— N-ar strica să vă tragem la toţi o mamă de bătaie, dar în sfârşit… Doar suntem din acelaşi sat. Pentru că aţi sprijinit pe faţă şi pe ascuns Puterea sovietică, vă impun în chip de adaos… ca să zic aşa… cu câte un pud de grâu, de fiecare gospodărie. Grâul să se aducă la magazia lui Lopatin. Se va folosi pentru nevoile armatei poporului. Apoi îşi încheie cuvântarea: Şi acum, căraţi-vă la mama dracului! Grâul să fie predat până mâine dimineaţa. Cei ce nu se supun vor fi împuşcaţi, conform legii marţiale.

Mulţimea se grăbi să se împrăştie. În câteva clipe bătătura din faţa casei lui Zerkalov rămase pustie.

Doar Fedot nu plecase încă. Călca pe loc în zăpadă.

— Gordei Kuzmici, eu ce fac? întrebă el cu băgare de seamă, prinzând puţin curaj. Doar am un plămân…

— Îţi arăt eu plămân! Duceţi-vă împreună, răspunse Zerkalov, arătând spre kolceakistul care stătea alături de el. O să-ţi dea uniformă. Pe urmă, fără zăbavă, fă-te-ncoace. O să tai lemne şi… o să ai grjia casei. Pe scurt: ca un aghiotant. Dădu să intre în casă, dar se întoarse. Iar nevasta să ţi-o trimiţi la Lopatin. Să facă curăţenie acolo. Ridică vocea: Ei, ce stai cu gura căscată? Du-te!

Fedot înghiţi în sec şi dădu mărunţel din cap.

*

Piotr Borodin se întoarse repede acasă şi dădu fuga la fiu-său, abia sosit şi el din sat.

— Ei, văzut-ai? Văzut-ai, băiete, cine are acum dreptate? De ce taci?

— Ia dă-mi pace! Ce te înfigi aşa în mine!? Grigori dădu jos de pe umeri mâinile lui taică-său şi se aşeză la masă. Adu crăpelniţa, babo, ce naiba mai aştepţi?

Piotr îşi dădu seama că în sufletul lui Grigori se petrecuse o întorsătură şi-şi făcu pe nevăzute semnul crucii. Acum era încredinţat că Grigori va aduce vorba curând asupra plecării în oraş.

Câteva zile, Grigori umblă încruntat prin camere, chibzuind ceva. Într-o seară, la cină, spuse în sfârşit:

— Bine, tată. Plec mâine-poimâine, noaptea, pe întuneric. Numai de nu m-aş pomeni cu sacii goliţi pe drum.

Drept răspuns, Piotr doar sughiţă de câteva ori.

Îndată ce se întunecă, se ridică fără o vorbă, ieşi afară, înhămă calul la căruţă şi se întoarse în odaie:

— Grişenka, ştii… Am înhămat… Hai, să punem marfa în căruţă.

— Păi, ţi-am spus: mâine-poimâine…

— Dar de ce? Inima mea simte: azi trebuie s-o faci. Cu Dumnezeu înainte, şi la drum!

Piotr nu-l mai ruga, îl implora. Grigori îşi dădea seama că, dacă nu va pleca, taică-său va cădea jos, va muri îndată, nemaiavând puteri să îndure atâta.

— Ei, fie, încuviinţă el şi se ridică.

După ce încărcaseră sacii în căruţă, deodată auziră pe drumul îngheţat, tare ca piatra, tropot de copite. Grigori se repezi la gard şi îşi lipi obrazul de o spărtură. Banda lui Zerkalov fugea din sat.

— Ei, ce este? şopti taică-său, apropiindu-se de gard.

— Nimic. Ţi-am mai spus o dată că plec poimâine. Da, poimâine am să plec, spuse încă o dată Grigori cu ciudă şi, fără să se uite la taică-său, intră în casă.

A doua zi de dimineaţă, Andrei Veselov intră în sat cu un mic detaşament de partizani.

5

Partizanii nu erau mulţi – în total, vreo treizeci de oameni, cu toţii necunoscuţi ţăranilor din Lokti, în afară de Feodor Semionov.

Partizanii scoaseră o masă acoperită cu pânză roşie chiar pe uliţă, în faţa bisericii. Mulţimea se strânse numaidecât. Toţi se uitau la oamenii bine înarmaţi, la Andrei, la Tihon, la Semionov. Acesta din urmă purta o scurtă de piele şi avea o mână pansată. Stătea tăcut, privind cu luare-aminte la ţărani.

— Ce, iar un miting?

— Acu’, cine o să mai mănânce bătaie? se auziră glasuri din mulţime.

Andrei se întoarse spre Semionov. Acesta dădu din cap, în semn de încuviinţare. Veselov îşi potrivi mantaua veche cu care venise de pe front, ridică mâinile, cerând să se facă linişte, apoi întrebă:

— Vasăzică, aţi aflat acum ce gust au gârbacele lui Kolceak?

Mulţimea îi răspunse printr-un murmur surd, apoi cineva strigă oţărât:

— De ce râzi de noi? Ce, ne-am pus singuri dosul la bătaie?

— Nu râd, tovarăşi. Puterea lui Kolceak vă aduce silnicia, cnutul, jaful. Asta-i puterea lui Zerkalov. Aţi văzut că tot el este mai-mare la ei. Vor să sugrume revoluţia, să aducă din nou vechea orânduire. Şi o vor aduce, dacă nu ne vom ridica, toţi ca unul, în apărarea revoluţiei. Dacă ne ridicăm, atunci iată cu ce se aleg ei – Veselov făcu un gest batjocoritor cu mâna – fiindcă

noi, ţăranii, suntem mai mulţi…

Neobişnuit să vorbească atâta în faţa mulţimii, Andrei îşi trase răsuflarea, apoi urmă:

— Iată, ne-am adunat un mic detaşament; Feodor Semionov ne-a adus câţiva oameni de la oraş. Suntem însă puţini. De aceea, deschidem înscrierea în detaşament a celor din rândurile sărăcimii. De bunăvoie. Iar care are poftă de gârbacele lui Kolceak poate să nu se în…

— Măiculiţă-doamne! Ce faci atâta agitaţie cu noi! strigă deodată un ţăran vârstnic din mulţime, ieşind în faţă. Scrie-mă, ce naiba!

Mulţimea se vânzoli, strângându-se şi mai mult în jurul mesei:

— Scrie-mă şi pe mine!

— Şi pe mine, şi pe frate-meu!

— Zaharka, te scriem, nu?

— Cum să nu! răspunse din mulţime un glas tânăr, răsunător.

Veselov abia avea timp să noteze numele voluntarilor. La urmă, cei înrolaţi fură aliniaţi pe loc, lângă masă.

— Ei, acum sunteţi partizani… începu Andrei.

— Dar în privinţa armelor, cum stăm? îl întrerupse cineva.

— Găsim noi vreo duzină de nagane, vreo cinci săbii şi trei-patru puşti de vânătoare. Mai mult n-avem. Acum, duceţi-vă cu toţii acasă. Cine are puşti de vânătoare să le ia; cine nu, să aducă măcar cuţite. La ora prânzului, veniţi toţi aici, o să ne împărţim pe plutoane…

— Dacă ne împrăştiem, şi Gordei năvăleşte iar?

— Am pus posturi de pază afară din sat. Dacă se întâmplă ceva, la cea dintâi împuşcătură, alergaţi cu

toţii încoace.

A doua zi de dimineaţă, se lăsă moina. Toţi cei înrolaţi în detaşament se adunară din nou lângă biserică. Numărul armelor abia sporise cu două-trei berdane.

— Ei, rosti Andrei, cercetând voluntarii adunaţi, cei ce n-au arme şă-şi facă rost de la duşman. Acesta-i cel dintâi ordin de luptă.

Timp de câteva zile, Veselov, ajutat de foştii combatanţi, făcu instrucţie cu partizanii săi, învăţându-i mînuirea armei, tragerea cu naganul şi cu puşca. Urma ca foarte mulţi dintre ei să-şi facă rost de arme în luptă. Feodor Semionov îşi luă rămas bun de la Andrei, îmbrăţişându-l, şi plecă în alte sate să ridice oamenii la luptă împotriva bandelor lui Kolceak.

Partizanii se adunau în fiecare seară în faţa casei lui Lopatin, deasupra căreia fâlfâia din nou steagul roşu, bătucind zăpada umedă de martie şi tot scuipând coji de seminţe. Părea că bandele lui Kolceak nu mai existau, că se scurgea zi după zi viaţa paşnică, cea dintotdeauna.

Într-o zi, Duniaşa, care între timp se făcuse bine, se duse la nevasta lui Artiuhin să-i mulţumească pentru îngrijire, dar se întoarse glonţ acasă, speriată, albă ca varul:

— Astă-noapte... Fedot...

— Ce e? Spune mai lămurit?! întrebă Andrei, zgâlţâiind-o de umeri.

— Fedot e acasă. Au sosit el şi Terenti Zerkalov.

— Ce vorbeşti?

— Pe Terenti l-au trimis ai lui să facă legătură nu unii din bogătani. Azi-noapte, Gordei va năvăli dintr-o parte, Lopatin, şi el cu un pâlc, din alta, iar Terenti, dacă o să poată strânge oameni, din a treia. Cică

Gordei Zerkalov ar fi zis: îi luăm pe toţi ca din oală…

Glasul Duniaşei era întretăiat de tulburare, ori, poate, de fugă.

— Aşa. Altceva n-a mai spus Fedot? întrebă Andrei.

— Nu. Era grăbit, a trecut în fugă numai pentru o clipă pe la nevastă-sa. Dacă întârzii, zice, mă împuşcă Terenti. A fugit din casă înaintea mea.

— Încotro a fugit?

— Nu ştiu, nu mi-a spus.

Detaşamentul lui Veselov se pregăti de luptă. În mai multe locuri fură puse posturi de pândă. Noaptea trecu totuşi în linişte. În preajma zorilor, oamenii, nedormiţi, istoviţi, abia se mai ţineau pe picioare. Lupta se dezlănţui însă tocmai atunci.

Înarmaţi numai cu berdane şi cu puşti de vânătoare, împresuraţi din trei părţi, oamenii lui Andrei ar fi fost nimiciţi fără îndoială, dacă n-ar fi intervenit pândarii. Aceştia nu le-au pricinuit albgardiştilor cine ştie ce pierderi, în schimb, i-au dezorientat prin focurile lor trase necontenit. Albgardiştii se repezeau în toate părţile, căutând să-şi dea seama din ce parte se trăgea asupra lor. Între timp, partizanii, pâlcuri-pâlcuri, dispăreau în pădure.

Din ziua aceea, locuitorii din Lokti nu mai pricepură ce se petrecea pe lume. Un vârtej de nebunie bântuia în satul lor. În orice clipă, din zi ori din noapte, erau de aşteptat schimburi de focuri – în pădure, în dosul caselor, ori chiar pe uliţe. Cine trăgea, asupra cui? Atacau oare partizanii lui Andrei, ascunşi undeva prin Mlaştina Putredă? Ori oamenii lui Kolceak, lăsaţi drept garnizoană în Lokti, trăgeau spre cerul negru al nopţii, la beţie, pentru a-şi face curaj? Era greu să-ţi dai seama.

Când Zerkalov vesti în Lokti mobilizarea pentru

armata lui Kolceak, nimeni nu veni la locul de adunare. Fiii unor ţărani înstăriţi, printre care al lui Ignat Isaev şi al lui Kuzma Razinkin, se înrolaseră de mult voluntari la stăruinţele părinţilor şi cutreierau satul, conduşi de Terenti. Sărăcimea fugise în păduri, la Andrei. Gordei, fioros ca un dulău, alerga prin case, vântura naganul pe sub nasul bărbaţilor şi al femeilor, strigând: unde ţi-e feciorul, ori bărbatul? Turbat de mânie, la un moment dat împuşcă un număr de bătrâni şi femei.

— Ce faci, Gordei Kuzmici? izbucni Fedot. Doar toată viaţa ţi-ai trăit-o alături de ei…

Fără a spune o vorbă, Zerkalov îl izbi cu mânerul naganului în cap. Fedot se prăbuşi în noroi, leşinat. Seara, după ce-şi veni în fire, se târî spre casă.

— Plec la Andrei, îi spuse nevestei sale, răsuflând greu.

Ea izbucni în plâns:

— O, Doamne! Dar mâine mă şi împuşcă Gordei…

Dimineaţa, Fedot, oblojit la cap, se duse să facă curăţenie prin odăile lui Gordei.

După împuşcarea ţăranilor, moartea îi pândea din toate părţile pe oamenii lui Zerkalov. Nu era dimineaţă să nu fie găsiţi pe uliţi, lângă garduri, albgardişti morţi, cu capetele despicate de topor, ori otrăviţi cu samogon în care fusese pusă şoricioaică sau măselariţă. Până şi Terenti, care făcea pe curajosul, acum îşi punea puşca la căpătâi şi naganul sub pernă când se culca.

Într-o zi, îi spuse nemulţumit tatălui său:

— Rău ai făcut că i-ai împuşcat pe hodorogii ăia. Nu trebuia să întărâţi lumea. Acu’, nu mai putem să dormim liniştiţi. Era de ajuns să-i sperii, şi atât.

— Nu trebuia să-i împuşc, ci să-i înec în balega lor. Las’ că pun eu mâna pe tâlharul ăla bătrân de Borodin. Se pricepe să facă seama ţiganilor, dar fecioraşul lui te

pomeneşti că a fugit tot la Veselov.

— Cine, Grişka? Terenti zâmbi, înfoindu-şi perna. Nu-u… Nu numai în Lokti, dar nici pe pământ nu pot să trăiască amândoi.

— Dacă-i aşa, de ce nu s-a prezentat la mobilizare?! răcni Zerkalov, de parcă nu l-ar fi avut în faţă pe fiu-său, aşezat pe pat, ci pe Grigori Borodin. Terenti strânse din umeri şi se strâmbă.

— Poate crede că e scutit şi de mobilizarea asta, pentru că i-a plătit lui Zerkalov…

— Las' că le arăt eu mâine platã, scrâşni bătrânul.

Terenti tăcu o clipă, îşi bălăbăni picioarele goale, căscă şi-şi dădu cu părerea, încruntat:

— Poate că, deocamdată, ar trebui să-l lăsăm în pace pe Grişka?!

— De ce?

— Ei, ce ostaş poate să iasă din el?! Ar fi mai folositor în altă parte.

— Unde? întrebă din nou Zerkalov, fără să înţeleagă.

— Grişka cunoaşte pădurea, ca nimeni altul. Pe vremuri, îşi câştiga pâinea cu toporul în mână. Ei, când se făcea biserica şi casa popii. Ca să nu crape de foame, culegea pomuşoare prin Mlaştina Putredă, cutreiera toate potecuţele.

— Ei şi? întrebă Gordei, neînţelegând.

— Şi atunci zic: n-ar fi bine să aştepţi puţin? O să încerc să stau de vorbă cu el. Pe Artiuhin n-ai cum să-l trimiţi în pădure. Ştie toată lumea că e mobilizat… De trimis îl trimiţi, dar poţi să ştii dacă mai vine îndărăt?

Înainte de a se culca, Gordei îşi vârî şi el naganul sub pernă, apoi spuse cu ciudă:

— Niciunul nu-i mai breaz ca altul, nici Fedot, nici Grişka…

— Totuşi, o să încerc. Îţi spun: pe pământ nu-i loc de

ajuns pentru amândoi, pentru el şi Andriuha. Într-o zi, am încercat ceva şi mi s-a părut că Grişka era gata să facă ce i-am spus. Numai că l-au împiedicat. Acum o să încerc în alt fel. Grişka e un fricos, dar poate să descopere bârlogul lui Andriuşka. Dacă nu vrea, mobilizează-l ori împuşcă-l pe loc, puţin îmi pasă…

Pe uliţe galopau toată ziua necunoscuţi înarmaţi până-n dinţi, pe cai înspumaţi; căruţe încărcate, fie cu saci de grâu, fie cu lăzi de lemn grele treceau în goană prin sat.

— Strâng prin împrejurimi provizii pentru armata albă. Ia uite-i cum gonesc, ca nebunii. Curând o să bântuie foametea şi prin satele noastre, circula un zvon sinistru din casă în casă.

Curând, oamenii lui Kolceak începură să aducă în Lokti grupuri întregi de prizonieri în zdrenţe, însângeraţi, pe care-i închideau în prăvălia goală a lui Lopatin. Casa fostului negustor fusese împrejmuită cu două şiruri de sârmă ghimpată, cu posturi de pază şi prefăcută în loc de tortură. Oamenii erau împuşcaţi acolo, la peretele hambarului din bârne de pin. Călăii legau de cadavre pietre mari, drugi de fier, roţi de plug, le cărau la malul lacului şi le aruncau de pe stâncă în apă.

Când izbutea să se abată în fugă pe acasă, Fedot se aşeza la masă, îşi strângea capul în palme şi-i spunea nevestei:

— Tu pomeneşti mereu de Dumnezeu! Dar unde-i el, de nu-i pasă de noi? Ce, nu vede? Lacul o să se reverse curând de atâția oameni câţi au aruncat în el!

Nevasta lui se închina mărunţel, des, mişcându-şi buzele palide, mute…

6

În seara când Duniaşka îşi lăsase găleţile în drum şi se pitise după zidul casei, Grigori, păşind de colo, colo prin odaia întunecoasă a Annei, îşi punea pentru a suta, pentru a mia oară una şi aceeaşi întrebare: „Era oare cu putinţă ca toate să se fi sfârşit?” Se putea ca doar Anna să se supună puterii lui? Taică-său îi spusese cândva: „Acu’, băiete, să vezi trai pe noi!” Cum numai de Anna avea el parte în viaţă?

Deznădejdea şi mânia îl sugrumau din nou. Şi, când Duniaşka se desprinse de zid şi o luă la fugă pe hudiţă, Grigori înţelese încotro fugea şi cine erau călăreţii care intraseră în sat.

Primul lui gând fusese să-i ajungă din urmă, să le spună că nu se duceau unde trebuia, că Andrei Veselov va fi înştiinţat şi va fugi. Grigori făcu cu hotărâre câţiva paşi, şoptind din nou: „Aşteaptă, aşteaptă…”

Deodată, frica, o frică de moarte, josnică, animalică îi încleştă picioarele.

Când fulgerul străpunge bezna nopţii, o clipă se poate desluşi orice tufă, orice dâmbuleţ de pe câmp. Ceva asemănător i se întâmplă şi lui Grigori. Ştia că în Lokti se dezlănţuise o luptă pe viaţă şi pe moarte; ştia că, dacă va ieşi acum în drum şi o va lua la dreapta, n-o să-i mai fie cu putinţă s-o apuce la stânga. Dar, deodată, frica ce se furişa tiptil – asemenea unui izvoraş de sub o stâncă de piatră – prin mânia şi ura ce-l frământau izbucni într-un şuvoi năvalnic, ca un

râu, copleşindu-i toate celelalte simţăminte.

În clipele acelea, Grigori nu se mai gândea nici la Duniaşka, nici la Andrei. Se simţea acelaşi Grigori care, ca să scape de toporul ce sclipea cumplit în mâinile tatălui său, dăduse buzna în magazioară şi sărea din colţ în colţ, înspăimântat de moarte.

În clipa aceea, nu îndrăzni să se mai amestece în cele ce se petreceau.

Dar după ce Zerkalov se răfuise cu ţăranii, şi tatăl lui îi spusese: „Ei, ai văzut, băiete, de partea cui e dreptatea?”, acelaşi gând începu din nou să-l chinuie, răpindu-i liniştea sufletească: „Da, într-adevăr… Deocamdată, doar Anna vede în mine stăpânul. Numai Anna. Ehei, cu mine şi-au găsit să se joace?! Păcat că nu le-am spus atunci încotro a fugit Duniaşka. Ei bine, vedem noi care pe care. Deocamdată, mă duc la oraş. Fie. Poate că, în cele din urmă, nu numai Anna o să vadă cine-s eu…”

Într-un acces de curaj, pe care nu şi-l bănuise nici el, Grigori hotărî să se ducă la oraş. Sacii fuseseră încărcaţi în căruţă…

Când auzi însă tropotul cailor lui Gordei, care fugea din sat, curajul lui de o clipă îi pieri ca prin farmec, i se spulberă ca fumul. A doua zi, văzându-i prin geam pe Semionov şi pe Veselov, simţi din nou ameninţarea toporului ridicat deasupra capului său. Stătea tot timpul în casă, ca ursul în bârlog.

Tatăl lui, speriat de întoarcerea neaşteptată a lui Veselov, devenise şi el mai tăcut.

Când Gordei se ivi din nou în Lokti, bătrânul răsuflă uşurat. Pe măsură ce Zerkalov înscăuna iar vechile orânduiri, Piotr umbla prin casă, se ducea din nou la hambar, cu tot mai multă siguranţă de sine. Într-o zi, îşi puse cămaşa nouă, lungă aproape până la

genunchi, şi-şi unse părul rar cu untdelemn.

— Ce te-ai dichisit aşa? E sărbătoare? îl întrebă Grigori, posomorât.

— Da… mi se pare că începe să fie, răspunse bătrânul voios şi, aşezându-se lângă fiul lui, îi atinse umărul: Auzi, băiete…

— Ei, ce vrei? întrebă Grigori cu ciudă.

— Nimic, ziceam şi eu aşa… Păcat că nu te-ai dus atunci…

— Ia ascultă, tată, răcni atât de năprasnic Grigori, ridicându-se în capul oaselor pe pat, încât bătrânul zbură spre uşă, ca un fulg luat de vânt, şi începu să se închine de zor.

— Doamne, iartă-mă… Rămâi acolo unde eşti. Buşteanul culcat putrezeşte mai iute.

Câteva zile, bătrânul nu mai dădu pe la el. Apoi începu iar să vină – o dată pe zi, apoi de două şi de trei ori. Se aşeza din nou la fereastră, privind tăcut spre lac.

— Nu te tot uita, că tot nu mă duc, îl ameninţă Grigori.

— Dă-l naibii de oraş, încuviinţă bătrânul resemnat.

„Ei, cam prea iute te-ai dat bătut, gândea Grigori. Nu-ţi prea stă una ca asta în fire. Ori vrei să mă împresori din altă parte?”

Nu greşea.

Într-o zi, Piotr, după ce stătu la fereastră ca de obicei, îşi drese glasul şi începu:

— Aşa e, băiete… Aşa vremuri trăim…

— Zi-i pe şleau, fără ocol.

— Ce ocol? Drept înainte, ori pe ocolite tot acolo ajungi. Uite, oamenii… au plecat voluntari la Gordei.

— Ei şi? Du-te şi matale… mormăi Grigori.

Sprâncenele spălăcite ale lui Piotr tresăriră abia zărit.

Totuşi, neavând chef să se ia în clipa aceea la harţă cu fiul lui, zâmbi în silă şi chicoti subţirel:

— Curge umplutura din mine! Ostaş mai sunt eu?! Bătrânul scoase un oftat pripit, fără vlagă, din pieptul lui îngust. O-of, aproape că mi s-a topit viaţa, ca un nor pe cer! Şi, totuşi, tare mi-ar plăcea să mai calc pământul încă vreo zece anişori. Ei, cum rămâne, băiete?

Grigori răspunse printr-un „hm!” nelămurit, iar Piotr oftă din nou şi ieşi.

Încet-încet, bătrânul devenea însă tot mai cutezător, mai stăruitor. Într-o bună zi, îl îndemnă pe Grigori, fără ocol, să intre în „sfânta oştire a lui Kolceak”.

— Uite, chiar şi Artiuhin poartă uniformă. Ai să-l vezi, ajunge om.

Grigori răspundea însă cu zgârcenie la toate îndemnurile tatălui său.

— Nu mă duc. Deocamdată, am poftă să trăiesc.

— Ptiu, drace! Cu cine-i semăna tu, nelegiuitule?! scuipă Piotr, zbârcit tot, ca o plantă uscată de la rădăcină. Merg oamenii cumsecade, cu crucea şi cu rugăciunea în frunte pentru cele sfinte... Doar te-am ferit şi eu de oştire, atunci când... Pe când, acum... pentru ale noastre, pentru noi...

— O să mai mă gândesc. Vezi mai bine când n-ai intrat în horă, răspunse Grigori, fără să ridice glasul.

— Da, multe ai să vezi tu de aici, din odaie. Stai ascuns în bârlogul tău, fără lumină, ca o cucuvea. Bagă-te şi sub fusta babei, Doamne iartă-mă!

— De sub fustă poţi să ieşi, dar din coşciug nu mai ai cum, răspunse Grigori alene, după câteva clipe de tăcere.

Bătrânul se repezi la el, scuturându-şi capul mic, lunguieţ, ca un ou de găină, şi dădu din mâini:

— O-of, vai de tine! Şi, ridicând ochii spre icoane, se boci tânguitor, cu ciudă: Doamne! Alţii au copii de ispravă, dar pe mine, Doamne, mila ta m-a ocolit până şi aici! Apoi se repezi la uşă, o trânti de perete şi ieşi valvârtej.

Curând se întoarse, însă, şi zvârli băţul într-un colţ, lăsându-l să cadă cu zgomot.

— Şi-ai să mai stai mult aşa? De astă dată în glasul lui suna o ură netăinuită,

— Deocamdată, mai stau.

— Unui pietroi ce zace nici apa n-are ce-i face… Ni se părăgineşte gospodăria… Un singur căluţ am avut – şi acela s-a dus.

— Ne-om ridica noi din nou pe picioare, dac-o da Dumnezeu.

— Dumnezeu, Dumnezeu… Pân-la Dumnezeu te mănâncă sfinţii! Şi-i dădu înainte, cicălitor: Uite, se bat oamenii pentru cele sfinte… L-am văzut adineauri pe băiatul lui Ignat Suhov. Şoim, nu alta!

— Da’ dacă se întoarce Andriuha? întrebă Grigori, aprinzându-se.

Bătrânul scuipă din nou şi ieşi pe uşă. Grigori se uita în tavan, amintindu-şi de factorul poştal. „A brodit-o, diavolul mustăcios! Ne-au trezit din somn şi, pe cât se pare, n-o să ne mai lase să adormim…”

7

Cursul vieţii o cotise brusc. „Ce-o fi acolo, după cotitură?” se întreba Grigori, neliniştit.

…I se întâmpla uneori să-l prindă vremea rea pe lac. Valurile negre se jucau cu lotca, o aruncau de pe o creastă pe alta, ameninţând necontenit s-o scufunde.

Grigori ştia însă: pe asemenea vreme, era totuşi mai bine să te ţii cât mai departe de mal. Până la urmă se plictiseau şi valurile de jocul lor cu lotca, potolindu-se. Trebuia doar s-o cârmeşti cu pricepere, să scapi cu dibăcie de loviturile molcome. Acolo însă, lângă mal, valurile parcă turbate de mânie se năpusteau asupra stâncilor, se spărgeau de granit în limbi lungi zdrenţuite, lăsând în urmă smocuri de spumă foşnitoare, lingând grăbite, cu nesaţ, fâşiile netede de nisip. Apa clocotea, pământul se cutremura vuind, trunchiurile copacilor din apropiere răsunau, gata să se frângă în orice clipă. Să fi încercat să te apropii de mal! Cel dintâi val ar fi făcut lotca ţăndări; genuna nesăţioasă te-ar fi înghiţit, fără să se sinchisească, fără să-i pese că voiai să trăieşti. Te răpunea, uitând îndată de tine. Da, era mai bine să rămâi în mijlocul lacului, cât mai departe de maluri unde valurile se rostogoleau clocotitoare, aducătoare de pieire. Ce-i păsa lui taică-său? Doar spunea chiar el că-şi trăise traiul.

Când se vestise mobilizarea pentru armata lui Kolceak, Grigori îşi dăduse seama că de data aceasta nu va mai scăpa, că trebuia să intre în horă. Ştia că era primejdios să glumeşti cu Zerkalov. Totuşi, nutrind cine ştie ce fel de nădejdi, zăbovise o zi, două. Taică-său îl privea triumfător: ei, acu’, ai să te duci şi tu!

Grigori tocmai se pregătea să plece la Zerkalov, când taică-său dădu buzna în casă, zbierând:

— Ce mai aştepţi, ce tot mai aştepţi, putoarea dracului? Doar e mobilizare! Uite, nimeni n-a venit la punct, şi Gordei e foc şi pară.

— Cum n-a venit nimeni? întrebă Grigori, simţind fără să vrea o uşurare.

— N-a venit, şi basta. Cică toţi cei buni să poarte arme au fugit la Andriuşka. Du-te, băiete, la Gordei, du-te, pentru numele lui Dumnezeu, dă o pildă. Mai pe urmă, o să ni se pună la socotealâ.

— Dar de ce tocmai eu sunt dator să mă zvârl în gura lupului cel dintâi?

— Păi, doar... ceilalţi n-au venit, fiindcă nu-s... Pe când tu...

— Ei, atunci, mai aştept şi eu, răspunse Grigori cu încăpăţânare.

Bătrânul se lăsă neputincios pe laviţa de lângă el.

— Gordei, ştii... habar n-ai, nărodule... i-a împuşcat azi pe cei ai căror feciori au fugit în pădure. Umblă chiar el din casă în casă. O să vină şi pe la noi... pe crucea mea c-o să vină!

— Ei şi? Doar n-am fugit la Andriuşka. Şi apoi, poate că uită şi nu vine...

Bătrânul şedea, sprijinit cu amândouă mâinile de laviţă. Se ridică deodată, hotărât, şi făcu câţiva paşi spre uşă:

— Nu vine? Bine, o să mă duc chiar eu la el. De ce să pier din pricina ta? Mă duc şi-i spun: umflă-l la toţi dracii şi trage-i o bătaie până i-i beli spinarea. S-a isprăvit cu răbda...

N-apucă să-şi termine vorba. Dintr-o săritură, Grigori fu lângă el, îl înfăşcă de brăcinar, îl purtă de colo, colo prin odaie şi-l aruncă pe pat:

— Îţi arăt eu! Îţi arăt eu ţie! şuieră el de mai multe ori, suflând greu. Văzând că bătrânul vrea să se ridice de pe pat, răcni: Nu mişca! Altfel... şi, fără să vrea, încleştă pumnii.

Bătrânul îl privi câteva clipe, încercând să se ridice în mâini. Apoi se prăbuşi greu pe pernă.

— Ei, ai crescut vlăjgan, de... Ce să spun? Eşti mai tare ca tat-tu, gemu el jalnic. Şi adăugă cu alt ton, care nu prevestea nimic bun: Dacă nu azi, atunci mâine, tot mă duc la Gordei. N-ai cum să mă opreşti...

Grigori se trase liniştit într-un colţ şi rosti, tot atât de liniştit:

— Ei, atunci să nu dai vina pe altul! Deocamdată, ştii, habar n-are nimeni unde zac ciolanele ţiganului...

Falca bătrânului se lăsă în jos. Grigori îi văzu cioturile dinţilor negri, pe jumătate putreziţi. Aştepta să audă ce va spune. Dar bătrânul tăcea, nemaiputând să rostească un cuvânt.

Din ziua aceea, îl lăsă pe Grigori în pace.

Deocamdată, Gordei nu se ivea, parcă ar fi uitat într-adevăr de Grigori.

Iar acesta nu ieşea din casă decât uneori, noaptea, să mai răsufle aerul curat al primăverii. Deschidea cu băgare de seamă uşa, ca să nu scârţâie, şi se aşeza într-un ungher întunecos, între zidul casei şi scară, pe lăvicioara cu picioarele îngropate în pământ, privind cerul cu steluţele lui de aur risipite peste tot pe boltă, şi gândindu-se la vorbele tatălui său... „Se părăgineşte gospodăria!... Gospodăria! La ce naiba ne mai trebuie gospodărie acu'? Azi se ridică alţii, ca Andrei..."

Şi ura faţă de Veselov răbufnea din nou, îl podidea iar. Acum nu mai era doar ura faţă de omul care îl şfichiuise cu biciul pentru Duniaşka. Îşi dădea seama de faptul că Andrei nu i-o luase numai pe Duniaşka, şi

acest lucru se adăuga la simţământul de jignire, de arzătoare gelozie. „Se părăgineşte gospodăria. S-a destrămat, s-a risipit în vânt, ca fânul de pe câmp, învolburt de vârtej. Şi vinovaţi de asta sunt de-alde Andriuha, ori Fedka Semionov…”

Într-o zi, cufundat în gânduri, Grigori nu simţi că cineva sărise gardul. Auzind paşi lângă el, tresări, zvâcni în picioare şi rămase neclintit, cu trupul uşor aplecat, gata să sară asupra umbrei care se ivea tot mai desluşit din întuneric, să-i încleşteze gâtlejul, dacă avea să fie nevoie…

Necunoscutul se opri însă şi-i şopti:

— Pssst! Nu face gălăgie.

— Terioha?!

— Am trecut pe aici şi te-am văzut în ogradă.

— Ia te uită – m-ai văzut!

— Da. Noi vedem orice, răspunse Terenti, fără să priceapă batjocura veninoasă din glasul lui Grigori. Ei, îmi zic, ia să trec pe la vechiul meu prieten.

— La prieteni se intră pe poartă, răspunse Grigori cu răceală, aşezându-se la loc.

— Ehei, suntem obişnuiţi şi altfel. Doar gardul popii era şi mai înalt, i-o întoarse Terenti, silindu-se să pară nepăsător. Se apropie, aşezându-se alături de Grigori. Ei, să trăieşti. Te odihneai?

— Să zicem că da, răspunse Grigori scurt, arătându-i fără ocol că n-avea chef să stea de vorbă. Terenti, în întuneric, îşi muşcă buzele, ca să-şi stăpânească mânia ce începea să clocotească în el. Întrebă cu glas domol:

— Ei, ce mai faci?

Grigori sări în sus, îşi vârî mâinile în buzunare şi se proţăpi în faţa lui Terenti.

— Ce tot îndrugi? aproape că strigă el. „Ce mai faci? …” Hai, spune pe şleau, ce vrei de la mine?…

— Linişte! se răsti Terenti, poruncitor, fără să se urnească din loc. Ei, fie şi pe şleau, dacă vrei tu aşa. Stai jos…

Grigori se aşează, sprijinându-şi coatele pe genunchi, lăsând capul în jos.

— Hai să vorbim pe şleau, spuse din nou Terenti. Despre mobilizare auzit-ai?

— Da’ de unde vrei să aud? N-am primit nicio hârtie.

— Ia nu mai face pe prostul! Află că eşti dezertor. Pentru asta, potrivit legii din timp de război, poţi să fii pus la zid, fără altă vorbă. Terenti tăcu o clipă, apoi întrebă: Ei, ai înţeles?

Grigori înălţă capul:

— Da tu?…

— Ce, eu? întrebă Zerkalov.

— Nici pe tine nu te văd cu epoleţi.

— Îi pun eu, dacă o să fie nevoie. Dar nu te uita la alţii. Pe mine n-o să mă pună la zid. Gândeşte-te la tine. Şi acum, ia spune-mi: ştii cumva unde se află Veselov?

— Da’ ce, sunt sfântul duh ca să le ştiu pe toate? făcu Grigori, încordându-şi atenţia. Cică undeva prin Mlaştina Putredă…

— Că e în mlaştină, o ştim şi noi. Dar tu ai cutreierat-o în lung şi-n lat, îi cunoşti toate cărăruile. D-aia am socotit: deocamdată, să nu-ţi pui încă epoleţii. Altfel, de mult ai fi fost dat dezertor şi-ai fi păţit-o. Ei, ai priceput de ce nu s-a atins nimeni de tine până azi?

Borodin îl privi pe Terenti îndelung, năuc, parcă fără a pricepe ce voia acesta de la el. Apoi, falca începu să i se lase în jos, întocmai ca la taică-său.

— Care… vasăzică… trebuie să…

— Da. Zerkalov dădu din cap. D-aia n-am venit ziua la tine, şi nu pe poartă. Pricepi?

Grigori expiră zgomotos şi, ca şi când ar fi fost umflat cu pompa şi numai astfel s-ar fi ţinut pe picioare, căzu fleaşcă pe laviţă. Îndată însă ce o atinse, sări în sus şi-şi înfipse mâinile în Terenti:

— La dracu'! Auzi, ce-au scornit! V-aţi şi găsit prostul! Du-te de-i pândeşte tu! Dar, dacă biruie Andriuha, eu ce mă fac? Hai, spune, ce? Vreau să trăiesc. Vă bag…

Tot zbierind astfel, Grigori îl zgâlţâia pe Zerkalov, de parcă ar fi vrut să-l dea grămadă, să-l sfâşie în bucăţi. Acesta nu putea cu niciun chip să se smulgă din strânsoarea lui. În cele din urmă, făcând o mişcare dibace, îl izbi cu capul în bărbie, îmbrâncindu-l spre zid, şi scoase naganul din buzunar. Cocoşul ridicat ţăcăni scurt, urmat de urletul lui Borodin care se lăsă jos lângă zid:

— Sta-a-ai…

— Taci, scârnăvie! hârâi Terenti, ridicând naganul. Zbieri, de te aude tot satul. Încă o vorbă şi…

Grigori răsufla greu. Pieptul lui Zerkalov tresălta de asemenea năvalnic. Amândoi stăteau pe loc, nemişcaţi, fără să-şi ia ochii unul de la altul, gata de luptă: unul să sară de lângă zid şi să-şi încleşteze ghearele în gâtul celuilalt, iar acesta să-l şi doboare cu un foc.

În cele din urmă, Zerkalov lăsă naganul în jos şi, scoţând o batistă, îşi şterse fruntea şi grumazul. Apoi se aşeză pe lăvicioară cu naganul pe genunchi, fără să ia însă mâna de pe el.

— E limpede ce-ai de făcut? întrebă el, poruncitor.

— Scuteşte-mă de asta, Terenti, începu deodată Grigori, cu glas subţire, jalnic. Scuteşte-mă, în numele vechii noastre prietenii. Mi-e frică. Dacă se află că am făcut aşa ceva… Doamne! Mă omoară în vreo hudiţă.

— Fă în aşa fel să nu afle nimeni, îl sfătui Zerkalov, rece.

— Doamne! Dar tata o să bată toba cel dântâi, prin tot satul!

— Ei, dacă ţi-e frică, nu-i spune. Acum, bunăoară, doarme, nu? Ei, de când… stăm aici prieteneşte de vorbă, puteai să faci două drumuri dus şi întors. Terenti dădu din mână spre Mlaştina Putredă. Doar e la doi paşi. Îşi vârî naganul în buzunar şi se ridică, dând să plece. Aşadar… cum s-ar zice: ne-am înţeles! Executarea! Să te ferească Dumnezeu să nu te supui!

— Dar s-au revărsat apele. Te îneci în orice râpă, nu numai în mlaştină! replică Grigori, făcând o ultimă încercare deznădăjduită de a-l îndupleca.

— Nu face nimic! Peste o zi, două, se retrage apa. Iar noaptea mlaştina îngheaţă. Ceea ce ne trebuie şi nouă… Vezi, bagă de seamă! Nu ne arde de glume!

Terenti plecă pe acelaşi drum pe care venise. În jurul lui Grigori stăruia o tăcere adâncă. Mirosea a pământ umed, reavăn, iar dinspre pădure adia mireasma mugurilor ce se deschideau, atât de cunoscută din copilărie, veşnic tulburătoare. Uneori, stând acolo, Grigori auzea dinspre ograda lui Lopatin trosnete surde de împuşcături. Executau pe cineva. Lipindu-se cu spatele de zid, Grigori îşi zicea în gând: „Gata… a trăit, şi nu mai e. Omului îi trebuie o nimica toată ca să moară.” Acum însă nu se auzeau împuşcături.

Deodată, dinspre o uliţă apropiată, răsună tropotul unui cal care gonea din răsputeri. Detună un foc de armă, însoţit de zuruitul unui geam spart; liniştea fu sfîşiată de ţipătul de moarte, al unui om.

— A-a-a!…

Ţipătul se stinse, subţire de tot, şi ecoul lui mai rătăci câteva clipe prin pădure. „Ia uite! Omul a pierit, dar

ţipătul lui pluteşte încă deasupra pământului”, îi trecu lui Grigori prin cap. Aducându-şi-l aminte pe Terenti cum stătea în faţa lui, cu naganul în mână, simţi că-l străbat fiori reci. „Să ştii că ar fi tras în mine, diavolul! Ce-i pasă?”

Gândi cu groază: tot astfel ar fi plutit deasupra satului şi ţipătul lui de moarte. Acu’ nu s-ar mai fi aflat printre cei vii…

8

Se scurseseră apele zgomotoase ale primăverii, întinerise din nou pământul, îmbobociseră florile pe pajişte, fără a se gândi că nu mai aveau niciun rost, că acum nu le ardea oamenilor de ele.

În casa Borodinilor viaţa se scurgea pe albia ei dintotdeauna. Bătrâna bucătăreasă gătea ca de obicei şi, când venea vremea prânzului sau a cinei, punea

mâncarea pe masă, ieşind pe uşă tăcută. Bătrânul Borodin se închina la icoane, apoi se aşeza la masă, mut ca mormântul. După aceea, îşi întorcea faţa pământie spre fiu-său, şi Grigori, tăcut, se dădea alene jos din pat.

Grigori nu se prea sinchisea acum dacă taică-său se va duce ori nu la Zerkalov. Alte gânduri îl frământau.

Nu uita deloc cele vorbite cu Terenti, întrebându-se zi şi noapte cum să scape de el. Şi, cu toate că Terenti, care nu-şi arunca vorbele în vânt, îl ameninţase: „Ferească Dumnezeu să nu te supui!", tot amâna răspunsul. Într-o zi, când în sufletul lui Grigori începuse să licărească speranţa: „Poate că nu mai vine, poate că mă lasă în pace", îl zări pe Terenti stând în întuneric pe lăvicioara de lângă casă. Când Grigori se apropie de el, Terenti nu se ridică, nu făcu nicio mişcare. Rosti doar scurt, ameninţător:

— Ei?!

— Ei… te-am aşteptat. Ar trebui să ne înţelegem… Altminteri, de bună seamă… unde să mă ascund de voi?…

— Pe mine să nu mă duci cu vorba, secătură! Crezi că ne jucăm cu tine? Ce, îţi închipui că nu eşti încă mobilizat?

Terenti vorbea tărăgănat, fără să ridice glasul, ba părea chiar fără mânie.

— Uite ce e, Terenti, pe mine să nu mă faci secătură. Poate că eu doresc moartea lui Veselov mai mult ca tine…

— Ei, poate c-o să te cred… rosti Terenti, alene.

Grigori se aşează pe laviţă, lângă el. Terenti se trase uşor deoparte.

— O să mă duc, făgădui Grigori cu glas scăzut. Se spune aiurea că n-ar fi drum până acolo, că-l înghite

mlaştina pe oricine cutează să meargă. Cunosc toate cărările... aproate tot atât de bine ca şi tata. Tăcu o clipă, se uită la Zerkalov şi spuse încă o dată: Da, tot atât de bine ca şi tata. El a crescut lângă mlaştina asta, pot să spun că aici şi-a petrecut toată viaţa. Poate s-o străbată toată şi noaptea, în lung şi-n lat. Doar o dată a trebuit să stăm noaptea întreagă în mijlocul ei. Şi asta numai fiindcă a plouat cu găleata, s-a umflat totul în jur, s-a umplut de apă...

Zerkalov asculta cu răbdare, aşteptându-l pe Grigori să-şi termine singur vorba. Zâmbi şi-i aruncă peste umăr.

— Unde vrei să ajungi? Taică-tău se poticneşte acum şi în casă...

Grigori oftă şi urmă grăbit:

— Ei, parcă nu ştiu... Nu, de altceva... Şi, plecându-se spre Zerkalov, şopti pripit: Las' că aflu eu totul. Şi... şi-o să-i spun lui taică-meu unde sunt partizanii lui Andriuha. Iar pe el n-o să-l rabde inima, o să vină la voi numaidecât. Umblă, umblă el în băţ, o să vă însoţească el. Eu nu pot să vă arăt drumul, că mă dau de gol.

— Ei şi? întrebă Zerkalov, batjocoritor, cu toate că ştia prea bine ce anume nu-l lăsa pe Grigori să se dea de gol. De astă dată însă Grigori nu-i spuse pe faţă că-i era frică, se cam codi, dar apoi urmă spre propria lui mirare:

— Pentru ce? Poate c-o să fiu şi altădată de folos, tot în treburi d-astea. La ce bun să ştie toată lumea?

— Ei... fie...

Grigori îşi trase zgomotos răsuflarea.

— Atunci, ne-am înţeles! Mâine mă duc...

— Stai! Dar cum ai să-i spui lui tat-tău? Doar rândul trecut ziceai c-o să trâmbiţeze cel dintâi, prin tot satul! întrebă Zerkalov, bătându-şi joc acum pe faţă de

Grigori. Acesta îşi lăsă capul în piept.

— Ştiu şi eu cum? răspunse el în doi peri. Poate că n-o să trâmbiţeze, dacă o să biruiţi…

— Dacă?… Zerkalov se întoarse brusc spre Grigori, cu obrazul schimonosit de mânie, îl apucă de piept şi, dând din cap, i-o trânti drept în faţă: Vai de tine, cutră! Cu unul ca tine o să biruim la sfântu' aşteaptă…

Grigori văzu înaintea lui toată noaptea, şi toată ziua următoare, chipul cumplit al fostului său prieten.

Ziua, ca un făcut, se scurgea încet de tot. Soarele scăpătă în sfârşit dincolo de zare, dar întunericul, cine ştie de ce, întârzia. După ce se întunecă, bătrânul stătu mult de veghe în odăiţa lui înainte de a se culca. Tuşea, umblând de colo, colo. În sfârşit, liniştea pogorî peste toată casa. Grigori îşi luă cu băgare de seamă haina din cui şi ieşi afară. Dinspre lac sufla o adiere rece. Grigori, fără o pricină anume, se lăsă pe laviţă şi stătu câteva clipe, ca înainte de a porni la un drum lung. Apoi se ridică, se uită la cer, se încheie la toţi nasturii şi ieşi pe poartă încet, în vârful picioarelor.

Se întoarse cam după patru ceasuri, ud de roua dimineţii, murdar, cu haina plină de cetină uscată, de muşchi veşted, din anul trecut. Îşi scoase haina şi o vârî sub scară, în coteţul câinilor. Ca să nu-l trezească pe taică-său, nu intră pe uşă, ci pe fereastra pe care o împinse, deschizând-o fără zgomot. Culcat în pat, se gândea: „Bine am ajuns… Intru ca un hoţ în casa mea! … Întorcându-se pe partea cealaltă, spuse în gând, ameninţător: Las' că te găsesc eu…"

După vreo trei zile, îi spuse tatălui său, ca din întâmplare:

— Cică Andriuha s-ar ascunde cu ai lui în Mlaştina Putredă… pe acolo, pe unde, odată, a trebuit să înnoptăm amândoi.

— De unde ştii? întrebă taică-său, scuturându-şi capul cât o tărtăcuţă.

— De unde? Mi-a strigat o coţofană din zbor! răspunse Grigori, răstit. Cic-aşa ar fi…

— Aha, zi aşa… scârţâi bătrânul şi privi pe fereastră.

— Ce, aşa?! Vezi, tată, să nu sufli o vorbă la nimeni! îl povăţui Grigori. Viaţa, acum, e ca un joc de cărţi.

— I-auzi! zâmbi bătrânul. Isteţ mai eşti! Numai că viaţa, ştii, totdeauna a fost un joc: ori câştigi, ori pierzi. Altceva nu-i.

— Dacă pierzi şi rămâi mofluz nu-i cine ştie ce pagubă. Cu vremea se face isteţ şi ăl cu buza umflată. Pe când acu', dacă ai greşit cartea, rămâi fără cap.

Fără să-i răspundă, bătrânul se sui pe cuptor şi se tolăni acolo, aproape până seara. În timpul cinei, arunca în tăcere priviri piezişe spre albgardiştii care forfoteau de colo, colo pe uliţă.

— Mlaştina Putredă, chiar aşa-i, s-a umflat de jur împrejur, zise bătrânul în cele din urmă. Nu-i prost Andriuha, bine a chibzuit: n-ai cum să te strecori până la ei.

— E isteaţă vulpea, când vânătorii-s nătărăi, răspunse Grigori tărăgănat. Ei, ce te zgâieşti la mine? Crezi că numai Andriuha ştie pe ce cărări să umble prin Mlaştina Putredă?

— Ce vrei să spui? tresări taică-său.

Grigori îşi aruncă lingura de lemn pe masă şi trecu în odaia de alături.

Noaptea, Grigori nu dormi, trăgând cu urechea la cele mai slabe zgomote din odaia cealaltă. Într-un târziu, auzi uşa scârţâind uşor. Desculţ, lipăi pe podeaua vopsită până la patul bătrânului şi-l pipăi grăbit. Patul era cald şi gol. Grigori se întoarse la el, se culcă, se înveli până peste cap şi adormi liniştit.

Dimineaţa îl treziră din somn nişte împuşcături îndepărtate. Fără să se scoale, întoarse capul spre fereastră. În odaia de alături, taică-său se răsucea în pat. Grigori nu-l întrebă însă nimic.

În ziua aceea, bătrânul Borodin se sculă târziu, obosit, se târî spre uşă, clătinându-se, şi trecu anevoie pragul. Se întoarse cam după două ceasuri şi se prăvăli din nou în pat.

— Auzi, Grişuha, i-adevărat: nu numai Andriuha cunoaşte potecile acunse, zise bătrânul, răsuflând greu, cu glas întretăiat. Nasul lui mic, ascuţit, ridicat deasupra pernei – capul nu i se vedea – tresărea cine ştie din ce pricină.

— Ei? mormăi Grigori, nepăsător.

— Ei! Azi au dat năvală peste ei. Cică au omorât jumătate din toată ceata. Slavă Domnului, şi-au făcut destul de cap… Dar Andriuşka, ştii, a scăpat împreună cu ceilalţi…

— A scăpat?!

— De ce zbieri? se oţărî pe neaşteptate bătrânul. Apoi urmă cu alt ton, domol, plângăreţ, tânguitor: Da, e isteţ vulpoiul, d-aia a scăpat. Nu fiindcă-s nătângi vânătorii, ci fiindcă-s bătrâni. Tinerii de azi îs fricoşi. Trebuia să-i ia noaptea, din somn. Şi eu am orbecăit prin pădure până s-a luminat de ziuă.

Grigori nu răspunse – se prefăcea că nu înţelesese. Bătrânul îşi săltă capul de pe pernă, îşi înfipse în el privirea ochilor săi gălbejiţi, rotunzi, ca nişte bani de aramă.

— Of, vai şi-amar de tine… Şi se mai zice că eşti creştin, cu crucea la gât…

Asemenea vorbe îi erau acum cunoscute lui Grigori. Se răsuci pe călcâie şi plecă tăcut în odaia lui.

La prânz îl zări pe Terenti trecând pe uliţă. Avea

capul oblojit cu o cârpă albă pătată de sânge. Părea că noaptea nu trecuse fără urmări pentru el. În aceeaşi seară, Terenti şedea din nou pe lăvicioară, lângă zidul casei lui Borodin.

— I-am tras lui Andriuşka o bătaie soră cu moartea, slavă Domnului, rosti el, de îndată ce Grigori ieşi din casă. Acesta voi să răspundă ceva, dar Zerkalov nici nu-l lăsă să deschidă gura. Veselov, se înţelege, nu-i ageamiu; acu', o să fie mai cu băgare de seamă. O să-şi aleagă locuri de popas tainice, să nu te poţi strecura până la ele, nici ziua, nici noaptea.

— De bună seamă. Acu', n-are rost... se grăbi Grigori să-şi dea cu părerea.

Zerkalov îl întrerupse însă cu asprime:

— Ce n-are rost? Ia te uită! Ba, o să ai ceva mai mult de furcă, atâta tot. Apoi adăugă, mai blând: Dă-ţi silinţa, Grigori, e spre binele tău. Tata a zis că n-o să uite râvna ta.

Grigori înţelese: Zerkalov ardea de nerăbdare să isprăvească cu Veselov. Iar dacă el, Grigori, scăpa acum o vorbă de împotrivire, Terenti nu-şi mai stăpânea mânia, îi făcea seama pe loc, fără a sta pe gânduri.

După aceea, zile în şir Grigori îşi aminti iar de factorul cel mustăcios. Noaptea, se scula tiptil, îşi scotea de sub scară haina, scoarţă de noroi, se furişa cu băgare de seamă prin dosul caselor, până la pădure, şi se afunda în ea, ca într-o bulboană neagră, fără fund.

Într-o dimineaţă, taică-său tuşi cu tâlc şi, scărpinându-se în barbă, întrebă, subţiindu-şi ochii lăcrimaţi:

— He... he... ce se mai aude, pe unde o fi Andriuha?

Grigori tresări ca prins cu mâţa-n sac.

— Adică, cum ce se aude?

Fără îndoială, era de prisos să se mai prefacă, să se mire: bătrânul ştia totul. Deodată, de parcă abia în clipa aceea ar fi priceput întrebarea, Grigori înjură cu glas tare, fără sfială. În vorbele lui tăioase, pripite, răsunau şi ura fioroasă faţă de partizanii lui Veselov, şi mânia pe el însuşi, fiindcă nu fusese în stare să le dibuie ascunzătoarea, şi spaima dată pe faţă la gândul că nu numai Terenti ştia de iscodelile lui. E adevărat, ştia despre ele taică-său, nu un străin. Totuşi Grigori simţi că-l străbat fiorii, din cap până-n picioare. La drept vorbind, care era deosebirea? Ori că ştia taică-său, ori altcineva – tot un drac! Taina unui singur om moare odată cu el, pe când cea împărtăşită iese ca untdelemnul la suprafaţă.

Aşa gândea Grigori, până ce auzi din nou acel „he-he” prudent, care voia parcă să-l liniştească. Grigori se întoarse cu faţa la perete şi spuse încet, parcă mărturisindu-şi vinovăţia:

— Noaptea, pădurea e mare şi adâncă… E greu să dibui o fiară, darmite un om… Deodată, se întoarse repede. Scândurile de sub el scârţâiră scurt, greu. Bagă de seamă, tată… Habar n-ai de nimic: e limpede? Încă nu se ştie ce vreme va fi după furtună, ai înţeles? Şi răsuflă din rărunchi, ca după o goană lungă.

— Ba se ştie: după ploaie şi furtună, vine vreme bună, cu soare, răspunse bătrânul, domol.

— Ei, soarele pătrunde şi în temniţă, printre gratii, da’ în mormânt, ba. Asta-i, tată.

Bătrânul se scărpină din nou în barbă şi se uită fără un scop anume spre podeaua gălbuie, luminată ici şi colo de razele soarelui.

— M-da… Aşadară, l-ai lămurit pe taică-tău, în toate privinţele… Ptiu! Şi bătrânul ieşi afară, rostind

batjocoritor: Ehei, degeaba ţi-ai ţinut haina sub scară, să-ţi putrezească acolo. Halal gospodar! Deocamdată, hai, ia-o pe a mea.

Dar Grigori n-avu nevoie să ia de multe ori haina tatălui său. Într-o dimineaţă, auzi răcnete şi înjurături pe uliţă. Sări jos din pat şi se uită pe geam. Oamenii lui Kolceak fugeau pâlcuri-pâlcuri spre pădure. Terenti alerga năuc pe uliţă. Era fără şapcă şi cu cămaşa ieşită din pantaloni. Pesemne că abia sărise din pat. Împuşcături răzleţe răsunau ici şi colo.

Uşa se deschise pe neaşteptate şi taică-său se ivi în prag, dădu buzna înăuntru de-a-ndăratelea, punând îndată cârligul; fără să-şi îndrepte trupul încovoiat, se trase într-un ungher şi se prăbuşi pe laviţă, închinându-se mereu.

— Doam… Dum… prea sfân… născăt… Cică ne-au încercuit roşii din toate părţile. Of, doamne!

Grigori simţi că-l străbat până în inimă fiori de gheaţă. Înghiţi în sec şi şopti:

— Ei, tată… Acum, bagă de seamă…

Cei pe care îi căutase atâtea nopţi veniseră singuri la Lokti.

*

…Într-o zi, când Grigori ieşi în sfârşit pe uliţă, simţi în suflet un gol chinuitor.

De aproape o săptămână bătuse un vânt năprasnic dinspre apus. În noaptea aceea însă vântul îşi pierduse puterea şi, până dimineaţa, se potolise cu desăvârşire. Încet-încet, apele zbuciumate ale Alakulului se astâmpărau.

PARTEA A DOUA

Capitolul I

1

Banda lui Gordei Zerkalov îşi mai făcea de cap pe undeva, prin păduri. Încet-încet, oamenii lui Kolceak erau prinşi sau împinşi tot mai departe, în smârcuri. În timpul iernii mulţi dintre ţăranii mobilizaţi în armata lui Kolceak se întorceau spăsiţi în satele lor de baştină.

Fedot Artiuhin venise la Lokti printre cei dintâi. Parcă era un cerşetor, cu cojocelul lui rupt, pârlit noaptea pe lângă focuri, cu pâslarii ponosiţi de tot, cu vârfurile ridicate în sus, şi cu căciula de berbec năpârlită.

— O fi lepădat pe undeva tot ce a avut mai de preţ şi s-a gătit aşa ca să stârnească milă, se vorbea pe socoteala lui..

Fedot se duse îndată la Andrei, la sovietul sătesc, înfiinţat de curând.

— Să trăieşti, preşedinte, spuse el fără vlagă. Iacătă-mă. M-am înfăţişat... Dacă vrei, cheamă miliţia, fă cum

crezi. Şi văzându-l pe Feodor Semionov, care şedea la perete, îi făcu o plecăciune adâncă, mânat de cine ştie ce pornire. Apoi se mută de pe un picior pe altul, cu gândul să plece. Deodată îşi scutură însă căciula pe care o strângea în mână şi se lăsă greu pe scaun. Fie, chemaţi miliţia…

— Pentru ce? întrebă Veselov, cercetându-l cu luareaminte din cap până în picioare.

— Păi, eu… de… îngăimă Fedot, arătând din mână spre fereastră, în direcţia pădurii.

— Ei, de vreme ce ai venit, vezi-ţi de treburi, răspunse Veselov paşnic.

Atunci Fedot se instală pe scaunul nevopsit, soios şi începu să lămurească pripit:

— Păi, ce-s eu? Parcă m-am dus de bunăvoie… Rău am făcut că n-am plecat atunci cu tine. În schimb, am cărat lăturile lui Gordei. E-eh, ce să mai vorbesc! Şi după aia, ce era să fac? Mă gândeam şi eu: să trec la voi? Mă puneaţi numaidecât la zid. Şi apoi, nici Zerkalov n-avea să mă ierte, trimitea oameni de-ai lui să mă răpună. Te găsea – de! – pe atunci avea mâna lungă. Să rămân acolo? Tot pieirea mă pândea. Ori de glonţ, ori de ger. Pe când aici, am şi eu o căscioară, oricât de prizărită, şi o nevastă…

— Dar cine ţi-a spus c-o să te punem la zid? întrebă Andrei.

— Păi… Aşa se auzea la noi, acolo, răspunse Fedot, cam în doi peri. Se zicea că i-aţi ucis pe Ignat Isaev şi pe Kuzma Razinkin, fiindcă feciorii lor se războiesc de partea albilor. Da’ mai apoi, am auzit că şi Kuzma şi Ignat sunt teferi şi sănătoşi… Atunci, mi-a trecut prin minte: „Nu cumva ne sperie ăştia?” Noaptea, chibzuiam: dar eu ce-s? Sunt oare duşmanul tău, bunăoară? Aşa că, după ce am cântărit totul, am întins-

o spre casă.

Andrei râse.

— Bine ai cântărit, Fedot.

Artiuhin zâmbi şi el,

— Ei, vă mulţumesc… şi o luă spre uşă. Deodată, însă, se opri şi se uită îndărăt, spre Andrei.

— Mai doreşti ceva? îl întrebă Veselov.

— Păi, tot despre asta… Nu-mi vine să mă dumiresc. Zerkalov, când prinde pe careva… care a luptat pentru Soviete, îi şi ia viaţa, fără vorbă multă. Iar voi… Iacă, am venit, şi tu-mi spui: vezi-ţi de treburi. Nici de Ignat Isaev şi de Kuzma Razinkin nu vă atingeţi. Ciudat… Ia lămureşte-mă mai cu de-amăruntul.

— Doar te-am lămurit o dată, Fedot, răspunse Veselov. Ne dăm noi seama cine ni-i duşman, şi cine nu. Trăim asemenea vremuri, în care chiar multe familii s-au rupt în două. Curând au să se dumirească toţi pe ce lume trăim, aşa cum ai făcut-o şi tu,

— Ce, şi Ignat Isaev o să se dumirească? se miră Fedot. Nu-mi vine a crede…

— Ei, dacă-i aşa, să nu dea vina pe alţii. Dac-om vedea că unelteşte împotriva noastră, îl strivim. Acu', suntem destul de tari.

După ce Artiuhin ieşi, închizând uşa după el, Andrei se uită întrebător la Semionov, care şedea tăcut: nu cumva greşise? Semionov îl înţelese şi se sculă:

— E în ordine, Andrei. Ai procedat foarte bine.

Încruntându-şi sprâncenele stufoase, Semionov păşi prin încăpere de colo, colo şi, încheindu-şi credincioasa-i scurtă de piele, scorojită după atâţia ani de slujbă, spuse:

— Ei, eu am plecat. N-am ce să te mai învăţ. Văd că te orientezi bine şi singur, în toate privinţele. Bravo, Andriuşa, te ţii de nădejde pe picioare.

Andrei se tulbură şi întoarse capul, uitându-se pe geam. Semionov îi întinse mâna:

— Ei? Mai ai ceva întrebări? Nu? Atunci, la revedere!

— Drum bun, Feodor, şi să fie cu noroc.

Semionov se îndreptă spre uşă. În prag se întoarse:

— Mi se pare că mai ai ceva pe suflet. Hai, vorbeşte deschis.

După o clipă de şovăială, Andrei spuse:

— Mă gândesc mai demult la un lucru, Fedea… Uite, ai spus că m-am descurcat cum trebuie. M-am bătut cu Kolceak, de bunăvoie şi din toată inima. Dar tot n-am fost scris în partid. Se întoarse însă numaidecât spre Semionov şi adăugă cu un aer vinovat: Nu ştiu, o fi prea devreme pentru mine?

Semionov se apropie de Andrei, îl apucă de umeri, şi-l zgâlţâi uşor, rostind cu glas surd, oarecum cu ciudă:

— Andriuşa, de mult aştept să aud vorbele astea de la tine. Ştiam că le voi auzi. Am să te recomand chiar eu la comitetul raional de partid.

— Ei, îţi mulţumesc. Îţi mulţumesc, prietene, răspunse Veselov, aproape în şoaptă.

— Ba eu îţi mulţumesc, Andriuşa. La întoarcere dau pe la tine şi te iau la comitetul raional. Noroc.

Veselov rămase îndelung la fereastră, cu mâinile la spate, neclintit, parc-ar fi stat în poziţie de drepţi.

*

Fedot ieşi de la Veselov, călcând voios, şi-i strigă peste drum lui Tihon Rakitin, care se ivise de după colţ:

— Să-mi trăieşti, Tihon, şi alergă spre el cu paşi mărunţei.

— A, te-ai întors? îl întrebă Rakitin, întinzându-î mâna. Să trăieşti. Ai fost la Veselov?

— Da. M-am înfăţişat reglementar. Aşa şi aşa: am fost aghiotant şi vistavoi la Zerkalov.

— Şi nu s-a speriat de tine?

— Nu-u… Fedot zâmbi cu gura până la urechi, pierdută în părul des al bărbii. O, Doamne! În sfârşit o să dorm şi eu în pat, ca lumea. Dar tu ce mai faci?

— Iaca, m-am războit şi eu… cu d-alde tine.

— Asta aşa-i. I-am spus şi eu lui Andrei: da’ ce, parcă suntem duşmani?

A doua zi, când Fedot, în pofida gerului, spărgea lemne în ogradă, numai în haine de vară, Grigori veni la gardul de nuiele, îl privi în tăcere câteva clipe, apoi spuse:

— Ia uite… se vede că te-ai oţelit în detaşamentul lui Zerkalov. De ce nu pui ceva mai gros pe mătăluţă?

Fedot se întoarse şi aruncă toporul în zăpadă:

— A, tu eşti, Grişka? Nu, băiete, acolo nu prea te oţeleşti. Da’ tu unde ai făcut războiul? Nu cumva la Andrei în detaşament?

— Oamenii se bat între ei, dar eu de ce să mă bag? răspunse Grigori posac. Că n-am ce apăra.

— Da’ eu?… întrebă Fedot.

Întrebarea era dreaptă, dar Grigori nici n-o auzi parcă. Întors într-o parte, privi de-a lungul uliţei şi întrebă la rându-i, cu băgare de seamă

— Şi cum e cu Zerkalov?

— A, vrei să ştii? zâmbi Fedot. Nu cumva ai poftă să-ţi arăt şi drumul până la el?

— Mare nătărău eşti! Grigori scuipă în zăpadă. Cine se mai duce la el acu’? Cică-i sunt numărate zilele.

— Aşa-i, încuviinţă Artiuhin. Fug oamenii de la el pe capete. În curând, o să rămână numai ei trei: cei doi Zerkalovi, bătrânul cu fecioru-său, şi Lopatin.

— Şi Lopatin e cu ei?

— Da’ unde vrei să fie? E un fel de şef de stat-major.

— Aşa, rosti Grigori într-o doară şi se îndepărtă.

*

Odată cu cele dintâi zile calde, la Lokti sosi vestea că la Irkuţk fusese împuşcat „comandantul suprem” – Kolceak.

Adunaţi la soviet în fiecare seară, sătenii dezbăteau cu aprindere această ştire.

— Ei, Fedot, ai rămas fără „comandant suprem”, glumi Rakitin.

De obicei, Artiuhin întâmpina blajin asemenea glume. Acu’, se făcu însă stacojiu, roti capul în toate părţile şi se proţăpi mânios înaintea lui Tihon:

— De ce-ţi baţi joc de mine? De ce? Că am slujit la… Crezi c-am avut parte acolo de o viaţă dulce? Da’ tu…

Îi tremurau buzele, ca unui copil gata să izbucnească în plâns.

— Are dreptate, Tihon. Să nu mai vorbim despre asta. Hai, gata, îi luă Veselov apărarea lui Artiuhin.

— Da, da, chiar aşa! se oţărî Fedot. Auzi, mi-a pus în cap un „comandir soprem”. Las’ c-am aci, în sat, ditaimai comandiru… stă acasă, tolănit pe cuptor…

Fie că Fedot vorbea serios, fie că glumea, totuşi odaia îmbâcsită de fum se cutremură de râsete. Fedot se zăpăci o clipă, apoi îşi dădu seama ce şotie făcuse şi izbucni în râs, împreună cu toţi ceilalţi.

— Bine ar fi s-o păţească şi Zerkalov la fel, îşi dădu el cu părerea, după ce râsetele se mai potoliră.

— Nu-i nimic, Fedot, o să-l înhaţe şi pe Zerkalov, îl linişti Veselov.

După ce soarele topise zăpada şi zbicise câmpul, ţăranii din Lokti se apucară să-l scurme cu plugurile lor mâncate de rugină, desţelenind costişele, semănându-le la repezeală din ciururi şi din coşuleţe cu seminţe.

Grigori, cu mâinile vârâte adânc în buzunare, umbla

tăcut pe uliţe, privind în jur nepăsător, cu gândurile aiurea.

— Ară oamenii… spuse într-o zi taică-său, scuturându-şi bărbuţa spânatică. Grigori mormăi ceva nedesluşit. Ar trebui să arăm şi noi… măcar o deseatină, dar eu nu mai am putere. O să pierim de foame.

— Da’ la ce naiba să-mi mai rup şelele la plug? strigă Grigori. Faci bucate, şi ţi le ia Veselov.

Totuşi a doua zi ieşi la câmp şi semănă, mai mult de mântuială, o tarla arată mai dinainte.

Cam în cea din urmă zi de trudă, zăbovi până târziu la câmp. Amurgea când intră în crâng să-şi ia calul.

Aproape fără să se uite în jurul lui, îi puse frâul, îl despiedică şi dădu să-i sară în spinare, când deodată un om, păşind tiptil, ieşi de după copaci şi-i strigă cu fereală.

— Hei!

Grigori încremeni locului. Calul smuci din cap, îi smulse frâul din mână şi se dădu deoparte, începând să pască. Grigori nu făcea nicio mişcare: se holba la Lopatin, care stătea pe sub copaci, de parcă acesta s-ar fi întors de pe lumea cealaltă.

…Încă înainte de începutul semănăturilor, la Lokti se aflase că banda lui Zerkalov fusese stârpită. Veselov se îngrijise să anunţe acest lucru oficial, în auzul tuturor. Spusese că cei doi Zerkalovi, tatăl şi fiul, fuseseră prinşi, condamnaţi şi împuşcaţi, iar Lopatin pierise în ultima ciocnire. Grigori nu-l credea pe Veselov şi, într-o zi, îl întrebase pe Rakitin:

— O fi adevărat ce se vorbeşte pe seama Zerkalovilor?

— Ia şi citeşte. Uite, scrie şi despre Lopatin.

Grigori luase ziarul boţit, cu colţurile roase, şi citise

îndelung comunicatul despre lichidarea bandei lui Zerkalov. I-l dăduse înapoi lui Rakitin, fără să scape o vorbă.

Gândul că Zerkalov trăieşte, c-o să se ivească noaptea pe lăvicioară, lângă casa lui, îl apăsase mereu ca o piatră grea. Acum, îi căzuse povara de pe umeri.

În tot timpul acela, Grigori mai era frământat şi de alt gând. Numai doi inşi ştiau că el îi pândise nopţi de-a rândul pe partizanii lui Andrei Veselov: Terenti şi taicăsău. În cel mai rău caz, poate că mai aveau cunoştinţă de asta Gordei Zerkalov şi Lopatin. Or, acum, toţi aceşti martori nu se mai aflau printre cei vii. Iar taicăsău… ei, şi el era cu un picior în groapă…

Iată-l însă acum, la cinci paşi de el, pe Lopatin, în carne şi oase, murdar, păros ca o fiară. Îi pândea încordat fiece mişcare, cu mâna-n buzunar. Grigori îşi dădea seama că avea acolo ori un nagan, ori un cuţit.

În cele din urmă, Grigori rosti abia auzit:

— Ei, ce vrei de la mine? Ţi-o fi foame. Stai o clipă. Mi-a mai rămas ceva, şi el arătă din cap spre căruţa în care urcase plugul şi boroana.

Lopatin clătină din cap şi scoase mâna din buzunar.

— Nu-u! Nu-s flămând. Deocamdată, au grijă nişte oameni milostivi să mă îndestuleze cu de-ale gurii. Ia fă-te-ncoace! Hai, apropie-te!

Grigori nu avea altceva de făcut decât să se supună. O clipă după aceea, şedeau amândoi pe iarbă, rezemaţi cu spatele de trunchiul unui pin uriaş.

— Scria la ziare că te-au ucis şi că pe Zerkalovi i-ar fi împuşcat, spuse Grigori.

— Pe Gordei… da, într-adevăr, l-au ucis, fie-i ţărâna uşoară, răspunse Lopatin cu glas înăbuşit, pieptănându-şi barba cu degetele, dar Terenti a fugit, pe când îl duceau să-l împuşte. Zicea că era o noapte

întunecoasă şi s-a făcut nevăzut în beznă. În privinţa mea, vezi bine că au minţit. În ultima luptă, a tras careva în mine. Am zăcut în nesimţire, până seara. Deodată, mă întoarce cineva pe spate şi aud: „S-a isprăvit cu tâlhăroiul de Lopatin, secătura! O să-l îngropăm mâine.” Şi-au plecat. Până dimineaţa, m-am târât departe de acolo. Se pricep dumnealor să taie piroane despre noi, urmă Lopatin. Dar uite că trăim… Ai un ordin de la Terenti…

— Ce?

Lopatin tresări. Mâna lui, în puterea obişnuinţei, lunecă în jos, spre buzunar.

— Ptiu, drace! rosti, el surd. De ce naiba zbieri?

— Cine? Eu? Eu nu… bolborosi Grigori. Cum, am zbierat? Eram cu gândul în altă parte.

— Auzi, Terenti ţi-a dat ordin… în privinţa lui Veselov. Trebuie să-i faci seama, şi fără zgomot, spuse Lopatin, deodată rece, aspru. Cum o faci, cum o dregi, te priveşte. Terenti a spus: să nu-i treacă prin minte lui Grişa să se împotrivească. Să-şi aducă aminte, zice, în ce loc ne-a dus taică-său. Ei, ai înţeles?

Grigori ar fi ţipat în gura mare: „Secăturilor! Mă lăsaţi odată-n pace, ori ba?” Dar, în loc de aceasta, îi ieşi din gură doar atâta:

— Bine… Ce să mai…

— Ei, aşa, da. Treaba mea e să-ţi fac cunoscut ordinul. Pe urmă, trimit un om de nădejde ca să vadă dacă a fost îndeplinit şi cum.

— Bine, răspunse Grigori nepăsător, cu gândul în altă parte.

Aceasta îl făcu pe Lopatin să se pună în gardă. Se întoarse brusc spre el:

— Cum adică, bine?

— Păi… o să fac totul întocmai.

— Aşa, da... Ei, eu am plecat. Deocamdată s-auzim de bine.

Lopatin se ridică. Grigori rămase pe loc. Îndată ce Lopatin făcu însă primul pas, Grigori sări în sus, îl apucă de picioare şi-l trase scurt spre el. Lopatin se prăbuşi cu faţa în jos, strivind cu pieptul buruienile uscate. În aceeaşi clipă, degetele încârligate, înăsprite de munca pământului, tari ca fierul ale lui Grigori se înfipseră în gâtul fostului negustor.

— Ticălosule! mugi Grigori în întuneric, cu glas răguşit. Acu' du-i ordinul lui Gordei... pe lumea cealaltă!

În prima clipă, Lopatin izbuti să se răstoarne pe spate, zvârlindu-l cu uşurinţă pe Grigori de pe el. Căzând alături, Grigori nu-i scăpă însă gâtlejul din mâini. Strângându-l ca în cleşte, sări din nou călare pe Lopatin. Acesta hârâia, se silea să desprindă cu ambele mâini degetele înfipte zdravăn în gâtul lui. Dându-şi seama că nu poate s-o facă, începu să se caute prin buzunare, scoase cuţitul şi, aproape fără a-şi face vânt, îl izbi pe Grigori în coastă.

Lovitura fusese însă prea slabă. Lopatin era aproape sugrumat. Îl părăsiseră puterile. Cuţitul lunecă doar pe coastele lui Borodin, fără să-l rănească grav.

De astă dată cumplita putere a mâinilor sale îi fusese de folos lui Grigori.

*

Grigori se întoarse acasă târziu, după miezul nopţii. Deshămă calul, intră în odaia lui, îşi scoase hainele pătate uşor de sânge, le aruncă sub pat şi se culcă. Nici nu-şi mai simţea rana din coastă. Nu închise însă ochii decât spre ziuă. După ce adormi, visă că cineva intrase în odaie şi se vârâse în pat. Se trezi, aruncă pătura la o parte şi se ridică în capul oaselor.

Se luminase de mult; soarele își revărsa razele pe fereastră. Taică-său era în odaie. Întorcea cu bățul pe toate fețele haina lui pe care o scosese de sub pat, mânjită de noroi și de sânge.

— Hei! Ce cauți aici? strigă Grigori speriat.

— Nimic, băiete. Ai isprăvit cu semănatul?

În prima clipă, Grigori nu fu în stare să răspundă nimic. Glasul tatălui său răsunase neașteptat de blând, de îngândurat, ba chiar duios.

— Ei… am isprăvit, răspunse în cele din urmă Grigori, zăpăcit.

— Dar ce-i asta? întrebă bătrânul cu același ton, împungând hainele cu bățul. Mi-am zis: de ce o duhni iar a baltă-n casă? Uite, totu-i murdar, plin de noroi. Când mă uit, văd că nu degeaba l-ai amenințat deunăzi pe taică-tău. Nu cumva ai dezgropat oasele țiganului? Și acu', încotro o să le duci? La Veselov?

— Ia tacă-ți gura! răcni Grigori și, sărind jos, zvârli hainele cu piciorul înapoi, sub pat, și se întoarse spre taică-său. Ce oase am dezgropat? Ce tot îndrugi?

— Ei, poate că nu le-ai dezgropat. Poate că, dimpotrivă, ai îngropat pe cineva, doar nu ești la începutul începutului. De unde ai sânge pe haină? Ia uite… Și aci, pe cămașă… Vorbește! Bătrânul ridică bățul și aproape că-l împunse pe Grigori în coastă cu el.

Grigori își acoperi rana cu cotul. Piotr zâmbi, se așeză pe scaun și-și puse bățul între genunchi, sprijinindu-se în el cu amândouă mâinile.

— Totuși, Grișuha, ești un netrebnic! rosti Borodin cu obidă în glas. Pe cine ai amenințat tu? Pe taică-tău! Nu m-am speriat. De murit tot o să mor curând. Dar obida asta n-am să ți-o iert, diavole, nu ți-o iert până la moarte! Deodată, izbucni în plâns cu lacrimi puține, de

bătrân, ştergându-şi-le cu degetul mic, uscăţiv şi zbârcit. Pentru cine mi-am bătut eu capul? Cine putea să ştie că totul o să se întoarcă... aşa? Şi tu cum ţi-ai arătat mulţumirea faţă de taică-tău?! Ia spune, dacă aş sufla şi eu o vorbă despre tine? Te-ar strivi Andriuha ca pe un păduche! Ai lăsat atunci haina să-ţi putrezească...

Grigori şedea pe pat cu mâinile încleştate în marginea saltelei. Îi venea să se repeadă la taică-său, aşa cum se repezise în ajun la Lopatin, să i se înfigă în gât. Poate că ar fi făcut aşa ceva, dacă bătrânul ar mai fi scos o vorbă.

Dar bătrânul nu mai spuse nimic, doar îşi privea feciorul cu ochii plini de ură.

2

În pădurile din jurul satului Lokti, în luminişuri pustiite cândva de pârjol, acum năpădite de ierburi înalte, dese, printre dâmburi presărate cu tufe, mângâiate de soare, mişunau vulpile. Adeseori, căutându-şi hrana, ele pătrundeau în sat după pradă, furişându-se spre coteţele găinilor.

Simţind sălbăticiunea, câinii se repezeau la ea. Vulpea fugea în pădurea salvatoare, se rostogolea ghem în vizuină, se ascundea în colţul cel mai îndepărtat, se lipea de pământ tremurând, privind speriată prin întuneric cu ochii ei verzui. Uneori, stătea îndelung în ascunziş – o zi, două, trei. Pe urmă, se târa cu băgare de seamă, pe burtă, până la gura vizuinii, adulmeca, se uita în toate părţile şi, dacă nu simţea

nicio primejdie, sărea afară mistuindu-se în desişul pădurii.

Cam în felul acesta se purta şi Grigori. După vorbele pe care le schimbase cu taică-său, nu mai ieşise din casă câteva zile, supraveghind încordat fiece mişcare a acestuia.

Bătrânul îi ghicise gândurile şi zâmbea dispreţuitor:

— Ei, fii fără frică. N-o să te dau de gol.

Grigori vedea acum viaţa într-o lumină tare ciudată. Părea că toate sunt la fel ca altădată. Primăvara, ţăranii, ca totdeauna, cutreierau costişele din preajma satului, arau tarlalele nu tocmai zvântate ale lui Lopatin şi Zerkalov. Dar, după ce terminau treierişul, nu mai cărau grânele în hambarele stăpânilor, ci la ei acasă. Era ceva neobişnuit în asta. Părea că din clipă în clipă aveau să se ivească proprietarii tarlalelor, să scotocească tot satul, gospodărie cu gospodărie, scoţând din lădoaiele de scânduri grâul uscat, vânturat cu îngrijire, în ţipetele, urletele şi plânsetele oamenilor.

Grigori ştia însă că, orice ar fi fost, Lopatin n-avea să se mai întoarcă…

*

Viscolul urlase sălbatic, fioros, toată iarna. Gerul năprasnic făcea pereţii caselor de lemn să trosnească. Crengile copacilor, tari ca vergile de fier, se legănau, scoţând clinchete de metal în bătaia vântului.

Ţăranii din Lokti se adunau la soviet, în fiecare seară, stând de vorbă despre războiul care mai bântuia încă undeva.

— Iacătă, de un an i-au sucit lui Kolceak gâtul, dar războiul nu se sfârşeşte deloc, spuneau sătenii.

— Pavel Tumanov al nostru, şi alţii ca el, încă se mai războiesc. Poate că unii nici n-or mai fi în viaţă…

— Andrei, ia lămureşte-ne, ce să fie la mijloc? Când o

să se isprăvească toate astea?

Veselov îşi freca bărbia netedă, rasă cu îngrijire, îşi aprindea ţigara groasă de la lampa de masă şi răspundea:

— Lui Kolceak i-au sucit gâtul, e adevărat. Bine ar fi însă dacă se afla doar un Kolceak pe lume, dar mai sunt mulţi ca el, duşmani ai poporului muncitor! Nu demult, la începutul iernii, în Crimeea a mai fost strivit un Kolceak de acolo, unul Wrangel.

— I-au făcut seama? întrebă cineva dintr-un colţ întunecos, unde nu ajungea lumina slabă a lămpii cu gaz.

— Nu. A scăpat, lepra. A fugit peste mare, răspunse Andrei.

— La naiba! Cum?

— Ei, şi-apoi felurite ţări au trimis trupe împotriva noastră. V-am mai spus doar că le-am măcinat, că am alungat tot ce a rămas din ele. Acu', numai japonezii se mai ţin în Extremul Orient, dar se vede din toate că în curând au să-şi ia tălpăşiţa, şi atunci pesemne că războiul o să se sfârşească.

— De s-ar sfârşi cât mai curând! Să nu ne mai ia grânele... Ehei, ce mai viaţă ar fi atunci! Ia spune, Andrei, şi anul ăsta ne iei totul?

— Nu totul, ci prisosul, răspunse Veselov cu asprime. Şi adăugă pe acelaşi ton: De-o trebui, vi-l iau.

— Păi, noi ne dăm seama, ce să mai vorbim...

Într-o zi însă – sosise luna martie – Veselov chemă el însuşi sătenii la soviet, îi cercetă pe toţi cu privirea şi declară solemn, bucuros:

— Iacătă... Acum n-o să vă mai ridic prisosul de grîne! Și flutură ziarul pe care-l aţinea strâns în pumn. Strângerea surplusului obligatoriu de produse agricole se înlocuieşte cu impozitul în natură.

— Ori una, ori alta, tot un drac... Ce uşurare-i pentru noi? răspunseră mai multe glasuri.

— Ciudaţi mai sunteţi, zău! strigă Veselov. Ia daţi-vă mai aproape de masă, că vă lămuresc numaidecât...

Primăvara, ţăranii arară nu numai pământul lui Zerkalov, al lui Lopatin, ci şi vreo jumătate din tarlalele lui Borodin.

Înainte de începerea semănăturilor, se întoarse în Lokti Pavel Tumanov, un bărbat neobişnuit de înalt, fălcos, cu fruntea lată, cu ochii bulbucaţi. Cu toată expresia lui neprietenoasă, acest om tăcut avea o fire blajină şi de înţeles.

Tumanov semănă o tarla alături de Grigori, pe pământul acestuia. Borodin arunca spre el priviri piezişe, dar nu îndrăznea să-l gonească.

Grigori ştia că Tumanov luptase la Perekop, împotriva lui Wrangel. Într-o zi îl întrebă cine era acel Wrangel. Pavel răspunse scurt:

— Wrangel e un baron, un fel de amiral Kolceak al vostru.

— A-a! făcu Grigori şi-şi spuse în gând: „Al nostru? Nevastă-ta, da, a fost a noastră!”

Altă dată, Tumanov îi spuse:

— Tu, Grigori, ai pământ mai mănos, fiindcă e taman la poala costişei. Al meu e cam istovit. Cum să ne înţelegem ca să fie tarlalele la fel, ce zici?

Grigori îl asculta, simţind că n-o să se poată stăpâni să-l pocnească. „Ia te uită! Da’ ce, pământul e al tău? gândea el, întorcându-şi privirea ca să nu mai vadă faţa lătăreaţă a lui Tumanov, pe care nu-l putea suferi de mult. Drace! Păcat că nu te-au îngropat acolo la... cum îi zice? La Perekopul ăla...”

Totuşi nu-i răspunse, muncindu-şi mai departe pământul de la poala costişei.

Era tot mai tăcut, tot mai închis în sine. Umbla prin sat cu mâinile vârâte temeinic în buzunare, privind încolo şi încoace printre gene, fără nicio expresie.

Nu intra în vorbă cu nimeni şi nimeni nu-i spunea nimic.

Când se întâlnea întâmplător cu Veselov, acesta îl privea lung, dar nu se lega de el. Uitase oare? Nu, nu uitase. Altfel n-ar fi fost atât de arzătoare privirea cu care îl pironea pe Grigori, făcându-l să se zgribulească.

Uneori, Duniaşa Veselova trecea liniştită, fără grabă, prin faţa casei Borodinilor. Grigori o vedea pe geam şi vechea ură faţă de lumea întreagă clocotea din nou în sufletul lui, asemenea valurilor ce goneau vijelios spre malul lacului.

Totodată însă ceva viu, ce aducea cu vechiul lui simţământ pentru Duniaşka, îi tresălta în inimă, fără să ţâşnească însă în afară, potolindu-se repede, aşezându-se la fund, ca nisipul mărunt stârnit de o piatră aruncată în bulboana unui râuleţ. Duniaşka pierea din vedere, dar Grigori tot mai stătea la fereastră, privind în gol, fără să se gândească la nimic. Vântul gonea de-a lungul uliţei, spulberând frunzele uscate ale plopilor, învolburându-se pe sub garduri, pe sub ferestrele izbelor de bârne înnegrite de vreme.

Adeseori, Anna Tumanova trecea şi ea grăbită pe lângă casa Borodinilor. Şi ea păşea dreaptă, mândră.

„Ia uite, scârnăvia... Umblă şi ea cu nasul pe sus, gândea Grigori, strâmbându-se de parcă l-ar fi durut măselele. Ar trebui să-i spun bărbatului ce-a făcut în lipsa lui. Ca să nu mai ridice coasa...”

...Asta se întâmplase cu câteva săptămâni mai înainte, pe vremea secerişului. Seara, înainte de a isprăvi munca, Anna îi spuse bărbatului ei că se duce în pădure, să cosească două-trei braţe de iarbă pentru

căluţ, ca să aibă ce mânca peste noapte. Grigori luă hăţul şi se duse după ea, ca şi când ar fi vrut să prindă calul.

Zărindu-l pe Grigori printre copaci, Anna se opri din cosit şi se întoarse spre el, liniştită, aşteptând să vadă ce vrea. În această mişcare, în expresia ochilor oarecum înguşti, îndreptaţi asupra lui, era un avertisment. Altădată supusă, ascultătoare, stătea acum pe pământul jilav, curăţat de iarbă, dreaptă, hotărâtă, cu buzele strânse.

Totuşi Grigori încercă să zâmbească, îndreptându-se sprea ea.

— Ei, Anna, ce mai faci?

Ea nu se dădu îndărăt, doar ridică uşor coasa şi-i spuse:

— Vezi-ţi de drum…

Grigori întrebă zâmbind:

— Ce, ţi-e frică de mine? Altădată erai mai îndrăzneaţă.

— Altădată, n-aveam ce mânca. Iar tu te bucurai de sărăcia noastră, trântorule!

Grigori zăbovi câteva clipe în iarba înaltă, care şi începuse să se ofilească. Anna ridică din nou coasa:

— Hai, cară-te, cât mai eşti teafăr…

…Şi acum, petrecând-o cu privirea de la fereastră, se gândea că ar trebui să-i spună lui Pavel ce făcuse Anna în lipsa lui. Îşi dădea seama însă şi el că asemenea gânduri n-aveau niciun rost, că nu va avea curaj, nu va îndrăzni să destăinuie aşa ceva.

Curând după aceea, oamenii din Lokti începură să discute chestiunea organizării comunei. Grigori îl văzuse de mai multe ori prin sat pe fostul deportat Feodor Semionov şi-şi spunea în gând: „Să ştii că acum e cineva. Ia uite cum se ţine Andriuha după el…”

Zănaticul Fedot Artiuhin se foia prin sat mai mult ca toţi ceilalţi, oprea în drum pe fiece trecător şi-i spunea aproape, la ureche:

— Auzit-ai? Andriuha face comuna. Ai? Ce zici? Eu aşa cred: să intru, fără doar şi poate. Şi Feodor Semionov dă acelaşi sfat. Ai? Doar îs în partid amândoi, el şi cu Andrei. Îs, cum le zice, bolciovici. Ei n-o să te sfătuiască de rău. Vasăzică, o să arăm şi o să semănăm cu toţii la un loc.

— De arat om ara, dar oare n-om ajunge cu toţii cerşetori? se codeau unii.

Atunci Fedot se oţăra:

— Totuşi, frate, azi e Puterea sovietică… şi comunele astea, ştii… nu se fac aiurea. Trebuie s-o pricepi şi tu.

Stepan Alabughin îşi dădea cu părerea mai temeinic, mai convingător:

— De vreme ce n-am cal, o duc greu de tot. E adevărat, Andrei mă ajută, după putinţă. Cu comuna da, o să am şi eu întotdeauna parte de o bucată de pâine. Da, am să-i urmez pe bolciovici.

Potrivit obiceiului său, Grigori trăgea cu urechea la asemenea vorbe, dar niciodată nu se amesteca în discuţii. Vedea că „bolciovicii” nu erau urmaţi doar de fostul lui argat, ci aproape de tot satul. Prin urmare, căile lor se despărţeau.

Taică-său, bătrân sfrijit ca o lămâie stoarsă, zăcea acum mereu în odaie, la pat.

Grigori nu ştia ce anume îl făcuse să cadă la pat – boala, bătrâneţea, ori altceva. Îi părea însă bine că stă acolo nemişcat. Când pleca, încuia uşa odăii şi-şi vâra cheia în buzunar.

În fiece dimineaţă, bătrânul, oftând şi gemând, se dădea anevoie jos din pat şi se târa până la laviţa de lângă perete, clătinându-se, lăsându-se moale pe ea.

După ce-şi trăgea răsuflarea, deschidea fereastra cu mâna tremurătoare, galbenă ca ceara. Grigori arunca spre el priviri neliniştite, pline de îngrijorare. Într-o zi, îi spuse ursuz:

— O să răceşti acolo, la fereastră. Dă-te la o parte.

— Măcar să trag olecuţă în piept reveneala pământului.

Bătrânul tuşea îndelung, zguduindu-şi tot trupul vlăguit, piripiriu, apoi îşi îndrepta spre fiu-său privirea ochilor lăcrimaţi:

— Nu-ţi fie frică: nu sar afară. Acu', nici pe uşă nu mai pot ieşi. Aşa că degeaba mă încui înăuntru... temnicerule... Grigori dădu capul pe spate, zvâcni din buză şi-şi întoarse privirile. Ia nu-ţi întoarce botul. Ce, te ustură ochii când auzi un adevăr?

— Da' ce temnicer sunt eu? întrebă Grigori pe acelaşi ton.

— Eşti... că încui uşa. Dar la limbă poţi să-mi pui lacătă, ai? Ia gândeşte-te, băiete, adăugă bătrânul, veninos.

Grigori îşi săltă iar capul şi se apropie iute de el:

— Ce vorbeşti, tată? şi glasul lui tremură, se întrerupse. Trebuie să iubeşti adevărul, zici? Dar dacă e un adevăr care mă loveşte ca un cuţit în inimă, ai? Atunci?

— Păi, d-aia-ţi spun: hai, născoceşte o lacătă pentru limba mea. Încui uşa de nădejde – nici eu nu pot să ies afară, nici altul nu poate veni la mine. Mai cu seamă, Andriuha...

— Tată! Grigori păşi spre el, încleştând pumnii, stacojiu în obraz. Eu n-am ce să născocesc... Ai născocit matale, înaintea mea, când ai... ţinut-o încuiată pe mama şi ai băgat-o în mormânt...

Piotr zăbovi cu răspunsul, de parcă n-ar fi fost

nicicum în stare să priceapă ce spunea fiul lui. Pe urmă, rosti liniştit, scuturându-şi părul rar, încâlcit, din creştetul ţuguiat al capului:

— Du-te de-aici, Grişka… mama ta de câine! Ţi-e frică şi de tat-tu. Trăieşti ca un…

Voia să mai spună ceva, dar îl înăbuşi tusea şi dădu din mână, târându-se încet, înapoi, spre pat.

Curând după aceea se simţi şi mai rău. Nu se mai ridica din pat şi nu mai vorbea cu Grigori decât arareori şi puţin. Doar din când în când, îl întreba:

— Ei, ce-i cu prăpădita aia de comună? Nu s-a ales praful de ea?

— Deocamdată, nu…

— A, aşa. Vânzătorii de suflete, mama lor! Şi tot Andriuha-i capul răutăţilor?

— Tot el.

Cu alt prilej, bătrânul spuse:

— Uite ce e, Grişuha. Ia spune-mi… Umbli prin sat, ca un câine de pripas, adulmeci, de atâţia ani… Tăcu o clipă, apoi îl întrebă, fără ocol: N-ai de gând să intri în comună, ce zici?

— Şi dacă se iveşte alt Kolceak?

— Aşa, aşa, hm!

— Ei, atunci, pe unde scoţi cămaşa?! întrebă Grigori încet, întorcând privirea.

Bătrânul se topea din picioare, vădit, cu fiece zi tot mai mult, gata să se stingă, ca o lumânare ce se mistuie. Cu puţin înainte de a muri, îşi chemă fiul şi îl întrebă:

— Ce, a nins afară?

— A nins.

— Eu mor, Grişuha. Ştiu c-o să-ţi pară bine. Grigori nu răspunse. Nu mi-e frică de moarte, mi-am trăit traiul, slavă Domnului, urmă bătrânul, după ce-şi dădu

seama că n-o să capete de la fiu-său niciun răspuns, nicio vorbă bună. Dar îmi pare rău că rămâi tu, ca să spurci pământul ăsta păcătos.

— Şi ce-ţi pasă? cârti Grigori.

— Doar îmi eşti fiu, Grigori. D-aia mi-e necaz. Bătrânul vorbea dogit, cu întreruperi, de parcă ar fi avut ceva în gât, căscând gura mică, fără dinţi, şi trăgând aer în pieptul lui teşit care i se ridica fără vlagă, pripit. Fiecare trăieşte cum îl taie capul, îşi urmează drumul său… hârâia bătrânul. Cum se petrec lucrurile pe lumea asta? Ăl tare stă drept, ăl slab se încovoaie în bătaia vântului. Iar tu, niciuna, nici alta, stai popândău, fără rost, ca un lemn putred în lac.

Grigori se lăsa, lângă pat, de pe un picior pe altul.

— Ei, isprăvit-ai?

— Încă nu. Vorba aia, ce-am crescut şi ce-a ieşit – am crescut un fiu şi când colo a ieşit un porc. Măcar de-ai intra în comună, tot aş zice că ţi-ai găsit locul. Te-aş blestema, dar aş şti măcar pentru ce.

Piotr răsufla greu, şuierător, în aerul stătut din odaie. Gâtul pirpiriu, roşu, i se încorda, părând şi mai subţirel. Vinele albastre îi ieşiseră în afară prin pielea zbârcită, roasă parcă.

Făcu o sforţare, înghiţi în sec şi încheie cu glas dogit:

— S-a isprăvit cu toate… Să-mi faci măcar un gărduleţ de fier la mormânt, ca să mă aleg şi eu cu ceva din agoniseala mea…

Începu să răsufle şi mai des, apoi închise ochii.

Grigori nici nu ştiu când murise taică-său. Dimineaţa, când intră în odaia acestuia, simţi deodată ca şi cum ar fi avut un sloi de gheaţă în piept care prinse să se topească, să se fărâmiţeze. Şuviţe reci i se scurgeau de-a lungul spatelui, pe braţe, ajungând până la inimă.

Taică-său zăcea în pat, cu capul căzut de pe pernă,

şi-l privea ţintă cu un ochi sticlos, înspăimântător, parcă l-ar fi întrebat: „Ei, ţi s-a împlinit visul? Iată, am murit. Tot ce-am ştiut am luat cu mine.” Celălalt ochi îi era închis.

Zguduit de această privelişte, Grigori se repezi afară şi se aşeză pe scara acoperită de zăpadă. Încet-încet îşi simţea sufletul amorţit tot mai uşurat. Zări nişte săteni trebăluind pe malul lacului. Îl văzu şi pe Veselov printre ei şi-şi spuse în gând: „Aşa, Andriuha… Acum n-o să mai iasă undelemnul la suprafaţă. Caută acul în carul cu fân…”

Pe neaşteptate, zâmbi, fără a şti nici el de ce. Se ridică, intră în odaie, descheie repede cămaşa la pieptul tatălui său, ferindu-se de privirea ochiului mort, şi dădu de punga de piele, rece, aproape goală. Nu avea răbdare să dezlege sfoara şi trase de pungă. Dar sfoara, tare, nu se rupea. Atunci, smuci de ea din răsputeri. Trupul firav, uscăţiv, al mortului zvâcni şi el, se ridică puţin, ca viu, şi se prăbuşi la loc, pe perne.

Grigori îl înmormântă pe bătrân a treia zi. Îi săpă singur groapa – nimeni nu veni să-l ajute, nici măcar să-i spună o vorbă bună. Lovi de câteva ori cu cazmaua în pământul ud, amestecat cu zăpadă, apoi se întoarse cu spatele la vânt, fumând îngândurat.

Se întreba poate dacă într-adevăr „untdelemnul” n-avea să mai iasă la suprafaţă. De era să-l creadă pe Lopatin, Terenti Zerkalov mai hoinărea pe undeva prin lume…

3

După ce-l înmormântă pe taică-său, Grigori nu dormi toată noaptea. Asculta cu încordare: nu cumva se auzea măcar un zgomot, oricât de slab, din bucătărie, unde dormea bătrână bucătăreasă? Casa era însă cufundată într-o linişte adâncă.

„Doamne! Nu cumva murise şi ea?”…

Dar baba Daria trăia. Dimineaţa, Grigori o auzi păşind dincolo de uşă, târându-şi picioarele, mutând ceva din loc, oftând des şi greu.

Înainte de prânzişor, Grigori ieşi în ogradă, curăţă în staul şi aruncă vacii un braţ de fân. Apoi stătu îndelung locului, sprijinit în coada furcii, privind cum se cerneau din văzduh fulgii deşi şi mari de nea.

Se întoarse în casă şi intră în bucătărie. Prânzişorul nu era încă pe masă. Muşamaua veche de pe ea, ştearsă cu îngrijire, lucea mat, răsfrângând lumina verzuie de afară.

— Da’ ce-i cu matale? strigă Grigori spre bătrână, nemulţumit. Nu te-ai sculat la timp? Doar e vremea prânzişorului…

Nu-şi isprăvi însă bine vorba, dând cu ochii de bătrână. Stătea lângă cufăraşul de lemn, deschis, îmbrăcată, încotoşmănată cu broboada de lână albicioasă, plină de rupturi. Ţinea în mână o bocceluţă în care, de bună seamă, îşi strânsese lucruşoarele.

— Ce-i cu matale? strigă Grigori din nou, dându-şi seamă oarecum ce gânduri avea bătrâna.

— Plec, rosti aceasta cu glas stins.

Părea că, în clipa aceea, Grigori îi auzea pentru întâia

oară glasul.

— Ce vorbeşti anapoda? Unde pleci?

— Hai, dă-te la o parte, spuse bătrâna, tot atât de încetişor, făcând un pas înainte.

Fără să vrea, Grigori se trase înapoi, lăsând-o să treacă. Când o văzu însă lângă uşă, o ajunse din urmă şi o apucă de umăr. Bătrâna se clătină, cât pe ce să cadă, dar izbuti să se ţină de clanţă.

— De ce pleci? Cum o să trăim de acu' încolo, şi matale, şi eu?

Bătrâna îi dădu jos mâna de pe umăr şi, clătinând din cap, răspunse:

— Oi scoate-o eu la capăt într-un fel. S-or mai găsi oameni milostivi pe lume. Şi-apoi, nu mai am multe zile de trăit, nu pot să mai stau, odată ce miroase a mormânt în casă. Nu fiindcă ţi-a murit părintele, Dumnezeu să-l primească în împărăţia cerurilor. De mult aş fi plecat, dar… îi era frică de tine. Zicea: dacă pleci, mă sugrumă Grişka. D-aia am stat. Acu', însă, iartă-mi vorba fără ocol…

Bătrână vorbea încet, anevoie, oprindu-se mereu. Grigori o asculta cu capul în piept. Când îl ridică, bătrână nu mai era în odaie.

Şi astfel, Grigori rămase singur cuc în casa pustie. Singur era în lumea întreagă.

Ziua umbla de colo, colo, fără rost, prin odăile care răsunau, asculta urletele înciudate ale viforniţei în hornuri, şi-i venea şi lui să izbucnească în urlete, să dărâme toată casa, bârnă cu bârnă, tot satul. Noaptea se trezea scăldat în sudoare rece şi ţipa, fără voie: taică-său îl privea ţintă din întuneric, cu un ochi tulbure, verzui. Îl privea îndelung, batjocoritor. Încet-încet, capul bătrânului se mistuia în beznă, trăsăturile feţei cunoscute piereau în întuneric, dar luminiţa

rotundă a ochiului licărea, licărea înfiorător, ca o stea singuratică pe cerul negru. În cele din urmă, se stingea şi ea, se preschimba într-un punctuleţ luminos şi se făcea nevăzută. Atunci Grigori se scula din pat, umplea căuşul cu apă rece şi bea îndelung, clănţănind cu dinţii pe tinicheaua căuşului.

Într-o zi – se desprimăvărase – o întâlni în uliţă pe orfana Aniska. Arunca în toate părţile priviri agere, păşind sprintenă ca o şopârlă. La început nici nu-şi dădu seama că era ea. Crescuse. Înfăşurându-se în haina ei sărăcăcioasă, numai petice, ca să se apere de vântul rece, fata arunca priviri speriate în jur. Zărindu-l pe Grigori, coti repede într-o uliţă. Grigori strigă:

— Ia stai… Doar nu te mănânc. Unde te duci?

Fără să se oprească, Aniska se uită peste umăr şi o luă la fugă. Grigori se opri locului, îngândurat, şi făcu cale întoarsă.

După vreo două zile, o întâlni din nou la marginea satului. De astă dată, ea nu mai avea încotro s-o ia. Se opri uitându-se la Grigori, ca o mică sălbăticiune încolţită.

— Ce te uiţi aşa? zâmbi Borodin. Doar te-am întrebat unde te duci?

— Umblu şi eu de colo, colo. Poate capăt o coajă de pâine, răspunse Aniska, fără să-şi ia de la el ochii albaştri, speriaţi, pândindu-i cu luare-aminte fiece mişcare. Dar Grigori stătea liniştit, fără să-şi scoată mâinile din buzunare.

Zdrenţele ei murdare duhneau greu a putreziciune, a trup de mult nespălat. Grigori se aşează în dreptul vântului. Dându-şi seama de pricina pentru care se mişcase din loc, Aniska roşi, lăsând capul în jos.

— Iarna m-am adăpostit acolo, spuse ea arătând spre pădure. Ei, acu’ am s-o duc mai uşor dacă a dat

soarele…

— Şi eu am rămas singur pe lume. Taică-meu a murit astă-toamnă, ai auzit?

— Am auzit…

Fetei îi era frig, călca mereu pe loc. Capul ei, legat cu o cârpă în loc de basma, se întorcea neliniştit când la dreapta, când la stânga. Şuviţe de păr grele, scăpate de sub cârpa galbenă, fluturau în vânt.

Întreaga ei înfăţişare amintea de ceva boţit, destrămat, tăvălit prin noroi. Fusta peticită, bluza murdară, bărcile fără formă din picioare, cârpa de pe cap şi, în sfârşit, părul ciufulit o făceau să pară o babă. Numai ochii mari, de un albastru adânc, între genele lungi, dese, erau limpezi, tineri, părând că nu-s ai ei.

— Ţi-e foame? o întrebă Grigori, privind cu luare-aminte zdrenţele de pe ea.

Fără a răspunde, fata îşi lăsă capul în piept, dând să treacă pe lângă el.

— Ia te uită… eşti mândră. Unde-i sărăcie, nu-ncape fudulie…

— Nu vreau nimic… murmură Aniska încetişor, întorcându-se spre el.

— Uite ce e… Vino la mine să speli pe jos. N-a mai spălat nimeni de luni de zile. Praful e gros de două degete peste tot.

— Nu viu… răspunse Aniska, tot atât de încet, abia auzit… Ai câini…

— A, asta era? Vasăzică, n-ai uitat? Nu, de mult nu mai am câini. Dacă faci treabă o să-ţi dau o fustă şi o bluză.

Fata se opri în loc, nehotărâtă. Luminiţe de neîncredere i se aprinseră în ochii mari, luminându-i feţişoara prelungă, ca de copil.

— O fustă… şi o bluză? Nu mă minţi?

Grigori îşi văzu de drum, mormăind în mers:

— Ei, treaba ta… Gândeşte-te…

A doua zi de dimineaţă, Aniska veni. Trecu sfioasă pragul şi se opri în loc, şovăielnică. Grigori nu se sculase încă din pat.

— Ei?

— Uite, am venit… Ziceai… Ochii Aniskăi îl priveau speriaţi, lipsiţi de apărare, rugători.

— Uite, colo, găleţile, ligheanul, cârpele. Apă – e lacul plin. Ei, ce te zgâieşti la mine?

Aniska apucă găleţile şi se repezi spre lac.

Înainte de a se întoarce cu apa, Grigori se sculă din patul murdar şi se îmbrăcă încet. Rufele lui erau şi ele murdare, soioase. Se strâmbă şi privi pe geam, îngândurat. Aniska se întoarse cu găleţile pline, le puse jos şi-şi suflecă mânecile:

— Unde spuneai că-s cârpele?

Grigori îi dădu ocol în tăcere, cercetând-o de sus până jos, parcă ar fi avut de gând s-o cumpere. Fără să vrea, sub privirea lui, fata făcu câţiva paşi îndărăt, apoi se repezi spre uşă, trăgându-şi mânecile la loc. Grigori zâmbi.

— Uite ce e, Aniska… Şi deodată, ridică vocea: Dar de ce te dai îndărăt, ca racul?

— Mai… Mai bine, plec. N-am nevoie de nicio bluză.

— Toanto! Unde pleci? Ia, mai bine, încălzeşte baia. Uite… Grigori se apropie de sipet, dădu capacul peste cap, scotoci prin el şi zvârli cât colo o bluză şi o fustă rămase de la maică-sa. Hai, ia-le… Na! Că tot o să putrezească aici! Iar zdrenţele de pe tine aruncă-le-n foc.

Aniska stătea la uşă, strângând cu amândouă mâinile la piept straiele curate, cu iz de mucegai. Nu ştia ce să facă: să le arunce jos şi să plece, ori să rămână? Lui

Grigori nu-i scăpă şovăiala ei. Se răsti iar:

— Hai, hai! Încearcă să le arunci! Fă foc la baie, am spus. Nu m-am spălat nici eu, aproape de la pocroave. Pe urmă, o să faci curat în odăi! Dă-i drumu!

După două ceasuri, Grigori se duse să facă baie. Când se întoarse, Aniska aproape că spălase duşumelele în odaie. Raze de lumină gălbuie, străvezie, se revărsau înăuntru prin geamurile şterse.

— Ia uite! rosti el, fără să vrea, privind printre gene.

Aniska se îndreptă de spate şi zâmbi, ştergându-şi sudoarea de pe frunte cu braţul îndoit. În aceeaşi clipă însă Grigori, ruşinat parcă de simţământul său sincer, încruntă sprâncenele. Zâmbetul sfios al Aniskăi se stinse pe loc, buzele subţiri i se strânseră aprig.

— Bine, du-te la baie. Pe urmă să speli duşumelele şi în celelalte odăi. Sau stai… Mai întâi, pune samovarul,

Până seara, Aniska curăţi toată casa de praf şi de murdărie, scuturâ preşurile, le întinse pe podelele vopsite. Trebăluia iute, parcă ar fi fost obişnuită cu aşa ceva, parcă toată viaţa n-ar fi făcut decât asta. După ce isprăvi curăţenia, Aniska se urcă sus şi se opri, sfioasă, în uşa odăii lui Grigori.

— Bine. Ai făcut toată treaba. Îţi mulţumesc…

Câteva clipe, Grigori o privi în tăcere, mirat. Aniska părea cu totul alta în straiele vechi, dar curate. Bluza îi era cam mare, făcea cute pe piept. Sub ea i se ghicea însă trupul zvelt, mlădios.

Îşi legase părul îngrijit, cu aceeaşi cârpă, care acum era curată: o spălase la baie. Ochii ei, peste care se lăsau mereu genele mătăsoase, nu mai păreau ai altcuiva de prisos, pe faţa oacheşă.

— Aşa… Vasăzică, ai făcut totul, spuse din nou Grigori. Bine, dar nu ţi-e foame? Am aşteptat toată ziua să văd dacă-mi ceri de mâncare, sau nu. Aniska înghiţi

în sec, fără a răspunde. Ei, hai să bei un ceai! Hai, vino odată! strigă el din nou, cu ciudă. Aniska se apropie de masă, aşezându-se pe marginea scaunului. Lui Grigori nu-i scăpă frica, supunerea care se zugrăveau pe faţa ei atunci când el ridica glasul. Se strâmbă. Nu se rupe scaunul cu tine, n-avea teamă. Unde te adăposteşti acu'? o întrebă el, privind-o cum îşi sorbea în grabă ceaiul, frigându-se cu el.

Ea dădu paharul la o parte şi se ridică repede:

— Unde nimeresc. Astă-iarnă, am văzut de un copil în satul vecin. Pe urmă... m-au dat afară. Am trăit în pădure.

— Cum, sub copaci? Hai, mănâncă!

— Nu. E undeva un bordei părăsit, răspunse fata cu jumătate de glas.

— Şi nu ţi-era frig iarna?

— Ba da, dădu ea din cap.

— Aşa... Grigori se ridică de la masă şi făcu câţiva paşi prin odaie. Mâine, o să speli nişte rufe. Poţi să dormi aici, undeva jos. Am odăi destule.

Aniska sări iar de pe scaun şi răspunse grăbită:

— Nu, nu... Mai bine plec. La mine, în bordei, îmi place. Atâta numai că-i cam umezeală. Nu-i departe de aici.

— Ei, fă cum vrei.

A doua zi, Aniska veni din nou şi se speti spălând toată ziua cămăşi, cearşafuri şi câte altele. Întinse frânghii între copacii noduroşi din preajma casei şi puse rufele spălate la uscat în bătaia vântului. Nu putu să pridideascâ până seara mormanul de rufe murdare. Fugi din nou la bordeiul ei, după ce făgădui că va veni iar a doua zi dimineaţa.

De data aceasta, Grigori îi ceru să-i văruiască casa. O săptămână şi mai bine, Aniska rupse de pe pereţi

bucăţi de tencuială umezită, scoase cu lopata grea, tocită, argilă clisoasă din râpile prin care şerpuia pârâiaşul şi o frământă cu picioarele. Murui din nou pereţii, tavanele, şi le vărui cu îngrijire, stropind peste tot cu var duşumelele vopsite.

Seara pleca tot în pădure, la bordeiul ei.

„Ciudat! îşi zise odată Grigori zâmbind. Eu îi dau voie să stea aici, în odăile de jos, şi ea…”

Grigori nu ştia că Aniska se temea cumplit de odăile acelea din casele chiaburilor. Stăpâna casei la care se tocmise ca dădacă o închidea pentru orice greşeală într-o odaie de jos, întunecoasă, cu obloane grele, zăvorâte zdravăn cu drugi de fier. Într-o zi, bărbatul ei, beat, dăduse buzna acolo, împreună cu un tovarăş de beţie, îi turnaseră pe gât un pahar de samogon urât mirositor şi se apucaseră să-i smulgă rochiţa de pe ea.

Aniska ţipa ca din gură de şarpe. Atrasă de zgomot, stăpâna ei coborâse de sus, începuse să zbiere, o prinsese pe Aniska de păr şi o târâse afară, în zăpadă, urlând:

— Oameni buni, uitaţi-vă la desfrânata asta, neruşinata de ea! S-a îmbătat şi apoi şi-a dat rochia jos, ca să-mi bage omul în păcat! Ptiu! Scuipaţi-i mutra spurcată, daţi în ea!

Totuşi nimeni nu sări s-o bată pe Aniska, doar stăpâna ei o lovea din răsputeri sub coaste. După aceea fugi în casă şi-i aruncă pe fereastră rochiţa zdrenţuită şi bocceluţa cu boarfe:

— Cară-te de aici, căţea afurisită! Dacă-mi mai calci pragul o dată, să ştii că te opăresc!

Chiaburoaica nu-i plătise nimic, vreme de o jumătate de an. Aniska nici nu mai pomeni de plată, îşi ridică bocceluţa de jos şi o luă la goană spre pădure, zguduită, suspinând ca un copil.

La drept vorbind, nici nu pricepea prea bine de ce anume o învinuise stăpâna. Îşi dădea seama însă că fusese obijduită fără nicio vină. Dar pentru ce? Pentru că slujise cu sârguinţă, pentru că nu dormea nopţi întregi? Altă dată, în satul vecin, la Lokti, omul cela asmuţise câinii asupra ei. De ce? Făcuse ea vreun rău cuiva?

Încet-încet, din pricină obidei pe care i-o stârnise Grigori şi stăpâna la care fusese dădacă, Aniska începu să se ferească de toţi oamenii. Până în primăvară, nu-şi mai părăsi bordeiul de care dăduse în pădure. Iar când se ivi pentru întâia oară în sat, soarta, parcă în bătaie de joc, o făcu să se întâlnească chiar cu Grigori…

Într-o zi, istovită de treabă, Aniska se prăbuşi pe duşumeaua pe care tocmai o spălase în odăiţa în care stătuse bătrâna şi adormi numaidecât. Se trezi din somn, simţind că cineva umblă prin odaie. Tresări speriată, voi să se scoale, se apucă cu mâinile de prichiciul ferestrei şi scoase un ţipăt: degetele o dureau cumplit.

— Ei, de ce urli? o întrebă Grigori cu asprime, oprindu-se lângă ea.

Afară se luminase de ziuă. Aerul zorilor, tare, răcoros, năvălea în odaie, împreună cu ciripitul păsărilor. Aniska îi arătă mâinile. Sângele îi picura din degetele subţiri, adânc roase de var.

— Nu-i nimic, trece. Leagă-ţi-le cu o cârpuliţă curată. Uite ce vreau să-ţi spun… Rămâi să stai la mine. Ai să-mi ţii casa în rânduială, atâta tot. Ei, o să ai grijă şi de vacă. Pentru asta o să capeţi de mâncare. Ce-ţi mai trebuie? O să stai bine aici, şi eu scap de grijă. De ce taci?

— Mi-e… mi-e frică…

— Am mai auzit asta! se mânie deodată Grigori. Ţi-

am spus: o să stai aici, şi basta. Sus, în pod, e un pat de fier; să-l aduci încoace. Ai aşternut? Ei, îţi dau eu ceva.

Şi astfel, Aniska rămase în casa lui Grigori Borodin.

Cu timpul se dovedi o adevărată comoară pentru el,

În primele zile, după ce mulgea vaca şi făcea curăţenie în staul, se încuia numaidecât jos, în cămăruţa ei. Şedea acolo, tăcând chitic, ca un şoricel. Pe urmă, încet-încet, sfiala ei începu să piară. Cu Grigori, e drept, aproape că nu vorbea. El însă nici n-avea nevoie să stea de vorbă cu ea. Dimineaţa, încă din pat, o auzea trebăluind jos, zăngănind găleţile, trântind uşile şi, uneori, cântând încetişor ceva; o asculta şi nu mai simţea atât de aprig singurătatea. Acum mai era un suflet de om viu în casă.

4

„Cu vremea, piatra prinde muşchi iar omul oleacă de minte şi avut.” Grigori îşi amintea adeseori de această vorbă pe care i-o tot spunea taică-său. Zâmbea în sine: „Şi un prost e în stare să prindă minte. Pe când în privinţa avutului, ei, ai greşit, tată. Şi la ce naiba-ţi trebuie avuţii, de vreme ce nu te mai poţi folosi de ele, ca altădată?” Şi Grigori parcă îi auzea glasul răguşit: „Fiecare trăieşte cum îl taie capul, îşi urmează drumul său”. Ce drum să-şi aleagă acum el, Grigori? Încotro s-o apuce? Nu cumva spre comună?

Zâmbea, dar zâmbetul lui era jalnic, pierit. Cu dinţii încleştaţi, cobora în odăile de jos şi acolo îşi vărsa focul pe Aniska. Ea îl întâmpina cu privirea încordată a ochilor ei mari, ca de căprioară sălbatică.

— Ce te holbezi la mine? Adu bucatele! Ce te uiţi aşa? Totuşi, dimineaţa, un gând nedesluşit răsărea de undeva din tainiţele sufletului său: „Degeaba m-am răstit, la ea. Ţine casa curată, îşi dă silinţa. Şi îngrijeşte vaca aşa cum trebuie. Pare că ar fi bună de gospodină.” Gândul i se ivea, dar pierea numaidecât ca un bulbuc de aer ce se ridică din fundul unei ape nu prea adânci. Când se ridica de jos, îl vedeai ca un balonaş de cristal străveziu. Dar, ajuns la suprafaţă, plesnea brusc, nu rămânea nimic din el.

Zilele de vară răsăreau, treceau agale, parcă în silă, şi se stingeau. În timpul iernii, zilele se scurgeau mai repede, erau mai scurte. Lui Grigori i se părea că ele se perindau grăbite, una după alta, parc-ar fi fost plictisite îngrozitor de gerul şi viscolul năprasnic, grăbindu-se să iasă în întâmpinarea primăverii, rătăcite pe undeva.

Vremea trecea, dar în sufletul lui Grigori stăruia necontenit acelaşi gol rece, întunecos, înspăimântător. Golul acesta îl simţise, pentru întâia oară, în ziua când ieşise în uliţă, după ce oamenii lui Kolceak fuseseră izgoniţi din sat, şi i se încuibase în suflet, ca o aşchie pătrunsă adânc sub piele. Uneori se gândea cu amărăciune: „Trăiesc, dar la ce bun? N-am pe lume niciun om apropiat! Nici chiar Aniska! Ea ar fi trebuit să se obişnuiască cu mine, dar când vin mai aproape, se uită la mine ca o dihoriţă prinsă în capcană. Te răsteşti, îşi ascunde repede privirea, supusă. Dar ia încearcă să pui mâna pe ea: sare, poate lasă şi o bucată de carne în capcană, şi fuge…”

Grigori se gândea la Aniska tot mai des. Fiecare om e o taină. Mai cu seamă ea, Aniska. Da, într-adevăr: ar pleca, dacă… Totuşi de ce îi e aşa de frică, atunci când se răsteşte la ea?

Şi-şi răspundea: „Un lemn crud poţi să-l faci obadă. Pârâie, dar se îndoaie. Dar ia încearcă să-l îndoi ceva mai mult – se frânge. La fel, şi omul…”

Într-o zi – era toamnă – se duse să aducă nişte paie de la câmp. Se întoarse târziu. Umbre negre, părând de departe nişte râpe lungi, larg căscate, se întindeau de la copacii singuratici, risipiţi pe tarlale. Dinspre pădurea care ascundea satul sau, poate, de la acele râpe părelnice, adia o boare răcoroasă, aducând o mireasmă de pământ reavăn, proaspăt arat pentru semănăturile de toamnă.

Pe neaşteptate, o roată din spate ieşi din osie şi se duse de-a dura, cât colo. Cine ştie când căzuse pana. Carul, greu, era cât pe ce să se răstoarne.

Grigori înjură cu jumătate de glas şi sări jos. Ridică roata şi o luă înapoi pe urma carului, ca să caute pana. O găsi aproape, la vreo douăzeci de paşi. Se întoarse şi

încercă să ridice carul aplecat într-o parte, ca să pună roata la loc. Nu izbuti însă. Înjură din nou, îşi împinse pe ceafă şapca ponosită, scuipă de ciudă şi se dădu într-o parte, întrebându-se ce să facă.

În sat hămăiau câinii, o femeie ţipa piţigăiat, un copil plângea. Lui Grigori i se părea că toate sunetele acelea pluteau îndelung prin pădurea neagră, jilavă, abia ajungând la el, umede, fără putere.

În depărtare se auzi huruit de roţi şi, după câteva clipe, se ivi din pădure o căruţă trasă de doi cai. Grigori se uită să vadă cine vine, dar îşi plecă numaidecât privirea şi întoarse capul. În căruţă stătea în picioare Tihon Rakitin, vânturându-şi biciul.

— Noroc! strigă Tihon. Ce te-ai priponit aşa, de-a curmezişul drumului, nici încoace, nici încolo?

— N-ai decât să ocoleşti dacă ţi-am tăiat drumul, îl repezi Grigori fără a răspunde la bineţe.

Plin de praf, cu obrazul roşu, ca cioplit la repezeală din cărămidă poroasă, Tihon se dădu jos din căruţă şi ocoli carul aplecat.

— Hai, ia roata. Fii cu băgare de seamă.

Tihon se lăsă pe vine şi se băgă sub car. Pe măsură ce se opintea, faţa lui era tot mai roşie, dând în stacojiu. Picioarele îndoite îi tremurau mărunt. Îndată ce ridică osia de ajuns, Grigori puse roata.

— Ei, asta-i. Cu mâneca hainei negre, care, de veche ce era, ajunsese cenuşie murdară, Rakitin îşi şterse fruntea de sudoare şi adăugă: Deşi, la urma urmei, nici nu trebuia să te ajut.

Grigori nu răspunse nici de data aceasta – punea pana la loc, tăcut.

— Ei, hai să tragem câte un fum, îl îmbie Rakitin, aşezându-se pe marginea şanţului, surpat de apele primăverii.

Grigori se apropie în silă de Tihon şi-i luă punga de tutun dintre degetele butucănoase, care abia se îndoiau.

— Dar zdravăn eşti, spuse, cu preţuire Grigori, arătând din cap spre carul lui.

— Hei, deocamdată sunt, încuviinţă Tihon. Ţi-ai treierat grânele?

— Târâş-grăpiş, le-am treierat.

— Cât ai strâns de pe o deseatină?

— La mine, deseatină? zâmbi Grigori. N-am avut arătură decât pe vreun sfert de deseatină. Am strâns vreo opt sau zece puduri. Aici, nu prea e rost de belşug. Tarlaua mea e în vâlcea. Aşa că a putrezit grâul de prea multe ploi. Acu', cel mai bun rod a ieşit pe locuri ridicate.

Grigori vorbea şi se mira în sinea lui: dacă i-ar fi spus careva doar cu un ceas mai înainte că va şedea astfel alături de Rakitin, fumând tacticos şi vorbind cu el de-ale gospodăriei, i-ar fi răspuns printr-un zâmbet. Dar uite că acu' şedea cu el şi vorbea. Şi nu-l îmbrâncise oare el, Rakitin, nu-l zvârlise el din uşa lui Veselov? Şi nu ridicase atunci Grigori cuţitul, gata să i-l împlânte lui Tihon în piept, până în prăsele? Şi i l-ar fi împlântat, dacă n-ar fi venit Duniaşka, domoală, caldă, mirosind încă a somn, şi nu i-ar fi luat cuţitul din mână.

Gândul acesta îl săgetă pe neaşteptate. Dar pentru ce să se bată cu Rakitin? Iată-i, stăteau alături şi fumau liniştiţi. Poate că nu trebuia să se ferească de el, să se înstrăineze de oameni? N-ar fi mai bine să se ţină aproape de ei? Să-şi croiască un drum până la ei... sau alături de ei? Bineînţeles, nu l-ar primi, dacă ar afla pe unde a umblat mai an, pe cine a căutat prin pădure, la Mlaştina Putredă. Dar cum ar putea să afle?

— Vasăzică, ai strâns vreo opt puduri, auzi Grigori şi

tresări. Firul gândurilor i se rupse. Luminat de cele din urmă raze firave ale soarelui, Tihon şedea nemişcat, ca aţipit.

— Or fi şi zece. N-am cântărit, răspunse Grigori.

— Iar la noi, în comună, o să iasă, cred, vreo douăzeci de puduri de om. Nu s-a împărţit încă.

Grigori nu răspunse. Zvârli mucul ţigării şi-l strivi cu călcâiul.

— Voi aveţi pământ de-a valma. În vâlcică a putrezit, dar pe costişe a rodit. Şi apoi, aveţi cai mulţi. Pe când eu ce să fac cu o singură gloabă?

— A, înţelegi aşadar... Cu artelul poţi să seci şi lacul. Da' ia încearcă s-o faci de unul singur... Nu, nu-i nicio scofală să stai aşa. Pe când, dacă pun toţi umărul, treaba merge strună.

Soarele privi pentru ultima oară de sub pleoapa sângerie a norilor ce se aşterneau deasupra pământului şi pieri dincolo de zare.

Grigori îl petrecu cu privirea, apoi spuse cu jumătate de glas, strecurând parcă cuvintele:

— De trăit... poţi să trăieşti, fireşte... oriunde şi... oricum. Trăieşte şi pisica... şi câinele. Unora li se dă crăpelniţă în blid... altora... li se aruncă în noroi... Tăcu o clipă, apoi adăugă: Şi... unul şade sătul pe cuptorul cald... iar altul îşi scutură puricii în ger. Nu-s toţi oamenii o apă şi-un pământ: unul are poftă de clătite, iar altul de gogoşi. Fiecare cu ale lui...

— Da, fiecare cu ale lui, ai dreptate. Dar, uite... ia spune-mi, ce eşti tu? întrebă Tihon, întorcându-se spre el. Grigori tăcea, aşteptându-l să urmeze. Chiabur?

— Voi trebuie s-o ştiţi mai bine...

— Taică-tău, e adevărat, parcă se apucase să se suie în spinarea ţăranului. Rakitin vorbea în aşa fel, de parcă chibzuia fiece vorbă în sine. A murit taman la

vreme – norocul lui. Poate chiar şi al tău…

— Ei şi?

— Să nu-ţi pară rău de el, Grigori…

— Oricum, a fost taică-meu.

— Fie şi aşa, încuviinţă Tihon. Dar să nu iei pildă de la el. Acu', de ce ţi-ai luat slugă-n casă?

— Slugă?

— Dar ce e? Ce rost are Aniska la tine?

— Ei, face şi ea ce poate… îşi scoate mâncarea. Din când în când, spală pe jos. Şi, atunci? Doar n-o pun să muncească la câmp. Muncesc singur! Numai eu, de unul singur!

— Spală pe jos, zici? Ba se speteşte pentru tine, zi şi noapte.

— N-are decât să plece. N-o ţiu cu sila.

— Ori cu adevărat nu pricepi, ori… Tihon oftă şi-şi dădu larg braţele în lături. Borodin se scula în picioare. Tihon făcu la fel. Uite, ai strâns opt puduri de grâu, zici tu. Cu atâta trebuie să trăieşti un an întreg, până la secerişul ălălalt. N-o să-ţi ajungă. Atunci? Hai… alătură-te nouă. De tine o să fie bine, şi pentru noi de folos.

— Şi cu ce folos vrei să te alegi de pe urma mea?

— Ei, ce de unelte ai tu în magazie! Zac acolo fără rost. Doar ai văzut că nu e chip să te ridici de unul singur. Iar nouă, acu', ne-ar prinde tocmai bine pentru gospodărie.

— Ia uite, tare şiret mai eşti!

— De ce? Ţi-o spun pe şleau, aşa cum mă pricep. Să nu mai pomenim de relele vechi… dacă nu faci altele noi. Gândeşte-te, chibzuieşte, fă cum te prinde mai bine: rămâi de unul singur, ori vino în comună.

Se îndreptară fiecare spre căruţa lui.

Grigori strânse hăţurile şi se întoarse spre Tihon:

— Mulţumescu-ţi pentru ajutor. Dar în privinţa

comunei, degeaba ai adus vorba despre ea. N-am acelaşi drum cu voi. Ei, cu bine; iacă, se întunecă.

— Rămâi cu bine, Grigori. Treaba ta. Iar în privinţa Aniskăi, n-am vorbit în glumă. E o slugă, o argată. Asta-i!

Întors acasă, Grigori se apucă să descarce paiele pe acoperişul şopronului. Aniska ieşi repede din casă, fluturându-şi din goană basmaua neagră, luă o furcă din ogradă şi se sui pe acoperiş. Grigori se uită la ea îndelung, cu luare-aminte.

— Ei, ce stai? Aruncă, le aşez eu, rosti Aniska mirată.

— Ia, pleacă de-aici! Le aşez şi singur. Du-te de găteşte cina, răspunse Grigori încet.

Fără să înţeleagă ce-i cu el, Aniska coborî de pe acoperiş, străbătu ograda, se opri o clipă, se uită îndărăt, mai stătu puţin şi pieri pe uşa neagră, deschisă.

Câteva zile în şir, Grigori umblă prin odăi, mai posomorât ca de obicei. Adeseori, Aniska îi simţea privirea aţintită asupra ei. Seara, cobora devreme la ea şi punea la uşă zăvorul de fier greu. Îşi strânsese pe ascuns lucrurile, cercetase ivărul de la fereastră şi-l unsese. „Dacă-i trece ceva prin cap, îşi zicea ea, fug pe fereastră…”

Zilele treceau însă, şi Grigori se purta la fel faţă de ea. Încetul cu încetul, Aniska se linişti.

Grigori ştia că dacă se atinge de ea, rămâne din nou singur. Nu-l speria gândul că n-o să mai aibă cine să-i spele rufele şi duşumelele, cine să-i gătească mâncarea, nu! Ţinea însă prea bine minte zilele când, după moartea tatălui său, bătrâna bucătăreasă plecase, iar el umblase ca un oropsit prin odăile reci, pustii; îşi amintea cum ascultase noaptea în horn urletul înfiorător al vântului, care parcă îşi bătea joc de

el. În zilele acelea, îşi dăduse seama că nu există nimic mai groaznic ca singurătatea.

Nu uita nici vorbele pe care i le spusese Tihon. Într-o zi, după prânzişor, uitându-se la Aniska, Grigori o întrebă pe neaşteptate:

— Dar unde mi-ai fost aseară? Nu cumva ai dat fuga la Andrei… după sfaturi?

— Cine, eu? întrebă fata zăpăcită. Cum de-ai aflat? După ce fel de sfaturi?

— Uite că am aflat. Nu cumva vrei să intri în comună?

Deodată, Aniska îşi dădu capul pe spate, şi ochii, ei albaştri, vioi, scăpărară îndărătnic:

— Şi ce te priveşte? Poate că intru. Sunt stăpână pe mine…

„Aşadar… e stăpână pe ea”, gândi Borodin cu ciudă.

Până atunci, Aniska nu-i vorbise niciodată astfel. Grigori îşi dădea seama că deocamdată, dacă va voi, va mai putea să-i stingă scăpărarea aceea din ochi, care până atunci nu se mai aprinsese. Era de ajuns să se răstească mai aspru la ea. O dată, poate de două, de trei ori. Dar după aceea? Părea că sosise timpul să se poarte altfel, ca s-o oprească pe Aniska pe lângă el.

— Vasăzică, nu-ţi place la mine? o întrebă el liniştit. Îţi vine greu, nu? Ea nu răspunse. Ieşi din odaie.

După vreo două săptămâni, ninse. Grigori drese sania şi, după prânz, se duse să aducă fân. Se întoarse seara, tăcut, îşi scoase cojocul şi urcă scara. Ajuns sus, strigă:

— Aniska! Ia vino-ncoace!

— Ce vrei? întrebă Aniska.

El şedea pe pat, desculţ, în cămaşă.

— Ce vreau? Uite, să-mi spui… Oamenii trăncănesc că tu ai fi argată la mine…

— D-apoi ce-s?! Aniska stătea pe jumătate întoarsă spre el, privindu-l cam chiorâş, cu neîncredere. Muncesc într-una, pentru o bluză şi o fustă.

— Aşa… Atunci, de ce nu pleci? Eu nu te opresc.

Grigori se ridică, lipăind cu picioarele goale încolo şi încoace, prin odaie.

— Păi… Poate c-o să plec, curând. Că, acu', am unde.

Fata îşi plecă o clipă capul, dar îl ridică numaidecât, auzind cum ţăcăne broasca uşii. Grigori stătea lângă ea şi o încuia.

— Ascultă, Aniska, începu el, apropiindu-se de ea. De mult mă uit la tine… pricepi…

Fata sări în sus şi se izbi în fugă de uşă, ca o pasăre ce se loveşte de un geam. Se întoarse răsuflând greu, şi se lipi o clipă cu spatele de ea. Ochii îi fugeau de colo, colo.

— Nu fi proastă, ascultă-mă… Grigori încruntă sprâncenele şi dădu din nou să se apropie de ea.

Aniska îi scăpă, se repezi la masă, apucă cuţitul greu de bucătărie şi strigă cu glas răguşit:

— Nu te apropia!

— Aşa-a… Grigori se opri o clipă şi deodată răcni: Zvârle cuţitul! Zvârle-l, n-auzi? Te sugrum pe loc, cu mâinile mele!

În sufletul Aniskăi se frânse ceva: se ghemui, scuturată de un tremur mărunt, şi scăpă jos cuţitul. I se părea că nu mai e în odaie, ci la poarta casei, pirpirie, speriată, rebegită de frig, cerând milă şi pomană, uitându-se la Grigori şi aşteptând cu frica-n sân: o să-i dea ceva, ori o să asmuţă câinii?

Niciuna, nici alta. În locul hămăitului câinilor, auzi un glas surd, de parcă Grigori ar fi vorbit de undeva, de după perete:

— Toanto… Vreau să te iau cu binele. Am nevoie de

stăpână-n casă. De stăpână. Ai înţeles?

Apoi se simţi înşfăcată de umeri şi dusă undeva…

*

Dimineaţa, Grigori se trezi târziu, se ridică în capul oaselor şi dădu pătura la o parte. Trupul pirpiriu, ghemuit, pe jumătate gol al Aniskăi tresări. Ea întoarse capul încet, încet de tot. Grigori îi văzu ochii mari, tulburi. În ei se oglindea o obidă de copil.

Aniska înghiţi în sec, cu o sforţare, şi privi în tavan, fără să clipească. Atunci Grigori îşi dădu seama că ea nu închisese ochii toată noaptea, iar acum nu vedea nimic. Un simţământ de milă îi zvâcni în inimă. Îi acoperi cu pătura trupul vlăguit, strivit şi, întorcând capul, îi porunci:

— Ei, ce mai stai… Scoală, du-te şi vezi de vacă. Acu’ nu mai eşti argată. Aniska nu scotea nicio vorbă, nu se mişca. Ar fi trebuit să mergem la biserică, să facem totul ca lumea. Dar acum doar o să ne scriem la soviet, şi basta. O să trăim după obiceiul nou, necununaţi..

Grigori vorbea tărăgănat, ascultându-şi cuvintele, căznindu-se să-şi aducă aminte de ceva. Şi în mintea lui înviară clipele de altădată când fugea de Andrei, aplecându-se până la pământ, apoi când Andrei îl şfichiuia cu gârbaciul, iar el zăcea în iarbă şi, în sfârşit, când o sărutase pe Duniaşka, o singură dată-n viaţă, strângându-i trupul vânjos ce se zbătea în braţele lui.

Aceste amintiri avură însă darul de a-i stârni acelaşi simţământ de ciudă grea împotriva lui însuşi, ciudă ce-şi căuta ieşirea, ca şi aburul din cazan. Grigori sări în sus, smulse pătura de pe Aniska şi strigă:

— Scoală, n-auzi? Hai!

Muşchii fălcilor îi zvâcneau. Pielea i se întinsese atât de aprig, încât se făcuse vânătă, parcă ar fi fost gata să plesnească…

Capitolul II

1

Zilele, lunile, anii treceau, se rostogoleau, ca valurile Alakulului, fără să-l atingă pe Grigori, ocolindu-l parcă, nelăsând pe faţa lui nicio urmă. Doar două zbârcituri îi brăzdau mereu de-a curmezişul fruntea mică, îngustă, dând chipului său, şi aşa neprietenos, un aer de veşnică nemulţumire. Parcă era tot mai lat în umeri, tot mai îndesat, mai vânjos, dar, în acelaşi timp, şi ceva mai scund.

Traiul lui cu Aniska nu se orândui vreme îndelungată. Din ziua când o dusese sus, la el, timp de vreo lună ea aproape că nu-i vorbise. La început, tăcerea ei îl mâniase, apoi se speriase de-a binelea. „Doamne! Nu

cumva şi-o fi pierdut minţile?” gândea el, şi începuse s-o îmbie stăruitor, în fiecare zi:

— Hai la soviet. Doar ţi-am spus atunci: vreau să facem totul omeneşte. Îmbracă-te şi să mergem... ca să fie totul... cum trebuie.

Se silea să vorbească blajin, cald, dar nu izbutea.

Aniska îi răspundea scurt: „Nu vreau” şi întorcea capul. Până la urmă, nu mai spunea nici atâta. Într-o zi, însă, izbucni în lacrimi şi începu să se îmbrace, tăcută. Grigori se foia în jurul ei, ba o ajută chiar să-şi încheie nasturii de la hăinuţă. Aceasta fusese, poate, singura lui manifestare de duioşie faţă de ea în toată viaţa pe care au trăit-o împreună, ca soţ şi soţie.

Şi după ce se întoarse de la soviet, Aniska tot nu deschise gura. Umbla prin odăi repede, fără zgomot, şi-şi ferea ochii de lumină sub genele lungi, dese. Grigori nu ştia ce se ascunde în ochii aceia.

— Şi cum, ai de gând să taci aşa toată viaţa? o întreba el uneori, pierzându-şi răbdarea.

— Dar despre ce să vorbesc?

— Ei, spune măcar atâta: eşti mulţumită, ori ba? Poate că iar te cheamă bordeiul.

Aniska strângea abia zărit din umeri şi căuta să plece din odaie.

Această mişcare din umeri îl întărâta pe Grigori mai rău ca orice. Se stăpânea însă. Se stăpâni timp de o săptămână, două...

Mai târziu, Aniska află până la capăt ce însemna să fie nevasta lui Grigori Borodin. Zile întregi o mâna necontenit prin odăi, prin ogradă, silind-o să cureţe de câteva ori pe zi grajdul vacii, deşi nu era nevoie, să rânească nămeţii de zăpadă din dreptul scării, să spargă lemne de mesteacăn.

— Ei, ce trândăveşti ca o boieroaică tuna el, de

îndată ce Aniska se lăsa istovită pe un scaun. Ai de lucru berechet în casă. Şi nu uita să adauge de fiecare dată: Doar nu mai eşti argată, acum eşti stăpâna casei…

Noaptea, stând culcat în pat, fără să se atingă de Aniska, simţea alături de el trupşorul ei scuturat de un tremur mărunt. Îşi dădea seama că plânge pentru că îşi bătea joc de ea, fără să fie vinovată cu nimic, şi, încleştând dinţii până ce începeau să-l doară, strecura printre ei:

— Nu mai boci, vacă… Nu mai boci, îţi spun! Te-ai născut într-o groapă de gunoi, iar acu' trăieşti ca lumea, dormi într-un pat moale, mănânci la o masă curată…

Ştia, ba chiar simţea că vorbele lui ardeau sufletul Aniskăi, i-l răneau, ca o răzătoare. Îi părea însă bine că de sub răzătoare ţâşnea sânge. Oricum, nu suferea numai el…

— O să plec de la tine, îi spuse într-o zi Aniska, printre lacrimi. Toată viaţa s-a căit, însă, că i-au scăpat acele vorbe.

Grigori rămase câteva clipe nemişcat, ca şi cum n-ar fi auzit cuvintele Aniskăi, ori n-ar fi luat seama la ele. Deodată, însă, o zvârli din pat. Trupul ei firav zbură cât colo, se rostogoli pe jos şi se izbi, moale, de picioarele grele ale mesei de stejar. Fără să-şi dea încă seama ce se petrecuse, fără să simtă măcar durerea, ea se ridică în genunchi încercând să se scoale. În aceeaşi clipă, Grigori se repezi însă la ea şi o lovi cu piciorul desculţ drept în faţă. Ea zvâcni din cap şi se prăbuşi în nesimţire.

Nici nu ştiu câte zile a zăcut. Cel dântâi lucru pe care-l văzu în clipa când îşi veni în fire fu chipul lui Grigori, aplecat deasupra ei.

— Ei, ai înviat? o întrebă el zâmbind.

— Mă doare capul şi... tot trupul, se plânse Aniska şi tresări deodată, de parcă abia acum îl recunoscuse. Făcu o încercare să se ridice, spunând repede, în şoaptă: Dar de plecat, tot plec. O să spun la toată lumea... şi lui Veselov, cum m-ai...

Aniska vorbea pripit, fiindu-i parcă teamă că nu va apuca să-şi verse tot focul. Într-adevăr, tăcu brusc şi închise ochii, vlăguită. Când îi deschise iar, Grigori o privea cu acelaşi zâmbet pe buze.

— Ei, ei, fă-te bine. Om vedea noi mai pe urmă ce-o mai fi, spuse el liniştit.

Aniska nu uită mult timp zâmbetul acela înfiorător. Poate că l-ar fi uitat, dar, într-o zi, după ce îşi mai venise în fire şi începuse să umble prin odaie, cu picioarele slabe încă, Grigori o strigă:

— Ia fă-te-ncoace...

Aniska se întoarse şi încremeni: Grigori o privea cu acelaşi zâmbet ca atunci.

Văzând că ea nu se mişcă din loc, se apropie el. Pe măsură ce păşea spre ea, zâmbetul de pe faţă îi pierea, iar în ochi i se iveau sclipiri tulburi, ca de plumb. Înainte ca Aniska să-şi dea seama ce se întâmplă, Grigori o înşfăcă de gât şi începu s-o sugrume. Aniska se smuci de câteva ori, simţind că se înăbuşă, că i se taie picioarele. Atunci Grigori slăbi puţin strânsoarea degetelor şi o zgâlţâi, fără să-şi ia însă mâinile de pe gâtlejul ei.

Stătură câteva clipe astfel, privindu-se unul pe altul – Aniska, cu ochii plini de o spaimă negrăită, pe care n-o mai cunoscuse până atunci, Grigori cu ochii subţiaţi, arzând de o mânie sfredelitoare.

În cele din urmă, Grigori şuieră printre buze:

— Ţine minte: te sugrum cu o singură mână, ca pe

un pui de găină, dacă-ţi mai trece vreodată prin cap…

Grigori vorbea încet, fără să ridice glasul. Aniska nu simţea în el nici ciudă, nici tulburare, nici ameninţare. Dar tocmai fiindcă acest glas suna molcom, domol, ea îşi dădu seama: o s-o sugrume, aşa cum vorbea, liniştit, pe îndelete. Grigori o zvârli de perete şi începu să păşească greu de colo, colo prin odaie. Aniska nu mai putea nici să se ridice, nici să strige. Ghemuită pe duşumele, îi privea picioarele, încălţate cu cizme de iuft grele, ce miroseau a dohot. Buzele ei tremurau, ca ale unui copil. Grigori se apropie şi se opri în dreptul ei. Aniska se trase la o parte şi-şi feri capul cu cotul, aşteptând o lovitură în obraz. Grigori spuse însă doar atât:

— Nu-ţi fie frică, acum nu te mai ating. S-ar putea să crapi. Dar mai târziu, ai să capeţi de la mine tot ce ţi se cuvine…

Şi Aniska căpătă pe deplin cele făgăduite.

O bătea mereu, cu vină şi fără vină. Dacă se întâmpla să întârzie cât de puţin cu masa, ori să-i dea, din greşeală, alt lucru decât cel cerut, pentru toate o bătea crunt, îngrozitor, de parcă ar fi hotărât s-o bage de vie în mormânt.

Într-o zi, Vaselov care, de obicei, nu vorbea cu Grigori îl opri pe uliţă:

— Ia ascultă, Grigori… De ce îţi baţi joc de nevastă-ta?

Borodin, întors pe jumătate spre el, îşi scoase mâinile din buzunare şi le cercetă cu luare-aminte pe toate părţile, fără să ştie pentru ce anume, apoi, privind în altă parte, răspunse în doi peri:

— Ei, câte nu se întâmplă în casa omului! Doar e muiere – uneori, de ciudă, te mai răsteşti la ea. A şi dat fuga la tine să se plângă…

— Ba nu, până acu’ nu s-a plâns la nimeni. Am auzit-o chiar eu cum ţipa, şi nu numai o dată, când treceam pe lângă casa ta.

— O fi ţipând de bucurie, i-o întoarse Borodin, ceva mai cutezător.

— Ia lasă vorba asta, Grigori. Aniska umblă mereu cu obrazul numai vânătăi. O clatină şi vântul când trece pe uliţă…

— O clatină, zici? întrebă Grigori, ursuz, veninos. Da’ ce te priveşte pe tine? De ce-ţi bagi nasul în casa altuia?

— Ei, te-ai şi zburlit! Doar îţi vorbesc omeneşte, încercă Veselov să-i răspundă paşnic, însă Grigori nici nu voi să-l mai asculte.

— Bagă-ţi nasul în altă parte! Şi rămâi cu a ta… s-o porţi în braţe, s-o cari cu săniuţa. Iar eu trăiesc aşa cum mă pricep…

Tare scump o costă pe Aniska această apărare necerută!

Grigori se mai astâmpără, îşi băgă parcă minţile în cap, după ce Aniska lepădă, aproape la începutul sarcinii.

— N-aveai decât… să mă baţi şi mai rău, şopti Aniska, când el, stând lângă patul ei, spuse cu glas şuierător, plin de mânie: „Vai de capul tău de neisprăvită! Nici măcar să naşti nu eşti în stare!”

Ea privea pe geam în gol, undeva pe alături de el, spre cerul îndepărtat pe care pluteau smocuri de nori subţiri.

— O-of! gemu Grigori, ameninţând cu pumnii pe cineva – pe nevastă-sa, ori chiar pe el însuşi.

După această întâmplare, n-o mai bătu. Şi parcă vrând s-o dumirească pe Aniska asupra pricinii îmblânzirii lui, îi spuse de mai multe ori:

— Aştept să-mi faci un băiat. Dacă o fi fată, să vă duceţi amândouă la mama dracului!

În loc de răspuns, Aniska îşi lăsă capul şi mai jos.

*

În Lokti, ca şi în alte sate, cei mai mulţi ţărani intrară în comună, unii la început, alţii mai târziu. Mulţi rămăseseră însă cu gospodării individuale.

În fiecare primăvară, Grigori şi Aniska semănau cu grâu vreo jumătate de deseatină şi puneau zarzavaturi. Vara, în vreo zece-douăsprezece zile, ridicau pe câmp un stog de fân nu prea mare, ca să le ajungă pentru toată iarna singurului lor căluţ şi vacii. În timp ce Grigori era silit să are şi să semene alături de ogoarele sătenilor din Lokti, ba chiar lângă Pavel Tumanov, stogul de fân şi-l ridica întotdeauna mai la o parte, în capătul cel mai îndepărtat al câmpului, cu toate că iarna era nevoit să-şi croiască de unul singur pârtie până la el. Trăia ca un huhurez, ferindu-se de oameni. În tot timpul acesta, nimeni nu venise să-l vadă. Nici el nu se ducea la nimeni şi n-o lăsa pe Aniska să plece undeva.

Urmărea cu luare-aminte ce făceau cei din comună, trăgea cu urechea la cuvintele lor înflăcărate, dar nu intra niciodată în vorbă cu ei.

Doar uneori, când se întorcea acasă, îi spunea Aniskăi:

— Halal comună! Acolo toate se schimbă ca vântul, de şapte ori pe zi. La început, au împărţit bucatele după gospodării, iar acu', după numărul de suflete.

— E bine aşa, răspundea Aniska, după ce se gândea câteva clipe.

— Ce e bine? Ce poţi tu să ştii?

— Nu prea mă pricep la aşa ceva, dar chibzuiesc şi eu: şapte oameni în casă ori numai doi sau trei nu-i

totuna. Cum să împărţi la fel?

Părea că Grigori îşi dădea seama că ea are dreptate, dar se oţăra:

— Ia mai taci din gură, cu chibzuielile tale! Ţine minte vorba mea: în curând, au să hotărască din nou, cu totul altfel!

Şi, după o vreme oarecare, nu mai putu de bucurie:

— A-ha, ce ţi-am spus eu? Azi, nu se mai împart bucatele după numărul de suflete, ci după o listă pe care a făcut-o Andriuha Veselov. Cică a scris pe ea: atâta cutăruia, atâta cutăruia. Viaţă, viaţă! Ei, de ce taci? Ce, acum nu mai ai nimic de chibzuit?

— Păi, dacă aş vedea listele alea… Poate că unul a muncit mai bine, altul mai prost.

— Mai bine, mai prost! Poftim de află adevărul! Pentru ei, n-avea grijă, au pus deoparte cât au putut, s-au trecut toţi pe listă. Şi Rakitin mai zice: „Alătură-te nouă!”

Într-o zi, Aniska spuse sfioasă:

— Şi totuşi, ar fi mai bine… împreună, alături de oameni. Că trăim ca… dar îşi curmă numaidecât vorba, văzând cum obrazul lui Grigori se făcea stacojiu.

— Ia te uită! se răsti el. Ţi-a trecut? Ai uitat?

Comuna din Lokti îşi trăise traiul. În fiecare toamnă, la împărţirea grânelor, se stârnea tărăboi la magazie, în ograda lui Lopatin. Pentru cine ştie ce pricini, ba unul, ba altul se socoteau nedreptăţiţi, atinşi în drepturile lor, fiecare stăruind pe lângă Veselov pentru ceva, cerându-i ceva. În asemenea zile, Grigori se amesteca cu o deosebită plăcere în mulţime, ascultând tot ce se vorbea. Acasă, îi spunea Aniskăi:

— Ai să vezi: în primăvară se destramă comuna lor. Chiar acu’ zic oamenii…

Totuşi, deşi unii săteni dintre cei mai cârcotaşi ieşiseră din comună, mulţi alţii arau mai departe pământurile obşteşti.

— Ei, ce zici? aminti Aniska, când ieşiră la câmp, arătând din cap spre ogoarele comunei pe care trebăluiau sătenii. Spuneai c-o să se destrame. Dar uite că oamenii ară…

Grigori scoase plugul din brazdă şi curăţă de pământ brăzdarul, care sclipi orbitor în bătaia soarelui de primăvară.

— E şiret al naibii Veselov! Cic-a născocit o socoteală cu numele de „zile-muncă”. Zice: cât munceşte fiecare, atâta capătă. Şi totuşi mulţi au ieşit din comună. Nu poţi să înşeli pe toată lumea! Să vezi cum au să fugă şi ceilalţi.

În ziua aceea, Grigori ară tăcut până seara. În vreme ce se întorcea cu căruţa acasă, aproape pe înoptate, rosti îngândurat:

— Ciudat lucru! În comuna asta totul e obştesc – casele, caii, plugurile, boroanele, până şi găinile. Numai cu muierile e altfel, deocamdată a rămas fiecare cu a lui. Iar când creşte grâuşorul, să nu-ţi întinzi laba, că nu-i al tău. Să vedem cât ai câştigat. Dar dacă, bunăoară, am fost bolnav toată vara, ei, atunci cum rămâne? Să crăp de foame? Ai? De ce taci?

— Iaca… nu pricep ce spui, răspunse Aniska sfioasă.

Grigori zâmbi cu îngăduinţă:

— Ptiu!… Minte de muiere! Ei, la alta să te pricepi… Să-mi dăruieşti un fecior. Nu cumva ai uitat?

— Nu, n-am uitat… Aniska roşi, luată prin surprindere. Aş fi bucuroasă, dar ce să fac dacă…

— Da’ ce, eşti stearpă? În glasul lui Grigori suna ciuda de altădată, cu note metalice pe care ea le cunoştea bine.

— Nu, poate că… doar ştii şi tu… răspunse Aniska şi încercă să se lipească de umărul lui. Mai aşteaptă… poate c-o să fie…

— Hai, dă-mi pace! Grigori se smuci. Aniska se trase deoparte, speriată.

Intrară în ogradă, tăcuţi, străini, ca totdeauna.

2

Viaţa se scurgea mai departe. Nimeni nu se atingea de Grigori, nu lua parcă aminte la el, nu-i amintea de trecut.

El era paşnic, nu se sfădea cu nimeni, nu se

amesteca în nimic. Cât de cât ara, semăna. Făina nu-i ajungea niciodată până la secerişul următor. În fiecare iarnă, făcea un drum până în satul vecin şi mai cumpăra câţiva saci de grâu. De obicei, se întorcea noaptea, ca să nu-l vadă cineva, acoperind grijuliu cu paie sacii din sanie.

— Cu ce cumperi grâul? Credeam că n-avem bani, îi spuse într-o zi Aniska.

— Aşa zi! Credeai c-o să cerşeşti toată viaţa pe la uşile oamenilor, dar uite că înfuleci pâine albă, până te speteşti! i-o reteză Grigori.

Aniskăi îi pieri pe loc graiul. De atunci nu mai încercă niciodată să aducă vorba de bani.

Uneori, când îngrijorarea de odinioară îl cuprindea din nou, Grigori se liniştea singur: cine putea să mai aibă acum dovezi împotriva lui? Doar taică-său murise. Mai ştiuseră de faptele lui, Lopatin şi cei doi Zerkalovi. Dintre aceştia, doar unul mai putea să dea semne de viaţă.

E adevărat, gândul că Terenti s-ar mai fi putut afla printre cei vii îl făcea uneori să se neliniştească. În aceeaşi clipă, îşi zicea însă: „Cu siguranţă că l-a ucis vreun glonţ rătăcit. Ori, poate, înfundă puşcăria!”

În ultima vreme, Aniska îl văzuse adeseori rămânând pe gânduri, posomorât. Seara se zvârcolea în pat, adormind târziu de tot.

— Nu cumva ţi-e rău? îl întrebă ea odată, cu băgare de seamă.

— Nu e treaba ta! Stai acolo, şi tacă-ţi gura! mormăi Grigori. Totuşi, după câteva clipe, spuse: Iacă la ce mă gândesc… De data asta o să facem două stoguri de fân. Am de gând să mai cumpăr o vacă…

— Doamne! Dar ce vrei să facem cu ea? Ce, avem o casă de copii?

— O casă!… De la tine, măcar cu unul de m-aş alege. Dar nu despre asta e vorba. Până acum am tot aşteptat, mi-era frică. Dar ce să mai aştept? Uite ce fac oamenii prin alte sate. Şi nu păţesc nimic. Sunt rău priviţi, dar nu se atinge nimeni de ei. Păi, şi la noi: ştii ce gospodărie şi-a făcut Ignat Isaev! Numai cai câţi are… Aşa c-o să caut şi eu pe undeva încă un căluţ. Destul s-a făcut Tumanov stăpân pe pământul nostru. Acu' o să-l însămânţăm noi, tot.

— Dar n-o să avem atâta putere numai noi amândoi! strigă Aniska, fără să vrea, ridicându-se puţin de pe pat.

— Nu zbiera că nu sunt surd. Să încercăm! Iar mai încolo, om vedea noi.

Într-adevăr, primăvara, Grigori cumpără încă un cal.

Când Tumanov sosi cu nevasta la câmp, Grigori arase cam o treime din pământul lui, împreună cu tarlaua pe care o folosise Pavel până atunci.

— Hei, ce faci? strigă acesta, înjurând de mama focului, şi sări jos din căruţă. Dar eu unde mai semăn?

— Cât despre mine, poţi să semeni şi la tine pe prispă, rânji Grigori, păşind în urma plugului.

— Dar de câţi ani am semănat aici, nu ştii? Ce de pietroaie am scos! Şi acu' tu, parşivule…

Grigori opri calul şi se apropie de Tumanov:

— Uite ce e, Pavluha, îi spuse el, fulgerându-l cu o privire. Să nu mă bagi în păcat. Ştii doar că al meu e pământul. Intră în comună.

— Şi de ce mă goneşti acolo? De ce?

— Cum, de ce? Acu' se plăteşte pe zile-muncă, aşa că să vezi trai pe vătrai!

Şi, întorcându-se la plugul lui, îşi înfăşură în jurul pumnului hăţurile împletite din păr de cal. Tot rânjind se uita la Anna, care şedea în căruţă şi-şi arunca

privirea neliniştită când spre Grigori, când spre bărbatul ei.

— Şi dacă n-o să vă ajungeţi, trimite-ţi nevasta să muncească cu ziua. Ştie ea cum să se descurce.

Grigori credea că Pavel nu aflase de legătura lui cu Anna. Altfel n-ar fi îndrăznit să spună asemenea vorbe. Când îşi dădu seama însă ce greşeală făcuse, era prea târziu. Pavel se clătină pe picioare şi, fără nicio vorbă, se îndreptă spre el.

Grigori auzi ţipătul scurt al Aniskăi şi o văzu pe Anna că se ridică în căruţă, speriată. Dându-şi seama că trebuia să se apere, Grigori se grăbi să zvârle hăţurile de pe pumn, dar în loc de aceasta le încurcă şi mai rău. Deodată auzi chiar la ureche:

— A-a… Lighioană băloasă… Te-ai bucurat că-mi crapă muierea de foame, iar acu' îți baţi joc… crezi că nu mi-au spus oamenii nimic?

O lovitură năprasnică în cap îl ameţi pe Grigori şi el zbură cât colo, prăvălindu-se pe arătura moale. Caii, speriaţi, săriră în partea cealaltă şi o luară la goană, târând în urma lor plugul răsturnat şi pe Grigori.

În primele clipe, priveau toţi zăpăciţi după caii care alergau nebuneşte. Apoi, Aniska se întoarse spre Pavel. Acesta se lăsă tulburat, de pe un picior pe altul.

— Ei, drăcie… Poate să nimerească sub brăzdar…

Aniska tresări şi scoase un ţipăt ascuţit, alergând câţiva paşi în direcţia în care fugiseră caii. Se opri o clipă, se uită împrejur, apoi o luă la goană din nou.

Anna sări din căruţă şi se repezi după Aniska. Pavel zăbovi o clipă, apoi porni pe urmele lor.

Grigori, cu cămaşa sfâşiată, zăcea pe mirişte a sfărâmicioasă, ruginie, încovoiat în chip ciudat, cu braţele date în lături. Avea o palmă însângerată: hăţurile, scăpând de pe pumn, îi jupuiseră toată pielea

de pe ea şi de pe degete.

Dar nu aceasta era grozăvia. În stânga trupului i se căsca o rană mare în care se zăreau coastele cu sclipiri gălbui.

Grigori nimerise sub brăzdar, aşa cum se temuse Tumanov.

*

Soarele de iulie se înălţa repede deasupra pământului, pârjolea ierburile, frigea trunchiurile pinilor. Din zori, tot cerul era învăluit într-o pâclă brumărie, tremurătoare.

Borodin se întorcea de la spital împreună cu Tihon Rakitin care fusese la comitetul raional, cu treburile comunei. Aproape tot timpul cât ţinuse drumul, Grigori tăcuse de parcă l-ar fi obijduit cineva şi se uita la cer, scoţându-şi mereu şapca de pe capul tuns chilug şi ştergându-şi faţa de sudoare.

— Ei, ce se mai aude pe la voi? întrebă el în cele din urmă.

— Care „voi”?

— Păi, cei din Lokti.

Şedeau în căruţă, spate în spate, cu picioarele atârnate aproape până la pământ, brăzdând iarba prăfuită de pe drum.

— La Lokti? Ei, aşa şi aşa. Băieţelul lui Andrei a murit de cufureală.

— Mai bine ieşea sufletul din el… mormăi Grigori.

Tihon se uită la Borodin şi zâmbi:

— De unde ăi avea tu atâta răutate-n tine? Doar abia ai scăpat din mormânt, ar trebui să te bucuri…

Grigori nu răspunse. Nu mai scoase o vorbă până în clipa când se apropiară de sat:

— Da Pavluha Tumanov, naşul meu, ce mai face?

— Tu eşti de vină, Grigori. Pavel trebuia să scoată

hrana pentru ai casei, iar tu te-ai apucat să-i iei pământul.

— N-are decât să intre în comună, că aveţi pământ berechet.

— Nu vrea.

— Nu mai spune! Şi de ce?

— Iaca, nu-i place…

— Păi, nu-i un fel de activist?…

Tihon vârî hăţurile sub el, tăcut, şi-şi scoase punga de tutun din buzunar. Îşi aprinse ţigara, se sprijini cu coatele în genunchi şi, abia după aceea, răspunse:

— Ei şi? Află, Grigori, că nici mie nu-mi prea convine comuna.

Borodin se întoarse cu tot trupul spre Tihon.

— Nici ţie?! întrebă el, veninos.

— Da, nici mie. Şi nici multor altora… Ce crezi? Uite, pentru noi e depăşită, înţelegi? Cică acum, pe alocuri, se înfiinţează colhozuri. N-ai auzit?

— Nu, ce s-aud? La spital n-avea nimeni grija asta, să ne lămurească. Dar ce-mi pasă mie?! Întrebă însă numaidecât: Şi cum zici că-i cu colhozurile alea, ai?

— Nu ştiu bine nici eu. Mi-a spus Veselov, dar n-am priceput prea bine. Zice că e tot un fel de comună, atâta numai că are voie fiecare să-şi ţină şi o gospodărie a lui – o văcuţă, ceva oi, orătănii. Poate că aşa o să fie mai cu spor, ce zici?

— O fi mai cu spor, da’ numai proştii au să vă dea crezare. Şi schimbă vorba: Ehei, dacă Paşka Tumanov i-ar fi făcut… lui Andriuha ce mi-a făcut mie… ar fi fost osândit, cum mă vezi şi te văd.

Rakitin aruncă mucul ţigării.

— Ei, dacă vrei, dă-l şi tu în judecată. Cine nu-ţi dă voie? Şi scutură hăţurile.

Caii iuţiră pasul.

…Aniska îşi întâmpină bărbatul tăcută. Îşi dădea seama că în clipa aceea ar fi trebuit să se arate bucuroasă. Cu aprope două luni mai înainte, acolo, pe mirişte, când Grigori zăcea plin de sânge, cu coasta dezgolită, simţământul de milă pentru el îi zvâcnise o clipă în suflet. Acum, de îndată ce el trecu pragul, în mintea ei înviară zilele de odinioară – lumea i se păru deodată strâmtă, aspră, neprietenoasă.

Ca să-şi ascundă zăpăceala, prinse a se foi pe lângă Grigori:

— Îţi dau, îţi dau îndată… de mâncare. Scoate-ţi haina. Doamne, e plină de praf. Dă-mi-o s-o scutur. Te-ai făcut bine? Slavă Domnului…

— Nu mai trăncăni aiurea, o repezi încruntat Grigori, lăsându-se pe un scaun. Aş! Tare mult te bucuri tu că m-am întors! Câtă vreme am zăcut în spital, măcar o dată să fi venit să vezi ce-i cu mine. Doar îţi sunt bărbat…

Aniska încremeni şi-şi lăsă braţele în jos, fără vlagă.

— Bine, dar cu atâtea treburi pe cap… Două vaci, doi cai, porcul… pe cine să-i las? întrebă ea, deznădăjduită. Şi pe deasupra, am cosit fânul…

— Fânul? Aiurea! strigă Grigori, ridicându-se de pe scaun, mirat.

— Am cosit puţin câte puţin, repetă Aniska, fără să ridice capul. Şi primăvara am semănat atâta cât am putut.

— Cât? Un ar?

— Nu, o fi cam vreo jumătate de deseatină… Şi, văzând zâmbetul de neîncredere de pe faţa lui Grigori, se grăbi să adauge: N-am semănat singură. Mi-au ajutat nişte oameni milostivi.

— Dar ce oameni milostivi s-au ivit în Lokti? întrebă Grigori, subţiindu-şi ochii şi rostind răspicat fiece

cuvânt.

— Pavel şi nevastă-sa…

O clipă, Grigori rămase înmărmurit, apoi întrebă din nou:

— Cine, cine?

— Tumanov, zic…

Deodată, Grigori sări din loc şi începu să păşească repede din colţ în colţ, făcându-se tot mai stacojiu la faţă:

— Tumanov! El te-a ajutat! Dar cine l-a rugat? Cine, te întreb?

— A venit singur… pe tarlaua noastră, răspunse Aniska, speriată.

— Singur? Singur a venit, a arat, a semănat! tuna Borodin, alergând prin odăi. Ia uite firoscosul! Era cât pe ce să mă bage-n mormânt şi acu’ vine să mă împace! Ehei, nu, nu mă las eu cu una, cu două. Uite, spune şi Rakitin: dă-l în judecată. Şi îl dau, să ştii că-l dau…

Totuşi Borodin se mânia fără rost. Foindu-se din colţ în colţ şi amenințându-l pe Tumanov cu judecata, ştia de pe acum că nu va face nicio plângere împotriva lui. Doar, acolo, Tumanov avea să spună negreşit pentru ce-l lovise pe Grigori. Şi atunci judecătorii aveau să se apuce să-l descoasă, faţă cu toată lumea adunată: când muncise Anna la el în casă, cu cât o plătea…

La naiba cu Tumanov şi cu toţi. Bine că a scăpat cu viaţă.

Borodin încă nu se întremase bine când membrii comunei se şi apucară să-şi ia înapoi vitele colectivizate, să-şi ducă acasă găinile în coşuri şi în saci şi să mâne din spate gâştele, care mergeau pline de demnitate înaintea lor. Veselov, Rakitin şi Alabughin, fostul grăjdar al Borodinilor, alergau preocupaţi prin sat, lămurindu-i pe unii şi alţii.

Veniseră vremuri noi, neliniştite.

Aproape toţi foştii membri ai comunei din Lokti intrară în colhoz.

Mijlocaşii, în frunte cu Ignat Isaev, se ţineau deoparte, ca şi până atunci. În aparenţă, nu făceau agitaţie împotriva colhozului, dar nici nu se lăsau înduplecaţi să se înscrie în el. De fiecare dată când Veselov, Rakitin ori Alabughin încercau să intre în vorbă cu ei, Ignat Isaev, netezindu-şi barba, întreba senin:

— În colhoz se intră de bunăvoie?

— De bunăvoie, fireşte…

— Ei, atunci, ce să mai vorbim? Noi mai aşteptăm. Aşa e, oameni buni?

— Aşa e, îl susţinea Demian Suhov.

Kuzma Razinkin îşi punea strajă gurii. Nu de mult, se întorsese de la închisoare feciorul lui, Gavrila, care slujise în trupele lui Kolceak. Sătenii din Lokti îi priveau cam chiorâş pe Razinkini. Deşi Kuzma ţinea cu Isaev, nu-l sprijinea cu glas tare, tăcea.

La un moment dat, oamenii începură să-i pună lui Veselov întrebări cam în felul următor:

— Iată, de pildă, colhozul şi comuna. Care e deosebirea între ele?

Andrei îi lămurea liniştit, cu răbdare.

— Ei, de vreme ce colhoznicul are dreptul la

gospodăria lui, prin ce se deosebeşte el de mine, gospodar individual? întreba Ignat Isaev, după ce-l asculta pe Veselov. Prin nimic, după câte pricep eu.

— Cum, prin nimic? se împotrivea Suhov. Ia gândeşte-te şi tu, ce gospodărie are? O grădiniţă de zarzavat, câteva vitişoare. La semănături iese cu toată obştea. Iată în ce stă deosebirea.

— Nu numai în aceasta, Demian, întregea Veselov. Colhozul trebuie să aibă şi vite comune, în afară de cele care...

— Care... în afară de... îl întrerupea de obicei Isaev. Nu pricepem astfel de vorbe şi pace. Noi suntem în afara colhozului, asta-i limpede! Altceva nu pricepem...

— Nu putem pricepe, e adevărat, cuteza Kuzma Razinkin din când în când, și cu băgare de seamă, să-şi dea şi el cu părerea. Se aude că unii sunt deschiaburiţi prin sate. O fi adevărat? Şi pe chipul lui Kuzma se citea îngrijorarea.

— La noi n-are cine să fie deschiaburit, îl liniştea Andrei. Avutul lui Lopatin, ştiţi şi voi, a fost confiscat; starostele a dat bir cu fugiţii. Iar de mijlocaşi, ca voi, nu ne atingem.

— De ce?

Veselov se vedea nevoit să răspundă şi la această întrebare. Şi răspundea, aşa cum se pricepea şi el:

— Fiindcă noi ce năzuim? Să aibă şi ceilalţi din colhoz parte de un trai ca al vostru: să fie înstăriţi.

— Păi, atunci la ce ne trebuie colhozul, odată ce suntem înstăriţi şi fără el? Nu-u, noi mai aşteptăm...

Până la cea dântâi ninsoare, bătrânii stăteau pe prispe, chibzuind despre colhoz, despre deschiaburire. Bărbaţii se luau la harţă, femeile se ciorăvăiau pentru ale lor. Mai pe urmă, începură şi altele: din când în când, noaptea, detunau focuri de arme retezate,

făcând să zboare zuruind geamurile multor ţărani care intraseră în colhoz. „Cine o trage noaptea? se întreba Veselov, frământându-se. Să fie oare Ignat sau Kuzma?”

Veselov îi însărcină pe Rakitin şi pe Alabughin să-i pândească pe Isaev, pe Suhov şi, mai ales, pe Razinkin şi fiul lui. Aceştia nu descoperiră însă nimic care să dea de bănuit în purtarea lor.

Nu numai Veselov era îngrijorat de acele împuşcături din timpul nopţilor. Grigori care, ca şi până atunci, nu se amesteca în nimic se gândea acum cu îngrijorare, zvârcolindu-se în pat: „Că le sparge geamurile n-ar fi mare lucru. Întrebarea e însă: cine trage?” Şi, fără să vrea, se gândea din nou la Terenti Zerkalov şi gândul acesta îi perpelea sufletul: nu cumva, după atâţia ani de linişte, acesta dădea din nou semne de viaţă? Şi într-o zi, când Aniska, strângând masa de dimineaţă, spuse: „Pentru a treia oară au fost sparte geamurile la Veselovi. O, doamne! Ce-or vrea de la ei?”, Grigori tresări.

— Cine? întrebă el răspicat, ridicându-şi spre ea ochii înguşti, sfredelitori.

— Păi… cei care trag focuri, răspunse Aniska, dar îndată îi păru rău că spusese aşa ceva. Grigori nu răspunse, se aşează la masă şi mâncă în tăcere.

În clipele acelea, el se gândea la altceva. Bună ori rea, viaţa lui totuşi se orânduise într-un fel. În ultimii ani, mulţi ţărani, gospodari individuali dintre cei mai cutezători, se ridicaseră de nădejde pe picioare, gospodăriile lor înfloriseră, pe câtă vreme el, Grigori, şovăise multă vreme, neavând curaj să pună la bătaie ceea ce-i mai rămăsese de la taică-său în punguţa de piele. În cele din urmă, se hotărâse. Dar şi de data aceasta îşi greşise socotelile. Părea că aşa îi era scris:

să aibă parte numai de pagube şi necazuri! Tocmai atunci când îşi luase încă un căluţ şi voia să sporească arătura, zdrahonul de Pavel Tumanov era cât p-aci să-l trimită pe lumea cealaltă, la taică-său. Zăcuse în spital două luni şi mai bine şi se întorsese acasă în iulie. Acu' în ce fel s-o scoată la capăt? Nu fusese în stare nici măcar să strângă atâta fân cât avea nevoie. Trebuise să vândă o văcuţă şi să se mângâie cu gândul: „Nu-i nimic, om mai aştepta." Ei, taică-său începuse la bătrâneţe. Totuşi, dacă…

Şi deodată auzise şi el zvonurile despre, deschiaburire.

Cât nu era prea târziu, trebuia să mai vândă un cal, pentru orice împrejurare. N-avea curaj să caute cumpărători în Lokti. Trebuia să se ducă cu calul în altă parte.

— Cum stăm cu făina? o întrebă pe Aniska.

— Deocamdată, avem. Doar suntem la începutul iernii. Poate chiar că ne-o ajunge până la anul viitor, răspunse ea.

— Dar dacă nu ajunge? Primăvara unde mai găseşti? Zilele astea mă duc şi cumpăr vreo patru saci de la un ţăran cunoscut, în satul vecin.

— Unde vrei să te duci pe vremurile astea? Ştii ce împuşcături se aud noaptea!…

— Nu-i nimic: plec ziua.

Într-adevăr, după câteva zile, înhămă caii dis-de-dimineaţă şi plecă.

În timp ce mergea pe drumul care dădea ocol dealurilor, după ce ieşise din Lokti, se simţea încă liniştit. Locurile descoperite îngăduiau să se vadă departe de jur împrejur. Şi satul lui era încă aproape. De îndată ce pătrunse în pădure i se spulberă însă tot curajul. Se aştepta, din clipă în clipă, să trosnească un

foc de armă de după vreun copac. El o să se prăbuşească în drum, iar cel care trăsese va fugi cu caii lui... Asta se va petrece chiar în locul unde ridicase de jos, cândva, toporul însângerat... Şi el lovi caii cu hăţurile, îndemnându-i s-o ia la goană.

Cel dântâi viscol din iarna aceea bântuise câteva zile. Vântul spulberase zăpada din pini şi din brazi. După aceea, viscolul se potolise şi vreo săptămână urmase o vreme caldă. În sfârşit, dăduse un ger de crăpau pietrele, şi într-o zi, două, copacii se înveşmântaseră într-un puf gros de chiciură.

Razele soarelui străbăteau toată pădurea. Revărsându-se printre crengi, ele aruncau o lumină trandafirie-gălbuie pe crupele cailor, ude de sudoare, pe cercul de lemn de deasupra greabănului lor, şi pe Grigori. Caii goneau cu capetele ridicate, şi din nările lor ţâşneau trâmbe de abur, trandafirii şi ele.

Grigori îşi veni în fire abia în clipa când caii, iuţi ca vântul, îl aduseră pe uliţa mare a satului învecinat. Trase de hăţuri. Îşi simţea inima zvâcnind năvalnic, de parcă ar fi alergat tot drumul în urma săniei.

După ce cumpără la târg ceva făină, Grigori se învoi să vândă calul unui ţăran bărbos, ursuz. Bărbosul pipăi îndelung juganul peste tot, îl înghionti în coaste.

— Ce-l mai pipăi?! E cal bun! spuse Grigori, pierzându-şi răbdarea. Ia-l, n-o să-ţi pară rău.

— O să ţi-l ia altcineva care are nevoi de el. Hai cu mine!

— Ce spui? Cum, nu-l cumperi chiar dumneata?

— Nu, hai cu mine, răspunse ţăranul cu glas surd, gros.

După o clipă de gândire, Grigori îl urmă.

Ajunseră curând la o casă din marginea satului. Bărbosul se întoarse, luă calul de frâu şi-l băgă în

curte. Apoi îl duse pe Grigori în casă, îl împinse într-o odaie cu o singură ferestruică, a cărei perdea era bine trasă, dar nu intră împreună cu el. Grigori se gândi nelinişti, bănuitor: „Ia te uită ce bârlog! Aici îmi poate face seama.”

În clipa aceea uşa se deschise fără să scârţâie şi lui Grigori i se păru deodată că toate lucrurile din odaie se clătinau năstruşnic, plutind parcă în aer. În urechi îi suna un ţiuit subţire, ca de strună încordată, atinsă de cineva. Terenti Zerkalov, cu buzele întinse ciudat, îl cerceta de sus până jos.

Grigori nu se încumeta să se uite drept în ochii lui – îi privea umerii soioşi, plini, ca totdeauna, de mătreaţă.

— Ehei, nu ne-am mai văzut de un car de vreme. Bine te-am găsit! rosti Zerkalov răguşit.

— Să trăieşti, bolborosi Grigori, fără siguranţă în glas. Am venit cu calul... Cine vrea să-l cumpere?... N-ăi fi chiar tu, ai?

Şchiopătând uşor, Zerkalov străbătu odaia cu paşii unui om vlăguit şi se aşeză în colţ, cât mai departe de fereastră, într-un jilţ cu braţe masive, lustruite. Întorcând capul după el, Grigori gândi: „Pesemne că a nimerit undeva cu piciorul în capcană, dar a ştiut să scape din ea, diavolul...”

— Ei, vorbeşte, îl îndemnă Terenti, ducându-şi piciorul înainte, şi scutură din cap. Părul, acum rărit, dar încă lung, îi atârna plete la ceafă.

— Ce să spun? E un cal bun, jugan de şapte ani, de şa, de ham...

— Nu face pe prostul mai mult decât eşti! Te întreb despre treburile din Lokti...

Tonul aspru al lui Terenti îl făcu pe Grigori să tresară. Degetele mâinilor lui lăsate în jos se încleştară şi se descleştară de mai multe ori. Văzând că Zerkalov

rămăsese cu privirile aţintite la mâinile lui, Grigori le vârî în buzunarele cojocelului.

— Ce fel de treburi? Ei, s-a înfiinţat un colhoz. I-au pus numele „Siberianul roşu”…

— Şi? Te-ai înscris? întrebă Zerkalov, scurt, răstit, de parcă ar fi lătrat.

— Pentru ce? Când era comuna am trăit şi aşa. Poate n-om pieri nici acu’, cu colhozul…

Terenti îşi pipăi piciorul întins, beteag, şi se strâmbă – de durere, sau poate din altă pricină.

— N-om pieri? Gândeşte-te, mai întâi, şi pe urmă vorbeşte. Colhozul nu e comună, nărodule!…

Grigori se grăbi să dea de mai multe ori din cap, neştiind cum să se poarte cu Terenti.

Câteva clipe, Zerkalov şezu îngândurat, cu ochii aţintiţi în duşumea. Deodată, se uită ţintă la Borodin şi-l întrebă cu asprime:

— De ce n-ai îndeplinit însărcinarea?

— Ce… ce însăr…

Surprins, Grigori se îngălbeni, scoase mâinile din buzunare şi le vântură, trăgând de câteva ori aer în piept.

— Însărcinarea… pe care ţi-am dat-o, răspunse Zerkalov, posomorât.

— Habar n-am de nimic.

— Ba ţi-a spus Lopatin, în privinţa lui Andrei, rosti Zerkalov repede, fără să-şi ia ochii de la Borodin.

Între timp, acesta îşi recăpătase cumpătul:

— Îţi spun: habar n-am. N-a vorbit nimeni cu mine. Pe Lopatin nici nu l-am văzut în ochi…

— Minţi! Minţi, secătură! zbieră Terenti şi se sprijini de braţele jilţului, ridicându-se puţin. Pentru întâia oară îşi pierdea astfel stăpânirea de sine. Chiar Lopatin mi-a raportat că ţi-a spus…

Grigori rămăsese în picioare în mijlocul odăii, privindu-l pe Zerkalov cu un zâmbet abia zărit:

— Cheamă-l s-o spună faţă cu mine…

Zerkalov se lăsă înapoi în jilţ şi, întorcând faţa spre fereastra perdeluită, îşi pipăi din nou, îndelung, piciorul beteag, apoi bodogăni cu ciudă:

— Ce naiba! Trebuia să ai şi tu atâta cap…

— Nu prea poţi să-l prinzi pe Andriuha… Noaptea, nu umblă, şade încuiat în casă. Nici ziua nu se iveşte nicăieri singur. Ce, vrei să-i fac seama de faţă cu lumea? Doar ţin şi eu la pielea mea… Terenti îl asculta, dând din cap. Grigori îşi drese glasul, cu fereală, tuşind în pumn. Aşa că, daţi-mi voie… să plec. Cât despre cal… Dar unde-i ursuzul cela care voia să-mi ia juganul? E vremea să plec. Grigori se întoarse spre uşă.

Nu-şi dădea seama că îi vorbise la plural. Lui Terenti nu-i scăpă însă acest lucru şi, ridicând capul, răcni:

— Stai! Nu te grăbi. Mai am treabă cu tine. O să dormi aici. Iar pentru cal, îţi mulţumesc.

Grigori ridică spre Zerkalov ochii mici, plini de nedumerire:

— Ce? Ce zici? Şi întinse gâtul, ca pentru a auzi mai bine răspunsul.

— Spun: pentru cal îţi mulţumesc, repetă Zerkalov.

— Ei, să-l stăpâneşti sănătos. Ştii ce cal e? Mănâncă foc! Dar… banii?

— Ce bani? Mulţumesc, şi atâta. Se gândi o clipă şi adăugă: Facem noi socoteala odată. Du-te.

Grigori mormăi ceva nedesluşit şi se îndreptă spre uşă. Deodată se opri însă, uitându-se înapoi întrebător.

— Du-te, du-te! strigă Zerkalov.

Grigori ajunse numai până în prag. La uşă, se întoarse fulgerător, întinse mâinile, se propti cu

palmele în perete, ca pentru a-şi face vânt înapoi şi a se repezi la Zerkalov. Cu o mişcare iute, din obişnuinţă, acesta îşi scoase naganul de sub cămaşă.

— Hai, trage, trage, ticălosule! Îmi iei cel din urmă avut. Taică-tău ne-a jefuit aproape până la piele. Şi acu', tu…

— Nu striga, nărodule! Se aude de la o poştă…

— Las' să audă toată lumea! Nu-ţi dau calul! Şi nu mă speria! Ştiu eu cu ce-ai de gând să mă ameninţi… Că am descoperit pentru voi locul unde se ascundea detaşamentul lui Andrei! Hai, trimite-ţi oamenii să mă spună! Să mă închidă! Să mă împuşte! Acu', mi-e totuna… Ce fel de viaţă e aia fără niciun ban…

Grigori striga, amestecând vorbele cu urlete scurte, parcă ar fi fost lovit mereu cu ceva greu. Zerkalov îşi vârâse revolverul la loc, pusese mâinile pe genunchi şi-l privea cercetător. Atunci, ca şi altădată, lângă uşa Duniaşkăi, Borodin se lăsă în genunchi şi se târî spre Terenti, întinzând mâinile şi suspinând:

— Doar caii mi-au mai rămas. Dă-mi banii, pentru Dumnezeu. Ce, nu-ţi dă mâna? Pentru mine, poate, toată viaţa atârnă de ei… de banii ăştia…

Fără să se ridice, Zerkalov scoase portofelul din buzunar, căută în el, îi aruncă lui Grigori în obraz mai multe hârtii boţite şi, întorcând capul, şuieră dispreţuitor:

— Piei din ochii mei! Dormi în odaia cealaltă!

Grigori luă banii şi se ridică de jos, dar nu îndrăzni să se îndrepte de spate, trăgându-se înapoi de-a-ndăratelea şi făcând scurte plecăciuni.

4

A doua zi, bărbosul din ajun se ivi în pragul odăiţei în care dormea Grigori şi dădu din cap tăcut, poftindu-l să-l urmeze. Îl duse printr-o tindă întunecoasă, cu aer stătut, şi-l împinse din nou în aceeaşi odaie.

Terenti şedea în acelaşi jilţ, ca şi seara trecută, parcă nu s-ar fi ridicat de acolo toată noaptea. Grigori gândi că, totuşi, împuşcăturile şi zuruitul geamurilor sparte răsunau noaptea în Lokti tocmai fiindcă Zerkalov se ascundea acolo, în odaia aceea.

— Şezi, îi spuse acesta lui Grigori, arătând din cap spre un scaun.

Grigori îşi scoase căciula şi se lăsă pe marginea scaunului aşteptând, fără să spună o vorbă. Zerkalov tăcu câteva clipe, apoi întrebă:

— Vasăzică, nu ţi-e frică dacă... Andrei Veselov află ceva despre tine?

Grigori sări de pe scaun. Apoi, parcă recăpătându-şi cumpătul, se lăsă încet la loc şi se sprijini cu coatele de genunchi, ţinându-şi cu amândouă mâinile căciula strânsă între picioare.

— Cu ce poţi să dovedeşti? mormăi el.

— Ia te uită! zâmbi Terenti. Află că s-ar putea dovedi. Dar nu despre asta e vorba. N-am venit aici... în satul în care m-am născut, ca să-mi vând vechii prieteni.

Fără să se mişte din loc, Grigori îl privi chiorâş.

— Grigori, ai aceeaşi însărcinare... Văzând că Borodin sare iar în picioare, Zerkalov dădu din mâini: Stai jos! Ascultă-mă până la capăt. Ţii mult la pielea ta, vezi bine, cum nu! Ei... trebuie făcut aşa fel, ca să nu

rămână nicio urmă. Doar nu ştie nimeni că ai fost atunci în Mlaştina Putredă.

În sfârşit, Grigori se îndreptă de spate. Scaunul împletit, uşor, scârţâi sub el.

— Ia te uită! rosti el, punându-şi mâinile pe masă. Zi-i înainte, te ascult.

— Ce mai tura-vura, treaba asta trebuie dusă la capăt.

— Dar ce naiba ţi-a făcut Andrei?

— Dar ţie nu ţi-a făcut nimic? întrebă Zerkalov, aspru. Şi, deodată, se strâmbă batjocoritor. Păi, nu ţi-a suflat-o pe Duniaşka? Ehei, ce mândreţe de fată era! Şi-acu', cred, e numa bună muieruşca. Rău ai făcut atunci că nu m-ai ascultat. M-da… O fi adevărat că el s-a scris în partid?

— Cum nu… E bolciovic…

— M-da, făcu din nou Terenti. Şchiopătând prin odaie, se apropie de oglinda cam împâclită, cu ramă masivă, aurită cândva, care atârna între ferestre: Of, Grişka, trec unul după altul anii. Ne-am schimbat, frate, am îmbătrânit. Uite, ai mustăţi de bărbat în lege şi începi să te zbârceşti pe lângă ochi. Dar nici eu n-am întinerit. Îmi tot cade părul – curând, o să chelesc. Nu cumva cunoşti vreo alifie împotriva cheliei?

Grigori dădu din cap negativ şi gândi: „Mai vrea diavolul să se şi ferchezuiască! Tot n-are cine să-l vadă de vreme ce se ascunde de oameni."

Zerkalov se apropie de Grigori şi-l bătu prieteneşte pe umăr:

— M-da, am îmbătrânit… Parc-a fost ieri când hălăduiam prin sat! Ţi-aminteşti, cum i-am făcut-o… Mavruhăi? Ce se mai zbătea în mâinile noastre! Ca un peşte zdravăn scos din lac…

— He-he… făcu Grigori, râzând încetişor şi foindu-se

fără să vrea pe scaun. Se potoli însă numaidecât, parcă s-ar fi speriat de scârţâitul scaunului şi, tot cu capul plecat, rosti: Dar Veselov? De bună seamă, el şi mie... Numai că, dacă-l răpui pe Andriuha, îi ia locul Rakitin. O să-i faci seama şi lui? Pe toţi n-ai cum să-i stârpeşti...

— Poate că nu i-ar mai lua locul nimeni. Trebuie să-i băgăm în sperieţi. Pe urmă, om vedea noi. Borodin mormăi ceva nedesluşit. La urma urmei, asta nu e treaba ta, urmă Zerkalov. Spune: te învoieşti?

Grigori simţea că Zerkalov nu spusese încă totul şi dădu din cap, în doi peri. Atunci Terenti aruncă pe masă spre Grigori un teanc de bani. Banii căzură lângă cotul acestuia, plescăind ca o cârpă grea, udă.

— Asta-i... plata.

Grigori apucă banii cu o mişcare iute, lacomă, dar îi aruncă numaidecât la loc, ca fript. În clipa următoare însă, încet, cu sfială, mâna îi lunecă din nou spre ei. Degetele îi tremurau mărunt, ciocănind răspicat în muşama. Faţa îi era năpădită de pete vinete şi de sudoare.

— Câţi bani sunt... aici? întrebă el în şoaptă.

— Pentru tine-s destui. Ei, ce-ţi spun să faci e o treabă de nimic. Aş face-o eu însumi, dar... uite... Zerkalov se lovi uşor peste piciorul beteag.

— Dar... cum s-o fac? Zici să nu rămână nicio urmă, stărui Borodin, nespus de tulburat.

— Mai întâi, răspunde: te învoieşti, ori ba? zâmbi Zerkalov.

În mintea lui Grigori roiau sumedenie de gânduri. „Să iau banii, să-i iau! Frumoasă viaţă poţi trăi aşa! Pe Andriuşka, adevărat, e greu să-l prinzi. Poţi să pieri şi tu. Dar dacă o să se isprăvească totul cu bine? Doar habar n-are nimeni de Mlaştina Putredă... Nici de Lopatin. Să iau banii şi, pe urmă, om vedea. Şi Terioha

azi trăieşte, iar mâine… Pare-se că stă prost de tot, de vreme ce i-e frică să scoată nasul pe uşă!…”

Nici nu-şi dădu seama când apucă teancul de bani lunecoşi, soioşi, vârându-i în sân, sub cămaşă, pe pielea goală. Îşi veni în fire, când auzi glasul lui Zerkalov:

— Ei, să fie-ntr-un ceas bun… Şi acu’ hai să mâncăm ceva. Ne înţelegem pe urmă asupra amănuntelor.

Grigori se ridică zăpăcit păşind după Terenti, care şchiopăta uşor.

Bărbosul, care se tocmise în ajun cu Grigori pentru cal, aduse un ceaun cu tăiţei. Fără a spune o vorbă, umplu farfuriile şi puse pe masă mai multe linguri de lemn. Dacă n-ar fi vorbit cu el în târg, Grigori ar fi crezut că e mut.

După ce se ospătară, Zerkalov şi Grigori intrară din nou în odaia cu o singură fereastră. Terenti ridică cu băgare de seamă un colţişor al perdelei şi, cu spatele spre Borodin, privi îndelung uliţa.

— Când v-a ars prăvălia ce pagubă aţi avut? întrebă el deodată întorcându-se.

— Ce pagubă? întrebă Grigori, nedumerit. Nu ştiu, n-am socotit. Vorbea încet, căutând să ghicească unde voia să ajungă Zerkalov. Doar nu adusese fără rost vorba asupra focului.

Zerkalov se aşeză pe patul de lângă perete.

— Ei ne puneau foc, iar acu’ e rândul nostru. Priceput-ai?

— Păi, mi se pare că atunci Lopatin ne-a făcut-o… spuse Grigori ridicându-se. El ne sfătuia mereu să nu clădim prăvălia.

— Lopatin? Zerkalov zâmbi. Păi, nici nu era în sat. Pe vremea aceea, Veselov şi gaşca lui vă puseseră gând rău. Dar, Grigori, nu e vorba de asta. Acum poţi să

capeţi înapoi tot ce ţi-a ars, ba chiar mai mult. Iată…

Scoase încă un teanc de bani, la fel cu cel pe care-l luase Grigori înainte de prânzişor, şi-l puse pe pat, alături de el.

— Cât ai primit e doar o arvună, urmă Zerkalov. Suntem darnici, nu ne zgârcim, dacă…

— O, doamne, dar ce trebuie să fac? strigă Grigori. Vorbeşte odată ca lumea. E a doua zi de când mă chinui…

— Ei, sarcina ta n-o să fie grea. Spui că Veselov stă noaptea închis în casă? Trebuie să… i se proptească uşile pe din afară, să se toarne gaz peste casă şi să i se dea foc din toate părţile…

Şi, fără a se uita la Grigori, Zerkalov luă teancul de bani de pe pat, îl privi cu luare-aminte şi-l vârî agale în buzunar. Borodin îi urmărea mişcările, cu ochii aţintiţi.

— Ei, te învoieşti? întrebă Zerkalov. Dacă nu, dă-mi banii înapoi şi du-te sănătos. Dar… nu cumva să te mănânce limba. Altfel, o pierzi împreună cu capul…

Grigori se ridică, îşi vârî mâinile în buzunare şi răspunse:

— Nu-i chiar atât de uşor să-i dai foc. Zăpada e până la acoperiş. Şi apoi… ia încearcă să te apropii de casă, fără să te audă careva. Fuge o pisică, şi tot scârţâie zăpada sub ea…

Zerkalov se strâmbă şi, ridicându-se de pe pat, se apropie de Grigori şi-i puse pe umeri mâinile grele ca de piatră.

— Toate astea-s adevărate… Grişka. Dar nici nu se fac în pripă, dintr-odată. Deocamdată, fiindcă avem un prilej atât de bun, trebuie, înainte de toate, să cădem la învoială. Iar pe Andriuha o să-l prăjim noi la vară…

Grigori răsuflă adânc, uşurat: „A, la vară… Câte n-or să se întâmple până la vară… Poate că, până atunci, o

să putrezeşti în pământ…”

— Bine, fie, primi el. Ei, atunci… am plecat.

— Pleacă, răspunse Zerkalov, scurt.

În vreme ce-şi înhăma calul în curte, Grigori se gândea cu îngrijorare la teancul de bani din buzunar, întrebându-se cum va străbate pădurea. Se întoarse în odaie, stătu locului o clipă, apoi întrebă fără siguranţă în glas:

— Terenti Gordeici… Acolo, în pădure, nu cumva îşi fac de cap oamenii tăi?

Fără a-i răspunde, Zerkalov îl pironi cu privirea, aşteptând parcă o nouă întrebare.

— Ştii, adică… se fâstâci Grigori, ocolindu-i privirea. E primejdios… cu atâţia bani… Şi, pe deasupra, cu un singur căluţ. N-ai să-mi dai şi mie o scurtătură?

— A-a… Se poate. Zerkalov scoase de sub salteaua de fulgi o puşcă retezată, grea. Ia-o. Şi du-te sănătos. Într-o zi, îţi dau eu de ştire…

Îndată ce se îndepărtă de sat, pe Grigori îl năpădi din nou frica de mai înainte. Strângând cu cotul puşca retezată de sub cojocel, şfichiuia mereu căluţul vlăguit.

5

Iarna trecu mai mult sau mai puţin liniştită. Terenti Zerkalov nu dădea semne de viaţă, iar întâlnirea cu el, în satul vecin, i s-ar fi părut lui Grigori un vis de demult, dacă n-ar fi fost banii ascunşi într-un ungher tainic, sigur.

Totuşi, Borodin încă mai nădăjduia că ciolanele lui Zerkalov vor putrezi undeva, că nu se va mai ivi în

calea lui. Veselov – naiba să-l ia – n-avea decât să trăiască, numai să nu se lege de el. Andrei să-şi vadă de colhozul lui, iar el de treburile sale. Acum, avea bani. Numai un fecior îşi mai dorea.

Deocamdată, Borodinii nu aveau niciun copil şi Grigori începea să se oţărască, să se răstească la nevasta lui, tot mai adesea şi mai cu ciudă. Aniska tresărea de fiecare dată şi-şi pleca privirea în pământ, de parcă ar fi fost într-adevăr vinovată de ceva.

În anul acela, Grigori avea de gând să-şi are cu orice preţ toate tarlalele şi-l vesti pe Tumanov:

— Acum, Pavluha, să te cari de pe pământul meu! Şi adăugă ameninţător: Ţi-o spun dinainte: nu te pune cu mine, că n-o să-ţi mai meargă ca rândul trecut!

— De asta să n-ai grijă, Grigori Petrovici, că n-o să mă pun, îi răspunse repede Tumanov, şi lui Grigori i se păru că în glasul lui suna o batjocură ascunsă.

Ridică iute ochii spre Tumanov şi spuse, neîncrezător:

— Cam prea cumsecade pari. Anul trecut, era cât p-aci să mă omori…

— Am intrat în colhoz, Grigori Petrovici…

— Ce-e? Tu? Minţi! Doar în comună n-ai vrut să intri?! răspunse Grigori pe nerăsuflate, apropiindu-se de Tumanov.

— Ei, comuna e comună, şi colhozul e colhoz. E o deosebire între ele.

Atunci, fără să vrea, Grigori rămase pe gânduri. Iată că şi Tumanov, al treilea după Rakitin şi Zerkalov, îi spusese: colhozul nu-i comună. Dar atunci, ce-i colhozul?

Gândul acesta nu-l slăbi pe Grigori, până veni vremea arăturilor. Începu chiar să iasă mai adesea pe uliţă, trăgând cu urechea la ce se vorbea. Nu simţea

însă nicio deosebire. Sătenii vorbeau tot despre zile-muncă, despre ţarcuri pentru vite şi nu se puteau înţelege în privinţa numărului vacilor, al păsărilor proprii, nu erau siguri dacă puteau să aibă şi un cal propriu. Aşa că Grigori rămase la părerea lui de până atunci: nu, aşa ceva nu era pentru el. Şi plecă la arat cu Aniska.

Pe când se apropia de tarlaua lui, văzu cu mirare câţiva oameni umblând pe câmp, iar deoparte, sub copaci, nişte cai înhămaţi la pluguri. Era vădit: cineva avea din nou de gând să are pământul lui. Înjură şi îndemnă caii să iuţească pasul.

Abia sări jos din căruţă, că Fedot Artiuhin veni la el, îi dădu ziua bună şi i-o trânti fără ocol:

— Pământul ăsta nu mai e acu' al tău, Grigori Petrovici. E al colhozului.

— Cum, adică? Grigori ridică sprâncenele, deşi pricepuse de mult despre ce era vorba.

— L-au colectivizat, ca să zic aşa... l-au trecut la obşte. Pământul tău era ca o pană între fostele ogoare ale lui Zerkalov şi Lopatin. Ce, vrei să ţi-l ocolim?

Părea că Grigori nu-l ascultă pe Artiuhin, privind undeva pe deasupra capului său.

— S-a vorbit la adiministraţie: ce să facem cu tine? urmă Artiuhin, grăbit. Şi s-a hotărât: dacă nu vrei să intri în colhoz, ară, uite, colea, pământul nimănui. Acolo, ai loc destul.

Fără nicio vorbă, încleştându-şi buzele uscate, albe, Grigori îi întoarse spatele, se urcă în căruţă şi o luă încet înapoi. Ghemuită în spate, Aniska ştia ce se petrecea acum în sufletul lui, îi simţea aprigul clocot lăuntric, gândindu-se cu groază la clipa când avea să rămână singură cu el.

Împotriva tuturor aşteptărilor, Grigori nu spuse nimic

nici acasă. Se încuie la el în odaie şi, câteva zile zăcu în pat, sculându-se numai la prânz şi la cină.

Plugul pregătit în vederea arăturilor zăcea jalnic în mijlocul ogrăzii, cu brăzdarul bine ascuţit, sclipitor. În prima dimineaţă, fierul, răcit în timpul nopţii, era plin cu picături de rouă ce se uscau sub razele calde ale soarelui. Până la prânz, pe faţa semicirculară a brăzdarului se iviră nenumărate pete de rugină ca nişte pistrui, din ce în ce mai multe pe măsură ce trecea vremea.

— N-ar fi bine să băgăm plugul la adăpost? întrebă Aniska sfioasă. Uite cum prinde rugină…

— Da’ ce-o să crăpăm de-acu’ încolo? întrebă Grigori, în loc de răspuns.

— Ei, atunci… Fedot spunea că am putea să arăm tarlaua nedesţelenită.

Grigori dădu din cap, zâmbind cu amărăciune.

— Şi ce naiba o să crească acolo? E numai nisip…

După o clipă de tăcere, Aniska spuse cu băgare de seamă:

— Ce-ar fi să te duci la Andrei?… Şi, văzând cum scânteiară ochii lui Grigori, se grăbi să adauge: Aş putea să mă duc chiar eu. O să-l rog. Doar acu’ ei au luat toate tarlalele, poate ne-o da una mai bună.

Grigori se apropie încet de ea, cu mâinile în buzunare. Văzând-o că se ghemuieşte de frică, în aşteptarea ocărilor şi ghionturilor, zâmbi din nou:

— Nu-ţi fie frică. Nu te bat. Dar dacă te duci să te ploconeşti înaintea lui Veselov, te bag în pământ. Ai înţeles? Aşa o să păţeşti! Şi se îndepărtă tot agale, fără să aştepte răspuns, fără să-l ceară.

Totuşi, a doua zi, ieşi pe tarlaua liberă, ară cu chiu, cu vai câţiva ari de pământ şi-i semănă. Toată treaba asta o făcu de ochii lumii.

După aceea, acasă, se gândea: „Se pare că, într-adevăr, colhozul nu-i comună. Scurt şi cuprinzător – m-au alungat cât ai clipi de pe ogorul meu! Ba te mai şi lămuresc: – «Te-ai înfipt ca o pană…» leprele!”

Grigori simţise de mult că trebuia să se întâmple ceva, fără să-şi poată da seama ce anume. Şi într-o bună zi, în zori, când detună un foc de armă undeva în dosul caselor, înţelese: asta era! Sări din pat şi alergă la fereastră, numai în izmene, lipindu-şi obrazul de geam, de parcă ar fi putut să vadă ceva prin tot satul. „Nu i-or fi făcut seama lui Andrei?” gândi el cu o nădejde tăinuită.

Dimineaţa, după ce dădu drumul vacii să plece la cireadă, Aniska intră în odaie şi spuse:

— Ai auzit ce a fost azi-noapte? Femeile ziceau că Andrei a fost împuşcat.

— Minţi! strigă Grigori, sărind în sus.

— De ce să mint?! Aniska îl privi, mirată. Cică se tot ferea să iasă noaptea afară… Acu’, însă, avea griji cu semănăturile. Se zice că Duniaşka n-a vrut să-l lase, da’ el de colo: „Parcă s-a făcut linişte în sat…” Şi s-a dus…

— Şi? întrebă Grigori nerăbdător.

— Şi ce? se miră Aniska.

— L-au omo… L-au nimerit?

— Cică i-au zdrobit umărul. A fugit cât a putut şi a căzut jos tocmai lângă Tumanovi. L-ar fi ucis, dar Pavel a sărit afară şi l-a dus în casă. Anna, fuga la Duniaşka, de-a alergat aia ca vântul prin tot satul. Când s-a luminat de ziuă, toţi trei l-au dus acasă.

— Ei?… Ce să-i faci? Acu’ n-o să mai umble noaptea haihui, mormăi Grigori, punându-şi cămaşa.

6

Încet, încet, vara se înstăpânea. Zilele erau tot mai calde. La amiază, când soarele dogorea mai tare, satul amorţea. Până şi undele rare, parcă îngroşate ale lacului plescăiau izbindu-se de malul pietros, fără zgomot, alene, ca în silă.

După ce căldura mai slăbea, pe uliţele din Lokti se vedea o uşoară însufleţire. Copiii zburdau prin ogrăzi. Părinţii lor nu se zăreau decât arareori, fiind duşi la coasa finului. Cosaşii se întorceau în sat spre seară, după care acesta amorţea din nou, până dimineaţa.

La câteva zile după ce Veselov fusese rănit, Pavel Tumanov era cât p-aci să fie ucis de o cărămidă care i-a spart capul. Colhoznicii spuneau:

— Se răzbună pe el ticăloşii, pentru că l-a scăpat pe Andrei.

— Dar cine să se răzbune? Gospodarii individuali de la noi din sat parcă-s liniştiţi, cuminţi.

Andrei, palid, slăbit, făcu o sforţare, se sculă din pat şi-şi legă braţul la piept cu basmaua Duniaşkăi. Îi spuse acesteia:

— Duniaşa, dă o fugă prin sat şi cheamă-i încoace pe Rakitin, pe Tumanov şi pe ceilalţi care au fost pe front. Treci şi pe la cei care au fost partizani împreună cu mine.

După un ceas, vreo duzină de oameni se adunară în izba mică a Veselovilor.

— Uitaţi ce este, tovarăşi... începu Andrei încet. La sovietul sătesc sunt câteva arme militare. Unii dintre voi aveţi puşti de vânătoare, scurtături, săbii. Încărcaţi puştile cu alice ca pentru lupi şi, îndată ce se înnoptează, ieşiţi cu toţii pe uliţe. Nu umblaţi răzleţi, ci

câte doi-trei. Ar trebui cercetată şi pădurea. Pe uliţe o să punem caraule, iar în pădure... Cine merge cu mine, de bunăvoie?

— Unde vrei să te duci tu, cu braţul rănit? Las' că ne descurcăm şi fără tine, se împotrivi Pavel, care era oblojit la cap cu o cârpă albastră, curată.

— Aşa e. Mai stai în pat, îl sprijini Rakitin. Mă duc eu în pădure.

Veselov se strâmbă – îl durea umărul, ori poate nu era mulţumit de cele auzite.

— Se poate trage şi cu o singură mână. Pe deasupra, trebuie să luăm bine seama la ce fac oamenii.

În prima noapte, nu descoperiră nimic suspect, cu toate că au supravegheat până în zori casele lui Isaev, Razinkin, Suhov, Borodin. Cei trimişi în pădure au umblat şi ei de colo, colo, degeaba.

Dimineaţa, Ignat Isaev dădu buzna în biroul colhozului şi se răsti la Veselov:

— De ce m-aţi pândit o noapte întreagă? Ce, sunt un fugar de la ocnă, ca să mă păziţi?

— Cine te-a păzit? Ce tot îndrugi? întrebă Veselov, încercând să-i spulbere bănuielile. Dar Isaev nu-l lăsă să-şi isprăvească vorba.

— Ce tot îndrug? Am auzit paşi, vorbe în ogradă. Mă gândeam: cine naiba o fi acolo, şi ce vrea cu mine? M-am furişat în tindă, de acolo, în staulul vacii, şi am ieşit prin bagea pe acoperiş. Şi-am văzut totul. Lângă zid, chiar dedesubtul meu, pândea Stiopka Alabughin, cu puşca în mână. Ei, ce v-a apucat? Spune!

Veselov îşi dădu seama că trebuie să-i vorbească lui Isaev fără ocol şi-l lămuri:

— Ştii şi tu că nişte lepre trag noaptea, sparg geamuri. D-aia am hotărât să-i pândim, ca să vedem cine sunt. Iar tu te ţii deoparte. Naiba să te ştie ce

hram porţi. Feciorul tău a slujit la Kolceak.

Ignat Isaev îşi ţuguie buzele groase, mohorât, şi după câteva clipe de tăcere răspunse:

— Stau deoparte, da, aşa e. Deocamdată nu văd ce rost ar avea să mă alătur vouă. Nici de unul singur n-o duc rău. Dar, cu toate că feciorul meu a slujit la Kolceak şi a pierit pe undeva, n-are rost să fiu pândit ca un lup. N-am pus mâna pe puşcă de când sunt pe lume. Tăcu o vreme, apoi adăugă: Uite ce am să te rog, Andrei. Nu mă mai jigni, scuteşte-mă de urmărire. Dacă aş vrea să fac ceva, n-aţi putea voi să mă prindeţi! Nu mă jigni…

Veselov îşi dădu seama că Ignat Isaev n-avea nicio legătură cu împuşcăturile din timpul nopţii. Îşi spuse în gând: mai curând, ori mai târziu, acest ţăran înstărit „o să vadă rostul” colhozului şi o să intre în el.

A doua noapte, în pădure, caraula dădu peste nişte necunoscuţi. Se iscă un schimb de focuri care atrase caraulele din sat, vreo douăzeci de colhoznici. Necunoscuţii o rupseră la fugă, lăsând pe loc un mort.

Dimineaţa Veselov cercetă cu atenţie cadavrul. Era un necunoscut bărbos, de vreo cincizeci de ani…

Grigori veni şi el să vadă mortul. Îl recunoscu îndată pe bărbosul zgârcit la vorbă, care se tocmise să-i cumpere calul, dar nu spuse nimic. Doar se gândi: „Păcat că nu l-au curăţat pe Terioha în locul acestui diavol!”

Se comunică miliţiei cele întâmplate. Sosiră cinci miliţieni deodată. Unul plecă imediat înapoi, luând cu el cadavrul, iar ceilalţi patru, împreună cu ţăranii din Lokti cutreierară câteva nopţi în şir uliţele şi pădurea. Peste tot era însă linişte. Miliţienii plecară spunând la despărţire:

— În caz de ceva, daţi-ne de veste numaidecât…

În Lokti nu se mai auziră împuşcături. Treptat, Veselov începu să reducă numărul caraulelor puse peste noapte şi, curând după aceeea, le desfiinţă cu totul.

„Rău a făcut!” zâmbi în sine Grigori, când află despre aceasta. Cu toate că noaptea domnea în Lokti o linişte desăvârşită, el presimţea că de pe o zi pe alta putea să-i sosească musafirul. Pentru orice împrejurare, acum se culca chiar în partea de jos a casei, în cămăruţa în care se adăpostise Aniska. Grigori dormise acolo şi mai înainte de multe ori, aşa că Aniska n-ar fi văzut în aceasta nimic ciudat, dacă el n-ar fi fost ursuz, posomorât, dacă n-ar fi tresărit la fiece zgomot. Într-o zi, ea făcu greşeala să-l întrebe:

— Ce, aştepţi pe cineva?

— Pe dracu’ la nuntă! răcni Grigori, întorcându-i spatele.

Aniska se repezi afară, pe uliţă, şi abia acolo răsuflă în voie.

Această întrebare avu deodată darul să abată gândurile lui Grigori în cu totul altă direcţie. Groaza de moarte îl năpădi din nou. Terenti Zerkalov nu mai avea ce pierde: îşi făcea de cap prin sat şi apoi fugea în pădure, pe când el, Grigori, rămânea pe loc, aici... Dacă afla cineva, dacă ghicea... Iacătă, până şi Aniska încercase să-l iscodească. O, Doamne! O dată a scăpat ieftin, dar a doua oară, poate s-o păţească rău de tot. Nu trebuia să ia de la Zerkalov afurisiţii ăia de bani!

Frica punea stăpânire pe el atât de aprig, încât, în unele clipe, uita de toate: şi de visul lui de agoniseală, şi de cei care-l alungaseră în primăvară de pe pământul lui, simţind doar cum îi ardea gâtlejul uscat, parc-ar fi mâncat ardei iute, pe când trupul, dimpotrivă, îi era străbătut de fiori reci.

Nu, nu, cât se poate mai departe de ei – şi de Veselov, şi de Zerkalov!

Totodată, îşi dădea seama însă că era prea târziu ca să mai dea înapoi, că Zerkalov îl înşfăcase zdravăn în gheare. Şi, fără să vrea, cădea pe gânduri, tot mai adesea: când o veni Terenti – acesta nu era om să dea bani pe degeaba – să-l înhaţe de gât, ca pe Lopatin, să nu mai apuce nici să crâcnească… să-i facă seama!

Într-adevăr, Terenti veni.

În preajma zorilor, când somnul e deosebit de adânc, se auzi o bătaie uşoară în geam. Grigori dădu numaidecât pătura la o parte şi trase arma retezată din mâneca scurtei atârnate deasupra patului. Deşi ştia că musafirul acela avea să vină şi-l aştepta, inima îi bătea năvalnic. Se apropie tiptil de fereastră şi se uită cu băgare de seamă pe deasupra perdeluţei în ograda scăldată de lumina lunii. Fulgerător îşi simţi tot trupul ca opărit: ochii lui Zerkalov îl priveau ţintă prin geam! Se duse să-i deschidă. „Îndată ce intră pe uşă, îi trag una la moalele capului… Alt prilej mai bun n-o să fie. Pe urmă îl sugrum.” Şi, fără a chibzui mai bine, trase ivărul, împinse uşa şi sări la o parte, lângă perete, strângând în mână ţeava scurtă a armei. Abia simţindu-şi picioarele, care îi tremurau şi se îndoiau, Grigori rosti, aproape, fără să-şi audă glasul:

— Intră, Terenti Gordeici…

Privea cu atâta încordare înaintea lui, de frică să nu scape clipa când capul lui Zerkalov avea să apară în fâşia de lumină a lunii care se revărsa pe uşa deschisă, încât vedea stele verzi scânteietoare, ce se întunecau contopindu-se cu altele. Înaintea lui Grigori creştea, se lăţea o pată întunecată, de nepătruns cu ochiul, şi el se gândea îngrozit: „N-o să văd nimic. Poate că Terenti a intrat şi acu’ o să întrebe ameninţător: «Dar pe cine

pândeşti tu aci, diavole?»” În loc de aceasta, auzi însă un glas poruncitor, înăbuşit:

— Ia pleacă de la perete. Stai în mijlocul odăii, ca să te văd…

„Mare nătărău sunt! Pe cine vroiam să prostesc…” gândi Grigori cu ciudă.

— N-auzi? Ieşi la lumină! repetă Zerkalov nerăbdător. Atunci Grigori aruncă arma pe pat, o acoperi cu pătura şi făcu un pas spre fâşia de lumină ceţoasă a lunii.

Terenti intră în odaie şi închise uşa în urma lui, fără să se întoarcă. Grigori nu vedea, dar era încredinţat că Terenti ţinea în mână naganul, gata să tragă.

— Şezi, şezi aci, îl pofti Grigori cu glas nefiresc şi, repezindu-se la perete, puse mâna pe un scaun.

— Stai o clipă… Nu, şezi tu acolo! răspunse Zerkalov şi se lăsă pe pat.

Simţind ceva tare sub el, bâjbâi cu mâna şi scoase arma.

— Ce, nu te desparţi de ea? întrebă, punând-o lângă el. Grigori nu putea să-şi dea seama dacă Zerkalov nu ghicise cumva în ce chip avusese el de gând să-l întâmpine. Pentru orice împrejurare, răspunse în doi peri:

— Dar cum? O ţiu la îndemână…

Şi, deodată, Zerkalov întrebă fără ocol: De ce te ascundeai lângă perete?

— Ce vorbeşti, ce vorbeşti… Terenti Gordeici! Cum ţi-a trecut prin cap una ca… Grigori sări de pe scaun, dând din mâini, protestând nefiresc de aprins. Zerkalov răspunse doar printr-un zâmbet.

— Bine, şezi. N-am timp de pierdut. Ţii minte învoiala noastră?

— He, he… Chicotele lui Borodin sunau nelalocul lor. În privinţa lui Veselov? Dar era cât p-aci să-i faceţi

seama, atunci…

— Da’ de unde ştii că eram noi? întrebă Terenti pripit.

— Ei, cine alţii puteau să fie?

— Da… s-a ivit un prilej, încuviinţă Zerkalov. Făcea oare să-l scăpăm?

— Nu, de bună seamă…

— Ei, şi fiindcă Veselov a scăpat cu viaţă…

Borodin sări iar în picioare şi dădu din mâini, vorbind cu glas plângăreţ:

— Terenti Gordeici! Doar am mai întrebat o dată: ce aveţi voi numai cu Veselov? Mort, ori viu…

Fără nicio vorbă, Zerkalov se ridică, se apropie de Grigori şi-l îmbrânci brusc înapoi pe scaun. Apoi spuse posomorât, ameninţător:

— Nu da înapoi, Grişka! N-ai să scapi! Ai înţeles?

Grigori îşi lăsă capul în jos, privind lumina palidă de la picioarele lui. Îşi dăduse de mult seama că n-avea scăpare.

În cele din urmă, ridică fruntea şi spuse cu umilinţă:

— Fie… Dar… n-ai uitat, Gordeici? Am de primit încă p-atâta. Că astă iarnă mi-ai dat numai o arvună.

— Fii pe pace. Vorba noastră-i vorbă, îl asigură Zerkalov şi se ridică. Aşadar, pe mâine. E o însărcinare uşoară. Veselov are zăvor la uşă?

— Cum nu…

— Atunci e mai lesne. Uşa, închisă cu zăvorul, ferestrele… La naiba cu ele, pot să rămână neproptite. Stropeşti cu gaz pereţii şi… e limpede? Ai gaz?

— Găsim noi. Numai că… o să sară afară pe fereastră.

— Ei… dar asta, pentru ce ţi-am dat-o? întrebă Zerkalov cu glas scăzut, mângâind arma. Luna îşi revărsa lumina peste pat, şi ţeava scurtă, brumată,

avea luciri mate, blânde, paşnice. Grigori şezu câtva timp tăcut, fără să-şi ia ochii de la armă, atent parcă la ceea ce avea să mai spună Zerkalov. Dar acesta tăcea şi el, cu un aer de aşteptare.

— Nu-u, izbuti să îngâne Borodin în cele din urmă, cu o sforţare. Până acu', n-am omorât încă oameni... Să pun foc, asta da, fie. Dar ca să fac moarte de om, nu! Nu mai stărui... nu ne-a fost vorba aşa. Şi apoi, cum s-o fac? Lumea o să sară numaidecât la foc. Ce crezi tu? Arde casa! Cum să mai tragi?

Zerkalov se apropie de uşă, ascultând cu răbdare şoaptele întretăiate ale lui Grigori. Pe urmă, zâmbi cu răceală.

— Bine, nu ne-am învoit pentru asta. Dar tu le-ai uitat poate, Grigori: şi prăvălia, şi pe Duniaşka...

— Cum?!

Borodin stătea neclintit, privind înaintea lui, în gol, fără să clipească, fără să-l vadă pe Terenti, fără să priceapă ce avea de-a face Duniaşka cu toate acestea.

— Mâine, am să viu şi eu cu tine, auzi el deodată glasul lui Zerkalov cu vibraţii de metal.

Lumina gălbuie-străvezie a lunii se revărsa pe fereastră în odaie. O străbătea de la un perete la altul, alungând anevoie întunericul într-un ungher. Din locul lui, Grigori privea cu încordare o rază de lumină albicioasă care luneca, mută, de pe pat pe perete, ridicându-se mereu. În cele din urmă, începu să se micşoreze şi, încet-încet, se stinse: luna asfinţea pesemne dincolo de pădure.

Ştia că Zerkalov plecase de mult. În clipa când Terenti deschisese uşa cu băgare de seamă, şi aceasta scârţâise, raza de lumină, galbenă ca lămâia, abia se ridicase deasupra patului. Dar, îndată ce se stinse, Grigori tresări, parcă şi-ar fi dat seama pe neaşteptate

că a rămas singur. Îşi aminti cele din urmă vorbe ale lui Zerkalov: „Grigori, trebuie să li se taie craca pe care şed. Atunci au să cadă cu toţii. Poate că unul sau altul au să se izbească atât de zdravăn, încât au să piară..” Ce cracă? Cine şade pe ea? Şi pentru ce trebuie tăiată?

Îşi roti capul plin de nedumerire. Dar nici aşa nu putu să priceapă ce voise să spună Zerkalov.

7

Ziua trecu repede. Fusese parcă de două-trei ori mai scurtă decât altele. După ce se întunecă, Grigori simţi că-l străbat fiori. Coborî ceva mai devreme şi se culcă fără să se dezbrace, nădăjduind că şi Aniska îi va urma pilda. Dar ea, ca dinadins, mai umblă îndelung din odaie în odaie, deschizând zgomotos uşile şi închizându-le la loc. Grigori se gândea îngrijorat: „Dacă vine Zerkalov o să-l audă!” Se sculă şi, pentru orice împrejurare, lăsă uşa întredeschisă, ca să nu facă mai târziu niciun zgomot de prisos.

În sfârşit, se astâmpără şi Aniska: pesemne că se culcase.

Grigori se răsucea în pat, neliniştit. Timpul trecea.

Zerkalov zăbovea.

„Hm, a ghicit aseară, ticălosul, că mă ascunsesem după uşă”, gândi Grigori. Nu putea deloc să scape de acest gând.

Afară, luna se înălţa tot mai mult, razele ei palide-gălbui risipite pe duşumea lunecau pe pat, ca în ajun. Grigori îşi feri ochii de lumină. Se sculă şi se aşeză pe scaun într-un ungher întunecos. Nu-şi dădu seama câtă vreme stătu aşa. Chiar aţipi puţin, rezemat de perete. Se trezi tocmai în clipa când uşa era împinsă de cineva cu băgare de seamă.

— A, nu dormi? Bine faci. Hai, să mergem, rosti Zerkalov, trecând pragul.

— Să mergem, să mergem… Numaidecât, numaidecât, răspunse Borodin, pripit, dar mai zăbovi îndelung pe loc, ca lipit de scaun. În cele din urmă, izbuti să se ridice în picioare, deşi i se îndoiau genunchii, şi începu să se foiască pe loc.

— Ei, ai pierdut ceva?

— Nu ştiu unde mi-e şapca…

— Dar o ţii în mână.

— A… da, da…

— Gaz, chibrituri, ai?

— Cum nu, cum nu… Uite, bidonul e colea în cotlon.

— Să mergem.

Se furişară prin dosul ogrăzilor, apoi ieşiră în uliţă, ascunzându-se în întunericul adânc de pe lângă case. Grigori îl privea pieziş pe Zerkalov gândind: „Calcă sprinten, diavolul… I s-a vindecat piciorul.” În sfârşit se ascunseră în buruieni. Mai în fiece clipă, Zerkalov se ridica pe jumătate şi se uita cu băgare de seamă, parcă aşteptând pe cineva. Aşteptarea era şi mai chinuitoare decât acasă. Grigori şopti neliniştit:

— O mai fi mult până în zori, ai?

— Mi se pare că degeaba mi-am pus nădejdea în tine, spuse Zerkalov cu glas înăbuşit, în loc de răspuns. Degeaba ţi-am dat banii... i-am zvârlit în vânt. Vai de tine, cap de viţel!

Se uită din nou la ceas.

Deodată, se ridică pe jumătate, trase aer în piept şi... din gâtlejul lui izbucni un „cucurigu” strident, întocmai ca de cocoş.

Undeva, în celălalt capăt al satului, lângă staulul colhoznic, îi răspunse un cocoş, urmat de altul. Fără să priceapă bine ce se petrece, Grigori, totuşi, gândi: „Ei, drăcie! Nu cumva şi cocoşii ăia... au puşti retezate în mîneci?” Dar Zerkalov nu-l lăsă să se mai gândească. Îl înghionti în coastă cu ceva tare şi spuse:

— E vremea...

Cu inima mai-mai să-i sară din piept, Grigori se ridică din buruienile dese. Ferestrele casei Veselovilor aveau obloanele închise.

Cocoşii nu mai trâmbiţau. Deasupra satului domnea o noapte de vară liniştită.

Aplecându-se, Grigori trecu în fugă peste drum şi se piti după colţul casei. Acolo puse bidonul jos şi-şi trase răsuflarea. În sfârşit, începu să se strecoare cu băgare de seamă de-a lungul peretelui, spre scara scundă. Cu degetele tremurătoare, căută zăvorul şi-l trase fără zgomot în lăcaşul lui, apoi se lipi numaidecât cu spinarea de perete, oftând din rărunchi, uşurat, de parcă ar fi isprăvit partea cea mai grea a sarcinii sale.

După câteva clipe, luă repede bidonul şi începu să stropească grăbit cu gaz pereţii de bârne, uscate de soarele dogoritor al verii.

Îşi mai aducea oare aminte Grigori în ultima vreme de Duniaşka? Se gândea oare la ea măcar acum, în clipa aceasta? Numai un gând, unul singur îi răsuna

acum în minte, palpita în el: „Mai iute, mai iute, mai iute…” Să nu-l vadă careva, să nu-l zărească, să nu afle că tocmai el, Grigori Borodin, dădea foc casei lui Veselov…

După ce deşertă bidonul de cele din urmă picături de gaz, se căută prin buzunare. Chibriturile, moi, ca de ceară, se frângeau între degetele lui. În sfârşit, unul se aprinse, fără să sfârâie ca de obicei. Grigori se lăsă pe vine şi-l apropie de peretele udat cu gaz. Şarpele subţirel al flăcării se prelinse fără zgomot în sus de sub mâna lui. În aceeaşi clipă, focul începu să se înteţească repede, să se întindă şi, înainte ca el să apuce a se ridica, cuprinse jumătate din perete.

Grigori se întoarse gata s-o ia la fugă. În aceeaşi clipă rămase însă pe loc, încremenit, fără să simtă măcar că dogoarea începea să-i frigă spinarea: din toate colţurile satului se înălţau văpăi. Ardeau casele colhoznicilor, hambarele obşteşti, grajdul, staulul. Atunci înţelese Grigori limpede ce voise să spună Zerkalov. Gândul acesta îi frământa mintea cu înfrigurare: „Într-adevăr, le-a tăiat diavolul… le-a tăiat craca pe care şed… Acum, s-a isprăvit cu ei! Le-a tăiat de la rădăcină prăpăditul lor de colhoz! Acu’ i-a pus cu botul pe labe, da, da… Totul s-a spulberat. Al dracului mai e capul lui plin de mătreaţă!”

Deodată, simţi că i se taie picioarele. Căzu jos şi, cu chiu, cu vai, se târî peste drum, spre buruieni. Ajunse acolo gâfâind şi-şi lipi obrazul de pământul cald, cu iz de ierburi veştede. Stătea culcat pe burtă, şi spinarea când i se ridica, când i se lăsa în jos.

Deşi era speriat, buimac, Grigori tot auzi nedesluşit cum cineva smucea uşa al cărei zăvor îl trăsese el. Curând după aceea zurui un geam spart, iar obloanele, izbite dinăuntru, se dădură zgomotos de perete. Îndată

detună un foc de armă, urmat de altul. Trosniră alte focuri, răsunară ţipetele unui bărbat, ori ale unei femei. Cineva trecu în goană pe aproape, tropotind greu, cât pe ce să-l calce.

Borodin zăcea nemişcat pe loc, cu ochii închişi, mai mult mort decât viu. Când deschise ochii în cele din urmă nu-şi putu reţine un strigăt: totul împrejur, deasupra lui, era luminat ca ziua.

„Sunt pierdut, pierdut… Au să mă vadă numaidecât”, gândi el cu deznădejde şi, istovit de tot, se prăbuşi din nou cu faţa la pământ.

Îşi aduse însă aminte că după ce dăduse foc casei lui Veselov şi se târa peste drum, spre buruieni, zărise foarte aproape un gard de prăjini înalte, pe fondul unei vâlvătăi care se înteţea la celălalt capăt al satului. Nu cumva era o grădină de zarzavat?

Îşi dădu seama îndată: „Da, da, era chiar acolo, aproape…” Sprijinindu-se cu coatele în pământ, se târî într-acolo şi, după câteva clipe, se rostogoli peste gard. Mai zăcu o vreme printre rândurile de cartofi muşuroite cu îngrijire, odihnindu-se. Apoi se răsuci ca un şarpe şi se târî mai departe, în întunericul izbăvitor.

În sfârşit ajunse acasă. Culcat în pat, privea cum răsăritul soarelui colora în trandafiriu geamurile. Se lumina într-adevăr de ziuă, sau erau tot licăririle văpăilor deasupra satului? De câtă vreme venise acasă?

Culcat, trăgea cu urechea: sus Aniska alerga prin odăi, repezindu-se pesemne de la un geam la altul. „Te pomeneşti că-i trece prin cap să coboare încoace”, gândi Grigori îngrijorat. Se temea că ea va bănui îndată ce ispravă făcuse, dacă va intra în odaia lui. „Poate c-a şi fost aci, în vreme ce eu”… Gândul acesta îl făcu să i se taie răsuflarea. Chibzuia cu înfrigurare: ce să-i

spună Aniskăi dacă o să-l întrebe unde a fost? N-avu însă vreme să născocească nimic. Aniska cobora în fugă scara scârţâitoare.

Se gândi să-şi tragă pătura peste cap, făcându-se că doarme. În loc de aceasta, fără să-şi dea seama de ce, se ridică şi lăsă picioarele pe marginea patului.

Aniska năvăli în odaie; speriată, pe jumătate dezbrăcată, dar când dădu cu ochii de el, se rezemă de perete, sleită de puteri. Parcă ar fi alergat în ajutorul cuiva, să-l salveze şi, văzând că se speriase fără rost, că cel pentru care era atât de îngrijorată se afla în afară de primejdie, răsuflă uşurată.

— Dar ce se petrece? Ce se petrece? întrebă ea în şoaptă. Arde tot satul…

— Arde, arde… încuviinţă Grigori, dând din cap cu gândurile aiurea.

— Vai, ce grozăvie! Mi-a sărit inima când am auzit împuşcăturile. Am coborât în fugă, dar tu nu erai aci…

— Nu eram… Borodin dădu din nou din cap şi, deodată, strigă speriat: Cum? Ce spui?

— Şi am început să tremur. Eram singură în casă!

— Ei… am auzit şi eu împuşcăturile. Am sărit în sus, am dat fuga afară… Când mă uit – arde. Am alergat, ca să aflu ce s-a întâmplat… bolborosi Grigori şi-şi dădu seama că răspunsese într-un chip mai mult sau mai puţin mulţumitor.

— Ei, şi… la cine arde?

Grigori dădu din mână:

— Ei… acareturile colhozului…

— Of, Doamne! Dar ce vor?

De astă dată, Grigori nu întrebă „cine”? aşa cum făcuse altădată. Fără să ridice capul, aruncă o privire piezişă, iute, dar nu răspunse. Văzând-o pe Aniska tot lângă perete, spuse cu jumătate de voce:

— Da’ ce-avem noi cu ei? Du-te de te culcă…

— De somn îmi mai arde acu’? Aproape că s-a luminat de ziuă. Of, Doamne!

— Hai, du-te, du-te, stărui Grigori şi întoarse capul.

Aniska plecă. Grigori se gândea: „Ca să vezi, pezevenchiul de Terioha… Vasăzică, nu numai pe mine m-a pus la cale. Ce incendii au izbucnit din toate părţile! îndată ce a strigat cucurigu, i-au şi răspuns vâlvătăile…”

Vrând să se liniştească şi să adoarmă, închise ochii, dar aşa era şi mai rău: limbile unor flăcări uriaşe începură din nou să licărească pe dinaintea ochilor săi. I se părea că aude iar împuşcături, ţipete, geamătul cuiva. Deschise ochii şi… auzi un geamăt aievea. I se tăie răsuflarea.

Geamătul se repetă, o dată, încă o dată, ceva mai slab. Grigori se ridică în capul oaselor şi îşi roti privirea prin odaia învăluită până în tavan de negura cenuşie din preajma zorilor ce se topea încet. Se uită ţintă spre uşă. Tresări din nou, auzind cum bâjbâie cineva afară.

Înşfăcă arma retezată şi se repezi la uşă, unde strigă răguşit:

— Care eşti acolo?!

La auzul unui glas stins ce răsună de după uşă, fu săgetat de fiori. Dădu ivărul jos şi întredeschise uşa grea, din bârne. Fără să scape din mână clanţa de fier gros, şopti rugător:

— Nu pot, Terenti Gordeici… martor mi-e Dumnezeu… Au să te găsească la mine, şi atunci?… Furişează-te în grădinile de zarzavat, iar eu… o să viu deseară să te văd…

— Grigori Petrovici… abia… am ajuns… Adu-ţi aminte de vechea noastră prietenie… Nu mai am puteri, şi se crapă de ziuă… rosti Zerkalov, gâfâind. Lepra de

Andriuha mi-a repezit cu naganul un glonţ drept în piept. Eu nu l-am nimerit, pesemne, cînd a sărit pe fereastră…

— Nu, nu pot! stărui Grigori, înspăimântat. Ai milă de mine, pleacă, pleacă…

Dădu să închidă uşa, dar Zerkalov adăugă:

— Au să mă găsească… să ştii că n-am să tac…

— Cum? îngăimă Grigori.

Apucând cu o mână uşa întredeschisă, Zerkalov vârî înăuntru, cu cealaltă, un teanc de bani şi izbucni în plâns:

— Ţine, ia tot, tot… Numai să mă ascunzi… N-o să-ţi rămân dator… o să te răsplătesc…

Fiindu-i teamă că Grigori o să trântească uşa la loc, scheunând ca un câine, încercă s-o deschidă cu ultimele puteri. O clipă, crăpătura se făcu ceva mai mare, şi Zerkalov îşi vârî capul prin ea.

— Grigori Petrovici… Grigori Petrovici… Ce faci?! hârâi el deodată, zvârcolindu-se, zgâriind de afară uşa şi peretele casei.

Dar Grigori nu-şi mai dădea seama ce face. Lepădase arma şi, proptindu-se cu un picior în pervazul uşii, tăcut, încleştând buzele tremurătoare, trăgea uşa cu amândouă mâinile tot mai aprig, până ce auzi un trosnet de oase frânte.

Pe urmă, deschise uşa larg, târî trupul moale al lui Zerkalov în odaie, închise uşa şi puse ivărul. În adumbrirea zorilor, se lăsă în genunchi, lângă cadavru, închinându-se grăbit, mărunt şi şoptind ceva nelămurit cu buzele neascultătoare.

*

Cadavrul lui Terenti zăcu toată ziua în beciul întunecos, umed, sub o putină mare, răsturnată, pregătită de Aniska ca să pună în ea carne la sărat. În

noaptea următoare, Grigori vârî trupul mic, firav, într-un sac, îl duse pe malul lacului, îi legă de picioare cu sârmă un pietroi mare, greu, şi-l zvârli de pe stâncă în apă.

După câteva zile, pe când Aniska trebăluia prin grădina de zarzavat, scoase putina din beci, o făcu fărâme şi o arse în cuptor.

Capitolul III

1

Incendiul pricinuise multe pagube artelului din Lokti. Fuseseră mistuite de foc două hambare, staulul obştesc, împreună cu vitele din el, grajdul de cai, casele lui Veselov, Rakitin şi încă câţiva colhoznici.

— Ei, acu' s-a isprăvit cu colhozul, îi spuse odată Grigori Aniskăi, pe când se duceau la câmp să strângă fânul cosit. Ce-au să facă fără vite? După foc, oamenii fug din colhoz, ca boabele de mazăre dintr-un sac rupt. La anul, dac-o da Dumnezeu, poate că ne-om ara din nou tarlalele.

— Cică Zerkalov ar fi pus focul…

— Ia uite, toate le ştii! Nu cumva l-ai văzut cu ochii tăi?

— Nu l-am văzut… Doar tu ai dat fuga să vezi focul, nu eu…

Grigori îi aruncă o privire îngrijorată. Ea stătea însă liniştită, culcată în căruţă, la spatele lui, privind cerul fără nori. Era vădit că n-avea vreun gând ascuns.

— Şi cică Andrei ar fi tras în Zerkalov, că l-ar fi rănit de moarte, urmă Aniska.

— Ia te uită, se ştiu toate amănuntele, mormăi

Grigori, batjocoritor.

— Păi, da... Artiuhin umblă cu vorba prin sat. Cică aşa zice: de azi înainte, n-are de ce să ne mai fie frică. Andrei i-a trimis lui Zerkalov un glonţ drept în pântec. Terioska s-a târât în pădure şi a crăpat acolo...

— Ce vorbeşti! Şi-i dau crezare oamenii?

— Cum nu! Îl crezi ori ba, adevărul e că s-a potolit totul. Cică ar fi fost prinşi prin sate mulţi dintre cei ce au fost împreună cu Terenti... îi dădea înainte Aniska, dar Grigori o întrerupse, cu ciudă, cu încăpăţânare:

— Fedot e un nărod. Nu face multe parale ca agitator pentru colhoz. Cine să-l asculte...

Şi deodată, după vreun ceas, când Aniska şi uitase de aceste vorbe, Grigori spuse din nou:

— Acu' şi dacă faci agitaţie pentru colhoz, şi dacă nu faci – tot un drac! Iar după câteva clipe adăugă ameninţător: Văd că asculţi tot felul de bazaconii. Umbli printre cine ştie ce fel de oameni, dracu' să-i ia! De azi înainte, să nu mai faci niciun pas afară din casă. N-ai ce căta acolo. Şi dacă-l mai asculţi pe Fedot, sau pe altcineva... să nu fie cu supărare...

Totuşi colhozul nu se destrămă. În acelaşi an, staulul fu clădit din nou, încă înainte de cea dintâi ninsoare. Din zori şi până-n noapte, Veselov căra el însuşi bârne gălbui de pin crud, dând astfel pildă celorlalţi. După aceea – între timp sosise iarna – tot artelul se apucă să ridice case pentru colhoznici în locul celor mistuite de foc. Până în februarie, toţi, în afară de preşedintele colhozului, se mutară în noile locuinţe. Înainte de toate, se făceau în ele sobele, apoi erau tencuite şi văruite. Vopsitul podelelor fusese amânat până în vară. Pe urmă, numai în câteva zile, clădiră şi casa lui Veselov.

— Ia uite! Izbele parcă răsar din pământ! spunea

Ignat Isaev dând din cap, uimit.

— Ca să dureze o casă e de ajuns ca oamenii, dacă o fac cu toată obştea, să se aplece o dată şi să se ridice… chibzuia Kuzma Razinkin. Parcă-i mare scofală? Când clădeşti de unul singur, atunci, da, te speteşti, asuzi din greu…

Iar alţii începeu să vorbească şi aşa:

— Poate că în colhoz toate se fac la fel…

— Cum adică?

— Ei, aşa cum îi şi cu casele. Pe ogorul meu, muncesc încovoiat zi şi noapte. Pe când în artel, munca e mai cu spor şi odihna-i mai veselă.

— Atunci, du-te de te scrie la Veselov. Ce mai trăncăneşti aiurea?…

— Da’ iute mai eşti… Nu… Trebuie să mai chibzuiesc.

Şi oamenii chibzuiau. După aceea, intrau în colhoz unul după altul.

Grigori îşi încorda auzul, ascultând şi el asemenea vorbe. Din când în când, se încumeta să spună: „În colhoz, obraznicul mănâncă praznicul. Iar ăl care nu dă din coate rămâne cu buza umflată.” Sau: „Numai porcii crapă din aceeaşi troacă. Ai asudat pe ogor, dar tot ce a dat Dumnezeu e al tău…”

Cine ştie din ce pricină însă nici măcar gospodarii individuali nu-l ascultau pe Grigori, stând în silă de vorbă cu el, căutând să-şi vadă cât mai repede de treburi.

În primăvară, Grigori îşi dădu seama că nădejdea lui de a-şi recăpăta tarlalele era un vis deşert. Pe măsură ce se zvânta pământul, el se posomora tot mai mult.

— Ei, drăcie! Iar o să trebuiască să semăn printre pietre! De aş mai avea măcar un căluţ, aş desţeleni mai mult pământ. Dracu’ m-a pus să vând calul – de deschiaburire, nici pomeneală! Doar ne-au speriat.

Făcu un drum prin satele din împrejurimi, ferindu-se, pentru orice împrejurare, de acela în care se întâlnise cu Zerkalov. Ştia că acum era greu să găseşti un cal de vânzare. Poate doar de la vreun hoţ de cai. Întrebând cu fereală pe la gospodarii individuali, găsi omul de care avea nevoie. Geambaşul îi ceru însă un preţ atât de neomenos, încât Grigori simţi un junghi în pântece.

După aceea, mai dădu o raită prin sate, dar tot zadarnic. Se opri şi de astă dată la acelaşi hoţ de cai:

— Calul e măcar de departe?

— De departe, de aproape, lucrul de căpetenie e că stăpână-su nu se mai întoarce.

— Cum adică?

— A plecat într-o călătorie lungă, zâmbi hoţul de cai.

Borodin şovăi cât şovăi şi în cele din urmă se hotărî. Îl aştepta însă o nouă supărare.

Geambaşul luă teancul de bani primiţi cândva de Grigori de la Zerkalov, îşi umezi degetul gros în gură şi începu să numere. Deodată, scoase din teanc o hârtie şi o privi în lumină. Mai scoase încă una, şi încă una... apoi zvârli toţi banii drept în obrazul lui Grigori.

— Caută-ţi proşti în altă parte!

— Da'... ce te-a apucat?

— Ăştia-s bani falşi. Buni doar pentru umblătoare... Şi nici atâta, că-i prea tare hârtia. Pe când calul, o fi el de furat, dar e adevărat. Înţelesu-m-ai?

În clipa aceea, dacă s-ar fi petrecut o minune, dacă s-ar fi ivit Zerkalov, ce s-ar mai fi bucurat Grigori! Faţă cu toată lumea, fără să-i fie frică de nimeni, l-ar fi sugrumat din răsputeri, aşa cum făcuse cândva cu Lopatin.

Şi astfel, Borodin fu din nou nevoit să are, să semene, să cosească şi să treiere cu un singur căluţ.

2

Cu fiece lună ce trecea, gospodarii individuali din Lokti rămâneau tot mai puţini. Acum, în afară de Grigori, mai erau doar trei: Ignat Isaev, Kuzma Razinkin şi Demian Suhov. Aceştia se întâlneau când la unul, când la altul, dezbăteau cu aprindere ceva, ocărau pe cineva. Grigori nu se apropia de ei, nu se amesteca în vorba lor.

Într-o dimineaţă, sătenii din Lokti îl văzură pe Gavrila Razinkin îndreptându-se spre biroul colhozului. Părea că e pentru întâia oară de când se întorsese de la închisoare, fiindcă altminteri Gavrila nu ieşise nicăieri din casă. Acum, păşea pe uliţă, adus de spate, cu ochii în pământ, ghemuindu-se sub privirile colhoznicilor cu care se întâlnea.

Intră în birou şi i se adresă lui Veselov:

— Aş vrea să-ţi spun numai o vorbă…

— Spune!

— Întrucât am fost în slujbă... şi am fost închis... Pe scurt, cer să intru în colhoz. Vreau să ispăşesc totul prin muncă. Şi fiindcă am slujit... ştiu că n-aveţi încredere... Primiţi-mă, fie şi vremelnic, cu un soroc de încercare. Taica nu m-a lăsat să vin, dar ce am eu cu el?

O clipă după aceea, Gavrila şedea la masa şubredă, scriindu-şi cererea de primire în colhoz.

Tatăl lui Gavrila parcă atât aşteptase din partea fiului său. Chiar a doua zi, dădu fuga la Suhov. După un sfert de ceas, mirosind iute a sudoare şi a mahorcă, şedeau amândoi în birou, la aceeaşi masă, scriindu-şi încet cererile pe nişte foi de caiet. Isaev mai zăbovi vreo trei săptămâni, umblând de unul singur pe tarlaua lui. Într-o zi, îl opri pe Andrei în uliţă:

— Fedot nu e un proroc, dar se pare că al vostru e viitorul de acu' înainte, al bolciovicilor, odată ce norodul e de partea voastră. Mă primiţi acu' şi pe mine în colhoz?

— De ce să nu te primim? zâmbi Veselov. Chiar ne bucurăm, dacă ţi-ai văzut folosul şi vii la noi cu inima deschisă.

— Cine ştie, Andrei? mărturisi Ignat, fără ocol. Inima ba e deschisă, ba închisă. Dar fii pe pace: ţi-am mai spus o dată că n-am ascuns nicio zi vreo mârşăvie în ea. Dacă s-o închide la loc, am să ţi-o spun îndată.

Pentru Grigori era acum tot mai limpede că visele lui de a-şi dura o gospodărie trainică, toate gândurile şi planurile lui nu făceau doi bani. Totuşi trebuia să trăiască. Dar cum să mai trăiască acum?

Frământându-şi creierul cu asemenea gânduri, se uita la Aniska, cu buzele strânse, parcă ar fi aşteptat de la ea răspuns la toate întrebările. Neauzind nimic, o

întrebă:

— Ei, ce facem de acu' înainte?

— Tu ştii mai bine… răspunse ea încetişor.

Răspunsul acesta îl făcu să turbeze de mânie:

— Mai bine, mai bine! Scârţâi ca un oblon în vânt. Nu e chip de aflat nimic altceva de la tine!

Îşi dădea seama că nu-i era ciudă pe Aniska, ci pe el, pe neputinţa lui, pe descumpănirea lui faţă de o putere uriaşă, copleşitoare, tot mai ameninţătoare…

Într-o zi Aniska îi spuse cu sfială:

— Îmi cunoşti de mult gândurile. Eu aş intra în colhoz…

— Aşa-a… Eşti o năroadă, o repezi Grigori, liniştit, mirându-se în sine că vorbele Aniskăi nu-i mai stârneau nici mânie, nici ciudă, ca altădată. Zăbovi o clipă şi, neputând să găsească o vorbă mai jignitoare, o bruftului din nou: Năroadă ai fost, năroadă ai rămas…

Abia în ziua următoare îl arse acea ciudă usturătoare. O săptămână întreagă, umblă prin odăi, zburlit, numai în cămaşă şi-n izmene, vărsându-şi din belşug, focul pe Aniska.

…Încă un an de zile mai trudi din greu pe tarlaua lui. Acum până şi cei care se despărţiseră de ogoarele lor nu prea demult făceau glume pe socoteala lui Grigori, spunând aproape fără ocol:

— Uite-l pe pustnic… Stă numai cu dosul la oameni…

— Leit taică-său!…

Spre toamnă, fostul lui argat Stepan îl întâlni pe malul lacului şi-l sfătui pe faţă:

— Uite ce este, Grigori Petrovici… Din tot satul, numai matale ai rămas cu gospodărie individuală. Stai ca o buturugă-n drum. Nu mai necăji oamenii, intră şi matale în colhoz.

— Faci agitaţie, hai? întrebă Grigori, privindu-l printre

gene.

Stepan ridică şi el ochii. Privirile lor tăioase se încrucişară. Câteva clipe, se uitară astfel unul la altul, apoi Borodin îşi plecă cel dintâi privirea, cu aerul jalnic al celui învins.

— Ştii, Grigori Petrovici, spuse Alabughin, în loc de orice răspuns, noi nu ne atingem de matale, fiindcă…

— Ce vrei să spui? îl întrerupse Grigori. Vorbeşti despre deschiaburire? Doar de mult aud asemenea vorbe, că nu-s surd. Ei, ştii şi tu că nu mi-a rămas de la tata decât casa, şi nimic altceva.

— Dar de ce te aprinzi aşa? Tocmai d-aia nu ne-am atins de matale, fiindcă n-ai cine ştie ce avere. Şi nimeni nu se gândeşte la deschiaburire. Dar, uite, casa…

— Vă stă în gât casa mea… Ce, vreţi să mă daţi gata cu orice preţ? Intră în colhoz, şi dă-ne casa!…

— Ba să ne-o vinzi, îl îndreptă Alabughin, liniştit. O s-o folosim pentru birou, ori pentru creşă. Iar matale o să-ţi faci alta, mai mică.

— Mai bine luaţi-o şi isprăviţi cu ea! strigă deodată Grigori, fără să se poată stăpâni.

— Ce rost are? se împotrivi Alabughin, tot atât de liniştit. Noi vrem să facem totul după lege. Matale nu ne-ai pus beţe în roate, ai stat tot timpul închis în casă. Dacă nu vrei, te priveşte. Tot de matale e rău… stăpâne…

Alabughin se îndepărtă, fără să-şi ia rămas bun. Grigori privi îndelung în urma lui, silindu-se să înţeleagă ce anume voise să spună prin acest din urmă cuvânt: îşi bătuse joc oare de felul de gospodărire neizbutit al celui din urmă gospodar individual din Lokti, ori… ori îi amintise de ziua aceea de odinioară când venise împreună cu taică-său, şi Grişka îl tocmise

grăjdar în lipsa bătrânului, ca să-şi arate puterea de stăpân?

3

Iarna aceea a fost lungă, viforoasă, neliniştită.

Niciodată în viaţa lui nu stătuse Grigori pe gânduri atât de mult ca în iarna aceea. Ce să facă? încotro s-o ia?

„N-am acelaşi drum cu voi”, îi răspunsese Grigori lui Tihon Rakitin, cândva, pe vremea comunei. Acum însă, pe cât se părea, vrei nu vrei, drumul le era acelaşi. Altul nu mai vedea…

Spre primăvară, arăta slăbit, tras la obraz, cu faţa năpădită de barba roşcată, deasă, ţepoasă. Dimineaţa, când se trezea, răsufla îndelung, zgomotos, cu încordare, ca un bătrân; se ducea la bucătărie, călcând greu, îşi zvârlea în obraz doi-trei pumni de apă rece, se aşeza la masă şi aştepta tăcut până ce nevastă-sa, care trebăluia pe lângă plită, îi aducea prânzişorul. Putea să stea aşa o jumătate de oră, un ceas. Altă dată, abia se aşeza pe scaun că şi răcnea la ea, de răsuna toată casa: „Hai, mişcă-te, mai repede, vacă! Adu mai repede ce ai acolo…”

Înainte, vorbeau puţin şi rareori. Acum, îndeobşte, petreceau zile întregi în tăcere. Aniska însă, cea dintâi, nu se mai putu stăpâni: într-o zi îl întrebă cu sfială, ascunzându-şi mâinile sub şorţ:

— Nu cumva te-ai îmbolnăvit?

El o cercetă cu privirea de sus până jos, încet, cu mirare, dar nu deschise gura.

— Anul ăsta semănăm? Acu’ trece şi Paștele, îi aduse ea aminte, cu alt prilej.

— Ia slăbeşte-mă! i-o reteză el oarecum agale, fără răutate, cu nepăsare.

Aniska oftă:

— Doamne, ce viaţă!

— Tocmai, încuviinţă Grigori. Ea nu putu însă să priceapă ce înţeles avea acest „tocmai”.

Iar vara începu să bântuie seceta. Curând veniră zile călduroase, apăsătoare prin tăcerea lor gălbuie. Satul părea pustiu. Izbele coşcovite, din bârne de pin, asudau răşină. Acoperişurile se scorojeau, trosnind uşor. Plopii opăriţi de dogoare se înălţau jalnici spre cerul spălăcit. O pătură groasă de praf, moale ca făina neagră, îneca uliţele, ţâşnind de sub picioarele rarilor trecători şi întinzându-se apoi în urma lor ca o panglică lungă, plumburie.

Găinile, moleşite de arşiţă, zăceau la umbra caselor, cu ciocurile căscate. Din când în când, speriate de un câine ori de un om, săreau cât colo, zăpăcite, lăsându-şi penele în urmă şi cârâind răguşit.

Şi tăcerea grea, apăsătoare, fără de sfârşit, se aşternea din nou…

În acele zile, Grigori se frământa cu gândurile lui dintotdeauna:

„N-am acelaşi drum cu voi… Dar unde e drumul meu?”

Nu găsea răspuns. În locul lui, răsuna glasul liniştit, ba chiar nepăsător, al lui Alabughin: „Din tot satul, numai matale ai rămas cu gospodărie individuală. Stai ca o buturugă-n drum. Nu mai necăji oamenii, intră şi matale în colhoz.”

Şi într-o seară, Borodin se pomeni lângă biroul colhozului. Plecase de-acasă fără să-i spună Aniskăi unde voia să se ducă. Şi, la drept vorbind, nici nu credea că se va îndrepta într-acolo. Trecu pragul, cercetându-l la iuţeală pe Andrei cu privirea. În afară de el, în birou nu se mai afla nimeni. Veselov şedea la

masă şi scria cu îngrijire ceva în caiet.

Părul negru, des, îi atârna peste frunte, acoperindu-i aproape jumătate din faţă. Ridicându-şi o clipă ochii, îi arătă în tăcere un scaun: şezi, aşteaptă.

Grigori îşi scoase şapca soioasă, se lăsă greu pe scaun, uitându-se cu luare-aminte la Andrei. Acesta purta o cămaşă neagră, din pânză grosolană; gulerul descheiat îi dezgolea pieptul păros.

În cele din urmă, Veselov isprăvi ce avea de scris, puse cu grijă tocul subţirel pe călimară şi-şi dădu pe spate părul îndărătnic, care se răvăşi din nou, căzându-i peste frunte.

— Ei? făcu Veselov, întrebător, privindu-l ţintă pe Grigori.

Ochii lui, puţin saşii, subţiaţi, negri, parcă îl atrăgeau pe Borodin. Grigori nu putea să-şi ia privirile de la faţa fălcoasă, uşor ciupită de vărsat a lui Andrei, de la căutătura lui aspră.

— Iaca, am venit... Uită supărarea, Andrei. Câte nu se-ntâmplă-n viaţă, spuse Grigori, storcându-şi în silă câte un cuvânt-două.

— Ce fel de supărare? Nu ţin minte...

Glasul lui Veselov suna răguşit, parc-ar fi fost răcit.

— Adevărat?

În sfârşit, Borodin îşi întoarse într-o parte privirea ochilor mici, rotunzi. Andrei ridică din umeri şi-şi lăsă capul în jos, dar îl ridică numaidecât şi întrebă:

— Ei, te-ai hotărât să intri în colhoz?

— Altceva ce-mi rămâne de făcut? întrebă la rândul lui Borodin, ursuz, rânjind sfidător. Şi, fără a se uita la Veselov, adăugă: Om trăi şi noi şi-om gusta din viaţa de colhoz. Poate c-om înghiţi-o, fără să ne înecăm cu ea...

Îi păru rău de ceea ce spusese. Ca un foc de armă

detună pumnul bătucit al lui Andrei în masa dogită. El şedea însă nemişcat, fără să scoată o vorbă. Doar roşeaţa din obraji, ochii scăpărători de mânie şi degetele mâinilor, pe care le ţinea pe masă, scuturate de un tremur mărunt, des, îi trădau clocotul aprins din piept. Grigori se îngălbeni, rânjind slugarnic:

— He-he… Da' ce-am spus? Nimica. Iacătă, intru cu nevasta, cu toată gospodăria…

Andrei se ridică şi-i întoarse spatele. Privi îndelung pe geam luciul neted, negru, al lacului.

— Ştii tu pentru ce se striveşte scuipatul sub talpă? întrebă el şi deodată se întoarse: Şi tu ar trebui să fii strivit la fel! Ca să nu mai spurci pământul…

— Tu eşti gata să mă striveşti, ştiu, răspunse Grigori încet şi simţi în inimă valul de ură arzătoare dintotdeauna faţă de acest om scund, spătos, care stătea pe pământ cu atâta siguranţă de sine, de parcă s-ar fi contopit cu el.

Acum, însă, Andrei se stăpâni pe deplin. Zâmbi oarecum ciudat, se aşeză la loc şi rosti îngândurat:

— Uite ce e, Borodin… Poate că n-ar trebui să fii lăsat nici pe pământ, nu numai în colhoz…

— Să nu fiu lăsat pe pământ? He-he… Cum se zice: inima cere, dar ce folos că n-ai putere… i-o întoarse Borodin.

Fără să-i ia în seamă vorbele, Veselov urmă:

— Dacă vrei, fă o cerere de primire în colhoz. O s-o cercetăm la adunare. Poate c-o să te faci om. Dacă nu, cară-te din sat, la mama dracului. Ţi-o spun însă dinainte: dacă te prindem cu vreo mârşăvie, atunci să nu fie cu supărare. Totul are un sfârşit. Şi să ştii că, la o adică, te prindem cât ai zice peşte… Vezi-ţi de treabă şi ţine minte: văd prin tine parcă ai fi de sticlă. Cu toate că ai tăi au fost săraci, te ţine şi acum lumea

veche în cleşte, de când taică-tău... s-a cocoţat pe neaşteptate printre bogătani...

— Asta-i tot? întrebă Borodin, deşi îşi dădea seama că Andrei n-avea ce să-i mai spună.

— Tot.

Borodin îşi îndesă şapca în cap:

— Vasăzică, am stat şi noi de vorbă...

Mai zăbovi o clipă, apoi ieşi cu umărul înainte, ca un orb.

*

Chestiunea primirii lui Grigori Borodin în colhoz s-a discutat peste vreo trei săptămâni. Trecutul lui a fost supus la o lungă cercetare.

— Ce-i el? Chiabur parcă nu poţi să-i zici...

— Dar a avut argaţi! Iacătă, Stepan Alabughin e de faţă.

— Dar casa, o frumuseţe de casă?

— Aşa e, începuse să pătrundă în tagma chiaburilor. Taică-său voia chiar să deschidă o prăvălie!

— Dar el însuşi ce are de spus?

Grigori se ridică încet, boţindu-şi şapca în mâini:

— Da, e adevărat, am avut un argat. Dar ce, eu eram stăpân în casă? N-am deci a răspunde pentru gospodăria lui taică-meu. Casa, cu un cat, despre care s-a vorbit aci, o vând colhozului. Eu ce să fac cu ea? O să-mi durez alta, mai mică. Eu, ştiţi şi voi, nu m-am dus la Kolceak, n-am luptat împotriva Puterii sovietice..

— Dar nici de ajutat n-ai ajutat-o...

— Dar cine a dat buzna la Andrei în casă, cu cuţitul în mână?

Ştergându-şi sudoarea de pe frunte, Grigori răspunse:

— N-am ajutat Puterea sovietică, e adevărat. Gândeam cu mintea mea proastă: dracu’ s-o ştie ce fel

de putere o fi! Acu', m-am dumirit, văd că-i puterea ţăranilor. Iară cu Andrei... Într-o zi, m-a şfichiuit amarnic cu biciul. Ţine minte şi el. Iată cum a fost. Ne-am încăierat pentru o femeie. Ei, şi beat fiind, voiam să mă răzbun. Aşa că, Andrei Ivanovici, iartă-mă. Alt drum n-am în afară de colhoz.

Vorbea încet, tărăgănat, plângăreţ. Arăta ca un om năpăstuit, obijduit fără vină de cineva.

Totuşi i se strângea inima. Ce-ar fi să-l întrebe careva: „Pentru ce te duceai noaptea în Mlaştina Putredă? Ia să ne spui cum ai pus foc casei lui Veselov". Îşi zicea că, dacă ar fi ştiut cineva de isprăvile acestea, le-ar fi dat în vileag de mult celor în drept. Totuşi nu putea deloc să-şi înfrângă frica.

Îl mai stăpânea un simţământ: i se părea că stă din nou în genunchi la picioarele Duniaşkăi, umilindu-se, cerându-i milă... Ochii îi rătăceau de colo, colo prin mica încăpere ticsită de colhoznici şi se opriră o clipă asupra Duniaşkăi, care şedea tocmai la fereastră. Dar şi în acea clipă scurtă, o văzu bine din cap până-n picioare: băsmăluţa uşoară, căzută pe spate, părul pieptănat neted, cu o cărăruie dreaptă, ochii liniştiţi, cenuşii, cu gene lungi, buzele plinuţe, ca de fată încă, sânii mici, strânşi în bluza de stambă cu picăţele...

Duniaşa înălţă capul, simţind privirea lui Grigori aţintită asupra ei. Acesta îşi lăsă numaidecât ochii în jos. „Bine, acu' voi sunteţi tari, gândea el, privindu-şi şapca cu luare-aminte. De s-ar întoarce odată roata, ţi-aş aduce eu aminte şi înjosirea de atunci... de lângă izba ta, şi asta de azi. Mi-aş săra eu atunci inima, pe deplin şi bine de tot..."

Colhoznicii stătură îndelung la sfat şi, până la urmă, hotărâră să-l primească, să vadă cum are să muncească. Doar n-avea să răspundă fiul pentru

faptele tatălui.

Numai doi dintre cei de faţă nu se amestecară în discuţie: Andrei, preşedintele colhozului, şi Evdokia Veselova, nevasta lui.

4

Borodin înţelegea cum nu se poate mai bine în ce condiţii fusese primit în colhoz. De aceea se apucă să muncească cu hărnicie. La început, sătenii se cam ţineau deoparte, dar până la urmă, luându-se cu munca şi cu grijile lor, se obişnuiră cu el. După atâţia ani, trecutul era dat uitării. De altfel, cine avea chef să-l reamintească?

Cel dintâi de care se apropie Borodin în vremea aceea fu Vanka Butîlkin, vecin din copilărie cu Borodinii. Acum, Butîlkin era un flăcău scund, vioi, cu mai mulţi dinţi lipsă. Într-o zi, ieşiră împreună să are lotul pentru secară de toamnă. Când se aşezară în brazdă, la odihnă, Butîlkin începu, cu ochii la cai:

— Arăţi cam veşted, Grigori. Ştii, ca o creangă frântă. Nu-i ruptă cu totul, atârnă de copac, dar i s-au răsucit frunzele, s-au înnegrit…

— Ei, şi ce te priveşte? Tacă-ţi gura! se răsti Grigori.

Fără să se supere, Butîlkin urmă:

— Las' că pricep eu cam ce-ai tu pe suflet. Ei, de bine, de rău aveam şi noi ogoraşul nostru. Pe când acu'... poftim de-l scurmă pe al nu ştiu cui. Dacă n-ar fi pierit îngheţat la beţie, taica tot n-ar fi răbdat să vadă una ca asta, ar fi murit de inimă rea... Şi Butîlkin scuipă pe pământul reavăn, răscolit de plug.

O clipă Grigori tăcu, apoi răspunse:

— Dar ce vrei să faci, de vreme ce... Am stat deoparte până-n ultima clipă. De-ar fi făcut toţi la fel ca mine...

— De-ar fi toţi la fel, da, de bună seamă, de bună seamă... Butîlkin dădu de câteva ori din cap a încuviinţare.

Iarna, se întâmplă ca Butîlkin şi Grigori să care împreună fân la ocolul vitelor. Butîlkin sări jos din carul lui, o luă la fugă înainte şi se sui la Borodin.

— Ciudat! rosti el, uitându-se îndărăt, la calul său care, dând din cap, mergea din obişnuinţă după carul din faţă, fără să rămână în urmă.

— Ce e ciudat? întrebă Grigori, fără să se întoarcă.

— Păi... Muncim parcă la fel, ca înainte de colhoz. Facem arături, cosim, cărăm fân. Şi totuşi... Naiba să ştie pentru cine trudim...

Răspunsul lui Grigori sună tot aşa, ca şi rândul trecut:

— Ei, ce să-i faci, de vreme ce... E-eh, cum s-o mai întorci acu'? De ciudă, roti biciul, plesnind calul cu el.

— Cum s-o mai întorci? îl îngână Butîlkin. He-he... Aşteaptă olecuţă, vedem noi ce şi cum...

— Hai, lasă-te de astea, şi Grigori trase o înjurătură. Ce să mai vezi?

Butîlkin îşi ridică privirea spre Borodin, dar nu răspunse. Îşi scoase din buzunarul cât toate zilele un

bidonaş de aluminiu, ostăşesc.

— Bei? îl îmbie el pe Grigori. E straşnic, ca lacrima, făcut din grâul colhozului.

— Ia dă-te-ncolo, îl repezi Grigori.

Butîlkin trase câteva sorbituri şi dădu drumul bidonaşului la loc, în buzunar.

— În loc de pâine, faci otravă din grâne, îl mustră Grigori. Şi ce-ai să crăpi un an întreg?

— Las' c-o scoatem noi la capăt cu crăpelniţa, răspunse Butîlkin. Dacă stăm strâmb şi judecăm drept, apoi nu-i adevărat că nu mai avem nicio scăpare. Ia gândeşte-te numai: pe pământ vieţuiesc tot felul de oameni şi de dobitoace, în văzduh păsările, în apă peştii. Până şi sub pământ îşi au sălaş cârtiţa şi râma. Tot nişte vieţuitoare. Este?

— Ei şi?

— Ţi-o spun, ca să vezi că peste tot te poţi obişnui cu viaţa.

— Las' c-o să se obişnuiască el, Andriuha! rosti Borodin, posomorât, dându-şi seama unde voia să ajungă Butîlkin. Deocamdată n-am chef să înfund puşcăria. Curând... Îşi curmă vorba. Voia să spună că, în sfârşit, Aniska rămăsese grea, că în curând o să aibă un fecior, dar se oprise. Totuşi, Butîlkin îi ghici gândul:

— Ştiu. Aştepţi un băiat. Dar dacă iese o fată?

— Nu cobi, i-o reteză Borodin.

După ce aduseră fânul şi-l aruncară în podul staulului, Borodin spuse mai blajin:

— Uite ce e, Ivan... în loc să tot tragi aşa de duşcă din bidon, ai face mai bine să treci într-o seară pe la mine. Sunt singur cuc. Am putea să mai stăm de vorbă...

— De ce nu? încuviinţă acesta, bucuros.

Butîlkin veni la Borodin în aceeaşi seară, aducând cu

el încă doi musafiri: pe Egor Tuşkov, un ţăran scund şi bine legat, şi pe uriaşul kazah Musa Amonjolov, spătos şi puţin cam gheboşat, care se aşezase la Lokti cu un an mai înainte.

— Iată, Grigori Petrovici, ăştia-s cei mai buni prieteni ai mei. Pe Goşka Tuşkov îl ţin la mare cinste, fiindcă-i în stare să golească pe nerăsuflate un bidonaş de samogon fierbinte.

— Nu-i cine ştie ce scofală, se apără Egor, zâmbind la auzul acelei laude.

— Iar Musa, urmă Butîlkin, e bun fiindcă mai mult tace. Atâta numai că vrea să plece de aici. Caută mereu un locşor mai cald.

Amonjolov dădu din cap a încuviinţare.

— Avem de ghind. Dar pote ca ramin. Tare bun preten estem Vanka – drac curat!

Aceste vorbe „drac curat” arătau la Amonjolov – cine ştie de ce – cel mai înalt grad de admiraţie.

— Încolo, Grigori Petrovici, poţi să te bizui pe noi ca pe tine însuţi, încheie Butîlkin.

În sfârşit, Aniska născu. Şi născu un băiat, aşa cum dorea Grigori. Acesta îi puse numele de Piotr, în cinstea bunicului.

Cu prilejul unui asemenea eveniment fericit, casa de bârne, nouă, clădită de curând, a lui Borodin, se cutremură vreme de două zile. Pe Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov, care erau beţi criţă, Grigori îi aducea în simţiri turnând peste ei apă rece din Alakul.

El singur, cherchelit, cu obrazul lucios de sudoare, intra mereu în odăiţa în care zăcea Aniska, sleită de puteri, şi-i lua pruncul, fără să-i asculte gemetele, rugăminţile, plecând cu el ca să-l arate musafirilor.

— Uite-l, lotrul... Iată-l, feciorul Anisiei! Ce ziceţi?! răcnea Grigori, ridicând pruncul în lumina lămpii de la bucătărie, care revărsa în jurul ei valuri de căldură şi duhoare de gaz ars. Nu zbiera, Petruha! Golanii nu fac totdeauna golani... Doar şi tu eşti tot un Borodin...

Musafirii se înghesuiau în jurul lui Grigori, lărmuind fără să-i priceapă vorbele. Apoi începeau din nou să ţopăie de mama focului, cu înverşunare, făcând duşumelele să se clatine, luând toată vopseaua de pe scânduri.

Câteva săptămâni după aceea, Aniska, întremată între timp, vopsea din nou cu îngrijire podelele pline de zgârieturi.

Acum traiul Borodinilor era liniştit, paşnic. Grigori nu se deosebea de ceilalţi colhoznici decât, poate, prin firea lui tăcută. Nu se dădea în lături de la nicio muncă. Făcea totul pe îndelete, fără grabă, conştiincios. Toamna însă, când urma să-şi ridice pentru întâia oară grâul ce i se cuvenea pentru zilele-muncă făcute, nu se duse singur, ci-şi trimise nevasta.

În vara următoare, îşi cumpără un gramofon. În

fiecare seară îl aşeza la fereastră, cu uriaşa pâlnie scoasă afară, şi punea toate plăcile la rând, începând şi terminând de fiecare dată, cine ştie de ce, cu una şi aceeaşi romanţă veche, îngânată cu glas trist, dogit, de o cântăreaţă necunoscută – eticheta de pe placă lipsea, fiind roasă. Şi astfel, vocea răguşită îşi plângea deasupra Alakulului durerea pentru viaţa zdrobită, pentru visurile spulberate.

După aceea, Grigori punea gramofonul pe poliţa cu perdea de stambă înfloratã, sus, chiar sub tavan, îşi pieptăna îngrijit părul, cu cărare la mijloc, îşi punea rubaşca de satin albastru, apoi şedea la fereastră până în amurg, privind valul de întuneric ce pogora dinspre malul celălalt al lacului.

Când şi când, Ivan Butîlkin dădea pe la el şi, aruncând priviri grăitoare spre dulapul în care de obicei se găsea votcă, adulmeca în vânt cu nasul lui ascuţit, subţire şi ofta, dar Grigori părea că nu observă nimic. Atunci, Butîlkin îi spunea cu un aer tainic:

— Grigori Petrovici, vrei, nu vrei, colhozul s-ar putea să rămână pe vecie. La ce bun să ne mai doară inima după ce-a fost? Să deschidem ochii la ce e, şi apoi... mai cu seamă să ne ţinem unul lângă altul: eu şi cu tine, cu Musa şi cu Tuşkov. Sunt băieţi de nădejde.

— Hai! Ia-ţi tălpăşiţa! îi aruncă Grigori, ursuz, peste umăr. Şi adăuga: Nu-mi arde de tine!

Borodin îşi durase casa nouă puţin mai la o parte de sat, tocmai pe malul lacului. Tot acolo, aproape la hotarul satului, era şi casa lui Andrei Veselov. Nu prea ţinea Grigori să aibă un asemenea vecin, dar era tare frumos locul ce şi-l alesese. Aşa că-l lăsă pe Veselov în plata domnului.

Totuşi, uşa de la intrare şi-o făcuse în cealaltă parte, casa fiind aşezată cu dosul spre Veselov şi spre tot

satul.

— Da’ de ce întorci spatele la oameni? îl întrebă odată Rakitin, când avură prilejul să muncească împreună la coasa fânului.

— Da’ ce, vrei să le botez copiii? răspunse Grigori, tot cu o întrebare. Am pus casa aşa cum e mai bine. Ce, era nevoie să vă cer şi pentru asta sfatul?

— Ptiu, da’ colţos mai eşti!

— O fi colţos câinele, da’ tot nu se pune-n lanţ. Şi, la urma urmei, ce naiba vrei de la mine? se aprinse Grigori. Casa mea v-am vândut-o. În colhoz am intrat. Mai prost ca alţii nu muncesc. Este? Poţi să zici că nu?

— Nu, mai prost ca alţii nu, încuviinţă Rakitin.

— Ei, atunci slăbiţi-mă! Lăsaţi-mă-n pace, pentru Dumnezeu! strigă Grigori. Dacă am ceva mai mult venin în mine, n-aveţi grijă, mi-l vărs pe muierea mea. Şi să nu-mi cadă nimeni în labă când mă apucă năbădăile…

Rakitin ridică din umeri.

Uneori, cine ştie de ce, Grigori îşi amintea de fostul deportat Feodor Semionov. Se silea să alunge vedenia, să se gândească la altceva, dar Semionov, cu scurta lui de piele, îi stăruia în faţa ochilor, privindu-l încruntat de sub sprâncenele stufoase, sfredelindu-l cu ochii arzători. Şi atunci îl străbătea un fior. Spaima îi încleşta inima cu gheara ei de gheaţă, picioarele i se muiau. I se părea că Semionov sosise în sat, că, din clipă în clipă, avea să vină drept la el, să-l întrebe: „A-a, tu erai?”

Semionov îl urmărea şi în vis, iar dimineaţa Grigori nu cuteza multă vreme să se uite pe geam afară.

În cele din urmă, nemaiputând să îndure nălucirea aceea, găsi un prilej să-l întrebe, între patru ochi, tot pe Rakitin:

— Dar pe unde o fi... deportatul acela sprâncenat? Semionov, aşa îi zicea, nu? Nu l-am mai văzut de multă vreme...

— A plecat la şcoală. La Moscova.

— A-a...

Atunci îi mai veni inima la loc.

Când se-ntâmpla să treacă pe malul stâng al râuleţului şerpuitor, care străbătea satul, cuprindea cu privirea lanul de grâu, de la pinul de mult uscat până la mormanul de pietre poroase de pe mal. Acolo, între acele puncte, se aflau cândva ogoarele Borodinilor. Dar mai puteai să arăţi acum care erau hotarele lor precise?! Pădurea se trăsese departe, descoperind cerul şi pământul – o mare lumină se revărsase peste ea. În jur, cât vedeai cu ochii, se întindeau lanurile colhoznicilor, iar haturile pieriseră pe vecie.

Lui Grigori i se părea că făcuse odinioară o mare greşeală. Mai întâi, simţea o durere stăruitoare în inimă, apoi tot ce fierbea nelămurit în el începea să clocotească. Speriat de această frământare, pleca aiurea, unde vedea cu ochii.

Într-o asemenea clipă, pe când rătăcea prin pădure, o întâlni pe neaşteptate pe Evdokia. Păşea pe drumul moale, înecat în praf, strângându-şi la piept fetiţa de şase luni, înfăşurată într-o păturică subţire. Când Grigori ieşi din răcoarea umedă a bolţii pinilor, soţia lui Andrei scoase un strigăt slab de surprindere şi se opri locului.

— Ei, ziua bună... Evdokia Spiridonovna, începu Grigori, dar privirea ei îl făcu să-şi curme îndată vorba.

Nu putea să-şi dea seama ce exprima acea privire. Îi trecu însă prin gând: „Ia încearcă să te apropii... te sfâşie, te rupe cu dinţii, din răsputeri...” Râse cam fâstâcit şi, fără să se urnească din loc, spuse:

— Ce te uiţi aşa, ca o capră speriată? Te pomeneşti că acu’ o zbugheşti în desiş… Tăcu iar, neştiind ce să-i mai spună. Nu-şi dădea seama nici măcar pentru ce-i ieşise înainte.

Evdokia nu fugi în desiş, dar făcu un pas într-o parte, aşteptând ca el să-şi vadă de drum. Capul ei, legat cu o basma înfloratã, intră în umbră. Acum Grigori îi vedea sclipirea ochilor încordaţi sub cetina grea.

— De unde vii? întrebă el şi, simţind izul de medicamente amestecat cu mireasma iute a cetinei, îşi răspunse singur: A, de la spital? Ţi-e bolnavă fetiţa?

Evdokia nu răspunse. Ochii ei, sclipind în umbră, tresăriră uşor. Grigori o privea şi, fără să ştie de ce, se lăsă încet jos, pe iarba de la marginea drumului. În aceeaşi clipă simţi ceva fierbinte, arzător, revărsându-i-se în tot trupul – s-ar fi părut că un lichid vărsat pe pământ pătrunse brusc în el, ca apa într-un bulgăre de sare. Sări în picioare. Ar fi vrut să-i strige Evdokei drept în obraz, din răsputeri: „Să crăpaţi cu toţii! Şi fetiţa ta, şi tu, şi Andrei!” Dar limba nu-l asculta! Evdokia Veselova venea drept spre el, cu paşi iuţi, mlădioşi, strângându-şi copilul la piept.

Fără să vrea, Grigori se dădu la o parte, lăsând-o să treacă.

PARTEA A TREIA

Capitolul I

1

Vremea toceşte, netezeşte firea omului, aşa cum face apa cu pietrele de pe mal. La prima vedere, pietrele – o sumedenie – nu se deosebesc ca formă şi culoare. Dar ia sparge una, două, trei – să vezi ce deosebite sunt! Una e plină de scânteioare mari, albăstrii-aurii, care sclipesc, ard parcă în soare, ca nişte luminiţe tremurătoare. Alta îşi trimite strălucirea mată, uleioasă, din spărtura dreaptă, ca trasă cu linia. Iar a treia – ia te uită! – e roasă peste tot de o rugină cafenie şi, dintr-o lovitură uşoară, se face fărâme, împroşcând un nouraş de praf, ca un hrib bine uscat. Te uiţi la pietricele şi te miri: parcă ar fi fost roase de viermi. Şi, cu un simţământ de uşurare, le zvârli în apă, cât mai departe...

Era în anul o mie nouă sute patruzeci.

Multe se schimbaseră între timp şi în sat, şi în jurul lui. Noua linie ferată trecea pe aproape, şi de-a lungul ei se înşiruiau aşezări noi. Şuierele locomotivelor pluteau zi şi noapte deasupra satului, deasupra lacului. Iarna, mai cu seamă în nopţile geroase, cufundate în tăcere, se auzea bine huruitul roţilor de tren când treceau peste încheieturile şinelor.

Pădurile din jurul satului se răriseră simţitor. O parte din copaci fuseseră doborâţi cu prilejul construirii liniei ferate, ori îi dezrădăcinaseră colhoznicii pentru a mări suprafaţa pământului arabil.

Şi satul aşezat pe malul lacului crescuse, îşi întinsese în ambele părţi casele noi. În zilele însorite de vară, mai ales după ploaie, sclipeau vesel acoperişurile de tablă roşii, verzi, cafenii. Uliţa mare, care dădea cu un capăt drept în lac, părea acum mai îngustă – fie din pricina plopilor uriaşi, atât de groşi încât abia îi puteau cuprinde doi oameni cu braţele, fie poate fiindcă nu era niciodată pustie. Copacii o fereau de dogoare şi ea trăgea întotdeauna oamenii. Seara, bătrânii ieşeau să se plimbe pe răcoare. Pâlcuri de tineri se iveau, râzând zgomotos. Râsul lor răsuna îndelung până în preajma zorilor, când stelele începeau să pălească.

În locul celui dintâi staul obştesc, căruia îi pusese foc Zerkalov, fusese clădit altul, de lemn, în fiinţă şi acum. Alături se ridicau mai multe acareturi spaţioase de cărămidă şi bolovani de piatră, acoperite cu ţiglă. În spatele lor, se înălţa turnul înalt, ţuguiat al silozului de nutreţuri. În zilele mohorâte de toamnă, când norii mânjiţi, ca vata murdară, treceau deasupra pădurii, atingând vârfurile copacilor, turnul acela părea deosebit de înalt, ridicându-se până în slăvi cu vârful lui de fier.

Oamenii se schimbaseră şi ei. Tâmplele lui Andrei Veselov încărunţiseră puţin, poate nu din pricina vârstei, cât a necontenitelor griji prilejuite de funcţia lui de preşedinte al colhozului.

Tihon Rakitin era acum şi mai lat în spate. Cute noi, adânci, îi brăzdau fruntea roşie, făcându-l să pară totdeauna aspru şi încruntat. Greoi, neîndemânatic, ca toţi oamenii voinici, umbla cu băgare de seamă, parcă i-ar fi fost frică să nu atingă pe cineva. Lucra la creşterea vitelor chiar din ziua când fusese înfiinţat colhozul. La început, le păştea, apoi fusese numit la conducerea fermei zootehnice.

Ignat Isaev, Kuzma Razinkin şi Demian Suhov, care în timpul colectivizării aveau fiecare aproape cincizeci de ani, erau acum bătrâni. După ce intraseră în colhoz printre cei din urmă, se ţinuseră oarecum laolaltă tot timpul. Şi acum, mai în fiecare seară, Razinkin şi Suhov treceau încetişor drumul la Isaev, care, după ce-şi înmormântase baba, trăia singur, tocmai la capătul uliţei mari. Scoteau scaunele afară, se aşezau lângă ferestre, sub pomi, şi, sprijinându-se în beţele pe care le ţineau între genunchi, ascultau cântecele, râsetele tineretului. Isaev, care părea cel mai gârbovit, cel mai ros de bătrîneţe dintre toţi trei, întreba întotdeauna acelaşi lucru:

— Ei, Kuzma Mitrici, ce mai face Gavrila al tău?

Feciorul lui Razinkin, Gavrila, care slujise la Kolceak, împreună cu mezinul lui Isaev, nu numai că trecuse cu bine „sorocul de încercare” pe care-l ceruse lui Andrei odată cu primirea în colhoz, ci-l şi „întrecuse”, cum spunea uneori Veselov în glumă. Acum era unul dintre cei mai buni muncitori ai colhozului.

— Ce să facă? E zdravăn ca un taur, răspundea Kuzma la întrebarea pusă de Isaev. Acu’, are de gând să plece să înveţe meseria de tractorist.

Ignat îşi scutura capul cărunt şi se silea să ascundă de prietenii lui puţinele lacrimi de bătrân ce-i podideau ochii.

— Acu’, şi băiatul meu ar fi… M-a pus atunci necuratul – neghiob ce sunt! – să-l trimit la Zerkalov… Nici nu voia să se ducă, parcă ştia că avea să piară acolo… Fără să se mai ruşineze, Isaev îşi ştergea ochii cu degetul butucănos şi, după o clipă de tăcere, adăuga: Da’ cine putea să ştie ce viaţă era bună de apărat… Ascultă-i cum cântă…

Trase cu urechea, apoi se întoarse spre Suhov:

— Iaca, şi tu, Demianîci, eşti un om norocos, ai un nepoţel. În ce clasă a trecut Nikitka al tău – într-a şaptea, ori a opta?

— Într-a opta, răspunse Demian. Taman s-a întors de la şcoala de zece ani de la raion după izamene şi a plecat la fâneaţă să le ajute colhoznicilor la coasă.

Isaev dădea din cap şi începea iar:

— Iar băiatul meu…

Se socotea vinovat de pieirea fiului său şi nu putea să şi-o ierte.

Alabughin, fostul argat al Borodinilor, care, spre mirarea tuturor, era acum un bărbat voinic, înalt de doi metri, intrase cu vreo trei ani mai înainte ucenic la fierarul Pavel Tumanov. În scurt timp, învăţase meseria, cunoscând-o acum cel puţin tot atât de bine ca şi meşterul lui. Se însurase şi, într-o singură vară, îşi durase o casă mare cu patru odăi. Ca în joacă, sălta pe umeri bârne groase, care abia puteau fi cărate de doi-trei oameni fiecare, şi le ducea acolo unde trebuia.

— Vezi să nu te alegi cu vreo vătămătură. Mai păstrează-ţi din vlagă pentru noapte, că se supără nevestica! glumeau ţăranii pe socoteala lui.

Drept răspuns, Stepan doar zâmbea, ştergându-şi cu mâneca obrazul de sudoare, şi se uita cu duioşie la nevasta lui, care roşise.

Şi Fedot Artiuhin se schimbase între timp – acum era mai liniştit, mai puţin vorbăreţ, dar îi era frică şi de umbra lui, ca şi mai înainte.

Butîlkin şi prietenii lui, Tuşkov şi Amonjolov, ajunseseră nişte beţivani la toartă. Veselov se chinuia mult cu ei, îi sfătuia, îi ameninţa, dar totul era zadarnic.

— Ei, ce te tot răsteşti? răspundea Butîlkin, în numele tuturor. Când avem vreme, tragem şi noi olecuţă la măsea. Ne bem banii noştri, doar nu-i luăm

cu împrumut de la tine…

— Ba furaţi grâne, diavolilor! zbiera Veselov, scos din răbdări, şi izbea cu pumnul în masă.

— Hai, hai, ia-o mai domol! i-o întorcea Butîlkin, oţărât. Hai, mai jigneşte-mă o dată, încearcă numai! Prinde-mă mai întâi, prinde-mă…

Într-adevăr, deocamdată Veselov nu izbutea să-i prindă.

Şi Grigori se schimbase – acum părea mai bătrân, mai greoi. Umerii lui rotunzi, moi, se lăsaseră şi mai mult în jos. Mergea puţin adus de spate, împovărat parcă de greutatea propriului său trup. Trăsăturile feţei i se ascuţiseră, fruntea îngustă îi ieşea puţin înainte. Nasul mic, gros la rădăcină, i se rotunjise la vârf, parc-ar fi fost un cioc de vrabie. De altfel, toată înfăţişarea lui avea ceva de pasăre.

Anisia se împlinise vădit la trup. Dintr-o fată slăbuţă, mlădioasă, ajunsese o femeie zveltă, nu prea înaltă, cu faţa tristă, cam palidă. Nu vorbea mult şi nici tare, nu făcea niciodată mişcări iuţi, umbla încet, fără zgomot prin odăi şi prin ogradă. Ochii ei mari, albaştri, care îşi mai păstrau limpezimea, sclipeau ca totdeauna cu sfiiciune.

Ca şi până atunci, Grigori trăia retras, izolat. Nu se dădea înapoi de la niciun fel de muncă, dar nici nu se vâra înaintea altora. Când se întâlnea cu oameni, mai mult asculta decât vorbea, îngustându-şi ochii, parcă s-ar fi ferit să nu-i fie văzuţi. Nu lega cu nimeni vreun prietuşug mai trainic. Anisia încercase o dată să se împrietenească cu soţia lui Rakitin. Dimineaţa, fugea la ei după drojdie, ori după vreun vas. Într-o zi, aflând de treaba asta, Grigori răcni la ea, făcând-o să se îngălbenească.

— Ce te-a găsit? Să ştiu de bine c-o să crăp de foame

şi nu mă duc să mă ploconesc înaintea lor. Şi nici copiii mei n-or să calce pe acolo. Bagă de seamă! Şi-şi încleştă pumnii ameninţător.

Până şi Butîlkin, dacă i se întâmpla să treacă pe la Borodini, era întâmpinat de Grigori cu o privire oarecum rece, mirată, parcă l-ar fi întrebat: „De ce-ai venit? Te-a chemat cineva? Ce vrei?” Butîlkin îşi dădea seama că gazda nu era bucuroasă de oaspeţi, şi rămânea descumpănit în prag.

— Ei, o scoţi la capăt cu traiul? îl întreba uneori Grigori, batjocoritor.

— O scot… Ce să-i faci?

— Mai trage mult chiulu’ Tuşkov al tău la şcoala de şoferi?

— Mai are de învăţat. Dar de ce întrebi?

— Vasăzică, nu mai ai cu cine să furi? Ori te-ai înhăitat cu Amonjolov?

— Hai, hai, Grigori Petrovici! Ce tot îndrugi?

— Ei, şi dacă înfunzi puşcăria ce faci? Nu ţi-e frică? stăruia Grigori, fără să-i ia în seamă cârtelile.

Butîlkin scăpa printr-o glumă şi se grăbea să-şi ia tălpăşiţa.

Într-o zi, însă, cu prilejul unor asemenea pălăvrăgeli, Butîlkin se aprinse şi i-o trânti pe şleau:

— Ascultă, Grigori Petrovici, până la moarte nimeni nu e scutit nici de puşcărie, nici de cerşit. Nu şade frumos ca tocmai tu să vorbeşti aşa…

— Ce vrei să spui? întrebă Borodin încordat.

— Iată ce… Ţi-au dat o dată peste labe, nu? apoi ţi-au luat şi casa, tot fără voia ta. Este? Cine a ajuns la sapă de lemn? Ar trebui să te ţii cât mai aproape de noi. Fiindcă… cum să zic… putem să te ajutăm, dar putem să-ţi şi amintim trecutul… Ia zi, casa aia prin ce minune aţi…

Butîlkin nu-şi isprăvi vorba. Din două sărituri, Grigori ajunse lângă el, îl înşfăcă cu degetele sale ca nişte gheare, îl trase brusc spre faţa lui schimonosită de mânie şi, vreme de câteva clipe, îl sfredeli cu ochii mici în care scăpărau scântei gălbui. Butîlkin, mut de groază, doar îşi mişca buzele cărnoase. În sfârşit, Grigori izbi uşa cu piciorul şi, fără nicio vorbă, îl aruncă dincolo de prag.

— Ia te uită! răsună în aceeaşi clipă un glas lângă casă. Cum, toţi musafirii sunt petrecuţi afară cu aceeaşi cinstire?

Grigori nu se urni din loc. Doar falca îi zvâcnea şi i se lăsa încet în jos – ca şi a tatălui său, în clipe de mare descumpănire.

Aplecându-şi, din obişnuinţă, capul în uşă, Veselov intră în odaie.

— Noroc, Grigori, rosti el şi, văzând că nu primeşte răspuns, zâmbi. Nu te-ai aşteptat să mă vezi, aşa-i? Ei, am trecut pe aproape şi… iacă. M-am abătut pe la tine. Să fie cu iertare…

— Ei… Dacă-i aşa, intră, îl pofti Borodin.

Veselov se aşeză pe scaun, îşi scoase şapca, şi-o puse pe genunchi.

— Dar de ce l-ai zvârlit aşa pe Butîlkin?

— Aici e casa mea: las înăuntru pe cine vreau, sau îi fac vânt afară, răspunse Grigori morocănos.

Veselov se uită la el printre gene, silindu-se parcă să-l pătrundă cu privirea.

— Ce mă străpungi cu ochii?

— Vreau să te pătrund mai bine, să aflu, în sfârşiţ, ce fel de om eşti, răspunse încet Veselov.

— N-ai ce să vezi la mine, i-o întoarse Grigori cu ciudă.

— Ei, Grigori, doar trăim împreună, în acelaşi sat…

— Dacă nu se poate altfel…

Andrei simţea cum îi creştea scârba faţă de acest om cu braţe lungi, cu ochii mici, înfundaţi în orbite, cum se ridica în el un val de mânie clocotitoare. Se stăpânea însă.

— Ian ascultă, Grigori, urmă Veselov. Au trecut atâţia ani, şi tu trăieşti la fel, ca un pustnic, te fereşti de oameni. Hai să vorbim fără înconjur. Pe cine eşti supărat? De ce eşti nemulţumit? Îţi lipseşte ceva?

— Auzi vorbă! Numai tu-mi lipseai…

— Grigori…

— Ce, Grigori? întrebă Borodin, ridicându-se. Ia cară-te de aici, după Butîlkin… Mi-am trăit viaţa fără tine, mi-oi trăi-o şi de acu’ înainte. Vezi-ţi de colhozul tău…

— Colhozul nu-i numai al meu, Grigori. E şi al tău, şi al lui Rakitin, şi al lui Fedot, spuse Veselov cu glas surd, pălind, silindu-se din răsputeri să se stăpânească

— Al meu?! întrebă Grigori şi, pierzându-şi cumpătul, răcni: Dar la ce naiba îmi trebuie mie?

— Atunci, pentru ce ai cerut să fii primit în el? Doar atunci ai venit de bunăvoie la birou…

— Împotriva diavolului ai măcar rugăciunea, împotriva câinelui ciomagul, dar împotriva colhozului…

Veselov se ridică repede în picioare, dar n-apucă să facă niciun pas: Grigori sări la el şi răcni, arzându-i obrazul cu răsuflarea lui fierbinte:

— D-aia am intrat… Şi tu ascultă, de vreme ce singur ai cerut să ţi-o spun… Ce este? Lasă-ţi pumnii jos, nu-i juca înaintea mutrei mele. Îţi mulţumesc că ai venit, voiam de mult să ţi le spun toate acestea, între patru ochi… Eu nu muncesc mai prost ca alţii, nu fac colhozului niciun rău, nu fur grâne, ca Vanka Butîlkin… Şi n-ai ce-mi face, deşi eşti preşedinte, n-ai cum să mă dai afară din colhoz, afară numai dacă vreau eu să ies,

de bunăvoie. Nu-ţi ajung mâinile până la mine. Şi o muncă mai grea n-ai cum să-mi găseşti! Şi… şi, la urma urmei, lasă-mă-n pace, pentru Dumnezeu…

Se înăbuşea. Luminile ochilor mici i se măriseră. Pleoapa ochiului drept îi tremura mărunt…

Curând după aceea, făcu un drum până la capitala de raion. Se întoarse la Lotki noaptea. Anisia se repezi să-i pună masa, dar Grigori îi strigă din bucătărie:

— Nu te scula! Unde-i laptele?

— Păi, unde vrei să fie? E în beci, la gheaţă… Grigori coborî în beci. Apoi Anisia îl auzi – parcă tot dădăcea pe cineva în odaie – umblând în dulap, mutând zgomotos vasele.

Dimineaţa dădu de un căţel cenuşiu, care alerga de colo, colo, legănându-se pe labele groase, strâmbe, lovindu-se cu botul de picioarele mesei şi ale scaunelor. Într-un colţ, era o farfurie cu lapte pe fund, cu firmituri de pâine.

— Cum, pentru potaia asta ai făcut atâta drum? întrebă ea.

— Păi, da. Greu l-am găsit. E câine ciobănesc, de soi curat, răspunse Grigori. Şi adăugă: Cer, diavolii, nişte preţuri de jecmăneală: cinsprezece ruble un căţel care nici n-a făcut ochi. Pentru căţeluşa asta am dat douăzeci.

— Dar ce nevoie ai de ea?

Deodată, în ochii lui Grigori scăpărară scântei şi se stinseră.

— Ca să nu se mai apropie pomanagiii de casă.

Curând după aceea, Grigori dărâmă gardul din jurul casei, deşi era încă destul de trainic, şi ridică altul din scânduri de pin, lipite una de alta. Apoi făcu sub scară o cuşcă în care aşternu muşchi adus de la baltă.

Nu-şi lăsa nevasta să dea de mâncare căţeluşei,

făcând acest lucru el însuşi. În timp ce căţeluşa mânca, şedea alături de ea, mângâind-o, vorbindu-i una, alta.

După o jumătate de an, când Anisia trecea pe lângă ea, căţeluşa îşi rânjea colţii ascuţiţi, gălbui, mârâind ameninţător.

2

În dreptul casei nou clădite a lui Borodin, malul uşor înclinat al lacului era acoperit de nisip zgrunţuros, ce sclipea în soare, Acolo se jucau de obicei, cu cea mai mare plăcere, copiii din Lokti.

De multe ori puteau fi văzuţi acolo Petka Borodin, un ştrengar veşnic ciufulit, şi micuţa Polenka Veselova, o fetiţă cu ochii albaştri ca seninul cerului. Arşi de soare,

îşi făceau de lucru pe nisip de dimineaţă şi până seara, clădind piramide şi oraşe întregi. Seara, îndată ce soarele scăpăta dincolo de desişul pădurii, când aerul, îmbibat de mireasma tare a cetinei, se răcorea, iar dinspre râuleţ adia ameţitor a ismă, ţânţarii ţiuiau peste tot deasupra satului, năpustind-se ca nişte adevăraţi nori zburători şi alungând copiii acasă.

— Acolo, în pădure, în întuneric şi umezeală, e cel mai potrivit loc pentru ţânţari. Chiar acolo stau ei, lămuri Petka într-o zi. Se gândi câteva clipe, apoi adăugă: Iar soarele a pogorât acolo la ei (Petka arătă cu mâna) şi i-a alungat cu căldura lui

Petka mai scormoni olecuţă nisipul, care nu se răcise încă după arşiţa acelei zile de iulie, îşi ridică spre Polenka ochii de culoare închisă şi-şi strâmbă buzele trandafirii, oţărât.

— Ce, nu crezi? Soarele, ştii, e tare cald, ba chiar fierbinte.

— Te cred, răspunse convingător Polenka, privindu-l drept în ochi.

— Iar ziua, soarele îi goneşte înapoi, în întuneric, începu Petka, dar nu mai avu timp să-şi isprăvească vorba. Se pomeni pe neaşteptate cu taică-său care-l şfichiui pe spinare cu o smicea.

— Hai, marş acasă, prichindelule! se răsti Grigori cu ciudă. Să nu te văd că plângi! Uite nuiaua...

Petka zvâcni din buze, îşi şterse năsucul cu mâneca, dar îşi stăpâni lacrimile.

— De ce mă baţi? Doar atâta întrebă, uitându-se la nuiaua care tremura în mâna tatălui său. În glasul lui sunau obida şi nedumerirea.

— Hai, ia-o din loc, te dumiresc eu acasă, cu cureaua, îi făgădui taică-său.

— Nu striga la mine. Vin şi singur, dacă vreau! se

încăpăţână Petka.

Grigori mişcă din buze şi-şi ridică sprâncenele stufoase, uimit:

— Ia te uită, scârnăvia!

De astă dată, nuiaua şuieră scurt, ascuţit. Peste picioarele goale ale lui Petka parcă se vărsă o şuviţă de apă fierbinte. El nu plânse însă nici acum. În locul lui izbucni în plâns Polenka. Petka îşi privi brazda roşie de pe picioare, îşi scutură cămaşa de nisip, se întoarse şi porni spre casă, înaintea tatălui său. Polenka îi privea din urmă, cu ochii plini de lacrimi.

A doua zi îl aşteptă în zadar. O săptămână mai târziu, îl întâlni dincolo de izlaz şi voi să-l întrebe de ce nu mai venea să se joace. Petka se apropie însă el singur de ea şi-i spuse, lăsându-şi în jos capul tuns:

— Tata nu-mi dă voie să mă joc cu tine.

— De ce? În ochii albaştri ai fetei se citea cea mai deplină uimire.

— Nu ştiu… răspunse Petka încet. M-a certat rău.

— Şi te-a bătut… cu cureaua?

— Zicea: „Dacă te mai prind o dată cu ea, te rup în bătaie”.

— Mâine… viu eu aici, da? întrebă ea, încredinţată că în felul acesta Petka n-ar fi cu nimic vinovat înaintea tatălui său.

— Nu veni, murmură Petka. Viu eu la tine… altădată. Ce-mi pasă? Nu mi-e frică de curea…

Într-adevăr, Petka veni de mai multe ori la ea. Dar nu zăbovea mult. Încetul cu încetul, prietenia lor se destrămă.

Într-o zi, Grigori îi găsi din nou împreună pe nisip. Îi trase câteva palme lui Petka şi o ameninţă pe Polenka. De astă dată ea nu mai ştiu ce a păţit Petka acasă. În orice caz, nu-l mai văzu până în primăvară.

Primăvara fu rece, ploioasă. La începutul lui mai ninse. Zăpada se topi în aceeaşi zi, dar toată luna bătură vânturi puternice, rostogolind pe lac valuri mari cu creste albe.

În sfârşit, soarele se ivi, zbicind nisipul. Căldura de vară, adevărată, nu veni însă în Lokti decât pe la mijlocul lui iunie.

Copiii se întâlniră din nou pe malul lacului. Petka se uita însă mereu spre casă şi, până la urmă, spuse cu sfială:

— Trebuie să mă întorc acasă, că altfel vine curând…

Polenka ştia despre cine vorbea Petka. Tăcea.

3

Într-o dimineaţă molcomă, însorită, Andrei Veselov intră ca de obicei în birou, unde se şi înghesuiau colhoznicii, înainte de a pleca la plivitul semănăturilor. După ce oamenii porniră spre câmp, Andrei intră în grajd şi-l rugă pe grăjdarul Avdei Kalughin – cel pe care îl bătuseră cândva kolceakiştii – să pună un cal la o căruţă uşoară.

— Te duci departe? îl întrebă bătrânul Avdei cu asprime. Credea de datoria lui să ştie încotro pleca unul şi altul cu caii lui – toţi caii colhozului îi socotea drept ai lui – fie că era vorba de preşedintele colhozului, ori de altcineva, şi cât timp avea să lipsească.

— Să văd dacă a crescut fâneaţa îndeajuns.

Avdei se apucă să înhame armăsarul voinic, bine hrănit, povăţuindu-l pe preşedinte pentru a suta, a mia oară, să nu mâne calul prea iute, fără rost, să-l lase neapărat să pască la câmp, şi pe deasupra, să aducă de acolo o provizie de iarbă proaspătă, ca să aibă ce mânca şi noaptea.

— Uite, îţi leg o teleguţă de căruţă. Auzi? E uşoară ca fulgul. Am dres-o cu mâinile mele, ieri.

Când să se suie în căruţă, Veselov zări un pâlc de oameni alergând spre el. Înaintea tuturor era nevasta lui, cu faţa plânsă, cu capul gol. Moş Ignat Isaev şontâcăia în urma pâlcului, sprijinindu-se în ciomag. „Ce s-o fi întâmplat?” se întrebă Andrei nelinişti şi sări jos din căruţă.

Evdokia se apropie în fugă de bărbatul ei şi îşi lipi obrazul de umărul lui. Colhoznicii, tulburaţi, speriaţi de ceva, se înghesuiau în jurul lor, neîndrăznind să spună o vorbă.

— Ce-i cu voi? strigă Andrei, mâniindu-se.

Evdokia se desprinse de el şi înălţă capul, cu ochii plini de lacrimi:

— Am dat drumul la radio... Oraşele noastre sunt bombardate. E război...

În aceeaşi clipă, izbucniră toţi din toate părţile.

— Of, Doamne! Nu ne lasă să trăim în pace...

— Dar unde-i război? Departe de părţile noastre, ori pe aproape?

Cineva începu să bocească, de răsună tot satul de ţipete.

— Linişte, tăcere! strigă Veselov. Nu vă speriaţi! Toată lumea, la muncă, fiecare la locul lui. Mă duc la raion să mă lămuresc...

*

...Acum, satul ducea o altfel de viaţă, cumpănită,

rânduită. Colhozul n-avea radio, aşa că Veselov aduse la birou aparatul său cu baterie. Dimineaţa, oamenii se adunau acolo şi, după ce ascultau comunicatul Biroului Sovietic de Informaţii, se grăbeau să iasă la câmp, la ferme.

Starea sufletească a celor vârstnici se transmitea şi copiilor. Deşi Polenka şi Petka nu-şi dădeau seama prea bine ce-i războiul, văzând îngrijorarea celor mari, erau şi ei acum mai gravi, mai potoliţi. Rareori se mai duceau la lac. Malul rămase toată vara pustiu, neatrăgător.

*

Căsuţa de bârne a şcolii elementare care, de obicei, vuia la 1 septembrie de larma copiilor, era acum tăcută, tristă. Mulţi colhoznici plecaseră pe front chiar în primele zile de război şi copiii ajutau acum pe cei mari la strângerea recoltei, culegând, sub supravegherea bătrânei lor învăţătoare, spicele rămase după trecerea combinelor şi secerătoarelor.

La începutul iernii, tractoristul Gavrila, fiul lui Kuzma Razinkin, plecă voluntar pe front. Petrecându-l, bătrânul Razinkin îi spunea mereu:

— Vezi, Gavrea, să ţii sus cinstea familiei, să speli ruşinea slujbei în ceata lui Gordei. Atunci, după ce am să apuc să te mai văd o dată, o să mor liniştit...

Când Gavrila plecă, Andrei Veselov îi strânse mâna. Înţelegându-l, Gavrila îi spuse cu jumătate de glas:

— Să nu-ţi faci inimă rea. Cineva tot trebuie să facă bucate. Tăcu o clipă, apoi adăugă: Du-te mereu la comisariatul militar. Ştii, pe mine m-au primit după ce am fost de trei ori acolo.

— Păi, eu şi Rakitin ne ducem în fiecare lună. Dar ce folos? răspunse Veselov, cu glas surd.

Bătrânul Kuzma Razinkin alergă toată iarna la

Veselovi, cu scrisori de la fiu-său.

— Ia uită-te, Andriuha! striga moşneagul încă din prag, punându-şi ciomagul în colţ. Să ştii că Gavrea îi bate de-i snopeşte pe vrăjmaşi. Cică-i tanchist. Ia citeşte! Scrie că a primit şi o medalie, drept răsplată pentru faptele lui.

Andrei îi citea scrisoarea, iar bătrânul asculta încordat, cu mâna dusă pâlnie la ureche.

În primăvara anului 1942, când începeau să se topească zăpezile, Gavrila fu rănit. Când află vestea aceasta, bătrânul Kuzma se făcu pământiu la faţă şi căzu la pat. Pe neaşteptate, însă, Gavrila veni de la spital acasă, într-o învoire de două săptămâni, şi boala lui Kuzma pieri ca prin farmec.

Gavrila fu întâmpinat de tot satul ca un erou. Toată lumea se bucura, râdea – numai doi inşi plângeau: Kuzma, tatăl lui, şi Ignat Isaev, coliliu şi cu obrazul plin de zbârcituri. Kuzma plângea de bucurie, iar Ignat, din cine ştie ce alte pricini. Ajuns anevoie acasă, bătrânul Ignat căzu la pat şi nu se mai sculă.

Fu înmormântat într-o tăcere deplină. Doar Demian Suhov îşi făcu larg semnul crucii şi spuse:

— Ei, Ignatuşka, odihneşte-te în pace. Te-a pedepsit Dumnezeu, şi tot el te-a izbăvit. Să-ţi fie ţărâna uşoară…

După ce Gavrila plecă iar pe front, Andrei începu să se ducă mai des la comisariat. Evdokia nu spunea nimic, doar când şi când ofta pe ascuns. Într-o zi, Andrei îi spuse:

— Înţelege-mă odată! Nu pot să rămân, când alţii…

— Dar ce, parcă am zis ceva împotrivă? Atâta putu răspunde Evdokia. Andrei o îmbrăţişă tăcut, o sărută pe capul lipit de umărul lui, adulmecându-i mirosul cunoscut al părului, unic în felul său.

În cele din urmă, Veselov şi Rakitin îşi văzură dorinţa împlinită – cererile lor fură aprobate. Tocmai atunci fuseseră mobilizaţi Tumanov, Butîlkin şi Borodin.

Mobilizaţii şi voluntarii plecară cu căruţele la gară. În pripă, sacii cu lucruri, al lui Andrei şi acela al lui Grigori, fură aruncaţi în aceeaşi căruţă. Speriaţi de lacrimile femeilor, Polenka şi Petka şedeau pe bagaje şi, fără să vrea, se lipeau unul de altul, uitându-se la cei mari, care mergeau tăcuţi în urma căruţei.

Borodin păşea mărunt, şovăielnic, privind adesea îndărăt. Andrei călca sprinten, liniştit, cu buzele sever strânse. Se uită înapoi numai o singură dată, când drumul urcă iute pe un colnic. Privi îndelung, de parcă ar fi vrut să-şi întipărească pentru totdeauna în minte privelişte a locurilor dragi, atât de bine cunoscute din copilărie: oglinda orbitoare a lacului, căsuţele împrăştiate ici, colo pe malul lui, plopii înalţi, rămuroşi, înşiraţi de-a lungul uliţelor.

În gară, Evdokia şi Anisia îşi luară copiii de mână şi se apropiară de trenul care avea să le ducă bărbaţii la război. Petka strângea mâna liberă a Polenkăi. Astfel se apropiară tuspatru de vagon. Grigori se uită la copii, îşi arcui sprâncenele, dar nu spuse nimic. Un zâmbet amar şerpui pe obrazul său roşietic, cu trăsături colţuroase. Dădu din mână şi se sui în vagon. De acolo rosti:

— Ai grijă de căţea. Ziua să stea în lanţ, iar noaptea să-i dai drumul.

După ce plecă trenul, Evdokia nu se mai putu stăpâni. Plânse încet, amarnic, vlăguită, rezemată de umărul Anisiei. Aceasta o sprijinea cu grijă, lăsând-o să-şi plângă durerea în tăcere. Se întoarseră tăcute acasă. Evdokia parcă se mai liniştise. Totuşi, din când în când, întorcea privirea, ducând batista la ochi.

— Şi mie mi-e milă de al meu, spuse pe neaşteptate Anisia, când ajunseră aproape de Lokti. Dar uite că nu plâng. Mi-ar părea bine să pot, şi nu pot. Oamenii n-au să mă înţeleagă…

Evdokia, care conducea de ani în şir brigada de la grădina de zarzavat, îi spuse:

— Vino între oameni şi ai s-o duci mai uşor. Vino să lucrezi chiar în brigada mea.

Anisia nu spuse nici „da”, nici „nu”. După o săptămână, însă, veni la grădina de zarzavat a colhozului şi se apucă să plivească în tăcere straturile de morcovi.

Acum nimeni nu-i mai oprea pe Polenka şi pe Petka să se joace împreună.

4

La un an după aceea, Ivan Butîlkin, rănit, se întoarse de pe front. Vreo două săptămâni, umblă haihui pe uliţele satului, tot timpul beat, răcnind cât îl ţinea gura. Femeile îl petreceau cu priviri mohorâte, iar unele spuneau:

— Oamenii de treabă sunt ucişi pe front. Ce de înştiinţări au sosit până acum! Ieri, a primit şi Avdotia Rakitina. Până acum tot plânge de se omoară. Iar pentru ăsta nu s-a găsit niciun glonţ rătăcit…

La începutul primăverii anului 1944, Grigori se înfiinţă şi el în sat. În timp ce Anisia punea masa, Grigori ieşi în ogradă, dădu drumul căţelei şi se aşeză pe scară. Căţeaua voinică scheuna subţirel, îl împungea cu botul în piept, cu labele pe genunchii lui, şi-l lingea pe obraz. Grigori zâmbea şi o mângâia cu

duioşie pe spinare.

După prânz, ieşi din nou afară şi stătu la soare cu ea, până seara.

A doua zi, Anisia se sculă cu noaptea-n cap, aprinse focul în sobă, găti prânzişorul, apoi legă într-o cârpă un codru de pâine, câteva ouă fierte tari şi o sticlă cu lapte. Grigori, care nu se sculase din pat, îi urmărea în tăcere mişcările.

Când Anisia îşi puse haina spălăcită de soare, îşi luă bocceluţa şi dădu să plece, Grigori se ridică într-o rână:

— Încotro?

— Păi, eu… ştii, nu-s bărbaţi la colhoz. Acu'… muncesc în brigada Evdokiei Veselova, la zarzavat. Pregătim pământul pentru arătură.

— Stai aici! îi porunci Grigori şi se culcă la loc.

Anisia zăbovi câteva clipe lângă prag, neştiind ce să facă.

— Dar de ce… Pentru prânzişor, v-am fiert tăiţei, am pus supa la cuptor… începu ea, dar tăcu numaidecât, fiindcă Grigori îşi dădu repede jos din pat picioarele goale.

— Ţi-am spus: stai acasă! Grigori căscă şi adăugă: Acu', o să muncesc eu.

Totuşi, trecu o zi, două, dar Grigori nu se grăbea să iasă la muncă şi nici pe nevastă-sa n-o lăsa să plece.

O săptămână mai târziu, Grigori o întâlni pe malul lacului pe Evdokia, cu două găleţi. În cei trei ani de război, îmbătrânise simţitor, arăta schimbată. Totuşi o recunoscu numaidecât pe Duniaşka de altădată, după mersul ei sprinten.

— Bună ziua, Evdokia Spiridonovna, rosti el când ajunse în dreptul ei.

— Bună ziua, îi întoarse bineţele Evdokia, pentru întâia oară după seara aceea atât de îndepărtată, când

se întâlniseră lângă ţarcul vitelor.

Grigori tăcea, neştiind ce să-i mai spună. Întâlnirea fusese prea neaşteptată ca el să-şi poată vedea îndată de drum.

— Iaca, m-am întors. Am fost rănit. Acu’ sunt aproape un schilod.

— Iar pe Andriuşa l-au omorât... în patruzeici şi trei. Ai auzit?

Evdokia rosti aceste cuvinte încet, domol şi izbucni într-un plâns mut, aproape fără lacrimi, pornind mai departe, încovoiată sub povara găleţilor pline. Era vădit că-şi plânsese de mult tot amarul, că durerea ei nepieritoare nu mai putea să-i stoarcă decât câteva lacrimi din ochi.

Grigori rămase câteva clipe pe loc, uitându-se după ea. Apoi se apropie de apă. Sclipiri de aur, asemenea unor flori mari, tremurătoare, jucau peste tot lacul, care îşi pierduse de curând veşmântul de gheaţă. Lângă mal, razele erau mai mari, dar mai încolo licăreau tot mai mici.

Borodin se aşeză pe o lespede lustruită de unde, şi luând de jos o pietricică, o azvârli departe în lac, ascultând cu luare-aminte plescăitul ei surd. După o clipă, se gândi: „Acu’, zace la fund...” Se ridică şi porni spre casă. Călca voios, de parcă şi-ar fi aruncat în lac, împreună cu piatra, vreo zece ani din viaţă.

După câteva zile de la întâlnirea lui Grigori cu Evdokia pe malul lacului, Polenka veni ca de obicei la Petka, având anume treburi cu el. Grigori, care tocmai prânzise, şedea la masă şi fuma. Petka şi oacheşul Vitka Tumanov stăteau la fereastră, pe o lăvicioară, cercetând armonica nou nouţă adusă de Grigori. Polenka trecu pragul şi se sprijini de uscior, necutezând să intre.

Grigori o recunoscu numaidecât, deşi în lipsa lui crescuse, slăbise, fiind acum o fetişcană stângace cu cosiţa împletită, lungă până la brâu. O cercetă îndelung printre gene măsurând-o din cap până la picioare. Sub privirea lui stăruitoare, Polenka se roşi, se zgribuli, gata să se repeadă glonţ afară din odaie.

— Aşa-a… făcu Grigori cu ţigara în gură. A cui mi-oi fi tu? Înainte de război, parcă nu era la noi în sat soiul ăsta de om cu gâtul lung…

Polenka nu mai putu să se stăpânească şi ieşi iute pe scară. Acolo îşi trase răsuflarea, rezemată de stâlpul cioplit al cerdacului, şi fugi acasă, uitând pentru ce anume venise la Piotr.

— Ce, te-a supărat cu ceva? îl întrebă Petka cu obidă pe taică-său, după ce Polenka plecase, şi-şi lăsă în piept capul cu obraji îmbujoraţi cine ştie din ce pricină. Grigori se ridică de la masă, păşi de colo, colo prin odaie, scuipă pe mucul de ţigară, şi-l aruncă într-un colţ.

— Da’ tu de ce te-ai roşit? întrebă el, întorcându-se spre fiu-său.

— Ba n-am roşit. De unde ai mai scos-o şi p-asta? răspunse Petka, învăpăindu-se şi mai mult.

— Poate că avea vreo treabă aici, zise Vitka, netulburat.

Grigori zâmbi pe sub mustaţa aspră, gălbejită de tutun:

— Cred că de-acu’ n-o să mai vină p-aci. Nici cu treabă, nici fără treabă.

— Şi ce, asta te-ncălzeşte? întrebă Petka, oţărât.

— Poate că da! strigă Grigori. Ia te uită! Mai bine învaţă să cânţi din armonică şi taci din gură. Că acu’ ţi-o iau înapoi!

Seara, când snopi de raze lungi, gălbui, răzbeau prin

vălmăşagul norilor trandafirii, gingaşi, iar de la marginea satului, din dosul hambarelor făcute din bârne lungi, se auzea larma copiilor, Petka ieşi din casă. Taică-său, care se juca cu căţeaua lângă scară, îi striga:

— Departe pleci?

— Ştiu şi eu? Undeva m-oi duce. La Vitka poate.

Tăcură îndelung amândoi. Părea că tatăl uitase de fiu.

Plecat cu luare-aminte asupra căţelei, îi răvăşea părul. Petka dădu să se întoarcă şi să plece, când taică-său, fără a ridica ochii, grăi din nou:

— Uitat-ai, oare, pentru ce ţi-am tăbăcit de atâtea ori pielea de pe şezut?

— Ba nu, ţiu mante…

— Nu mai spune! se miră Grigori şi-şi ridică spre el privirea neîncrezătoare. Apoi se sculă în picioare, urcă încet scara şi apucă clanţa uşii. Dacă ţii minte, atunci nu mai e nevoie să te lămuresc. Dacă te mai prind cu fata Evdokiei Veselova, te snopesc pentru cea din urmă oară în bătaie şi te zvârl afară din casă, la mama dracului. Du-te unde vrei! Vorba mea e vorbă. Mă cunoşti!

Apoi trânti năprasnic uşa în urma lui. Oftând, Petka se lăsă jos, pe locul unde, cu câteva clipe mai înainte, şezuse taică-său şi privi lacul, brăzdat cu dungi lungi, trandafirii.

Părea că în dosul hambarelor, băieţii băteau mingea de fotbal. Petka ardea de nerăbdare să fugă într-acolo. Auzea însă chiotele subţiri ale fetişcanelor, care pesemne şedeau roată acolo, pe iarbă, urmărind jocul, şi nu îndrăzni. „De bună seamă că e şi Polenka printre fetişcane”, se gândi el. Iar taică-său… Dar poate că ea n-o fi acolo? Petka se ridică, se întoarse, se uită la

ferestrele casei, apoi, o luă încet spre hambare.

Polenka era acolo. Întoarse numaidecât capul spre el, privindu-l cu un zâmbet cam ruşinos şi totodată bucuroasă, pe cât i se păru lui Petka. Fără să-şi dea seama de ce, îşi închipui că toate fetişcanele o văzuseră zâmbind şi se opri locului.

— Hai, vino, vino-ncoace! îi strigă Vitka cu glas răsunător, Petka rămase însă o clipă pe loc, apoi făcu cale întoarsă, copleşit de ruşine, parcă ar fi înşelat pe cineva.

Capitolul II

1

După ce Veselov plecase la unitate, fostul şofer Egor Tuşkov, scutit de mobilizare pentru cauză de boală, fu ales preşedinte al colhozului din Lokti.

— Să ştii că are vreun beteşug la grumaz. Ia uite la grumazul lui ce roşu e, şi doar olecuţă mai subţire ca al taurilor, spuneau femeile cu ciudă.

Colhoznicii nu mai avuseseră de ales.

Orice s-ar fi vorbit pe socoteala lui Tuşkov, în afară de el, de beţivul Amonjolov şi de vreo doi-trei moşnegi chiori, nu mai erau alţi bărbaţi în sat. Cine să conducă

atunci colhozul?

— Să conduci, că eşti bărbat, îi aruncă în obraz Maria Bezrukova cu amărăciune, după adunare. Bine că măcar Veselova a fost aleasă în conducere. O să fie cu ochii pe tine…

Întors de la unitate, Butîlkin, bunul prieten al preşedintelui, ajunse mâna dreaptă a acestuia. Fu numit magaziner.

— Ce faci, Egor? se aprinse Evdokia, auzind de această măsură. De ce nu ceri părerea conducerii?

— La ce bun s-o cer? E vreme de război, nu ne arde de vorbărie. Nu-mi face greutăţi în muncă. Mai bine vezi-ţi de grădină. Uite, ţi se usucă toată varza…

Într-adevăr, varza se usca, fiindcă vremea se menţinea dogoritoare, secetoasă. Evdokia, Anisia şi alte femei, strivindu-şi umerii sub povara cobiliţelor, cărau toată ziua apă de la râuleţ.

— Dar ce, din pricina leneviei noastre se usucă? îi răspunse ea preşedintelui, jignită. Ne-am ros umerii tot cărând apă cu cobiliţele, îs numai răni. Ce, poţi să cari atâta apă? Mai dă-mi vreo zece femei în brigadă. Măcar roşiile să le scăpăm de arşiţă.

— Bine, fie. O să-ţi trimit femei. Cu aceste cuvinte, Tuşkov se grăbi să scape de Veselova.

Chiar în cea dintâi adunare, Tuşkov şi Butîlkin îl strecurară pe Amonjolov în postul de preşedinte al comisiei de revizie. Pentru orice împrejurare, în ziua adunării, Veselova fu trimisă la raion să vândă roşii murate. Când se întoarse şi află despre numirea lui Amonjolov, Evdokia îl luă la rost pe Tuşkov:

— Bine, Egor, aşa conduci tu? Ţi-ai pus toţi prietenii în locşoare călduţe! Toţi beţivii…

— Uite, ce e! răcni Egor. Grumazul lui gros se roşi până ce ajunse stacojiu. Să nu-mi faci mie pe colţoasa.

În privinţa lui Amonjolov, aşa a hotărât adunarea. Şi nu ai cum să-i desfiinţezi hotărârea. Hai, lasă-te de apucăturile de conducător ale bărbatului tău. Eşti tot Veselova, însă nu te cheamă Andrei, ci doar Duniaha. S-a isprăvit cu puterea Veselovilor în Lokti. O să mai vedem noi dacă face să rămâi în conducere. Ţi s-a dus varza, s-a uscat…

Evdokia nu mai putu să se stăpânească şi izbucni în plâns.

— Dar ce, parcă de putere am eu nevoie? Eşti un nătărău…

Într-o zi, cu prilejul unei verificări care se făcu la magazie, au fost descoperite lipsuri mari de felurite produse agricole. Amonjolov, care conducea operaţiile de verificare, ar fi vrut să cocoloşească lucrurile, dar interveni Evdokia. Tuşkov îi spuse lui Butîlkin cu ciudă:

— Între noi fie vorba, dacă nu te pricepi, nu pune mâna. Acu’ n-avem ce face, o să predai cheile de la magazie. Pentru orice împrejurare… deocamdată…

— Dar cu… cu lipsa cum rămâne? întrebă Butîlkin, privindu-l rugător.

— Ai s-o acoperi… ca să nu-ţi găseşti beleaua.

— Dar cu ce? Se ridică aproape la douăzeci de mii, socotit în preţuri de stat…

— Ei, cu ce… Vinde-ţi vaca, taie un porc, şi dă fuga la raion. Acu’, carnea… he-he! nu se vinde, acolo la preţ oficial. Îţi mai rămân şi ceva bănuţi…

— I-auzi, ticăloasa! Vrea să ajung la sapă de lemn, rosti oţărât Butîlkin, rotindu-şi capul cu gât lung. Egor Ivanîci, dar multă vreme om mai răbda-o pe… Veselova?

— Mai domol cu vorba asta, Ivan… Trebuie să vedem cum s-o facem de două parale, fără gălăgie, fără grabă. Vine ea ziua aceea.

*

Totuşi nu era uşor „s-o faci de două parale” pe Evdokia. Cu toată mintea lui mărginită, Tuşkov îşi dădea seama că putea să-şi frângă gâtul, aşa că răspundea în doi peri la pisălogeala lui Butîlkin, care îi amintea mereu că trebuia „să-i astupe gura Veselovei”.

— Mai aşteaptă, Ivan. Dumnezeu e atotputernic, dar are şi el răbdare.

— Bine, aşteaptă tu, i-o întorcea Butîlkin, rânjind nervos. Aştepţi şi iar aştepţi, până ce-o feşteleşti ca prostu. Ţine minte vorba mea. Veselova – n-o vezi? – îşi vâră nasul în toate... ca o... of, ce să mai vorbesc cu tine!

— Ia nu te mai înfierbânta fără rost. Să ştii că prostul îl duce pe ăl deştept la cimitir, şi p-ormă moare şi el.

Butîlkin îşi îndesa cu ciudă căciula pe ochi şi pleca, lăsându-l pe preşedinte câteva zile în pace.

Iarna, într-o bună zi, Evdokiei i se păru că din hambare lipsea o cantitate de grâne de sămânţă. Acest lucru se petrecuse cam cu o jumătate de an înainte de a se întoarce Grigori. Cu toată împotrivirea lui Tuşkov, Veselova izbuti să impună recântărirea întregii cantităţi de sămânţă din hambar. Într-adevăr, lipseau două sute de chintale.

— Ce lipseşte o să cumpărăm, spuse Tuşkov. Mai e până la primăvară.

— Departe-i până la soare, dar aproape e primăvara, răspunse Evdokia şi începu să se pregătească spre a se duce la raion.

Tuşkov se foi, tulburat:

— Dacă se află acu’ la raion că avem lipsă la sămânţă, praful se alege de noi, îi spuse el Veselovei. Ce, nu-ţi dai seama? Nici tu n-o să rămâi cu obrazul

curat, doar faci parte din conducere. La primăvară n-au să mai stea să facă imputări, că e vremea semănatului. Atunci au să vă dea sămânţă.

— Vai, Egor, Egor! Ai să înfunzi puşcăria. Mai devreme, ori mai târziu, ajungi după gratii, îl vesti Veselova şi, fără a mai lua seama la ce spune, îşi continuă pregătirile de plecare.

— Ptiu, diavol cu fustă! o ocărî Tuşkov. Şi cât de mare e lipsa?

— Două sute de chintale.

— Bine, o să le punem la loc.

— De unde? Când? întrebă Veselova mirată.

— Peste o săptămână. De unde? Asta nu te priveşte.

Într-adevăr, după câteva zile, trei camioane încărcate cu grâu sosiră la hambarul colhozului şi mai veniră de două ori. Cum-necum, Tuşkov făcuse rost de grâu de la colhozul vecin. Evdokia nu putea pricepe însă în ce chip făcuse treaba asta.

— Ei, acu’ eşti mulţumită? o întrebă Tuşkov veninos.

— Trebuie să cercetăm grâul, să vedem ce fel e. Poate că nu-i bun de sămânţă.

— Ce să-l mai cercetăm? Atâta ştiu şi eu: nu-i bun. O să-l schimbăm – asta-i mai uşor. Tuşkov tăcu o clipă, apoi adăugă: Uite, de asta tu să ai grijă. Aici, eşti tare.

Colhozul din Lokti avea un singur camion de o tonă şi jumătate, hodorogit de tot şi acela. Până în primăvară, Veselova se duse cu el de mai multe ori la raion, schimbând sămânţa.

După aceea, avu grijă să fie pusă la saramură înainte de însămânţare. Iar când veni vremea semănăturilor, făptura slăbuţă a Evdokiei, cu rochia sărăcăcioasă, zdrenţuită pe ea, mereu se zărea pe câmp.

Într-o zi, îi ceru lui Tuşkov să convoace adunarea generală pentru a discuta stadiul în care se aflau

muncile de primăvară la câmp. La adunare, sări numaidecât cu gura şi Maria Bezrukova:

— Nu e vorba de mersul muncilor, ci de preşedinte! izbucni ea, îndată ce Tuşkov deschise adunarea. Ei, ce ziceţi? O să-l tot ţinem pe Tuşkov la mare cinste, în loc de icoană? S-a îngrăşat ca un porc, nici nu mai vede împrejur de atâta osânză, iar femeia asta, uite, se zbate zi şi noapte pentru noi… Şi o arătă cu degetul pe Veselova.

— Tovarăşă Bezrukova, noi nu ne-am adunat aici pentru dare de seamă şi alegeri, o întrerupse Tuşkov. Uite, o să ne adunăm la iarnă, atunci ai să arăţi ce activă eşti.

Drept răspuns, cei de faţă strigară în cor:

— Maria are dreptate!

— Fără doar şi poate!

— Pune la ordinea de zi darea de seamă şi alegerile…

Moş Demian bătu cu băţul în podea:

— Straşnic te-ai îngrăşat în slujbă, ştim noi! Acu’ dai din coadă…

— S-a procopsit cu toptanu din avutul nostru! strigă Bezrukova.

Tuşkov se uită buimac spre colţul în care şedeau Butîlkin şi Amonjolov. Zâmbind slugarnic către adunarea întărâtată, spuse:

— Cum doriţi, tovarăşi colhoznici… Ei, eu sunt şofer de meserie, n-o să mor de foame. Iar despre vorbele alea… cu coada şi, ca să zic aşa… cu slujba… n-aveţi dreptate. Am muncit…

— Ştim… Ia, mai bine spune-ne câţi nădragi ţi-ai rupt în dos tot stând pe scaun la birou? strigă Bezrukova, sărind din nou în picioare.

Bătrânul Razinkin, împungând înainte cu bărbuţa

ascuţită, ţipă piţigăiat:

— Ba-i gospodadar bun, şi-a pus bazoane de piele!

— Tot de la colhoz! lămuri Demian Suhov.

— Ce mai tura-vura! Ne trebuie alt preşedinte! se auzea din toate părţile.

Fără un scop anume, Tuşkov muta mereu pe masă de colo, colo un căpeţel de creion tocit, repetând:

— Cum doriţi... cum doriţi... Atâta numai, că la ordinea de zi nu-i darea de seamă şi alegerile. Şi apoi, nu s-a cerut avizul raionului. Lipseşte delegatul...

— Las' c-o să-l cerem pe urmă. În privinţa asta, n-avea grijă...

— Linişte! Cer cuvântul! strigă deodată Butîlkin, ridicându-se în picioare.

Se auziră strigăte:

— Hei, cei din faţă, ia vedeţi, nu-i cumva beat?

— Pare-se că nu... Doar n-are cheile de la magazie...

— Ei, atunci să vorbească.

Butîlkin îşi roti privirile în toate părţile şi se uită cu ciudă la Bezrukova: „Cine dracu' te-a pus?!" Dădu cu ochii de Borodin, de curând ieşit din spital, care şedea posomorât, aproape de uşă, şi după ce-şi opri câteva clipe privirea asupra lui începu:

— Întâi şi întâi, tovarăşe femei... în privinţa magaziei... Îmi pare rău de ce s-a întâmplat. Mărturisesc pe şleau, ca un colhoznic ce sunt, că m-a durut inima de ruşine. Am acoperit lipsa cu bani gheaţă şi am lămurit totul. Iar în ce priveşte băutura, apoi beau cu banii mei, da, am tot dreptul, fiindcă am luat băutura de la centru...

— Ia isprăveşte cu predislovia şi treci la chestie, dacă ai ce spune. N-o mai lungi aiurea, îl întrerupse Suhov, izbind cu băţul în podea.

— Da, am ce spune. Ţiu la colhoz, ca şi voi toţi cei de

faţă. Adevărat, Egor Ivanîci nu-i tocmai omul potrivit. Îi vine greu, e o slujbă prea grea pentru puterile lui. Adevărat, e nevoie de un nou preşedinte, adică de unul mai bun. Dar care e acesta? Doar în colhoz sunt numai muieri…

— Şi dacă-s numai muieri? sări în sus Bezrukova, ieşind în mijlocul sălii. Tocmai asta am spus şi eu…

— Mai bine şezi, mătuşă, i-o retează Tuşkov.

Amonjolov îşi mişcă umerii de uriaş, o apucă de mână şi o trase la loc.

— Pare-se că muierile-s mai isteţe, he-he, când tac din gură, începu din nou Butîlkin, dar Maria ţipa ca din gură de şarpe:

— Ia lasă-mă, diavol zbanghiu! şi se smulse din braţele lui Amonjolov.

Acesta mormăi pe sub nas:

— Nu-i muiere, ci drac curat…

— Spui că-s numai muieri în colhoz. Dar am auzit că în multe sate au fost puse muieri la conducerea colhozurilor. Şi să ştiţi că acolo oamenii o duc mai bine ca noi.

Butîlkin răcni:

— Şi pe cine vrei să pui? Pe cine? Nu cumva pe Veselova? Ca un fel de ţarină; de, adicătelea să se urce pe tron după bărbat-su şi să-şi puie coroana? Şi adăugă batjocoritor: Ei, care vreţi, votaţi-o. Îi place să comande…

Evdokia sări în picioare, dar o clipă, nu fu în stare să spună nimic.

— Eu… Vorbeşte, dar n-o lua razna, strigă ea în cele din urmă, mânioasă. Coroana aia n-o port pe cap, ci pe umeri – e o cobiliţă. E grea, dar tot o port, fiindcă trebuie…

— Glumele lui Butîlkin sunt neghioabe şi nelalocul

lor, o sprijini Suhov pe Veselova,

— Păi, toată şedinţa asta e nelalocul ei. Te întrebi: la ce bun să-l înlocuim pe Tuşkov?

— Nu mai merge treaba cu un preşedinte ca el!

Jignită, mânioasă de ieşirea lui Butîlkin, Evdokia nu apucă să se aşeze la loc, când fostul magaziner, fără a o lăsa să-şi vină în fire, strigă, ca să nu scape prilejul:

— Parcă zic eu că merge? De bună seamă că nu. Dar iacă, Veselova nu vrea, fiindcă... nu e potrivită. Bine a zis, cinstit: cu cobiliţa face treabă, dar cu colhozul, nu-u... Şi atunci, ce ne facem, ce ne facem? Butîlkin tăcu o clipă, parcă ar fi chibzuit, şi deodată se pocni zgomotos cu palma peste frunte: Ha, mai şi întreb ce ne facem?! Uite-l pe Borodin! Hai să-l alegem pe Borodin!

— Bine a zis! strigă Amonjolov de la locul său. Colhoznicele tăceau, nedumerite parcă toate deodată. În mijlocul tăcerii obşteşti răsună încă o dată glasul tărăgănat al lui Amonjolov: Isteţ foc capul lui Vanka. Drac curat!

— Şi de ce n-ar fi bun ca preşedinte? strigă Butîlkin. A fost pe front, îl cunoaştem din copilărie...

— Tocmai asta-i, că-l cunoaştem...

— Ce ziceţi, femei? Nu s-o potrivi, ai?

— Al de n-are ciubote umblă şi cu opinci. Iar în ţara orbilor, cică şi chioru-i împărat.

Butîlkin se foia pe dinaintea colhoznicilor, iute ca un titirez. Deodată îşi smulse şapca din cap, o strânse la piept şi încheie:

— Ei, ce ne rămâne de făcut? Evdokia Spiridonovna nu vrea. Aţi auzit-o şi voi. Pe Tuşkov nu-l mai vrem noi. În afară de Tuşkov şi de Borodin pe cine mai avem? Iar Borodin... La ce să ne mai aducem aminte de trecut? Doar a fost pe front. Şi frontul nu-i glumă, îl căleşte pe om...

Colhoznicii tăceau, duşi pe gânduri. Apoi unul oftă:

— Schimbăm un jegos p-un râios…

— Băgaţi de seamă, femei… spuse Bezrukova, cu jumătate de glas, dându-şi seama că era cu neputinţă să-i înfrunte pe Butîlkin şi pe cârdaşii lui. Să nu vă pară rău mai pe urmă…

— Mai rău n-are cum să fie. Orice s-ar zice, omul a fost pe front…

— Haideţi să votăm.

Şi astfel Grigori fu ales preşedinte de colhoz, cu totul pe neaşteptate pentru el însuşi.

2

Când vestea celor petrecute la Lokti ajunse la cunoştinţa raionului, sosi de acolo un delegat. După ce se lămuri ca lumea, îl luă pe Grigori cu el, la comitetul executiv raional. Cei de la comitet se codiră, şovăiră, dar până la urmă se văzură nevoiţi să aprobe hotărârea adunării generale a colhozului, mai cu seamă că Tuşkov nu se bucura de o faimă prea bună

ca preşedinte.

— Ei, dă-i drumul, de vreme ce colhoznicii ţi-au acordat încrederea lor, i se spuse lui Borodin la comitetul excutiv. E o gospodărie grea, n-o să te descurci uşor.

— Ne-om da silinţa, răspunse Grigori cu răceală. Apoi se gândi dacă nu era cazul să spună ceva mai serios, mai de seamă, şi adăugă: Nu-s deprins cu conducerea, asta-i…

— Ei, Borodin, nimeni nu se naşte învăţat. Experienţa în conducere se dobândeşte muncind.

Grigori ar fi zâmbit, dar nu îndrăznea. Doar după ce ieşi afară, rânji cu buzele strâmbe.

După atâţia ani de război, izbele colhoznicilor se părăginiseră, staulele erau dezvelite – paiele de pe acoperişuri fuseseră date ca hrană vitelor şi, din lipsă de braţe de muncă, nu putuseră fi drese.

După ce fu ales preşedinte al colhozului, Grigori îşi dădu seama de toate neajunsurile acestea. Nu s-ar putea spune că funcţia aceea ar fi avut darul să-l bucure în chip deosebit; noua lui poziţie îi stârnea, mai curând, un fel de nedumerire tăcută. I se părea ciudat, neobişnuit, când se gândea că acum avea în grija lui conducerea întregii gospodării obşteşti.

Fără să-şi dea seama de ce, îşi amintea două întâmplări dintr-un trecut îndepărtat, fără nicio legătură una cu alta. Iată-l în genunchi înaintea Duniaşkăi, cu braţele întinse spre ea. Şi iată-l în faţa. Colhoznicilor, rugându-i umil, împotriva voinţei sale, să-l primească în colhoz. Aceste amintiri se explicau, poate, prin faptul că în ambele cazuri o vedea pe Duniaşka înaintea lui. Şi atunci când căzuse în genunchi, şi atunci când se rugase să fie primit în colhoz, Duniaşka îl privise batjocoritoare – cum îşi

dădea seama abia acum – cu dispreţ, de sus.

Grigori îşi amintea de aceste scene şi zâmbea molcom, fără să vrea: „Bine, bine... să te vedem cum o să te uiţi acum”.

La câteva zile după ce fusese ales, se şi duse la ea. Îi trecea pragul pentru a doua oară în viaţă. Tăcut, fără să dea ziua bună, se îndreptă spre masa cu o faţă veche, curată, privi pereţii odăiţei scunde, patul de fier cu aşternut sărăcăcios, cu două perne înfăţate în stambă înfloratã, perdeluţele de tifon de la ferestre...

La celălalt capăt al mesei, şedea Evdokia, mângâind-o pe creştet pe Polenka, care se lipise de ea speriată, şi se uita nedumerită la Borodin.

— Asta-i, rosti el în cele din urmă. Şi după o clipă de tăcere, adăugă: Aşa se întâmplă-n viaţă...

Evdokia nu răspunse nimic. Aştepta. Grigori, parcă apăsat de tăcerea ei, strânse din umeri şi urmă, rânjind din nou pe sub mustăţi:

— Pe vremuri taică-meu spunea: „Viaţa e totdeauna un joc – ori ai pierdut, ori ai câştigat”. Aşa-i? Iacătă, tu ai pierdut...

— Nu înţeleg ce vrei să spui, răspunse Evdokia, liniştită. Apoi se aplecă spre Polenka: Du-te afară, fetiţo, joacă-te puţin.

— Nu înţelegi... Minţi! rânji Grigori. Şi strigă: Vorbeşti anapoda! Iacătă avuţiile tale, astea-s! Se ridică şi împunse cu degetul patul de fier, ferestrele cu perdele de tifon. Dulce viaţă ţi-a făurit Andriuha. Dormiţi pe scândurile goale. Înfulecaţi pâine cu apă...

— Ce, ai venit să-ţi baţi joc de mine? întrebă Evdokia, cu glas sugrumat. Se ridică de pe scaun. Dacă-i aşa... şi-i arătă uşa cu mâna.

— Stai, gospodino, nu mă goni. M-ai dat o dată afară, ajunge. Tu şi Andriuha m-aţi făcut să mă încovoi, m-aţi

silit să mă umilesc... Iacătă că, la urma urmelor, tot eu am biruit. Eu! Şi acu' vin să te privesc în ochi...

— Hai, priveşte! Priveşte! Ce vezi în ei?! strigă Evdokia atât de aprig, încât Grigori tresări, înălţă capul şi tresări iar când îi întâlni ochii: batjocoritori, plini de dispreţ, privindu-l de sus, ca totdeauna. Şi n-o mai vedea acum pe Evdokia, ci pe Duniaşka de altădată, însă mai tare ca ea.

Rămase câteva clipe – amuţit. Apoi mustăţile îi zvâcniră şi începură să-i tremure ciudat.

— Hai, cară-te, rosti Evdokia, fulgerându-l mereu cu privirea. Neputând s-o îndure, Grigori se întoarse şi păşi spre uşă.

— Bine... Să ştii că ai fost scoasă din conducere – aşa s-a hotărât în şedinţă. La stăruinţa mea. Aşa că poţi să nu mai vii la sediu.

*

Curând după această întâmplare, într-o zi caldă, însorită, Grigori, care cerceta holdele călare, îl întâlni pe Butîlkin, nu departe de sat. Acesta, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, păşea pe drum, mormăind un cântec, ori cine ştie ce altceva.

— Ce, ai tras la măsea? îi strigă Borodin, apropiindu-se de el. Butîlkin îl privi chiorâş, scuipă în praf şi abia după aceea răspunse:

— Ce să fac?!

— De unde vii?

— Din colo, arătă Butîlkin din cap.

Grigori sări din şa, îşi înfăşură dârlogii în jurul mâinii, se aşeză jos pe iarbă şi-şi aprinse o ţigară Apoi, fără a spune o vorbă, îi întinse lui Butîlkin punga cu tutun.

— Nu, nu-mi stric sănătatea, Grigori Petrovici, mă cruţ cât pot.

Borodin privea cu luare-aminte şuviţa şerpuitoare de

fum care ieşea din ţigară.

— Atunci, în adunare, ai făcut o propagandă straşnică pentru mine. Dar nu pot să-mi dau seama de ce.

— Ei, până-i creşte mare o şă-ţi dai seama pe deplin, răspunse Butîlkin. Până atunci, să ştii că-mi eşti dator..

— Ce spui? Da' de ce nu ieşi la muncă?

Butîlkin ridică din umerii acoperiţi cu o zdreanţă roşcată ce amintea pe departe cu o haină.

— Îmi face rău dacă stau în soare. Mai înainte, de, aveam slujbă de magaziner. Era bine: umbră, răcoare. Şi acu' e liberă slujba asta.

— Păi, o să bei tot.

— Cu păhărelul? În glasul lui Butîlkin suna o mirare sinceră. Lumea cară apa din Alakul cu găleata şi el tot plin-plinuţ rămâne...

O săptămână mai târziu, Borodin îl numi pe Butîlkin magaziner. Colhoznicii săriră cu gura pe el, neliniştiţi:

— Ce faci, Grigori Petrovici?

— Iar o să fure tot!

— Dacă-i mai vine năravul ăsta, îl dăm în judecată, îi potoli Borodin. Doar eu nu-s Tuşkov.

— Ei, bagă de seamă...

Curând după aceea, Tuşkov, fostul preşedinte, care acum era din nou şofer, îi aduse cu maşina lui Borodin, noaptea, un porc tăiat. Amonjolov îl săltă uşor pe umeri, îl duse în beci şi-l puse pe gheaţă.

Toate acestea le făcură repede, dar fără pripeală. Tuşkov şi Amonjolov umblau prin ograda lui Grigori, de parcă acolo ar fi hălăduit de când lumea. Când auzi câinele lătrând cu înverşunare, Grigori ieşi afară. Tuşkov, care se şi suise în cabina maşinii, rosti:

— Rămâi cu bine, preşedinte.

— Rămâi cu bine şi nu-ţi uita prietenii, adăugă

Amonjolov, plescăind din limbă, în semn de admiraţie: Phii, ce câine ai, curat diavol!

Maşina plecă. Grigori coborî în beci şi acolo scăpără un chibrit. Apoi aduse din casă un lacăt şi-l atârnă la uşa grea de scânduri groase de pin.

Dimineaţa trecu pe la magazie şi-şi arcui aspru sprâncenele:

— Ce-ai făcut?

— Ei, ce să mai vorbim! Doar toată lumea trebuie să trăiască. Fii pe pace, Grigori Petrovici. Mai sunt oameni de treabă în Lokti.

Şi Butîlkin izbucni în râs, obraznic, sigur de sine, dându-şi pe spate capul mic, cu părul aspru, rar, de culoarea nisipului. Grigori se apropie şi se aplecă spre faţa lui Butîlkin:

— Nu-ţi rânji colţii, că ţi-i fac fărâme!

Râsul lui Butîlkin se curmă brusc şi, în aceeaşi clipă, capul îi reveni la loc. Ochii lui verzi îl fulgerară pe Borodin, iar buzele lungi, subţiri, zvâcniră de mai multe ori, descoperindu-i dinţii albi, dar cam rari şi strâmbi.

— Ia să te văd cum mi-i faci fărâme! răspunse el, răspicat, şi-şi mai descoperi o clipă dinţii, urmând: Uite ce am să-ţi spun... Cine crezi că te-a făcut preşedinte? Şi pentru ce? Socoţi că pentru ochii tăi frumoşi? Dacă nu-ţi place, cară-te. Auzi, vine omul la el, cu inima deschisă, gata să-i dea tot, şi el îl cinsteşte cu una peste bot. Nu, frate-miu, beau bucuros şi... da, poate chiar fur. Dar nu pot răbda să fiu jignit.

— Aşa. Vasăzică, bagi mâna în avutul colhozului?!

— Ei, ce să-i faci... De la oameni nu fur, că pentru aşa ceva înfund la iuţeală puşcăria. Şi apoi, mi-e milă de ei, sărmanii...

— Şi ce, e mai puţin primejdios să furi de la colhoz?

— Verificat prin practică, adeveri Butîlkin, ceva mai

paşnic. În magazie, ba ai scăzământ pentru evaporare, ba pierderi din volum, ba şoareci – mama lor… Mai cu seamă dacă te ai bine cu conducerea…

— Aşa, rosti Borodin, aşezându-se pe un sac de tărâţe. Mare coţcar îmi eşti…

— Credeam că dumneavoastră aveţi cunoştinţă de toate acestea, răspunse Butîlkin cu un zâmbet, de astă dată batjocoritor.

— De ce, de ce să am cunoştinţă? Hai, zi-i mai departe! ridică vocea Borodin, dar îşi dădu seama şi el că Butîlkin simţea tonul fals din vorbele lui răstite.

— Nu te frământa, Grigori Petrovici, spuse acesta domol, împăciuitor, plimbându-se prin magazie. Pleoapa dreaptă i se zbătea, parc-ar fi clipit tot timpul. O să fie bine. Ce-i viaţa? E totdeauna o povară, dacă n-ai dibuit drumul cel mai potrivit…

Grigori sări în picioare, mirat.

— Ce, ce?

Din nou îi răsunau în urechi cuvintele tatălui său: „Fiecare trăieşte cum îl taie capul…” Parcă ieri i le spusese.

— Zic: în viaţă trebuie să dibui un drum potrivit, repetă Butîlkin. Iar tu, deocamdată, nu ţi l-ai dibuit pe al tău, aşa că n-ai decât să calci pe al nostru! Este?

*

Seara, înainte de a se culca, Borodin şezu îndelung pe pat, scărpinându-şi pieptul păros şi tot morfolind din buze. Aşadar, iată pentru ce fusese ales preşedinte. „«Calcă pe drumul nostru…» Ăsta-i drumul meu, tată! …”

Anisia intră şi puse pe pat cearşafuri curate:

— Ia scoală, să le aştern.

Grigori se ridică ascultător. După ce schimbă cearşafurile, Anisia îşi vârî mâinile sub şorţ şi întrebă:

— Da’ de unde-i carnea aia la noi în beci?

— Care carne? A-a... E carnea noastră, şi cu asta basta.

— A noastră? Azi-noapte am auzit intrând în ogradă o maşină.

— Ce spui?! Se zice că muierile-s toante rău, dar tu ai glagore, nu glumă! Şi Grigori adăugă ameninţător: Atâta mai lipseşte – să-i spui şi băiatului ce şi cum. Ai destulă minte, cred, pentru aşa ceva.

Anisia clătină din cap şi ieşi. Îndată după aceea, în odaie dădu buzna Petka, îmbujorat la faţă. Grigori îşi aminti imediat că, trecând pe înserate pe lângă casa Veselovilor, îşi zărise fiul stând la masă sub plopul bătrân, rămuros, şi uitându-se într-o carte împreună cu Polenka. Capetele lor aproape că se atingeau. Evdokia, cu spatele spre gardul lângă care se oprise Grigori, gătea cina, trebăluind la vatra de vară. Apoi se apropiase de masă, se aplecase şi ea asupra cărţii, mângâindu-şi fata pe cap. Pe urmă, îl mângâiase şi pe Petka. Grigori se gândea să sară peste gard, să-l înşface pe Petka de mână şi să-i tragă pe loc o bătaie zdravănă ca să uite o dată pentru totdeauna drumul spre casa Veselovei. Pe uliţă treceau însă mereu oameni. Grigori se îndreptase spre casă, spunându-şi mereu în gând: „Bine, vii tu acasă, o să te jupoi de piele”. Şi acum îşi privea fiul printre gene.

Când dădu cu ochii de taică-său, Petka se potoli, lăsându-se de pe un picior pe altul, nehotărât.

— Ia, spune, de unde-mi vii? îl întrebă Grigori înciudat, cu tâlc. Hai, zi!

Grigori credea că băiatul o să se fâstâcească, ba chiar c-o să plângă. Petka ridică puţin capul şi-l privi pe sub sprâncene. Grigori gândi deodată, speriat: „Ce e mai mult în privirea lui: frică, ori încăpăţânare?”

— Ei, de ce taci? Ţi-ai înghiţit limba? Vorbeşte!

Petka nu răspunse nici de astă dată, dându-se încet îndărăt, spre uşă.

— Încotro, ţâncule? Stai aşa!

Băiatul se opri în loc, lăsându-se iar când pe un picior, când pe altul.

— Stau. Da’ de ce strigi?

Grigori nu pricepu nici de data aceasta ce anume răsunase în vorbele fiului său. Fiindcă nu pricepu, se mânie şi mai rău. Întinse mâna după cureaua din cui. Petka feri în lături speriat, se ghemui, amuţi, vârându-şi capul între umeri, parc-ar fi căutat scăpare de mânia tatălui său.

Spaima din ochii băiatului, lipsit de apărare, îl făcu pesemne pe Grigori să-şi vină în fire. Aruncă cureaua cât colo şi se lăsă greu pe laviţă, rezemându-se de perete, cu ochii închişi.

Când îi deschise, Petka stătea tot în locul acela. Anisia era lângă el şi-şi privea bărbatul în tăcere, cu o dojană mută, compătimitoare.

— Ce, vrei să bagi copilul în mormânt? îl mustră ea cu voce abia auzită. E greu să-l scrânteşti la cap?…

— Te-ai găsit pe cine să scrânteşti?… Să-i frâng cerbicia, asta ar trebui!

— Doamne! Unde vezi tu cerbicie la un copil? L-ai zăpăcit de tot.

— Unde? Glasul lui Grigori îşi recăpătase tăria: Unde, zici? Da’ ce, nu-ţi mai dai seama de nimic? Iată că eu îmi dau seama, pe cât se pare. Ei, ce să mai… Grigori îşi aruncă haina pe umeri, smulse şapca din cui şi se întoarse din prag: Uite, şi pe tine am vrut să te îndoi, să te încovoi până la pământ şi am făcut-o din răsputeri, până trosneai. Da’ nu te-am frânt de-a binelea. Tot străină-mi eşti. Şi simt că Petka, pramatia,

creşte leit ca tine.

Deodată, Grigori îşi aminti cum stătea Evdokia aplecată asupra fetei şi asupra lui Petka. „Da, te pomeneşti că şi aia îl învaţă toate cele după capul ei…” La acest gând tresări şi, deodată, zbieră la Petka:

— Dacă te mai prind o dată acolo, te rup în bătăi!

3

Nevasta îi stârnea mai puţine griji lui Grigori. Ea era o făptură oarecum ciudată, necuvântătoare, de neînţeles, chiar înainte de mobilizarea lui. Se întâmpla

să nu deschidă gura o săptămână sau două. Trebăluia prin casă, tiptil, fără zgomot cu gândul la ale ei. În schimb fiul lui îl îngrijora cu fiece zi tot mai mult.

Tot timpul cât fusese mobilizat, fără să ştie de ce, îşi amintea mereu unul şi acelaşi tablou: Evdokia, Anisia, Petka şi Polenka, tuspatru la gară, lângă trenul care pleca. Petka şi Polenka se ţineau de mână, privind neliniştiţi, copilăreşte, căutând să priceapă ce se petrece. Pe când se întorcea acasă, Grigori îşi spunea în gând: „Anisia? Naiba s-o ia! Băiatul, însă, nu-l dau nimănui. Cu dinţii rup beregata oricui pentru el…”

Mai înainte, temându-se de taică-său, Petka se arăta supus, tăcea în faţa acestuia, era cuminte, nu se ducea la Veselova şi îndeobşte la nimeni, stând zile întregi cu armonica în mână.

— Îţi place darul? îl întrebase taică-său într-o zi.

— Da.

— Ei, vezi? Dacă ai să fii cuminte, o să-ţi cumpăr tot ce vrei.

Curând, însă, Petka lăsase baltă armonica, aproape nu se mai atingea de ea, făcându-se nevăzut cu droaia de copii undeva la lac. Grigori îl privea cercetător, mirat. Într-o zi, îl întrebă:

— De ce nu mai înveţi să cânţi la armonică?

— Nu-mi place.

— Ei asta! Şi de ce?

— Aşa… Petka îşi şterse nasul cu mâneca, ridică ochii spre taică-său, vrând să spună ceva, dar nu îndrăzni şi întoarse capul, tresărind când îl auzi că se răsteşte:

— Ei, hai, spune! Parcă ţi-era vorba pe buze.

— Ba nu era deloc, începu Petka. Se opri o clipă, şi deodată rosti cu tărie: Şi dacă era? Ce te priveşte? Dacă am tăcut, înseamnă că m-am răzgândit…

— Aha… aşa vorbeşti tu cu taică-tău? se aprinse

Grigori. Bine. Las' că-ţi arăt eu ţie să te mai „răzgândeşti"! Iar ai fost la Veselova, da? Hai, spune. Acu' pun mâna pe curea!

O luminiţă de ură scăpără în ochii căprui ai lui Petka. Se trase tăcut într-un colţ, ghemuindu-se acolo, ca o mică sălbăticiune încolţită.

Dacă n-ar fi fost acea luminiţă, poate că lucrurile n-ar fi mers mai departe. Din toată făptura mică, ghemuită, speriată, a fiului, numai ochii îi trădau nesupunerea. Taică-său îl plesni cu cureaua:

— Ai să spui odată? Vorbeşte, mama ta de câine!

Petka îşi muşcă buzele tremurătoare, îşi feri faţa cu mâinile, dar nu izbucni în plâns. Grigori îşi aminti că nici atunci, pe malul lacului, când îl găsise cu Polenka şi-l şfichiuise cu nuiaua, nu plânsese. Această amintire îl făcu să turbeze de mânie. Mâna în care strângea cureaua zvâcni spasmodic.

— Hai, loveşte-mă! strigă deodată Petka cu glas subţirel. Loveşte-mă! Am fost la Polenka, şi la tuşa Dunia, şi am să mă mai duc…

Grigori îl bătu măr. Anisia veni în goană de afară şi, plângând în hohote, îl ridică pe Petka de jos. Încovoindu-se de încordare îl duse în bucătărie.

După câteva ore, Grigoti trecu pe acolo. Anisia se aşeză între el şi băiat. Ferindu-l cu trupul ei, îl rugă, şoptind plină de ură:

— Pleacă…

Fără să spună o vorbă, Grigori o împinse la o parte şi se uita la Petka. Băiatul zăcea pe laviţă, îmbujorat, aprins de fierbinţeală.

— Ei, ce zici? Te mai duci?

Petka dădu uşor din cap, deschise ochii şi rosti cu o sforţare:

— Mi-ai adus armonica să nu mă mai duc la Polenka

şi la tuşa Dunia? Ce-mi trebuie armonica? N-am nevoie...

Grigori îl privi câteva clipe mirat, întrebându-se ce să-i răspundă.

— Să ştii, adăugă băiatul, că râd de mine toţi băieţii: „Te-ai speriat de taică-tău, te-ai vândut pe o armonică", aşa îmi strigă.

— Nu mai spune!

— Aşa e! răspunse Petka, oftând adânc, întretăiat. Iar Vitka Tumanov a rupt de tot prietenia cu mine. Du-te, zice, de scârţâie din prăpădita ta de armonică.

— Şi tu ce i-ai spus? stărui Grigori.

— O să mă împac cu Vitka. Şi am să mă duc la Veselova. N-ai cum să mă...

Nu-şi isprăvi vorba. Grigori se aplecă, îl înşfăcă de umerii slăbuţi, îi trase faţa palidă spre a sa, care, deodată, deveni cenuşie şi, înţepându-i obrajii cu mustăţile, răcni:

— Şi eu îţi spun: n-ai să te duci, ţâncule! Ai înţeles? Nu te duci! Altfel te fărâm!

Grigori răcni ultimele cuvinte atât de năprasnic, încât Petka simţi că i se sparge ceva în urechi, cu un ţiuit asurzitor. Îşi privi câteva clipe tatăl cu ochii holbaţi, apoi izbucni într-un ţipăt sfâşietor.

Toată noaptea se zvârcoli în aşternut cu fierbinţeală mare.

*

Zăcu la pat câteva săptămâni. Când îşi veni în fire, vremea era rece şi neguroasă, ca toamna. Vântul tăios bătea dinspre lac, smulgând din arţari şi din plopi frunzele grele şi zvârlindu-le de-a lungul uliţei. Crengile negre, răsfirate, ale copacilor se legănau, parcă s-ar fi apărat de cineva.

Către seară, Petka se îmbrăcă mai gros, ieşi afară şi

se aşează pe lăvicioara din faţa casei. Privea ultimii pescăruşi, acele păsări nu prea mari, dar vânjoase, parcă turnate dintr-un metal tare, care săgetau prin aer, sub cerul jos, deasupra lacului.

Deodată se ivi de după colţ Vitka. Purta cizme cu carâmbi înalţi şi o cămaşă neagră. Şapca, soioasă, cu cozoroc lung, i se ridica mult deasupra capului. N-avea nasturi la cămaşă, umblând cu pieptul gol, vânăt de frig.

— Ia te uită! strigă Vitka, bucuros, când dădu cu ochii de Piotr. Noroc, Petka. Şi eu credeam că zaci încă.

Petka îi răspunse la bineţe. Tumanov se aşeză lângă el.

— E frig al dracului. Ce vară păcătoasă: nici nu poţi să te scalzi în lac! Tu stai bine: uite ce flanea groasă ai pe tine. Tăcu o clipă, apoi întrebă: E adevărat că te-a bătut taică-tău?

— Ce te priveşte pe tine?

— Ei, am zis şi eu aşa… Nu te supăra.

— Aveam de gând să mă împac cu tine, spuse Petka.

— Ei bine, fie, încuviinţă Vitka, grav, şi trâgând cu putere aer pe nas, repetă: E frig al dracului! Dar pentru ce te-a bătut taică-tău?

— Pentru ce? Habar n-am.

— Ei, eu am plecat, că m-a pătruns frigul până la oase, spuse Vitka. Vino mâine pe la mine.

— Bine, viu.

Vitka plecă. Petka începu din nou să caute cu privirile pescăruşii pe cerul plumburiu de deasupra lacului. Acolo se târau însă doar norii cenuşii, scămoşaţi, grei. Şi totul părea pustiu.

4

Spre mijlocul anului 1944, se întoarseră în sat de prin spitale Fedot Artiuhin, Pavel Tumanov şi Gavrila Razinkin. Îi întâmpină toată suflarea, cu mic cu mare. Se puneau mese de-a dreptul pe uliţă şi, câteva zile la rând, satul vuia de larmă, de strigăte şi cântări învălmăşite.

— Petreceţi şi vă veseliţi! răcnea Fedot, beat turtă. Îşi pierduse undeva cârja şi acum şchiopăta mai rău ca de obicei. Cu bluza ostăşească descheiată la guler, fără centură, se repezea avântat, sărutând ba pe un colhoznic, ba pe altul. Doar am luptat în război, da!…

— Aţi luptat… încuviinţa, dând din cap, bătrânul Kuzma Razinkin, beat şi el de fericire, fără să se îndepărteze un pas de lângă fiu-său. Ia priviţi-mi fecioru', pe Gavrea. Are vreo două funturi[10] de ordine şi medalii. Altădată, se dădeau cruci. Alea erau mai uşoare, nu cântăreau atât de mult, turuia Kuzma.

— Dar şi eu… îi răspundea Fedot lui Kuzma. Cu toate că n-am decoraţii, ehei… De câte ori am fost în iad… mamă Doamne, nici acu' nu-mi vine să cred că am scăpat viu! De aceea, nu-i păcat să petrecem olecuţă. Acu', o să avem şi noi parte de viaţă! Hei, Grigori Petrovici… Grigori Petrovici! strigă Artiuhin, zărindu-l pe Borodin, care trecea pe aproape. Cinsteşte cu mine, fă-mi plăcerea…

Borodin luă un pahar cu bere, îl goli fără poftă şi-şi şterse mustăţile.

— Ei, Grigori Petrovici, iată ce zic eu… începu Fedot, dar Borodin, dând din mână a lehamite, se îndreptă

[10]10-Măsură de greutate veche egală cu aproximativ 400 gr.

spre Musa Amonjolov, care stătea deoparte, lângă hambare, şi-i făcea semn.

— Ce, tu nu eşti beat? îl întrebă Grigori, apropiindu-se de el. Prietenul tău Egor s-a şi îmbătat criţă.

— Ştiu eu de ce nu băut, răspunse Musa scurt. Preşedinte, mâine la mine nevoie de căruţa cu doi cai. Pentru doua dzile.

— Ce faceţi cu ea?

— Treba noastra.

— Aşa-a? Dar ce sunt eu: preşedinte, ori ba? se aprinse Grigori.

— Porcul l-ai luat? îi aminti Musa, nespus de calm.

— Aha… începu Grigori, dar nu putu să urmeze.

— Cu chit ai se ştii mai puţin, preten, cu atât mai bine pentru mata, îl întrerupse Musa. Vasăzică, iau caruţa.

Fără a mai aştepta răspunsul, Amonjolov se îndepărtă agale. Aducându-şi însă aminte de ceva, se opri, se întoarse şi spuse:

— Mâne vini Rakitin.

— Cu-um? Ce-e? Falca lui Borodin se lăsă în jos. Dar cu înştiinţarea despre moartea lui cum rămâne?

Musa strânse din umeri:

— S-o intorce de pi lume ailant. Nevasta lui primit tiligram.

A doua zi, Borodin, în aparenţă liniştit, veni dis-dedimineaţă la sediu şi-i porunci îngrijitoarei să dea fuga după Artiuhin şi după Tumanov. Când aceştia se înfiinţară, le spuse blajin:

— Uite ce-i, Pavlo… Şi tu, Fedot. După obicei, când vine unul de pe front, se încinge petrecerea trei-patru zile în şir. Acu’ însă e vremea coasei, fiecare zi e scumpă. Luaţi-vă, rogu-vă, coasele şi haida la câmp. Drept pildă pentru alţii. Eu o să mă reped, călare, prin

sat, ca să scot toată lumea la fâneaţă. Ei, ne-am înţeles? Pe tine, Pavel, de bună seamă o să te pun după asta înapoi la fierărie.

Fedot se ridică de pe scaun, gata să îndeplinească porunca:

— Dreptu-i! Doar ţărani suntem, ne dăm seama. Numai că-mi vuieşte capul. O să trebuiască să dau de duşcă un păhăruţ, ca să mă dreg. Iar petrecerea om face-o noi mai apoi.

Pavel Tumanov nu spuse nimic, doar îl privi pe Borodin cu singurul său ochi: celălalt îl pierduse pe front, aşa că acum umbla cu o cârpă neagră legată peste orbită.

În ziua aceea, Grigori dădu dovadă de o sprinteneală la care nimeni nu se aşteptase din partea lui. Un ceas mai târziu, toţi cei în stare să ţină coasa în mâini se şi aflau la fâneaţă.

*

Ajuns în gară, Tihon Rakitin zări un camion şi se apropie de el.

— Nu cumva mergi la Lokti? îl întrebă pe şofer.

— Nu. Sunt din colhozul vecin. Deschise uşa cabinei: Urcă. De la noi, nu mai e mult până acolo.

— Nu, mă urc în spate. Se vede mai bine, răspunse Tihon. Aruncându-şi în camion cufăraşul de placaj, sări sus după el.

Stătu tot drumul în picioare, ţinându-se cu mâinile de acoperişul cabinei. Vântul îi flutura părul, albit de tot.

Ajunse la Lokti pe înserate. Copiii, despuiaţi, femeia, cu faţa plânsă, ieşiră în fugă din căsuţa lipită cu lut.

Rakitin lăsă cufăraşul jos, în praful de pe drum, cuprinse copiii în braţe şi-i săltă în sus.

— Ia te uită ce-aţi mai crescut în lipsa mea! Bine aţi făcut, încuviinţă el. Apoi îi lăsă jos, îşi îmbrăţişă

nevasta, care plângea, şi-i spuse: Ei, ajunge. Numai la durere se plânge atât de mult...

Izba lui se şi umpluse de lume. Aflând despre sosirea lui Rakitin, mulţi colhoznici lăsaseră coasa încă pe la ceasul prânzului şi se întorseseră fuga în sat. Tihon trecu pragul, dădu roată cu privirea spre lumea adunată şi-şi scoase fără grabă mantaua ostăşească. Atunci, toată lumea văzu sclipind pe bluza lui spălăcită aurul şi smalţul ordinului „Lenin", alături de mai multe medalii.

Colhoznicii izbucniră într-o larmă admirativă. Din toate părţile se auzeau:

— Ia uite la Tihon! Şi se auzise c-a fi pierit.

— Aşa-s ai noştri din Lokti! Viteaz, nu alta! Ce de dicoraţii! Ca şi Gavrila Razinkin!

— Da' ce-ai albit aşa? Ăi fi trecut prin multe, de...

— De ce n-ai dat de ştire? Să fi scris măcar atâtica: am primit o dicoraţie...

— Mare lucru ar fi fost pentru noi. Ce ne-am mai fi mândrit cu tine...

Tihon îi asculta, stânjenit.

— La ce să mă laud? Ce a fost, a fost. N-am scris, fiindcă nu ştiam nici eu dacă o să mai scap cu viaţă. Am zăcut în spital mai bine de un an. Îmi ziceam: ai mei m-or crede mort de mult. Dacă le scriu că trăiesc, au să se bucure, au să mă aştepte. Iar eu în vremea asta aş putea să-mi dau duhul cu adevărat. Alte lacrimi! Aşa că n-am mai scris nimic.

Deodată, larma glasurilor amuţi. Borodin intră în odaie, aplecând capul în prag.

— Să trăieşti, să trăieşti, Tihon Semionovici, îi dădu bineţe Borodin, zâmbind oarecum vinovat. He-he, când s-a aflat că vii, n-am mai putut să opresc lumea pe câmp. Am ieşit la coasa fânului. Ei, Tihon Semionovici,

toate cele bune...

Când auzi glasul lui Borodin, Rakitin se întoarse brusc, fără să vrea, şi făcu un pas înapoi. Oamenii se uitau când la Tihon, când la Grigori, fără să poată pricepe ce se petrece.

— Tu?! strigă mirat Rakitin. Tu... trăieşti?

— Păi, aşa mi se pare şi mie... he-he!

— E preşedintele nostru, adăugă Butîlkin, care se nimerise alături de Grigori. A fost ales de curând.

— Ce vorbeşti? Ia te uită! exclamă Rakitin, tot mai mirat.

— Măre, Doamne, ce-i cu voi? Nu vă mai cunoaşteţi? întrebă cineva.

Pe buzele lui Grigori flutura acelaşi zâmbet slugarnic, vinovat.

— Vasăzică, Tihon Semionovici, te-ai întors viu şi nevătămat! Ce mai tura-vura, asta se vede... ă-ă... Vii de la spital? Şi eu am păţit-o... am fost rănit la umăr...

Rakitin nu-l mai asculta însă, întorcându-i spatele. Colhoznicii se strânseră roată în jurul lui, turuind care mai de care, despărţindu-l de Borodin.

A doua zi, Tihon cutreieră satul cercetând fiecare colţişor, de parcă ar fi lăsat ceva acolo, înainte de a pleca pe front, iar acum s-ar fi dus să vadă dacă mai era la locul său. După aceea, rămase vreo două ceasuri pe malul lacului, privind tăcut până hăt-departe la undele verzui. Şedea şi se odihnea, fără să se gândească la nimic.

Seara se abătu pe la Veselova. Polenka dădu fuga într-un ungher, smulse din perete un ştergar şi-l trecu peste scaunul pe care-l trase spre Rakitin.

— Mulţumesc, rosti acesta. Ehei, ce mare ai crescut! Ia spune, câţi ani ai?

— Doisprezece, răspunse Polenka sfioasă. Aşteptaţi, mama vine numaidecât. Seara, după muncă, coseşte fân pentru vacă. Anul ăsta, preşedintele ne-a dat o tarla lângă Văgăuna Lupului, departe de sat. Nici nu ştim cum o să aducem fânul tocmai de acolo. Aşa că aşteptaţi.

— Aştept, aştept. Ia spune, cum o duceţi?

— Aşa şi aşa. Trăim şi noi. Cât a fost război mama a condus brigada de la grădina de zarzavat, dar, nu de mult, preşedintele a scos-o de acolo. Acu', lucrează unde se nimereşte.

Evdokia veni într-adevăr curând. Când dădu cu ochii de Rakitin, se apropie în fugă de el şi izbucni într-un plâns mut, lipindu-şi obrazul de umărul lui.

— Liniştеşte-te, liniştеşte-te, o îmbărbătă Tihon, mângâind-o cu stângăcie pe spate. Poate că Andrei o trăi… uite, ca mine.

Evdokia dădu din cap, fără a spune o vorbă. Şi Rakitin se gândea: ceea ee se petrecuse cu el se întâmplă rar, atât de rar, încât nu era cuminte s-o facă pe Evdokia să nutrească asemenea nădejdi.

A doua zi de dimineaţă, Tihon se duse la sediul conducerii colhozului. Zărindu-l prin uşa deschisă a biroului, preşedintele sări sprinten de la masă:

— Intră, intră, Tihon Semionovici…

Rakitin strânse mâna socotitorului Nikita, nepotul lui Demian Suhov, care şedea la contabilitate, între două mese cu vopseaua scorojită, dădu prietenos din cap spre Pavel Tumanov, care venise la birou ca să-i ceară, în sfârşit, lui Borodin de lucru la fierărie. Tumanov îl petrecu pe Tihon cu privirea, până când uşa de la biroul preşedintelui se trânti în urma lui.

Grigori închise el însuşi uşa, după care trase spre Rakitin un scaun vechi, scârţâitor:

— Şezi, şezi, Tihon Semionovici. Pesemne că vii în privinţa lucrului? Vorbea, ocolind privirea lui Tihon.

— Aşadar, ai scăpat? întrebă Rakitin din nou, ca în ziua când sosise, aşezându-se pe scaun.

Grigori încercă să zâmbească, dar nu izbuti şi se întoarse privind pe geam.

— Da’ tu credeai că poţi să-mi… faci seama cu un singur glonţ? Nu-u… Ehei, Borodinii au şapte vieţi, hehe… Nici gluma lui nu izbuti însă. Frunzări o clipă hârtiile de pe masă, apoi îşi opri ca din întâmplare privirea asupra lui Rakitin şi o întoarse îndată în altă pare. Am fost iertat… de, pentru că… până la urmă, am plătit cu sângele meu… Aşa că… în treaba asta, totu-i în bună rânduială.

— Totuşi cum ai scăpat de judecată? Trebuia să fii dat în judecată…

— Nu m-au judecat, m-au iertat, stărui Borodin. Mi-au spus: du-te în linia întâi, ispăşeşte-ţi vina. Ei, şi m-am dus…

— Minţi!

— Zău că aşa a fost!

— Bine, fie, Rakitin dădu din mână. Totuşi o să scriu la comisariatul militar: să mai cerceteze o dată totul de la început.

Grigori sări în picioare, apoi se aşează la loc, mai bine zis se prăbuşi pe scaun. Un gând fulgerător îi trecu prin cap: „Ce-i de făcut?” Tihon o să spună că el, Grigori, într-o clipă hotărâtoare, pe front, nu executase un ordin al comandantului. „O să spună că a tras în mine, cu mâna lui. Atunci nu numai că au să mă dea afară din slujbă, dar au să mă şi trimită în judecată. Deşi…” Aducându-şi pesemne aminte de ceva, dădu capul pe spate, îşi subţie ochii şi zâmbi şters.

— Ce, nu ţi-e frică? întrebă Rakitin, privindu-l cu luare-aminte.

— Nu, răspunse Grigori, recăpătându-şi cumpătul. Pe când zăceam prin spitale, m-am întâlnit cu un tovarăş din acelaşi regiment cu mine. El mi-a spus că nu numai din plutonul nostru, dar din tot regimentul n-a mai rămas decât un pumn de oameni în urma acelei lupte. Zicea că au fost vărsaţi la tot felul de unităţi. Locotenentul a fost rănit de moarte în pântec, atunci când eram şi eu acolo. Aşa că acu’ n-o să mai găseşti urme, fie că scrii, fie că nu. Am putea să ne avem bine amândoi…

Tihon tăcea, fără a-şi lua privirea de la Grigori, aşteptând să audă ce va mai spune. Sub această privire, Grigori amuţi şi-şi lăsă ochii în jos, rostind cu alt glas frânt, jalnic:

— Te rog să nu mai zgândări trecutul, nu… Nu-ţi port niciun gând rău: ce a fost s-a dus. Ba… pot chiar să-ţi mulţumesc… pentru învăţătură…

— Ei, atunci, spune cum a fost. Grigori abia desluşi vorbele lui Rakitin, cu toate că acesta le rostise cu tonul lui obişnuit.

— Ce? tresări Borodin.

— Tot ce a fost după aceea... Tihon tăcu o clipă, privindu-l din nou ţintă în ochi. Grigori nu mai avu putere să-i ocolească privirea. Dar spune cinstit! Dacă simt minciuna...

— Bine, atunci ascultă, începu Borodin, încet, cu resemnarea unui osândit. Mi-ai găurit umărul... Ei, şi te-ai târât tu în locul meu, până la cazemată, şi ai năpădit-o cu grenade. Toată lumea s-a repezit la atac, iar eu zăceam la pământ. Nu mai ţiu minte câtă vreme am stat aşa, dar cred că mult. Când am deschis ochii, cerul era plin de stele, deci venise noaptea. Iar lupta era în toi. M-a ridicat cineva şi m-a dus la punctul sanitar. Pe neaşteptate s-a dezlănţuit un bombardament de artilerie. Praf a făcut corturile de la punctul sanitar. Mi-amintesc că m-au aruncat într-un camion, cu targă cu tot. Altceva nu mai ştiu. Când mi-am venit în fire, eram într-o cameră de spital. Habar n-am cum am ajuns acolo. Am fost îngrijit, fireşte... ca un rănit în luptă. Ei, şi în felul ăsta am zăcut prin spitale vreo jumătate de an. Pe urmă, au scris că nu mai sunt bun de front şi... şi, iaca, m-am întors la Lokti...

Pe măsură ce vorbea, Grigori simţea că mâinile, picioarele, spatele, inima i se răcesc tot mai mult. Parcă nu vorbea, ci-şi punea singur capacul coşciugului. Cu fiece cuvânt rostit capacul se închidea tot mai mult... Nu mai putea însă să se oprească, ori să născocească în folosul său ceva mai mult sau mai puţin vrednic de crezare. Simţea aţintită asupra lui privirea stăruitoare, poruncitoare, a lui Rakitin, îşi dădea seama că, dacă va spune o singură vorbă mincinoasă, nu-l va mai îndupleca pe Tihon.

După ce sfârşi ceea ce avea de spus, rămase câteva clipe nemişcat şi, în cele din urmă, încheie:

— Asta-i tot…

Tihon se ridică. Grigori se grăbi să se ridice şi el, sprijinindu-se cu pumnii în masă, poate pentru a ascunde că-i tremurau mâinile.

— Asta-i tot, spuse el încă o dată. N-am ascuns nimic. Nu m-am cruţat… Ştiu că ai să mă înţelegi, tocmai d-aia n-am ascuns nimic. Colhoznicii mi-au făcut cinstea să mă aleagă preşedinte…

La auzul acestor cuvinte, Tihon dădu din umeri, mirat:

— Uite, tocmai asta n-o pot pricepe cu niciun chip. Dar pentru ce fel de însuşiri te-au ales?

— Păi… fiecare cu însuşirile lui, răspunse Grigori, cu ochii la umărul rănit al lui Rakitin. Cine ştie de ce, îşi aduse aminte cum, într-o zi, de mult de tot, Tihon se vârâse sub carul cu fân căzut pe o rână. Trupul lui vânjos tremura, totuşi ridicase cu umărul povara grea de atâtea puduri şi o ţinuse sus, până când el, Grigori, pusese roata la loc. Atâta numai că oamenii, uneori, nu-şi văd însuşirile unul altuia…

— Bine, fie, rosti Rakitin cu o sforţare. Îţi dai seama, năpârcă, că acum nu mai e chip să fii încolţit. Ai scăpat ieftin…

— Ei, ocărăşte-mă… o s-o îndur şi p-asta… se tângui Grigori, dând din cap cu un aer jignit. Totuşi tocmai tu ar trebui să pricepi că nutresc recunoştinţă faţă de oameni, pentru încrederea lor. Vreau să muncesc, ca să răscumpăr… totul.

— Ei bine, deocamdată, munceşte… răscumpără. Chiar munca ta o să arate cine eşti.

— Stai, stai, Tihon Semionovici! strigă Borodin. Să vorbim în privinţa muncii tale!

— Pentru asta o să trec altădată, răspunse Rakitin păşind spre uşă. Atâta vreme cât n-avem la noi, în

Lokti, o organizaţie de partid, trebuie să mă trec undeva în evidenţă. Dă-mi calul să mă reped până la comitetul raional.

— Dar... nu erai în partid, spuse Grigori cu glas stins.

— Am intrat pe front. Ei, îmi dai calul?

— Ia-l, încuviinţă Borodin, dând din mână.

Îndată ce uşa se închise în urma lui Rakitin, Grigori răsuflă adânc, des, cu nesaţ, de parcă tot timpul cât stătuse Tihon la el n-ar fi avut destul aer.

Uşa camerei se deschise iar. Intră Musa Amonjolov, cu nedespărţitul său topor pe umăr, şi spuse:.

— Staul de viţei e pe terminate. Nu mai are lucru dulgher. Acu', ce treabă dai la mine? Se uită îndărăt spre uşă şi adăugă mai încet: Îţi mulţumesc pentru cai, preşedinte. Iată... Şi aruncă încă o privire spre uşă, trase uşor sertarul mesei de scris şi aruncă în el mai multe hârtii de treizeci de ruble, boţite.

— Afară! scrâşni Borodin, mai întâi în şoaptă, ridicându-şi ochii mici asupra lui Amonjolov, apoi răcni, cât îl ţinu gura: Afar-ră!

Şi izbi năprasnic cu pumnul în masă.

Uluit, Musa se trase îndărăt, scăpând toporul jos. Îl ridică însă repede şi o zbughi pe uşă.

Grigori rămase îndelung la masă, cu ochii aţintiţi la locul în care căzuse toporul. Pe urmă privirea lui se îndreptă spre sertarul în care erau banii, şi îl închise încet. Aducându-şi din nou aminte cum ridicase odinioară Rakitin carul cu fân, gata să se răstoarne, îşi zise: „Acu' e mai cuminte să nu-l stârnesc cu nimic".

Capitolul III

1

Rakitin fu numit şef al fermei de vaci, intrând ca atare în conducere.

După sosirea lui în sat, Grigori începu să muncească cu râvnă. Se preocupă de seceriş. Încă cu mult înainte de culesul grânelor, din zori şi până-noapte, alerga pe la brigăzi, controlând cum erau pregătite hambarele pentru depozitarea cerealelor. Într-o zi, îl beşteli straşnic pe Musa faţă de toată lumea, pentru că acesta, dregând podeaua hambarului, pusese mai multe scânduri din lemn încă verde.

— Cap nărod! zbieră Grigori, repezindu-se la Musa. Când au să se usuce scândurile au să rămână rosturi între ele, şi grâul o să curgă, jos, sub hambar. Atunci chiar tu, diavole, o să capeţi mai puţin pe ziua-muncă…

— Da’ de ce ţipi? se oţărî Musa. Pune mâna pe bardă, trudeşte şi tu!

— Să ştii că pun! Ia dă-o încoace! Grigori smulse barda din mâinile lui Musa, care îl privea zăpăcit de-a binelea, şi-şi scoase haina. Ia cară-te de aici, la mama dracului. Vino deseară la birou, că mai am de vorbit cu

tine…

Şi se apucă să scoată scândurile verzi.

Seara, Musa veni la sediul conducerii. Grigori se uită la el printre gene, apoi aruncă o privire spre sertarul în care Musa zvârlise banii cu câteva săptămâni mai înainte. Acesta tăcea, rezemat de uscior.

— Pentru ce-ai luat atunci caii, ia spune? Unde ai fost cu ei? întrebă Borodin.

— Nu pre departe… Ei… Ocărăşte, odată ce chemat pe mine…

— Eşti un nărod. Trebuie să ai glagore. Hai, cară-te…

— Ehei, pricepem şi noi că… Ptiu, ce diavol eşti! rânji Musa. D-aia nu supărăm de-a binelea.

Grigori se duse de mai multe ori la S.M.T., cerând să se expedieze grabnic combine la Lokti. Într-o zi, îi luă cu el pe Tumanov şi pe Rakitin.

— Iacă, priviţi-o… spuse el, ducându-i spre o combină „Comunard”, veche, hodorogită. E un coşciug dogit, nu combină. Ne-au astupat gura cu cotiga asta tocmai nouă. Ne-au trimis-o la Lokti. Dar la ce naiba ne trebuie aşa ceva? Ce brânză o să facem cu ea? Alte colhozuri primesc maşini noi-nouţe, iar noi… Hai cu mine la birou, să-l luăm de scurt pe director…

Când se întorceau la Lokti, Rakitin spuse:

— Deocamdată, Grigori, degeaba te frământi în privinţa combinei. N-au să ne dea una nouă. Anul ăsta, S.M.T.-ul n-a primit decât două. Directorul a avut dreptate: în raion sunt alte colhozuri mai mari decât cel din Lokti. În primul rând, se trimite acolo…

— Fiecare are grijă de ce-l doare pe el în primul rând, mormăi Grigori, întrerupându-l pe Tihon. Şi eu am în grija mea un colhoz şi nu altceva.

— Azi, Grigori, nu e bine să ne punem toată nădejdea în combine, îşi dădu cu părerea Tumanov. Toate-s

vechi: o zi seceră, trei stau pe loc. Să ne gospodărim şi singuri, aşa ca s-o scoatem la capăt cu nevoile noastre...

— Cât ne-om gospodări, da' tot avem vreo mie de hectare pe seama noastră. Să le secerăm cu dinţii, nu?

— Câte secerătoare cu cai avem?

— Două. Asta-i tot inventarul nostru tehnic, răspunse Grigori zâmbind.

— Ei, cu atât mai mult trebuie să ne gospodărim cât mai bine, stărui Rakitin. Să organizăm brigăzi de cosaşi... Iar secerătoarele să lucreze zi şi noapte. Pe scurt, trebuie să se întocmească un plan amănunţit pentru campania de recoltare şi să fie pus în discuţie...

Fără să se întoarcă spre Rakitin, Grigori îi aruncă o privire piezişă şi încuviinţă:

— Ei bine, o să arătăm noi ce putem. Da, să chibzuim...

O vreme îşi văzură de drum în tăcere. Valuri aurii-verzui de grâu dat în pârgă unduiau cât vedeai cu ochii. Tot privindu-le, Rakitin îl întrebă deodată pe Tumanov:

— Pavlo, tu nu eşti în partid, nu?

— Nu-s.

— Da' de ce?

— Adică, cum de ce? întrebă Tumanov, mirat. Cu atâta şcoală câtă am eu, să fiu în partid? Abia desluşesc buchile.

— Cândva şi eu gândeam la fel. Mi-am dat seama de asta târziu. N-are a face cum desluşeşti buchile: totul e cum înţelegi ceea ce-ai citit. Ei, în privinţa asta, o să mai stăm noi de vorbă. Rakitin tăcu o clipă, apoi rosti îngândurat: M-au trecut în evidenţa de partid a organizaţiei de la aşezarea gării. Acolo, comuniştii vorbesc în adunări despre rebuturi, despre profilurile

macazelor, despre graficul traficului. Vorbesc cu însufleţire, critică... Iar eu îi ascult şi nu pricep o boabă. Mă tot gândesc să înfiinţăm o organizaţie de partid şi în colhozul nostru. De mare ajutor i-ar fi preşedintelui în muncă! După cât se pare, însă, deocamdată n-ai cum s-o înfiinţezi. A mai fost un comunist la noi, Gavrila Razinkin, dar a plecat la S.M.T....

Grigori aruncă din nou spre cei doi o privire piezişă, dar nu spuse nimic nici de data asta.

— Cică Gavrila ar fi şef la brigada de tractorişti de acolo. Aşa o fi? întrebă Tumanov.

— Da.

După aceasta tăcură până ajunseră în sat, fiecare cu gândurile sale.

Când începu secerişul, Grigori se arătă ca şi înainte foarte grijuliu. Acum mulţi spuneau:

— Într-adevăr, pe Grigori îl doare inima pentru colhoz. Şi noi credeam despre el...

Asemenea vorbe ajungeau la urechile lui Borodin, de cele mai multe ori prin Butîlkin.

— Te doare, vrând-nevrând, de vreme ce eşti pândit la fiece pas... Ai auzit? Vor să înfiinţeze o organizaţie de partid, spuse odată Grigori cu ciudă.

— Ei şi? întrebă Butîlkin, ridicând din umeri. N-au decât.

— Năr-ro-od mai eşti! rosti Grigori cu jumătate de glas şi întoarse capul. Păi, atunci... o să furi mai greu. De altminteri, Butîlkin, a trecut vremea ta. Într-o bună zi, au să te prindă şi, atunci, să te văd pe unde scoţi cămaşa.

— Da' cine să mă prindă când în jur sunt numai de-ai noştri?

— Dar Rakitin? Dar Tumanov? Dar aia... Veselova?

— Ei, de bună seamă, mulţi pescari vor să prindă

ştiuca, încuviinţă pe neaşteptate Butîlkin. Dar ea trăieşte până la adânci bătrâneţe, într-o bulboană adâncă...

Când rămânea singur, doar cu gândurile lui, Grigori îşi încrunta fruntea îngustă, parcă s-ar fi căznit mereu să-şi aducă aminte de ceva foarte însemnat, dar nu putea. Uitându-se pe geam spre lacul pustiu, se gândea că taică-său visase să facă o afumătoare de peşte acolo pe mal... În ultima vreme, gândul acesta îi revenea mereu, ori de câte ori îşi arunca privirea spre lac, trezindu-i şi alte amintiri: ţiganul bătrân, Lopatin, Gordei Zerkalov şi fiul lui, Terenti. Au trăit, au călcat pământul şi iată că de atâta vreme nu mai sunt printre cei vii. Îi învia în amintire şi Feodor Semionov, fostul deportat, care le vorbea ţăranilor în ograda lui Veselov despre Guvernul Provizoriu. „Ăsta trăieşte... îşi zise Grigori într-o zi. Ca două cuţite îi sclipeau ochii sub sprâncene, când ne-am întâlnit atunci..."

Şi din nou şi-l amintea pe taică-său umblând prin odaie, înşirându-şi planurile cu privire la deschiderea prăvăliei, la afumătoarea de peşte, la îmbogăţire... De mult fuseseră toate şi, totuşi, parcă ar fi fost ieri.

Între timp, secerişul era în toi. Satul se golise de lume: Grigori scosese toată suflarea la câmp. Se găseau şi unii care cârteau: „Ia te uită ce hapsân s-a făcut preşedintele, nu lasă oamenii în pace nici măcar sâmbăta, să se mai spele şi ei!

— Unde vrei să ajungi? îl dojeni odată Rakitin. Toate cu măsură.

Grigori se aprinse de mânie. Era gata să izbucnească: „Ce-ţi tot bagi nasul unde nu-ţi fierbe oala?!" Se stăpâni însă.

Când şi când, Tuşkov venea noaptea cu maşina la Borodin acasă.

Într-o zi, Grigori îi spuse lui Butîlkin:

— Uite ce e, drăguţule, ajunge…

— Ce vrei să spui? întrebă Butîlkin, cu luare-aminte.

— Ce-mi trebuie mie toate astea? Tot au să se strice, au să putrezească. Grigori se uita la Butîlkin de parcă nu s-ar fi aflat nimeni dinaintea lui.

— Ce-i pus deoparte nu cere de mâncare, Grigori Petrovici, începu Butîlkin, după o clipă de tăcere, dar Grigori îl întrerupse:

— Să vă ia mama dracului pe toţi! Ticăloşi mai sunteţi!

Şi porni spre casă, legănându-se greoi. Butîlkin îl ajunse din urmă, copleşindu-l cu vorbele:

— Nu te supăra, Grigori Petrovici. Astea se fac, ca să zic aşa, în semn de respect. Ştim noi cine ne sunt prietenii. Eu cred că singur nu ştii de ce ai nevoie, hai?

— Crezi? Grigori se întoarse spre el. Şi, la o adică, dacă eşti prins, arunci cu noroi şi-n alţii, nu? Ei, află că nu ţi-am dat nicio dovadă de primire, aşa că n-o să te creadă nimeni…

— A, la asta te gânedai! strigă Butîlkin şi izbucni într-un hohot de râs. Se apropie de Grigori şi-l bătu pe umăr, ocrotitor: Nu te teme, nu te teme…

În preajma iernii, când se împărţeau colhoznicilor grânele pentru zile-muncă, Grigori spunea mai la fiecare:

— S-ar da mai mult pentru ziua-muncă, dar vedeţi şi voi ce vremuri trăim. Toate grânele le-am predat statului. Doar ştiţi câte s-au distrus în timpul războiului. Trebuie să se refacă. Şi, pe deasupra, rămâne ca duşmanul să fie strivit în bârlogul lui. Nu-i nimic, o să trăim şi noi după pofta inimii! Deocamdată să ne hrănim cu ce scoatem din grădinile noastre de zarzavat.

Acasă, leorpăind ciorba grasă, îi spunea nevestei:

— Aş! Pe dracu'! O să aibă colhoznicii parte de o viaţă ca lumea la paştile cailor! S-a măturat tot ce mai rămăsese prin hambare. Cu chiu cu vai, abia s-a îndeplinit planul suplimentar de colectări de cereale. Ne-au stors tot, până la cel din urmă bob de grâu…

— Parcă n-ar fi chiar aşa, se îndoi Anisia, cu sfială. Chiar până la cel din urmă bob…

— Ia te uită, te-ai apucat să latri! ridică glasul Borodin. Ce ţi-a intrat pe-o ureche să-ţi iasă pe cealaltă, ai priceput?

Anisia tăcu, dar obrazul neras al lui Grigori zvâcni îndelung. Dacă l-ar fi văzut cineva, şi-ar fi închipuit că este gata să izbucnească într-un râs amar, dar nu îndrăzneşte.

Iarna, fără prea multe discuţii, Grigori fu ales din nou preşedinte.

*

Când dădea cu ochii de taică-său, Petka se pitea într-un ungher şi sta acolo chitic, aşteptând cu răbdare ca acesta să plece. Adeseori, însă, Grigori îi striga:

— Hei, Petruha, ia fă-te-ncoace!

Petka tresărea şi se apropia de el.

Odată, Grigori îl întrebă:

— Ia spune, de ce nu te uiţi la taică-tău? Ce, vrei să te mai învăţ minte o dată? Ehei, socoteala asta se face la iuţeală, să ştii! Înţelesu-m-ai?

— Da, răspunse Petka, fără să ridice capul.

Totuşi nu izbutea cu niciun chip să-şi silească fiul să-l privească în ochi. Asta îl făcea să spumege de mînie. Într-o zi, răcni:

— Vai de tine, pui de năpârcă! Eşti leit mă-ta! Ei bine, o să vezi tu pe dracu' într-o zi. Să ştii că am să te sugrum!

— Hai, sugrumă-mă! răspunse Petka liniştit, nepăsător.

Grigori îl privi îndelung, încruntat, dar nu spuse nimic.

Din ziua aceea, nu-i mai ceru să-l privească în ochi, ba nici nu mai aduse vorba despre asta. Îşi dădea seama pesemne că sărise peste cal, că-i cerea ceva ce nu putea să facă.

La început, Anisia încerca să ia apărarea băiatului, dar Grigori, chiar la prima ei încercare, o zvârli grosolan cât colo. Totuşi, cu alt prilej, Anisia sări din nou între ei. Atunci Grigori o bătu în faţa lui Petka, până o umplu de sânge.

După această întâmplare, Anisia plângea mai în fiecare seară, ferindu-şi ochii de privirile amândurora.

Petka era tot mai retras: nu se mai ducea aproape nicăieri, în afară de şcoală. Acum era în clasa a patra. Când şi când, Vitka Tumanov venea vesel la el, aducând mireasma cetinei îngheţate din pădure.

— Ştii, ieri m-am dus cu schiurile în Mlaştina Putredă, să întind laţuri pentru iepuri, turuia Vitka clipind des. Peste vreo două zile, mă duc să le văd. Vrei să mergi şi tu?

— Aş merge, răspunse Petka. Dar tata…

— Da ce-are el împotrivă?

— Cine ştie? Atâta numai că o să mă bată, negreşit. Petka se întoarse spre el şi-l întrebă în şoaptă, cine ştie de ce: Pe tine te bate taică-tău?

— Da’ de ce să mă bată? se miră Vitka.

— Ei, vezi? Parcă ştiu eu pentru ce?

— Polenka m-a rugat s-o iau şi pe ea, urmă Vitka. Dar n-o iau.

— De ce?

— Ei! La ce bun? O să mă încurce, şi atâta tot.

La un moment dat, Vitka se uită împrejur şi-şi apropie capul de al lui Petka:

— Auzi: n-ai vrea să pleci de-acasă, odată ce trăieşti aşa de rău? Ce zici? Deocamdată, ai putea să stai la noi.

Petka tăcu câteva clipe, chibzuind.

— Eu aş pleca, răspunse el în cele din urmă. Dar mi-e milă de mama. Şi adăugă: Ştii, acum o bate şi pe ea…

— Pe cine, pe maică-ta? Păi, se poate?

Petka tăcea.

— Aţi putea să plecaţi amândoi!

— Nu putem. Petka oftă.

— Da de ce?

— Se teme. Într-o zi, l-am auzit cum i-a spus: „Bagă de seamă, dacă-ţi trece cumva prin căpăţână să pleci, te prind şi-ţi rup gâtul. N-are cine să mă oprească”, zice. D-aia se teme.

— Poate că, totuşi, mergi cu mine? întrebă Vitka, fără nădejde. Ai să vezi, o să aducem vreo cinci iepuri. S-au prăsit peste tot, sumedenie!…

Petka şovăia.

— Nu, răspunse el în cele din urmă. Oftă iar, apoi adăugă: Pe mine poate că n-o să mă bată – o să zbiere la mine, şi atât. Dar mama o să plângă iar. Mi-e milă de ea. Înţelegi? Crezi că mi-e frică pentru mine?

— Înţeleg, răspunse Vitka, oftând şi el.

2

De obicei, Grigori venea dimineaţa la sediul conducerii colhozului şi iscălea încruntat frahte, dispoziţii şi alte hârtii. După aceeea, poruncea una-alta în privinţa treburilor colhozului şi pleca acasă.

Mergea pe uliţă, fără grabă, ca şi odinioară, pe vremea comunei, cu mâinile vârâte în buzunare, privind pieziş, printre gene.

Spiritul „reînnoit” a lui Grigori nu ţinu mult. Energia de care dăduse dovadă cu un an mai înainte pierise, ca spulberată de vânt.

Într-o zi, înainte de a pleca acasă, o trimise pe nevasta lui Artiuhin, îngrijitoare la sediul conducerii, s-o cheme pe Evdokia Veselova.

— Stă cam prost cu sănătatea, spuse Artiuhina, compătimitoare. Ani în şir a pus-o Goşka Tuşkov să care apă cu găleata la grădina de zarzavat. Să fi cărat el, porcul gras. Pesemne că a căpătat vătămătură femeia. Măcar tu, Grigori, s-o laşi să răsufle, s-o pui la munci mai uşoare…

Grigori era gata să se răstească la Artiuhina – se şi întorsese cu tot trupul spre ea – însă se gândi o clipă şi spuse blajin:

— O s-o las să răsufle, o s-o las.

Când Evdokia trecu pragul biroului, Grigori o privi îndelung, de sus până jos, strângându-şi buzele aspre, crăpate.

— De ce m-ai chemat? întrebă în cele din urmă Evdokia, pierzându-şi răbdarea.

— Cum stai cu sănătatea? o întrebă Grigori. Se aude că nu tocmai bine…

— Ascultă, Grigori, nu mai face pe mieluşelul…

— Cu începere de mâine, să mergi să triezi grâul de sămânţă. Pe urmă o să-l saramurezi. O să ai o muncă de conducere. Tot îţi place ţie să conduci…

Când trimisese după Veselova nu voise decât să dispună pentru vară restrângerea brigăzii de femei de la grădina de zarzavat, dar după cele ce-i spusese Artiuhina se răzgândise.

Fără a zice ceva, Evdokia se duse a doua zi la hambare şi se apucă de treabă.

Cu aceasta părea că toate grijile lui Grigori pentru pregătirea însămânţărilor luaseră sfârşit. Dar când zăpada începu să picure de pe acoperişuri, şi în jurul pereţilor dezgheţaţi ai caselor, încălziţi de soare, plutea o aburealã subţire, Rakitin îi spuse preşedintelui:

— Grigori, până încep semănăturile nu mai e mult, şi tu…

— Eu, ce? se răsti Borodin.

— Măcar o dată să te duci la hambare, să vezi cum se pregăteşte sămânţa.

Grigori izbucni mânios:

— Ia ascultă! Tu conduci ferma – ei, bagă-ţi nasul sub coada vacilor, nu în treburile altora!!

Lui Grigori i se părea că, de când sosise, Rakitin îl supraveghea pas cu pas, era tot timpul cu ochii pe el. Călcându-şi pe inimă, se stăpânea de obicei, temându-se de Rakitin. De data aceasta, însă, ciuda se revărsă din el de la sine.

Lucrurile se petreceau în biroul preşedintelui, de faţă cu Pavel Tumanov. În dreptul uşii deschise, care dădea spre contabilitate, se afla multă lume. Toţi întoarseră capetele către ei, amuţind. Nici chiar socotitorul Nikita nu mai ţăcănea la numărătoare.

— Degeaba îţi sare ţandăra, Grigori, se amestecă în vorbă Tumanov, Tihon are dreptate: trebuie să te duci să cercetezi sămânţa…

— El şi-a pus toată nădejdea în Evdokia, adăugă Rakitin. Femeia abia se mai ţine pe picioare, iar el a silit-o să înghită pulberea aia otrăvitoare.

Fără să se gândească încă la întorsătura pe care ar putea-o lua lucrurile, Grigori alerga de colo, colo prin

cameră, strigând întretăiat:

— Mi-am pus nădejdea în Evdokia… Îmi sare ţandăra! … Abia se ţine pe picioare! Deodată se opri lângă Tihon şi-i rânji în faţă. Mai deunăzi cereai ca Evdokia să intre în conducere. Zi, cu d-alde astea îmi umbli?

— Ce vrei să spui? întrebă Rakitin, ridicându-se pe jumătate.

— Şezi, şezi! strigă Grigori, spumegând. Crezi tu că nu văd unde vrei să ajungi? Eu îţi sunt ca sarea-n ochi! Visul tău e să ajungi preşedinte şi eu îţi stau în cale! Îţi aduni oamenii în jurul tău! Pe Paşka Tumanov l-ai strecurat în conducere, pe Evdokia vrei s-o…

Tihon zvârli zgomotos scaunul deoparte, îngălbenindu-se:

— Ce, ai căpiat?

Grigori se repezi la masă, luă scaunul lui şi-l puse în faţa lui Rakitin:

— Poftim, scaunul meu! Şezi, ia comanda! Dar să nu te dai la mine! Ştiu: ai şi început să arunci vorbe că eu, pe front, aşa şi pe dincolo… E-eh, dar ce mai tura-vura! Şezi, îţi spun, ia comanda!

Rakitin, ai cărui nervi erau zdruncinaţi din timpul războiului, îşi ieşi din sărite. Tumanov, care se temea pe bună dreptate că lucrurile ar putea lua o întorsătură urâtă, îi strângea zdravăn braţul. Rakitin gâfâia de mânie.

— A, vasăzică, d-ăştia mi-eşti! rosti el, cu buzele albe zvâcnindu-i nervos. Ei bine, dacă-i aşa, să vorbim pe şleau. N-am aruncat niciun fel de vorbe, cu toate că ar trebui să le spun tuturora cu ce soi de rană te-ai întors acasă. Nu visez să ajung preşedinte. Tu ai ajuns însă în acest post doar din întâmplare. Înţelesu-m-ai?

— Cum nu! Totu-i limpede şi pentru mine, şi pentru oameni… Hai, dă-i drumul la toate scornelile! Celelalte

le dă pe faţă Paşka Tumanov, învăţăcelul tău. Vorbeşte, iacătă, oamenii sunt de faţă. Poate c-o să te şi creadă!...

Rakitin se întoarse. La contabilitate stăruia tăcerea. Cei veniţi de afară se înghesuiau în jurul meselor, cu gâtul întins, încercând să arunce o privire în birou, peste capetele altora.

— Vasăzică, de ăştia mi-eşti! repetă Rakitin, cu un zâmbet mohorât. Văd că tare te-ai mai înfumurat. Crezi că acum poţi să tai şi să spânzuri!

— Să tai, au ba, dar... iacă, uşa e deschisă şi ieşirea slobodă.

Rakitin nu se urni însă din loc. O mânie aprinsă, grea ca plumbul, începea din nou să-i stăpânească făptura. Tumanov îl trase de braţ, scoţându-l din birou.

Afară, Rakitin se mai linişti. Păşea tăcut pe pământul moale de pe uliţă, cu nasul în gulerul cojocelului. Lângă casa lui Rakitin, Tumanov îşi dădu cu părerea:

— Nu trebuia să te aprinzi aşa, Tihon.

— Păi n-ai auzit ce a scornit ticălosul?!

— A scornit el, dar acu', ia încearcă de te dezvinovăţeşte. A ştiut el ce face.

Fără a mai spune ceva, fără să dea seara bună măcar, Tihon împinse portiţa şi intră în ograda lui.

3

Nu trecu mult timp şi uliţele satului, acoperite de un strat de balegă, se făcură negre; zăpada era acum grăunţoasă, grea; în grădini troienele se micşorau văzând cu ochii. Dimineaţa prindeau o pojghiţă tare de gheaţă, putând să ţină pe ea greutatea unui om, dar spre amiază zăpada se topea, preschimbându-se într-o apă gălbuie.

Deasupra satului pluteau cele dântâi adieri tulburătoare ale primăverii.

Borodin pregătea pe îndelete gospodăria colhozului în vederea semănăturilor. Repartiza oamenii la munci, fără a privi în ochii lor, ci undeva pe alături. Când se iveau în birou Tumanov sau Rakitin, Borodin zâmbea abia zărit, numai cu colţurile buzelor, prefăcându-se că nu-i vede. Dacă ei îi spuneau ceva, Grigori căuta să răspundă cât se poate de scurt: bine, da, faceţi…

După prânzişor, se ducea să controleze cum se saramurează seminţele, câte obezi de roţi puseseră în ajun fierarii, câte boroane dreseseră. Dădea o raită pe la grajduri şi pe la staul. Acum nu se mai aprindea, nu se mai răstea ca în toamnă. Dacă găsea ceva în neorânduială, spunea încet, domol:

— Pentru ce vi se trec zile-muncă, diavolilor? Până mâine să fie totul cum trebuie!

Schimbarea în felul de a fi al lui Grigori era izbitoare pentru toată lumea. Colhoznicii îl întrebau:

— De ce umbli ca o curcă plouată, Grigori Petrovici? În toamna trecută, ne-ai condus cu atâta străşnicie! D-aia am şi isprăvit secerişul înaintea altora.

De obicei, Grigori se aşeza, îşi scotea punguţa de tutun şi zâmbea cu amărăciune:

— Ce rost are să-mi irosesc sănătatea? Tot au să mă

scoată. Mă mănâncă de viu ăia doi, Rakitin şi cu Tumanov. După ce-şi aprindea ţigara, se ridica, trăgând din ea şi scuipând în zăpada udă. N-aţi auzit ce vorbe mi-a spus Rakitin, la birou? „Nu-i de nasul tău foncţia asta”, zice. Ei, dacă-i aşa, înfigeţi-vă voi. Oi scoate-o eu la capăt cu viaţa. Am două mâini, slavă domnului, şi-s obişnuite cu munca.

Apoi îşi vedea de drum, agale.

Într-un fel sau altul, mulţi dintre colhoznici începeau să-l căineze pe Grigori. Cât despre Butîlkin, Amonjolov şi Tuşkov, aceştia nu-şi pierdeau vremea degeaba. Cu fiece prilej potrivit, spuneau:

— Vrabia mălai visează, iar Rakitin foncţia de preşedinte.

— Ei, Rakitin e om priceput, îşi dădea uneori câte unul cu părerea

— Şi nu caută liniştea… Se frământă zi şi noapte…

— Se frământă el, ca peştele pe uscat: tot trage spre apă. Dar peştele nu gândeşte, pe când el, Rakitin, ştie ce vrea.

— Ei, vorbeşti anapoda!

— De ce „anapoda”? Dar Borodin ce cusur are? Se îngrijeşte de oameni. Uite, vrea să ne facă staţie electrică…

— Staţie electrică? Nu zău!

— Du-te de-l întreabă.

Oamenii, bucuroşi, îl întrebau. Grigori răspundea, parcă în silă: „De m-or scoate din slujbă, măcar să mă pomenească oamenii în fiecare seară cu câte o vorbă bună…”

Şi, pe nesimţite, unii dintre colhoznici începură să-i privească chiorâş pe Tumanov şi pe Rakitin. Tihon încercă să vorbească pe şleau cu îngrijitorii de la fermă. O făcu însă, pesemne, fără pricepere.

Colhoznicii îl ascultau, schimbând glume pe socoteala lui, iar unul chiar strigă:

— Nu mai tăia la piroane! Las’ că ştim noi!

Jignit, Rakitin ieşi din staul şi dădu cu ochii de Grigori, lângă hambarul pentru sămânţă. Îl zări şi acesta şi, presimţind că nu e a bună, intră în hambar. Acolo, vreo zece oameni umpleau sacii cu grâu. Rakitin dădu buzna în hambar, se apropie de Borodin şi-l trase de mânecă:

— Faci agitaţie, scârnăvie!

— Da’ pentru ce să fac agitaţie? Oamenii muncesc cu sârguinţă şi aşa, răspunse Grigori, păstrându-şi pe deplin cumpătul. Suntem în preajma semănăturilor, toţi îşi dau seama de asta. Nu-i nevoie de agitaţie… Ei, după ce om isprăvi, atunci o să mă apuc să fac agitaţie… ca să clădim staţia electrică. E-o sarcină nouă…

De teamă c-ar putea izbucni cearta, Veselova ieşi cu Rakitin din hambar. Grigori le aruncă în urmă:

— Hai, linişteşte-te… O să mă las chiar eu de preşedinţie. Uite, după ce isprăvim cu semănăturile, convocăm îndată adunarea generală…

Şi se aşeză pe un morman de saci lângă uşa hambarului, privind ţintă în gol, cu aerul unui om jignit.

— De ce n-o fi pace între tine şi Rakitin? îl întrebă Evdokia în zeflemea când se întoarse în hambar.

Borodin îi aruncă o privire iute. Cu pieptarul vătuit, cu basmaua de lână strâns legată în jurul capului, ea îi păru o clipă tinerică.

— Nici între mine şi tine n-a fost… toată viaţa… şi nu ştiu de ce, răspunse Grigori.

— Ei, aici nu-i greu de înţeles, i-o întoarse Evdokia pe acelaşi ton.

— Nici cu el nu-i greu de înţeles… Bucata altuia e

totdeauna mai mare. Am spus c-o să mă las chiar eu de preşedinţie, şi o să mă las.

Evdokia rosti încet:

— Nu minţi! Şi ceva mai tare: Nu minţi că te laşi de preşedinţie şi că el îţi jinduieşte locul... Între voi e altceva...

— La ci... la cine ţipi? scrâşni Grigori sugrumat şi sări în picioare, scoţând mâinile din buzunare.

Degetele lui uriaşe se încleştau şi se desfăceau ca nişte gheare. Evdokia nu-i răspunse însă decât printr-un zâmbet:

— Hai, nu te mai grozăvi... Se adună veninul în tine, te umflă ca aburul, şi plesneşti. Dă-te la o parte!

Evdokia smuci un sac gol de sub piciorul lui, atât de violent, încât el se clătină, mai-mai să cadă jos, afară din hambar, dar izbuti să se apuce de uscior.

Grigori se învineţi. Mustăţile îi zvâcneau. Pierzându-şi stăpânirea de sine, făcu câţiva paşi spre Veselova, cu pumnii încleştaţi. Evdokia se întoarse spre el, liniştită. Doar că i se stinsese zâmbetul de pe obraz şi i se ridicase uşor sprânceana deasă.

Se înfruntară astfel o clipă, cu priviri pline de ură. Apoi Veselova rosti tare, răspicat:

— Nu mi-ar părea rău să plesneşti. Atâta doar c-o să împuţi tot satul cu duhoarea ta...

Grigori răspunse răguşit:

— Bine... O să mai vedem noi... O să vedem...

Şi se întoarse brusc, ieşind din hambar.

4

Deşi prins de treburile zilnice, Grigori era frământat mereu de unul şi acelaşi gând: cum să scape cu desăvârşire de Rakitin din calea lui? Şi asta nu numai fiindcă îi era frică să nu-şi piardă postul de preşedinte. Nu putea să-i ierte glonţul acela de pe front. „Era cât p-aci să mă ucidă, secătura!” Deocamdată, nu vedea însă în ce chip să se răfuiască cu Tihon.

În mintea lui Borodin stăruia viu încă un gând. În ciuda tuturor sforţărilor pe care le depuneau Butîlkin şi gaşca lui pentru a zvârli cu noroi în Tumanov şi în Rakitin, colhoznicii tot n-aveau să creadă în meritele lui Grigori, dacă ele nu vor exista cu adevărat, ceea ce însemna că el trebuia să muncească, să se îngrijească… gospodăreşte de colhoz, de oameni. Cine adusese vorba de staţia electrică? Pesemne că tot el, Butîlkin. Ei bine, fie şi aşa. Va trebui s-o pună pe picioare… încetişor, cu începere de anul viitor. Deocamdată ar fi fost bine să mai născocească ceva, care să nu-i dea atâta bătaie de cap. Dar ce anume?

Într-o zi, Petka, pregătindu-se în vederea pescuitului de primăvară, trebălui până seara cu sforile, cu plutele de undiţă, cu cârligele. Grigori îl privi îndelung, amintindu-şi din nou de taică-său, care visa să ridice o afumătoare de peşte pe malul lacului.

Chiar a doua zi, se duse la raion şi se întoarse cu

patru dulgheri.

— Au să ne facă barcazuri, le spuse el colhoznicilor.

— Pentru ce?

— O să înfiinţăm o brigadă de pescari. Mai mare ruşinea: stăm pe malul apei şi nu vedem peştele în ochi. După toate cele, e vădit că războiul o să se sfârşească curând. Când au să se întoarcă demobilizaţii, îi ospătăm cu peşte proaspăt.

Dulgherii munceau de zor sub conducerea lui Amonjolov. Curând, două luntre uriaşe zăceau cu fundul în sus pe malul încă acoperit de zăpadă. Borodin numi pescarii, poruncindu-le să călăfătuiască barcazurile şi să le smolească. Adeseori venea el însuşi pe mal ca să vadă cum merge treaba.

— Ar fi bine s-o scuteşti pe Veselova de munca asta, îşi dădu cu părerea Tumanov, care se abătu şi el într-o zi pe acolo, ca să afle cum stau lucrurile.

— Dar pentru ce? întrebă Borodin, oţărât, O pui la saramurat sămânţa, e vătămător; la pescuit, nu-i face bine... Da' ce, vrei să ne închinăm la ea, în loc de icoană?!

— Pescuitul nu-i pentru vârsta ei. Şi apoi, ştii ce şubredă e. Iar cu îmbrăcămintea stă şi mai prost. Are să răcească femeia...

— N-o să păţească nimic, răspunse Grigori. La Andrei putea să alerge iarna, în picioarele goale...

Rosti aceste vorbe zâmbind, parcă în glumă. Gluma aceasta stârni însă o durere adâncă în sufletul Evdokiei. Credea că Grigori habar n-avea că ea, cu peste douăzeci de ani în urmă, fugise, noaptea, pe ger, lepădându-şi pâslarii, ca să-i dea de veste lui Andrei, după ce auzise întâmplător vorbele schimbate de oamenii lui Kolceak. Iată însă că Borodin ştia de întâmplarea aceea, deşi pe atunci şedea închis în casă,

ca un hârciog în vizuina lui.

Evdokia răsufla des, întretăiat, iar în ochi i se aprinseră scânteioare de dispreţ. Îşi stăpâni însă vorbele pline de mânie, care-i stăteau pe buze, şi rosti încet, liniştită:

— Da, am alergat… Pentru ce s-o ascund? Atunci am fugit ca să-mi scap de pieire nu numai bărbatul, ci puterea noastră, oamenii noştri. Dar acu’ să te-ntreb şi eu: tu ce căutai atunci prin pădure, noaptea? Unde te duceai?

Tumanov se îndepărtase, şi ei rămăseseră între patru ochi lângă barcazuri. La vreo cincisprezece paşi, nişte colhoznici aţâţau focul, ca să topească smoală într-un cazan. Grigori privea ţintă în urma lui Tumanov. Când auzi însă vorbele Evdokiei, se întoarse spre ea, încet, foarte încet. O privi, fără să clipească, silindu-se să-şi ţină pe loc falca ce i se lăsa în jos.

— De ce te-ai schimbat la faţă? Nu cumva am nimerit unde trebuie?… începu Veselova. În cele din urmă, Grigori întrebă cu glas răguşit:

— De unde ştii tu când şi încotro m-am dus?

— Ei, cum să nu ştiu, răspunse ea, batjocoritoare, dacă era cât p-aci să mă calci. Într-o noapte mă întorceam din pădure, de la detaşamentul lui Andrei. Iar tu veneai dinspre sat. M-am pitit sub o tufă şi tu ai tropăit cu ciubotele chiar pe lângă mine.

— Aşa… murmură Grigori şi tăcu o clipă. Apoi bâigui din nou, descumpănit: Aşa-a…

— Proastă am fost, urmă Evdokia. Credeam că ascunzi ceva în pădure. Făcuseşi rost de parale pe-atunci… M-am dumirit mai pe urmă, după ani şi ani, abia în preajma războiului: ehei, după bani umbla dumnealui noaptea prin pădure?!

Grigori se îngălbeni uşor şi se trase de mustaţă,

frecându-şi îndată obrajii neraşi, parcă i-ar fi îngheţat.

— Şi de ce nu m-ai spus lui Andrei? El ar fi cercetat negreşit ce şi cum!

— Nu voiam să te ating, să mă murdăresc. Ai fi strigat: Andrei se răzbună pe mine pentru o fată! Dar acu', uite, îmi pare rău…

— Zi aşa, îţi pare rău?! rosti Grigori tărăgănat, recăpătându-şi tonul batjocoritor. Îşi dădea seama că Evdokia nu ştia nimic precis. Ei, atunci, spune-mă acum. Poate s-o găsi vreun copoi să-mi adulmece urmele, dacă o avea poftă. Sunt încă proaspete, n-au împlinit treizeci de ani.

— D-aia ţi-ai şi luat-o în cap! Dar bagă de seamă: viaţa e aşa fel alcătuită, încât păcatele vechi se pot descoperi, mai devreme ori mai târziu. Atunci să te aud ce-ai să cânţi…

— Ia ascultă! se aprinse Borodin. Mai bine tacă-ţi fleanca, nu umbla cu cleveteli! Că de nu… Nu lămuri însă ce voia să spună cu aceste cuvinte din urmă. Strigă: Te-ai întins la vorbă! Hai, treci la treabă, ajută-le oamenilor!

Capitolul IV

1

Câţiva ani în şir, Borodin ţinu cu dinţii locul de preşedinte. Nu numai că făgăduia câte-n lună şi-n stele la adunările în care se prezentau dările de seamă şi se făceau alegerile, dar şi înfăptuia una şi alta în

gospodărie: dresese staulele, ridicase şoproane la două arii. În patruzeci şi cinci, îndată după victorie, se apucă să clădească şi centrala electrică. Pe Stepan Alabughin, demobilizat de curând, îl numi şef al brigăzii de constructori. Acesta încercă să se împotrivească, cerând să fie dat la fierărie. Grigori îi spuse însă:

— Nu fuge fierăria ta. Deocamdată, acolo nu e multă treabă, se descurcă Tumanov de unul singur. Staţia electrică e însă mare lucru pentru colhoz. Ce zici? Se poate să spui nu?

— De bună seamă că e mare lucru, încuviinţă Alabughin. Numai că ce fel de constructor sunt eu? La fierărie, ei, acolo…

— Nu-i nimic, nu-i nimic, Stepan… Ajută, te rog, conducerea în treaba asta. N-o să-ţi dau mulţi oameni în ajutor, că n-am de unde. Toţi au sarcini. Ei, o să-ţi trimit două-trei muieri. Deocamdată, săpaţi groapa de temelie – iavaş, iavaş. Doar începutul e greu.

Alabughin se învoi.

Hotărâră să ridice clădirea centralei la marginea satului, lângă pârău, a cărui apă scăzuse mult în anii din urmă. Alabughin, împreună cu două femei, nevastă-sa şi Nastia Timofeeva – o tânără văduvă al cărei bărbat căzuse pe front spre mijlocul războiului – se apucară să sape pământul tare, pietros. Când şi când, Grigori se abătea pe la şantier, se aşeza pe un morman de pământ, îşi aprindea în tăcere o ţigară şi o privea printre gene pe pieptoasa Nastia care, de obicei, muncea în tricou şi pantaloni. Cu umerii înnegriţi de soare, asudaţi, lucioşi, fără să-l bage în seamă pe Grigori, zvârlea pământul de zor, lopată după lopată. Apoi se îndrepta de spate şi spunea râzând:

— Ia mai întoarce ochii şi-n altă parte… Când te uiţi, parcă mă despoi… Şi aşa-s dezbrăcată…

De când rămăsese văduvă, cam umblau vorbe prin sat pe seama ei. Asta poate fiindcă Nastia avea limba iute ca ardeiul, ştia să suduie în lege, ca un bărbat, şi trăia de una singură. Cine ştie? Poate c-o fi avut ceva pe cuget. Grigori însă o privea fără niciun fel de gânduri – trebuia să privească undeva. Stepan înfigea cazmaua în pământ şi venea la preşedinte.

— Ei? întreba Grigori.

— Săpăm încetinel, răspundea Alabughin, de fiecare dată cu aceleaşi vorbe. Ce poţi să faci numai în trei?

— Da' de unde vrei să-ţi fac rost de oameni?

— De mi-ai trimite măcar nişte bărbaţi în locul muierilor. Ce, e treabă de femeie să zvârle pământul?

— Nu-i nimic. Sunt mai vânoase…

Mai târziu, când groapa de fundaţie era aproape gata, Stepan îl întrebă pe Borodin:

— Ei, unde-i cărămida? De ce n-o aduci?

— Nu-i mare lucru s-o aduci. Mai întâi, trebuie să faci rost de ea.

— Eu aş zice s-o clădim mai bine din lemn. Cherestea avem.

— Dacă facem o treabă ca asta, apoi s-o facem! Să ne ţină lumea minte… atâta timp cât o dura şi centrala.

— Păi, atunci să începem zidăria. Fă rost de cărămidă…

— La ce atâta grabă? Ţi se trec zilele-muncă? Se trec. Atunci?

— Ce atunci? izbucnea Alabughin. De ce să fie irosite aiurea? Darnic mai eşti, zău, arunci în stânga şi-n dreapta avutul colhozului…

— Hai, hai… se oţăra Borodin, mustăcind. Te-am pus la o muncă bănoasă, şi când colo tu… tragi tot spre Rakitin şi spre Tumanov.

— Ia lasă, Grigori Petrovici, ne-am săturat de vorba

asta, făcea nevasta lui Stepan, dând a lehamite din mână, ea de obicei sfioasă şi tăcută.

Grigori îşi dădea seama că nu numai Alabughina se săturase de vorbele lui cum că Tumanov şi Rakitin ar fi ţintit să-l scoată din postul de preşedinte. Într-o zi, Fedot Artiuhin îi spuse lui Grigori nu fără pricină, față cu alţi oameni, pe malul lacului:

— Ba nu prea s-ar vedea aşa ceva. Nu ţintesc deloc, se poartă ca lumea. Degeaba pui una ca asta pe seama lor... Apoi se întoarse spre oameni: Ei, voi ce ziceţi, tovarăşi gospodari?

Brigada de pescuit se pregătea de plecare. Evdokia spuse cu jumătate de glas de pe un barcaz mai îndepărtat:

— Tocmai, păcat că nu ţintesc...

Grigori nu-i răspunse nimic lui Artiuhin, dar se gândi: „Gura Evdokiei n-ai cum s-o astupi, dar trebuie să încerc s-o astup pe-a altora...” Iarna, la adunarea în care se prezentă darea de seamă, Grigori declară:

— Ţineţi minte, vă spuneam odată că v-aş da mai mult pe ziua-muncă, dar că statul are nevoie de grâne, că trebuie să se refacă economia distrusă de nemţi... De bună seamă că se reface şi acum, totuşi de data aceasta suntem ceva mai înlesniţi. Deşi aţi luat şi anul acesta o nimica toată pe ziua-muncă, tot e ceva mai mult ca anul trecut. Ascultaţi-mă pe mine, colhoznicii au să capete din an în an tot mai mult pe ziua-muncă. Fiindcă mergem spre o viaţă mai bună. Eu, ca preşedinte, o să am stăruitor grijă de oameni. Doar ştiţi că vorba mea e vorbă. În ce priveşte centrala electrică...

— Grija e un lucru bun, mulţumim pentru grijă! strigă neastâmpăratul Fedot de la locul său. Dar ia spune, de ce nu-i socoţi pe colhoznici oameni? Ne priveşti ca pe

nişte slugi! Mergi pe uliţă... cum să zic? – cu nasul pe sus...

Grigori se strâmbă şi-i dădu înainte, lăsând vorbele, lui Fedot fără răspuns:

— ...în privinţa centralei electrice, iată, am făgăduit, şi o clădim. O să fie gata la anul. Apoi ne apucăm să facem clubul. Avem nevoie de un club bun, tovarăşi, chiar cea mai mare nevoie... După adunare, Grigori îl strigă pe Artiuhin: Hai cu mine, Fedot...

Aproape tot timpul cât merseră împreună, Grigori rămase însă mut. Fedot păşea mărunţel după el, plesnindu-se în întuneric cu mănuşile de blană zdrenţuite peste cojocelul scoarţă de ger.

— E frig al dracului, îşi dădu cu părerea Artiuhin, în cele din urmă. Unde mă duci pe gerul ăsta? Am trecut de casa mea!

Grigori se opri şi se întoarse către Fedot:

— Ia ascultă... De ce ţi-ai dat drumul la limbă, în adunare? Te-a rugat cineva?

— Păi, Grigori Petrovici... critică şi autocritică... Ca să meargă treaba mai bine...

— Bagă de seamă, Fedot, rosti Borodin încruntat, cu capul vârât în gulerul şubei de lup. Oamenii au uitat că ai fost în slujba lui Kolceak, că ai luptat în detaşamentul lui Zerkalov, împotriva Puterii sovietice. Dar uite că eu ţiu minte. Veselov nu mai este, nu mai are cine să te ocrotească...

Şi-şi văzu de drum, lăsându-l pe Artiuhin zăpăcit, buimac, în ger.

De atunci, Artiuhin îşi puse strajă gurii pentru multă vreme. Şedea la adunări tăcut, alegându-şi locul într-un ungher retras, întunecos.

*

Construcţia centralei electrice nu fu terminată nici în

anul următor, în schimb, oamenii primiră, într-adevăr, pe ziua-muncă aproape un kilogram de grâne şi câteva ruble bani gheaţă.

Ani de-a rândul, la Lokti, se semăna ovăz după ovăz, grâu după grâu. Până şi ogoarele se numeau: tarla de secară, tarla de ovăz. Pământul, secătuit, n-avusese parte de îngrăşăminte în tot timpul războiului şi acum nu mai dădea aproape niciun fel de venit, recoltele fiind slabe.

Tot astfel se prezenta situaţia şi cu creşterea vitelor. După ce se întorsese în sat şi trecuse chiar a doua zi pe la staule, Rakitin rămăsese îngrozit: peste tot domnea o murdărie de nedescris. Staulele, aproape năruite, putrezeau.

Luând în primire ferma de vaci, încet-încet Rakitin făcu rânduială, drese staulele pe ici, pe colo cu ajutorul mulgătoarelor şi îngrijitoarelor de viţei. Zile întregi, cioplea bârne, călăfătuia pereţii, punea geamuri la ferestre. Acum, crescătoria de vite, chiar dacă nu aducea venituri, nu mergea nici în pierdere.

Colhoznicii care căpătaseră câte un kilogram de grâu pe ziua-muncă socotiră deodată că Borodin pusese, în sfârşit, gospodăria pe picioare. Mulţi dintre ei, primind banii şi grâul, îi mulţumeau lui Grigori. El nu răspundea în niciun fel, doar zâmbea oarecum ciudat, pe sub mustăţi, zicându-şi în gând: „Luaţi, luaţi!” Şi fără o pricină anume, îşi aducea aminte de vorbele lui Zerkalov, dintr-un trecut atât de îndepărtat: „Grigori, trebuie să le tăiem craca de sub ei…”

Adeseori soseau în Lokti delegaţi de la raion. Erau fel de fel de oameni. Unul venea, lua nişte date şi făcea numaidecât cale întoarsă. Altul, de ochii lumii, cerceta staulul vacilor ori al viţeilor, sau grajdul cailor, iar dacă era vară, ieşea la câmp împreună cu preşedintele.

După ce vedea lanurile, spunea: „Grâul nu e rău”, sau: „Da, acum nicăieri nu e cine ştie ce recoltă. Bântuie seceta.” Şi pleca la raion, de parcă ar fi venit numai pentru a-i face cunoscut preşedintelui că era secetă. Fără a sta mult de vorbă cu ei, Borodin trimitea delegaţii de acest soi la Butîlkin, Tuşkov ori Amonjolov, să-i găzduiască.

Soseau însă şi alţii, care încercau să se lămurească cum stau lucrurile în colhoz. Borodin se deprinsese să-i recunoască dintr-o privire, de la cel dintâi cuvânt, şi pe aceştia îi găzduia neapărat în casa lui. Se declara de acord, fără nicio rezervă, cu toate observaţiile şi sfaturile lor: „Da, nu-i bine, am scăpat din vedere, e o delăsare, o să îndreptăm totul…” Şi-i conducea el însuşi, arătându-le gospodăria: „Uite, dregem staulul vacilor, am organizat o brigadă de pescuit, clădim o centrală electrică, am pus temelia clubului…”

Într-o zi, Grigori conduse un asemenea delegat nou sosit pe malul lacului, unde colhoznicii descărcau peştele prins.

— Iată, acum câţiva ani am organizat o brigadă de pescuit, povestea Grigori cu chef de vorbă. La raion, iniţiativa asta a fost lăudată. Predăm peşte cooperaţiei de consum, hrănim cu el oamenii care muncesc la câmp, mai vindem ceva şi în aşezarea gării.

— Zi mai bine: „facem speculă”, preciză Evdokia, care căra coşurile cu peştişori mărunţi.

— Ptiu, iar te bagi unde nu-ţi fierbe oala! o bruftului Grigori. Apoi se întoarse spre delegat: Nu ştiţi ce muieruşcă cicălitoare e! Nimic nu-i e pe plac, i se pare că tot ce facem e rău. Mai avem câţiva nemulţumiţi: un oarecare Rakitin, fierarul Tumanov…

— Dar de ce să fim mulţumiţi? întrebă Evdokia, apropiindu-se de Grigori. Ai organizat o brigadă de

pescuit, e adevărat. Dar ce prindem noi? Plevuşcă. Ia uită-te şi dumneata... Veselova îl duse pe delegat la barcaze, pe fundul cărora sclipeau peştişori mărunţi.

— Da, da... încuviinţă delegatul.

— Ce „da”? Pierdem timpul zadarnic, iată ce este. Avem nevoie de năvoade lungi, cu ochiuri mari. De câte ori i-am spus preşedintelui! N-are de unde să cumpere? Păi, am putea împleti chiar noi, într-o iarnă, dacă ne-ar face rost de aţă de undeva. Dar barcazele? Oricând te poţi trezi în apă cu ele. Pescuim de obicei pe lângă mal – ne e frică să ieşim în larg. Trebuie să facem bărci noi, cu motor. De mult trebuia să vă daţi seama acolo, la raion, că brigada noastră de pescuit, aşa cum este, nu aduce colhozului niciun câştig. Dacă n-am vinde crapul cu preţ de speculă în aşezarea gării, de mult s-ar fi dus pe apa sâmbetei născocirea asta...

— Ia mai isprăveşte cu specula! o întrerupse Grigori. Ce, parcă bag eu banii în buzunar?

— La o adică, nu te-ai da îndărăt nici de la asta, i-o reteză Evdokia.

— Ei, ei, vedeţi? i se adresă Borodin delegatului. Ce-i asta, dacă nu calomnie? Şi eu port de grijă oamenilor, muncesc din răsputeri...

— Tu, tu ne porţi de grijă? îi aruncă Evdokia, batjocoritoare, drept în obraz.

Borodin se grăbi să-l ducă pe delegat în altă parte.

— Poftim, aşa trăim... Certuri, ţipete... Nemulţumiţi şi iar nemulţumiţi. Tocmai din pricina asta ne vine greu... spuse Grigori, cu ochii în pământ.

— După părerea mea, are dreptate în privinţa barcazelor şi năvoadelor, răspunse delegatul. Trebuie să te gândeşti bine la asta.

— Dar eu, ce, nu mă gândesc? Dar, vorba ceea, nu se bate din palme. De, aşa-i gospodăria: dregi ici, se

rupe dincolo. Uite, acu’ o să avem parcă o recoltă bunişoară. Poate ne-om mai îndestula şi noi – atunci cumpărăm şi năvoade noi, şi bărci…

Totuşi n-au cumpărat nici năvoade, nici bărci. În schimb, s-a împărţit câte un kilogram şi jumătate de grâu pentru ziua-muncă. Iar în anul următor, Grigori înduplecă conducerea să împartă câte două kilograme şi jumătate, plus opt ruble.

— Ce faci, Grigori Petrovici? îl întrebă Rakitin într-o zi, între patru ochi, în birou. Unde vrei să ajungă colhozul?

— Dar ce e? mormăi Borodin, posac.

— Plăteşti colhoznicii cu prea multă dărnicie, nepotrivit cu veniturile…

— Păi, spune-le chiar tu asta, îl sfătui Borodin, în bătaie de joc.

Rakitin nu se mai stăpâni: lovi cu palma în masă, atât de violent, încât Borodin tresări, fără să vrea.

— La naiba! Eşti preşedinte! Ei, chibzuieşte ca un preşedinte. Staulele se năruie. Trebuie să facem alte hambare. Şoproanele de pe arii sunt sparte, în fiecare toamnă curge ploaia prin ele, ca prin ciur, uscătorii de cereale n-avem. Ce de grâne lăsăm să putrezească în fiecare toamnă! Vânturătoare bune n-avem; pluguri, boroane, n-avem. Şi câte altele ne lipsesc încă! Iar tu împarţi toate veniturile pe zile-muncă. Trăieşti doar cu ziua de astăzi! Dar mâine la ce mai înhami caii? Unde ai să depozitezi grânele? Păi, aşa gospodăreşti tu? Uite, am clădit centrala electrică…

— Şi asta-i rău, nu? întrebă Borodin, veninos.

— Da, e rău! strigă Rakitin cu ciudă. Am văzut nişte beţivi care aveau cravată, dar cămaşă nu. Aşa-i şi cu noi. Ce de bănet am prăpădit, şi pentru ce? Măcar să aducem lumina la ferme, să electrificăm ariile…

— Mai întâi, aducem lumină în toate casele, că destul au stat oamenii în întuneric, în duhoarea gazorniţelor.

— Un bun gospodar ar fi mecanizat mai întâi aria, ca să uşureze munca oamenilor.

— Toate la vremea lor. O să ne împrumutăm de la stat şi o să facem încă o staţie. O să luăm bani şi pentru staule…

— Păi, şi aşa suntem înglodaţi în datorii. Datorăm statului peste un milion de ruble. Cine o să le plătească?

— De ce să le plătească? O să ne tot păsuiască, pân-ce o să se treacă la pierderi…

— La pierderi, zici? La pierderi?!

— Dar cum vrei să fie? Ţi-ai dat drumul la gură, te-ai apucat să-i înveţi pe alţii! Atâta ştim şi noi. I-am lăsat pe oameni să mai răsufle şi ei, iar tu sari numaidecât să mă strângi de gât… Rakitin tremura tot de mînie, abia stăpânindu-se. Văzându-l în ce stare e, Grigori adăugă răspicat: Halal apărător al avutului colhoznic! De câte ori ţi-am spus să nu-ţi vâri nasul unde nu-ţi fierbe oala?!

2

Tumanov se întoarcea acasă venind de la fierărie.

Tihon stătea în poartă, gânditor. Nici nu-l auzi dându-i bineţe. Se dezmetici abia atunci când Tumanov îl înghionti în umăr:

— A-a, tu eşti, Pavel… Ştii ceva? Ia pofteşte la mine.

— Pentru ce?

— Hai intră, intră… Nu-mi place să stau singur. Nevasta a plecat cu copiii la film. A sosit caravana. Şi-l trase pe Tumanov de mânecă în ogradă.

Rakitin puse pe masă muşamaua, tăie pâine, castraveţi, apoi scoase din cuptor o gâscă friptă, iar din dulap, o sticlă plină pe jumătate cu votcă.

Băură câte o duşcă şi, câteva clipe, tăcură, mâncând. În sfârşit, Tumanov lăsă furculiţa pe muşama, vârî mâna în buzunar şi-şi scoase tabachera.

— Ia spune, Tihon, ce s-a petrecut pe front între tine şi Borodin? Se aud tot felul de lucruri…

Rakitin turnă ceai în cana lui Tumanov şi în a sa.

— Ce s-a petrecut? Tihon tăcu o clipă, apoi urmă: Ţi-am mai spus o dată, am fost în aceeaşi companie cu Borodin. Într-o noapte, prin patruzeci şi trei, ne aflam în ofensivă. Nimic de zis, înaintam vijelios, eram gata să ne năpustim în tranşeele nemţilor. Deodată, s-a făcut lumină, ca ziua. Nemţii aruncaseră rachete luminoase deasupra noastră şi ne-au întâmpinat cu focuri de mitralieră trase în plin dintr-o cazemată. Ne-am culcat la pământ. Dă-i în dreapta, dă-i în stânga, ca să ocolim afurisita aceea de cazemată, da’ – ce să vezi? – peste tot mine contra infanteriei. Nemţii ne împroşcau cu mine şi din dosul unui crâng. Ce să-i faci? Ne-am lipit la pământ şi cu chiu, cu vai, ne-am făcut gropi individuale. Crăpam de ciudă – neamţul, la doi paşi, flăcările împuşcăturilor ţâşneau aproape de tot. Dacă am fi putut sări în picioare, într-o clipă eram în tranşeea lor. Dar fă-o dacă poţi! Comandantul

batalionului a întrebat prin radio: „De ce v-aţi oprit? Să se ocupe cu orice preţ tranşeea inamică!” Pe scurt, lucrurile stăteau cum nu se poate mai prost. Scrâşneam: „De-am avea un tun, ori de care ar fi”... Dar artileria rămăsese în urmă. Iar ordinul era ordin, trebuia executat. Comandantul plutonului a transmis prin lanţul de trăgători: „Avem o singură scăpare, tovarăşi: să ne târâm pe întuneric, ocolind prin tufiş, şi să copleşim tranşeea lor cu grenade amorsate. Nu e chip să te strecori pe loc deschis: nemţii pot arunca rachete până dimineaţa.”

Mă scuturau fiori de gheaţă. Mi-era frică? Da’ tu ce crezi? Într-o clipă m-am gândit, şi nu numai eu, ci fiecare: prin tufe? Peste câmpul minat? Să te duci – nouăzeci şi cinci la sută, dacă nu şi mai bine – la moarte sigură! Ia încearcă de te târăşte două sute de metri pe un teren minat! Comandantul a ordonat: „Ceredov, înainte!” Soldatul Ceredov n-a spus o vorbă, şi-a legat grenadele de brâu, şi-a luat rămas bun de la noi – tot fără vorbe, numai cu ochii – şi a pornit târâş. Stam şi aşteptam... o clipă, două. O explozie. Mitea Ceredov nu mai era. Comandantul a şovăit puţin, câteva clipe poate, dar nouă ni s-a părut că a trecut un an. „Kondratiev, Smirnov, Kuzneţov!” Încă trei ostaşi au pornit târâş din diferite direcţii spre tranşeea germană. Vreo zece minute, tăcere. Apoi, două explozii deodată. După câteva clipe, încă una. Cei de la comandamentul batalionului au întrebat din nou prin radio: „De ce s-a îngropat plutonul trei la pământ? Opriţi înaintarea întregului batalion! Să se reducă la tăcere cu orice preţ tranşeea inamică.”

În clipa aceea, comandantul nostru a fost lovit de o schijă. Încerca să se ridice de la pământ şi nu putea, zăcea cu palma lipită de burtă. Luna se ivise de după

nori – poate voia să ştie ce se petrece pe pământ. Când mă uit la degetele comandantului, erau negre de sânge! În cele din urmă, s-a ridicat într-un genunchi şi a hîrâit: „Borodin…”

Ăsta de colo, cu glas sugrumat de spaimă: „Am lăsat copii acasă. Trei! Unde să mă duc?” „Borodin, înainte! a strigat comandantul, cu ultimele puteri. Execută ordinul!”

„Nu suntem carne de tun! Tovarăşi ostaşi, ce comandant e ăsta? Doar ne trimite la o moarte sigură! Să aşteptăm până dimineaţa când o să se lumineze de ziuă, atunci…”

Rakitin se ridică de la masă, păşi încolo şi încoace, apoi se aşează la loc. Tăcu o vreme, apoi urmă cu glas schimbat, scăzut, răguşit parcă:

— Ei… atunci, n-am mai putut răbda, am tras un foc în… Borodin. Mărturisesc! În clipa aceea, nu mai ştiam ce fac. Clocotea totul în mine. „Vai de tine, secătură, putoare… şi aici eşti la fel…” După ce am tras în el, m-am înfiorat: trebuia oare să fac aşa ceva? Comandantul a mai putut să murmure: „Bine-ai făcut, e drept”. Şi eu… nici nu mai ştiu în ce chip, m-am pomenit în mijlocul câmpului minat. Îmi bătea inima ca un ciocan de lemn într-o foaie de tablă. Bătea! Tocmai d-aia mi-am venit în fire, mi-am dat, în sfârşit, seama unde mă aflam, ce făceam…

Tihon începu să-şi răsucească o ţigară. Degetele îi tremurau cumplit. Apoi scoase din buzunar ceasul neted cu un lănţişor de aramă făcut de mâna lui:

— Peste o jumătate de ceas, se isprăveşte mulsul de seară. Voiam să mă duc la fermă, dar acu’ tot nu mai am vreme. Îşi lăsă uşor capul în piept şi căzu pe gânduri. Părul alb i se răvăşise. În noaptea aceea, mi-a albit părul, urmă el. Am umblat cu moartea alături prin

păduri. Şi am putut să rabd nu numai un an. Totuşi e groaznic să te târăşti în întâmpinarea ei.

— Şi te-ai târât mult?

— Nu ştiu. Atunci mi se părea că mă târăsc de o veşnicie, că n-o să aibă niciodată sfârşit câmpul acela. Făceam o jumătate de metru, mă opream. Îmi ziceam: o mişcare din mână, ţâşneşte pământul şi... nici n-am să aud explozia. Şi mă gândeam... Doamne, dar câte şi câte nu mi-au trecut prin gând! Ori poate că nici nu erau gânduri. Doar ceva îndepărtat, de o clipă, ca un fulger. Sau auzeam cum plescăie undele Alakulului. Şi iar! Nu cumva mina e chiar alături? Şi aşa într-una... Apoi Tihon îşi fumă ţigara până la capăt, în tăcere. Într-un târziu, urmă: Mi-a pierit frica în clipa când am văzut prin iarbă tranşeea lor. Uite-o, e aproape – dinspre ea veneau mirosuri necunoscute. Şi din nou, m-a fulgerat acelaşi gând: dar dacă dau peste o mină, tocmai acum?... Mi se oprise inima în loc. Să mă târăsc până acolo şi, deodată, să fiu ucis! Mi-am pipăit legătura de grenade. Ei, fie ce-o fi! Sar în sus, mă reped spre tranşee şi arunc într-acolo două grenade amorsate, una după alta. Iar în spate, tună deodată, ca o explozie: „Ur-ra-a!” Pentru asta am căpătat ordinul, încheie Rakitin.

Afară se întuneca tot mai mult. Odaia se mohorâse. Tihon aprinse lumina electrică.

— Pe comandant l-am înmormântat în aceeaşi noapte, urmă el, întorcându-se la masă. După ce am ocupat blestemata aia de tranşee, a fost adus pe o pelerină ostăşească. Mi-a spus să mă apropii de el. S-a uitat îndelung la mine. Nu ştiam că albisem tot. A deschis gura – parcă voia să spună ceva, dar... n-a mai fost în stare. Nu l-au ajutat puterile.

— Ei, şi apoi? Cum a scăpat Borodin? întrebă

Tumanov când Rakitin tăcu.

— Nu l-am nimerit bine, d-aia a scăpat. L-am lovit în umăr, spune chiar el. Îndată ce ne-am înmormântat comandantul, am primit un nou ordin: înainte! Aşa că am uitat de Borodin. Credeam că murise. L-au luat brancardierii, socotindu-l rănit în luptă. Ei, de unde puteau să ştie ce se întâmplase? L-au evacuat în zona interioară, l-au făcut bine, iar pe urmă l-au demobilizat.

Rakitin tăcu. În liniştea înserării se puteau auzi chiotele unor fete în depărtare, la celălalt capăt al satului. Nici cel mai cumplit ger nu putea ţine tineretul prin case.

— Vasăzică, aşa s-au petrecut lucrurile, rosti Pavel încet. Şi pentru asta, lepădătura…

Rakitin zâmbi cu amărăciune.

— Acum nu e prea uşor să mai faci ceva. Doar trebuie să aduci martori. Şi de unde să-i iei? Comandantul a pierit, iar o săptămână mai târziu, s-a isprăvit cu toată compania noastră. Aproape că numai eu am rămas în viaţă. Şi pe mine m-au luat brancardierii, ca şi pe Borodin. M-au îngrijit… Rakitin dădu din mână. Ei, acu’ nu mai are niciun rost. În anii aceia când era încordare mare, ar fi păţit-o Borodin pentru fapta lui, dar acu’, încearcă să cercetezi dacă a vrut să dea bir cu fugiţii, ori nu. Şi apoi, cine mai are vreme de treaba asta? Sunt alte lucruri mai însemnate.

— Ei… Cum asta?! Tumanov sări în picioare cu aprindere şi începu să păşească de colo, colo prin odaie. La naiba! Nu se poate da uitării tot ce s-a petrecut…

— Nu, acum n-ai ce să-i mai faci în privinţa asta, stărui Tihon, umplând din nou păhărelele. Trebuie strâns în chingi din altă parte.

— Din care? întrebă Tumanov.

— Nu ştiu, mărturisi Rakitin. A făcut atâtea isprăvi, încât acum nu mai ştiu. Toată noaptea trecută m-am gândit la treaba asta. Şi, pe deasupra, mi-am zis... ei, da' gata, ajunge. Hai, bei?

— Păi, numai muierea lasă ce are în păhărel. Şi nu orice muiere, zâmbi Tumanov. Goli păhărelul şi se ridică. Ei, e vremea să plec, Tihon. Îţi mulţumesc pentru cinstire.

Părea că Rakitin nu auzise aceste cuvinte. Rosti îngândurat, ca pentru el:

— Păcat că nu-i şi Andriuha aici...

Se ridică şi-şi puse cojocelul, ca să-l petreacă pe Tumanov. Se despărţiră acolo unde se întâlniseră.

— Mâine mă duc să întreb, să cer un sfat, cum să-l înhaţ de guler, spuse Rakitin.

— Unde te duci?

— La comitetul raional de partid.

Tumanov plecă. Rakitin mai rămase câtva timp afară. Luna, încovoiată de frig, plutea lin deasupra satului, revărsând totuşi pe pământ puţină lumină. Sub zăpada groasă de aproape un metru şi jumătate, acoperişurile caselor păreau albăstrii. Aproape nicăieri nu se zărea lumină.

*

Rakitin se întoarse de la comitetul raional tăcut, încordat, cam posomorât.

— Ei? îl întâmpină Pavel Tumanov. Ai întrebat?

Rakitin zâmbi:

— Dimpotrivă, pe mine m-au întrebat.

Tumanov ridică ochii spre Tihon, privindu-l fără să-l priceapă. Rakitin tăcu o vreme, apoi urmă domol:

— Acum e un secretar nou. Cel de mai înainte a fost desărcinat – cât p-aci să fie scos din partid pentru muncă necorespunzătoare şi pentru lipsa de grijă faţă

de colhozuri. Ştii cine-i noul secretar? Sunt sigur că n-ai să ghiceşti. E Semionov, prietenul lui Andrei. Ştii, cel care a fost aici, la noi…

— Stai, stai… sprâncenatul cela? Studentul surghiunit?

— El!…

— Ia te uită! Dar de unde s-a ivit?

— Ei, frăţioare, aşa stau lucrurile, urmă Rakitin, în loc de răspuns. Am vorbit cu el mai bine de un ceas. I-am povestit despre Borodin, despre colhozul nostru.

— Şi? întrebă Tumanov din nou.

— Şi el, întâi şi întâi, spune: „Dar organizaţia voastră de partid ce păzeşte?" Iar eu: „N-avem"… Rakitin încheie obosit, mohorât: Pe scurt, până acum am fierbinţeli în urma celor vorbite cu el. Zice: „Păi, cum ai putut să te împaci cu faptul că în Lokti nu există o organizaţie de partid? Eşti comunist, zice, cum de nu te-ai gândit să înfiinţezi o organizaţie în colhoz, de vreme ce comitetul raional a stat cu mâinile în sân? Ce, n-aveţi oameni de treabă, cinstiţi? Dacă făceai astfel l-aţi fi pus pe Borodin numaidecât cu botu' pe labe."

— La naiba! Doar ai adus şi tu vorba odată despre treaba asta! Ţii minte: atunci, când ne întorceam de la S.M.T., împreună cu Borodin.

— E-eh!… Tihon dădu din mână cu amărăciune. Păi, tocmai asta-i: doar am adus vorba. Pe scurt, Pavel, m-au beştelit straşnic. Şi pe bună dreptate! Oi ţine minte cât oi trăi.

— Totuşi, cum rămâne cu Borodin?…

— Cum? „Mai întâi, zice Semionov, începi cu înfiinţarea organizaţiei de partid." Iar când am plecat, m-a povăţuit: „Nu vă pripiţi în privinţa lui Borodin. O să se folosească de aceasta, şi tot pe voi o să vă facă de

râs.”

— Cum să mai poţi aştepta odată ce lucrurile stau aşa?! îl întrerupse Tumanov pe Rakitin, cu aprindere. Încă un an, doi şi Borodin duce de râpă colhozul!

— Şi asta i-am spus-o lui Semionov. Şi el: „Mai întâi, statul nu-i ţinut pe umerii unui singur om; în al doilea rând, ce propunere ai? Să se convoace peste o săptămână adunarea generală a colhoznicilor şi să se pună în discuţie înlocuirea preşedintelui? Dar au să încuviinţeze oare colhoznicii, acum, lucrul acesta?”

— N-au să încuviinţeze.

— Ei, asta-i, Pavel. M-a sfătuit: „Lămuriţi-i pe colhoznici, arătaţi-le ce om e Borodin, încotro duce gospodăria. Nu vă temeţi de vorbăria lui. Colhoznicii au să-şi dea seama repede pe ce lume trăiesc. Ajutaţi-i s-o facă. Iar noi, la rândul nostru, zice, o să avem grijă de colhozul vostru. O să avem grijă, zice, şi de toate celelalte.”

3

În toţi anii aceia, nu se schimbase nimic în casa Borodinilor, afară de moartea căţelei, răpusă de bătrâneţe. Grigori o dusese pe câmp şi o îngropase acolo. Se întorsese posomorât, cu urme de ţărână pe haine. De ciudă, dăduse cu piciorul în puiul căţelei, o potaie jigărită cu picioarele strâmbe, care se nimerise în drumul lui. Căţelul chelălăi subţirel, zbură spre gard

şi acolo începu să mârâie, să latre la Grigori. Borodin se opri, se uită la el şi deodată strigă fioros:

— Ia fă-te-ncoace, iute!

Câinele dădu din coadă, mai scheună de vreo două ori, apoi se apropie şovăitor şi începu să lângă cizma mânjită de lut a stăpânului.

Priviţi din afară, Borodinii duceau o viaţă liniştită, paşnică. În ultimii ani, însă, Anisia părea că îmbătrînise. Şi ea şi Piotr răsuflau în voie, umblau fără frică prin odăi numai atunci când Grigori nu se afla acolo. Era de ajuns să se audă scârţâitul greu al treptelor scării, ca vorbele să înceteze numaidecât, şi fiecare să-şi vadă în tăcere de treabă.

Petka trecuse în clasa a cincea şi acum nădăjduia că o să poată scăpa de apăsarea aceea. În Lokti nu era decât o şcoală elementară. Acum trebuia să plece ca să înveţe mai departe fie la şcoala de zece ani, la centrul raional, fie la cea de şapte ani din aşezarea gării.

Toată vara voise să-l întrebe pe taică-său ce avea să facă mai departe cu şcoala, dar nu avusese curaj. Până spre toamnă, taică-său nu scăpase o vorbă despre treaba asta. Spre sfârşitul lui august, Anisia se apucă să-i facă cămăşi noi şi-i cumpără de la magazin palton, căciulă, cizme. Într-o dimineaţă, frământă aluat şi începu să coacă tot felul de bunătăţi pentru drum.

— Ce, aşteptaţi musafiri? întrebă Grigori, îngustându-şi ochii.

— Păi… trebuie să-l trimitem pe Petenka la şcoală, răspunse Anisia. Şi adăugă, pentru orice împrejurare: Uite, Veselova îşi creşte fetiţa fără tată şi tot a dat-o la şcoala de şapte ani din aşezarea gării. Iar noi… Bine ar fi să înveţe la raion, împreună cu băiatul lui Pavel Tumanov.

Lui Piotr i se opri inima în loc: ce avea să spună taică-său?

Acesta se încruntă mai rău ca de obicei şi, fără a spune ceva, plecă la lucru. Doar în ajunul plecării, Grigori îl întrebă pe Piotr:

— Dar unde ai să stai acolo? Că n-avem neamuri la raion…

— Pe lângă şcoală e un internat, unde-s găzduiţi şcolarii care vin din alte sate.

Grigori rămase pe gânduri câteva clipe, apoi spuse:

— Bine, fie… Dar să vii în fiecare lună acasă pentru câteva zile.

Tot timpul cât urmă şcoala, Piotr fu nevoit să îndeplinească cu regularitate această poruncă pe care n-o înţelegea, lipsind de la lecţii. Îşi cumpărase la oraş un manual pentru armonică, învăţase notele şi, când venea acasă, petrecea zile întregi cu instrumentul pe genunchi.

Îşi dădea seama că lucrul acesta îi plăcea tatălui său şi zâmbea, fără să-şi dea seama.

În schimb Grigori îi observa zâmbetul. Sfios, oarecum amar, în ultimii ani, acest zâmbet flutura tot mai des pe buzele mari, bine conturate ale lui Piotr. Şi Grigori citea în el ceva cunoscut şi, totodată, ceva nou, ce-i depăşea puterea de înţelegere.

— De ce râzi? îl întreba el.

— Ba nu râd de loc. Ţi se pare, răspundea Piotr cu vocea în schimbare.

— Cum, cum? Ce-ai zis? Mi se pare? Auzi la el!

Piotr se uita la taică-său, ridica din umeri şi întorcea capul.

Dar nu, el, Grigori, ştia bine: nu i se păruse! Uite: fiu-său întorcea capul, dar zâmbetul nu i se stingea de pe buze. Deocamdată, licărea ca o luminiţă sfioasă, dar

simţea că într-o zi se va aprinde cu toată puterea şi-l va frige pe el, pe Grigori, tot mai rău… Şi n-avea cum să-l stingă… cum să-şi readucă feciorul înapoi…

Anisia îi amintise de multe ori că baia era pe punctul de a se nărui de vechime, că ar fi trebuit să clădească alta, nouă. În cele din urmă, Grigori încuviinţă şi-i spuse fiului său:

— Auzi, Petro? Hai să doborâm mâine vreo două duzini de pini. Îi ridic când dă cea dintâi zăpadă şi la iarnă clădesc o baie nouă.

— Bine, hai, încuviinţă Piotr, ca de obicei.

Nu era voie să se doboare pini în pădurea de lângă sat. Pentru aceasta trebuia să te duci în pădurea din jurul Mlaştinii Putrede. Plecară de dimineaţă. Grigori îşi luă cu el arma cu două ţevi.

Toată noaptea se cernuse o ploaie măruntă, plicticoasă, şi acum, tălpile lipăiau pe pământul ud. Dacă unul din ei atingea din nebăgare de seamă vreo tufă, amândoi erau împroşcaţi de stropi reci, străvezii. Sosiră uzi leoarcă la locul hotărât.

— Ţi-e frig? întrebă Grigori.

— Nu-i nimic, ne încălzim îndată.

Munciră în tăcere.

— Ai ostenit? întreba uneori Grigori.

— Nu, răspundea Piotr cu încăpăţânare, deşi îi venea să cadă jos şi să adoarmă pe loc de obosit ce era.

După ce doborâră copacii trebuincioşi, Grigori luă din nou toporul:

— Şezi puţin, odihneşte-te! Eu o să tai crengile.

Piotr aprinse un foc ca să-şi usuce hainele ude.

Fumul înecăcios ce ieşea din crengile ude se aşternea pe pământ, jos, prelingându-se spre mlaştină. Dintr-acolo, când şi când, raţele încă întârziate prin locurile acelea măcăiau speriate.

— Ce ar fi să fac rost de vreo două raţe pentru cină? întrebă Grigori, înfigând zdravăn toporul într-un trunchi curăţat de crengi. Ce zici, Petro?

Piotr aruncă câteva vreascuri pe foc şi răspunse:

— Am auzit că e primejdios să umbli prin mlaştină când plouă. Te înghite.

— Aş! Nu mă sperii eu de atâta lucru! Am mai fost prin părţile astea! Rămâi aici!

Grigori îşi luă puşca şi se făcu nevăzut pe sub crengile unor plopi negri, pitici, care îşi pierduseră pe jumătate veşmântul roşu, viu, al frunzelor. Curând, nu prea departe, detunară două împuşcături, şi după o clipă, încă una. Piotr arunca pe foc crengi de pin groase şi grele, aşteptând împuşcătura următoare. În loc de aşa ceva auzi însă un ţipăt:

— He-ei! Pe-e-e-tka!

Piotr sări în picioare, dar, de uluit ce era, se aşeză la loc. „Cine o fi ţipat aşa?” se întrebă el, nerecunoscând glasul tatălui său.

— Pe-et-ka! Iute, iute! Mă în-ne-ec! Pe-e…

Strigătul se stinse. Abia atunci îşi auzi Piotr bătăile inimii. Sări în sus, luând-o la fugă în direcţia din care veniseră strigătele.

Dădu cu ochii de taică-său, pe neaşteptate, când ieşi dintr-un desiş de tufe agăţătoare, amestecate cu tulpini aspre de mur. Mai bine zis îi zări numai capul, răsărind dintre moviliţele scunde pe care creştea iarba verde ca de primăvară, cu floricele trandafirii, a grâuşorului. Ceva mai departe sclipeau oglinzi mici de apă curată.

— Toporul… Ptiu, nu ţi-a dat prin gând… Adu toporul, iute. Până atunci o să mă ţin! strigă Grigori cu buzele învineţite, de îndată ce-şi văzu fiul.

Petka o luă la goană înapoi, poticnindu-se la fiece

pas de muşuroaiele de iarbă, deschizându-şi drum cu pieptul printre tufele încâlcite. Fugea gândindu-se: „Ce să facă cu toporul? I-ar trebui o frânghie… Doar i-am spus că-l poate trage la fund! Ba are dreptate: e nevoie de topor. O să tai copăcei, să-i aştern până la el. Doar i-am spus…”

— Mai iute! Nu mai po-ot! se auzi strigătul slab al tatălui său de dincolo de copaci, părând că răsună prelung de tot. „Să ştii că se îneacă”, îl fulgeră un gând. Smulse toporul din trunchi şi se repezi înapoi.

— Taie, colo, colo! strigă Grigori înăbuşindu-se, arătând cu ochii la dreapta. La vreo patru metri de el, se înălţau pe un dâmbuleţ uscat câţiva plopuşori negri. Mişcă-te mai repede, drace!

Între Piotr şi pâlcul de plopuşori era un loc fără tufe, acoperit de moviliţe la fel cu cele între care nimerise taică-său. Piotr se opri o clipă, cu ochii la ele.

— O să te ţină. Eşti uşor, Petenka… Păşeşte pe ele, nu călca alături. Să nu scapi toporul…

Piotr însă nu-l mai asculta. Călcând cu luare-aminte pe moviliţele care îi lunecau de sub picioare, se îndreptă în fugă spre plopi. Se afla aproape de ţintă, când făcu un pas greşit şi nimeri cu picioarele în mâzga clisoasă, rece ca gheaţa. Simţi cu groază că n-avea pe ce să se sprijine, că picioarele i se cufundau încet, tot mai adânc. Scoase un ţipăt, dădu din mâini şi căzu pe burtă. Braţele îi dispărură îndată în noroiul care tremura ca piftia.

Din fericire, nu scăpase din mâini toporul care lovi cu tăişul pământul mocirlos, pătrunse în el şi se opri sub noroiul mişcător, înfipt în rădăcina unui copăcel. Piotr îşi încordă toate puterile şi, ţinându-se de coada toporului, se trase înainte, apoi apucă vârful crengilor de la tufele din jurul plopilor şi dădu de pământ tare. O

cizmă îi rămăsese în smârc.

Trecuseră doar câteva clipe de când Piotr călcase greşit şi căzuse în mlaştină, însă lui Grigori i se părea că acesta se bălăcea acolo de un ceas. În capul lui era un vălmăşag, urechile îi vuiau, nu se mai gândea la nimic. Totuşi când Piotr izbuti să ajungă la plopi, Grigori se gândi: „Poate că nu mi-a sunat încă ceasul…”

Îşi adună gândurile, scuipă apa tulbure din gură şi, întinzând gâtul, hârâi:

— Taie-l pe cel de la margine… Mai iute, băiete… Caută să loveşti cât mai jos…

Câteva clipe după aceea, plopul tăiat de Piotr se prăbuşi cu un zgomot înfundat, lovindu-l pe Grigori cu vârfurile crengilor, zgâriindu-i adânc obrazul. Acum însă nu mai simţea nici durerea, nici frigul. Apucă crengile strâmbe, alunecoase şi râse bucuros.

După ce ajunse pe dâmb, Grigori rămase îndelung cu faţa în jos, pe iarba strivită, gâfâind. Noroiul apos, urât mirositor, curgea de pe el.

În cele din urmă se mişcă şi, ridicându-se în capul oaselor, privi spre locul care ar fi putut să-i fie mormânt – arăta verde, blând, neprimejdios, ca şi mai înainte.

— Bună vânătoare am făcut… Ptiu, drace!

— Ţi-am spus eu, îl mustră Piotr.

— De atâtea ori am fost pe-aici, şi nu mi s-a întâmplat nimic. S-a muiat pământul în urma ploilor. Dacă n-aş fi avut puşca, s-ar fi isprăvit cu mine. M-am sprijinit în ea. Hai la foc, m-a pătruns frigul până la oase.

Trecură de pe dâmbuleţ pe pământul tare, aruncând înaintea lor crengi de plop, ţinând pentru orice împrejurare câte o prăjină lungă în mâini. Crengile

subţiri se îndoiau, clefăiau în apă, dar îi ţineau.

Focul pe care-l aprinsese Piotr cu o jumătate de ceas mai înainte fumega slab. De îndată ce-l aţâţară, ploaia începu să se cearnă din nou.

— Acu’ ne mai alegem şi cu friguri. Hai acasă. Ne încălzim acolo.

— Hai, răspunse Piotr scurt.

Făcură tot drumul prin ploaia aceea măruntă care se cernea mereu. Grigori mergea în urma lui Piotr. Acesta ţinea o cizmă în mână. Cealaltă cizmă şi arma fuseseră înghiţite de smârc.

Seara, Anisia spălă în tăcere hainele bărbatului şi ale fiului ei, care duhneau a putregai de baltă.

Timp de o săptămână nici Piotr, nici Anisia nu scoaseră o vorbă despre cele întâmplate. Viaţa îşi urma cursul ei dintotdeauna, de parcă Grigori n-ar fi fost la un pas de moarte.

În a opta sau a noua zi, Grigori nu se mai putu stăpâni:

— Vai de capul vostru! Dacă m-aş fi înecat, ce bucurie ar fi fost pe voi…

— O, Doamne! Ce vorbeşti! rosti Anisia, clătinând din cap. Piotr nu spuse nimic. Grigori se apropie încet de el, se aplecă şi-l privi drept în ochi.

— Ia spune, de ce naiba ai intrat în smârc după mine? îl întrebă el, zgâlâindu-l zdravăn de umeri. Te puteai îneca şi tu…

— Da’ matale n-ai fi intrat dacă era în primejdie să se înece… cineva? întrebă Piotr cu o privire mirată.

Grigori dădu din mână şi se trase încet îndărăt, rostind de câteva ori, cu uimire: „Cineva… Aha, cineva…”

Şi simţi mai ascuţit ca niciodată că nu mai avea fiu.

*

În primăvara următoare, după ce Piotr dăduse examenele de clasa a noua, taică-său îl întrebă, sfredelindu-l cu privirile:

— Ei, ai isprăvit şcoala?

— De vreme ce m-am întors acasă, înseamnă că am isprăvit-o.

Grigori se trase uşor de mustaţă, parcă ar fi încercat să vadă dacă i se ţinea de nădejde.

— Ascultă, Piotr… Acu’ eşti şi tu oarecum bărbat, nu? Piotr nu răspunse. Taică-său zâmbi şi urmă: Eu aşa cred: ai stat destul pe capul lui taică-tău. Trebuie să munceşti şi tu. Ce zici?

— Am de gând să fac zece clase.

— Ei, numai cu şcoala n-o să-ţi câştigi pâinea. În iarna asta se deschid la S.M.T. nişte cursuri de tractorişti. Înţelegi?

Piotr nu numai că înţelegea, ştia de mult că zadarnic l-ar fi contrazis pe taică-său, aşa că-şi dădu cu părerea, sfios:

— Atunci, ar fi mai bine să mă duc la şcoala de şoferi… Voi să adauge: „Ca Vitka Tumanov”, dar nu cuteză.

— Eşti un prostănac. Cu tractorul câştigi mai bine, i-o reteză scurt Grigori. Mai stătu câteva clipe la masa acoperită cu muşama, pocni cu palma în ea şi încheie: S-a făcut!

Piotr ridică ochii spre el, dar Grigori nu-l mai lăsă să spună nimic.

— Gata, ei, ce mai vrei? Am şi vorbit cu directorul de la S.M.T., a oprit un loc pentru tine. Ai toată vara să tot hălăduieşti. După asta nu-ţi mai pierde vremea de pomană. Du-te!

În aceeaşi seară, Piotr îi spuse lui Vitka ce hotărâre luase taică-său.

— Şi tu ce faci? îl întrebă Tumanov.

— Păi, ce să fac? Mă duc, oftă Piotr. Vitka îl privi cu luare-aminte. Piotr îşi înălţă capul: Ce te uiţi aşa?

— Pari cam… bătut în cap, răspunse Vitka.

— Cum adică?

— Iac-aşa… lămuri Vitka. Eşti moale, parcă n-ai fi dormit pe săturate de când lumea. De mult te-am sfătuit: intră în Comsomol. Acolo am şti noi să te trezim, să te înviorăm.

— E-eh, nu-mi arde de Comsomol. Tata, şi fără asta… Atunci…

— Bine, fă cum vrei, încheie Viktor cu răceală. Cine ştie? Poate că munca o să-ţi fie de folos. Ai să ieşi în lume… îndeobşte te mai întăreşti şi tu.

În toamnă, Vitka plecă să facă şi clasa a zecea. Piotr îl petrecu cu pizmă. Până căzu cea dintâi ninsoare nu mai ştia ce să se facă, de amărât ce era. Acum aştepta cu nerăbdare deschiderea cursurilor de tractorişti, care se tot amâna.

— Ce tot umbli de colo, colo ca un lunatic? îl întrebă într-o zi taică-său,

— Aici crapi de plictiseală. Ce-i cu cursurile matale? Măcar să mă duc să car fân la fermă.

— Stai aici, o să care alţii! i-o reteză taică-său grosolan. Abia în preajma primăverii plecă în sfârşit Piotr la cursuri.

4

Într-o zi, Borodin veni la fierărie unde se reparau

pentru primăvară boroane, căruţe şi alt inventar. Acolo dădu de Rakitin.

— Ei, te-ai plâns la raion? întrebă el, aşezându-se pe lada unei căruţe pentru cereale, dată jos de pe roţi şi răsturnată cu fundul în sus. Da', la urma urmei, ce te amesteci unde nu te priveşte? Ia spune: ce treabă ai tu la fierărie?

— Am venit să văd cum se dreg căruţele şi boroanele pentru primăvară, răspunse Rakitin liniştit. La drept vorbind, ar trebui să vezi tu, ca preşedinte. Când colo… Şi, văzând că Borodin voia să spună ceva, ridică uşor vocea: Uite ce e! Dacă o iei de la început şi spui iar: „Rakitin vrea să-mi ia locul", degeaba o faci. Nu-ţi foloseşte la nimic. Ai înţeles?

Vocea lui Rakitin suna metalic. Borodin întrebă mirat, spre propria sa surprindere:

— Hm… Şi de ce?

— La urma urmei, continuă Rakitin, lăsându-i întrebarea fără răspuns, atâta timp cât mai eşti preşedinte vezi-ţi de treburi şi fă-ţi datoria ca lumea…

— Aşa? Atâta timp?… îl îngână Borodin, încet, batjocoritor.

— Da, atâta timp cât mai eşti, repetă Rakitin. Nu te mai lăsăm noi să-ţi faci de cap. Ţine minte.

— Care noi? strigă Borodin, sărind în sus. Ia uite cum face pe grozavul!

Rakitin ieşi, fără să-l mai bage în seamă. Fierarul Stepan Alabughin îi răspunse lui Grigori, în locul lui Tihon:

— Noi, colhoznicii, adică.

— Cum, cum? Borodin se întoarse spre uşa larg deschisă a fierăriei.

Alabughin, în scurtă vătuită, cu urme de arsuri, îşi şterse sudoarea de pe faţa lată, lucioasă, rostind

batjocoritor:

— Iată cum...

Şi trânti pe nicovală barosul greu de pe umăr. De sub baros ţâşniră scântei.

„Noi, colhoznicii, adică!" Borodin îşi aducea acum aminte de aceste vorbe ale fostului său argat, ori de câte ori se întâlnea cu Tihon. Da: colhozul era alcătuit nu numai din Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov. Mai existau şi Rakitin, şi Tumanov, şi Alabughin, şi Evdokia Veselova, şi Maria Bezrukova, şi mulţi, mulţi alţii.

Primăvara începu în chip neobişnuit pentru Borodin.

Într-o zi, la vreo două săptămâni după ce Piotr plecase la cursurile de tractorişti, Grigori şedea acasă, mângâind botul câinelui de pe genunchii lui. Deodată, se pomeni cu socotitorul venind în grabă de la conducerea colhozului, gâfâind tulburat,

— La birou... a sosit cineva de la raion, spuse el, dând din mâini, ca pentru a putea rosti vorbele mai uşor. Zice, să vii...

— Spune-i să vină el la mine, răspunse Borodin, fără să se ridice de pe scaun. Ce, nu ştie unde stă preşedintele? Anisia! Să ai grijă de masă...

Socotitorul dădu iar din mână:

— L-am trimis încoace, dar nu vrea să vină. S-a şi supărat: „Da' ce, am venit la preşedinte în vizită?" E secretarul de partid, aşa mi-a spus Rakitin la ureche. Unul Semionov.

Dacă înaintea lui Grigori s-ar fi căscat o prăpastie, tot nu s-ar fi speriat atât de rău ca la auzul acestui nume. Îşi mişcă buzele, alb ca varul, dar nu scoase niciun sunet. Pentru orice împrejurare, socotitorul făcu un pas îndărăt spre uşă şi spuse:

— Ei, şi ce? Cum a venit, aşa o să plece!

— Nu-i adevărat! îşi stoarse Grigori vorbele, cu glas

şuierător. Aşa-i că nu-i adevărat? Ai născocit-o tu…

— Cum să născocesc? întrebă socotitorul, făcând încă un pas spre uşă. Să-i spun că vii numaidecât, nu?

Grigori nu-i răspunse. Nikita socoti mai cuminte să nu-i pună întrebări şi plecă.

Semionov… Din vremuri foarte, foarte îndepărtate, poate de când îl revăzuse pe deportatul fugit din Lokti în ograda lui Veselov, Grigori simţea un fel de teamă ori de câte ori îşi amintea de el. Nu se întâlnise cu Semionov decât o singură dată, atunci când, pe neaşteptate, dăduse peste el noaptea, în hudiţa de lângă casa lui Andrei. Nu vorbiseră nicicând, dar se temea de el, îl ura, fără o pricină anume, mai rău chiar decât pe Veselov. La început, simţise o teamă instinctivă, nelămurită. Mai pe urmă, începuse să-şi dea seama tot mai limpede că, de n-ar fi fost pe lume oameni ca Semionov, atunci el, Grigori, n-ar fi avut de ce să se teamă de Veselovi, de Rakitini, de Tumanovi şi de alţii asemenea lor.

Amintirea acestui om îl urmărise până la război. După ce izbucnise războiul, nu-i mai ardea de Semionov, cu toate că, uneori, viermele îngrijorării îl rodea din nou când îşi aducea aminte de acest nume. Se liniştea însă: „Ehei, ce măcel a fost! Unii ca el şi ca Andriuha şi-au vârât capul în foc, printre cei dintâi.” Fără să ştie de ce, îşi aducea aminte de piatra pe care o aruncase în lac într-o zi, după ce avusese o discuţie cu Evdokia. „Pesemne că zace şi acu’ tot acolo, acoperită de mâzgă. Sau poate c-o fi şi înghiţit-o mâlul. Asemenea gânduri aveau darul să-l liniştească.

Şi acum iată-l pe Semionov din nou în Lokti.

N-o fi cumva alt Semionov? Grigori se lăsă pe scaun şi-şi strânse în mâini tâmplele care-i zvâcneau. Ce, parcă puţini Semionovi sunt pe lume? Semionovi…

ehei, sumedenie...

Auzind însă că se deschide uşa tindei, Borodin sări în picioare, drept, ţeapăn, netezindu-şi la repezeală cutele cămăşii.

Nikita, socotitorul, îşi vârî din nou capul pe uşă.

—Ţi-am spus: viu numaidecât! strigă Borodin atât de tare, încât vasele de pe laviţă zăngăniră. Capul socotitorului se făcu nevăzut.

Grigori cercetă odaia cu privirea, fără o pricină anume, păşind încet spre ieşire.

Nu găsi însă pe nimeni la sediul conducerii. Socotitorul îi spuse că noul sosit se dusese împreună cu Rakitin, cu Tumanov şi cu ceilalţi membri ai conducerii să vadă sămânţa, că avea de gând să cerceteze ferma şi că ceruse să i se pregătească, deocamdată, nişte date numerice.

— Ce date? răcni Grigori.

— Ce venituri am avut anul trecut; ce grâne s-au dat pe zilele-muncă; câţi bani, câte... începu Nikita să înşire. Borodin nu-l mai ascultă – ieşi valvârtej din birou, repezindu-se spre hambare. Acolo nu era nimeni. Fugi la fermă.

— Au plecat! îi spuse Nastia Timofeeva, care lucra acolo. A păţit-o Tihon, măiculiţă! La început, e drept, l-a lăudat cel de la raion, dar pe urmă... S-a dus la sediu cu Rakitin şi cu Tumanov.

Grigori se lăsă pe o grămadă de paie, fără să spună o vorbă, tăcând îndelung.

— Rakitin, Tumanov... murmură el în sfârşit. Şi, deodată, i se plânse Nastiei: Ei, cum vezi şi tu. Ăştia îl conduc pe delegatul de la raion prin gospodărie, ei îi arată, îi povestesc... Ca şi cum colhozul n-ar avea un preşedinte, un stăpân...

— Înseamnă că n-are, adeveri Nastia.

— Ce este?

— Păi, aşa a spus cel de la raion.

— Ce vorbă-i asta? răcni Borodin.

— Ia dă-te naibii! se răsti Nastia. Ce strigi aşa? Ai căpiat?

Borodin se ridică şi se îndreptă posomorât spre sediu.

Semionov, secretarul comitetului raional de partid, îl întâmpină cu răceală. Îi răspunse la bineţe, privindu-l cu luare-aminte pe sub sprâncenele stufoase, cărunte, încâlcite. Fără să vrea, Grigori făcu doi paşi înapoi, aşa cum făcuse Nikita cu un ceas mai înainte.

Semionov îşi plecă uşor capul şi, în picioare, începu să cerceteze nişte hârtii. Erau pesemne datele despre care vorbise socotitorul.

Grigori aştepta mai mult mort decât viu. „M-a recunoscut, ori nu? M-a recunoscut, ori nu?” se întreba el cu înfrigurare: „Ia uite ce a încărunţit, diavolul. Nu l-ai mai cunoaşte în ruptul capului, dacă nu i-ai vedea sprâncenele…”

— Ce cantitate de grâne s-a împărţit anul trecut pentru ziua-muncă? întrebă Semionov pe neaşteptate, ridicând privirile de pe hârtii.

— Câte două kilograme, răspunse Borodin. Şi ceva bani.

— Câte două şi jumătate, preciză Rakitin.

— Câte două… şi jumătate, întări Grigori cu glas surd. Ca să îmbărbătăm oamenii. De la război şi până acu’ au luat o nimica toată, au sărăcit rău…

— Şi acum, cât aveţi de gând să le daţi? îl întrerupse secretarul.

— După cum o ieşi recolta. Noi am planificat câte trei kilograme… Avem grijă de oameni, să fie mulţumiţi.

Semionov aruncă hârtiile pe masă, îl privi din nou pe

Borodin cu luare-aminte şi, deodată, spuse:

— Ştii ceva, Borodin? La anul o să se poată da şi câte zece kilograme pe ziua-muncă. Şi câte cincizeci, ori o sută de ruble în numerar.

— Cum adică? întrebă Grigori, nedumerit.

— Foarte simplu. Să se împartă sămânţa, furajele. Să se vândă toate vitele, tot inventarul, cu alte cuvinte să se lichideze colhozul. Să vezi ce de bani s-ar scoate!

Grigori pricepuse de mult unde voia să ajungă secretarul comitetului raional, însă nu putea răspunde nimic.

— Ei, de ce taci?

— Mi-a vorbit Rakitin despre treaba asta. În treacăt fie spus, a avut dreptate, ce să mai… Recunosc…

După aceea vorbiră despre semănăturile de primăvară, despre sămânţă, despre suprafeţele care trebuiau însămânţate. Grigori răspundea la întrebări, uneori brodind-o, alteori nu.

Ultimul lucru care i se întipări în minte fură vorbele pe care secretarul le rosti chiar în clipa când pleca:

— Să ştii, Borodin, că degeaba te bizui dumneata pe sprijinul colhoznicilor. Am stat de vorbă cu oamenii. Deocamdată, te bucuri de popularitate printre ei. La drept vorbind, însă, e o popularitate cam ieftină, cam şubredă. Atârnă de un fir de păr. Şi, ajungând la uşă, Semionov se întoarse, îl privi din nou şi, pe neaşteptate, îl întrebă: Dumneata eşti de aici, din Lokti?

— Cum nu… Aici m-am născut, răspunse fără să vrea Grigori.

— Aveam impresia că nu eşti de prin partea locului.

Plecă toată lumea. Grigori rămase mult timp singur, în biroul pustiu, gândindu-se, cine ştie de ce, nu la el, ci la Terenti Zerkalov: „E cam groasă creanga pe care

voiai s-o tai, nu-i de toporul tău. Ştirbeşti tăişul, rupi fierul, dar creanga tot n-o dobori.”

*

După ce ieşi din birou, Semionov făcu semn cu mâna spre şoferul micului „G.A.Z.” ce sta gata să pornească. Acesta tăie contactul. Semionov privi lacul, stâncile înzăpezite, şi-i spuse lui Rakitin:

— Asta e, Tihon. Amândoi am încărunţit, iar Andrei… Doar stâncile se înalţă neclintite, ca şi odinioară… Tăcu o clipă şi repetă: Stâncile se înalţă ca şi odinioară. Mult îmi plăcea atunci să le privesc. Mai ales când răsărea sau asfinţea soarele. Le priveam şi mă gândeam, da, mă gândeam la ziua de azi. Iar acum, mă uit la ele şi mă gândesc la zilele când… se întrerupse din nou, apoi oftă, rostind îndurerat: E-eh, Andriuşa, Andriuşa… Hai, Tihon…

Rakitin nu-l întrebă încotro. Ştia: spre casa Veselovei. Călcând prin zăpada moale, Rakitin se întreba unde lucrase Semionov atâta vreme şi cum de ajunsese din nou pe meleagurile lor? Când fusese la comitetul raional de partid, nu îndrăznise să-i pună aceste întrebări. Acum, însă, Semionov, ghicindu-i parcă gândurile, spuse, singur:

— Şi eu, Tihon, eram cât pe ce să fiu acum pe lumea cealaltă… În preajma izbucnirii războiului lucram în Bielorusia. Bineînţeles, noi am avut de înfruntat prima lovitură. Chiar a doua zi după dezlănţuirea războiului am fost internat în spital. M-au cârpit la iuţeală şi m-au trimis iar pe front. După aceea, am luptat în divizia siberiană de gardă. Elnia, Smolensk… Acolo s-au dat lupte crâncene. Apoi, din nou Bielorusia. Am fost rănit a doua oară, de data asta la cap şi în abdomen. Atunci au venit pentru mine zile mai grele decât moartea: spitale şi iar spitale. Şi asta, ani de-a rândul. Uneori,

nu-mi veneam în fire cu lunile. După aceea mă simţeam bine – parcă mă însănătoşisem. Plecam la sanatoriu ca să mă restabilesc definitiv. Dar totul începea iar... Nu credeam să mai scap cu viaţă. De vreo şase luni, mă simt însă bine. M-au trimis din nou în Bielorusia, dar am cerut să plec în Siberia...

Ajunseră la căsuţa Veselovei. Când Semionov trecu pragul, Evdokia îl privi cu luare-aminte, oftă şi se lăsă vlăguită pe un scaun:

— Fedea... Semionov... E cu putinţă?...

Întoarse capul, neputându-şi stăpâni lacrimile. Semionov se apropie de ea, o apucă de umeri şi o zgâlţâi uşor, aşa cum făcuse cândva cu Andrei.

— Nu-i frumos, Evdokia. Stăpâneşte-te, Duniaşa. Fii tare, ca Andrei.

— Îţi mulţumesc, Fedea. Îţi mulţumesc că ai venit, răspunse Evdokia în şoaptă. Dar scoateţi-vă dulamele, ce staţi aşa?! Bem îndată un ceai...

— Un ceai? Bine, Duniaşa, să bem şi un ceai.

Semionov plecă abia pe înserate spre centrul raional.

5

Toată primăvara Grigori trăsni şi pufni. Pentru început, îl chemă pe Rakitin la sediu.

— Câţi oameni ai la creşterea vitelor?

— Vreo treizeci. Cu mulgătoarele la un loc.

— Cincisprezece îţi ajung. Chiar şi zece. Ceilalţi, pe câmp, la semănături. Fără vorbă.

Apoi puse socotitorul să alcătuiască listele cu toţi colhoznicii, vestindu-l:

— Asta-i cea din urmă lucrare a ta, până isprăvim cu semănăturile. La birou rămâne numai contabilul-şef. Ceilalţi, la câmp.

Grigori nu se despărţea de liste, nota în dreptul oamenilor unde lucrează fiecare şi ce muncă face. În primăvara aceea, la Lokti nu existau chiulangii. Găsi de lucru chiar pentru moşnegi şi pentru babe: să dreagă hamurile, să cârpească sacii, să facă pâine pentru brigăzi. Bătrânele mai apte pentru muncă le trimise pe câmp, ca bucătărese.

Lipsea de acasă cu săptămânile, dormea pe unde se nimerea. Într-un răstimp scurt slăbise, devenise pământiu la obraz. În schimb, campania de însămânţări a fost executată repede şi bine. După terminarea lor, începu să facă pregătiri în vederea

coasei fânului.

Într-o seară, Butîlkin trecu pe la Borodin şi-i spuse:

— Ai auzit? În sat avem noi membri de partid.

Grigori îl privi, fără să înţeleagă.

— Stiopka Alabughin şi Tumanov, lămuri magazinerul, aşezându-se pe scaun. Şi Evdokia Veselova.

— Dar cum…

— Uite aşa! S-au întors de la raion, au fost împreună cu Rakitin. Zic că au fost primiţi în partid. Acu', spun ei, colhozul o să aibă o organizaţie a lui.

Grigori simţi că-l străbat fiori de gheaţă. Pleoapa dreaptă i se zbătu o dată, de două ori, apoi începu să tremure des, mărunt. Întoarse capul pentru ca Butîlkin să nu-şi dea seama de aceasta. Dacă în clipa aceeea l-ar fi întrebat cineva ce anume îl speriase, Grigori n-ar fi ştiut ce să răspundă.

— A… Va să zică, şi Veselova! rosti el.

— Păi, da. Şi Veselova, întări Butîlkin.

A doua zi, Grigori, ferindu-se să nu-l vadă Anisia, luă de la bucătărie un cosor lat, greu, şi se sui în pod. Podul avea pe jos un strat de lut humuit. Borodin măsură câţiva coţi de la marginea hornului, scobi lutul şi scoase din el un obiect greu, lunguieţ, învelit în pânză de sac şi legat cu sfoară cătrănită. Apoi se aşeză pe o găleată ruginită, turtită, uitată acolo, gâfâind de parcă ar fi săpat la pământ o zi întreagă, fără nicio clipă de răgaz.

În pânza de sac legată cu sfoară era arma retezată primită cândva de Grigori de la Terenti Zerkalov. După ce-l ucisese pe Terenti, Grigori avusese de gând să arunce în lac şi arma, împreună cu cadavrul, dar se răzgândise şi o vârâse printre vechiturile din magazie. Apoi, când îşi clădise noua casă, adusese şi puşca

împreună cu vechiturile, o unsese bine cu vaselină şi o învelise în pânză, ascunzând-o în pod. Acum o scoase la iveală.

După ce o curăţă, numără cartuşele din magazia ei. Erau cinci la număr, atâtea câte primise de la Zerkalov. De atunci nu avusese prilej să tragă niciunul măcar. Legănându-le în mână, Borodin privi câteva clipe sclipirea alamei galbene, unsuroase. Apoi le şterse încă o dată cu grijă şi le vârî unul după altul la loc, în magazia armei, pe care o ascunse sub pulpana hainei. Coborî din pod în ogradă, aruncă repede o privire de jur împrejur, intră în magazie şi acolo vârî arma după o stivă mare de lemne uscate de mesteacăn.

A doua zi de dimineaţă, se duse la sediul conducerii colhozului. Oamenii năvăliră numaidecât în biroul lui, cu documente de transport şi alte hârtii. Preşedintele le aruncă o privire lungă:

— Veniţi mai pe urmă. Acu' n-am vreme de voi…

Colhoznicii se uitară unii la alţii, nedumeriţi. Bătrâna Maria Bezrukova strigă:

— De o săptămână bat drumurile după un nenorocit de chil de miere. Îmi boleşte feciorul. Iscăleşte, că nu plec! Şi zvârli pe masă o hârtie boţită, roasă.

Fără să se uite la oameni, Grigori se apucă să semneze hârtiile ce i se puneau pe masă, una după alta. Le iscălea, fără să le citească. După ce uşa se închise în urma ultimului solicitant, aruncă tocul pe masa acoperită cu muşama, pătată din belşug cu cerneală, îşi sprijini obrazul cu palma şi stătu aşa, cu ochii închişi, fără să se mişte, vreo jumătate de ceas.

Îl trezi din gânduri glasul lui Rakitin, care se auzi dincolo de uşă.

— Bună dimineaţa. Preşedintele e aici?

— Este, răspunse scurt socotitorul.

În clipa următoare, uşa se deschise larg. Fără să rostească o vorbă, Borodin îl privi ţintă pe Rakitin.

— În colhoz s-a înfiinţat o organizaţie de partid, începu Rakitin cu glas scăzut. Deocamdată are doar patru membri. Ieri am ţinut o şedinţă de organizare.

— Şi?... strecură Borodin printre dinţi.

— Am hotărât să...

...Rakitin rămase vreo cincisprezece minute în biroul, lui Borodin, după care ieşi fără grabă, îndesându-şi pe cap şapca de pânză, arsă de soare, prăfuită. Tihon păşea uşor, îndreptându-se spre uşă, dar lui Grigori i se părea că duşumeaua se încovoaie sub picioarele lui. Îndată după aceea, Grigori îl auzi pe Rakitin întrebându-l la contabilitate pe socotitorul Nikita:

— Trebuie să vină Nastia Timofeeva să ia sare grunjoasă pentru oamenii care muncesc la câmp. N-ai văzut-o?

— Chiar adineaori i-a iscălit preşedintele bonul, răspunse socotitorul. Pesemne că o ridică de la magazie.

— La magazie nu-i nimeni, e închis.

— Ei, atunci o fi ridicat-o.

— Ei, drăcie! Vream să plec la câmp împreună cu ea! Trebuie s-o ajung din urmă. Şi de mult, zici, i-a iscălit Borodin bonul?

— Nu ţi-am spus? Adineaori. Dacă o iei în pas alergător, o ajungi din urmă pe la mijlocul drumului. Şi Nikita izbucni în râs.

— Păi, o să tai de-a dreptul prin Văgăuna Lupului, doar Nastia trebuie să facă un ocol de şapte verste.

— Atunci o ajungi din urmă, fără doar şi poate, răspunse socotitorul, de data aceasta cu glas rece, oficial.

Grigori cunoştea bine Văgăuna Lupului – o întindere

pustie, înfiorătoare. Cine ştie de ce se numea văgăună şi pe deasupra „a lupului”. Pe acolo se întindeau mlaştini printre care şerpuia o singură potecuţă, şi aceea nesigură. Tihon însă nu se temea să treacă prin locurile acelea. Borodin ştia şi acest lucru. Pesemne că Rakitin le cunoscuse bine atunci când se ascundea în pădure, împreună cu partizanii lui Veselov. De lupi, nici pomeneală – prin apa roşcată a smârcului mişunau doar şerpi de baltă, lungi şi graşi.

Rakitin plecase de mult, dar Grigori se tot gândea la Văgăuna Lupului, închipuindu-şi pe unde trecea în clipele acelea Tihon.

6

Curând după acea convorbire cu Rakitin, Borodin chemă la sediu mai mulţi colhoznici şi le spuse să facă pe toate ariile şoproane noi şi să le acopere cu paie rămase de anul trecut.

— Foarte bine, încuviinţă Rakitin, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dar să urmăreşti executarea, ca să le facă gospodăreşte, nu de mântuială. Pot să trimit şi eu doi-trei oameni, să dea o mână de ajutor.

— Ia, mai bine vezi-ţi de treburile tale, i-o reteză Grigori. Uită-te în ce hal de murdărie e adăpostul de zi de la târlă. Chiar ieri am fost acolo.

Rakitin nu răspunse nimic, fiindcă observaţia preşedintelui era întemeiată. Într-adevăr, adăpostul trebuia ori curăţat, ori refăcut în alt loc.

După câteva zile, Tihon veni la administraţie şi-i spuse lui Borodin:

— Gata.

— Ce e gata?

— Adăpostul cel nou. S-a făcut în alt loc. Cu umbrar.

— Bine, vin azi, spre seară, în control. Să fii şi tu de faţă.

— Atunci, am plecat spre târlă.

Rakitin se întoarse şi ieşi pe uşă.

Lângă masa preşedintelui aştepta socotitorul Nikita cu nişte hârtii. Urma să plece la raion, spre a ridica banii alocaţi pentru construirea unei uscătorii de grâne. Cu gândul la ale lui, acesta nu observă cum Borodin, ţinând în mână cecul care urma să fie iscălit şi ştampilat, privea cu coada ochiului pe fereastră. Dacă s-ar fi uitat şi el în aceeaşi direcţie, l-ar fi văzut pe Rakitin păşind întins prin grădinile de zarzavat spre târlă, pe drumul său obişnuit, prin Văgăuna Lupului.

În cele din urmă, Grigori semnă cecul şi vârî mâna în buzunar, ca să scoată ştampila pe care o purta întotdeauna la el, într-o cutiuţă plată de tinichea. Deodată se răzgândi şi se ridică de la masă:

— Te duci mâine să ridici banii. Azi... o să-ţi dau să faci altă treabă...

Borodin îi întinse socotitorului cecul neştampilat. Hârtiuţă albăstrie tremura uşor în mâna lui.

Socotitorul nu ştia şi nici n-avea cum să ştie că în cele câteva clipe în care Borodin privise cu coada ochiului pe fereastră după Rakitin – care se îndepărta – iscălise cecul şi căutase ştampila în buzunar, în mintea lui încolţise un plan întreg de acţiune. Nu ştia că, în acele câteva clipe, Grigori îşi amintise de multe: de tatăl lui, de Duniaşka, de nopţile întunecoase în care se târâse prin Mlaştina Putredă, pândindu-i pe partizanii

lui Andrei, de acea clipă de pe front când Rakitin trăsese în el... Nikita ieşi din birou. Grigori îi strigă în urmă:

— Trimite după ă-ă... după Tumanov.

Tot timpul cât fu căutat Pavel, Grigori stătu nemişcat la masa lui. În cap îi bâzâiau vorbele pe care i le spusese de curând Butîlkin: „Ai auzit? În sat avem noi membri de partid... S-au întors de la raion, unde au fost împreună cu Rakitin...” Şi în mintea lui toropită parcă băteau nişte ciocănele: „Cu Rakitin, cu Rakitin, cu Rakitin...”

— Noroc, răsună glasul lui Tumanov, trezindu-l din amorţeală.

— A, ai venit? Bine. Ce aveam să-ţi... Grigori îşi frecă fruntea cu palma lată. Mâine combinierii au să secere secara de pe tarlaua mare. Organizează munca în aşa fel, ca încă de azi să se cosească marginile, şi cât mai bine. Fă cât mai puţine opriri pentru fumat, ca treaba să fie gata până seara.

— Dar la fierărie... începu Tumanov.

— Lasă fierăria, îl întrerupse Grigori. Îţi dau sarcina asta, fiindcă faci parte din conducere. Aş da-o altcuiva, dar n-avem oameni. La fierărie o să se descurce Stiopka şi singur.

Pavel ridică din umeri, descumpănit.

— Bine, fie.

Îndată ce se închise uşa în urma lui, Grigori alergă la fereastră, privind lung în direcţia în care dispăruse Rakitin cu câteva clipe mai înainte. Apoi ieşi în ograda cailor şi-i spuse lui Fedot Artiuhin, care acum era grăjdar, să înhame un cal la docar.

Artiuhin se apucă să trebăluiască. Strângând chinga de piele crudă, sărea într-un picior lângă botul calului şi se tânguia:

— Păi, viaţă-i asta? Ce, sunt sortit să rămân grăjdar până la moarte? Doar vremelnic am primit să stau aci, cât boleşte Avdei. Iar el, iaca, n-are de gând să se înzdrăvenească odată…

Din pricina firii sale schimbătoare, Fedot nu putea să rămână în nicio muncă mai mult de o lună de zile, după care începea să i se plângă în fiecare zi preşedintelui: „Păi, viaţă-i asta?… Da’ ce, sunt sortit să stau până la moarte…” Şi-l tot sâcâia, până ce acesta îl muta în alt loc.

Părea însă că de astă dată Grigori nu-i auzea tânguielile.

— Pune fân proaspăt în coş, porunci, luându-i hăţurile din mâini.

Deocamdată, preşedintele nu făcu decât un drum scurt – de la grajd până acasă. Intră în curte, se opri lângă magazie, slăbi chinga, aruncă sub botul calului aproape tot fânul din coşul docarului şi intră în casă. Fără să se dezbrace, se lungi pe pat, întorcându-se cu faţa la perete. Stătu astfel vreo trei ceasuri şi, în sfârşit, se sculă. Anisia se apucă să pună masa în bucătărie, Grigori ieşi însă din casă, fără să spună o vorbă.

Calul stătea, ca de obicei, acolo unde îl lăsase. Grigori strânse chinga la loc, intră în magazie, luă din cui o coasă mică şi o legă de docar. Pe urmă, intră iar în magazie, se îndreptă spre stiva de lemne şi luă puşca retezată din dosul ei…

Ieşi fără grabă din sat. Şezând în coşul împletit al docarului, privea posomorât, ca totdeauna, de sub cozorocul şepcii soioase, cu fundul înalt. Îndată ce trecu de pădure, începu să dea de zor bice calului. Curând după aceea, spinarea juganului, bine hrănit, lucea. Smocuri de spumă îi lunecau de pe coastele

rotunde. Ajuns dincolo de Văgăuna Lupului, Grigori trase de hăţuri. Calul iuţi pasul, umflându-şi deşerturile. Grigori privea cu luare-aminte spre tufele de pe marginile drumului. Dincolo de ele, începea smârcul cu plopi negri, scunzi, strâmbi şi cu arini piperniciţi, printre care şerpuia potecuţa nu prea sigură. Pe vremuri, i-o arătase răposatul taică-său. Înainte de a ajunge preşedinte al colhozului, Grigori venea adeseori prin locurile acestea. În ultimii ani însă nu mai umbla pe jos decât doar de acasă, la sediul conducerii. De aceea uitase locul în care potecuţa dădea în drum. Ţinea minte numai că acolo era o tufă mare, rămuroasă, de călin, năpădită în fiecare toamnă de ciorchini grei, cu boabe mari, chihlimbarii.

În sfârşit, Grigori dădu de tufă. Opri calul, coborî şi se apropie de ea. Iarba strivită dovedea că, din când în când, trecea cineva pe acolo şi că acesta era capătul potecii care începea în apropiere de sat.

Grigori se urcă în docar şi porni mai departe. După ce se încredinţă că nimeni nu venea după el, coti, ajungând într-o poieniţă, despărţită de drum prin mestecănişul tânăr, des.

Acolo opri docarul din nou, coborî şi legă calul de un copac. Apoi luă coasa, îşi scoase haina şi începu să cosească iarbă pe îndelete.

Soarele scăpăta spre asfinţit, căldura era în scădere. După ce cosi o întindere bunicică, Grigori strânse iarba grea într-un morman mare, aruncă coasa peste el şi trase cu urechea.

În jur, stăruia o linişte adâncă.

Grigori se apropie încet de docar şi-şi puse haina. Ascultă încă o dată, apoi vârî mâna în coşul împletit, în faţă, scoţând puşca la iveală. Din clipa aceea, îi pieri toată liniştea. Uşor aplecat, o luă la fugă într-o parte,

răzbi prin mestecăniş într-un loc unde acesta era mai puţin des, trecu în goană drumul şi ajunse lângă tufa de călin. Acolo îşi trase răsuflarea şi o luă grăbit spre mijlocul mlaştinii, uitându-se cu luare-aminte ca să nu piardă cărăruia, abia zărită prin iarba scundă, crudă, verde, care dădea priveliştii o înfăţişare paşnică. Căută să-şi amintească semnele pe care i le arătase pe vremuri taică-său, ba uneori i se părea chiar că-i auzea glasul: „Ai greşit un singur semn, ai călcat alături, şi s-a isprăvit cu tine! Te înghite Văgăuna Lupului, pieri fără urmă. D-aia îi zice «a lupului»…”

Grigori merse preţ de vreo douăzeci de minute. Din când în când se oprea, cercetând cu luare-aminte tufele din marginile potecii, apoi îşi vedea de drum.

În cele din urmă, găsi pesemne ce-i trebuia. Potecuţa pierea într-un desiş de plopi negri şi, tocmai în mijlocul lui, făcea o cotitură bruscă, răsărind din nou într-un loc fără copaci, acoperit de aceeaşi iarbă gingaşă, de un verde viu.

La cotitură, fără să se abată de pe potecă, Grigori întinse mâna şi apucă crengile unui plop mai apropiat. Numai după aceasta făcu cu băgare de seamă câţiva paşi în lături, încercând tăria pământului de sub picioare.

Ţânţarii roiau deasupra capului său, dar nu luă seama la ei. Scoase briceagul din buzunar, tăie câteva crengi şi le aruncă la picioare. După aceea, legă bine arma retezată, cu sfoară, de trunchiul plopului, la înălţimea pieptului său, cu ţeava îndreptată spre potecă. Cândva, taică-său îl învăţase să pună astfel de capcane pentru urşi. Şi iată că acum se folosea de cele învăţate…

Un sfert de ceas mai târziu, călca repede pe cărare, uitând chiar şi de primejdie. Lângă tufa de călin, se

opri, se uită îndărăt, trecu în fugă drumul, – aruncă la iuţeală în docar iarba pe care o cosise, ieşi în drum şi mână calul spre târlă. Abia acum simţea usturimea pricinuită de înţepăturile ţânţarilor din baltă. Îşi freca mereu ceafa cu palma aspră, scorţoasă, iar când ajunse la podeţul şubred, pe jumătate putrezit, de peste râuleţ se dădu jos din docar şi se spălă cu apă rece de izvor. Usturăturile arzătoare se mai potoliră.

Se aşeză pe mal, lângă podeţ, şi-şi aprinse ţigara. Târla se afla aproape, în dosul desişului de sălcii de pe malul râuleţului. Grigori şedea cu ochii închişi, ascultând glasurile mulgătoarelor care se ciorovăiau.

Deodată tresări, străbătut de fiori, fulgerat pe neaşteptate de un gând: dacă-l pune dracu’ pe cineva să treacă prin mlaştină? E de ajuns să atingă cu piciorul sfoara întinsă peste potecă, ascunsă în iarbă, că îndată va trosni împuşcătura pregătită pentru altul…

Se ridică repede şi se apropie de docar…

…Umblă un ceas şi mai bine împreună cu Rakitin prin târlă, gândind cu înfrigurare: „Nu mai e mult până se înserează. Soarele apune curând…”

În sfârşit, Grigori isprăvi controlul la noul adăpost şi-l întrebă pe Rakitin cu glas surd:

— Nu pleci acasă? Se înserează…

— Hai să mergem împreună, avem acelaşi drum.

— Nu tocmai, răspunse Grigori… A început coasa la secară pe margini… trebuie să văd cum merge treaba.

— Ei, atunci o iau pe jos, dau de-a dreptul.

— De ce? Te iau cu mine o bucată de drum. Urcă.

Rakitin sări în docar. Grigori rosti:

— Ptiu… Parcă voiam…

În clipa aceea, mulgătoarea Nastia Timofeeva ieşi de sub şopron, şi Grigori, plesnindu-se cu dosul palmei

peste frunte, strigă pe alt ton:

— Da, asta era! Nastia! Urcă în spate. Hai să mergem…

— Încotro?

— Suie-te, odată ce spun, am o treabă pentru tine.

N-avea nicio treabă şi nici nu-şi dădea seama pentru ce o lua. Simţea, totuşi, că trebuie s-o ia.

Docarul făcu o bucată de drum, când, deodată, Rakitin spuse:

— Stai, ziceai că te duci la secară!

Tufa înaltă de călin se afla pe aproape.

Câteva clipe, Grigori tăcu, neştiind ce să răspundă. Apoi spuse la fel ca atunci când plecaseră:

— Mâine începe secerişul secarei, aşa că vreau să văd cum s-a cosit tarlaua pe margini.

— Atunci, opreşte: o iau peste văgăună şi ajung numaidecât acasă.

Tihon, sări jos din docar şi o luă pe potecă. Grigori amuţi, privindu-l din urmă cu ochii holbaţi. Nastia Timofeeva îl trezi din toropeală:

— Ce te tot zgâieşti la el? Lasă-l să se ducă, rosti ea, aşezându-se pe locul lui Rakitin. Dă-i drumul.

Până atunci, totul mersese strună, după planul pus la cale de dimineaţă. Deci Rakitin se ducea spre moarte. Atunci când arma se va descărca, el, Grigori, se va afla lângă lanul de secară, unde va trebui să fie şi Tumanov. Bineînţeles, împuşcătura va fi auzită la târlă, şi poate chiar în sat. Mortul va fi găsit, iar lumea va începe să vorbească: asta-i răzbunarea lui Borodin. Dar el are martori: pe Nastia, pe Tumanov. Ei vor trebui să spună: nu, în clipa aceea Borodin se afla în altă parte.

Astfel chibzuise Grigori de dimineaţă, când şedea culcat pe pat, cu faţa la perete. Tot timpul i se păruse însă că planul lui avea un punct slab. Care anume? Nu

putea pricepe deloc. Dar acum, uitându-se după Rakitin care se îndepărta pe potecă, se gândi deodată că toată urzeala lui va fi zadarnică. Doar cei care vor descoperi arma ucigaşă îşi vor da seama că nu Borodin trăsese cu ea. Tuturor le va părea însă ciudat, suspect, că tocmai în ziua aceea el îl pusese pe fierar să cosească marginile lanului. Îl vor întreba: „De ce l-ai pus acolo?" Şi au să spună: „Aşa, vasăzică... Ia stai, cum vine asta?"

Borodin se încurcase cu desăvârşire în gândurile lui. Iar Rakitin se îndepărta, Grigori se tot uita năuc după el.

Calul o luă sprinten din loc. Grigori îşi zicea înfrigurat: „Da, într-adevăr... Dacă o să se afle... Nu-i bine aşa... Nu aşa..." Şi, deodată, gemu, zvârli hăţurile în mâna Nastiei Timofeeva, sări din mers, căzu, se ridică, o luă la fugă înapoi, şchiopătând uşor şi strigând răguşit, dând din mâini:

— Ti-ho-on!!

Rakitin nu ajunsese prea departe. Auzind strigătul, se întoarse şi privi mirat faţa roşie, asudată a lui Grigori:

— Ce s-a întâmplat? întrebă el.

Borodin nu mai ştia ce să spună. Se aşeză jos, pe iarbă, rostind nişte vorbe cu totul fără rost.

— Hai... fă-ţi o ţigară... Şi începu să se caute prin buzunare, cu mâinile tremurătoare, fără a găsi punguţa cu tutun. Rakitin i-o întinse pe a lui în tăcere. După ce trase pe nerăsuflate, câteva fumuri, Grigori rosti ceva mai liniştit:

— M-am răzgândit. Nu mă mai duc la secară. La ce bun s-o iei prin baltă? Hai, să mergem!

Se ridică, apropiindu-se de docar. Rakitin zvâcni din umeri şi-l urmă. Până în sat, Borodin nu mai scoase o vorbă, privind mohorât spinarea lată a Nastiei, care

şedea în faţă şi mâna calul.

Când ajunseră în sat, Nastia îl întrebă:

— Ei, pentru ce m-ai adus de la târlă?

Grigori nu răspunse, doar pufăi din buze.

În aceeaşi seară, după ce se întunecă, Grigori ieşi din casă şi se furişă spre Văgăuna Lupului. După ce trecu de pădure, se aşeză jos pe iarbă şi-şi aprinse o ţigară, ascunzând-o în mânecă.

Când răsări luna plină, uriaşă, o luă pe cărăruie peste mlaştină, luminându-şi din când în când cu lanterna de buzunar drumul de sub picioare ce trecea prin desiş. Ajuns la locul în care pusese arma, de frică să nu atingă în întuneric sfoara, se culcă pe burtă şi începu să bâjbâie cu mâinile înaintea lui.

După o jumătate de ceas, făcea cale întoarsă spre casă. Pe la mijlocul drumului, între sat şi locul în care pusese arma, Borodin se opri. În dreapta lui, la cinci paşi, luna rotundă, orbitor de luminoasă, plutea în apa neagră a lacului. Grigori îşi făcu vânt şi zvârli puşca cât colo. Apa plescăi surd. Luna se legănă, spărgându-se în cioburi mărunte. Iată însă că cioburile săriră unul spre altul, se contopiră, iar luna plină, tot atât de luminoasă, sclipi din nou pe oglinda apei...

*

Întorcându-se de la cursuri acasă, Piotr Borodin îl privi uimit pe taică-său: acesta arăta îngrozitor de slăbit, de tras la faţă, ca după o boală grea. Obrajii lui veştezi, năpădiţi de părul cam rar, dar aspru, nu mai fuseseră de mult atinşi de brici. În totul părea amărât, răvăşit, doborât. Doar ochii lui mici, afundaţi în găvane, priveau ca de obicei cu răutate, cu duşmănie, scânteind când şi când batjocoritori.

Îndată ce Piotr trecu pragul casei, ochii aceştia îi

aruncară o privire fugară, iscodindu-l de sus până jos. Fără să vrea, Piotr se înfioră. Dădu bineţe, fără nicio însufleţire. Taică-său rânji cu buzele ofilite, crăpate, dar nu-i răspunse.

— Ce are tata? o întrebă el între patru ochi pe maică-sa, în aceeaşi seară. A fost bolnav.?

Anisia nu-i răspunse decât printr-un oftat greu.

După câteva zile, Piotr se duse la S.M.T. să ia în primire un tractor. Anisia îl petrecu până la poartă şi-i spuse:

— Ştii, se vorbesc tot felul de lucruri pe seama lui taică-tău. Cică, pe front... Anisia nu sfârşi însă ceea ce voia să spună. Îl mângâie pe umăr. Ei, mergi sănătos. Petenka. Şi roagă-l pe directorul vostru să te numească la noi în colhoz. O să mai dormi şi tu acasă, din când în când.

Piotr plecă, fără să afle ce se petrecuse cu taică-său.

PARTEA A PATRA

Capitolul I

1

În fiecare vară, pe marginile uliţelor mari şi mici din Lokti creşteau ca din apă scaieţi înalţi cât omul. Sub frunzele lor late şi moi, parcă opărite, era întotdeauna umbră şi răcoare. Acolo, în acea junglă unică în felul ei, scăpau de arşiţa lui iunie tot felul de vieţuitoare: câinii din sat, somnoroşi, nepăsători faţă de orice pe lume; porcii trândavi, greoi; găini vioaie, veşnic în căutare de hrană, şi chiar viţeluşi de un an. Frunzele de brusture, pline de praf, îi apărau temeinic pe locuitorii acestei împărăţii a scaieţilor împotriva ploilor de vară, calde, care încetau totdeauna cu aceeaşi iuţeală cu care se dezlănţuiseră.

Scaieţii creşteau năvalnic până în iulie, fără să aducă cuiva folos ori pagubă. Apoi se împodobeau cu mănunchiuri de flori trandafirii spălăcite. După vreo două săptămâni, florile se uscau, piereau, şi în locul lor rămîneau nişte măciulii ţepoase, care se înfigeau în cozile şi în coamele cailor, în părul câinilor, se agăţau de hainele trecătorilor. De aceea oamenii ocoleau cu

grijă hăţişurile de scaieţi…

*

În anii din urmă, Grigori Borodin îşi dădea seama cu durere că oamenii îl ocoleau, se fereau de el, ca de un scaiete uscat.

După noaptea aceea neuitată când aruncase în mlaştină puşca retezată, vreo două săptămâni umblase buimac de colo, colo. Noaptea se gândea chinuit la trecut, la prezent. „Cum se petrec lucrurile pe lumea asta, spunea cândva taică-său. Ăl tare stă drept, ăl slab se încovoaie în bătaia vântului”…

Grigori nu se socotea deloc printre cei slabi, dar nu-l lăsa lumea să stea drept.

După câteva clipe, însă, îi venea un gând cu totul opus. La naiba! Unde era tăria lui? Doar nu fusese în stare, nu se hotărâse să-i facă seama lui Rakitin… Dacă ar fi fost taică-său, nu s-ar fi repezit după Tihon, nu l-ar fi întors din drum…

O clipă după aceea îl străbăteau însă fiori reci. O, Doamne! Dacă nu l-ar fi întors din drum pe Tihon, s-ar fi aflat cu siguranţă cine pusese puşca în calea lui. S-ar fi aflat, şi atunci…

Grigori gemea, vlăguit, lăsându-şi picioarele pe marginea patului.

— Ce ai? Ce ai? tresărea Anisia speriată, ridicându-se şi ea, pipăind în pat locul lui Grigori. Ţi-am spus să te duci la spital. Uite, eşti leoarcă de sudoare, cearşafurile sunt ude.

— Nu-i nimic, nu-i nimic… Doar am luat puşca la vreme şi-am aruncat-o în baltă… bolborosea Grigori, clănţănind din dinţi.

— Ce tot aiurezi de atâtea nopţi? Care puşcă? Care baltă?

— Aia… neagră… Ce se mai legăna luna… Mi-e frig…

Ai? Ce este? Ce tot vorbeşti?

După ce se dezmeticea, Grigori se prăbuşea pe perne, dârdâind, şi se învelea cu pătura. Anisia se scula şi mai arunca o dulamă peste el. Grigori începea să se gândească din nou la taică-său, la vorbele lui, neputând deloc să scape din vâltoarea amintirilor.

Când veni la sediul colhozului pentru întâia oară după boală – slab, neras, cu fularul gros înfăşurat în jurul gâtului – trimise numaidecât după Rakitin.

— Am auzit că în lipsa mea aţi vorbit la o şedinţă de partid despre uscătoria aia de grâne, spuse el cu glas stins.

— S-a vorbit, adeveri Rakitin, devenind atent. Am sfătuit conducerea să înceapă cât mai curând construcţia ei.

— Ei, hai să chibzuim cam când am putea s-o începem, urmă Borodin pe acelaşi ton. Ia să convoci astăzi conducerea, ca să stăm de vorbă. După aceea o să punem totul în discuţia adunării generale. Tăcu o clipă, apoi adăugă: Cred că nimeni n-o să fie împotrivă. Avem nevoie de uscătorie, e adevărat.

Când fu începută construcţia, Grigori venea la arie de câteva ori pe zi, zorind oamenii cu glas stins, şi avea grijă să se aducă la timp cheresteaua.

— Dacă treaba o să meargă aşa, uscătoria e gata curând, spuse într-o zi Rakitin, mulţumit.

— Nu prea cred c-o să fie gata curând, n-avem destui oameni, ne aşteaptă secerişul, răspunse Grigori fără avânt. Dar la anu', o dăm gata neapărat. Pe urmă, dac-o da Dumnezeu, ne apucăm şi mai facem una.

Rakitin auzise nu prea demult cu totul altfel de vorbe din gura lui, aşa că-l privi cu mirare. Borodin îi simţi privirea, ridică din umeri şi, strângându-şi fularul în jurul gâtului, spuse:

— Păi, se poate? Trebuie să îndeplinim hotărârea adunării generale. Crezi tu că nu mă doare sufletul pentru colhoz?

Şi plecă încet, încovoiat, cu privirile în pământ, nemaiavând putere să mai spună ceva, să ducă lupta mai departe…

După aceea, îl cuprinse o nepăsare totală faţă de orice.

Nu se mai sinchisea câtuşi de puţin dacă va fi lăsat în postul de preşedinte, ori înlocuit cu altcineva. Nu-i mai păsa nici de Rakitin, nici chiar de Semionov. Trăia de azi pe mâine, parcă fără să vadă pe nimeni. Încuviinţa, fără împotrivire, tot ce-i propuneau Rakitin, Tumanov ori alţi membri ai conducerii.

— Ai dreptate, Grigori Petrovici, îi spuse într-o zi Butîlkin. Lasă-i să clocească în şedinţe tot felul de hotărâri şi decizii. Matale n-ai decât să le îndeplineşti şi să-ţi vezi de conducere. În felul ăsta, o să rămânem pe loc mai multă vreme. Pentru noi, vorba ceea, he-he! contează fiecare zi.

Grigori ascultă ce-i spunea Butîlkin şi-l întrebă încet:

— Vasăzică, spui că am dreptate…

— De bună seamă, încuviinţă Butîlkin, dând din cap. E ţepos ghiborţul, da’ de gura ştiucii tot nu scapă. De vreme ce aşa stau lucrurile, la ce bun să-ţi cauţi beleaua? Dă-te după vremuri şi vezi-ţi de treabă…

— Nătărăule! îl bruftului Grigori. Cine taie şi spânzură acu’ în colhoz? Cine? Eu, ori… ăia? Cine? Decât aşa, mai bine… Mai bine, mă las de conducere. Uite, curând, o să fie adunarea generală pentru darea de seamă. Deocamdată numai atât. O să ţinem însă una şi pentru alegeri. Ei, atunci n-au decât să-şi caute alt preşedinte…

— Prostovane! îi strigă la rândul lui Butîlkin şi, de

ciudă, scuipă cât colo. Ce naiba, crezi c-au să-l caute ei departe? Nu-l au printre ei pe Rakitin?...

„Rakitin... Rakitin... rău am făcut atunci că l-am întors din drum. Trebuia să-l las să se ducă înainte, gândea adeseori Grigori. Acu'... Rakitin trece în fiecare zi prin Văgăuna Lupului, dar puşca s-a dus..."

Gândea astfel, dar îl săgetau fiori şi-şi simţea inima încleştată. „Slavă Domnului! Bine am făcut că am zvârlit la naiba afurisita ceea de puşcă..." Acest gând răzbea la lumină prin mânia lui clocotitoare, încălzindu-i sufletul.

Îndată ce se revărsau zorile îşi gonea gândurile acestea. Parcă se temea să nu le audă cineva, la lumina zilei. Noaptea însă se gândea, se tot gândea, sărându-şi inima, răfuindu-se crunt cu Tihon.

2

După ce luă în primire tractorul de S.M.T., Piotr începu să muncească pe ogoarele colhozului său. Uneori dormea în vagonaşul tractoriştilor. De acolo până în sat nu făcea decât o jumătate de ceas, aşa că adeseori venea noaptea acasă.

Pe vremea aceea, lui Grigori nu-i ardea de fiu-său. Odată, la cină, ridicându-şi ochii spre Piotr, îşi dădu seama pe neaşteptate că cel care şedea în faţa lui nu mai era firavul Petka de odinioară, ci un flăcău înalt, necunoscut parcă, cu un moţ greu de păr auriu pe frunte.

După cină, Piotr începu să se dichisească, pieptănându-se cu grijă în faţa oglinzii. Grigori vedea în oglindă ochii cam ciudaţi ai fiului său, de culoarea mălinului aproape copt: în ei ba scăpăra încăpăţânarea bine cunoscută, ba priveau printre gene, batjocoritori, ba tăinuiau o întrebare mută, stăruitoare. Atunci, bănuielile de altădată răsăriră din nou din adâncul sufletului său.

Piotr îşi luă armonica şi dădu să plece. Grigori nu mai putu răbda şi, arătând din cap spre instrument, întrebă:

— Ce, veseleşti fetele?

— Uneori, răspunse Piotr posac şi cam în doi peri.

— La petrecere, uneori şi prostul îşi află rostul! El n-are cum să-şi piardă mintea în petreceri, şi-i e totuna cu cine petrece…

Piotr se strâmbă, ridică ochii şi rosti liniştit:

— Vorbeşti anapoda, tată…

…În ultima vreme, drumurile Polenkăi Veselova şi ale lui Piotr Borodin se apropiaseră din nou.

*

Într-o zi, cu un an mai înainte, Evdokia se întorsese de la pescuit, udă leoarcă, şi căzuse la pat. Deşi munca din brigada de pescari era peste puterile ei, totuşi din mândrie nu protesta, nu voia să-i ceară lui Borodin s-o mute de acolo.

Polenka muia cu mâinile învineţite ştergarul în apă rece şi-l punea pe fruntea fierbinte a maică-si.

După ce se făcu bine, Evdokia, conform dispoziţiei lui Borodin, plecă din nou la pescuit, într-o zi cu vânt şi cu ploaie, şi se îmbolnăvi iar.

— Ce, nu mai poţi? Te-ai dovedit cam găunoasă, he-he! trăncănea Grigori cu glas dogit, trecând pe neaşteptate a doua zi pe la Veselova. Nu cumva te prefaci? Sunteţi cu toţii la fel. Uite, şi Andriuha…

— De Andrei să nu te atingi. Eşti o scârnăvie, Borodin… Nici mort nu poţi să-l laşi în pace…

Ridicându-se pe jumătate în pat, Evdokia îl sfredelea cu ochii plini de ură. Fără să vrea, Grigori se trase înapoi, punând mâna pe clanţa uşii.

— Să nu mă faci scârnăvie. Şi dacă nu vrei să munceşti tu în brigada de pescuit, atunci o numesc pe fiică-ta în locul tău.

Evdokia căzu la loc, pe perne. Culcată pe spate, îşi simţea fruntea scăldată într-o sudoare fierbinte.

— Şi ea îţi stă în gât? Nu e treaba unei copile să se chinuie cu năvoadele ude. Eşti un nelegiuit…

— Lasă, mamă, iacă am să mă duc să muncesc în brigadă. Iar matale… nea Grigori, să nu ne mai calci pragul! rosti Polenka şi izbi stângace cu pumnul în masă.

— Nu-i cine ştie ce plăcere… să vin să vă văd palatul… rânji Borodin, rotindu-şi privirea ochilor spălăciţi prin izbă, şi plecă.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, Polenka începu să se

pregătească de plecare.

— Nu te duce pe lac, puicuţo, o rugă Evdokia. Las’ că mă fac bine şi mă duc eu.

— Ba mă duc, mamă, răspunse Polenka, după ce stătu o clipă pe gânduri. Nu te supăra pe mine. Şi adăugă încetişor: Să nu-şi închipuie, ticălosul, că ne-a dat gata… că ne-a învins…

— Toantă mai eşti, puicuţo. Cine să ne învingă? Borodin? Mai curând, vine sfârşitul lumii decât una ca asta.

— Ei, matale oftezi din străfund… Doar îmi dau seama…

— Bine, fie! Du-te. Numai în luntre să stai cu băgare de seamă, puicuţo. Pe lac, poate să se răstoarne uşor.

După ce se făcu bine, Evdokia începu să muncească la arie. Voia să se întoarcă în brigada de pescuit, dar Polenka se împotrivise cu blândeţe şi hotărâre:

— Mamă, nu trebuie să te duci pe lac, iar o să te îmbolnăveşti. Eu, uite, m-am şi obişnuit.

Într-adevăr, Polenka se deprinsese repede cu vânturile umede, cu stropii reci, grei, cu hainele care i se udau în timpul lucrului. Înaltă, slăbuţă, se făcu tot mai mlădioasă, mai voinică.

Trecuse un an, dar rânjetul lui Borodin, vorbele pe care i le spusese maică-si cu glas dogit: „Ce, nu mai poţi? Te-ai dovedit cam găunoasă, he-he…” nu le uitase. Adeseori, Polenka se întreba: la urma urmei, unde voia să ajungă Borodin? Ce-i făcuse maică-sa de se răzbuna aşa pe ea? Aceasta spunea că pentru taică-său. Dar ce-i făcuse el lui Borodin?

Polenka îşi amintea vag de taică-său. De mult de tot, în preajma războiului, într-o zi când se întorsese de la şcoală, îi recitase curgător o poezie cu o veveriţă, care ronţăie alune de aur. Taică-său zâmbise, o lăudase şi-i

spusese că-i va cumpăra o bicicletă adevărată, dacă va absolvi clasa a doua cu „foarte bine”.

Asta era cea mai vie amintire a ei în ceea ce-l privea.

Îşi mai amintea, însă mai vag, cum, într-o seară, taică-său stătuse îndelung la lumina lămpii cu gaz, citind ziarele, cu faţa întotdeauna prietenoasă, adânc ciupită de vărsat, acum întunecată. Într-un târziu, o ridicase pe genunchi şi o strânsese la piept cu braţele lui mari, vânjoase.

Din ceea ce îi spusese maică-sa, ştia că pe vremuri fusese argat la cineva, că odată, când năvăliseră în sat oamenii lui Kolceak, fugise în pădure unde organizase un detaşament de partizani. Mai târziu, până izbucnise războiul, fusese preşedinte al colhozului.

Maică-sa nu-i povestise niciodată nimic despre Borodin. De ce îl ura el pe taică-său? Şi de ce se răzbuna pe maică-sa, din pricina acestuia?

Noaptea, ostenită de munca grea, nu adormea îndelung, privind ceasuri întregi în întuneric. Cine ştie de ce, îşi amintea serile albastre dintr-un trecut tare îndepărtat, ţiuitul ţânţarilor şi mireasma mentei răcoritoare, ceţurile dese deasupra Alakulului, neferecat încă de gheaţă. Auzea în gând chiar larma copiilor zburdalnici, răsunând voioasă pe derdeluşul ce cobora până la apa lacului.

Într-o zi, se surprinse cu gândul nu la Grigori Borodin, ci la Piotr, fiul acestuia. Acest lucru era atât de neaşteptat, că se ridică speriată şi rămase îndelung neclintită pe marginea patului, fără a înţelege ce se petrece cu ea. Dându-şi seama că, dintr-o clipă în alta, va izbucni în plâns, sări repede din pat şi aprinse lampa. Lumina o mai linişti.

Câteva zile după aceea, într-o seară, Polenka se duse să caute o vacă rătăcită de cireadă. Nori negri pluteau

pe cer, târându-se dinspre miazănoapte. Întunericul se lăsa neobişnuit de repede. Se dezlănţui deodată o ploaie torenţială, parcă s-ar fi rupt pe neaşteptate un zăgaz dincolo de zidul pădurii. În câteva clipe, Polenka fu udată până la piele.

Dându-şi seama că nu mai putea să găsească vaca în seara aceea, dârdâind de frig, o luă la goană spre sat. Tunetul vuia, rostogolindu-se greu în tării, ajungând-o din urmă, iar şuvoaiele de apă îi biciuiau ca nişte nuiele tari picioarele goale. Se apropie în fugă de vagonaşul tractoriştilor, vrând să se adăpostească în el până avea să înceteze ploaia, dar, amintindu-şi că Piotr lucra acum ca tractorist şi că pesemne se afla acolo, ocoli vagonul şi se lipi cu spatele de peretele lui, în partea ferită de vânt, aşteptând ca ploaia să mai contenească.

Dinăuntru se auzeau râsete, glasuri; cineva încerca, fără pricepere, să cânte la armonică. O clipă, i se păru chiar că aude glasul lui Piotr... Speriată, dădu să fugă, dar în clipa aceea, un tractor îşi arătă botul pătrat, bont, prin perdeaua ploii dese, ţesută parcă din fire de sfoară groasă, cenuşie, şi îndată i se auzi duduitul motorului.

Tractorul se opri. Piotr sări jos din cabină şi o luă la fugă spre vagonaş. Dând cu ochii de Polenka, se opri şi o clipă nu putu să rostească nicio vorbă..

— Tu?... De ce stai aici aşa de udă? o întrebă el, în cele din urmă.

— Plouă... răspunse Polenka fâstâcită.

El nu-i înţelese răspunsul fără noimă, ori nu-l auzi. Se apropie, lipindu-se şi el cu spatele de peretele vagonului, şi întrebă din nou, dar nu mirat, ci cu îngrijorare:

— Ce cauţi aici? S-a întâmplat ceva?

— Nu... am venit... după o vacă. Şi deodată, a început să plouă.

Câteva clipe tăcură stânjeniţi. „De ce m-am oprit aici, proastă ce sunt?” se gândi Polenka, dar cine ştie de ce spuse altceva!

— Cânţi bine la armonică... Am trecut deunăzi pe la club...

Piotr se roşi, apoi, fără să-şi dea seama, ieşi în bătaia ploii, dar se opri îndată pe loc.

— Ei şi? strigă el, întorcându-se. Vă stă în gât această armonică, lua-o-ar naiba! Şi Vitka mi-a trântit-o odată: „Te-ai vândut pe o armonică”...

Polenka îl privea, fără să înţeleagă ce spune. Deodată, Piotr se întoarse şi se opri în faţa ei, aproape ochi în ochi. Ea se trase brusc îndărăt.

— Nimeni nu ştie... începu Piotr. În clipa aceea însă, pierzându-şi parcă hotărârea, dădu chinuit din mână. Ei, la ce bun!...

— Despre ce vorbeşti? întrebă Polenka mirată.

— Despre ce? repetă el, ridicând încet ochii spre ea.

Polenka întoarse capul, ruşinată. O şuviţă de păr ud îi scăpă de sub basma şi i se lipi de obraz. Uitând de întrebarea ei, Piotr privi îndelung această şuviţă, parcă amintindu-şi ceva. În cele din urmă, în loc de răspuns, spuse cu un aer oarecum vinovat:

— Mă plictisesc seara... aşa că, din când în când, cânt la club. De ce nu vii şi tu la club?

— Păi... Întotdeauna mă întorc târziu de la lucru. Clubul nu-i de mine...

— Acum lucrez şi eu.

— Ţi-e greu? îl întrebă Polenka încetişor, după o clipă de tăcere.

— Ce să-ţi spun?... Sunt printre oameni şi... caut să fiu cât mai tare...

Pentru întâia oară după atâţia ani, se întâlniseră astfel între patru ochi. Îşi dădeau seama amândoi că nu vorbeau ceea ce ar fi trebuit să vorbească. Se întunecase de-a binelea. Ploua necontenit, turna cu găleata. Polenka, scuturată de un fior, spuse:

— N-am găsit vaca. M-am udat degeaba…

Piotr se duse la tractor, luă din cabină un impermeabil şi i-l dădu.

— Ţine, pune-l pe tine. Te-ai putea alege şi cu o răceală.

— Mulţumesc, şopti Polenka.

Sub impermeabil, se încălzi repede. Îşi pusese gluga pe cap şi asculta răpăitul monoton al ploii, zâmbind fără o pricină anume.

— Spune-mi cinstit, Polenka, ce crezi tu despre mine? o întrebă el, privind-o cu coada ochiului.

— Eu?! exclamă ea, mirată de întrebarea aceea care o tulbură din nou. Răspunse, ca şi cum s-ar fi dezvinovăţit de ceva: Ce vorbeşti, Petea! Nu cred nimic…

— Nu-i adevărat…

Privirile lor se întâlniră pentru întâia oară. Polenka se uita la el de sub glugă, cu duioşie, cu o oarecare teamă; Piotr o privea sfios, trist, obosit. Întoarse capul cel dintâi. Se aşează cu băgare de seamă jos, pe pământ, lângă peretele uscat al vagonului, spunând:

— Ştii, la mine acasă, e la fel ca totdeauna… Înţelegi? Polenka voi să spună ceva, îi atinse uşor umărul, dar îşi trase numaidecât mâna înapoi, parcă ar fi atins ceva fierbinte. Uite, acum lucrez. Şi e mai bine aşa, urmă el. Se ridică în picioare şi o privi încă o dată. De data aceasta în ochii lui licărea o luminiţă sfioasă, abia simţită, de duioşie. Polenka o simţi însă şi-i răspunse printr-un zâmbet tot atât de sfios, de ruşinat.

Îmi pare bine că ne-am întâlnit, spuse Piotr, încheindu-i cu grijă impermeabilul la toţi nasturii, şi repetă: Tare bine. Ei, du-te, acum nu te mai udă ploaia…

Polenka plecă în impermeabilul lui, ducând în suflet privirea lui atât de caldă, vorbele lui: „Îmi pare bine că ne-am întâlnit”…

Acasă, se culcă numaidecât. Nici acum nu putu multă vreme să adoarmă, privind în întuneric. Îşi dădu seama şi de astă dată că se gândea tot timpul la Piotr, şi nu la Grigori. Ca şi deunăzi, acest gând făcu să-i bată mai tare inima.

*

După ce plecă Polenka, Piotr se aşeză din nou jos, pe pământ. Asculta bubuitul surd al tunetului, foşnetul mestecenilor uzi în bătaia vântului. Acolo, lângă peretele vagonului, era cald, uscat, linişte, era chiar plăcut. Piotr îşi amintea o seară de vară îndepărtată, cerul plin de nori trandafirii, gingaşi, fetişcanele aşezate roată pe pajiştea din dosul hambarelor şi privirea Polenkăi, uşor buimăcită, bucuroasă că-l vede, chemându-l mai aproape.

Nu-i om să nu-şi amintească de o întâmplare sau alta din anii îndepărtaţi ai copilăriei, Cine ştie din ce pricini, ele ni se întipăresc pe vecie în minte, nespus de statornic, cu toate amănuntele, ca pe o hârtie fotografică, şi uneori, poate chiar fără a ne da seama, lasă urme asupra întregii noastre vieţi.

Aşa stăteau lucrurile şi cu Piotr.

Rămase lângă vagon, amintindu-şi că după seara aceea neuitată, şi după alte întâlniri întâmplătoare, Polenka îl privea tot astfel, bucuroasă, încurajatoare. El întorcea însă capul fâstâcit, şi în ochii ei se citea tristeţea. Mai târziu, când îl zărea, Polenka se trăgea grăbită în vreo hudiţă şi, dacă nu putea să-l ocolească,

trecea în fugă, cu ochii în jos.

Acasă, tatăl lui Piotr îl iscodea de fiecare dată cu privirile, în tăcere.

Şi mai adineaori, când stătea de vorbă cu Polenka, i se tot părea că taică-său îl pândea prin perdeaua ploii.

...Rămase îndelung lângă vagon, fără să se mişte. În tării bubuia tunetul, poate ultimul din vara aceea, pe sfârşite. Ploua mereu, parcă tot mai tare. Ori poate că aşa i se părea lui...

3

Construcţia uscătoriei de grâne înainta mulţumită stăruinţelor şi grijii lui Rakitin, totuşi nu atât de repede cum ar fi vrut el. Se apropia vremea secerişului. Rakitin se temea că uscătoria nu va fi terminată până la începerea ploilor de toamnă, ceea ce îl făcea să se întunece tot mai mult.

Se frământa şi din pricină că Borodin nu arăta niciun interes construcţiei. Deocamdată însă nu-i spunea nimic.

Ca să zorească cât de cât lucrul, Rakitin se dusese de mai multe ori la raion, pentru a face rost de cărămidă, ciment şi alte materiale necesare. Când se întorcea, îi spunea lui Borodin ce obţinuse, cerându-i să achite facturile şi să trimită camioane după materiale. Grigori se executa, fără vreo vorbă de împotrivire.

Încet-încet, conducerea lucrărilor trecu cu totul în mâinile lui Rakitin. Borodin dădea din ce în ce mai rar

pe la şantier, şi odată cu începerea secerişului nu mai veni de loc.

— Ar fi bine să treci într-o zi să vezi cum stăm cu construcţia uscătoriei! îi spuse odată Rakitin, nemaiputând să se stăpânească, când se întâlniră din întâmplare la arie. Curând, au să înceapă ploile…

Grigori se aşează pe un morman de grâu vânturat şi zâmbi veninos:

— La ce bun? Vârî mâna în buzunar şi scoase punguţa de tutun, cu ochii la Evdokia care răsturna găleata cu grâu în vânturătoare. Zâmbi din nou. Te întreb, la ce bun să viu acolo, de vreme ce avem doi preşedinţi?

— Mai cu seamă că încă nu se ştie care-i mai bun, aruncă Evdokia de la vânturătoare.

Degetele lui Borodin tremurară, iar peticul de ziar în care punea tutun se rupse. Se întoarse încet spre Veselova şi o privi printre gene, sfredelitor:

— Hai, hai, bagă-te în vorbă şi tu!

Evdokia lăsă găleata jos, deoparte, şi se apropie de Borodin.

— Ei şi? De ce te superi? Ce, am spus un neadevăr? Adică, da, am spus! Căci se ştie care din doi e mai bun!

Evdokia se apropie şi mai mult. Fără să vrea, Grigori se trase într-o parte. Lângă el stătea însă Rakitin, tăcut, iar în spate era o grămadă de grâu. Grigori se aşează la loc pe mormanul de pe care se ridicase cu o clipă mai înainte.

— Ia dă-te la o parte, îi spuse el Veselovei, cu glas răguşit.

Colhoznicii care munceau la arie aruncau spre Evdokia priviri pline de încuviinţare. Unii veniră mai aproape.

— E-eh, Grigori, Grigori… îl căină careva.

— Doar Rakitin se osteneşte de dragul colhozului, zise Fedot de undeva, din spatele altora.

— Izbuteşte s-o scoată la capăt în mai multe locuri, se speteşte muncind, vorbi din nou Evdokia.

— S-a sleit de tot, a ajuns numai piele şi oase, o sprijiniră femeile.

Grigori se ridică şi se îndepărtă, risipind grâul.

Peste câteva zile, într-o seară, Rakitin intră în biroul lui Grigori de la sediul colhozului, trase lângă masă un scaun scârţâitor, se aşeză în faţa lui Borodin şi începu să ciocănească înciudat cu degetele în masă.

— Ei, ce s-a mai întâmplat? îl întrebă Grigori, şi el înciudat. Hai, nu mai bate toba.

— Mai trebuie vreo cinci oameni la uscătorie. Vrei, nu vrei, dă-ne oameni. Altfel…

— Ei, ei, altfel ce? întrebă Borodin, ridicând ochii spre Tihon. Mă ameninţi?

— Altfel nu putem s-o isprăvim înainte de a începe ploile. Uite, curând-curând vine vremea lor şi atunci iar putrezesc grânele.

— Aha… făcu Borodin şi întoarse capul, uitându-se pe geam. Da’ de unde vrei să-ţi dau oameni? Să-i scot din pământ? Toată lumea are treabă până peste cap.

— Bine, rosti Rakitin, aprinzându-se. Se stăpâni însă şi repetă, de data aceasta mai încet, mai blajin: Bine…

Hotărî să-şi aleagă el însuşi colhoznicii pentru construcţie. Ieşi pe scară, privi cerul înstelat, deocamdată senin, şi o luă spre casa Veselovei.

Evdokia primi numaidecât să muncească la construcţia uscătoriei. Plecând de la ea, Rakitin începu să chibzuiască pe cine ar mai putea să cheme la construcţie. Vara şi la începutul toamnei, în sat aproape că nu se aprindeau lămpile – zilele erau lungi, gospodinele isprăveau treburile înainte de a se înnsera.

De aceea unicul pătrăţel de lumină dinaintea lui, deşi nu-l atrăgea, îi servea drept far. Se îndreptă spre el, tot gândindu-se la unul şi la altul din colhoznici.

Fereastra luminată era cea a clubului colhoznic. Neavând perdele, Rakitin văzu înăuntru pe Polenka Veselova, pe Viktor Tumanov şi pe mai mulţi băieţi şi fete. Polenka, în picioare, vorbea ceva.

— Ehei! exclamă deodată Rakitin, lovindu-se cu palma peste frunte. Da' nărod mai eşti, frăţioare! Coti brusc şi intră în club.

Într-o cămăruţă care servea de cabină pentru artişti, se ţinea o şedinţă a comsomoliştilor. Când intră pe uşă Rakitin, toţi cei de faţă tăcură, întorcându-se spre el.

— Noroc, comsomoliştilor! le dădu el bineţe cu glas scăzut, aşezându-se pe un scaun liber. Vedeţi-vă de treabă, de ce v-aţi întrerupt...

— Am şi terminat, Tihon Semionovici, răspunse Viktor. Tocmai discutam cel din urmă punct: activitatea culturală a tineretului. Zi-i, Veselova.

Polenka se uită la Rakitin, fâstâcită.

— Asta-i tot ce-am avut de spus, răspunse ea şi se aşează pe scaun, dar sări numaidecât în picioare. Numai că dansul nu e de ajuns. După cum am spus, trebuie să se organizeze un cerc de teatru.

Şi se uită din nou la Rakitin. Acesta dădu din cap a încuviinţare.

— Asta-i tot, încheie Polenka şi se aşează la loc.

Viktor Tumanov scrise ceva pe hârtiuţa din faţa lui şi se ridică.

— Ei, şi acum, să rezumăm. S-a propus să se organizeze un cerc de teatru. Cine e pentru să ridice mâna! Aşa: deci toată lumea e pentru. Mai departe: s-au adus critici în ceea ce priveşte încetarea organizării serilor de dans. Tovarăşi, picupul e la reparat, iar

clubul nu are instrumente muzicale.

— Dar Petka Borodin are armonică! strigă cineva fără să se ridice.

— Să lămurim şi lucrul acesta. Petka a cântat de câteva ori la club, dar pe urmă n-a mai vrut. N-avem cum să-l silim: nu e comsomolist. În sfârşit, nu-i nicio nenorocire: mâine aducem picupul de la reparat. Desigur, pentru variaţie n-ar strica să se cânte la armonică, dar... Vitka îşi dădu braţele în lături. De cântat pot să cânt şi eu, dar n-avem armonică.

— Mai notaţi ceva: să se, ceară conducerii colhozului o sumă de bani pentru cumpărarea unei armonici, propuse Rakitin. Deocamdată, însă, încercaţi să-l atrageţi pe Piotr Borodin. Vorbiţi prieteneşte cu el.

— Deci încă o propunere: să-l atragem pe Borodin la manifestările noastre culturale, urmă Tumanov. Sunt de părere ca Veselova să se ocupe de treaba asta. Să stea de vorbă cu el, în numele organizaţiei de Comsomol...

— Nu! Nu! se împotrivi Polenka, sărind în picioare, roşie ca focul.

— De ce nu? întrebă Vitka, nedumerit.

— Nu, nu... Numai eu, nu... Nu pot! stărui Polenka fâstâcită de-a binelea.

— Aşa... E limpede. Tumanov scrise iar ceva pe hârtiuţă. Bine, am să vorbesc eu cu el.

După votarea celei de a doua propuneri, Tumanov voi să declare şedinţa închisă, dar Rakitin ridică mâna şi se sculă de pe scaun.

— Numai o clipă. Dragi prieteni, iată pentru ce am venit la voi. Vorbesc nu în numele meu, ci în numele întregii organizaţii de partid a colhozului. Construcţia uscătoriei merge cam încet. Curând au să vină ploile. Hai să chibzuim cu toţii cum am putea să grăbim

construcţia…

Rakitin voi să mai spună ceva, dar Tumanov ridică mâna: totul era limpede. Spuse:

— S-a făcut o propunere: să chibzuim în privinţa uscătoriei. Se împotriveşte cineva? Nu? Fireşte, nici nu s-ar putea. Ei, ce părere aveţi?

Câteva clipe se aşternu tăcerea. Unul tuşi, altul îşi mişcă scaunul.

— Părerea e una singură: să se lucreze ceva mai repede.

— Fireşte. Dar cum?

— Cum să se lucreze? Cu braţele, e limpede.

Rakitin zâmbi cu tristeţe, şi toţi comsomoliştii văzură acest lucru. De-ar fi braţe libere în colhoz!

— Azi m-am gândit toată ziua: pe cine să pun la uscătorie? Şi n-am putut găsi nicio ieşire. Secerişul e în toi. Pe Veselova am luat-o de la vânturătoare. La arie au s-o scoată la capăt şi fără ea. Afară de ea, însă, nu mai găsesc pe nimeni.

— Ce ar fi, dacă… se însufleţi deodată Polenka, dar se opri. Băsmăluţa îi lunecă pe umeri. Rakitin îi făcu un semn de încurajare din cap. Ea parcă n-aşteptase decât acest îndemn; îşi aruncă cosiţa pe spate şi urmă cu aprindere, tare: Bineînţeles, toţi muncim undeva. Eu când mă întorc de pe lac, mă dor braţele, picioarele. Mă prăvălesc în pat şi dorm dusă. Dar de uscătorie avem nevoie! Nu s-ar putea să dăm o mână de ajutor seara, după lucru? Priviţi câţi suntem. Ce ziceţi? Câte o cărămidă fiecare, şi zidul se înalţă repede.

— Cu alte cuvinte, propui să se facă muncă voluntară? întrebă Tumanov.

— Hai să-i zicem şi aşa: muncă voluntară, fie. Şi nu numai o dată. Pân-om isprăvi. De ce nu? Doar suntem tineri, o s-o scoatem la capăt…

Polenka se aşează pe scaun. De tulburată ce era, obrajii îi ardeau ca para focului.. Simţea acest lucru şi, ca să-şi ascundă roşeaţa, îşi legă basmaua sub bărbie, ca femeile vârstnice.

— Şi eu cred c-o s-o scoatem la capăt, întări Vitka. Ei, ce ziceţi, băieţi?

— Dar de ce numai băieţii? Ce, fetele sunt mai prejos?

— Cât despre tine, eşti mai presus de toate. Mai cu seamă, uite, pentru Mitka, o înţepă unul pe fetişcana care sărise cu vorba.

Cuvintele acestea fură primite cu râsete vesele, prieteneşti. Fetişcana cu pricina, pistruiată, cârnă, se întoarse vioaie spre cel care o înţepase:

— Dar pentru tine de când sunt mai prejos decât altele? Nu cumva de când te-am pălit peste bot, ca să nu mă atingi cu buzele tale umede?...

O altă explozie de râs, şi mai zgomotoasă. Toţi rîdeau – şi Vitka Tumanov, uitându-şi demnitatea de preşedinte, şi Polenka, ascunzându-şi capul între palme, şi Rakitin, cu ochii sclipitori, obosiţi. Fetişcana îşi roti privirile pline de nedumerire, apoi îşi strâmbă năsucul, zâmbind şi ea.

Astfel se încheie acea şedinţă. Comsomoliştii hotărâră să ia sub patronajul lor construcţia uscătoriei, să muncească pe şantier în fiecare seară, atâta vreme cât va fi nevoie.

În drum spre casă, Rakitin îşi spunea că trebuie să dea mai multă atenţie comsomoliştilor. „Mai multă?” La drept vorbind, până atunci, el, în general, nu arătase aproape niciun interes faţă de activitatea lor. Halal secretar de organizaţie de partid! Iar secretar de Comsomol ar trebui să fie ales Viktor Tumanov, în locul flăcăului tăcut care tot timpul cât durase şedinţa

stătuse într-un ungher, ca un huhurez.

A doua zi, Rakitin veni la uscătorie spre seară, când colhoznicii terminau ziua de lucru. Evdokia îşi scosese şorţul, roşu de praf de cărămidă, şi-l pusese pe o ladă răsturnată:

— Spune-i Polenkăi să şi-l pună ea. Şi să nu ridice mai mult de patru cărămizi deodată. E cam slăbuţă încă.

— Vasăzică, ţi-a spus despre şedinţa de aseară? o întrebă Rakitin.

— Ei! zâmbi Evdokia. Ce taine pot rămâne între femei? Şi-a luat cu ea mâncarea de seară, ca să nu mai dea pe acasă după pescuit.

După ce colhoznicii plecară, Rakitin aprinse felinarele pe care le adusese cu el, deoarece şantierul n-avea încă lumină electrică.

După vreo cinci minute, se ivi Vitka Tumanov.

— Tihon Semionovici, de ce-ai venit şi dumneata? întrebă el. O scoatem la capăt şi singuri.

— Hai, hai… Nici noi nu suntem de aruncat. Ia atârnă un felinar colea, de stâlp… Aşa. Iar celelalte să le pui în colţuri. Sarcina de astă seară: să se care cărămidă sus, ca mâine dimineaţă zidarii s-o aibă la îndemână. Să se aducă apă. Să se cojească stiva asta de buşteni. Să se îngroape trei stâlpi pentru fire electrice. Dacă nu suntem prea obosiţi, ne apucăm să tencuim zidurile. Se pricepe cineva la tencuit?

— Unii, da. Ceilalţi au să înveţe.

Comsomoliştii începură să se adune.

Seara era caldă, jilavă. Lumina felinarelor cu gaz biruia anevoie întunericul. Semiobscuritatea aceea crea însă un fel de atmosferă prietenoasă, îi făcea să uite de oboseală.

Băieţii şi fetele începură să muncească în tăcere,

ceea ce îl îngrijoră pe Rakitin. La un moment dat, se auziră chiar nişte vorbe de ocară rostite cu ciudă. Dar fetişcana cârnă, care luase cuvântul în şedinţă, strigă:

— Asta-i, flăcăule! Ce te dai de ceasul morţii! Şi adăugă, răzbunându-se pentru înţepătura din ajun: Da, e altceva decât să-ţi meliţeze limba în şedinţă…

— Toanto! Mi-a căzut o cărămidă pe picior.

Încet-încet, limbile se dezlegau. Începură să se audă chiar râsete înăbuşite.

— Tovarăşi, ia să-i zicem o cântare! strigă Viktor.

Cineva începu un cântec tărăgănat, melancolic. Un glăscior de fată îi ţinu îndată isonul, apoi o voce bărbătească, apoi încă una de fată. Curând, toate glasurile se contopiră, nemaiputându-se desluşi ale cui erau. Cântecul răsuna acum uşor, firesc, armonizându-se cum nu se poate mai bine cu zidurile de cărămidă ale binalei slab luminate, cu cerul întunecat de deasupra ei, cu mişcările vioaie ale tinerilor.

Rakitin căra cu targa cărămidă sus, pe podeţ, laolaltă cu toţi ceilalţi, înciudat pe el însuşi că nu-i trecuse prin cap mai demult să stea de vorbă cu comsomoliştii. Dacă ar fi făcut aşa ceva, uscătoria ar fi fost acum gata.

Spre sfârşitul lucrului, trecând pe lângă Polenka şi Tumanov, care aşezau cărămizile pe podeţ în rânduri drepte, Rakitin desluşi un crâmpei din vorbele lor:

— De ce te-ai schimbat la faţă ieri când am adus vorba de Petka?

— Când a fost asta? îl întrerupse Polenka, silindu-se să-şi păstreze cumpătul.

— Păi, ieri, zic, în şedinţă…

— Da’ de unde! De ce să mă schimb la faţă?

Când Rakitin trecu din nou pe lângă cei doi tineri, cu o altă povară de cărămizi, Polenka îl întreba ea ceva pe

Tumanov despre Piotr. De astă dată însă, zărindu-l pe Rakitin, tăcură amândoi.

— Ei, pentru azi, ajunge, spuse Rakitin, înciudat la gândul că, deşi nu avea încă o vârstă prea înaintată, totuşi nu putea să muncească la fel cu tinerii. Aceştia, după o zi întreagă de muncă, roboteau înainte fără să dea semne de oboseală.

Îndată ce Rakitin spuse însă „ajunge!”, se opriră cu toţii, fiecare pe locul unde se afla, şi se aşezară să se odihnească o clipă. O linişte adâncă se aşternu deasupra şantierului. Abia atunci îşi dădu seama Rakitin cât de greu luptaseră ca să-şi ascundă oboseala. Din clipa aceea îi simţi mai apropiaţi, mai dragi – şi pe Polenka, şi pe Viktor, şi pe fetişcana pistruiată, şi pe flăcăul care-şi scăpase o cărămidă peste picior.

— Ei, aţi obosit? îi întrebă. Pentru mâine seară aveam de gând să pun doi zidari la lucru. Dar poate să amînăm pe poimâine, ce ziceţi?

— Dar el o s-o amâne? întrebă Vitka, arătând spre cer.

— El nu; chiar dacă îl rogi, mai curând dă drumul la ploaie.

— Tihon Semionovici, doar am hotărât în şedinţă să dăm o mână de ajutor, ca să se termine cât mai repede construcţia, spuse Polenka. Nu-i nimic că suntem obosiţi. Mai avem timp să ne odihnim până dimineaţa. Nu-i aşa, fetelor?

— Acu’ bine ar fi să dansăm puţin! propuse unul în loc de răspuns.

*

Mulţumită ajutorului dat de comsomolişti, construcţia uscătoriei înainta acum de două ori mai repede. Zidurile erau aproape înălţate, fiindcă Rakitin pusese

să lucreze noaptea nu doi, ci trei colhoznici, care se pricepeau la zidărie. Aflând cum mergea lucrul, Borodin îl chemă pe Tihon la sediul colhozului.

— Bineînţeles, tu faci parte din conducerea colhozului. Dar cine ţi-a dat voie să pui oamenii unde vrei?

— Doar ţi-am cerut să-mi dai tu oameni, răspunse Tihon.

Nările lui Grigori fremătau. Se ridică aprins de la masă, dar, văzând privirea grea a lui Rakitin, spuse surd, fără a mai ridica glasul ca altădată:

— Bine, hai la bina. Să vedem ce ispravă ai făcut acolo.

Mergeau tăcuţi. Zărind nişte colhoznici care săpau gropi şi puneau stâlpii pe care aveau să fie trase firele electrice, Grigori spuse morocănos:

— Halal gospodar! De câte ori ţi-am spus că abia la anu' o să tragem firul la uscătorie?

— Colhoznicii au fost de părere să-l tragem acum, răspunse Rakitin, înfruntându-i privirea. La ce bun să mai tărăgănăm?

Borodin încleştă dinţii şi, deşi nu era nevoie, plesni calul cu biciul. Ajungând la uscătorie, Grigori cuprinse cu privirea tot şantierul, fără să se dea jos din docar. Femeile, printre care se afla şi Evdokia, cărau cărămidă, făceau mortar. Borodin spuse cu un zâmbet:

— Da, n-ai gospodărit rău. Numai o greşeală ai făcut

— Care?

În loc de răspuns, Borodin strigă:

— Veselova! Evdokia se apropie de docar, aşteptându-l în tăcere să-i spună ce avea de spus. Urcă la spate, hai.

— Da' de ce?

— Urcă, îţi spun!

Evdokia îl privi cu luare-aminte, iar el, pentru cine ştie a câta oară, îşi aminti de seara aceea îndepărtată când Duniaşka ieşise din casă, pe jumătate dezbrăcată, înfierbântată de somn, se apropiase fără teamă de el, scosese mâna de sub broboada aruncată pe umeri şi-i spusese: „Hai, dă-mi cuţitul!” Poate că-şi amintise de toate acestea, fiindcă acum îl privea tot atât de liniştită, de hotărâtă, ca şi atunci. Grigori nu putu să suporte această privire şi bâigui:

— Hai, hai. Lasă... Nu mă mai privi aşa. Acum, nu-ţi mai foloseşte la nimic.

Veselova se uită la Rakitin, ridică din umeri şi se urcă în docar. Borodin întoarse repede calul, de parcă n-ar fi venit decât pentru a o lua pe Evdokia.

Şi acum merseră în tăcere. Docarul se hurduca prin hârtoape, clătinându-l pe Rakitin dintr-o parte în alta. Borodin şedea ţeapăn, ca înfipt în capră. Doar capul i se bălăbănea încolo şi încoace. „Parcă te strivisem, gândea el mohorât despre Evdokia, dar tot cauţi să-mi scapi din labe, să ridici capul iar. Haida-de! Nu-l mai ridici tu până când... Îţi plătesc eu pentru toate, cu vârf şi îndesat. Nu m-am răfuit cu Andriuha, dar o s-o fac cu tine...”

Trecând din nou pe lângă oamenii care săpau gropi pentru stâlpi, Grigori trase de hăţuri şi strigă:

— Băieţi, v-am adus o ajutoare. Daţi-i o cazma, d-alea mai mari. O să vă întreacă zdravăn la muncă, cu toate că-i muiere.

Rakitin îl privi mirat:

— Veselova muncea bine şi la uscătorie. Aici nu-i pentru ea...

— Ba da... Ehei, nu-i totuna să sapi gropi sau să cari nişte cărămizi uşurele. Aici trebuie să-ţi încovoi cerbicia... răspunse Borodin, fără a-şi mai ascunde

bătaia de joc din glas.

— Ei, asta-i! se aprinse Rakitin deodată. Se stăpâni însă numaidecât: Ascultă, Grigori, să ştii că nu-ţi merge…

Evdokia coborî însă din docar şi-i zâmbi lui Tihon, liniştită:

— Nu-i nimic, Tihon Semionovici. Borodin mă pune ba ici, ba colo – unde-i mai greu. Un lucru însă nu-l pricepe el: că nicio muncă nu e grea atunci când o faci pentru tine însuţi. Îl cunosc eu bine! Îşi zice în gând: „Aha, am făcut-o pe Evdokia să-mi simtă puterea”. Dar eu nu-i simt puterea. Doar colhozul e al meu, al nostru. Andriuşa l-a înfiinţat pentru mine, pentru tine, Tihon Semionovici, şi, uite, pentru ei. Nu însă şi pentru Borodin… cu toate că a ajuns preşedintele lui, din întâmplare…

Lovitura nimerise în plin. Fălcile lui Grigori jucau de mânie. Vrând s-o repeadă pe Evdokia, îşi lăsă picioarele pe marginea docarului, dar nu se încumetă să coboare. Evdokia îi prinse mişcarea şi zâmbi, privindu-l sfredelitor drept în ochi:

— Aha, îţi frige tălpile pământul nostru colhoznic…

Borodin îşi ridică picioarele. Veselova şi, după ea, toţi colhoznicii care săpau gropi izbucniră în râs. Grigori se zăpăci şi dădu bice calului…

Mergeau ca şi mai înainte, în tăcere. Fălcile lui Grigori jucau mereu, şi el arunca priviri furişe spre Rakitin. Acesta se gândea încordat la ceva şi, din când în când, zâmbea, sau cel puţin aşa i se părea lui Grigori

— Ce, ai căzut pe gânduri? Nu cumva chibzuieşti ce să mai pui la cale cu colhoznicii, în spatele meu? întrebă Borodin veninos.

— Ai ghicit. Chibzuiesc.

— I-auzi! Hai, spune… Ce anume?

— Ţii minte ce ţi-am spus: dacă n-o să-ţi faci datoria cum trebuie...

— N-o să uit cât oi trăi! îl întrerupse Borodin. De aceea, zi-i, fără ocol.

— Aşadar... Stau şi chibzuiesc că a venit vremea să ne sfătuim cu colhoznicii în privinţa preşedintelui...

— Aşa-a... făcu Borodin, lăsându-se pe peretele coşului împletit, strâmb, al docarului. Asta înseamnă: să mă dai jos şi să te cocoţi în locul meu. Fiindcă Evdokia şi-a dat cu părerea de curând care din noi doi e mai bun...

— Asta înseamnă doar atâta: să te dăm jos. Iar în privinţa unui alt preşedinte, au să hotărască colhoznicii...

Grigori tăcu îndelung, apoi spuse cu o sforţare:

— Şi eu îmi ziceam să mă las păgubaş de treaba asta. Văd că de mult nu mai sunt stăpân aci. Daţi porunci tu, Evdokia... Gândeam: Andriuha a pierit, a putrezit în pământ. Dar el, uite, e aici, alături. Tăcu câteva clipe, apoi adăugă: Mă tot ameninţa c-o să mă alunge din sat, din viaţă! Şi tu eşti la fel!

— Ehei, Borodin, te-ai alungat singur din viaţă...

— Cum vine asta? Doar n-am crăpat, trăiesc...

— Fiecare dintre noi, pe lângă muncă, mai are în viaţă un rost: acela de om. Mare e omul, spunea scriitorul Gorki. Ei, să ştii că tu de mult nu mai eşti om. Chiar adineauri, când ai pus-o pe Veselova la săpat, m-am încredinţat o dată mai mult de treaba asta. Cât despre dorinţa ta de a pleca singur din slujbă, îţi spun: minţi. Noi o să te dăm afară. Şi o să te dăm. Grigori, îi vine greu omului şi să răsufle lângă tine. Bine a spus Evdokia: ai ajuns preşedinte din întâmplare. Vremelnic. Şi de altfel, trăieşti pe pământ tot vremelnic.

Grigori rămase îndelung pe gânduri, întrebându-se

ce voise să spună Tihon. Apoi, rânjind ca de obicei, rosti:

— Toţi o să crăpăm. Nu cumva crezi că voi o să trăiţi veşnic, tu şi cu Evdokia?

— Ai ghicit. Veşnic. Şi repetă: Iar tu doar vremelnic.

*

„Vremelnic… O să te dăm jos…” Grigori răsturnă paharul pe jumătate plin cu votcă în gura năpădită de mustaţă şi mormăi: „O să te dăm afară…”

Se încuie în odaie cu câinele şi, de unul singur, se puse pe beţie, aşa cum n-o făcuse de mult.

Secerişul nu se terminase încă. Butîlkin bătu de mai multe ori la uşă, şi Anisia la fel. Grigori nu le deschidea, însă mârâia ceva. Câinele mârâia şi el. Atunci Butîlkin strecură un bileţel printr-o crăpătură a uşii.

Grigori dădu cu ochii de el a doua zi de dimineaţă. Pe hârtiuţă era mâzgălit: „Te dai la fund cu mâna ta, nărodule. A venit la colhoz secretarul de la raion, ăla sprâncenatu. Se aude c-o să fii scos din foncţie. Isprăveşte cu băutura, spune că ai fost bolnav.”

Grigori se aşează pe marginea mesei şi zgârie cu un ciot de plaivaz pe dosul hârtiei două rânduri strâmbe: „Dar poate că m-am scos singur din altă foncţie”. Apoi se gândi că Butîlkin n-o să înţeleagă şi adăugă: „Din foncţia de om”.

Şi-şi zise din nou: nu, n-o să priceapă Butîlkin. La drept vorbind, nici el nu pricepea. Părea că Rakitin rostise un adevăr, fără ocol, răspicat. Dar care era acest adevăr? Şi cum trebuia să înţeleagă acele vorbe?

Răsuci hârtiuţă între degete, o boţi, o aruncă într-un ungher şi îşi umplu iar paharul cu votcă.

*

Semionov rămase câteva zile în Lokti. Deşi printre colhoznici se zvonea că, de astă dată, Borodin n-avea

să scape cu una, cu două, iar Butîlkin îi atrăsese atenţia lui Grigori prin biletul său asupra acestui lucru, Semionov nu părea deloc contrariat de faptul că preşedintele colhozului se deda la beţie, că nu se arăta de aproape o săptămână la lucru. Îl întrebă pe Rakitin doar atât:

— Evdokia lucrează acum la uscătorie?

— La uscătorie.

— Spune-i să-ţi ţină locul la fermă şi hai la câmp.

Cutreierară pe la brigăzi zile întregi. Tihon era asaltat aproape la fiecare brigadă de colhoznici cu cereri, cu nevoi, cu plângeri. La o tabără de câmp, oamenii nu erau bine aprovizionaţi cu de-ale gurii, la alta nu ajungeau braţele de muncă pentru treieriş. Dincolo, grânele începeau să se încingă în grămezi, fiindcă nimeni n-avea grijă să fie transportate din timp la centrul de colectare. Rakitin avea atâta bătaie de cap, încât, până la urmă, nu mai putu să se stăpânească:

— Dar nu pot să rezolv singur toate chestiunile astea. E treaba preşedintelui.

Semionov, care în toate zilele acelea nu vorbise decât rareori şi puţin, nici acum nu spuse nimic, ci doar îi aruncă lui Rakitin o privire printre gene. Totuşi, mai târziu, spre seară, îl întrebă pe neaşteptate:

— Aşadar, nu poţi să rezolvi toate chestiunile? Sau nu vrei?

Vocea secretarului de la comitetul raional suna rece, neprietenos.

— Dar nu pot să iau conducerea colhozului. Borodin o să strige iar că mă amestec în locul lui…

— Nu poţi? îl întrerupse deodată Semionov, încruntat. Ei bine, nu lua conducerea. Dar bagă de seamă: dacă secerişul va fi compromis, răspunderea faţă de comitetul raional o va avea organizaţia de

partid şi, în primul rând, tu personal...

Discuţia aceasta avea loc pe câmp. Rakitin şi Semionov se aflau la marginea unui lan de grâu întins şi priveau o combină, care lucra în depărtare. Cerul se boltea, cenuşiu, mohorât. Din când în când se cernea o ploaie măruntă.

— Tihon Semionovici, nu trebuie să ne lăsăm stăpâniţi de o ambiţie negativă, spuse Semionov, ceva mai blajin. Şi mai cu seamă acum.

Secretarul arătă spre cer. Rakitin înţelese ce voia să spună: din clipă în clipă putea să se dezlănţuie o ploaie statornică. După aceea, Semionov aduse vorba despre alte lucruri, care păreau să n-aibă nicio legătură cu cele discutate mai înainte.

— Ei, se mai întâmplă uneori să vezi un om în aceeaşi funcţie ani în şir. Toţi ştiu că munceşte prost, dar oamenii s-au obişnuit, nu se atinge nimeni de el. Semionov zgârie pământul cu vârful cizmei şi ridică înciudat ochii spre Rakitin: Ei, cum vine asta, ia spune?

— Nu ştiu. Dacă ar fi vorba de o fabrică, atunci un asemenea om...

— Vezi, vezi bine! îl întrerupse Semionov. Acolo, un asemenea conducător ar fi înlocuit la iuţeală, dar în agricultură... Preşedintele lucrează prost, dar comitetul raional închide ochii. Comitetul raional trece cu vederea, cei de la comitetul regional nu-şi prea bat capul, până nu se întâmplă ceva neobişnuit. Cât timp a stat un gură-cască la voi la comitetul raional! În treacăt fie spus. Tihon Semionovici, stăm prost cu agricultura. Neglijăm totul; pământurile le exploatăm până la istovire totală. Parcă nu suntem noi stăpânii lor, parcă nu ne-am fi vărsat cândva sângele pentru ele... E curată nenorocire ceea ce se petrece prin raion. Asolamentele nu se respectă, ogoare negre sunt

puţine... Semionov îşi strânse cu grijă impermeabilul pe el şi urmă: E timpul să facem agricultură serios, temeinic. Aici, e nevoie de ajutorul întregului popor. Şi cred că, în curând, vom avea parte de un asemenea ajutor.

Se uită încă o dată, îngrijorat, spre cer şi se îndreptă către maşină. După ce se urcă în ea, spuse:

— Totuşi, asumă-ţi pe deplin conducerea secerişului. Şi cu mai multă hotărâre. În general, pune-te pe treabă, Tihon Semionovici. Raionul o să te susţină în toate privinţele. Iar în cea mai apropiată şedinţă de partid, să ridicaţi chestiunea înlocuirii preşedintelui.

Din ziua aceea, Rakitin luă asupră-şi toate sarcinile în legătură cu strângerea recoltei, rugându-l pe Pavel Tumanov să preia supravegherea şi conducerea şantierului uscătoriei.

Într-o zi, când Grigori, zbârcit şi buhăit, se ivi în cele din urmă la sediul conducerii colhozului, Rakitin îl puse la curent, calm şi amănunţit, cu mersul muncilor pentru strângerea recoltei. Apoi adăugă:

— Mâine avem şedinţă de partid. Îţi spun fără ocol: vom pune în discuţie chestiunea alegerii unui nou preşedinte,

— Ei bine, puneţi-o, încuviinţă Borodin, dând din mână cu nepăsare. Să vedem ce-o să spună toţi membrii colhozului, nu numai lingăii tăi.

— Aşa că anunţă convocarea adunării generale, rosti Rakitin netulburat. Vom comunica colhoznicilor părerea organizaţiei de partid, ca să hotărască ei...

4

Trecu o săptămână încă una, trecu o lună din ziua când Piotr se întâlnise cu Polenka, lângă vagonul tractoriştilor. În tot timpul acesta, i se părea că în viaţa lui se petrecuse ceva neobişnuit.

Într-o zi, Gavrila Razinkin, şeful brigăzii de tractorişti, îl trimise la S.M.T. după nişte piese de schimb. Piotr se duse cu maşina lui Viktor Tumanov.

Între Piotr şi Viktor nu se înfiripase o prietenie prea strânsă. Piotr îşi dădea seama că el este vinovat de aceasta şi, ori de câte ori i se întâmpla să rămână între patru ochi cu Viktor, se simţea stingherit. Acum, stând în cabina camionului, pe banchetă, privea posomorât drumul bine bătătorit, care şerpuia printre dealuri. Adeseori, Tumanov suduia la hopuri, la cotituri mai grele, apoi rostea mereu aceleaşi cuvinte, fără ciudă:

— Halal drum…

Piotr îl pizmuia pe Viktor. Şi asta nu fiindcă Tumanov se făcuse şofer, iar el trebuise să i se supună lui taică-său, urmând cursurile de tractorişti. Nu, adevărul era că Viktor ştia să trăiască oarecum altfel decât el, parcă ar fi cunoscut de mult totul pe lume, parcă totul fusese orânduit în cel mai potrivit chip pentru el. Nici chiar drumurile proaste nu-i tulburau voioşia. Şi, dacă ocăra, n-o făcea decât pentru că nu-i plăcea să stea multă vreme tăcut.

După ce făcură mai bine de jumătate din drum, Piotr spuse:

— Totuşi e păcat că prietenia noastră nu mai e ce-a

fost. Şi asta, pare-se, din vina mea.

— E plăcut să asculţi o asemenea autocritică, răspunse Viktor ironic, fără să-şi ia ochii de la drum.

— Fericit eşti tu, Vitka. Ce-ţi pasă, glumeşti, râzi…

— Am rămas o dată la centrul raional şi vrând-nevrând m-am dus la teatru. Acolo un artist spunea că râsul are în el vitamine.

— Ia mai lasă-mă, rosti Piotr cu ciudă.

— Bine, nu mai vorbesc. Dar ia gândeşte-te: oare numai prietenia noastră nu mai e ce-a fost?

— Dar care alta?

— Păi, am zis: gândeşte-te. Eşti împiedicat, asta-i..

— Cum?

— Chiar aşa: împiedicat ca un cal care-i legat la picioare şi i se pune o talangă la gât, ca să nu se ducă departe. Stăpânul îl aude tot timpul pe aproape. Ţii minte ce am vorbit amândoi odată lângă şcoală? Piotr dădu din cap; ţinea minte. Atunci m-am gândit: bine, taică-său nu vrea să fim prieteni! Ei, naiba să-l ia. Într-o bună zi, Petka îşi va da seama pe ce lume trăieşte. Şi când colo… Nu ţi-ai dat seama. Habar n-am ce e între tine şi el, dar văd că ţi-a pus piedică la picioare. E de ajuns să se răstească la tine, că te-ai şi făcut mic.

— Nu-i totul atât de uşor cum ţi se pare ţie, oftă Piotr. Ţie ce-ţi pasă? Vorba ceea: fiecare cu necazurile lui…

— Ţi-am mai spus eu odată…

— Ce? Să intru în Comsomol?

— Chiar şi asta. Dacă o să fii primit… aşa cum eşti… Vorbele lui Vitka erau nespus de supărătoare, dar totodată… întemeiate. Piotr nu putea totuşi să desprindă prea bine niciuna din aceste nuanţe, de aceea se lăsă moale, parcă sleit de puteri, pe spătarul banchetei, tocit de tot.

O vreme merseră în tăcere. Când şi când, Vitka se uita la Piotr, apoi întorcea capul zâmbind. Uitându-se drept înainte, la drumul ce fugea sub roţi, Piotr nu-l vedea, dar îi simţea privirea. Pe marginile drumului se înălţau căpiţele de paie rămase după treieriş. Lui Piotr i se părea că o fiinţă mare, nevăzută, smulgea căpiţele de jos şi le zvârlea înaintea maşinii, căutând să-i nimerească în faţă, dar căpiţele lunecau pe lângă ei. Ar fi vrut ca măcar una să-l izbească, să-l dea peste cap, să-l arunce afară din cabină, fiindcă tăcerea lui Vitka şi zâmbetele lui îi erau pur şi simplu nesuferite.

— Petea, dar de ce nu mai cânţi la club? îl întrebă deodată Vitka, prietenos.

Ei, uite: a vorbit, dar nu despre ceea ce trebuie. Cum să-i spună că pentru el era mai grea ca moartea privirea sfredelitoare pe care i-o arunca printre gene taică-său, ori de câte ori se întorcea seara de la club; că şi el ar fi vrut să se apropie de colhoznici, dar uite că... Cum putea să nu ştie Vitka ce fel de om era taică-său?

— La ce bun să cânt? Nu-mi arde de veselie, răspunse Piotr, plin de ciudă pe toţi şi pe toate în lume. Îşi dădu seama însă numaidecât că Vitka nu adusese vorba fără pricină despre acel lucru şi-l întrebă: Dar ţie ce-ţi pasă?

— Păi, în ceea ce mă priveşte mi-e totuna, dar m-au rugat comsomoliştii să te întreb.

Piotr se întoarse cu vioiciune spre Tumanov:

— Comsomoliştii?

— Ei, da... Mai ales, comsomolistele. Pare-se că s-au săturat să tot dănţuiască după picup, vor să mai audă şi muzică de armonică. Vii sâmbătă? Piotr tăcea. Şi Polenka te-a rugat.

În clipa aceea lui Piotr i se păru că într-adevăr îl

nimerise în faţă o căpiţă, împingându-l pe spătarul banchetei. Obrajii îi ardeau, capul îi vuia.

— Ei, cum rămâne? întrebă Vitka, privindu-l din nou, şi deodată se aprinse: Cum, nici măcar în privinţa asta nu poţi să răspunzi limpede: da ori ba? Pentru întâia oară de când porniseră la drum, Vitka înjură de mama focului. Apoi rosti ceva mai domol: Şi încă ceva... ştii... Negăsind cuvintele potrivite, scuipă pe fereastra cabinei. Naiba să le înţeleagă pe fetele astea. În ultimele săptămâni, am muncit în fiecare seară la uscătorie. Polenka mi-a împuiat urechile: ce-i cu Piotr? Ce mai face?

Piotr îl privi pe Viktor buimac, apoi îl zgâlţâi de umeri cu ambele mâini:

— Şi ce i-ai spus?

— Oho! Ia te uită la el! rosti Viktor tărăgănat, nespus de mirat, în loc să răspundă. Şi eu habar n-aveam! Da, să nu uit: în spate e mantaua ta de ploaie. Polenka m-a rugat să ţi-o aduc la vagon, dar n-am avut niciun prilej până acum.

Piotr deschise larg portiera cabinei şi puse piciorul pe aripă:

— Opreşte! Opreşte. La naiba! Viktor, tot mai uimit, frână, şi Piotr sări jos. Dă-i drumul, strigă el, vreau să merg puţin pe jos.

Şi o luă de-a dreptul peste câmp, spre clădirea de cărămidă a atelierelor S.M.T.-ului. Viktor se uită după el, fluieră şi închise portiera. Maşina se îndepărtă repede în zăngănitul caroseriei, care se hurduca prin hârtoape.

*

Polenka se ridica în luntre şi, expunându-şi faţa înfierbântată mângâierii vântului răcoros, privea în depărtare undele gălbui, ca de gumă, ale lacului.

Vântul îi lipea rochia de trupul slăbuţ, îi flutura basmaua, şuviţele de păr scăpate de sub ea, rugând-o parcă să se întoarcă. Atunci, nu pentru multă vreme şi nu cu totul, i se mai alina durerea din piept, şi ea îşi spunea în sine că, în ceea ce o privea, lucrurile nu luau calea dorită. O durea inima de dragul unui om care nici nu merita să fie băgat în seamă. Uşor să spui: nu merita! Dar cum să nu-l bagi în seamă? El, într-adevăr, n-o băga-n seamă. Atunci îi dăduse mantaua de ploaie, fiindcă i se făcuse milă de ea. Ori, poate, chiar ca să plece de acolo mai repede.

Vântul îi flutura cu înverşunare rochia şi colţul basmalei. „Întoarce-te, întoarce-te, parcă-i spunea, şi o să uiţi de gândurile negre…”

Într-o seară, Polenka îşi împleti îndelung, cam prea îndelung, cosiţele, care parcă mai păstrau mireasma ultimelor clipe de dogoare a soarelui întârziat, şi se duse la club.

Viktor punea o placă nouă la picup. Cobora sprinten de pe scenă, se apropia de o fată, dansa cu ea două-trei minute şi fugea din nou să schimbe placa. Văzând că Piotr nu era printre cei de faţă, Polenka oftă uşurată. Clubul, până în ungherele cele mai puţin luminate, era plin de muzică veselă şi de râsete. Toată larma aceea nu mai încăpea între zidurile lui, revărsându-se în afară, prin uşa larg deschisă, plutind, unduind pe uliţele largi, deasupra lacului cufundat în tăcere.

Deodată, Polenka simţi că Piotr era undeva prin apropiere. Vântul şăgalnic năvălise prin ferestrele deschise ale clubului, îndemnând-o: „Ia întoarce-te, ia uită-te!”

Picupul se opri, urmând câteva clipe de tăcere. Pe scenă se ivi Piotr, fără haină, cu cămaşă albă şi cu armonica în mâini. Se aplecă uşor înainte, anunţând:

— Valsul *Valurile Dunării...*

Polenka nu-şi dădu seama de ce era atât de speriată. Doar venea la club nădăjduind mereu să-l întâlnească acolo. Şi iată că acum încremenise pe loc. Deodată Viktor răsări din mulţime lângă ea şi o invită la dans. Polenka puse mâna pe umărul lui.

Valsul se sfârşi, începu alt cântec. Aruncând o privire spre scenă, Polenka văzu îndată că nu mai cânta Piotr, ci Viktor. Piotr cobora încet de pe scenă în sală. Polenka se repezi spre ieşire.

În câteva clipe, ajunse acasă. Lipindu-şi obrazul de plopul bătrân din faţa ferestrelor, răsufla greu, privind spre lacul care scânteia, albăstriu. De acolo, venea, plutind pe deasupra satului, unduind pe uliţe, o adiere caldă, jilavă, lină, atingând uşurel frunzele plopului sub care stătea Polenka, vrând parcă să se încredinţeze dacă ele se ţineau bine de crengi, căutând parcă să afle dacă nu era cazul să sufle din răsputeri, să le smulgă într-o clipă pe toate, să le spulbere, să le ducă aiurea.

Sâmbăta următoare, Polenka zăbovi iar îndelung înaintea oglinzii, împletindu-şi din nou cosiţele...

5

După ce dansul se sfârşi la club, Piotr îşi luă armonica şi ieşi afară, pe scară. Se opri cercetând întunericul. Polenka nu era nicăieri.

Se făcuse nevăzută abia cu câteva clipe mai înainte. În ultimul timp, venea la club în fiecare sâmbătă. Îndată ce voia să se apropie de ea, parcă ghicindu-i

gândurile, fata fugea. Atunci el dădea ocol prin sală de câteva ori, se suia din nou pe scenă şi începea să cânte. Polenka se ivea din nou.

Deodată i se păru că în rarişte se zăreşte prin întuneric rochiţa albă a Polenkăi. Se opri şi strigă:

— Polenka!

În întuneric, flutură ceva şi pieri îndată. „Poate că totuşi ea a fost”, îşi zise el în drum spre casă.

A doua zi, Piotr începu arăturile de toamnă. Stând în cabina tractorului, se gândea la cele petrecute în ajun, întrebându-se dacă rochia albă fluturase aievea, ori numai în închipuirea lui. Nici nu-i trecea prin gând că printre copaci ar fi putut să fie şi altcineva, nu numai Polenka.

Revăzu din nou în amintire pâlcul de fetişcane de pe pajişte, cerul trandafiriu de deasupra lor, privirea pe care i-o aruncase fata. Dar de ce nu se mai uita la el ca atunci? Ce plăcut, ce frumos ar fi totul…

Deodată, auzi la ureche şuiere scurte de alarmă – ajutorul de tractorist trăgea de zor cablul de semnalizare, ca să oprească numaidecât. Piotr opri tractorul şi scoase capul din cabină, înciudat:

— Ei, ce vrei?

Fedot Artiuhin care şedea pe plug se apropie repede, dând din mâini, se sui pe şenilă şi se uită în cabină.

— Ce, ai adormit? Credeam că ţi-ai aşternut pentru noapte. Nu vezi pe unde mergi?

Piotr se uită îndărăt şi, înroşindu-se, strigă:

— Ei, drăcie!

Tractorul ieşise din brazdă, scurmând pământul la vreo zece paşi de marginea arăturii.

Folosind acel prilej, Artiuhin se lăsă jos lângă şenilă, pe ţărâna caldă, ca să fumeze în tihnă o ţigară. Piotr îi făcu pe voie şi, întrerupând motorul, sări jos din cabină

şi se aşează lângă el.

— Mă mir, zău, rosti Artiuhin, acum mai blajin, răsucindu-şi ţigara. De câte ori am făcut treaba asta, dar acu' văd pentru întâia oară un tractor ieşit din brazdă. Nu cumva ai adormit cu adevărat?

— Nu. Am căzut pe gânduri. Atâta tot.

— Hai, hai… Şi eu cădeam pe gânduri, înainte să mănsor, chibzuind cum s-o aduc mai bine ca să nu mă păcălesc. Îmi ziceam, adicătelea, că-s singur, iar fete, sumedenie, ca stelele într-o noapte pe cerul fără nori – toate strălucesc, toate-s frumoase, începu Artiuhin, ca un fel de introducere la o sporovăială îndelungată. Atâta doar că pe atunci nu erau tractoare…

Piotr se ridică sprinten în picioare, se sui în cabină şi spuse oţărât:

— Ei! Ce te-ai pus pe tăifăsuială? La plug, numaidecât! Se aude? Executarea!

Fedot clipi mărunţel şi căscă gura, dar nu ştiu ce să răspundă. Tractorul începu să duduie.

Sâmbătă seara, întorcându-se de la muncă în sat, Artiuhin se tot uita la Piotr, care păşea posomorât:

— Vasăzică aşa, tăcuşi toată săptămâna? Ei, află că eu nu pot să stau ca mutu. Mai bine nu mănânc, decât să nu vorbesc… Piotr iuţi pasul, dar Fedot nu-l slăbi: Măi, ce fel de om ăi fi şi tu?! Dacă-i aşa, frate, apoi atunci îmi iau tălpăşiţa la fermă. Acolo, cel puţin mugesc vacile…

Piotr nu deschise gura.

Seara, totul se petrecu aidoma ca şi sâmbăta trecută, sau cu două săptămâni mai înainte. De îndată ce lăsă armonica din mâini şi făcu un pas spre sală, Polenka o zbughi spre ieşire.

În sunetele vii ale picupului, Piotr ieşi şi el din club. Pe bolta albastră, deasupra capului său, plutea secera

lunii. Piotr o privi cu luare-aminte, ca şi când ar fi căutat şi cealaltă jumătate a lunii, apoi porni agale pe cărare.

În locul unde zărise deunăzi fluturarea albă printre copaci, privi cu încordare în întuneric, parcă ar fi nădăjduit s-o zărească din nou. Dar nu mai văzu nimic. Mai stătu pe loc câteva clipe, apoi intră înapoi în club.

Pe scară fu cât pe ce să se ciocnească de cineva.

— Polenka!

Ea sări într-o parte, căutând să se ascundă în întuneric. În lumina electrică ce se revărsa pe uşa deschisă, Piotr îi văzu numai sclipirea din ochii mari, speriaţi.

— Polenka!

Sprijinindu-se cu o mână de trunchiul unui mesteacăn, stătea cu spatele la el, clătinându-se uşor, de parcă ar fi vrut să fugă de lângă copac, dar nu putea s-o facă. Apoi se întoarse brusc, se lipi cu spatele de mesteacăn şi, fără să ridice capul, întrebă în şoaptă:

— Ce vrei?

— Păi, eu…

Piotr îşi dădu seama că nu-şi pierduse graiul. Se miră el însuşi de această constatare şi izbucni în râs, aşa, fără nicio pricină. Polenka ridică brusc capul, iar el, cu o mişcare şi mai iute, o apucă de mână, dar o lăsă numaidecât şi spuse repede:

— Să nu pleci, te rog… Iartă-mă…

Se aşternu o linişte adâncă. În acea linişte, se auzi doar scârţâitul mesteacănului sub care stăteau.

— Hai pe malul lacului, Polenka, o rugă Piotr cu sfială.

Polenka nu răspunse nimic, mai stătu o clipă pe loc, apoi porni încet înainte, cu fruntea uşor aplecată. În

cosiţele ei răsucite de mai multe ori în jurul capului tremura o lumină slabă argintie-albăstrie.

Pietrele coborau ca nişte trepte spre apă. Piotr se îndreptă spre ele şi spuse cu glas abia auzit:

— Să stăm puţin aici…

Polenka se aşeză, ascultătoare, tot atât de tăcută, şi privi în adâncul negru, rece, al undelor. Piotr îi luă mâna:

— E plăcut aici.

Ea zăbovi o clipă şi, trăgându-şi mâna încetişor, răspunse:

— Foarte plăcut…

6

Toamna răsfăţa oamenii cu cele din urmă zile calde, cu seri senine, liniştite. Piotr îşi dădea seama că se îndrăgostise.

Acum, în fiecare seară, după ce termina lucrul, pornea grăbit spre sat, lăsându-l departe în urmă pe Fedot, oţărât de o asemenea purtare din partea lui.

După ce mânca la iuţeală cina pe care i-o pregătea mamă-sa, se ducea pe malul lacului.

Uneori Polenka zăbovea, fiindcă pescarii se întorceau seara târziu. Nerăbdător, Piotr păşea de colo, colo pe peticuţul de pământ neted, înghesuit între stânci, şi-şi spunea în gând că timpul se oprise în loc, ori că trecea cel puţin de patru ori mai încet decât de obicei.

…Veni seara când braţele lui cuprinseră pentru întâia oară umerii tremurători ai Polenkăi, când buzele lui fierbinţi îi atinseră sfios buzele, pentru întâia oară în viaţa ei. Ea îşi simţi tot trupul ca pârjolit, îşi simţi inima străpunsă ca de o săgeată ascuţită, rece, care rămăsese acolo înfiptă, frântă.

Îi era o ruşine chinuitoare să deschidă ochii, să se

uite nu numai la Piotr, dar chiar şi la pietrele de pe malul lacului, cunoscute din copilărie.

Se smulse din braţele lui care o strângeau fierbinte şi fugi acasă, fără să-şi dea seama pe unde alerga, acoperindu-şi cu palmele obrajii învăpăiaţi.

Nu închise ochii toată noaptea.

Crâmpeie de gânduri îi roiau prin cap, se încâlceau, se ciocneau între ele, nedându-i răgaz să cugete asupra celor petrecute. Se uita ţintă, fără să clipească, la întunericul negru-albăstrui ce pălea încet pe fereastră.

Dimineaţa, maică-sa, pregătind prânzişorul, o privea mereu şi ofta încetişor.

— Ai dormit rău, puicuţa mamei?

— Nu, mamă, bine.

Maică-sa întoarse capul spre cuptor şi, cine ştie de ce, făcu mai puţin zgomot cu vasele ca de obicei. Polenka, acum şi mai îngândurată, umbla parcă privind cu luare-aminte toate cele din jur.

Într-o seară, maică-sa o întrebă încetişor:

— Azi te duci la club?

Polenka îi aruncă o privire fugară, dar nu răspunse. Evdokia o mângâie uşor pe creştet.

— Ia spune, puicuţo, ce ai pe inimă? În vremea din urmă, parc-ai fi alta. Polenka tăcea. Nu ţi-e bine cumva? Te doare ceva?

Polenka îşi ascunse faţa la pieptul maică-si şi începu să plângă amarnic.

— Nu ştiu, mamă. Deocamdată nu ştiu nimic. Nu mă întreba, te rog…

Tot mângâind-o cu duioşie pe cap, Evdokia spuse încet, cu tristeţe:

— Ei, plângi puţin, şi ai să te simţi mai uşurată. Şi eu plângeam tot aşa când l-am îndrăgit pe taică-tău.

Plecam din sat, dincolo de ţarcul vitelor, şi plângeam.

Polenka îşi ridică privirile, uitându-se la maică-sa cu ochii uzi de lacrimi, speriaţi.

— Da’ ce, matale ştii, mamă? Ştii?…

— Prostuţo… Păi, cum să nu ştiu? Totul îţi stă scris pe faţă.

Evdokia şedea nemişcată, tăcută, aşteptând cu răbdare ca Polenka să se liniştească, apoi spuse încet, cu jumătate de glas:

— Iar pe urmă, vrăjmaşii şi-au pus în gând să-l omoare. Aduceam apă şi i-am auzit vorbind! Am luat-o la fugă spre el. Ce greu alergi prin zăpadă! Când am văzut că n-am să pot ajunge înaintea lor, am lepădat cojocelul de pe mine, şi atunci mi-a fost mai uşor. Am apucat să-i dau de veste. S-a ascuns. Ştiam că n-au să-l găsească, dar tot am plâns toată noaptea de frică… Evdokia privi îndelung pe fereastră, spre pinii cufundaţi în întuneric. De atunci, uite, mă chinuie boala. Mi-a răcit pesemne totul din mine. A trebuit să-mi lepăd şi pâslarii. De s-ar întâmplă din nou aşa ceva, şi acu’ aş da fuga la el. Pentru oameni ca tăticul nostru, face să nu-ţi cruţi nici viaţa. Dacă s-ar putea să-l scoale cineva din mormânt şi să-mi spună: „Culcă-te în locul lui, ca să trăiască el”, m-aş culca numaidecât.

Polenka asculta, ştergându-şi lacrimile cu poala bluzei maică-si.

— Dar de ce vorbeşti despre asta, mamă?

— Ei, mi-am adus aminte şi eu. O dată în viaţă găseşti un asemenea om. Şi se pare că noi, femeile, n-avem parte de fericire decât o dată-n viaţă.

Deodată Polenka pricepu unde voia să ajungă maică-sa cu asemenea vorbe şi, după câteva clipe de tăcere, spuse încet:

— Şi eu mi-aş da viaţa… Numai… numai că el… Îl

cunoşti, mamă?

Evdokia puse din nou mâna bătucită pe capul fiicei sale.

— Îl cunosc, puicuţo. Şi ştiu ce te chinuie. Oftă. Uneori însă cresc ramuri drepte şi dintr-un copac strâmb. Numai să nu te pripeşti, fetiţo. Că aşa-s vremurile azi: ele îndreaptă oamenii. Eu cred că Piotr o să ajungă om. E blând. E moale ca ceara la foc, şi taică-său îl face să fie aşa cum vrea el. Dar o să vină o zi când Piotr o să înţeleagă că e stăpân pe sine, că are dreptul să păşească în voie pe pământ, să vorbească cu glas tare, să răsufle din străfundul pieptului. Dacă n-o să înţeleagă singur, au să-l ajute oamenii să înţeleagă. Uite, fetiţo, tocmai pentru asta a luptat toată viaţa taică-tău. Numai să nu te pripeşti. Iar încolo, ce alt sfat să-ţi dau? Deschide ochii şi tu. Dacă o să ai parte de fericire, se va încălzi şi inima mea lângă tine…

Polenka îşi aducea aminte de multe ori cuvintele maică-si: „E blând, e moale ca ceara la foc”, şi atunci o umbră de îngrijorare, de adâncă îngândurare, îi întuneca obrazul, dar ea pierea repede.

Încetul cu încetul, vorbele maică-si fură înceţoşate de clipele noi, neobişnuite, pe care le trăia Polenka acum.

Uneori, Piotr venea la întâlnire îngândurat, alteori posomorât. Polenka îl înţelegea în felul ei. Privindu-l cu îngrijorare în ochi, îl întreba:

— Eşti obosit azi, Petea?

— Puţin, răspundea el, zâmbind şi strângând-o cu căldură la piept.

Ea îi auzea bătăile inimii, şi asta îi era de ajuns ca să se simtă cea mai fericită fiinţă de pe lume. Aşa-i de când lumea: orice îndrăgostit nu crede că e pe pământ altul mai fericit ca el!

Într-o seară, Piotr şi Polenka rămaseră pe malul lacului până la miezul nopţii. Când se despărţiră, deasupra undelor răsărea luna plină.

Borodin şedea pe scară şi fuma. Îşi cercetă cu o privire ironică, de sus până jos, fiul, care se întorcea grăbit acasă, şi-l întrebă:

— Unde mi-ai fost?

— Ei... la un tovarăş, bâigui Piotr, grozav de fâstâcit. Dar ce ai cu mine?

— Nu cumva tovarăşul ăla poartă fustă?

— Şi chiar dacă poartă fustă? E ceva urât în asta?

— Ceva urât? îl îngână taică-său, zvârlindu-i sub picioare mucul de ţigară nestins. Vorba-i – cine poartă fusta?!...

Piotr îi aruncă o privire fugară.

Taică-său ţinea pe genunchi punguţa peste care curgeau firişoare de tutun dintr-o nouă ţigară ce şi-o răsucea. Ochii lui mici, rotunzi îl priveau ţintă, fără să clipească, drept în obraz. De mult nu mai simţise Piotr acea privire stăruitoare aţintită asupra lui. În sfârşit, auzi glasul lui taică-său, domol, sunând ca un îndemn:

— Tu, Piotr, eşti un fiu ascultător, te laud pentru asta. Numai că, în vremea din urmă, nici ochii nu-ţi mai sunt parcă ai tăi. Mă uit la tine îngrijorat. Hai să vorbim pe şleau, băiete...

— Mâine trebuie să plec devreme la lucru.

— Hm... făcu Grigori şi, aprinzându-şi ţigara, dădu drumul fumului pe gură şi pe nas deodată. Vasăzică, nu vrei să stai de vorbă cu taică-tău de bunăvoie? N-ai vreme? Ei, atunci să-ţi spun eu totul, repede, ca să nu te mai ţin... Nu cumva te-ai încurcat cu fata Evdokiei Veselova? Bagă de seamă! Hai, hai, de ce întorci botul? ridică el glasul. Ce, ţi-am spus o vorbă nepotrivită? Piotr intră în casă fără să-i răspundă.

Ca şi în copilărie, Grigori se amesteca între el şi Polenka. Piotr se frământă îndelung, neştiind cum să-i spună Polenkăi despre acele vorbe ale tatălui său. La urma urmei, însă, parcă trebuia să-i spună? Nu era mai bine ca ea să nu ştie nimic?

...Iată de ce, când Polenka îl privea îngrijorată în ochi, el doar zâmbea trist, strângând-o cu căldură la piept.

7

Ninse pe la mijlocul lui noiembrie. Uliţele se înveşmântară într-o mantie albă. Pământul părea întinerit. Doar lacul, care nu îngheţase, era negru, fioros, şi dimineaţa deasupra lui plutea o ceaţă grea, cenuşie.

În zilele acelea, toată lumea din Lokti nu vorbea decât despre adunarea închinată dării de seamă şi alegerilor, adunare ce trebuia să aibă loc în curând.

Semionov, primul secretar al comitetului raional de partid, veni să facă pregătirile necesare. Încruntându-şi sprâncenele stufoase, umbla însoţit de Borodin şi de Rakitin prin adăposturile vitelor, prin hambare, verifica actele contabile. Socotitorul Nikita se zăpăcise cu desăvârşire, scoţând nenumărate extrase cu privire la recoltă, la venituri şi cheltuieli, la completarea fondului indivizibil şi la multe altele. În tot timpul acesta, Borodin îşi spunea mereu, cu încăpăţânare: poate că oamenii nu uitaseră că el, Grigori, clădise centrala electrică, organizase brigada de pescuit, plătise bine zilele-muncă. I se stinse însă şi această slabă nădejde când văzu că Semionov stătea îndelung de vorbă cu Evdokia, cu Tumanov, cu Alabughin şi cu mulţi alţi colhoznici. Deodată se gândi cu durere: nu degeaba îi însoţea Rakitin pe când el şi Semionov cercetau

gospodăria! Îndată însă rânji cu dispreţ faţă de sine însuşi: „Nătărăule! Ce, nu ştiai treaba asta până acum?”

Şi nu se mai arătă în lume până în ziua adunării.

În sfârşit, această zi sosi.

Discuţia asupra activităţii lui Borodin şi a înlocuirii sale fu furtunoasă. De îndată ce Rakitin anunţă recomandarea organizaţiei de partid, din toate părţile începură să răsune strigăte:

— Bine a mai gospodărit Borodin! Gospodăria noastră a ajuns numai găuri şi petice…

— Dar uzina electrică? Da’ ce uscătorie a clădit!

— În schimb suntem înglodaţi în datorii, îţi trebuie o zi întreagă ca să le înşiri…

— Dar zilele-muncă nu le-a plătit bine?

— Zilele-muncă! Ce folos de lapte gros?! Cu burta plină, dar în zdrenţe. Iată cu ce ne-am ales de pe urma lor!

Borodin şedea întunecat, cu dinţii încleştaţi, privind sala clubului în fierbere. Butîlkin, Tuşkov, Amonjolov stăteau cuminţi, tăcuţi, într-un colţ, în fund de tot, ascultând cu luare-aminte.

Numai o dată, Butîlkin se ridică şi dădu glas:

— E uşor să-l înlocuim pe preşedinte, dar să nu ne pară rău mai pe urmă…

Evdokia îi răspunse:.

— Ţie de bună seamă c-o să-ţi pară rău: noul preşedinte o să te dea în brânci afară din magazie…

— Dar pe cine propui tu la preşedinţie? întrebă Butîlkin, în bătaie de joc. Nu cumva pe Rakitin?

— Pe Rakitin, ai ghicit! răspunse Evdokia cu voce răsunătoare, ridicându-se. Butîlkin o fulgeră cu privirea, apoi îşi trase capul între umeri. Ce-ai rămas ca o curcă plouată? îi strigă Evdokia. Păi, cu un preşedinte

ca Rakitin până acum am fi dus o altfel de viaţă…

— Adevărat! Îl vedem cât trudeşte! o susţinu Alabughin, cu glas gros, din colţul lui.

Kuzma Razinkin şi Demian Suhov, care şedeau în primele rânduri, amândoi gârbovi, colilii, sprjiiniţi în băţ, se ridicară deodată în picioare:

— Uitaţi ce este… începu moş Demian cu glas dogit de bătrâneţe. Pe Rakitin, adică pe Tihon, îl cunoaştem cu toţii. Ne cunoaşte şi el pe noi. Nu numai că-i bun de preşedinte, dar ar trebui să-l rugăm cu plecăciuni să primească a fi. Clipi cu ochii lăcrimoşi, îşi netezi părul şi încheie: Asta am avut de spus. Ce-o mai fi, o să spună Kuzma.

Şi gemând, de parcă i-ar fi scârţâit genunchii când îi îndoia, se lăsă pe scaun. Kuzma Razinkin îşi privi fiul, care era în prezidiul adunării, ca delegat din partea S.M.T.-ului, şi rosti:

— Păi, eu ce să zic? Sunt de părerea lui Demian. Ce mai tura-vura?!

— Haideţi, alegeţi-l pe Rakitin! Adică, pe Tihon, ce naiba! strigă moş Demian, vânturând băţul pe deasupra capului.

Mulţi din cei de faţă râseră a încuviinţare.

Butîlkin zâmbi şi el, dar în felul său: veninos, cu dispreţ.

— Râdeţi cu hohote, dar de ce? Văzând însă că Semionov se uită la el, încercă să-şi ascundă zâmbetul, să se întoarcă în altă parte, dar nu putu. Supunându-se privirii secretarului de la raion, se ridică împotriva voinţei sale şi spuse: Iacă, o să vorbesc şi eu. Da’ ce credeaţi? Cică avem un preşedinte aşa şi pe dincolo. Trebuie să ne dăm seama însă de toate. Vreau să spun adică: au fost unii care tulburau apele. Şi-l săpau. Toată lumea ştie. Vrea să facă ceva, dar îndată îl

loveau peste mâini. De bună seamă, om e şi el – se necăjeşte. Până-i trece... Aşa. Zic: trebuie să ne dăm seama de toate... Fără îndoială, Grigori are cusururile lui, totuşi colhozul s-a ridicat binişor. Dacă n-ar fi fost aşa, de unde ar fi răsărit o staţie electrică ca a noastră... şi atâtea altele...

Semionov se aplecă spre Tumanov, care prezida adunarea. Acesta se ridică şi rosti răspicat:

— Tovarăşul Semionov, secretarul comitetului raional, are cuvântul.

Semionov se apropie de pupitrul şubred din placaj:

— Tovarăşi... Într-adevăr, în împrejurarea de faţă, trebuie să ne dăm seama de toate, începu el şi se uită la Butîlkin. Acesta zâmbi din nou, dar se sperie şi-şi alungă numaidecât zâmbetul de pe faţă. S-a spus aici că colhozul s-a ridicat. Am cercetat îndeaproape starea gospodăriei dumneavoastră. Da, într-adevăr, recoltele au crescut puţin, mai ales în anii din urmă. Creşterea vitelor de asemenea a început să aducă un venit oarecare. Cred, tovarăşi, că vă este limpede tuturor, poate cu excepţia acestui cetăţean, Semionov arătă din sprâncene spre Butîlkin, al cui e meritul...

— Al lui Rakitin...

— Al Evdokiei Veselova, îi răspunseră mai multe voci.

— Da, al lui Rakitin, al Veselovei, întări Semionov, şi al altor membri ai conducerii. Realizările lor erau însă reduse la zero prin conducerea greşită a artelului, ba aş spune, chiar criminală. Hai să judecăm împreună cine dintre cei doi dădea peste mâini celuilalt: Rakitin lui Borodin, sau Borodin lui Rakitin...

Oamenii ascultau cu atenţia încordată. Vorbitorul dădea mereu exemple de măsuri greşite luate de Borodin, care risipise banii pe zile-muncă, plătind sume nejustificat de ridicate, fapt care făcuse ca fondul

indivizibil al artelului să rămână la acelaşi nivel, iar datoriile către stat să crească din an în an.

— Iată cum „s-a ridicat” colhozul dumneavoastră. Iată cum a „condus” Borodin artelul. Şi iată în ce direcţie vă îndruma el gospodăria, îşi încheie Semionov cuvântarea. Unii au strigat să fie lăsat mai departe în postul de preşedinte. Hai, să zicem că-l veţi lăsa. Ce va urma peste un an, doi? Ia gândiţi-vă, tovarăşi. Şi să vă spuneţi părerile de aici, de la tribună. Cine vrea poate să vorbească şi de la locul său, dar cât se poate de deschis.

Borodin nu auzea prea bine ce spuneau Alabughin, Rakitin, Tumanov. Deodată îi ajunseră la ureche cuvintele Evdokiei:

— …fără îndoială, trebuie înlocuit. Şi nu numai înlocuit, ci alungat cu tărăboi, ca să nu mai încurce lumea, să nu ne mai împiedice să ne vedem de treburi. Aşa o să votăm cu toţii, din toată inima.

Evdokia tăcu. Cei din sală aruncau spre Grigori priviri neprietenoase.

— Aşa e!

— Ajunge, destul ne-a poruncit…

— Are gărgăuni la cap!

— Câteodată îl apuca hărnicia, atunci parcă avea grijă de colhoz. Dar încolo, lup a fost, lup a rămas…

Grigori şedea la masă, cu mâinile uriaşe, noduroase, pe ea. Faţa lui era roşie, stacojie, dar mâinile, dimpotrivă, albe, fără sânge în ele. Deodată, degetele i se chirciră, pielea de pe pumni se întinse, albindu-se şi mai mult. Simţise că cineva se uita la mâinile lui. Întoarse uşor capul şi văzu că Semionov îl privea pe sub sprâncenele lui stufoase. Fără a deschide gura, Grigori zâmbi, se ridică şi, aplecându-se printre rândurile de colhoznici, se strecură spre ieşire.

— Ce, nu te mai ţin curelele, fugi, ai? îi strigă Evdokia din urmă. Ei, călătorie sprâncenată…

După adunare, Grigori şedea seri întregi la el în odaie, tăcut, mângâindu-şi dulăul pe spinare.

Iar într-o seară de iarnă călduţă, fără vânt, locuitorii din Lokti auziră cu mirare un glas dogit de femeie răsunând pe ferestruica deschisă a casei Borodinilor. Femeia plângea şi se tânguia deznădăjduită, glasul ei plutea pe deasupra apelor Alakulului, neîngheţate încă.

Grigori punea să cânte de câteva ori în şir placa cu eticheta roasă, pe care o păstrase prin cine ştie ce minune…

Capitolul II

1

Piotr îşi repara tractorul la S.M.T, şi în fiecare sâmbătă venea la Lokti, ca s-o vadă pe Polenka.

Altădată, Grigori l-ar fi întrebat negreşit ce nevoie

avea să facă mereu drumul acela de aproape zece kilometri, pe ger. Acum, însă, nu-i mai ardea de aşa ceva

— Nu iese deloc din casă? o întreba Piotr pe maică-sa în şoaptă, arătându-l din bucătărie pe taică-său, galben ca turta de ceară.

— Iese uneori ca să spargă lemne, sau să rânească zăpada din dreptul scării. A venit la el Rakitin, preşedintele. „De ce, îl întreabă, nu vii la birou? O să-ţi dăm de lucru.” El l-a întâmpinat cu… înjurături de mamă.

Anisia îi răspundea fiului său tot în şoaptă, clătinând cu tristeţe din cap.

Parcă auzindu-i ce vorbeau, Grigori rânji deodată cu aerul unui om osândit: „Ce, şuşotiţi? Ei, naiba să vă ia!” Zărindu-i acel rânjet, mama şi fiul amuţeau. Fără să-şi dea seama de aceasta, Grigori îşi rânjea însă gândurilor sale.

Cine era el, Borodin? Pentru ce trăia?

Aceste două întrebări îi sfredeleau stăruitor, dureros, creierul, cerând răspunsuri. Dar răspunsuri nu găsea. Şi obrajii năpădiţi de peri i se schimonoseau într-un rânjet: „Mi-am trăit traiul – ei, şi ce-am agonisit în vremea asta? Nimic. O să mor şi n-o să rămână nimic de pe urma mea. Doar Petka, feciorul. Mi-au luat tot, tot, blestemaţii.. Dar băiatul? Nu, băiatul nu li-l dau…”

Gândindu-se la aceste lucruri, Grigori nu băga de seamă că Piotr îşi lua alte haine şi ieşea pe uşă. Se întâlnea cu Polenka lângă club şi hoinăreau pe uliţele întunecoase, îngropate în zăpada pufoasă. Se despărţeau totdeauna lângă casa Polenkăi.

— Când mai vii? îl întreba ea, ridicându-se în vârful degetelor, ca să-şi lipească faţa de obrazul lui rece.

— Ca de obicei: peste o săptămână.

— Lungă e aşteptarea! ofta fata. Lungi sunt săptămânile! Număr mereu zilele: până sâmbătă mai sunt patru zile... trei, două, una. Şi ziua asta, afurisită să fie!

— E cea mai lungă dintre toate, încheia Piotr.

Polenka nu mai spunea nimic, zâmbind fericită. Pe urmă Piotr pleca, iar ea rămânea pe loc, ascultând cum se stingea în văzduhul îngheţat zgomotul paşilor lui.

*

Piotr aştepta şi el sâmbăta cu nerăbdare. Până atunci lucra vesel, sprinten. Trebăluia la motor, fredonând, îngânând un cântec.

— Să ştii că te-ai ţicnit, băiete, îi spuse odată Gavrila Razinkin, ciocănindu-i fruntea cu încheieturile degetelor. Nu cumva, din întâmplare, ţi-a căzut cu tronc vreo fată?

Îi spusese aceste vorbe în atelier. Din pricina vuietului strungurilor şi a huruitului motoarelor altor tractoare supuse la probe, Piotr nu-şi dădu seama cine vorbea, dar răspunse numaidecât peste umăr, cu glas tare:

— Nu din întâmplare, frate, ci cu adevărat! Şi doar după aceasta se întoarse.

— Zi aşa! râse Razinkin.

Piotr îl privi fâstâcit. Tot râzând, şeful de brigadă îi îndesă căciula peste ochi şi-şi văzu de treabă. În sufletul lui Piotr se revărsă şi mai multă bucurie luminoasă, aşa cum o simţi când vezi dimineaţa cea dintâi zăpadă orbitor de albă.

— Auzi, amorezule, ia dă-mi o clipă patentul, îl rugă un tractorist în vârstă, cu mustaţa bălaie.

— Ia-l de tot, că mai am unul, îi spuse Piotr, întinzându-i repede cleştele.

— Ia te uită! Hm! zâmbi mustăciosul prietenos. Când

t-ei înamora a doua oară, o să-ţi cer un tractor întreg.

— Asta n-o s-o vezi! strigă Piotr cu înflăcărare. O dată iubeşti în viaţă!

În timpul lucrului, pe câmp, tractoristul şade toată ziua în cabina lui, neavând cu cine să schimbe o vorbă. Când întâlneşte însă oameni, îşi uşurează sufletul. Poate că de aceea, o zi mai târziu, mai toţi tovarăşii lui de muncă ştiau că Piotr se îndrăgostise. Şi acum, când şi când, se auzea:

— Hei, amorezule! Te cheamă la birou!

— Ce efect are dragostea asupra calităţii reparaţiilor? Pozitiv? În regulă! Mâine mă îndrăgostesc şi eu…

— Hei, Petka, vinerea s-a dus, mâine e ziua dragostei!!…

Piotr nu se supăra. În fiecare sâmbătă, într-adevăr, se uita cam des la micul ceas de perete din atelier. Acesta mergea încet, ca pentru a-i face în necaz. Asta era lucrătura unor şugubeţi, care, pe furiş, dădeau acele înapoi.

— Hai, lăsaţi-vă de pozne, dracilor, îi rugă Piotr când îşi dădu seama de acest lucru.

„Dracii” nu se astâmpărau însă. Atunci Piotr îşi cumpără un ceas de mână.

Într-o sâmbătă, spre prânz, se ştârni un vânt slab, nevinovat, spulberând zăpada îngheţată. Piotr se întunecă însă numaidecât: dacă se dezlănţuia viscolul, nicio maşină, nicio căruţă nu va mai pleca la Lokti – în zece minute toate drumurile vor fi îngropate în zăpadă.

Şi chiar aşa se întâmplă. Vântul se înteţi şi, în cele din urmă, se dezlănţui viscolul. Iureşul lui năvalnic zguduia acoperişul, gata parcă să-l smulgă din loc Tractorişti glumeau:

— Şi ea pesemne că-l aşteaptă la poartă. Nici nu s-o mai cunoaşte din zăpadă.

— Las’ că-i bine, Petka! Amână întâlnirea, ca să-i încerci iubirea…

Piotr nu răspundea. Încet-încet, şugubeţii se potoliră.

Înainte de a termina lucrul, şeful de brigadă îl preveni:

— Să nu-ţi treacă prin cap să pleci spre sat! O să pieri îngheţat.

Aplecându-se înainte, luând în piept vântul năvalnic, Piotr se îndreptă spre cămin. Gândurile lui zburau către Polenka. De bună seamă, ea o să se ducă la club, în ciuda viscolului, o să-l aştepte. Apoi are să plece acasă. O să meargă tot aşa, acoperindu-şi faţa cu mâinile. Poate însă că n-o să se ducă la club? O să creadă că el nu mai vine şi n-are să se ducă…

Şi, deodată, Piotr se mânie pe el însuşi pentru asemenea gânduri. Cum să nu vină, de vreme ce s-au înţeles? O să vină! Dar el… Până în sat nu-s decât vreo nouă-zece kilometri. Şi viscolul bate din spate. Dacă îşi pune schiurile o să zboare ca vântul.

Schiurile se aflau la locul obişnuit: într-un ungher din coridorul cel mic, după nişte lăzi goale. Piotr se uită la ele şi intră în odaie.

Acolo nu era nimeni. „Unde-or fi băieţii?” se întrebă el. Şi-şi răspunse, singur: „Unde să fie? La cantină!” N-avea poftă de mâncare. Îşi scoase scurta vătuită, lucioasă de ulei, şi se apropie de fereastră. Nu se vedea nimic prin geamul acoperit de zăpadă. Dar Piotr o vedea pe ea, pe Polenka. Iat-o, stă lângă club, înfăşurată în broboada albă. Iat-o, se întoarce, pleacă acasă. Iar până sâmbăta viitoare sunt şapte zile, o săptămână întreagă!

Hotărându-se deodată, se îndreptă spre cuier şi-şi luă cojocelul. Câteva clipe după aceea, se şi afla în uliţă, legându-şi în grabă peste pâslari curelele

schiurilor. Se mustra că pierduse atâta vreme degeaba. În sfârşit, se îndreptă de spate, îşi înfăşură cu grijă în jurul gâtului fularul, pe care i-l împletise maică-sa şi, făcându-şi vânt cu beţele, porni la drum. Şuierând, vuind, învolburarea albă îl înghiţi îndată.

Vântul şterse într-o clipă urmele schiurilor, de parcă nimeni n-ar fi trecut vreodată pe acolo.

*

Flăcăi şi fete, pe care niciun fel de oprelişti nu puteau să-i ţină acasă, cu atât mai mult acum, când o trupă de artişti venise de la oraş ca să dea un spectacol, treceau în goană pe lângă Polenka. Printre ei erau şi oameni vârstnici. Destui. Mulţi duceau scaune şi laviţe, fiindcă la club nu ajungeau scaunele când se aduna lume multă. Pe uşa deschisă a clubului ţâşneau valuri de abur. Polenka aştepta lângă club, cu spatele spre vânt.

— La drept vorbind, Tihon Semionovici, scaunele nu-s prea scumpe; ar trebui să cumpărăm câte trebuie. Altfel, n-au unde să stea oamenii ca lumea, auzi Polenka vocea lui Tumanov.

— Cumpărăm neapărat, Pavel. Chiar zilele acestea trimitem pe cineva la centrul raional, răspunse Rakitin. Apoi, trebuie să mai… Ia uite! Cine stă colo, în viscol?

— A, e Polenka Veselova. Îl aşteaptă pesemne pe Pio…

Glasul se stinse, înăbuşit de vânt.. Polenka îşi spuse în gând: „Ei şi? Da, îl aştept, las’ să se ştie, să ştie toată lumea. Dar o să vină el pe un asemenea viscol? N-o să vină…”

Nu trecu mult timp, şi melodia unui cântec se contopi cu vuietul vântului: spectacolul începuse. Vântul şuiera jalnic, prelung, iar cântecul parcă se lupta cu el. Ba se stingea, ba se avânta în zbor, spre cer. Până la urmă îl

înăbuşi, repezindu-se în voie pe uliţele întunecoase.

Polenka era tare mâhnită. Îi venea să plângă. Piotr nu venise, nu putea să vină…

Mai aşteptă puţin, apoi se întoarse şi porni spre casă. Fără să-şi dea seama, însă, se abătu din drum, pomenindu-se pe neaşteptate afară din sat, tocmai lângă pădurea străpunsă de coridorul îngust al cărării.

Acolo se opri, lipindu-se de trunchiul celui mai apropiat pin acoperit de un strat gros de zăpadă. Lângă zidul pădurii, era ceva mai cald şi totodată mai multă linişte. Dar, deasupra capului, în întuneric, vârfurile copacilor vuiau sinistru, se îndoiau, trosneau, se frângeau sub iureşul cumplit.

Deodată, inima Polenkăi zvâcni înspăimântată. Nu putea încă să înţeleagă care era pricina, dar îşi dădu seama că de când se dezlănţuise viscolul era stăpânită de o nelinişte nedesluşită.

Simţământul acesta n-o slăbise toată seara. Umbla de colo, colo prin odaie, se apuca să facă ceva, nu isprăvea treaba, începea alta. Apoi se îmbrăcase şi plecase spre club, nădăjduind totuşi, că, în ciuda tuturor piedicilor, Piotr va veni. Tot mergând, neliniştea punea stăpânire din ce în ce pe ea. Neliniştea aceasta o făcuse să se îndrepte, de la club spre marginea satului, în loc să se ducă acasă. Şi, deodată, o săgetă un gând: „O să piară îngheţat… Doar a spus: «În fiecare sâmbătă, orice s-ar întâmpla». O să plece la drum şi-o să piară…”

Polenka închise ochii şi-l văzu pe Piotr mergând cu schiurile prin stepa pustie. Viscolul se învolbura în jurul lui, urla, îl răsturna, îl dobora. El mergea înainte, ferindu-şi faţa cu mâneca. Se prăbuşea, zăpada îl acoperea într-o clipă. Ba nu: Piotr făcea o mişcare, se ridica, pornea din nou înainte, înotând prin zăpadă.

Polenka deschise ochii. Cel care înota prin zăpadă în gândul ei nu pierise. Înainta mereu, se apropia. Deodată o zări lângă copac şi se opri, strigând prin vânt:

— Polenka! Polenka! Ce cauţi aici? Nu eşti în toate minţile?

Abia atunci îşi dădu seama că era, într-adevăr, el, Piotr. Fără a spune o vorbă, se repezi la el şi i se strânse la piept. Zăpada de pe haina lui se topea sub obrazul ei.

— Doar ştiam că mă aştepţi. Şi uite, am venit…

— Ai venit, ai venit… Dar cum… Numai un om fără minte… Doar puteai să…

Polenka ar fi vrut să se supere pe el, dar nu putea.

— Ei, ce vorbeşti! Au ieşit aburi din mine tot drumul, ca dintr-o locomotivă.

— În sat au venit nişte artişti.

— Minunat! Hai să mergem la spectacol. Mai avem vreme.

După vreo zece minute, ajunseră lângă casa Borodinilor. Polenka se opri la poartă şi-i spuse;

— Du-te de-ţi schimbă hainele: te aştept aici.

— Da’ de ce să stai în vânt? Vino măcar lângă peretele magaziei, acolo nu bate atât de tare. Hai, intră, intră… Şi Piotr o împinse uşor în ogradă.

De multă, de foarte multă vreme nu mai fusese în ograda aceea, de când Grigori o dăduse afară din casă. De atunci trecuseră atâţia ani, dar Polenka nu uitase ziua aceea. Lipindu-se de perete, se gândea cu amărăciune că tatăl lui Piotr ar arunca-o şi acum pe poartă afară, dacă ar prinde-o acolo. Chiar i se părea că cineva umblă prin magazie, troncăneşte. Uşa magaziei scârţâi.

Polenka îşi dădu seama îndată că nu greşise, că într-

adevăr umbla cineva prin magazie – o clipă după aceea se afla în uliţă. Inima îi bătea năvalnic, zgomotos.

*

Piotr lăsă schiurile, urcă în fugă treptele ceardacului, îşi scoase cojocelul, îl scutură de zăpadă, intră în bucătărie şi spuse tulburat, bucuros:

— Bine te-am găsit, mamă. Ia, dă-mi o cămaşă curată şi hainele noi.

— Petenka! exclamă Anisia. Nu eşti în toate minţile? Să vii pe o vreme ca asta! Ce nevoie te scoate din casă?

— „Nevoia” aşteaptă afară, la poartă, spuse Grigori, intrând din ogradă, şi-şi aruncă pâslarii jos, lângă cuptor, trecând desculţ în cealaltă odaie.

— Cine aşteaptă? Despre cine vorbeşti? întrebă Anisia neînţelegând.

— Întreabă-l pe el, răspunse Grigori din odaia alăturată. Mai întâi, s-a pitit lângă magazie, ca un şoarece, dar m-a simţit şi a zbughit-o pe poartă afară…

Piotr îşi schimbă hainele în tăcere, posomorât deodată. Câteva luni, taică-său tăcuse, ba nici măcar nu-l băgase în seamă. În vremea aceasta Piotr se mai îndreptase de spate, ridicase capul, căpătase vederi mai largi asupra vieţii. Şi iată că acum din nou…

— Mănânci? îl întrebă maică-sa.

Piotr dădu din cap: nu.

— Mă duc la club, la spectacol.

Taică-său, tot desculţ, se întoarse în odaie şi se aşează pe scaun, lângă cuptor, picior peste picior, pufăind de zor din ţigara groasă.

— Din pricina vântului, n-am văzut bine cine s-a sprijinit de peretele magaziei. Grigori trase fumul în piept, suflă într-o parte şi zvârli jos scrumul ţigării. Ei,

de ce taci?

— Dar ce vrei să-ţi răspund? întrebă Piotr cu glas surd.

— Am întrebat: cine a fost lângă magazie?

— Ce te priveşte?

Grigori aruncă spre fiu-său o privire tăioasă, şi mustaţa lui gălbuie, de mult netunsă, zvâcni.

— Nu mă priveşte, dacă n-a fost... Ce, ai uitat ce-am vorbit în noaptea aia lângă scară?!...

Deodată, inima lui Piotr tresări, îmboldită de o hotărâre deznădăjduită. Se întoarse brusc şi strigă:

— Şi chiar dacă a fost ea! Îşi smulse căciula din cuier. Ce, o să-ţi cer voie matale?

Abia izbuti să se ferească de lemnul de mesteacăn care izbi tocul uşii şi sări înapoi, în mijlociii odăii, rostogolindu-se zgomotos pe podea. Piotr o zbughi afară, în tinda întunecoasă, rece, în vreme ce taică-său tuna, şi fulgera în urma lui.

— Ea!! Ea a fost, zici? Vai de capul tău, mucos neisprăvit! Te snopesc în bătăi! Stai, stai tu, numai să te întorci acasă, mama ta de ţângău!

— Hai mai repede, Petenka! Am îngheţat de tot. Bine măcar că s-a mai potolit vântul. Era cineva în magazie, şi...

— A, tu eşti, Polenka? rosti Piotr, dezmeticindu-se.

— Dar ce ai? Pune-ţi căciula.

— Îndată, îndată, rosti Piotr absent, boţindu-şi însă mereu căciula în mâini. Polenka i-o luă şi i-o puse pe cap. A, da, hai să mergem, spuse Piotr şi o porni înainte.

Păşiră tăcuţi până la club. Deodată, Piotr se opri:

— Ştii, n-am chef de spectacol. Să mergem... ei, să mergem în altă parte. Unde-i mai multă linişte.

— Dar unde? Peste tot bate vântul. Mai bine mă duc acasă, dacă...

Glasul Polenkăi se stinse, înăbuşit de vânt, ori de lacrimi. Inima lui Piotr se strânse dureros. Spuse cu toată duioşia de care era în stare:

— Merg... merg şi eu cu tine...

Ea nu răspunse nimic, doar îşi lăsă capul în piept. Când ajunseră în dreptul casei ei, Polenka, fără să-şi ia rămas bun de la el, se îndreptă spre scară. Piotr o trase de mânecă, vrând să-i spună ceva. Polenka se opri în aşteptare.

— Hm... ca să vezi... rosti el în cele din urmă.

— Nu înţeleg. S-a întâmplat ceva la tine acasă?

Piotr stătea lângă ea, călcând pe loc în zăpadă.

— Nu-i nimic, Polenka. Nu-i nimic...

O strânse la piept. Vântul îi flutura părul, scăpat de sub căciulă, zăpada umedă îl izbea în faţă, i se topea pe obraji, şiroaie reci de apă i se scurgeau după guler. Dar Piotr nu le simţea.

— Ne-a stricat o seară ca asta... spuse Polenka, printre lacrimi, fără să se tragă înapoi. Azi te-am aşteptat atât! Mi-era teamă că o să pleci pe asemenea viscol, că o să te rătăceşti şi... totuşi, te aşteptam...

— Ei, şi am venit. Sâmbăta viitoare... neapărat... n-o să mă împiedice nimic. Aşteaptă-mă...

*

Viscolul încetase aproape cu desăvârşire, deşi vântul şuiera încă deasupra capului.

Piotr păşea pe uliţă agale, fără ţintă, afundându-se în troienele de zăpadă. Lângă club, se opri o clipă, rămânând pe gânduri. Curând, pâlcuri-pâlcuri de oameni începură să iasă din club. Pesemne că era pauză, sau se terminase spectacolul.

— Aşa mai zic şi eu! Da! repetă pe un ton de

admiraţie naivă cineva, pare-se chiar Fedot Artiuhin, vorbind de talentul artiştilor.

Piotr se dădu grăbit la o parte, apoi se uită îndărăt. Lângă scara clubului, în întuneric, licăreau luminiţele roşii ale ţigărilor de mahorcă. Vântul împroşca mici mănunchiuri de scântei, care săgetau întunericul ca nişte ace lungi, roşii.

Deodată, Piotr simţi o dorinţă vie de a se duce şi el acolo, în mijlocul oamenilor. „Dar, fără Polenka, nu-i frumos, poate să se supere…”

Făcu cale întoarsă şi, ajungând acasă, zăbovi îndelung afară, neavând curaj să intre. Stătea pe scară, rebegit de frig. În cele din urmă, aruncând o privire spre ferestrele clubului luminat încă, împinse uşa. Zăvorul nu era pus.

I se părea că taică-său şedea tot acolo, pe scaun, lângă cuptor şi că din clipă în clipă va pune iar mâna pe un lemn!

În toată casa era însă întuneric. Fără să aprindă lumina, Piotr se dezbrăcă şi se culcă. Trase cu urechea: o auzi pe maică-sa oftând în odaia de alături. Apoi, taică-său se răsuci în pat, tuşi greu, se sculă şi încuie, cine ştie de ce, uşa odăii în care dormea maică-sa. Piotr se ridică speriat.

— Nu te scula, nu mă ating de tine, spuse taică-său cu glas surd.

Bâjbâind prin întuneric, se împiedică de un scaun şi-l răsturnă. Înjură, îl ridică, îl puse lângă patul lui Piotr şi se aşeză pe el. Piotr se întoarse cu faţa la perete. Taică-său scăpără un chibrit. În luminiţa lui gălbuie se ivi un crâmpei de perete. În aer se răspândi izul tare al mahorcei.

Grigori şedea tăcut. Fuma şi-şi privea fiul prin întuneric. Piotr îi simţea privirea grea apăsându-i capul,

făcându-l să i se cufunde în perne. Taică-său spuse încet, tânguitor, de parcă s-ar fi rugat:

— Ei, Veselovii… mi-au sfărâmat viaţa… da… Piotr se mişcă uşor, neînţelegându-l pe deplin. Iar acum, mi-au luat şi slujba…

Glasul lui Grigori tremură, se frânse. Nici aşa ceva nu era de înţeles. Dar Piotr n-avea chef să pună niciun fel de întrebări. Taică-său tăcu o vreme. În odaie domnea o linişte atât de adâncă, încât Piotr auzea cum păcănea în ţigara tatălui său tutunul tocat mare.

— Mi-eşti drag, parşivule…

La auzul acestor cuvinte, Piotr se mişcă din nou fără să vrea. Taică-său zâmbi:

— Ştiu, nu mă crezi. Mai ales după ceea ce s-a petrecut azi. Totuşi, mi-eşti drag. Aşa-s eu. Dar… Grigori tăcu o clipă, apoi sfârşi tot atât de încet: Dar dacă nu te laşi de ea… atunci… Ai înţeles? Şi, abia după ce se culcă în patul lui, încheie cu glasul obişnuit, dintotdeauna, clocotitor de ciudă, de mânie: Dacă o mai prind o dată, ca azi, lângă magazie, o spintec cu furca…

Piotr nu-şi dădea seama dacă în noaptea aceea dormise, sau nu. Părea că atunci când răsunaseră ultimele cuvinte ale tatălui său în odaie pătrunsese lumina zilei.

După vânturile aspre, veniseră zile liniştite, geroase. În fiecare dimineaţă, întreaga fire se înveşmânta într-o mantie de chiciură, trandafirie în razele soarelui.

Într-o asemenea dimineaţă, Grigori se ivi, în sfârşit, la sediul conducerii colhozului. Rakitin nu era în birou. Colhoznicii veniţi cu felurite treburi îl întâmpinară tăcuţi. Tumanov deschise uşa, întrebând de preşedinte.

— E la grajd, răspunse socotitorul. A fătat o iapă de prăsilă, iar mânzul a murit. Cică nici iapa nu e bine. Aşa că Rakitin a fugit s-o vadă. A zis că se-ntoarce numaidecât.

Tumanov întoarse capul, îl văzu pe Grigori şi-i dădu ziua bună.

— Păi, am venit să văd cum vă gospodăriţi, spuse Grigori zâmbind, deşi nimeni nu-l întrebase ce căuta acolo.

— Ne gospodărim binişor.

— Ei, ei, zilele-muncă o să vorbească.

— De bună seamă, o să vorbească, pentru cine le are, i-o reteză Tumanov.

Uşa se deschise şi intră Rakitin, – posomorât, întunecat. Pufăind de zor din ţigară, Borodin se aşează lângă masa socotitorului, ascultând glasurile celor din biroul preşedintelui. Colhoznicii intrau şi ieşeau pe uşa larg deschisă, glumeau, râdeau. Borodin se gândi că, atunci când era el preşedinte, nimeni nu râdea în birou, deşi oamenii se înghesuiau acolo toată ziua. Acum biroul se golea la iuţeală de oameni.

— Borodin! auzi deodată Grigori vocea lui Rakitin.

După o clipă, dădu glas:

— Ce e?

— Pofteşte încoace. Grigori se ridică în silă de pe

scaun. Ei, ai venit ca să fii repartizat la muncă? întrebă preşedintele.

— Am venit, şi atât. Să văd ce şi cum.

— Aşa. Ei, vrei să te socot colhoznic, au ba?

— Treaba ta, răspunse Grigori, zvâcnind din mustaţă.

Rakitin spuse liniştit:

— Bagă de seamă: dacă nu munceşti, te dăm afară din colhoz.

— Nu mă speria, că n-o să-ţi ajungă mâinile până la mine. Mai e mult până la sfârşitul anului, am când să-mi fac norma minimală...

— Nu te sperii, îţi atrag atenţia atâta tot, răspunse Rakitin, ciocănind cu degetele în masă. Conducerea a stabilit o normă minimală lunară de zile-muncă, în locul celei anuale. Pentru bărbaţi, norma este de douăzeci şi cinci de zile. Nu le-ai făcut timp de o lună, două, trei, punem cazul în discuţia consiliului, apoi, a adunării generale, şi... lasă liber pământul colhozului.

— Aşa-a! făcu Borodin cu voce surdă, tărăgănată.

— Deci alege. Acu', avem o rânduială strictă.

— A trecut vremea când alegeam eu. Acum voi sunteţi stăpânirea.

Rakitin se strâmbă uşor.

— Responsabilul crescătoriei de cai e un neghiob. A dat voie să se înhame iepe de prăsilă, chiar în ajun de a făta. Azi, una a fătat un mânz mort. Ai auzit, nu? Deci, dacă... Ia în primire crescătoria de cai.

Grigori se aşteptase la ceva mai rău. Totuşi nu-şi putu stăpâni zâmbetul. Ascunzându-l între mustăţile răvăşite ca un smoc de câlţi vechi, rosti pe un ton rezervat:

— Ei, după ce ai pierdut toată puterea, eşti bun şi de grajd.

— Degeaba te oţărăşti, Borodin. Îţi încredinţăm o

muncă însemnată şi de răspundere. Dar dacă nu vrei, nu stăruim.

— Fie, o să muncesc şi la grajd. De râs n-am să mă fac, se grăbi să răspundă Borodin, dându-şi seama că Rakitin avea dreptate.

Când se duse la crescătorie, îi veni să scoată un strigăt de uimire. În locul celor optzeci de cai, câţi fuseseră mai înainte, în grajd se aflau acum doar vreo cincisprezece, şi pe deasupra mai multe iepe de prăsilă la secţia de fătare.

— Dar ceilalţi cai… unde sunt? îl întrebă Grigori pe bătrânul grăjdar Avdei Kalughin.

— Păi, au fost vânduţi, Grigori Petrovici, lămuri Avdei, pus pe taifas. Atunci când matale… pe scurt, îndată după adunarea generală s-a înfiinţat aici Tihon Semionovici şi a început să cerceteze cal cu cal, de parcă nu i-ar mai fi văzut niciodată. Iar la trei zile după asta, a venit hotărârea consiliului: să se vândă toţi caii, afară de iepşoarele şi de jugănaşii ăştia…

— Aşa-a… făcu Grigori.

— Iac-aşa, încuviinţă grăjdarul, dând din cap. Bine a judecat Rakitin, gospodăreşte, spre folosul nostru, ca să zic aşa. La ce ne trebuie atâta sumedenie de cai? Nu arăm, nu secerăm cu ei. Acu’, facem toate muncile cu tractoarele şi cu camioanele. Iar când e nevoie, la treburi mai mărunte, ne ajunge şi duzina asta de căluţi. Că, ştii, peste iarnă caii mâncau cel puţin jumătate din nutreţ, iar văcuţele slăbeau, şi mulsul scădea. De bună seamă, eram obişnuiţi cu caii; totuşi, bine a făcut Rakitin – spre folosul nostru. D-aia au şi sprijinit colhoznicii măsura asta. Acum cărăm cu tractoarele şi fân pentru crescătorii, iar camioanele…

Gura bătrânului turuia necontenit, părând că nu se va mai opri.

— Ia taci o clipă, îl rugă Grigori, strâmbându-se. Mă-ntreb: cum nu-ţi oboseşte limba? Am venit să mă lămuresc, căci Rakitin nu m-a numit şef, ci grăjdar.

— Cum grăjdar? Grăjdar? strigă Avdei. Atunci, vasăzică, cu mine cum rămâne? Dacă sunt scos din slujbă, apoi trebuie să fie pentru o pricină. Dar care-i pricina asta? Doar nu muncesc de dragul banilor, ci pentru folosul tuturor şi, unde mai pui, cu toată vârsta mea. Iar feciorii câştigă atâtea zile-muncă, de ajunge la toate cele opt guri. Aşa, să ştii că mă duc la preşedinte şi-l iau de gât: dacă-i aşa, să-mi spui şi mie pentru care pricină...

— Află, moşule c-o să fie mai veselă munca în doi, căută să-l îmbărbăteze Borodin. Dar grăjdarul nu-l mai asculta. Dând din mâini, o luă la fugă spre biroul colhozului.

...După o vreme oarecare, lui Grigori îi păru chiar bine că fusese numit într-un loc atât de liniştit. Venea la grajd dimineaţa, ceva mai devreme, cerceta dacă stănoagele fuseseră bine curăţate şi aştepta dispoziţii. Rakitin introdusese o regulă nouă: să se justifice prin acte orice întrebuinţare a cailor. Avea nevoie vreun colhoznic să se ducă undeva – i se dădea la birou o aprobarte în scris cu care se ducea la Borodin. Acesta lua hârtiuţa, o băga în buzunar şi dispunea să se înhame cutare ori cutare cal. Nu-l supăra nimeni, şi nici el nu se vâra în sufletul, nimănui. Se putea trăi şi aşa!

Văzându-i pe colhoznici executând fără împotrivire dispoziţiile lui Rakitin, îl pizmuia din nou pe acesta: „Las' că n-o să împărăţească nici el cât lumea şi pământul! Vine şi sorocul lui! Ce-o să-l mai dăm atunci de-a berbeleacu', abia o să mai mişte din copite!"

În adâncul sufletului, îşi dădea seama însă: nu mai putea să dea peste cap pe nimeni; visa doar,

copilăreşte, lucruri cu neputinţă de adus la îndeplinire.

3

După ce termină reparaţia la S.M.T., Piotr rămase mai multe săptămâni acasă, odihnindu-se. Acum se întâlnea cu Polenka aproape în fiecare zi. Totul părea între ei ca şi mai înainte. Nici el, nici ea nu-şi aminteau de seara aceea învolburată de viscol.

Grigori îl privea cu luare-aminte pe fiu-său şi se întuneca tot mai mult. Într-o zi îi spuse:

— Doar ţi-am zis în seara aceea cu vorbă bună…

Piotr se aştepta la această explicaţie. Cu toată liniştea lui aparentă, nervii îi erau tot timpul încordaţi la limită. Şi iată că acum parcă îl atinsese cineva cu un cuţit tăios.

— Mai bine zis, cu răutate, cu răutate! strigă el, zvârlind cât colo cojocelul pe care voia să şi-l pună pe umeri. Ca scos din minţi, apucă un lemn de lângă cuptor şi făcu un pas spre taică-său. Acesta sări de pe scaun, ca împins de un arc. Piotr îi zvârli însă lemnul la picioare.

— Ia-l, dă în mine, omoară-mă! Dar o dată şi bine! Nu pot să-ţi fac pe plac, nu pot să mi-o scot din inimă…

Şi se prăbuşi pe pat, cu faţa în jos.

— Ştiu, rosti taică-său, după o clipă de tăcere. Nu-i chiar atât de uşor să scoţi numaidecât pe cineva din inimă. Şi eu am fost tânăr. Şi mă prăpădeam, ca şi tine, de dorul uneia. Dar lucrurile nu mergeau bine. Şi atunci… un om care a trecut prin multe m-a sfătuit, mi-

a spus că cel mai bun mijloc în asemenea împrejurări este să mă duc la ea mai întâi o dată la două zile, apoi, o dată la trei, la patru. Iar pe urmă, din ce în ce mai rar. Şi mi-a fost de folos, am început s-o uit. Şi acu' îi mulţumesc omului ăla. Dar fata, bagă de seamă, nu semăna cu a ta, era mai plinuţă, mai nurlie...

Piotr se mişcă brusc, voi să spună ceva, dar rămase culcat, tăcut, cu faţa în jos.

...Picăturile de apă străpung şi piatra, dacă bat tot timpul în acelaşi loc.

A doua zi, întâlnindu-se cu Piotr, Polenka îl întrebă îngrijorată

— Iar ţi s-a-ntâmplat ceva? Te-am aşteptat ieri...

— De ce „iar"? S-a mai întâmplat vreodată ceva? o întrerupse Piotr.

— Ei, în seara aceea, cu viscolul... Doar şi atunci... s-a întâmplat ceva. Şi tu tot nu mi-ai spus nimic.

Piotr nu putea s-o privească în ochii senini, luminoşi, şi întoarse capul.

— Nu s-a-ntâmplat nimic. N-am putut să vin, şi basta.

În seara aceea, se despărţiră mai devreme ca de obicei. În pieptul lui Piotr ardea ceva, ca un cărbune aprins. Dacă Polenka l-ar fi strigat, s-ar fi întors, ar fi strâns-o în braţe, ar fi sărutat-o nebuneşte. Dar ea nu-l striga. Doar privea tristă după el, fără să poată pricepe de ce se purta aşa. Undeva, pe uliţă, o armonică cânta subţirel; glasuri zglobii de flăcăi şi fete se înălţau în văzduhul îngheţat. Polenka nu voia să fie văzută, şi o luă la fugă spre casă. Fugea şi-i era frică să nu izbucnească în plâns.

Se întâlniră şi altă dată, dar nimic nu mai era ca înainte, deşi vorbele pe care le schimbau erau parcă aceleaşi. Acum Piotr o conducea acasă, apoi îşi lua la iuţeală rămas bun şi pleca grăbit.

— Mi se pare că ţi-e frică de cineva, spuse odată Polenka cu amărăciune. De fiecare dată nici n-am ajuns acasă, şi tu cauţi să pleci înapoi, cât mai repede. Niciodată nu treci pe la noi. Poate… Poate că sunt într-adevăr o povară pentru tine? N-ai decât să spui…

Polenka îşi freca obrajii cu mănuşa albă, ocolindu-i privirile. Piotr îi şopti:

— De ce vorbeşti aşa, Polenka? Mă sfiesc… să trec pe la voi… mă sfiesc de maică-ta. Dar am să trec. Trec chiar mâine seară, ca să nu creadă ceva urât despre mine. Am să-i spun totul.

Atunci Polenka se întoarse spre el:

— Ei, du-te acasă mai repede că ai îngheţat. După ce el o sărută, adăugă în şoaptă: Mamei nu trebuie să-i spui nimic. Ea ştie totul…

Într-adevăr, în urma acestei explicaţii, Piotr începu să vină când şi când pe la Polenka.

Primăvara nu era departe. Soarele se înălţa în slăvi tot mai cald.

Piotr se gândea zi şi noapte la Polenka. Ciudat lucru! Gândul lui era în fiece clipă la ea, dar adevărul era că se întâlneau tot mai rar.

În preajma celor din urmă ninsori mari, care, de obicei, se dezlănţuiau spre şfârşitul lui martie, Razinkin hotărî să se facă cu plugul de zăpadă pârtii adânci peste ogoarele colhozului din Lokti. Piotr muncea sârguincios, până cădea de oboseală. Când se întorcea de pe câmp, alerga la Polenka. Cele mai deseori, însă, taică-său îi găsea ceva de lucru în gospodărie: „Mai ai vreme să petreci. Uite, se năruie acoperişul de atâta zăpadă; suie-te şi dă-o jos…”

Sau spunea cu ciudă:

„S-a strâns atâta balegă la vacă-n grajd, că nu-i chip să mai intri. Numai eu trebuie să le fac toate, cu

mâinile mele!…”

Piotr se urca pe acoperiş şi dădea jos zăpada, ori trudea până noaptea târziu, aruncând afară balega din grajd. Ar mai fi putut să dea fuga la Polenka, dar taică-său îi supraveghea fiece mişcare: „Nu-i nimic, nu-i nimic. Doar n-a băgat ăl de sus zilele-n sac. Ia culcă-te, că mâine trebuie să te scoli cu noaptea în cap, să pleci la muncă”. Piotr îşi muşca buzele şi se ducea să se culce.

Urmă consfătuirea la care tractoriştii îşi luară angajamente în muncă. O săptămână, Piotr nu mai dădu pe acasă. Apoi veniră zilele pline de griji din ajunul arăturilor. Pe urmă, arăturile. Semănăturile…

— Iartă-mă, Polenka, spunea acum Piotr, cu prilejul întâlnirilor lor tot mai rare. M-a zăpăcit de tot munca asta. Uite, cum isprăvim cu semănăturile, o să am ceva mai mult timp liber. Şi în fiecare seară, zi de zi, am să fiu cu tine. Doar şi acu’… la arături, sunt cu tine: controlez motorul, şi parcă eşti lângă mine. Crede-mă…

— Da, acum te cred. Dar când nu eşti cu mine… Îşi lipi obrazul de pieptul lui. El îi mângâie umerii slăbuţi cu mâinile lui mari, pătate pentru totdeauna de ulei.

— Şi atunci, când nu sunt… Crede-mă… crede-mă…

— Nu pot, mărturisi Polenka, fără să ridice capul. Şi repetă printre lacrimi: Nu pot, Petenka…

Voia s-o întrebe: „De ce?”, dar n-o întrebă. I se părea că n-ar putea să-i asculte răspunsul.

Capitolul III

1

Încet, anevoie venea primăvara la Lokti. De mult se scurseseră apele tulburi, tot mai curat, mai străveziu era râuleţul care străbătea satul, dar vânturile reci tot băteau şi băteau de undeva de la nord, ca iarna. Pământul, însămânţat din belşug de cu toamnă îşi dormea încă somnul. Încet-încet, însă vânturile reci, umede, se potoleau.

Şi deodată începu să se cearnă peste sat o ploicică domoală, lină, călduţă, care rătăcise mult timp cine ştie pe unde. Uneori, ţinea o zi, alteori, două. Iar după ce înceta, se revărsa prin sat izul iute, ameţitor, al frunzelor putrezite, al mugurilor ce se deschideau, al pământului reavăn, cald. Atunci toţi localnicii ştiau că n-o să mai dea îngheţul.

În timpul acesta, pământul începea să freamăte

încetişor, nezărit de ochiul omului. Se mişcau firişoarele de nisip, frunzele putrede, tulpiniţele ierburilor veştede. Mlădiţe subţirele, firave, răsăreau de sub ele, se întindeau spre lumină. Erau atât de plăpânde, de neputincioase, încât nici nu-ţi venea să crezi că au putut să urnească din loc frunzele ruginii, grele, din pădure, ori bulgăraşii de pământ de pe ogor, tari ca piatra, pe care nici vânturile tari ale toamnei nu fuseseră în stare să-i clintească din loc, nici ploile reci, fără de sfârşit, să-i înmoaie. Dar iată că o mlădiţă împinsese, încetişor, de jos, un bulgăraş, apoi, încă una şi încă una. Atunci el, fără să vrea, trebuise să se dea bătut, ferind într-o parte.

O mare putere era ascunsă în aceste tulpiniţe firave, care răzbiseră din pământ. Uneori vântul spulbera peste ele valuri de nisip adus de pe malul Alakulului, ori erau strivite fără îndurare de grindina ce se revărsa dintr-un nor alburiu. Alteori, un om neatent călca peste ele, îngropându-le înapoi, în pământ. O zi, două după aceea, firişoarele subţirele, plăpânde, se îndreptau sfioase, se ridicau cu fereală, părând că se uită de jur împrejur: nu cumva le mai păştea vreo primejdie? După ce se linişteau, începeau să se îndrepte repede, să înverzească, înălţându-şi spre soare, una după alta, frunzuliţele fragede, mirositoare.

Dar duşmanul pândea acolo, alături, ascuns în pământ. Plin de viclenie, îşi aştepta clipa prielnică. Şi după ce mlădiţele se înfiripau, se întăreau, îşi scotea şi el, cu băgare de seamă, din pământ tulpiniţele firave.

Câteva zile convieţuiau paşnic. Părea că duşmanul nu băga de seamă mlădiţa verde. Apoi începea să se întindă spre tânăra tulpiniţă, se înfăşură o dată, de două ori, de trei ori în jurul ei, îşi înfigea în ea tentaculele fără de număr, iar după aceea, îşi rupea

legătura cu pământul. De acum înainte, tânăra plantă îl hrănea cu seva ei. În schimb, ea se ofilea, se îngălbenea.

Duşmanul acesta era o buruiană. Cei din Lokti îi ziceau torţel.

Colhoznicii coseau tarlalele cele mai năpădite de torţel înainte de a i se coace seminţele. Alt mijloc de a curăţa lanurile de această buruiană nu cunoşteau.

În grădiniţele de pe lângă case, pomişorii aveau mult de suferit din partea ei. Încolăciţi zdravăn de tulpinile ei aspre, de un gălbui murdar, tari ca sârmele, îşi scoteau anevoie frunzuliţele mărunte, ofilite, şi aproape nu creşteau. Dacă gospodarul curăţa la timp pomişorul de aceste sârme, care-l prinseseră în mrejele lor, într-o săptămână el înverzea, frunzuliţele lui se umpleau din belşug de sevă, lucind, sclipind în soarele cald de iunie, foşnind, fremătând lin de bucurie sub razele lui.

*

Colhoznicii din Lokti nici nu isprăviseră pe deplin semănăturile, că soarele şi începu să-şi reverse dogoarea, hotărât parcă să facă scrum semănăturile, să pârjolească viguroşii pini până la trunchiuri, să sece Alakulul până la fund.

Un aer fierbinte, lipicios, plutea toată ziua deasupra satului, neavând timp să se răcorească în noaptea scurtă.

De mult, poate din seara aceea de pomină, zbuciumată, învâltorată de viscol, începuse Polenka să se gândească că nu fără pricină fusese îngrijorarea maică-si, care o sfătuise să nu se pripească. Dar ea nu se pripea, totul se petrecea oarecum de la sine. Iar acum umbla pe malul lacului şi-l aştepta pe el, blestematul... Ar fi plecat, dar n-avea putere. Poate,

totuşi, va veni.

— Lucrurile nu merg între noi aşa cum ar trebui, îi spuse ea odată cu deznădejde.

— Cum nu merg?

— N-am spus nimic până la capăt. Parcă ne-am înşela pe noi înşine. Nu mai poate merge aşa, nu mai poate…

— Isprăveşte odată cu bocetele! strigă Piotr cu ciudă. Crezi că mie mi-e uşor? Crezi că eu nu mă frământ?

Polenka începu să plângă. Piotr se dezmetici. Vrând s-o liniştească, îi atinse umărul, stingherit.

— Nu mă atinge, nu mă atinge! strigă ea şi o luă la fugă.

Lumina scădea…

După o zi întreagă de trudă, soarele se pregătea să treacă la odihna meritată, undeva departe, dincolo de zare. Pierise din vedere, luminând încă slab, obosit, numai pentru el. Dar şi această lumină ce se ridica de pe pământ înviora încă un crâmpei de cer cu o culoare gălbuie, străvezie.

Un noruleţ, care nu văzuse încă niciodată unde şi cum se pregătea soarele să-şi petreacă noaptea, pluti grăbit până la marginea luminată a cerului şi se uită curios în jos, spre pământ. Părea că noruleţul abia mai putea să răsufle, trandafiriu, ca obrajii unui copil după o fugă zdravănă.

Polenka ajunse în goană acasă, dar nu intră în odaie. Se aşeză lângă zid pe o stivă de buşteni înnegriţi, îşi sprijini bărbia în pumn şi privi crâmpeiul de cer luminos, nouraşul care se ivea cu băgare de seamă din întuneric.

Acolo, pe pământ, în locul unde scăpătase soarele, era pesemne ceva foarte interesant de văzut. Nouraşul care semăna într-adevăr cu faţa unui om, uitând de

orice teamă, de orice prudenţă, ajunse în mijlocul crâmpeiului de cer luminat şi, ca să vadă mai bine, coborî aproape pe pământ.

Polenka nu-l vedea însă. Plângea domol, fără tulburare, fără să-şi dea măcar seama de aceasta.

Neînţelegerea între ei ţinu două săptămâni şi mai bine…

Zilele pline de dogoare se stingeau, lăsând în urmă un iz fierbinte de praf. În cursul zilei, soarele parcă pârjolea şi cerul, care spre seară se făcea cenuşiu-plumburiu, apoi se întuneca repede. Pe boltă, se aprindeau stele neobişnuit de mari, totuşi oarecum înceţoşate, parcă ar fi ajuns la capătul puterii lor.

În ultima vreme, Piotr venea în fiecare seară acasă. Umbla o vreme tăcut, fără rost, prin odăi, apoi îşi arunca haina pe un umăr, ieşind în uliţă. Nu se hotăra însă să se ducă la Polenka, nici el nu ştia de ce. O jumătate de ceas mai târziu, se întorcea acasă, posomorât, tot atât de tăcut, şi-şi atârna haina în dulap.

Într-o bună zi, îşi dădu seama că taică-său nu-i mai dădea nicio atenţie. Iar i se întâmplase ceva. Începuse din nou, ca iarna trecută, să se închidă zile întregi în odaia lui.

Întorcându-se de la lucru într-o seară târzie, Piotr se îndreptă spre odaia în care erau paturile lor, al tatălui şi al său. Uşa era însă încuiată; Piotr bătu în ea.

— Ia cară-te la dracu! strigă dinăuntru taică-său, plin de ciudă.

Piotr zâmbi.

— Mamă, aşterne-mi de dormit undeva pe jos. Mă-ntorc numaidecât, spuse el, ieşind repede pe uşă. În ogradă se opri, aşteptând cu răsuflarea tăiată ca taică-său să strige după el. Nimic nu tulbură însă liniştea

nopţii. Piotr trase în piept adânc, cu nesaţ, aerul proaspăt, râzând uşurat, fără zgomot. Voi să dea fuga la Polenka, chiar ieşi pe poartă. Se răzgândi însă: „Dar de ce atâta grabă, acum noaptea? Mai bine mă duc mâine, pe lumină.”

Într-adevăr, a doua zi pe amurgite se duse la Polenka – ceea ce până atunci nu se mai întâmplase. Palidă, slăbită, Polenka îl primi calmă, deşi zâmbetul lui domol, duios, făcu să i se strângă inima, ca în cele dântâi zile ale iubirii lor.

— Hai pe malul lacului, îi propuse Piotr. Înţelegi, trebuie să-ţi spun… Doar ştiu că tu… În sfârşit, hai să mergem…

Umblară îndelung, tăcuţi, pe prundişul mărunt de lângă apă.

— Petea, aveai de gând să-mi spui ceva, îi aminti Polenka.

— Da, aveam. Dar ceva mai târziu. Uite ce frumos e…

Se aşezară pe o stâncă. Se înserа. Nu departe de ei, rândunelele săgetau spre apă, parcă lunecând pe luciul ei sticlos, apoi îşi luau fulgerător zborul în sus, printre roiurile dese de ţânţari de deasupra apei. În drum, Polenka rupsese o ramură de mesteacăn şi acum o vântura, ferindu-se de ei. Rosti, poate fiindcă Piotr tăcea:

— Soarele a apus în pădure şi dogoarea lui a gonit de acolo toţi ţânţarii…

— Ce? întrebă Piotr, trezit din îngândurare. I-a gonit? Polenka îl privi cu tristeţe. Ei, Polenka, mă gândesc şi mă tot gândesc… Se opri, tăcu o clipă, apoi urmă: Ziceai că nu ne-am spus totul unul altuia – parcă ne-am înşela pe noi înşine. Nu, nu ne înşelăm. De spus însă nu ne-am spus totul până la capăt, nu. Am un

tată, ştii…

Câteva clipe nu se auzi decât plescăitul molcom al apei, undeva, aproape de picioarele lor.

— Ştiu, răspunse, în sfârşit, Polenka oftând.

— De mult, de mult vream să-ţi spun… Tu şedeai pe pajişte, în dosul hambarelor, cu nişte fetişcane. Iar băieţii se jucau cu mingea. Desigur că nu mai ţii minte…

— Ba ţin minte, răspunse Polenka, aproape în şoaptă.

— Ei, asta-i, încheie Piotr. Şi rostul acestor din urmă cuvinte era limpede pentru amândoi.

Se întunecase de-a binelea. Treptat, ţânţarii pieriseră. Polenka aruncă crenguţa.

— Înţelege-mă, Polenka: el e totuşi tatăl meu, spuse Piotr rugător, după o lungă tăcere.

Ea nu răspunse nimic câteva clipe.

— Înţeleg, spuse în cele din urmă, apoi întrebă: Dar noi ce ne facem?

— Nu ştiu nici eu, mărturisi Piotr. Totuşi m-am gândit şi la asta, m-am gândit mult, Polenka. Poate c-ar trebui să ne căsătorim, şi cu asta basta. Cum vine iarna! Ce zici?

Îndată ce rosti aceste cuvinte, tâmplele începură să-i zvâcnească: „Dar tata? Dar tata?”

Polenka tăcea. Apoi i se auzi vocea stinsă, ca un ecou: „Bine, Petea”. El nu-i vedea ochii în întuneric, dar simţea că-l priveşte.

— Dar tu… vrei?

— Fireşte.

— Tu… vrei? întrebă el din nou, fără noimă. Dar tata? …

— Eu vreau, Petea…

În glasul Polenkăi era o nuanţă de tristeţe. Dar Piotr

nu-şi dădu seama de lucrul acesta. O undă de bucurie i se revărsă în suflet, îl copleşi cu totul. După ce trecu, se simţi uşurat, de parcă i-ar fi luat toate gândurile, toate şovăielile, toată nehotărârea. Deodată, Polenka puse capul pe umărul lui şi începu să plângă. Piotr o mângâie pe spate, stingherit.

— Ştiu, la mijloc e tatăl tău… spuse Polenka suspinând. Hotărăşte tu însuţi. Eu vreau. Nu pot spune altceva… fiindcă… te iubesc…

Se despărţiră, fiecare frământat de simţămintele lui. Piotr se gândea uşurat că ieşirea din încurcătură venise de la sine. Se vor căsători, oricare ar fi părerea tatălui său. La urma urmei, ce-l privea? O să strige, o să se tragă de mustăţi şi, până la urmă, o să se împace cu noua stare de lucruri. Atunci au să înceapă cu totul altfel de viaţă. Gândea însă astfel sub înrâurirea vorbelor pe care le schimbaseră cu câteva clipe mai înainte. Acum totul i se părea mai simplu, mai liniştit ca oricând.

Polenka îşi dădea însă seama nelămurit că încurcătura avea să fie şi mai mare. Nu putea să spună cum şi ce fel. Ştia, însă, că aşa stăteau lucrurile. Ştia de asemenea că va merge înainte, fără a lua seama la greutăţi, la încurcături. Acum, nu mai putea să dea înapoi nici măcar cu un pas.

2

Piotr se întoarse acasă tulburat, bucuros. „Îi spun totul tatei, gândea el în drum. O să sară în sus, poate c-o să arunce iar cu un lemn în mine… Ei şi? Naiba să-l ia: e pentru ultima oară. Iar pe urmă, pe urmă…”

Acest „pe urmă” i se părea ca un fel de hotar, dincolo de care era numai lumină: te duci unde vrei, faci ce vrei, eşti stăpân pe tine…

— Unde-i tata? o întrebă el pe maică-sa, îndată ce trecu pragul. Anisia îşi duse mâinile la inimă, care-i bătea năvalnic.

— Vai, ce m-ai speriat, Doamne! Unde vrei să fie? E dincolo… Arătă uşor din cap peste umăr, spre odaie. Dar ce ai…

Nu-şi sfârşi vorba. Uşa se deschise larg. Taică-său zvâcni din sprânceana zburlită şi aruncă din mers cu glas răguşit: „Mă duc la lucru. La grajduri…” şi plecă.

De mult îşi scuturaseră puful plopii de pe uliţa mare a satului. De mult îşi pierduseră petalele veselele

talgere ale florii soarelui din grădinile de zarzavat. Lujerele li se îndoiseră, se încovoiaseră la pământ, ca nişte moşnegi apăsaţi de povara trupului – atâta numai că talgerele florii soarelui se înnegriseră, în loc să încărunţească. Holdele unduiau aurii, spicele lor tari ca sticla fremătau tot mai răsunător. Colhoznicii începuseră secerişul. Piotr nu apuca deloc să stea de vorbă cu taică-său. Acum, acesta parcă îl ocolea. De mai multe ori, încercase să aducă vorba despre ce îl durea, dar taică-său dădea din mână a lehamite:

— Ia, slăbeşte-mă. Numai de asta nu-mi arde acu'…

— Dar trebuie să lămurim lucrurile! strigă odată Piotr. Şedea pe pat, cu picioarele goale lăsate pe podea. Afară, zorile trandafirii abia mijeau.

Grigori mustăci mirat: glasul fiului său sunase cu o tărie neobişnuită. Se scărpină cu toată palma pe obrazul năpădit de peri deşi, aşteptă până ce Anisia ieşi afară, după lemne, şi abia atunci răspunse:

— Vorbeşte.

Anisia lăsase uşa deschisă. Aerul proaspăt al dimineţii năvăli în odaie, răcorind picioarele goale ale lui Piotr. Fără să se ridice de pe pat, acesta spuse scurt, încet, ca pentru a câştiga timp:

— Ptiu!… Ce răcoare e dimineaţa… Taică-său îl privea întrebător din adumbrirea odăii. Tată, vreau… să mă însor la toamnă… sau la iarnă, după cea dântâi zăpadă. Spunând aceste cuvinte, Piotr începu să-şi pună cizmele.

— Asta e! Glasul tatălui său îl şfichiui ca un bici. Chelului tichie de mărgăritar îi trebuie! Auzit-ai de zicătoarea asta? Piotr nu răspunse. De mult ţi-ai ales ursita, ori abia ieri, la joc? îl întrebă taică-său din nou.

— De mult.

— E de pe aici, ori… o fi vreo învăţătoare? Acu', a

ieşit o modă nouă: să te însori cu învăţătoare…

Bătrânul nici nu se străduia să-şi ascundă bătaia de joc, să bage în seamă vorbele fiului său – parcă nici nu le-ar fi auzit.

— E Polenka Veselova. Doar ştii.

Grigori se apropie încet de el şi-i puse pe umăr mâna grea, păroasă. Piotr se ridică încet de pe pat. Privirile lor se întâlniră. Piotr nu vedea însă ochii tatălui său, ci zbârciturile frânte, negre, din jurul lor. Zbârciturile tresăriră uşor, se mişcară. Atunci Piotr, care mai nutrea o nădejde nelămurită, înţelese deodată că nu se putea aştepta la nimic bun.

— Ştiu, sigur… Şi dacă-ţi spun ce ursită ţi-ai ales, atunci…

Piotr mai curând ghici decât auzi ce voia să spună taică-său. Sări în sus şi aproape că strigă:

— E treaba mea, tată, ce ursită mi-am ales! Şi nu mă speria, că nu-s copil!

Câteva clipe, Grigori îl privi în ochi, apoi se făcu parcă mai scund. Lăsându-se fără o vorbă pe scaun, cu un umăr spre fiu-său, îşi sprijini obrazul în palmă, privind îndelung pe fereastră. Anisia intră şi puse lemnele lângă cuptor, fără zgomot, apoi aţâţă focul, uitându-se neliniştită când la Grigori, când la Piotr:

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea, pierzându-şi răbdarea, Staţi muţi amândoi, ca Alakulul în preajma furtunii.

Lemnele de mesteacăn din vatră se aprindeau, trosnind, şi lui Piotr i se părea că ele spuneau mereu batjocoritor: asta e, asta e, asta e…

— Întreabă-l pe logodnic, mormăi Grigori.

Anisia se uită la Piotr, neînţelegând despre ce era vorba. În cele din urmă, pricepu, scoase un ţipăt şi se rezemă de perete. Piotr nu putea să-şi dea seama ce

fusese mai mult în acel ţipăt: spaimă, ori bucurie?

— Petenka, puiule… E adevărat? întrebă ea cu sfială, după o clipă.

— E adevărat, mamă.

— O, Doamne! Când mă gândesc…

Fără voia ei, lacrimile n-o lăsară să-şi sfirşească vorba. Poate că nici nu mai avea ce spune.

— Uite ce e, drăguţo… prea devreme te bucuri. Ia ieşi puţin afară, să stăm noi de vorbă aici, bărbăteşte, rosti Grigori posomorât.

Anisia păşi supusă spre uşă, ştergându-şi din mers ochii cu colţişorul basmalei.

De când începuse să înţeleagă lumea înconjurătoare, Piotr o văzuse pe maică-sa supunându-se întotdeauna, fără să cârtească, în faţa tatălui său. Păşea cu luareaminte ca nu cumva să scârţâie duşumelele, tresărind la fiece pas. Piotr simţi pentru maică-sa un val de milă – necunoscut încă, de neînţeles nici pentru el însuşi. O apucă de mână:

— Stai, mamă! N-avem niciun fel de taine…

— Ce spui, ce spui, Petenka! Nu! Vorbeşte cu tata. El e stăpân aici, şopti maică-sa speriată, uitându-se cu teamă spre Grigori. Piotr îi prinse privirea şi simţi parcă un fier roşu în inimă.

— Aşa? rosti el încet, lăsând mâna maică-si. El e stăpân, zici? Stăpân? Tată, ce ai făcut din mama? întrebă el şi mai încet.

Taică-său rânji.

— Ia te uită, ai crescut… Ţi-au dat colţii…

Se ridică, se apropie de perete şi-şi luă şapca din cui:

— La urma urmei, poţi să te însori şi cu muma pădurii. Dar ţine minte: după asta să nu-mi mai calci pragul casei.

Ieşi, trântind uşa năprasnic.

3

Asfinţitul firav, ofilit, se stingea repede spre sfârşitul verii. Dinspre lac sufla o adiere rece. Borodin şedea rezemat de peretele grajdului şi fuma, fuma. Nu i-ai fi dat nici patruzeci şi cinci de ani, deşi trecuse de cincizeci. Şedea, se îneca cu fumul de mahorcă şi, fără să-şi dea seama, îşi freca pieptul care începuse să-i slăbească. Clipe de altădată se perindau stăruitor prin mintea lui...

Îşi aminti de ziua când îşi înmormântase tatăl şi se întorsese în casa pustie, răsunând a gol. Bătrâna bucătăreasă ieşea din odaie cu bocceaua în mâini,

molfăind din buze – pesemne că spunea ceva. Apoi Grigori umbla prin sat, cu mâinile în buzunare, ascultând ce vorbeau oamenii despre comună, zicându-şi în gând: „Mi-au pus viaţa sub obroc, secăturile…” Aniska… Grigori îi auzea ţipătul înfricoşător, ca de sălbăticiune. Petka, fiul lui, dădea din picioruşele trandafirii. Războiul… Rakitin striga mânios: „Vai de tine, lepră împuţită!” O arsură îi străpungea umărul. După război umbla prin sat gândind: „Sunt preşedinte, sunt stăpân, chiar dacă-i avutul altora.” Din nou Rakitin: „Te scoatem noi din funcţie. Din funcţia de om te-ai scos singur…” În sfârşit, munca la grajduri… Stând pe pat, Piotr îşi punea cizmele, spunând: „Lângă tine, Grigori, nu poate nici măcar să răsufle omul…”

Grigori tresări: cine spusese aceste vorbe – fiu-său, ori Rakitin?

— Mai sunt ceva porunci pentru azi? auzi el un glas, aproape de tot, şi tresări din nou.

Răspunse, fără să vrea, chiar gândurilor sale:

— Rakitin, a spus Rakitin nu demult…

— Cum? strigă Avdei. Să fac ce a spus preşedintele? Păi, am pus fân la cai pentru noapte, totu-i rânduit cum trebuie.

— Poţi să pleci, du-te, spuse Borodin, dezmeticindu-se.

Grăjdarul mai zăbovi însă pe lângă el, clătinând din cap:

— Chiar asta mi-am zis şi eu: la amiază, te-ai încălzit la soare şi ai aţipit. Iar odată ce ai aţipit… ei, se-ntâmplă… Da, se-ntâmplă. Uite, bunăoară baba mea ce de mai bazaconii îndrugă în somn! Dimineaţa, totdeauna îi trag câte o praftură: tu eşti nevasta legiuită a celui mai de soi grăjdar colhoznic!

„Da, da, asta-i”, gândea Borodin după ce Kalughin plecă în cele din urmă. Pe vremuri, avuseseră un argat. Chiar el, Grişka, îl tocmise la muncă. Şi acu’, după treizeci de ani, are un grăjdar sub ordinele lui. Parcă nu s-ar fi schimbat nimic…

„Da, am iar un grăjdar,” îşi spunea Grigori noaptea, în pat, rânjind de mânie. Era de ajuns să închidă ochii, ca să se pomenească zbătându-se între nişte ziduri de piatră. Sărea încolo, încoace, dar dădea mereu peste acele ziduri trainice. N-avea nicio ieşire. Sleit de puteri, se prăbuşea cu faţa în sus. Zărea o clipă cerul albăstrui, senin. Dar îndată ce dădea cu ochii însetaţi de albastrul lui, cerul începea numaidecât să se înnegureze, ajungând curând negru ca smoala, de nepătruns cu ochiul.

Ţipa înăbuşit şi se ridica în pat. Într-adevăr, în jurul lui era întuneric beznă. În odaia de alături dormeau nevasta şi fiul. Le auzea răsuflarea. „Da, Petka… nu vrea să mai doarmă în aceeaşi odaie cu mine.”

Îşi pizmuia nevasta şi fiul, pentru că puteau dormi liniştiţi noaptea. Ziua îi pizmuia pe toţi colhoznicii, pentru că puteau să stea de vorbă între ei, să râdă. Când zărea însă un om venindu-i în întâmpinare, o cotea numaidecât într-o hudiţă. I se părea că, dacă nu va face acest lucru, ori nu va trece pe cealaltă parte, o vor face ceilalţi. Neapărat! „La naiba! Nu mă urâţi voi pe mine, ci eu pe voi!” gândea cu înfrigurare Borodin.

Degeaba socotea el că Anisia dormea liniştită. Deşi nu-i punea niciun fel de întrebări, îşi dădea seama cum nu se poate mai bine de starea lui. Îşi trăgea pătura peste cap şi ofta încetişor, ca să n-o audă. Într-o dimineaţă, aşteptă ca Piotr să plece la lucru, apoi îi spuse:

— Iată că ţi-a sunat ceasul pedepsei. Pentru toată

viaţa ta... neagră, de lup... pentru suferinţele şi lacrimile mele... Pentru că l-ai frânt pe Petka...

— Mi-a sunat, zici? răcni Grigori, cât pe ce să-i zvârle strachina cu ciorbă fierbinte drept în obraz şi să-i spună: „Nu te bucura, putoare! Mai întâi o să-ţi iei tu pedeapsa de la mine...” Simţi însă cum ceva se fărâmă parcă în sufletul lui. Dădu din mână vlăguit şi, împingând strachina la o parte, rosti tânguitor: Da, mi-a sunat... mi-a sunat...

— Nu, abia acum vine, răspunse Anisia, îndărătnică, cutezătoare ca niciodată.

4

Toamna stăruia însorită, fără vânt. Colhoznicii se grăbeau să termine treierişul.

Rakitin, mirosind a praf, alb tot de pleavă, trecu într-o dimineaţă, devreme, pe la micul birou al fermei zootehnice. Evdokia, care la ultima adunare generală fusese aleasă în conducere şi numită responsabila fermei în locul lui Tihon, vorbea cu îngrijitorii.

— Ei, cred că pentru azi asta-i tot, încheie ea.

Colhoznicii se ridicară de pe scaune, ieşind grăbiţi, dar fără înghesuială, fără zgomot.

— Ce rânduială e la tine! spuse Rakitin, cu o nuanţă de pizmă de neînţeles. Nu se pierde nicio clipă. Bine ar fi să avem peste tot asemenea disciplină!

— Văd că ai şi fost la câmp, zise Evdokia, arătând din

cap spre haina lui prăfuită.

— M-am dus în zori la combină. Lucrează bine, fără întreruperi. Am hotărât să trec şi pe la tine. Doar ţi-am luat destui oameni la treieriş. Mă întrebam dacă n-ai nevoie de ceva.

Veselova se uită la el zâmbind.

— Da' de ce o iei aşa, pe departe? Ştiu eu pentru ce ai venit. Hai, zi-i pe şleau! Să ştii însă de pe acum: oameni nu mai am.

Rakitin îşi scoase şapca, îşi frecă cu un aer îngrijorat capul mare, pleşuv, şi se rugă sfios:

— Numai unul, Evdokia Spiridonovna.

— Nu pot. Uite, ziceai că nu s-a pierdut nicio clipă după consfătuirea de producţie. Nevoia te învaţă să economiseşti clipele. Doar aici fiecare om munceşte cât doi sau trei.

Rakitin tăcea, fiindcă tot ceea ce spunea Evdokia era adevărat. Preşedintele luase de la fermă pentru treieriş mai mulţi oameni decât era cu putinţă.

— Şi unde îţi mai trebuie un om? întrebă Veselova.

— La arie. Măcar o vreme. S-a îmbolnăvit responsabilul ariei, noaptea trecută a fost dus la spital.

— Păi, atunci cum o să fie vremelnic? Înseamnă că pentru toată toamna.

— Da, pentru toată toamna, recunoscu Rakitin.

— N-am niciun om potrivit pentru munca asta. Tăcură câteva clipe. Dar în altă parte n-ai căutat? întrebă Veselova.

— Am căutat, dar n-am găsit decât la grajd.

— Borodin? Evdokia tresări. Ce vorbeşti? Păi, se poate?

— Ce să zic? De bună seamă, nu poate fi numit în funcţia asta nici măcar vremelnic. Dar de unde vrei să găsesc altul? Tăcu câteva clipe, apoi oftă adânc: Ei, m-

am dus. O să mai caut, poate că oi găsi cumva.

Cu toate străduinţele sale, Rakitin nu putu totuşi să găsească un om potrivit pentru funcţia de responsabil la arie. Ori de unde l-ar fi luat, ar fi rămas un gol, cu neputinţă de completat. A doua zi, îl chemă pe Borodin la birou.

— Uite ce e, Grigori Petrovici… Aria e într-o situaţie grea. Responsabilul ei s-a îmbolnăvit şi… înţelegi: secerişul e în toi. Grânele sosesc necontenit de la combine şi trebuie să fii cu ochii în patru ca să nu se încingă în grămezi.

Grigori îl asculta posomorât, cu privirea în pământ.

— Asta-i tot? întrebă el.

— Azi ne-am sfătuit în consiliu şi am hotărât să te rugăm să ne dai o mână de ajutor. La crescătoria de cai o s-o scoată deocamdată la capăt şi Kalughin, singur. Pe scurt, hai la arie.

*

În aceeaşi seară, nedespărţita treime – Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov – se înfiinţă senină la Borodin, felicitându-l cu prilejul numirii sale în noua funcţiune.

— Puţin ne pasă nouă, Grigori Petrovici, în ce loc muncim! Numai să nu ne spetim, he-he! începu Butîlkin, chicotind subţirel. Iaca şi cazul meu. Am fost magaziner, am muncit după puterile mele, cinstit, da’ Rakitin m-a înlocuit, he-he… Nu mă prăpădesc eu însă nici la o muncă de rând…

— Ce vreţi de la mine? îi întrebă Grigori, cu ciudă.

— Da’ ce ai de te răsteşti la noi? se miră fostul magaziner, dând din mâini. Doar… am… lucrat împreună, ei, acu’ să îndurăm şi necazul tot împreună. Fiindcă matale… ai suferit, nu? Află că alţii nici nu vor să se uite la matale. Pe când noi, din toată inima… Noi nu cinstim omul pentru slujbă, ci aşa… pentru sufletul

lui de om.

Butîlkin îl atinsese pe Grigori acolo unde-l durea cel mai mult. Acesta rămase tăcut multă vreme. Pe urmă se lăsă greoi pe scaun:

— E-eh, ce să mai vorbim! Şi izbi cu pumnul în masă. Ia să bem ceva! Anisia!

Când Piotr se întoarse de la lucru, Tuşkov îi spuse, cu limba împleticită:

— Ai un tătic de aur, Piotr. Să bem în sănătatea lui!

Piotr nu-i răspunse nimic.

— Hai, cântă-ne ceva, tractoristule. Fă-ne plăcerea, îl rugă Butîlkin.

— N-o să cânte, se îndoi Grigori. De atâta amar de vreme nu mai pune mâna pe armonică. Umblă ca o curcă plouată.

— Da de ce?

— Iaca, s-a logodit! răspunse Grigori tărăgănat, batjocoritor.

— Phii, ce-o să mai petrecem la nunta lui! Vorba aia... Nuntă mare, beţie lată!

— Beţia ca beţia, dar uite că ursita lui nu-i dintre cele potrivite.

— Lasă vorbele astea, tată, măcar înaintea oamenilor! strigă Piotr galben ca ceara, ieşind repede pe uşă.

*

Afară zăbovi îndelung pe scară, lipindu-şi obrazul de stâlpul aspru al cerdacului, cu vopseaua scorojită. Pe uşa întredeschisă răsunau glasurile beţivanilor dinăuntru.

Apele lacului plescăiau aproape de tot, în întuneric.

Piotr coborî treptele, se îndreptă spre malul lacului şi, ajungând acolo, se aşeză pe un bolovan mare, îşi scoase cizmele şi-şi vârî picioarele în apa neagră, de

pe acum cam rece. După ziua de muncă îl durea tot trupul. Undele, nevăzute în întuneric, se rostogoleau spre mal şi se spărgeau de pietre, amuţind. Plescăitul lor lin, molcom, îl liniştea.

În ajun se plimbase pe acolo cu Polenka, făurindu-şi planuri pentru viitor. Piotr uitase vorbele tatălui său, nu-i mai auzea glasul ameninţător: „La urma urmei, poţi să te-nsori şi cu muma pădurii. Dar ţine minte: după asta să nu-mi mai calci pragul casei.” Îl stăpânise toată ziua un simţământ nou, necunoscut până atunci, care nu pierise nici mai adineaori, la vederea zaiafetului celor patru beţivi. Îl ascunsese doar undeva adânc, în străfundul sufletului, de parcă-i era frică – nu c-o să-l piardă, asta nu! – ci să nu-l pângărească. Nu-i pierise din suflet nici atunci când taică-său spusese batjocoritor: „Ei, iaca, s-a logodit!” Doar se ascunsese şi mai adânc. Acum, însă, ieşise, pe neaşteptate, la suprafaţă.

Deodată, o şuviţă de lumină gălbuie, slabă, se aşternu alături, pe apă: uşa casei se deschisese. În aceleaşi clipă se auziră glasurile beţivilor:

— Mă, Grigori… bojocii mă-ti… Ca să zic aşa, ai ajuns iară… cineva! bâiguia Tuşkov, sughiţând de mama focului.

— Să nu cazi, Egor Ivanovici. Ţine-te de mine, de mine… bolborosea Amonjolov. Beţivanii coborau scara târşâindu-şi zgomotos tălpile, tropăind. Parmaclâcul scârţâi: unul din ei se rezemase pesemne cu toată greutatea.

Glasurile se îndepărtară, pieriră încet în întuneric.

Taică-său mai umblă o vreme de colo, colo în jurul casei, căutând câinele, spunându-i ceva. Pe urmă, strigă în întuneric:

— Hei, unde eşti? Du-te de te culcă. Să nu uiţi să pui

zăvorul la uşă.

Şi urcă cu paşi grei treptele scârţâitoare ale scării.

Piotr nu se mişcă din loc. Stele mari licăreau pe cer „răspândind o lumină tulbure, parcă numai pentru ele. În urechi îi răsunau din nou vorbele tatălui său: „Să nu-mi mai calci pragul casei”.

...Cocoşii începură să dea glas, dar Piotr tot acolo şedea, privind luminiţele mari ce se legănau pe apă. În cele din urmă, se ridică, îndreptându-se încet spre casă. Se opri pe scară şi se rezemă cu cotul de parmaclâc.

După vorbele pe care le schimbase cu taică-său în dimineaţa aceea, maică-sa îl strigase de aici, din cerdac, când plecase la lucru. Păşise spre el fără zgomot, se oprise stingherită, cu mâinile sub şorţ, şi întrebase din nou:

— E adevărat, Petenka?

— E adevărat, mamă, răspunsese el ca şi întâia oară.. Dar de ce mă întrebi?

Maică-sa dăduse încetişor din cap, dar, fără a spune ceva, intrase în casă. De ce nu spusese nimic?

Piotr rămase pe scară, până ce spre răsărit începu să se ivească o geană albastră de lumină. Privea îndelung cum se stingeau stelele, cum mijea o zi nouă!

*

În ultima vreme chefurile se ţineau lanţ în casa lui Borodin. Grigori voia parcă să-şi înece tot amarul în băutură. Se încingeau petreceri cu orice prilej: o sărbătoare bisericească, sau ziua de naştere a cuiva erau prilejuri de beţie.

— Ai văzut cum taie şi spânzură ticălosul? i se plângea Butîlkin lui Borodin, vorbind despre preşedinte. Azi, vine la mine acasă şi îmi strigă: „De ce n-ai ieşit la muncă?” „M-am îmbolnăvit!” zic eu. Da’ el

nici nu vrea să mă asculte. M-a gonit la câmp. M-a dus chiar el, cu căruţa.

Tuşkov dădu din cap, a încuviinţare:

— A scos nişte rânduieli noi. Ai lipsit fără pricină de la lucru, îţi taie trei, ori chiar cinci zile-muncă. Nevestei mele i-a şi scăzut vreo douăzeci. Cu rânduiala asta, o să facă norma minimă la paştele cailor…

— Nu-i nimic, băieţi, nu vă necăjiţi, răspundea Butîlkin, ridicând capul ţanţoş. Am suferit eu şi Grigori, e adevărat. Dar las' că vine ea şi vremea noastră! Atunci o să vedeţi. Acuşica, vorba ăluia, capu plecat nu-i de sabie tăiat!

Borodin îşi dădea seama: nici Butîlkin nu credea că va mai veni vreodată vremea lor, totuşi flutura nădejdea asta prin faţa ochilor lui, ca să mai bea o dată pe veresie. Tăcea însă. Numai odată spuse:

— O să vină vremea noastră, zici? Păi, asta-i jalea: că n-o să mai vină… Şi deodată, pe neaşteptate pentru toţi, Grigori… izbucni în plâns.

— Hei, Grigori Petrovici, rosti Butîlkin tărăgănat, holbându-şi năuc la el ochii de beţiv. Ce Dumnezeu, aşa se poartă un bărbat?

— Un bărbat? se tângui Borodin. Dar ce-mi rămâne de făcut, te-ntreb? Până şi Petka, uite, deunăzi s-a răţoit la mine.

— Dă-l naibii pe Petka. Sau pune mâna pe curea, şi…

— O să plece de acasă, că nu crapă de foame fără tat-su. Acu' sunt altfel de vremuri.

— Ei, lasă-l să se care…

— Nătâng mai eşti! îl repezi Grigori, ridicând capul şi dând roată cu privirile. Apoi rosti tânguitor, parcă i-ar fi rugat ceva: Ce puteţi să pricepeţi voi? Petka e tot ce mi-a rămas din… din…

Tăcu. Le întoarse spatele, strânse paharul cu votcă în

palma lui uriaşă şi rămase îndelung nemişcat, doar clătinând din cap. Cei trei amuţiseră, aşteptându-l să mai spună ceva. Într-adevăr, Grigori se răsuci la loc şi izbi cu pumnul în masă. Farfuriile răspunseră printr-un zăngănit jalnic:

— Dar n-o să-l dau! Nu-l dau! Pieptul lui Grigori se zguduia; un simţământ aprig, năvalnic se zbătea în el. Eu îl însor. Cum vreau eu.

— Hai, linişteşte-te, linişte… bolborosea Butîlkin.

Grigori luă din nou paharul.

— Mi-au frânt totul în mine, mi-e sufletul pustiu. Se izbi cu pumnul în piept. D-aia şi beau' cu voi.

Când beţivanii se pregăteau de plecare, fostul magaziner îi şopti lui Grigori la ureche:

— Rândul viitor, Grigori Petrovici, chefuim de ziua matale de naştere. Chefuim, ce zici?

— Chefuim. În octombrie. La două octombrie, încuviinţă Grigori.

— Aşa, aşa. Şi n-o să uităm, o să-ţi aducem un dar, n-avea grijă: o să fii mulţumit.

Butîlkin hăhăi şi-l pocni în spate.

*

Grigori nu băga nici acum în seamă pe nimeni din casă, cu excepţia… câinelui.

Până la urmă, căţelul cu picioare strâmbe ajunsese un dulău uriaş cât un lup, mai fioros decât maică-sa. Dimineaţa, când se scula, Grigori se ducea în primul rând la câine, lăsându-se pe vine înaintea lui. Câinele îşi punea labele groase pe umerii stăpânului său, şi amândoi şedeau îndelung aşa, parcă s-ar fi îmbrăţişat. Iar seara, înainte de a se culca, Grigori se ducea întotdeauna să vadă dacă era curat în cuşca câinelui, dacă nu i se risipiseră paiele.

Uneori chiar aducea câinele în odaia lui. Atunci

nimeni nu mai putea să intre acolo.

5

Piotr auzea prin somn vorbe înăbuşite în curte şi scârţâitul podelei uscate din odaia alăturată. Tot aşa scârţâia duşumeaua din tindă, anul trecut, când el şi taică-său cărau sacii grei cu grâul căpătat pe zilele-muncă. După aceea i se păru că aude râsul subţirel al lui Butîlkin, ba îi desluşi chiar şi cuvintele:

— Noi nu ne uităm prietenii. Să trăieşti, Grigori Petrovici, şi nu te necăji. Să ne pofteşti la clătite din făinuţa nouă...

— N-are nimeni de ce să se lege de noi, ca să zic aşa, se auzi glasul lui Tuşkov de undeva, de după perete.

„Iar s-au pus pe băutură”, gândi Piotr, dar nu putu să se trezească pe deplin. Se întoarse pe partea cealaltă şi se înveli cu pătura până la bărbie. I se părea că nici nu mai apucase să-l ia somnul, când deodată cineva trase cu băgare de seamă pătura de pe el şi-i atinse umărul.

— Scoală-te, puiule. Scoală-te, că s-a luminat de ziuă, îl trezea mamă-sa cu blândeţe.

Piotr se aşeză la masă şi bău mai multe pahare de lapte. Maică-sa, lângă sobă, punea la copt plăcinţele. În vatră, lemnele de mesteacăn ardeau grăbite, parcă s-ar fi luat la întrecere, aruncând o lumină tremurătoare

asupra dulapului cu vase.

— Am visat, ori azi noapte au fost într-adevăr la noi Tuşkov şi Butîlkin? întrebă Piotr.

Anisia se îndreptă de spate şi se uită speriată la el, apoi la Grigori. Lui Piotr i se păru că buzele strânse ale maică-si păliseră.

— Ai visat, răspunse liniştit taică-său din prag şi ieşi.

După prânzişor, Piotr plecă la lucru. În ogradă, taică-său îl strigă:

— Ia stai o clipă, logodnicule... Grigori se apropie de el şi zăbovi mult, aprinzându-şi ţigara groasă, care împroşca scântei. De ce ai adus vorba despre Butîlkin? întrebă el, vârându-şi chibriturile în buzunar.

— Fiindcă mi-e lehamite. Aproape în fiecare noapte nu mă lăsaţi să dorm. Duhneşte toată casa a votcă.

— Ei, ei, o să te obişnuieşti curând, răspunse taică-său, cu un aer de uşurare pe cât i se păru lui Piotr. Nu-ţi aminteşti ce zi e azi? întrebă el, după o clipă de tăcere.

— O zi ca toate zilele. Suntem în două octombrie.

— Tocmai, în două octombrie. Vino mai devreme la plăcintă, de ziua mea. Ai uitat oare?

Într-adevăr, Piotr uitase că era ziua de naştere a tatălui său.

— Bine, am să viu.

— Vasăzică, ne-am înţeles?! Azi o să facem un mic zaiafet. În clipa când Piotr ieşea pe poartă, taică-său îi mai strigă: Aşadar, să nu uiţi. Cu toate că e ziua mea, o să capeţi şi tu un dar...

6

Piotr nu uită făgăduiala pe care o făcuse tatălui său.

Seara, când se apropie de casă, zări în ferestrele luminate umbre de oameni ţopăind şi-şi dădu seama că chiolhanul era în toi. Privea cu ciudă pătratele gălbui ale ferestrelor şi umbrele acelea ce jucau, de colo, colo. Împinse poarta care scrâşni în ţâţâni, parcă-ar fi fost surprinsă pe neaşteptate. În aceeaşi clipă, se auzi un tropăit mărunt de tocuri pe treptele scării înalte a cerdacului. O făptură îmbrăcată în alb se repezi în întâmpinarea lui Piotr.

Stelele încing o horă
Sus pe boltă, lângă sat
Pe iubitul meu aseară
La porţiţ-am aşteptat…

cântă un glas de femeie, şi Piotr o recunoscu pe mulgătoarea Nastia Timofeeva.

— Te aşteptăm, de când te aşteptăm! strigă ea şi

râse zgomotos, apucându-l pe Piotr de mână.

El îşi smulse mâna, strecurând printre dinţi:

— Da’ tu de unde ai mai apărut? Tăcu o clipă, apoi aruncă scurt: Toanto! Şi intră în casă.

Părea că Nastia nu se supărase; râzând şi mai zgomotos, îl ajunse din urmă. Tocurile ei tropăiră din nou pe scară. Piotr se spălă în bucătărie, apoi îşi şterse îndelung cu prosopul faţa şi gâtul. Maică-sa stătea la perete, cu braţele încrucişate, privindu-l în tăcere.

— Hai, du-te… De când tot întreabă taică-tău de tine, spuse ea în cele din urmă. Întoarse capul, lăsă mâinile să-i cadă greu în jos, oftând: O, Doamne! Când au să se isprăvească toate astea? Îmi vine să-mi iau lumea-n cap…

— Despre ce vorbeşti, mamă?

— Du-te, puiule, du-te. Păzeşte-te de belea.

Piotr intră în odaia în care era petrecerea. Becul electric răspândea o lumină tulbure prin norii de fum de tutun. La masă şedeau taică-său, Butîlkin, Amonjolov şi Nastia. Grigori, pieptănat cu cărare, îl privea pe Piotr printre gene.

— Şezi, îl îmbie, arătându-i din ochi scaunul liber de lângă Nastia. Şi, ridicând degetul butucănos, gălbejit, spuse celor de faţă: E logodit!

Piotr se aşează la masă şi începu să mănânce.

— Şi acum, dragi oaspeţi, vă mulţumim pentru bunătate, rosti la un moment dat Grigori. E cam târziu, iar noi mai avem de pus la cale nişte treburi… de familie.

Musafirii se ridicară zgomotos de la masă. Tot luându-şi rămas bun, mai zăboviră. Musa, ca totdeauna, fu scos afară aproape pe braţe. Nastia se ridică şi ea, dar nu ieşi în tindă împreună cu ceilalţi, ci rămase în bucătărie. Piotr aproape nu băgă de seamă

toate acestea.

După ce mâncă, voi să plece. Dar mâna tatălui său, grea ca plumbul, îi apăsă umărul:

— Nu te grăbi. Acu’ avem de vorbit ceea ce-i mai de seamă.

Grigori îşi turnă o jumătate de pahar de votcă, o dădu de duşcă, răscoli cu furculiţa prin tigaia cu ouă prăjite ochiuri şi strigă:

— Hei, maică! Ia fă-te-ncoace!

Anisia intră din bucătărie, păşind fără zgomot, cu un ştergar în mână. Se aşează pe scăunel şi se rezemă de perete, ca sleită de puteri. Piotr se străduia să-şi dea seama ce gânduri avea taică-său cu el, dar nu putea. Îşi simţea tâmplele încleştate parcă într-un cerc de fier. Nastia intră din bucătărie şi se aşează la masă. Grigori nici nu se uită la ea. Îl întrebă pe Piotr:

— Ei, băiete, când faci nunta cu aia… cum îi zice?

Întrebarea era rău prevestitoare. Piotr se încordă:

— Doar ţi-am spus: la toamnă.

— Nu-i adevărat! Grigori izbi deodată cu pumnul în masă.

Farfuriile zăngăniră; apoi în odaie se aşternu din nou liniştea. Nu se auzea decât răsuflarea grea, de om beat, a lui Grigori.

— Minţi, Petruha! spuse el din nou, oarecum tânguitor, parcă l-ar fi rugat ceva. Glasul i se aspri însă îndată. Îşi vântură pumnul spre Nastia: Uite, ea e nevasta ta…

Piotr o privi îndelung pe Nastia, încercând parcă să priceapă sau să-şi amintească ceva. Ea ridică încet capul, şi el îi privi cu mirare faţa rotundă ca o farfurie, parcă ar fi văzut-o pentru întâia oară. Bărbie aproape că n-avea.

— Aşa-a!… Altceva?

— Şi altceva… Da’ tu, maică, ce zici?

Anisia se întoarse spre perete şi izbucni în plâns. Strângând ştergarul la ochi, se ridică şi, fără a spune o vorbă, se îndreptă spre bucătăre.

— Stai! Stai, îţi spun! răcni Grigori.

Anisia păşea înainte, parcă nici nu i-ar fi auzit răcnetul fioros. Atunci Borodin sări în picioare, făcu câţiva paşi prin odaie şi o apucă de umăr. Ea se întoarse spre el, palidă, liniştită. Îl surprinse pe Borodin acea paloare neobişnuită? Sau, pentru întâia oară, nu vedea întipărită frica, pe faţa nevestei sale? Totuşi se trase înapoi, de parcă ar fi atins un fier încins, şi-şi încleştă pumnii.

— Hai, dă în mine, loveşte-mă, spuse încet Anisia. Omoară-mă pe loc, e mai bine aşa decât să-mi scoţi sufletul zi cu zi. Ucigaşule! Altceva n-am ce să-ţi spun.

După ce rosti aceste cuvinte, ieşi. Grigori mai rămase câteva clipe în picioare în mijlocul odăii. Aşa cum arăta, cu cămaşa scoasă din pantaloni, părea un zbârciog bătrân, ros de viermi. Se clătină, se întoarse la masă şi bolborosi:

— A scăpat din hăţuri, zgripţuroaica… Dar nu face nimic, nu face nimic…

Şi mai goli două păhărele, unul după altul.

După aceea, rămase îndelung nemişcat, sprijinit greoi cu coatele pe masă, cu ochii închişi, mormăind ceva. În cele din urmă, înălţă capul şi se uită la Piotr.

— Doar eşti fiul meu, Petruha. Îmi porţi numele… rosti el.

Rezemat de speteaza scaunului, Piotr se mulţumi să repete:

— Şi altceva?

— Iaca şi altceva… Şi, deodată, strigă: Nastia!

Nastia se ridică de pe scaun şi se apropie de el.

Grigori strecură posomorât, anevoie, printre dinţi:

— Să nu mai cutezi să te gândeşti la aia! Să nu îndrăzneşti!

Glasul i se frânse. Se îmbătase de-a binelea. Nastia îi luă braţul şi-l petrecu pe după gâtul ei.

— E vremea, să te odihneşti, Grigori Petrovici, hai cu mine.

— Să mergem, să mergem, încuviinţă Grigori pe neaşteptate. Se ridică, sprijinindu-se de scaun cu mâna liberă. Nastia îl duse, aproape târâş, în odaia lui. În prag, Grigori se apucă cu o mână de uscior, se întoarse şi hârâi:

— Să nu îndrăzneşti! Să nu cutezi! Altfel, la toţi dracii cu sufletul tău!

Piotr îşi strângea tâmplele în palme, silindu-se să priceapă ce se petrece în jurul lui. Dar gândurile i se încâlceau, îşi luau zborul aiurea.

Nastia îl duse pe Grigori în odaia lui, apoi se întoarse şi se aşeză la masă, în faţa lui Piotr. Acesta o privi îndelung, neştiind ce să facă: să-i vorbească, ori, pur şi simplu, să se scoale şi să plece. Obrajii îi ardeau dureros, parcă ar fi fost jupuiţi.

Deodată, Nastia sări în picioare şi se repezi la el. Mâinile ei moi, grele, fierbinţi i se lăsară pe umeri:

— Petenka, drăguţule... Am să-ţi fiu mai credincioasă decât un câine, ai să vezi – nu mă goni. Să nu crezi că-s d-alea destrăbălate. Petenka...

Zăpăcit în cele dintâi clipe, Piotr nici nu-i desluşea bine vorbele. Simţea însă ceva plescăind zgomotos la urechea lui, o suflare fierbinte arzându-i obrazul. Încercând să se întoarcă, o împinse pe Nastia îndărăt. În cele din urmă, se ridică şi o îmbrânci cât colo. Ea căzu lată pe duşumea, rămase câteva clipe nemişcată, apoi se târî spre perete.

— Pleacă… scrâşni el sugrumat.

Nastia se lăsă pe o lăvicioară şi izbucni în plâns. Piotr o privi cu dezgust luă o sticlă şi-şi turnă votcă în pahar, dar nu bău.

— Mai ai măcar un pic de mândrie în tine? o întrebă el încet.

— Am! strigă pe neaşteptate Nastia, cu glas răsunător. Tu crezi: uite a venit neobrăzata să se bage nevastă la bărbat. Da, am venit, mi-am călcat mândria. La altul nu m-aş fi dus. Judecă-mă cum vrei… Se ridică nepăsătoare, păşi prin odaie şi-şi îmbrăcă haina. Urmă, de astă dată batjocoritoare: Mă petreci? Ori ţi-e frică? Piotr nu se urni din loc. Vasăzică, ţi-e frică?

Anisia ieşi din bucătărie şi se aşeză între ei:

— Culcă-te, Petenka. Iar tu, neruşinato, pleacă de aici.

— Atâta ruşine câtă am eu poate să ajungă la tot colhozul, i-o întoarse Nastia veninoasă.

— Dar unde-l chemai?

— Îl scot pe poartă şi-l mănânc, răspunse Nastia, tot atât de batjocoritoare. Se grăbi să adauge însă: Cu toate că nici n-am ce mânca; nu-i nici de frupt, nici de post. Deocamdată, rămâneţi cu bine…

Ieşi repede, fără să închidă uşa după ea. Tocurile ei tropăiră din nou mărunt pe treptele scării, poarta scârţâi. Piotr oftă uşurat.

— Du-te de te culcă, mamă. Eu o să stau puţin pe scară, să mă răcoresc…

Ieşi afară şi se aşeză pe lăvicioară, lângă treptele cerdacului, privind în gol. Satul era cufundat în beznă. Nu se zărea nicio luminiţă. Nici chiar undele lacului nu mai plescăiau – parcă îngheţaseră.

Deodată se auzi nedesluşit duduitul unui motor. Piotr se gândi: „E maşina lui Vitka”.

De când fusese la S.M.T. după piese de schimb, Piotr nu mai avusese niciun prilej să stea de vorbă cu el. Vitka era veşnic grăbit, parcă dădea zor să-şi trăiască cât mai repede viaţa.

Duduitul abia auzit al motorului se stinse în întunericul de nepătruns. Maşina trecea prin dosul sovhozului din sat. Poate că nici nu era a lui Vitka.

Deodată Piotr simţi dorinţa să se ducă să vadă dacă nu cumva era luminată fereastra Polenkăi.

Altădată, ajungea uşor la casa Veselovilor: avea de străbătut un maidan mic, atâta tot. Cu timpul însă pe maidan se ridicaseră clădiri şi pământul rămas fusese arat pentru grădinile de zarzavat. Acum trebuia să ocolească mai multe case și s-o ia printr-o ulicioară.

Piotr nu vedea drumul prin întuneric, dar ştia că la câţiva paşi trebuia să cotească în ulicioară, de unde va zări fereastra luminată a Polenkăi, dacă ea nu se culcase încă. O va zări. Dar dacă dormea? Dădu drumul la pas, aproape în fugă.

Părea însă că Polenka nu se culcase încă. Pătrăţelul gălbui al ferestrei sale licărea singuratic în întuneric.

Piotr oftă uşurat. Se apropie de grădiniţă şi se aşează pe lăvicioară. Cele petrecute în seara aceea trecură din nou pe dinaintea ochilor săi: taică-său beat, faţa rotundă, fără bărbie, a Nastiei Timofeeva, braţele ei goale, fierbinţi, glasul ei batjocoritor: „Adică ţi-e frică?”

Şi iată, ferestruica ce licăreşte în întuneric. Oricum ar fi, bine că e luminată.

Capitolul IV

1

Secerişul se apropia de sfârşit. Într-o seară începu să plouă. Ploaia se înteţea necontenit, ceas după ceas.

— Bine c-am apucat să facem şoproane noi la toate ariile, spuneau colhoznicii. În anii trecuţi, ce de grâne au putrezit în fiece toamnă...

Noaptea, în preajma zorilor, se dezlănţui o furtună înspăimântătoare. Ea frânse vreo duzină de plopi din sat, scutură de tot boabele de pe mai multe hectare de grâu rămas nesecerat, rupse firele electrice. Dar nu acestea erau lucrurile cele mai grave. Furtuna smulse şoproanele de paie, neîntărite încă, aproape la toate ariile.

În noaptea aceea, Rakitin nu închise ochii. De cu seară trecu călare pe la toate ariile şi se întoarse în sat

tocmai după miezul nopţii, posomorât şi ud leoarcă. Era cuprins de o presimţire rea. Cerul se însenina ici, colo, dar ploaia se înteţea – ceea ce nu menea a bine. Pentru orice împrejurare, nu duse în grajd calul de şa, cu care umblase toată ziua pe câmp, ci-l opri la el în curte. Când vijelia începu să se înteţească, ieşi valvârtej din izbă şi se repezi călare de la casă la casă, strângând oamenii.

— Puneţi mâna pe furci, şi cu toţii la arii! Să nu ne smulgă şoproanele.

Oamenii sosiră însă prea târziu. Ariile fuseseră pustiite.

Biciuiţi de ploaia torenţială, luptând cu vântul destul de puternic încă, colhoznicii izbutiră spre dimineaţă să arunce de bine, de rău pe şoproane câte un strat de paie mai gros. Apa nu mai curgea prin paie, dar mormanele de grâne fuseseră udate.

După câteva zile, grânele începură să se încingă. Rakitin alerga necontenit sub ploaie de la o arie la alta. Într-o seară, se întoarse în sat ud, plin de noroi. La sediu era numai Pavel Tumanov. Şedea pe prichiciul ferestrei şi fuma o ţigară groasă, privind uliţa prin geamul ud.

— Fumezi, ai? îl întrebă Rakitin cu ciudă, aşezându-se pe scaun. Mai bine te-ai gândi cum să salvăm grânele.

— Chiar că mă gândesc, răspunse Tumanov, domol.

— Ei, şi ai găsit vreun mijloc? În glasul preşedintelui se simţea o notă de iritare.

— Deocamdată, nu.

Rakitin îşi dădu seama că nu se stăpânise, că spusese o prostie. Oftă înăbuşit, îşi puse coatele pe masă şi-şi sprijini faţa în palme.

— Unde stăm cel mai prost cu grânele? întrebă

Tumanov.

— La Borodin. Nici nu mai poţi să vâri mâna în grămadă, răspunse Rakitin vlăguit.

—Ei, Tihon Semionovici, după câte înţeleg eu, n-avem decât o singură ieşire.

— Care?

— Să mergem la oameni, să ne sfătuim cu toţii la faţa locului.

— Da, da, să mergem.

Tumanov mai privi câtva timp prin geam drumul desfundat de ploaie. Când se întoarse, văzu că Rakitin, cu obrajii de mult neraşi, sprijiniţi în palme, adormise. Simţind parcă privirea lui Tumanov, Rakitin tresări, mormăind: „Of drăcie!”, şi-şi frecă zdravăn faţa.

— Despre ce vorbeam?... A, da! Să mergem...

— Să mergem, să mergem, răspunse Pavel şi întrebă: De câte zile şi nopţi n-ai dormit?

Rakitin nu-i răspunse. Se ridică, păşind spre ieşire. Se urcară în şaretă. Rakitin întinse hăţurile lui Tumanov:

— Mână tu. Eu... deocamdată, o să aţipesc olecuţă. Da?

— N-ar trebui să trecem mai întâi pe la tine pe acasă? Măcar să îmbraci nişte haine uscate.

Rakitin nu-i răspunse nici de astă dată. Părea că nici nu auzise întrebarea. Îşi încheie mai bine mantaua de ploaie şi închise ochii.

Totuşi îi pierise somnul. Tot drumul până la arie, ferindu-şi faţa de biciuirea vântului, ascultă zgomotul înfundat al ploii, care lovea în mantaua lui umflată de apă, făcută scoarţă. Se simţea nespus de vinovat faţă de Tumanov, de Artiuhin, de toţi colhoznicii, ca şi cum afurisita de furtună s-ar fi dezlănţuit din pricina lui.

Se gândea ce avea să le spună colhoznicilor. Apa nu

se mai strecura prin şoproanele ariilor, dar grânele de sub ele erau ude. Dacă nu vor fi uscate, după câteva zile aveau să se prăpădească, încinse, arse. Dar cum să le usuci? Nu exista decât o singură uscătorie şi ar fi fost nevoie de cel puţin cinci. Poţi să cari grâul la colhoznici, acasă, și să-i rogi: „Uscaţi-l pe cuptor!”

Caraghios, necaraghios, dar va trebui să-l usuce pe cuptoare, dacă colhoznicii nu vor găsi alt mijloc mai potrivit.

2

La arie, uscătoria vuia monoton, vânturătoarele răpăiau grăbit. Peste douăzeci de femei – în cea mai mare parte mulgătoare şi îngrijitoare de viţei – în frunte cu Evdokia, întorceau în tăcere cu lopeţile grâul ud, greu ca nisipul.

Părea că lucrul mergea normal. Cu toate acestea, Rakitin, ca şi în ajun, ca şi cu două zile mai înainte, se gândi iarăşi: din zgomotele unei arii în plin lucru, familiare auzului, lipsea ceva, un amănunt foarte însemnat, poate chiar cel mai însemnat, fără de care munca devine o povară. Nu putea însă în ruptul capului să-şi dea seama despre ce amănunt era vorba – poate fiindcă acest gând i se ivea o clipă în cap şi pierea numaidecât, se pierdea în mijlocul altora, mai de seamă, mai tulburătoare.

Borodin, cu peria deasă a bărbii de culoarea paielor de secară prăfuite, se apropie de Tumanov şi de Rakitin.

— Ei, raportează situaţia, ceru preşedintele, scoţându-şi mantaua scorţoasă.

— Ce să mai raportez? E prăpăd! dădu din mână Borodin. Uscătoria nu scoate umezeala decât unu la sută. Şi e nevoie să se scoată peste zece la sută.

— Ce-i de făcut? întrebă Tumanov.

— Ei, dumneavoastră cei de sus vedeţi mai bine. Dumneavoastră sunteţi conducerea.

Rakitin părea că nu înţelege batjocura lui Borodin. Curăţindu-şi pe îndelete cizmele de noroi, spuse:

— Acum nici noi nu vedem ce-i de făcut. D-aia am şi venit: să-i întrebăm pe colhoznici. Grigori, ia adună-i pe toţi.

— La o şedinţă, nu?

— Cam aşa ceva.

Borodin porni în silă peste arie. Una după alta, vânturătoarele îşi încetau răpăitul. Colhoznicii se apropiau tăcuţi de Tumanov şi Rakitin, dădeau bineţe cu jumătate de glas, se aşezau pe lăzile răsturnate, pe cântare, ori chiar pe mormanele de grâu, calde.

Numai uscătoria vuia de zor, cu un sunet cam dogit. Rămasă singură, nu putea să înăbuşe răpăitul tânguitor, sâcâitor al ploii pe acoperişul şopronului.

După ce se adună toată lumea, Rakitin începu:

— Tovarăşi, hai să chibzuim: ce să facem, cum să salvăm grâul?

Deodată o fată chiră piţigăiat undeva, în spatele celor adunaţi. În aceeaşi clipă vocea unei femei rosti cu asprime:

— Mai astâmpără-te, zvăpăiato!

— Nu-s eu de vină, Evdokia Spiridonovna. Mi-a vârât Kolka un pumn de grâu ud după guler... şopti pripită fetişcana care dăduse chiotul şi tăcu îndată.

Rakitin zâmbi, pentru întâia oară după atâtea zile. În

sfârşit, înţelese ce lipsea de pe arie în timpul lucrului. Lipseau râsetele de totdeauna, glumele – uneori cam grosolane, cam de felul acesteia din urmă, când un flăcău poznaş îi zvârlise fetişcanei un pumn de boabe după guler. Da, în timpul lucrului, nu se auzeau glasurile oamenilor. Şi cu toate că descoperirea pe care o făcuse nu avea cine ştie ce însemnătate şi, în orice caz, nu putea să salveze grâul, se simţi uşurat, de parcă acea problemă grea ar fi fost rezolvată cel puţin pe jumătate.

Zâmbind încă, Rakitin urmă:

— Pentru asta am venit la voi. Daţi-ne un sfat. Aici e cineva care spune că cei de la conducere văd mai bine, de sus. Noi ne-am uitat cât ne-am uitat şi, spre ruşinea noastră, trebuie să mărturisim că n-am văzut nimic. Totuşi mărturisirea asta trebuie s-o facem. Piere grâul, se prăpădeşte rodul muncii noastre. Ia să chibzuim împreună cum am putea să-l salvăm. Am pierdut nopţi, am trudit atâta cu sudoarea frunţii şi iată, am adus în sfârşit grâul pe arie. Acum însă se încinge. Dacă nu găsim o ieşire, cam puţin o să căpătăm pe ziua-muncă.

— Nu-i cine ştie ce nenorocire, răsună dintr-o parte glasul batjocoritor al lui Borodin. Colhoznicii din Lokti sunt de mult deprinşi cu asta.

Izbucni deodată o explozie, un vuiet de proteste. Tăcerea de mormânt pieri numaidecât, ca luată de vânt.

— Pentru tine nu-i nenorocire… Ţie ce-ţi pasă? Şezi molcom şi dai drumul la patefon…

— El mai are în hambar încă de anu’ trecut, n-aveţi grijă…

— Îi cântă patefonul şi-i joacă nevasta, că altfel nu i-ar da el drumul. Deunăzi am trecut pe la ei – li s-au strâmbat şi duşumelele din casă…

— La ei noaptea-i numai chef şi veselie. Au cărat toată votca de la magazin.

— Ia mai taci, gură-spartă!

— Colhoznici!

— Suratelor, dar grâul…

— Cum să mântui grâul? Nu vezi cum toarnă cu găleata?…

— Linişte! Lăsaţi omul să vorbească!

— Zi-i, Tihon Semionovici.

Aproape toţi colhoznicii stăteau îngrămădiţi roată. Borodin se pomeni în spatele tuturor. Se rezemase de o vânturătoare şi, fără un scop anume, îi freca cu mîneca manivela de lemn.

— Asta-i tot ce-am avut de spus, încheie Rakitin, după ce larma se mai potoli. Daţi-ne un sfat cum să salvăm grâul. Încă o zi, două, şi încolţeşte – atunci, totul e pierdut.

Liniştea de pe arie era atât de adâncă, încât puteai crede că acolo nu se afla nimeni. Toţi auzeau răpăitul ploii pe acoperişul de paie şi pufăitul obosit al uscătoriei, care pesemne lucra cu cea din urmă sforţare.

— Ei, colhoznici, de ce tăceţi? Avutul vostru piere, strigă Tumanov. Atunci de ce-aţi mai muncit?

— Procopsiţi mai suntem! îl întrerupse Fedot. Aşa ni-i scris mereu: ori e secetă, ori dă ploaia şi putrezeşte grâul.

— Trebuie să uscăm grâul, e limpede, dar cu uscătoria noastră o lungim până la pocroave.

— Dacă nu şi mai mult. Aci sunt mii de puduri.

— De bună seamă, mii… Dacă ar fi un sac ori doi, s-ar usca la iuţeală pe cuptor.

— Nu poţi să usuci pe cuptor tot grâul colhozului!

— Dar puteţi să nu-l uscaţi, colhoznici? Evdokia îşi

croi drum prin mulţime şi se opri, potrivindu-şi broboada care-i alunecase într-o parte. Cum e cu putinţă una ca asta? strigă ea, înăbuşindu-se. Piere grâul, ăsta-i adevărul. Dar noi ce păzim aici? Anul trecut, Fedot a întârziat cu scosul cartofilor şi s-a chinuit în grădină, pe o ploaie ca asta, iar apoi, i-a uscat pe cuptor. I-a uscat. Fedot, e adevărat ce spun?

— Da. Numai cuptorul să-l încălzeşti uşurel, ca să nu… ştii… că apoi, ai multă bătaie de cap! Dar ce să-i faci, adică… Fedot începu să se întindă la vorbă, dar Evdokia îl întrerupse:

— Ei şi? Ce dacă o să avem bătaie de cap? Doar grâul e al nostru.

— Dar grâul şi cartofii nu-s totuna. N-ai auzit că aci e vorba de mii de puduri?

— Dar câte cuptoare avem noi în sat? stărui Veselova. Şi cât se poate usca într-o zi? Dar într-o noapte? Altceva, ce avem de făcut?

Liniştea se înstăpâni din nou peste arie, şi iar se întrerupse, după ce Borodin rosti rânjind:

— A, e vorba să se ia cu japca grâul, în chip organizat, nu? Cu ştirea preşedintelui, ca să zic aşa. Da-a. Să vă văd pe urmă cât aduceţi înapoi. Iei cu sacul, aduci cu traista: scăzământ din uscare, de…

— Să se ia cu japca, zici? răsună deodată un glas subţirel, piţigăiat, biruind numeroasele glasuri contopite într-un vuiet continuu, şi deşiratul de Fedot sări pe o ladă răsturnată. Îşi smulse căciuliţa sărăcăcioasă din cap şi despică aprig aerul cu ea. Să se ia cu japca? Dar-ar benga-n tine! De atâţia ani de când sunt în colhoz doar atâta aud din gura ta: sunteţi nişte coţcari, prădaţi avutul colhozului…

— Pentru el toţi oamenii-s hoţi!

— Borodin nu doarme liniştit, dacă ziua n-a zvârlit cu

noroi în careva…

— Ia te uită cine sare să apere avutul colhozului!

— Aşa că, zic şi eu, Artiuhin vântură pumnul spre Rakitin şi Tumanov, au venit oamenii la voi, zic, ca să vă roage din toată inima: ajutaţi-ne la ananghie… Au venit frumos, ca nişte oameni cumsecade. Şi ce-a spus aici Veselova iar e frumos, adevărat. De bună seamă, o să ne fie ruşine de poporul muncitor. O să spună: ia uitaţi-vă, ăi din Lokti îşi usucă grâul pe cuptor. Dar altceva ce ne mai rămâne de făcut? Zi, Borodin! Nu cumva ştii mătăluţă cum să ne uscăm grâul, ca să iasă şi mai bine, şi mai iute? Ori poate că ne-o spune altcineva? Fedot dădu roată cu privirile. Doar sunt şi eu pentru uscătorie şi pentru felurite mecanizări… Artiuhin tăcu, mai rămase niţeluş pe ladă, cu mâna dreaptă întinsă înainte, se gândi şi încheie încet, cam pe neaşteptate: Da’ acu’… Ei, ce să mai…

Dădu din mână, sări jos şi se îndreptă spre locul său. Deodată însă se întoarse şi se repezi la Borodin, parcă ar fi vrut să-l înşface de guler.

— Şi tu de colo: „Nu, c-o să aibă scăzământ…” Chipurile, colhoznicul e hoţ, numai eu îs curat…

— E curat pe dinafară, dar să-l vezi pe dinăuntru! aruncă Veselova cu răutate.

— N-are încredere în colhoznic, parcă n-am fi noi stăpâni aci!

— Adevărat, oameni buni! Iar eu zic că aci noi suntem stăpâni! reîncepu Artiuhin, dând din mâini. Stăpâni cam prăpădiţi, dreptu-i! Ei, aşa suntem şi bună pace: poate c-om ajunge cândva şi mai de ispravă, dac-o da Dumnezeu. Atâta numai: stăpânul nu se fură pe el însuşi.

— Adevărat, Fedot!

— Adevărat!

— Gata cu mitingu'! Haideţi acasă, suratelor, să încingem cuptoarele...

— Câte doi saci de om! Scrie-ne la catastif, dacă ţi-i frică...

— Da' de ce doi? Câte patru, pentru început!

— Să-i cântărească Nikita, să scrie umezeala, iar pe urmă, să scadă cât trebuie pentru uscare.

— Aşa-i! Doar ai auzit c-am fi hoţi...

Rakitin asculta vorbele colhoznicilor, cu un zâmbet abia zărit. Acum, când oamenii aduseseră de la sine vorba despre uscarea grâului pe cuptoare, dat fiind împrejurările, această soluţie i se părea cea mai potrivită. Cu toate acestea, se apropie de Tumanov şi-l întrebă încetişor:

— Tu ce părere ai, Pavele?

— Păi altă ieşire nu-i...

— Bine, o facem. Asta-i o încercare şi pentru noi amândoi.

Un ceas după aceea toate hornurile din sat fumegau de zor. Camioane, căruţe, cărucioare de mână duceau de la casă la casă sacii cu grâu greu, ud. Borodin, posomorât, cu şapca de piele veche îndesată până la ochi, trecea cu un căpeţel de creion într-un caiet ferfeniţit numele colhoznicilor, numărul sacilor şi cantitatea de grâu. Privind într-o parte, în gol, punea pe fiecare să iscălească de primire.

Rakitin şi Tumanov îi ajutau pe colhoznici să umple sacii, să-i ducă la căruţe.

Mormanele de grâu ud de pe arie descreşteau văzând cu ochii. Grigori, fără să spună o vorbă, tot timpul, le vâra mereu colhoznicilor sub nas caietul ferfeniţit. Când venea rândul unuia, acesta iscălea încetişor, iar Grigori vâra caietul următorului şi nici nu ridica ochii.

În sfârşit, nu mai rămaseră pe arie decât câteva chintale de grâu. Rakitin se apropie de Borodin şi de Nikita.

— Cred că ajunge; ce-a mai rămas se usucă la uscătorie, îşi dădu el cu părerea, arătând mica grămadă de grâu. La noapte o să puteţi să treceţi boabele de mai multe ori…

În clipa aceea, la arie mai sosi o căruţă. Polenka se strecură sub şopron. Auzind ultimele cuvinte ale preşedintelui, se opri nehotărâtă.

— Cum, s-a isprăvit? Mama a spus să ne mai daţi vreo doi saci, spuse ea sfioasă.

— Voi sunteţi totdeauna mai cu moţ, mormăi Borodin.

— Bine, mai puneţi-i. Să nu plece cu căruţa goală, hotărî Rakitin.

După ce sacii fură încărcaţi în căruţă, Borodin îi strigă Polenkăi:

— Vino de iscăleşte şi uită-te bine câţi saci-s trecuţi. Aţi luat mai mulţi ca toţi…

Polenka privi cifra: era un şase. Spuse: „Văd, văd” şi iscăli.

După ce plecă, Borodin îi zise lui Rakitin:

— Să nu zici că nu ţi-am spus… Veselovele astea… poate c-au să dea grâul înapoi, dar pentru alţii mă îndoiesc.

— Te îndoieşti pentru toţi în afară de Veselove?

— Nu pentru toţi, nu, răspunse Borodin în doi peri.

Rakitin îi privi pătrunzător faţa, cu perii bărbii gălbui-murdare, de mult nerase, şi smocul de păr încâlcit, tot atât de murdar – parc-ar fi fost tăvălit prin noroi – ce-i scăpa de sub şapca de piele, dar nu spuse nimic. Ieşi de sub şopron împreună cu Tumanov şi cu socotitorul.

Borodin privi îndelung spre locul în care stătuse

preşedintele, apoi scoase caietul din buzunar, îl puse pe capota vânturătorii, modifică cu grijă, în dreptul numelui Veselovei, cifra „6” în „0” şi puse un „1” înaintea lui. Încruntând sprâncenele, mai zăbovi o vreme socotind, molfăind din buze, trecând o cifră sau alta la rubrica „cantitatea” de pe lista oamenilor care primiseră grâu.

Rakitin şi Tumanov se întorceau în sat tăcuţi. Ploaia ba contenea un timp, ba începea să-i biciuiască cu o nouă putere. Văzduhul era îmbibat de umezeală. Cei doi bărbaţi simţeau că trag în piept o boare de apă, în loc de aer. Bulgări de noroi zburau de sub roţile şaretei, îi izbeau în spate, cădeau peste picioarele lor şi chiar pe crupa calului.

— Ia-o la pas, că ne facem totuna de noroi, spuse Rakitin, posac. Pavel struni calul. Îşi văzură de drum în tăcere. Norii grei, plumburii, se lăsau tot mai jos. Ei, drăcie! Parcă au să coboare curând pe pământ şi-o să ne strivească, făcu Rakitin, posomorât, arătând din cap spre cer.

Din faţă venea un flăcău care se dădu la o parte, lăsând şareta să treacă. Era Piotr Borodin.

— Noroc, Petea! Încotro? La brigadă? îl întrebă Tumanov.

Piotr îi privi, îşi încheie mai bine mantaua de ploaie şi-şi văzu de drum, fără să răspundă. Tumanov se uită după el şi spuse:

— Iată cine e strivit. Bineînţeles, nu de nori. Uite, a ajuns să fugă de oameni.

Rakitin se legăna pe capră, cu ochii închişi. Abia când ajunse la marginea satului, spuse şi el:

— Da, Pavel. Flăcăul trebuie scăpat. Deocamdată, însă, ar merita o chelfăneală zdravănă…

Tumanov se uită la el, neînţelegând ce vrea să

spună. Acesta îl lămuri:

— Am cercetat deunăzi cum e arat ogorul de toamnă: Borodin a stricat o mare întindere de pământ. A scurmat-o doar la 12 – 15 centimetri adâncime…

— Ce spui? exclamă Tumanov şi fluieră. Da, merită o chelfăneală, netrebnicul! Ai vorbit cu el?

— Încă nu. Au început ploile, s-a dezlănţuit afurisita asta de furtună şi nu mi-a mai ars de el. Ei, în sfârşit, am ajuns. Acum, chiar că mă duc să trag un pui de somn.

Rakitin coborî din şaretă şi o luă spre casă.

3

Ploile încetară după o săptămână, urmându-le zile calde, triste, în care frunzele cădeau domol. Dimineaţa îngheţa binişor.

Piotr Borodin nu mai dormise de mult acasă cu toate că de la vagonul tractorişti lor până în sat nu erau decât vreo douăzeci de minute de mers. Acolo, pe câmp sau în vagonul încălzit prea tare, îmbibat cu miros de petrol, povara pe care o simţea acasă nu mai era atât de copleşitoare.

Din zori şi până seara, şiruri lungi de cocori se

îndreptau pe cerul senin, proaspăt spălat, spre miazăzi. Ceva mai jos, zburau greoi, agale, lănţuguri de gâşte gălăgioase; cârduri de raţe vioaie ca totdeauna pluteau jos de tot, aproape de pământ. Uneori, păsările, călătoare erau atât de numeroase, încât tot cerul părea săgetat de roiuri de liniuţe negre. Piotr le petrecea cu privirea şi un simţământ de pizmă îi încolţea în suflet. După multe, multe zile de călătorie, ele se vor lăsa jos acolo unde vor voi. Cine ştie, însă, încotro zbura el, Piotr! Era încredinţat că zbura undeva, că năzuia spre o ţintă. Oricum, aşa crezuse până la întâmplările petrecute de curând…

Acestea începuseră chiar de-a doua zi după încetarea ploilor. Sătul de atâta şedere în casă, seară după seară cât ţinuse vremea urâtă, în aceeaşi odaie cu taică-său, posomorât, întunecat ca cerul toamnei, într-o bună zi Piotr voi să se ducă la club, dar Grigori se repezi înaintea lui, oprindu-se la uşă:

— Nu te duce! Nu te las să pleci acolo!

Inima lui Piotr zvâcni năvalnic, speriată de pornirea pe care o simţi deodată: să-l înşface de umeri şi să-l zvârle la o parte… O clipă şovăi, dar apoi făcu totuşi un pas înainte… şi-l îmbrânci pe taică-său cât colo.

— Mă duc! Nu poţi să mă opreşti!

Şi trecu pragul.

Totul fusese atât de neaşteptat, încât Grigori, o clipă, nici nu-şi dădu bine seama ce se întâmplase. Deodată însă îi trecu fulgerător prin gând: „Aşa e, n-o să-l mai pot opri niciodată, dacă… dacă n-o s-o fac acum, în clipa asta. Dar cum?!”

Piotr se şi afla în tindă. I se auziră paşii coborând scara cerdacului. Scârţâitul treptelor lovea dureros în creierul lui Grigori.

— Petka-a!

Grigori izbi cu palma cerceveaua ferestrei, astupată de Anisia pentru iarnă. Fereastra se dădu de perete şi chitul, proaspăt încă, căzu pe prichici.

— Petka, stai! Numai o vorbă!

— Ei, ce mai vrei? întrebă Piotr, cu mâna pe clanţa portiţei întredeschise. Taică-său se repezi afară.

— Să-ţi spun… o vorbă… Numai una, numai una, repetă Grigori stăruitor, de mai multe ori.

— Spune.

— Hai… în şură. Să stăm de vorbă.

Piotr şovăi o clipă, apoi se îndreptă spre fânăria ferită de vite printr-un ţarc din prăjini de plop negru. Alături, în întuneric, ferestrele casei luminate aruncau spre fânărie licăriri slabe. Era cald. O adiere abia simţită aducea feluritele miresme ale ierburilor de câmp, purtându-le spre lac, dincolo de fânărie.

Grigori trecu, gâfâind, peste împrejmuirea de prăjini.

— Vorbeşte, spuse Piotr.

— Îndată… îndată… Bine că suntem singuri aici, că… nu ne aude nimeni. Doar de mult doream să-ţi spun totul, să mă spovedesc, ca să zic aşa… Dar nu voiam să te tulbur atât. Se pare, totuşi, că fără asta nu se poate. Tu mă sileşti s-o fac…

Grigori tăcu.

— Hai, spune tot ce ai pe suflet, nu mă mai chinui. Că şi fără asta mi-e greaţă!

— A, ţi-e greaţă… mormăi Grigori. Dar mie? Ce crezi? Eu… Tăcu din nou îndelung, răsuflând greu, şuierător. Piotr se culcă pe spate, cu mâinile sub cap, ridicând ochii spre cer.

— Ei, tată, de când te ţiu minte aşa ai fost totdeauna… Cum să-ţi spun? La fel ai fost oare când erai tânăr? întrebă Piotr, îngândurat.

— Când eram tânăr? repetă Grigori. Iaca, tocmai

despre asta vreau să-ţi povestesc, despre ce a fost altădată. Şi uite ce a fost, Petka, începu el în sfârşit, scuturând oarecum ciudat din cap. Eu şi Duniaşa Veselova am stat culcaţi în fânărie... între patru ochi, ca noi acum, ca tu şi cu mine.

Stelele firave se legănară pe cer toate ca una, plutind încet-încet, cine ştie unde. Pe urmă se opriră, tot atât de brusc, şi începură să plutească în altă parte, dar ceva mai repede.

— Ei, şi? întrebă Piotr, fără să înţeleagă. Pentru ce îmi spui... toate astea? Cum ai putut să deschizi gura? Vocea lui tremura chinuitor.

— Uite pentru ce. Crezi tu că am stăruit fără rost să nu te însori cu fata ei? De ce mă zbat eu ca un nebun? întrebă Grigori şi începu din nou să scuture din cap, să ciugulească cu degetele ceva nevăzut din aer. Crezi tu că fără pricină vreau să te îndepărtez de ea? Înţelege-mă odată: n-aş încerca să te opresc, dacă aş şti neîndoielnic că fata Veselovei nu ţi-e soră...

— Minţi! Minţi! Piotr sări în picioare şi o luă la goană, oprindu-se lângă gard, de unde strigă din nou: Minţi!

Nu-şi mai auzi însă glasul. Amuţise, răcnind peste măsură întâia oară.

— Atunci întreab-o chiar pe ea... pe Evdokia, stărui Grigori, apoi se opri nedumerit: spusese oare ce trebuia?

— Am s-o întreb! Să ştii c-am s-o întreb! răspunse Piotr şi, fără să mai stea pe gânduri, o luă la goană spre casa Veselovei. Câteva clipe după aceea, se opri în pragul uşii pe care o dăduse de perete năvalnic.

Polenka, cu faţa plânsă, era culcată pe pat. Maică-sa şedea pe scaun, lângă pat, şi o mângâia pe creştet, privind-o cu tristeţe. Când dădu cu ochii de Piotr, Evdokia tresări, dar îl întrebă liniştită:

— Ce-i cu tine? Ce dai buzna ca un smintit?…

— Ca un smintit? Smintit? strigă Piotr şi se rezemă vlăguit de uscior. Dumneata şi tata sunteţi în stare să scoateţi omul din minţi! Sunteţi în stare!

— Petenka, cu ce m-am făcut eu vinovată? întrebă Evdokia, neînţelegând ce vrea să spună.

Piotr răsufla greu, pripit, trăgând aerul în piept cu nesaţ.

— Ai de ce să te sminteşti! E adevărat că ea… înghiţi în sec, arătând spre Polenka. Tata spune că ea… Acele vorbe îngrozitoare i se opriră însă în gât. Nu izbutea de loc să le zvârle afară. În locul lor, strigă altceva: Ce a fost între dumneata şi tata în tinereţe?

Evdokia se ridică încet de pe scaun, galbenă la faţă, şi se îndreptă de spate. Totuşi răspunse liniştită, fără grabă:

— Chiar de-ar fi fost ceva, Petenka, eşti prea tânăr ca să-mi pui asemenea întrebări…

— A, sunt tânăr… Vasăzică, sunt tânăr? Totu-i limpede!

— Ba nu-i nimic limpede pentru tine, prostuţule…

În loc de orice răspuns, Piotr dădu din mână, lăsând uşa deschisă, şi o luă la goană, pieri în întuneric.

Un sfert de ceas după aceea era în vagonul încăpător al tractoriştilor. Toţi se culcaseră de mult. Unul dintre ei se ridică pe jumătate de pe patul de lemn şi mormăi înciudat:

— Care naiba eşti acolo? Mâine intru-n schimb cu noaptea-n cap şi nu pot să dorm…

Apoi îşi lăsă capul pe pernă şi începu numaidecât să sforăie.

Pentru orice împrejurare, Piotr avea în vagon un aşternut. Îl desfăcu, dar nu se culcă. Se aşeză pe pat, privind îndelung luminiţa unui tractor ce licărea în

depărtare pe câmp. Luminiţa pieri şi, după câteva clipe, se ivi din nou plutind înapoi.

Acum, după ce se mai liniştise, gândea: „Fără îndoială tata minte, nu-i adevărat că Polenka…” Numai amintirea cuvintelor îngrozitoare ale tatălui său îi stârnea greaţă; capul îi vuia, îi plesnea de durere. „Minte, fără îndoială că minte… Dar de ce s-a îngălbenit Evdokia Veselova? Ei, să-i ia naiba pe toţi! Nu mai dau pe acasă… şi nici în sat nu mă mai duc. Până vine iarna, stau în vagon, apoi plec la ferma S.M.T.-ului…”

Când ferestrele vagonului tractoriştilor, aburite în timpul nopţii, deveniră sinilii, Piotr se sculă. Cu toate că era încă prea devreme, se duse pe câmp, într-acolo unde zărise luminiţa tractorului, ca să-şi schimbe tovarăşul.

În aceeaşi zi, seara târziu, Rakitin sosi la brigadă. Piotr observă că acesta îi aruncă o privire întunecată şi i se strânse inima de o presimţire rea.

— Araţi? întrebă Rakitin, aşezându-se pe un scăunel nevopsit, scârţâitor. Unde-i şeful de brigadă?

— E plecat la S.M.T., îi răspunse unul din tractorişti.

— Aşa, aşa… făcu Rakitin, bătând toba cu degetele în cutia aparatului de radio de câmp „Urojai”[11]. Şi, deodată, spuse fără nicio altă introducere: Borodin, află că eşti un cârpaci! Ştiai asta?

Surprins de o asemenea învinuire, Piotr tăcea, cu totul uluit. Fără a-i mai aştepta răspunsul, Rakitin întrebă din nou:

— Ia spune-mi, drăguţule: de ce faci arătura la suprafaţă?

— Cum adică, la suprafaţă? A-a… O dată, mi s-a cam defectat tractorul, nu trăgea bine. A trebuit să ridic

[11]11-„Recoltă”.

brăzdarele ceva mai sus.

— Dacă ari mai puţin adânc, câştigi mai mult, se auzi un glas batjocoritor dintr-un colţ. Hantri[12] să fie, adâncimea nu-i obligatorie.

— Dar ce naiba vrei să facă colhozul cu hantrii tăi? Calitatea, în primul rând! se răsti preşedintele, mânios, şi urmă ceva mai încet, mai calm: Iată, spunem cu toţii: trebuie să ridicăm colhozul. Da, trebuie: e drept. Dar, dragi tovarăşi, cum vine asta? Cu o asemenea arătură, la anul ne alegem cu sacul gol!

— Tocmai asta spun şi eu. Borodin a vrut să aibă cât mai mulţi hantri. E tânăr, dar cu apucături bine cunoscute: leit tat-su, adăugă acelaşi glas gros din colţ.

— Tata n-are nicio legătură cu asta, ai înţeles? strigă Piotr, aprinzându-se deodată. Şi hantrii... Auzi vorbă: „a vrut să aibă cât mai mulţi hantri”. Comunicaţi la S.M.T. să nu mi se plătească tarlaua aceea.

— Aşa nu câştigă colhozul nimic. Tot ce a fost stricat trebuie arat din nou, stărui Rakitin.

— Foarte bine. Am să ar din nou. Pe socoteala mea, răspunse Piotr mohorât. Şi întorcându-se stânjenit, ieşi repede afară.

Rezemat de peretele vagonului, ascultă îndelung glasurile înăbuşite ce se auzeau dinăuntru, dar nu putu să desluşească nimic. După câtva timp, uşa scârţâi şi Piotr gândi că Rakitin plecase. Îi era însă ruşine să se întoarcă în vagon. Se îndepărtă de perete, îşi încheie toţi nasturii hainei şi o luă de-a dreptul peste arătură spre luminile satului ce licăreau în întuneric.

Se gândea cu amărăciune la Rakitin, la taică-său. Ce

---

[12]12-Hantru – unitate convenţională, aplicată la calcularea lucrărilor prestate de S.M.T.-uri (echivalentul a 1 ha de pământ moale arat).

voia taică-său? Ce-i lipsea? Dacă i-ar sta în putere, ar băga şi soarele în buzunar, nelăsându-l să lumineze decât pentru el şi numai în zilele de sărbători... Piotr privi descumpănit împrejur. Ajunsese pe uliţa satului, nu departe de casa Nastiei Timofeeva. Chenarele albe ale ferestrelor ei se zăreau limpede prin întuneric, iar Nastia parcă îl pândea din poartă.

— Hai, fă-te-ncoace, drăguţule, nu-ţi fie frică! îi strigă ea încetişor.

Piotr se apropie ascultător şi se aşează pe lăvicioară, lângă ea.

— Văd că trece cineva şi întoarce capul, parcă şi-a adus aminte de ceva. Şi m-am gândit: ia să-l strig! chicoti Nastia.

Între timp, se făcuse răcoare. Nastia avea o bundiţă nouă de pluş, care nu i se încheia la toţi nasturii pe pieptul dolofan, iar la cap era legată cu o băsmăluţă uşoară, de sub care îi scăpa părul greu, roşcat. Mirosea a parfum „1 Mai”. În primăvară Piotr cumpărase şi el parfum din ăsta pentru Polenka, în ajunul sărbătorilor din mai.

— Vrei seminţe? întrebă Nastia. Nu? Atunci le ronţăi singură. Tu stai şi te uită!

Vorbea tare, râzând mereu cu poftă. Piotr se gândea că o să-i audă cineva şi o să înceapă bârfelile. Nu se urni însă din loc, ci spuse, pe neaşteptate pentru el:

— Mi-a tras azi preşedintele un perdaf pentru c-am arat la suprafaţă. Şi se gândi îndată: „Mi-am şi găsit cui să-mi împărtăşesc necazul. Ce-o fi cu mine?”

— Şi te-ai muiat pe loc, nu? Ha-ha! Piotr nu răspunse, strâmbându-se de ciudă. Ei, nu-i lua în seamă. Mie nu numai Rakitin îmi trage perdafuri, trăncănea Nastia. În fiece zi se înfiinţează amândoi la fermă, el şi Veselova, mă tot pisează c-o fi, c-o păţi, că sucită, că-nvârtită, că

de ce dau vacile aşa de puţin lapte? De ce nu sporeşte mulsul? Eu le spun: le trebuie hrană mai bună, dar ei mă tot boscorodesc, zor nevoie că raţiile şi normele zilnice-s aşa şi pe dincolo. Zău, îmi vine să-mi iau lumea-n cap!

— Ei, am plecat, o întrerupse Piotr ridicându-se.

Nastia se sculă şi ea de pe lăvicioară şi, apropiindu-se de poartă, puse mâna pe clanţă. Lumina din ferestrele casei de pe partea cealaltă a uliţei se revărsa peste drum, cădea pe gardul scund şi aprindea reflexe albăstrii de promoroacă pe bundiţa de pluş a Nastiei. Ea se întoarse, făcu un pas spre el şi-l îmbie:

— Dacă vrei, hai înăuntru. Îţi dau un ceai cu dulceaţă. Râse, apoi spuse din nou: Ori ţi-e frică?

Piotr aruncă spre ea o privire piezişă: ochii ei umezi sclipeau în întunericul ceţos, chemându-l cutezător. Sânii mari, rotunzi, strânşi în bluza de stambă, îi tresăltau uşor. De sub bundiţa descheiată, adia ameţitor a trup curat de femeie.

— Ba nu mi-e frică. Şi nu vreau niciun ceai.

Pe neaşteptate, Nastia îi încolăci umerii cu braţele şi-i şopti cu înflăcărare la ureche:

— Hai cu mine, Petenka, drăguţule. Te iubesc, nu mai pot fără tine, poţi să mă şi omori…

Piotr voia să scape de ea… dar nu putea. Nastia se lipise de el. Aruncă o privire de-a lungul uliţei: ici, colo ferestrele erau luminate viu, dar luminile se stingeau una după alta. În urechi îi răsunau stăruitor vorbele Evdokiei Veselova: „Eşti prea tânăr, Petenka, ca să-mi pui asemenea întrebări…”

…Era încă întuneric când Piotr plecă de la Nastia. Ea îşi aruncă broboada de lână pe umerii durdulii şi-l petrecu în tindă, unde zăbovi îndelung, silindu-se să tragă zăvorul. După ce izbuti să deschidă uşa, spuse în

şoaptă, cu patimă:

— Petenka, poate că asta-i într-adevăr ursita noastră… însoară-te cu mine, n-o să-ţi pară rău…

— Lasă-mă să trec, răspunse Piotr încet şi, ieşind pe scara joasă, fără parmaclâc, trânti cu putere uşa în urma lui.

4

Cu mânecile suflecate Viktor Tumanov trebăluia de zor la un aparat de radio vechi. Văzându-l pe Piotr, nu se miră; dădu aparatul la o parte şi întinse mâna după ţigări.

În clipa aceea, tatăl lui Viktor ieşi din odaia de alături. Purta rubaşcă neagră, încinsă cu o cureluşă caucaziană.

— Noroc, aprigi fumători, le dădu el bineţe vesel. Care face cinste cu o ţigară?

— Eu nu fumez, răspunse Piotr.

— Bine faci. Pavel dădu din cap, luând ţigara întinsă de fiul lui. O să trăieşti mai mult. Dar Vitka, uite, mă lămureşte: cică fumatul ne-ar feri de şase boli. Dar nu spune de care anume. Fiindcă nu ştie nici el – eu aşa cred. Este? Ha, ha!

Şi răvăşind cu mâna părul fiului său, intră înapoi în odaia lui, râzând. Viktor îşi trecu degetele prin păr, îşi trase mânecile cămăşii şi se îndreptă spre uşă, făcându-i semn în tăcere şi lui Piotr.

Soarele mare, rotund, plutea în zarea înnegurată. Se simţea o adiere răcoroasă. Piotr gândi că peste noapte se va lăsa de-a binelea îngheţul. Se opriră sub plopii aproape desfrunziţi. Viktor se rezemă de unul din plopi, scoase pe gură un nor de fum şi întrebă ironic, cu ciudă:

— Ei?

— Ei, Vitka, e uşor să trăieşti când ai un tată ca al tău, spuse Piotr cu jumătate de glas.

Privindu-l ţintă, Viktor îl rugă:

— Hai, spune altceva, mai nou.

Piotr îşi dădea seama cu amărăciune că venise degeaba la Viktor, că acesta n-avea ce să-i spună, ce sfat să-i dea. „Crezi că-ţi vreau răul?” îşi aminti deodată cuvintele pe care le rostise cândva Vitka. I se părea, însă, că nu fuseseră câtuşi de puţin spuse de el, ci de altcineva. El, Piotr, venise acum la acest altcineva, care nu mai era însă de faţă.

— Ei, am plecat, răspunse el, posomorât. Am trecut pe la tine, ca să te văd.

— Ba nu, acum stai, îl opri Viktor, apoi tăcu câteva clipe, încercând parcă să-şi amintească ceva: Hai,

povesteşte totul pe rând.

— Dar n-am ce povesti.

— Cum adică, n-ai? Ei, să zicem despre praftura pe care ţi-a tras-o Rakitin, despre Nastia Timofeeva…

Mirat, Piotr lăsă braţele în jos. Voi să spună ceva, dar limba nu-l ascultă. Fără voia lui, se sperie, simţind cum îi tremurau degetele. Se uită la ele, încleştă pumnii şi-i vârî în buzunare. Oricât de ciudat s-ar fi părut, aceasta avu însă darul să-l liniştească. Zâmbi silit, vinovat. Întrebă încet:

— Dar de unde ştii?

— În privinţa arăturii la suprafaţă preşedintele a adus vorba la sediu. Înţelegi? Cât despre Nastia… Deunăzi i-am adus un camion cu lemne. Le-a dat jos din maşină cântând: „Din tot satul mi-e drag numai Petka Borodin şi el nu ţine decât la mine”…

— Frumoase vorbe, n-am ce zice, zise Piotr.

— O întreb: „Ce te tot lauzi în gura mare? Petka iubeşte pe alta”. Dar ea, mie: „Acuşica ne iubim amândoi. Dragostea noastră-i fierbinte ca uncropul…” Ei, şi… pe scurt, mi-a povestit cum ai trecut pe lângă casa ei, cum ai intrat la ea şi ai plecat în zori…

— Minciuni, tăgădui Piotr, deşi ştia că vorbele lui Viktor erau adevărul gol goluţ.

— I-am spus şi eu: minţi! Da’ ea de colo: „Întreabă-l pe Petka”. Iaca, te întreb. Vasăzică minte, nu?

Piotr dădu din mână, se lăsă jos, pe pământul acoperit de un strat gros de frunze galbene, străvezii, şi se rezemă cu umărul de plop. Viktor îşi isprăvi ţigara şi scoase alta.

— Ei, cum e? Ai fost la ea?

— Am fost, mărturisi Piotr, încet, sfios. După o vreme se ridică de jos, privind cerul care începuse să se întunece.

Viktor îi puse mâna pe umăr. Piotr întoarse încet capul spre el. Acum avea înaintea lui pe acel Viktor, singurul lui prieten, care înţelegea totul, la care venise după sfat. Îşi lăsă capul în piept, aşteptând întrebările. Îi era greu să înceapă singur. De altfel, nici nu ştia cu ce să înceapă.

Viktor îl întrebă cu blândeţe:

— Ia spune: ce nevoie ai tu de toate astea?

— Nu ştiu. Nu pot să răspund. Nici de ce am arat la suprafaţă, nici asta n-o ştiu. Adăugă: Doar îmi place să muncesc.

Soarele asfinţise de mult, şi acum întunericul pogora peste case, peste pomi, învăluindu-i pe nesimţite. Curând începu însă să se împrăştie, de parcă ziua ar fi uitat ceva pe pământ şi făcea cale întoarsă. Crengile pomilor se iviră din întuneric, ca pe o fotografie în curs de developare; un acoperiş de scânduri noi de pe partea cealaltă a uliţei luci stins. Piotr înţelese: răsărise luna.

— Petea, sunt un prost sfătuitor. Un lucru însă e limpede pentru mine. Spuneai că eşti în stare să-l legi la gard pe tat-tu. Eşti, dar nu îndrăzneşti. Ba mai mult chiar: el te-a legat la gard pe tine. De mult. Acu’ nu mai ai ce face. Trebuie să tai în carne vie! Şi asta doare!

— Cum adică, ce să fac?

— Aşa, să-ţi smulgi totul din tine, din răsputeri, fără îndurare. Înainte de toate, să te duci la Polenka şi să-i mărturiseşti totul, pe şleau. Mai ales despre Nastia.

— Vai, ce vorbeşti! strigă Piotr speriat, sărind în picioare.

— Da’ tu ce credeai? întrebă Viktor, ridicând uşor glasul. Am spus doar: o să fie dureros. Hai, stai jos! Altă ieşire n-ai. Dacă te iartă Polenka, o să ai parte de

fericire, o să se isprăvească cu singurătatea ta. O dată pentru totdeauna. Înţelegi? Atunci o să poţi veni şi pe la noi…

Piotr răsuflă adânc, zgomotos:

— Dar cum rămâne cu…

— Cu taică-tău? Aici, frăţioare, habar n-am. Ce să zic?! Greu o să-ţi fie să scapi de povara asta. Dar, dacă n-o faci, o să umbli şi mai departe prin sat ca bătut cu leuca-n cap…

Viktor tot păşea de colo, colo prin faţa lui Piotr. Se opri o clipă, trăgând cu urechea, apoi îşi reluă plimbarea.

— Credeam că, dacă o să munceşti, o să-ţi dai seama pe ce lume te afli, o să-ţi fie capul mai limpede. Tu însă ai făcut-o de oaie… Cum ţi-a trecut prin minte aşa ceva? Dacă tractorul nu mergea cum se cade, trebuia să…

— Am arat din nou, răspunse Piotr grăbit.

— Ai arat din nou… Viktor zâmbi. Fireşte, e bine. Dar să mai ari şi altceva. Uită-te îndărăt la toate greşelile tale, şi apoi, cu tot curajul, treci cu tractorul peste ele! Şi coboară brăzdarele cât mai jos, ca să ari adânc de tot. Atunci, ogorul tău o să fie curat, fără nicio buruiană. O să vezi şi tu, şi o să fii mulţumit…

Piotr rămase îndelung pe gânduri. Apoi îşi trecu mâna peste lada pe care şedea. Voia să întrebe: „Am auzit că te-au ales secretar de Comsomol?” Dar în loc de aceasta, spuse:

— Stupi?

— Da, stupi. Tata vrea să facă o prisacă.

— A-a… Ei, am plecat.

Luna plină îşi revărsa peste sat razele aurii. În lumina ei, toate casele proaspăt spălate de ploaie păreau noi. Parcă se scurgea încă apa de pe ele, întinzându-se în

pete negre de-a curmezişul uliţii pe care Piotr păşea fără grabă. Era linişte, răcoare, mirosea a umezeală. Ar fi vrut ca această linişte să nu înceteze niciodată…

„Ară şi altceva…” Piotr se uită îndărăt, cu toate că nu mai putea să vadă căsuţa Tumanovilor. „Ei? De ce nu?” gândi el zâmbind.

Se întoarse în vagon şi adormi cu un simţământ de uşurare.

…În vis se făcea că taică-său păşea greu de colo, colo prin vagon. Veni la patul lui, îşi scărpină, ca de obicei, faţa cu toate cele cinci degete, rânjind:

„Ei, cât te-a costat aratul din nou?”

„De unde pot să ştiu? O să mi se scadă atâta cât trebuie”.

„Ha-alal muncitor! rosti taică-său tărăgănat, de parcă ar fi căscat. Mai stătu o vreme lângă el, apoi adăugă: Fără tată, o să crăpi de foame. O să-ţi crape şi Polenka Veselova, soră-ta. Asta şi din pricină că te-ai dat la Nastka…”

Piotr ţipă şi se trezi. Afară stăruia o noapte adâncă, liniştită. Simţământul luminos, de uşurare, pierise. Stătu toropit până dimineaţa, cu ochii deschişi. Se gândea mereu şi mereu la acelaşi lucru: până unde ajunsese taică-său, dacă se hotărâse să facă un asemenea lucru!

5

Câteva zile în şir, Grigori Borodin nu scăpă nicio vorbă. Dacă, pe vremuri, se mai rădea din când în când, acum n-o mai făcea deloc – umbla nebărbierit, cu

obrazul năpădit de peri gălbui-murdari. Seara, şedea la fereastră, ca şi taică-său pe vremuri, privind lacul într-un singur punct, până se întuneca de tot. Anisia păşea cu băgare de seamă pe duşumele, parcă i-ar fi fost frică să nu trezească din somn pe cineva. În cele din urmă, spuse însă:

— Ia uită-te în oglindă cum ai ajuns… Galben, slăbit, ca un mort…

— Ca un mort, o îngână Grigori. Adevărat. Şi ochii lui sticliră aşa fel, încât Anisia se temu de-a binelea că nu mai era în toate minţile.

El se întoarse din nou la fereastră şi privi îndelung spre plopul desfrunzit. Era oarecum ciudat plopul acela. Primăvara, se îmbrăca în verdeaţă mai târziu decât toţi ceilalţi, cu nişte frunzuliţe firave, zbârcite. Toamna îl năpădea rugina înaintea tuturor – chiar cel dintâi vânt îi smulgea toate frunzele veştede, şi plopul îşi legăna jalnic în faţa ferestrei crengile negre. Privindu-l, Grigori se gândea că, pe cât se părea, acel plop nici nu-şi fremătase vreodată frunzişul, ca semenii lui. „Ei, ţi-a sunat şi ţie ceasul pedepsei… auzea el glasul Anisiei, deşi ea tăcea. Ai să plăteşti pentru toată viaţa ta neagră, pentru lacrimile mele, pentru că l-ai frânt pe Petka…” Fiecare cuvânt era un cui înroşit în foc pe care i-l înfigea cineva în cap. „Dar de ce o fi neagră viaţa mea? se întreba Grigori. Ce rău am făcut oamenilor? Păi, dacă mi se puneau mereu de-a curmezişul drumului…”

— Culcă-te, e târziu, auzi el glasul Anisiei.

— Ai? Se dezmetici şi-şi dădu capul pe spate. Petka a venit?

— Nu, n-a venit, răspunse Anisia oftând.

Grigori se zvârcoli în pat toată noaptea şi se sculă îndată ce începu să se crape de ziuă. Primele lui

cuvinte fură:

— Petka a venit?

— Nu…

Pe când se ducea la lucru, gândea buimac: „A plecat! A plecat pentru totdeauna din casă! Tot mi l-au luat…”

…Colhoznicii aduceau înapoi grâul uscat. Grigori îi trimitea pe toţi la cantaragiu. Doar atunci când Polenka aduse şase saci, el îşi dezlipi buzele şi spuse scurt:

— Să mai aduceţi patru.

— Care patru? Doar am luat numai şase.

— Ai iscălit de primire pentru zece! Nu mai vorbi aiurea. Dacă nu-i aduceţi până seara, îi spui preşedintelui. Şi întoarse capul.

Seara veni la sediul conducerii colhozului şi puse pe masa preşedintelui caietul soios, cu pete gălbui:

— Cei care au luat grâul ca să-l usuce l-au adus înapoi.

— E vreo lipsă? întrebă Rakitin, frunzărind caietul. Unele file, udate pesemne de ploaie, acum, fiind uscate, foşneau sec şi se rupeau. Era greu să descifreze multe dintre însemnările făcute cu creionul chimic.

Grigori ridică din umeri:

— Eu nu-s cantaragiu. Întreabă-l pe el.

Cantaragiul, care se afla de faţă, spuse:

— Facem un scăzământ de uscare, potrivit cu rânduiala socotitorului. Îndeobşte, parcă ar fi cum trebuie, se potriveşte…

— Atât numai că Veselovele n-au adus patru saci.

— De ce?

— Zic că nu i-au luat.

— Ce, ce? Rakitin se ridică o clipă de la masă. Ce tot îndrugi? N-au adus patru saci?

— Credeam c-au să aibă obraz, rânji Grigori. Ai

încredere în oameni, iar ei... Încolo, descurcaţi-vă singuri. Şi ieşi pe uşă.

*

Trecu o zi, trecură două. Seara când venea de la lucru şi dimineaţa când se scula din pat, Grigori o întreba pe Anisia unul şi acelaşi lucru:

— Petka n-a venit?

— Dar ce, e plecat peste nouă mări şi nouă ţări? răspunse odată Anisia, pierzându-şi răbdarea. Până la vagon e o verstă şi jumătate. Du-te după el, dacă ţi-e atâta dor...

„Într-adevăr, să ştii c-o să trebuiască să mă duc, o să trebuiască...” îşi tot zicea apoi Grigori în gând.

La arie, lumea îl ocolea ca şi până atunci. Când îl vedeau apropiindu-se printre mormanele de grâu, oamenii tăceau. Altădată, doar ar fi zâmbit cu dispreţ; acum însă încleşta dinţii, atât de aprig, încât vedea stele verzi. Gânduri deznădăjduite îi roiau prin creier: „Nu vor să mă bage-n seamă! Parcă n-aş fi om...”

Scos din sărite tot de gândurile lui, într-o zi se opri în mijlocul ariei şi strigă:

— Şi eu vă scuip în obraz! Pe toţi vă scuip în obraz! Aţi înţeles?!

Colhoznicii, uluiţi, încremeniră, munca fu întreruptă o clipă.

— Dar ce ai? întrebă cantaragiul, apropiindu-se cu teamă de Borodin. Fără să-i răspundă, Grigori se lăsă pe o grămadă de fân.

— Ia vezi dacă nu trebuie dus la spital, îi spuse cantaragiului unul dintre colhoznici.

— La spital? întrebă Borodin, ridicând capul. Nu, am un fiu, un fiu!...

Se ridică de jos şi plecă spre sat. Nimeni nu înţelese, ce legătură avea purtarea aceasta cu fiu-său.

În ziua aceea nu se mai ivi pe la arie. Seara se duse la grajd. Când se întunecă de-a binelea, sosi Rakitin, sări jos din brişcă şi-i strigă lui Kalughin:

— Avdei Miheici, deshamă calul, te rog. Dând cu ochii de Borodin, se întoarse spre el: Viu de la arie. Ce poznă ai făcut acolo? De ce n-ai fost după prânz la muncă?

— Locul meu e aici, la grajd, răspunse Borodin posomorât.

— Ce, ţi-ai pierdut minţile într-adevăr?

— Crede ce vrei! strigă Grigori. Deodată, îi tremură ceva în glas şi spuse rugător: Te rog, în numele lui Hristos, lasă-mă să stau aici! Poţi să-l iei şi pe Avdei. Poate o să-mi treacă aici… lângă cai…

— Ei bine, rămâi, încuviinţă Rakitin, mirat mai puţin de rugămintea lui Borodin cât de glasul lui tânguitor, implorator. Fără să vrea îşi aduse aminte de Piotr pe care, cu câteva zile mai înainte, îl întâlniseră el şi cu Tumanov. Gândi cu îngrijorare: „Şi ăla fuge de oameni. Trebuie să-i vorbesc mâine flăcăului, deschis”. Apoi urmă, privindu-l pătrunzător pe Grigori, drept în faţă: Ce spuneai de Veselove – că n-ar fi dat înapoi tot grâul – e o minciună, Borodin.

Grigori zâmbi acru:

— Păi, n-a iscălit Polka în faţa ta, pentru zece saci?

— Pentru zece saci oare? Caietul a fost udat, însemnările s-au amestecat unele cu altele, aşa că nu poţi să le mai desluşeşti.

— Las’ că ţiu eu minte pentru câţi saci a iscălit. Dar au adus şase, şi i-a luat cantaragiul în primire. Încolo, treaba mea e să raportez totul cinstit… aşa cum se cuvine… iar tu… Dacă vrei, n-ai decât să acoperi hoţii.

Rakitin se îngălbeni de mânie, dar se stăpâni. Întrebă cu glas liniştit, domol:

— Dar de ce s-a udat caietul în halul acela?

— A plouat.

— A plouat? Şi n-ai putut să-l fereşti de ploaie? Ei, bine, Grigori, ţine minte un lucru: n-o să te lăsăm să arunci cu noroi în Evdokia. O să trimitem caietul la procuratura raionului, pentru expertiză. Acolo o să se vadă cine a iscălit şi pentru cât. Atunci o să te tragem la răspundere pentru calomnie. Şi ştii? Cu toată străşnicia… De ce te-ai îngălbenit?

— N-ai decât să-l trimiţi… Cine s-a îngălbenit? Trimite-l sănătos!

Deşi Borodin striga cu ciudă, Rakitin simţea în glasul lui un fior de teamă, de nesiguranţă, şi zâmbi uşurat, fără ca Grigori să bage de seamă. Ieşi din grajd fără a mai spune ceva.

Borodin se urcă în brişcă şi, lăsându-şi picioarele în jos pe marginea ei, privea cum bătrânul Avdei deshăma calul – privea cu atâta luare-aminte, de parcă n-ar mai fi văzut niciodată aşa ceva. Apoi sări jos şi porni peste câmp, spre vagonul tractorişti lor.

Piotr şedea la cină afară, la lumina unui felinar, pus pe o masă înjghebată la repezeală. Nu se întoarse la zgomotul paşilor, crezând că era vreunul dintre tractorişti care ieşise din schimb. Grigori se opri aproape de el, sub un mesteacăn, rezemându-se cu mâna de trunchiul lui subţire, care se legăna.

— Eu sunt, Petea, spuse încet, văzând că Piotr nu se întoarce. Piotr sări în sus şi se agăţă de marginea mesei, cât pe ce să răstoarne felinarul.

— Matale eşti? Ce vrei? strigă el.

— Am venit după tine… Doar… doar avem o casă… Stăteau tăcuţi, faţă-n faţă. Mergi? îl rugă Grigori.

Piotr se miră: taică-său nu poruncea ca totdeauna, ci se ruga; glasul lui nu era aspru, hotărât, ci oarecum moale, plângăreţ.

— Nu merg, răspunse el.

Tocmai de un astfel de răspuns se temea Grigori, deşi presimţea că întocmai aşa va răspunde băiatul. Bătrânul cuprinse şi mai tare mesteacănul, apoi se apropie şi se aşează pe bancă, cu spatele la masă:

— Ce, te-ai supărat atunci… când am vorbit despre fata Veselovei? Nu-i adevărat ce-am spus, trebuia să-ţi dai seama şi singur de asta. Nu mai ştiam cum să te îndepărtez de ea…

Piotr se clătină pe picioare, făcu un pas spre taică-său şi strigă:

— Ce mi-ai făcut? Ai îrânt, ai sfărâmat totul în mine!

— Ţi-am spus de mult că şi ei, Veselovii, mi-au sfărâmat viaţa…

Grigori şedea cu coatele sprijinite pe genunchi, cu capul în piept. Spinarea lui încovoiată arunca departe pe pământ o umbră uriaşă, diformă. Fără să spună o vorbă, cu gândul în altă parte, Piotr împinse felinarul mai departe, ca să nu-l răstoarne printr-o mişcare greşită, ori, poate, pentru ca umbra hâdă a tatălui său să se scurteze, să piară de pe pământ.

— Ţi-au sfărâmat-o? repetă Piotr. În ce chip?

— Parcă poţi tu să înţelegi?

Felinarul cu gaz ardea, sfârâind uşor, filând când şi când. Atunci mesteacănul firav, pe jumătate luminat, bidonul din tablă zincată plin cu apă, prins de el, şi căruţa cu butoaie de benzină goale parcă zvâcneau, făceau un salt înainte, apoi ţâşneau înapoi.

— Aşadară, nu mergi acasă? întrebă din nou Grigori, mâhnit.

— Nu merg…

Grigori rămase câteva clipe tăcut, apoi îşi întoarse încet privirile spre Piotr. În lumina firavă a felinarului, ceva subţirel sclipi în mustaţa lui Grigori, poate o

lacrimă prelinsă prin ea. Rosti aproape în şoaptă:

— Vasăzică, şi tu îmi întorci… spatele? Şi, deodată, căzu în genunchi, se târî la picioarele fiului său, cu mâinile întinse spre el: Petenka, fecioraşule! Nimic nu mi-a mai rămas, nimic, în afară de tine… Mi-au răpit tot, tot… Petenka, fie-ţi milă de taică-tău… Fie-ţi milă, pentru Dumnezeu…

Se târa la picioarele lui Piotr, iar acesta se dădea îndărăt, fără să-i înţeleagă bolboroseala.

— Nu te apropia! strigă el deodată, fără să vrea.

Acest strigăt despică asemenea unui fulger toată viaţa lui Grigori, de la un capăt la altul: iat-o pe Duniaşka, lângă uşă, iar el, tot în genunchi, întinzind rugător braţele spre ea…

— Nu te apropia!

Aşadar, nu se schimbase nimic în cei treizeci de ani care trecuseră. Tot în genunchi şedea şi atunci, cu braţele întinse spre Duniaşka. Ea îi zvârlise în obraz: „Nu te apropia!” Iar acum îi strigase la fel fiul, fiul lui…

Grigori se ridică, clătinându-se pe picioare, îşi şterse obrazul cu mâneca, făcu doi paşi într-o parte şi deodată se întoarse.

— Blestemat! Blestemat să fii!

Strigătul lui deznădăjduit şuieră spre cerul rece:

— …să fi-ii!…

*

Grigori nu mai ţinea minte cum se târâse până acasă, cum, fără să-şi scoată cizmele, se prăbuşise pe pat, cu faţa în jos. După câtăva vreme, simţise că perna se udase de tot. O zvârli cât colo. Anisia intră tiptil din bucătărie, ridică perna şi rămase puţin lângă bărbatul ei, oftând.

— Dezbracă-te măcar, spuse ea cu fereală. Să-ţi ajut să scoţi cizmele.

Grigori nu răspunse. Zăcu nemişcat toată noaptea. Abia spre ziuă, se întoarse cu faţa la perete.

Dimineaţa, Anisia intră din nou în odaie şi se apucă să frece duşumelele cu o cârpă udă. Picioarele lui Grigori, în cizmele murdare, ieşeau în afara patului. Anisia se temea să nu se pomenească pe neaşteptate cu o lovitură de picior în obraz, aşa că un peticuţ de podea, lângă pat, rămase nespălat.

...Spre seară, Grigori se gândi deodată: dacă se va duce din nou la Piotr şi-l va ruga să se întoarcă acasă, poate, de data aceasta, va veni. Aştepta cu nerăbdare să se întunece. „Să nu mă vadă Anisia... Să nu ghicească unde mă duc...” îşi zicea el.

Alese o clipă potrivită, când Anisia se duse să îngrijească vitele pentru noapte, şi se strecură afară.

Apropiindu-se de vagonul tractoriştilor, Grigori se aştepta să-l vadă pe Piotr cinând singur, ca şi în ajun. Nu era însă nimeni lângă vagon. Lângă mesteacănul firav de care se sprijinise în ajun era legat un cal înhămat la o brişcă. „E al preşedintelui!” îşi zise Grigori, simţind un junghi în inimă. Se opri în loc fără să vrea. În clipa aceea, Rakitin ieşi din vagon, aplecându-se uşor. Grigori se îndepărtă în întuneric.

*

Piotr ară ogorul de toamnă până noaptea târziu. Era o zăpuşeală cumplită. O raţă sălbatică, rătăcită de cârdul ei, măcăia în stufărişul de pe malul râuleţului din apropiere.

Piotr opri tractorul. Ajutorul de la plug plecă numaidecât spre vagon, dar Piotr stinse farurile şi rămase îndelung în cabină, în întunericul adânc, ascultând măcăitul tânguitor al raţei, auzind în gând strigătul din ajun ăl tatălui său: „Blestemat să fi-ii!”

Când se apropie de vagon, îl zări pe Rakitin.

Preşedintele stătea lângă uşa prin care felinarul cu gaz strecura afară o rază firavă de lumină, silindu-se să împrăştie cât de cât bezna. Rakitin avea în picioare cizme de pânză cauciucată, scâlciate, şi purta o scurtă îmblănită uşoară şi o şapcă de postav ponosită.

Piotr se gândi cu ciudă: „Iar o să mă dojenească pentru arătura la suprafaţă. N-are decât să se ducă pe câmp şi să controleze…”

— Noroc, Piotr, îi dădu bineţe Rakitin cel dintâi, dar Piotr, în loc de salut, răspunse:

— Am arat totul din nou de mult… aproape la patruzeci de centimetri… Controlează…

— La ce să mai controlez? Te cred pe cuvânt. Piotr se uită pătrunzător la Rakitin şi dădu să intre în vagon, dar preşedintele îl opri: La drept vorbind, am venit încoace fiindcă am o treabă cu tine. Ia hai mai încolo.

Ceva mai departe de vagon se afla o grămadă de vreascuri tăiate pentru nevoile bucătăriei. Se aşezară pe ea.

— Spune verde ce vrei de la mine, îl întrebă Piotr, posomorât.

— Am să-ţi spun, de bună seamă. Tocmai d-aia am venit, ca să vorbim pe şleau. Ia zi, prietene, cam ce se petrece la voi în casă?

Piotr dădu capul pe spate, zâmbind cu răceală:

— Da’ ce te priveşte pe dumneata?

— Ascultă, Piotr, eşti de pe acum bărbat în toată firea. Ia nu te mai prosti, răspunse Rakitin cu asprime. Odată ce te întreb, înseamnă că nu-mi arde de glume. Hai, spune.

— Ce se petrece? întrebă Piotr mohorât. De unde să ştiu? N-am fost de mult pe acasă, nu vreau să mă mai duc pe acolo. Nu pot! Înghiţi în sec şi adăugă: Curând… curând am să plec pentru totdeauna de aici. Doar de

mama…

Rakitin întrebă grav, preocupat:

— Pleci împreună cu Polenka Veselova?

— Da’ de unde… de unde ştii dumneata despre asta? strigă Piotr sărind în sus.

Rakitin îşi aprinse ţigara pe îndelete şi începu să pufăie în întuneric. Piotr călca pe loc alături de el, neştiind ce să facă. În cele din urmă, preşedintele spuse:

— Şezi, Petea. De ce te frământi aşa? Piotr se aşează lângă el, ascultător. Eşti obosit, nu? întrebă Rakitin din nou. Adineaori ţi-am controlat arătura. Ai arat foarte bine.

— Păi, eu, Tihon Semionovici… eu vreau totdeauna să iasă lucrul cât se poate de bine. Atunci, pe tarlaua aia… nici eu nu ştiu… Şi el tăcu tulburat.

— Iaca, ai găsit despre ce să vorbeşti din nou, spuse Rakitin blajin.

Tăcură îndelung. Piotr asculta sunetele ce se auzeau în întuneric. Deodată, răsună iar dinspre râuleţ măcăitul tânguitor al raţei. Pe neaşteptate pentru el însuşi, spuse:

— Auzi cum măcăie în stufăriş o raţă rătăcită de cârd? Uite, aşa m-am rătăcit şi eu… de oameni. Când? Nu ştiu. Dar acum încep să-mi dau seama: m-am rătăcit de toată lumea. De ce s-a întâmplat aşa? Altădată, mi-era frică de taică-meu: mă bătea cu cruzime. E un om rău la inimă. Şi acum… Uite, mă întrebi ce se petrece la noi în casă? Nu pot să-mi dau seama…

Piotr vorbea tulburat, cam fără şir. Rakitin nu-l întrerupea, nu-l descosea. Încet-încet, Piotr se linişti şi începu să vorbească mai domol. Nici nu-şi dădu seama cum povesti totul: despre prietenia lui cu Polenka din

anii copilăriei şi despre armonică; despre dragostea lor; despre Nastia Timofeeva; despre cea din urmă întâlnire cu Vitka; despre discuţia cu taică-său din ajun.

— Asta-i tot, încheie el. Vitka zice să ar până-n străfund din nou. Dar cum?

Rakitin tăcea. Piotr ascultă din nou şi poate fiindcă nu mai auzi ţipătul tânguitor al raţei, ori din altă pricină, se simţi ceva mai uşurat. Aştepta cu răbdare ca Rakitin să spună ceva.

— Mă întrebi cum? răspunse preşedintele, în cele din urmă. După părerea mea, ai şi început să-ţi ari din nou ogorul, şi tocmai de acolo de unde trebuia. Nu te sfătuiesc să pleci nicăieri. Eu, în locul tău, m-aş muta la Veselova. Dar, înainte de toate, trebuie să-i mărturiseşti Polenkăi totul despre Nastia. Viktor ţi-a dat un sfat înţelept.

— Nu pot… Piotr dădu din mâini, speriat.

— Trebuie să poţi, dragul meu, trebuie neapărat. Dacă nu găseşti în tine atâta hotărâre ca să-i mărturiseşti totul, înseamnă că eşti un om pierdut. Atunci mai bine pleacă. N-o să-i pară rău nimănui de tine.

Glasul lui Rakitin suna acum aspru, şi Piotr se mustra pentru sinceritatea cu care i se destăinuise. La ce bun? Era oare de vreun folos? Îşi ridică privirile. Până atunci cerul fusese senin, şi stelele licăreau viu pe el. Acum, însă, era învăluit de negură. Pe alocuri, rămăseseră fâşii cenuşii învălmăşite parcă, împroşcate cu bidineaua. Printre ele, stelele, triste, licăreau stins.

— Nu, nu pot, spuse el din nou şi-şi lăsă capul în piept. Acum, tot mai am măcar o nădejde: mă duc la Polenka şi… rămân la ea. Dar dacă îi spun totul, o să mă alunge, o să mă gonească pentru totdeauna. Ce mă fac atunci?

— Păi, mai devreme ori mai târziu, tot o să afle, stărui Rakitin cu răbdare. Ei, atunci o să te alunge negreşit. La asta te-ai gândit?

Piotr tăcea. Îşi strângea capul în palme, legănându-se uşor încolo şi încoace. Jalea aceasta începu să-l irite pe Rakitin. Se ridică aprins, dar se aşeză numaidecât la loc.

— Aşadar, n-o iubeşti. Ei, atunci, fireşte, la ce bun să-i spui… Piotr ridică brusc capul. Fără îndoială, n-o iubeşti. Nu te porţi aşa cu o iubită, urmă Rakitin eu aprindere. Înseamnă că nici n-ai de ce să pleci din casa ta. Înseamnă c-o să te prăpădeşti, c-o să te strivească taică-tău cu desăvârşire, o să frângă omul din tine, o să facă din tine o fiinţă de nimic, o otreapă…

— Aşa-a! strigă deodată cineva din apropiere.

Piotr şi Rakitin se întoarseră în acelaşi timp spre locul de unde se auzise glasul şi se ridicară în picioare. La zece paşi de ei, Grigori, cu mâinile în buzunare, îl privea ţintă pe preşedinte, cu ochii lui mici, în care ardeau flăcări gălbui.

— Aşa! Vasăzică îmi răpiţi şi fiul? spuse din nou Grigori şi sări la Rakitin, vrând să-l apuce de reverele scurtei îmblănite.

Fără a se tulbura, preşedintele făcu un pas înapoi, rostind poruncitor:

— Jos mâinile!

— Ţi-ai luat-o în cap, ţi-ai luat-o!… strigă Grigori, înăbuşindu-se. M-aţi prădat, secăturilor! Petka!…

Piotr se uita înspăimântat la Rakitin.

— De Piotr să nu te mai atingi. Altfel… spuse acesta.

— Ce „altfel”? Vrei să mă sperii? Şi deodată, înfricoşat şi el de glasul lui, dar nemaiavând puteri să se stăpânească, zbieră: Norocul tău, Tihon, că atunci… am aruncat puşca în baltă. Că nu m-a lăsat inima… că

te-am întors de pe cărare…

— Ce puşcă? Ce cărare? întrebă Rakitin, neînţelegând ce vrea să spună.

— Cărarea din Văgăuna Lupului. A Lupului… Şi, deodată, ridicând pumnii atât de înfiorători altădată, îi scuturǎ năprasnic şi începu să urle: O-o-o-u!…

Urletul lui se mistuia în liniştea nopţii. Ca şi în ajun, Grigori Borodin o luase la goană spre sat.

Capitolul V

1

Ei, ce se aude, Petea? întrebă Rakitin, la câteva zile după cele petrecute.

— În ce privinţă? întrebă la rându-i tânărul Borodin.

— Ai fost la Polenka?

Piotr se uită la preşedinte, roşi, tăcu o clipa, apoi răspunse foarte încet, dar cu tărie:

— Azi, Tihon Semionovici. Azi, mă duc neapărat.

Rakitin zâmbi, îi strânse mâna şi plecă. Piotr simţi abia atunci deosebit de ascuţit, de real, că trebuia să se ducă.

Seara, după ce termină lucrul, se spălă sub bidonul prins de mesteacănul strâmb şi o luă spre sat.

Dinspre pădurea amuţită plutea încet o negură cenuşie. În depărtare se iviră casele din sat şi,

deasupra lor, coroanele rămuroase ale plopilor desfrunziţi. În adumbrirea amurgului, din ce în ce mai adâncă, liniile limpezi se împâcleau însă tot mai mult, de parcă nu s-ar fi apropiat de sat, ci acesta s-ar fi îndepărtat pe măsură ce înainta spre el.

În clipele acelea, Piotr nu voia să treacă prin faţa casei Nastiei Timofeeva. Cu puţin înainte de a ajunge la marginea satului, o luă la dreapta, spre lacul care plescăia alene, greoi în dosul pinilor scunzi.

Odinioară, el şi Polenka rătăceau prin aceste locuri, în serile liniştite, umede. Adeseori şedeau tăcuţi acolo, pe mal. Pe vremea aceea, el ar fi vrut să săvârşească o faptă neobişnuită pentru ca Polenka să rămână mută de admiraţie. Şi se simţea în stare de o asemenea faptă. Deodată se opri: pe malul lacului şedea cineva cu spatele spre el. În prima clipă, Piotr nu-şi putu da seama cine era. Se gândi speriat: „Nu cumva o fi Polenka?” Inima i se prăvăli parcă o clipă în gol, apoi începu să-i zvâcnească năvalnic.

Auzind zgomotul paşilor, Polenka întoarse capul spre el. Piotr nu putu să vadă în întuneric că avea ochii plânşi. Fata se grăbi să se ridice şi se îndepărtă câţiva paşi, dar, o clipă după aceea, se opri în loc, ca pironită, apoi se aşeză pe piatră.

Piotr se lasă alături de ea, privind în tăcere lacul. Stelele se oglindeau în unde, săltând ici, colo, în adâncul negru, ca nişte licurici rari.

— Polenka, tu… eu… începu Piotr, dar tăcu îndată.

— Ce vrei? întrebă fata încetişor.

Abia acum îşi dădu seama că ea plângea. Dar nu acest lucru îl miră; se miră, se sperie de altceva – ea îi răspunsese cu glas străin, rece, obosit.

— Treceam… şi te-am văzut… bâigui Piotr. Deodată fata începu să plângă amarnic, în hohote. Ce ai,

Polenka? o întrebă Piotr, descumpănit.

— N-am oprit nimic, nimic, murmură Polenka, lăsându-şi capul pe genunchi. Toate-s minciuni. S-a răzbunat fiindcă ne urăşte. O, Doamne, cu ce ne-am făcut vinovate faţă de el?

Piotr se zăpăci şi mai tare. Privi în întunericul din jurul lui, neînţelegând nimic, apoi încercă să-i ridice capul.

— Cine vă urăşte? Ce n-aţi oprit? Lămureşte-mă odată…

— Am uscat grâu… şase saci. Iar tatăl tău zice că am luat zece. Au chemat-o pe mama la sediu…

Piotr tăcea, silindu-se să înţeleagă ce se întâmplase.

— Degeaba plângi… îi spuse el, şovăielnic. Hai, sfârşeşte. Fireşte că… că n-aţi oprit…

Stelele se aprindeau pe cer tot mai numeroase. Lacul începu să pară un foc uriaş. Licuricii din apa neagră jucau tot mai viu, undele se înteţeau.

— Se stârneşte vântul, spuse Piotr.

Aceste din urmă cuvinte parcă o liniştiră pe Polenka. Ea îşi dădu capul pe spate, oftând adânc de mai multe ori.

— Ce ne facem?

— Cum? întrebă Piotr.

— Am da grâul, dar acum n-avem.

— Se poate cumpăra, răspunse Piotr, fără să-şi dea seama, cu gândurile la ale lui.

Polenka se întoarse spre el şi, la lumina stelelor, Piotr îi văzu ochii larg deschişi. Nu putu să înţeleagă ce era mai mult în ei: mirare, spaimă ori, poate, dispreţ. Înţelese doar că, fără să se gândească, spusese ceva jignitor, groaznic. O vedea pe Polenka, dar totodată simţea că ea nu mai era alături de el. Tocmai atunci însă ar fi vrut să fie lângă el, cu capul pe genunchii lui,

ca altădată. Se înspăimântă la gândul că, în clipa aceea, pierdea ceva nespus de însemnat, de scump, atât de scump, încât de acum înainte nici nu va mai putea trăi fără el.

Capul îi vuia. Auzi cum cineva rostea cu glasul lui aceste vorbe fără şir:

— Eu, Polenka… voiam să spun… Te cred, Polenka… Eu, fără să mă gândesc…

Părea că ea nu-i auzea bolboroseala. Se ridică tăcută şi porni încetişor spre sat, cu capul în piept, O ajunse din urmă şi o luă de mână. Ea şi-o trase, şoptind abia auzit:

— Pleacă…

Şi-şi văzu de drum.

Piotr se ţinea după ea. O apucă din nou de mână, neştiind cum s-o oprească altfel.

— Polenka, dau fuga până acasă şi-mi schimb hainele. Pe urmă, te aştept pe mal. Vii? Doar n-am vrut să te jignesc. Nu mi-am dat seama ce spun, n-am înţeles despre ce e vorba şi am aruncat, aşa, o vorbă. Spune, vii? Doar vream… Doar azi am să-ţi spun ceva. Să-ţi spun nişte lucruri… de mare însemnătate. Şi pentru tine, dar, mai ales, pentru mine…

Polenka îşi trase mâna în tăcere şi se îndepărtă.

Piotr, ca frânt de oboseală, se rezemă de un gard de nuiele. De acolo auzea undele lacului care începuseră să plescăie mai des lângă mal.

„Se stârneşte vântul”, gândi el din nou.

Deodată, râsul vesel al unei femei izbucni spre cerul negru undeva, aproape de tot. În aceeaşi clipă, o voce tărăgănată începu să cânte:

M-a-nşelat drăguţul meu,
Râd ca o smintită.

Că de el eu n-am fost, zău,
Prea îndrăgostită…

Şi iar izbucni râsul.

„Nastia petrece, gândi Piotr, recunoscându-i glasul. Bine că Polenka a plecat, că n-a auzit-o.”

2

Trecând pragul casei lui, Piotr auzi îndată în odaie larmă, strigăte aprinse. Lângă uşa dată de perete şedeau pe scaune Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov, învăluiţi în fumul mahorcei. Toţi erau treji, nebăuţi. Taică-său, cu rubaşca boţită, îmbrăcată direct pe piele, trăgea la rindea în mijlocul odăii nişte scânduri pentru o cuşcă nouă a câinelui. O aşchiuţă gălbuie i se aninase de mustaţă.

Piotr o rugă pe maică-sa să-i dea de mâncare. Cină în

bucătărie, privind prin uşa deschisă spre taică-său.

— Vasăzică, Grigori Petrovici, s-a isprăvit cu prietenia noastră, oftă Egor Tuşkov. Ca să zic aşa, rămâne fiecare cu atuul lui?!

— Ei, în atuuri stă totdeauna puterea, rânji Butîlkin.

— Pune votca pe masă, ceru Musa Amonjolov, scurt, morocănos. Ce te tot codeşti? Ţi-am venit în ospeţie, fă cinste. Te-om face şef de brigadă…

— Mda… Asta putem s-o facem, întări Butîlkin, privind printre gene.

Borodin îşi scutură aşchiile de pe genunchi rânjind:

— Degeaba stăruiţi. Nu mai am votcă.

— Altădată, era totdeauna…

— A fost, dar s-a isprăvit…

Piotr trăgea cu urechea fără să vrea. Gândul lui era însă la Polenka: „O să vină, ori nu? O fi adevărat că ele n-au adus înapoi tot grâul? Să ştii că iar le-a jucat taică-meu vreun renghi…”

Cu mâinile încrucişate pe piept, maică-sa stătea, ca de obicei, lângă cuptor, cu buzele strânse, cu gândurile ei, pesemne tare grele şi fără de sfârşit.

— Iar eu, ca să spun drept, nu te înţeleg, Grigori Petrovici, auzi Piotr din nou vocea lui Tuşkov. Hai să vorbim pe şleau. Până acu’, am mers încotro bătea vântul. Şi iacă, deodată, ne tragi chiulul…

Grigori zvârli cu ciudă pe masă scândura geluită, înjură fără sfială în gura mare şi începu să umble de colo, colo prin odaie.

— Zi, aveţi de gând să mă faceţi şef de brigadă, hai? Minciuni, minciuni! Aţi venit ca să trageţi la măsea. D-aia aţi venit, leprelor!

Tot strigând, păşea tot mai repede prin odaie, în cele din urmă, aproape alergând. Bluza lui, nevârâtă în pantaloni, i se umfla la spate, ca o băşică mare. Lui

Piotr i se părea că nu se umflă bluza, ci chiar taică-său – se umfla de ciudă, gata să plesnească. Se va mai ivi o clipă în uşă şi apoi va plesni…

— Leprelor! repetă Grigori, oprindu-se în mijlocul odăii. Şi Piotr văzu cum băşica din spatele tatălui său se muie deodată, se zbârci, şi taică-său se făcu mic, slab ca un peştişor după bătaie. Capul lui, nefiresc de mare, cu părul zburlit, i se învârtea ciudat pe gâtul subţire. Acolo, pe arie, când colhoznicii zvârleau cu noroi în mine, nu v-am auzit gura. Ocrotitorilor! Chiar că lepre sunteţi!

— Mulţam, Grigori Petrovici, pentru vorbele tale cele bune, rosti Tuşkov, zvâcnind din obrazul neras. Noi voiam într-adevăr să te sprijinim într-o zi, ca să fii numit şef de brigadă. Te credeam om. Da' degeaba am înfruntat primejdii de dragul tău. Ce, ai uitat?

— Dar ce fel de primejdii ai înfruntat? Când?

— Ei, uneori, s-a-ntâmplat. Spre norocul meu, ultima dată, am apucat să mătur camionul. Rakitin a venit cu noapte-an cap: „Unde ai fost?" Şi se uită în maşină. „Mi-am adus, zic, ceva lemne, că ziua n-am când…"

— Halal lemne! Nu cu ele, ci din ele se pot face plăcinte, strecură printre dinţi Butîlkin.

Piotr se uită la maică-sa. Galbenă la faţă, Anisia asculta ca împietrită. Întâlnind privirea fiului său, dădu din cap, parcă ar fi spus: „Nu-i asculta, nu-i asculta!"

— Om face şi plăcinte! Om face! strigă Grigori. Dar în privinţa atuurilor? Credeţi că nu înţeleg despre ce fel de atuuri aţi adus vorba? Numai că, drăguţilor, aţi uitat un lucru: omul se apără când dă cineva în el. Voi staţi doar cu coada scoasă afară, restul nu-l văd oamenii. La nevoie se poate trage însă de coadă, şi atunci iese totul la iveală. Aşa că păstraţi-vă atuurile pentru voi…

— Ce… ce vorbeşti, Grigori Petrovici? exclamă

deodată Egor, pripit, cu neliniște. Despre ce atunci vorbeşti? Noi am pomenit de asta doar aşa, printre altele...

— Doar aşa, doar aşa... repetă Butîlkin de mai multe ori, descumpănit.

— Ei, dacă-i aşa, legaţi căţeaua. Iar ca şef de brigadă... uite, puteţi să-l propuneţi tot atât de bine pe Amonjolka[13]. Şef de brigadă sau chiar preşedinte... Acu', hai, căraţi-vă.

Tuşkov şi Butîlkin se ridicară în silă, întinzând mâinile după căciuli. Numai Musa Amonjolov şedea mai departe nemişcat, ca adâncit în gânduri. În clipa când Tuşkov puse mâna pe clanţa uşii, strigă pe neaşteptate:

— Stai!

Grigori îşi dădu seama îndată ce gânduri avea Amonjolov şi aruncă o privire neliniştită spre bucătărie, unde se afla Piotr. „Naiba m-a pus să-l întărât!" gândi el speriat, uitându-se cu coada ochiului spre Amonjolov.

Musa nu lua în seamă înţepăturile când era beat. În schimb era înţelept să nu te atingi de el la trezie. Un singur cuvânt îl făcea să turbeze de mânie. Şi nu răspundea îndată celui care-l jignise. Nu: şedea câtva timp nemişcat, tăcut, învăpăindu-se la faţă, apoi se ridica. Şi nu ierta pe nimeni. Iar Borodin ştia acest lucru.

Într-adevăr, Musa se ridică şi făcu câţiva paşi prin odaie. Cu ochii la uriaşa făptură a dulgherului, care se apropia de el, Grigori strigă înspăimântat:

— Petka-a!

În bucătărie, Anisia ţipă aproape în acelaşi timp:

— O, Doamne!

---

[13]13-Formă peiorativă, jignitoare.

Piotr nu se urni însă din loc. Privi cum Musa îl înşfacă pe taică-său de cureaua pantalonilor, cum îl ridică de pe podea, tot atât de uşor ca şi când ar fi fost un sac cu fân, spunându-i şuierător, drept în obraz:

— Eşti un puşlama! De ce râzi de om? Musa e beţiv. Musa e hoţ. Musa nu poate fi brigadier, cu tote că mai bun ca tine. Tu urăşti om, la tine estem suflet păduchios… Te omor!

Îl scutură zdravăn pe Grigori şi-l aruncă cât colo, într-un ungher, fără nicio sforţare, ca pe un pisoi.

— Ţi-arăt eu cine-i Amonjolka! zbieră Musa, înăbuşindu-se.

„Acum se repede la tata şi-l sfâşie, ca eretele pe un pui de găină”, gândi Piotr privind din uşa bucătăriei. Se gândi la acest lucru cu toată liniştea, de parcă omul întins pe jos n-ar fi fost tatăl lui, ci chiar un pui de găină.

— Ţi-arăt eu… Mă duc la procoror! Spun: sunt un hoţ, judecă-mă; dar ăl mai mare hoţ el e… Furat grâu cu maşini. Ce mai vorbesc de grâu? Furat chiar suflet lui şi pitit cine ştie unde. Îmi face rău la mine, un hoţ, când văd că om ca ăst mai umblă pe pământ! zbiera Musa, spumegând de mânie.

Tuşkov şi Butîlkin se apropiară din amândouă părţile de el şi-l înşfăcară:

— Musa… Lasă-l, Musa. Hai, să mergem. Să mergem…

Amonjolov se scutură brusc – Butîlkin şi Tuşkov zburară cât colo. Grigori se târî de-a lungul peretelui spre pat, frecându-şi în tăcere mădularele lovite.

După ce Amonjolov fu scos afară, Piotr veni din bucătărie, ridică de jos scaunele răsturnate, le rândui de-a lungul peretelui şi se aşeză pe unul. O vreme, în odaie se aşternu liniştea.

Piotr privea spre taică-său, spre mustăţile lui gălbui care zvâcneau („l-a zburat aşchia când Musa l-a zvârlit în colţ”, gândi Piotr), spre obrajii lui colţuroşi, plini de pistrui mari. Îl privea cu dispreţ, cu asprime.

Păşind fără zgomot, maică-sa veni din bucătărie, ferindu-şi privirile. Luă mătura din colţ şi începu să măture talaşul împrăştiat.

Patul de lemn scârţâi, şi glasul tatălui său parcă scârţâi la fel:

— Iac-aşa-i, băiete. Să fie şi pentru tine învăţătură de minte. Viaţa pare ca o junincă de un an, blândă şi nevinovată. Dar, când te uiţi mai bine la ea, vezi că are nişte copite, leit ca un bou de trei ani. Uneori te pocneşte cu copita-n cap, ori zgreapţănă inima unor ageamii ca tine. Şi-i doare multă vreme! Dar nu-i nimic: inima se întăreşte, şi copita îţi pare mai uşoară.

— Şi ce învăţătură de minte să-mi fie? întrebă Piotr. Să învăţ cum se fură grâul colhozului?

— Vai de tine, pui de năpârcă! strigă Grigori, sărind de pe pat. Caută hoţi în altă parte, nu aci! Nu-l arăta cu degetul pe tat-tu!

— Să le arăt pe Veselove, nu?

— Pe ele. Ai ghicit! Au ştiut să fure ziua-n amiaza mare patru saci de grâu, nici mai mult, nici mai puţin. Da, cu aşa nevastă n-o să mori de foame.

— Taci, tată! strigă Piotr şi fără să-şi mai dea seama ce face sări în picioare şi se repezi spre pat. Anisia – cine ştie cum – îşi regăsi puterile şi i se aruncă de gât:

— Puiule, băiatul mamei!…

Piotr se opri, o strânse la piept cu o mână, iar cu cealaltă o mângâie încetişor pe umărul moale.

Mamă şi fiu rămaseră amândoi îndelung îmbrăţişaţi, în picioare, în mijlocul camerei. Grigori îi privea chiorâş din pat.

În cele din urmă, Piotr o aşează cu grijă pe maică-sa pe un scaun şi se întoarse spre taică-su:

— Nu cumva d-aia ai trecut pe listă cei patru saci mai mult, ca s-o ponegreşti pe fata Veselovei? Aşa e? Ehei, tată, am înţeles totul!

3

Luna greoaie, mâncată de vârcolaci, plutea deasupra satului cufundându-se în nori. Prin luminişurile norilor licăreau sfioase şi se stingeau numaidecât stele roşietice – parcă ar fi aruncat cineva pe cer pumni de scântei mărunte care piereau în aceeaşi clipă.

Ferindu-şi faţa de bătaia vântului, Piotr se îndreptă spre malul lacului. Gândul chinuitor: „Tatăl meu, tatăl meu e un hoţ, un hoţ, un hoţ!” îi zvâcnea în tâmple.

Cu un ceas mai înainte, lacul doar îşi plescăia undele, dar acum vuia surd, fioros, parcă ar fi fost umplut în loc de apă cu şerpi unduioşi, care fuseseră tulburaţi de cineva. Vântul încă nu putea să-şi dovedească toată tăria asupra valurilor care-i ţineau piept, îndărătnice, dar smulgea smocuri de spumă de pe crestele lor şi le zvârlea în întuneric. Copacii de pe mal erau uzi de pe acum.

Piotr se opri între pini, rezemându-se cu spatele de un copac. Stropii de apă nu ajungeau în zbor până acolo. Când luna se ivea printre norii destrămaţi, Piotr

zărea dincolo de copaci apele înspumate ale lacului care licăreau o clipă, albăstrii, tremurătoare. Bezna de nepătruns îl învăluia din nou – îl învăluia, după cum i se părea lui, cu un vuiet surd ce-i răsuna în cap, stârnindu-i o durere ascuţită.

Piotr rămase o vreme nemişcat, apoi se întoarse cu spatele spre lac şi se aşează pe iarbă. Durerea ascuţită, rece, îi apăsa mereu tâmplele şi el se frecă stăruitor cu palmele aspre, care miroseau a gaz.

Curând simţi că-l pătrunsese frigul de-a binelea. Polenka nu venea. De altfel îşi dădea seama că nici n-avea să vină. Şi nu din pricina vremii urâte.

Îşi aduse aminte, fără să vrea, cum îl aşteptase în viforniţă cândva în iarna aceea, cum stătea la marginea satului, ninsă din cap până în picioare. Spuse cu glas tare:

— Şi asta nu din pricina…

Acum îşi simţea apăsată inima, şi nu tâmplele.

— Ei, ce să-i faci… Chiar aşa trebuia să se întâmple. Aşa trebuia…

Se ridică încet şi făcu cale întoarsă spre sat.

Pe uliţele satului, vântul bătea şi mai tare decât în pădure. Te împingea din spate, aproape că te silea să alergi. Piotr auzea în urma lui mugetul mânios al lacului care ameninţa să se reverse peste pădurile de pe mal, să măture de pe faţa pământului micul sat şi, odată cu el, toată lumea.

Ajunse acasă, ridică piciorul ca să urce treptele scării înalte, dar deodată îşi aduse aminte de taică-său.

„Mai bine mă duc la vagonul tractoriştilor”, hotărî el. Se încheie cu grijă la haină, îşi lăsă capul în piept şi porni cu vântul în faţă, despicându-l cu umărul, călăuzindu-se instinctiv prin hudiţe. Vântul pătrundea prin haina lui veche, dar, în schimb, îi răcorea capul.

Zări în faţă osingură fereastră luminată. „A cui o fi? Nu cumva a Nastiei?” gândi el şi încetini pasul. Trebuia să fi ocolit mai pe departe casa Nastiei. Zăbovi puţin în loc, zâmbi şi porni drept înainte.

Fereastra luminată îl făcu să revină la vechile lui gânduri cu privire la Polenka, la Nastia, la taică-său.

În dreptul casei Nastiei, se opri. Simţi deodată o pornire să treacă pe la ea, să-i spună ceva răutăcios, jignitor. Chiar aşa: să deschidă uşa, să-i arunce Nastiei nişte vorbe usturătoare, drept în faţa ei rotundă ca o farfurie, şi să plece. Asta va fi răzbunarea lui. Pentru ce? Pentru Polenka? Pentru el? Pentru că, în seara aceeea, a rămas la ea?

Împinse poarta cu cizma. Ea sări din ivăr, şi vântul o trânti zgomotos de gard. Dădu de perete uşa de la intrare, tot atât de aprins. Din întunericul rece, o potaie se repezi la el, lătrând ascuţit. O zvârli cu piciorul cât colo, străbătu repede tinda şi trase de uşa odăii.

În odaie, la masa plină de sticle, farfurii cu castraveţi şi alte bucate, chefuiau Tuşkov, Amonjolov, Butîlkin şi… taică-său. Nastia era şi ea de faţă. Şedea lângă şofer. Beat turtă, acesta îşi ţinea mâinile păroase pe umerii ei, râzând în hohote. Zărindu-l pe Piotr, Nastia se repezi la el:

— Te-am aşteptat, te-am aşteptat…

— S-a săturat de atâta aşteptare, cât pe ce să se mărite! chicoti Tuşkov, beat de-a binelea, umplând un pahar.

Nastia încercă să-l apuce pe Piotr de mână, dar el o îmbrânci cât colo, spre masă.

— Hai, pofteşte, băiete… îl îmbie Grigori, bălăbănindu-şi capul. Altminteri, chiar c-o să se măr… mărite… cu altul! Marfa bună… nu rămâne în galantar!

Grigori îşi puse mâinile pe masă, răsturnând un

clondir, îşi lăsă capul greu pe ele şi izbucni în hohote de râs, ori de plâns: spinarea lui încovoiată se zguduia spasmodic.

În tăcere, Piotr dădu roată cu privirile mirate, de la unul la altul. Toată priveliştea aceea era prea uimitoare, pentru ca el să poată deschide gura.

— Ce… ce faceţi? rosti el în cele din urmă, zvârlind anevoie cuvintele de pe buze.

— Ce să facem? Petrecem.

— Ne-am împăcat, lămuri Tuşkov, care părea mai treaz decât ceilalţi. Să ne certăm, ori să ne aruncăm în Alakul cu un pietroi legat de gât e totuna pentru noi. Ca să zic aşa, tot acolo ajungem.

Piotr ar fi vrut să strige ceva jignitor, nimicitor, nu numai Nastiei, ci tuturor celor de faţă. Vorbele de care avea nevoie nu-i veneau însă în minte. Fără să-şi descleşteze dinţii, spuse doar atât:

— Ptiu! Vai de voi! Tăcu o clipă, apoi rosti din nou: Vai de voi!

Se întoarse şi ieşi pe uşă. Nastia se repezi după el. În tindă i se aruncă de gât, şoptind pripit:

— Petenka, ei sunt de vină… Au venit cu votcă, mi-au poruncit: adu-ne castraveţi muraţi… Iar cu Tuşkov… Să nu-ţi închipui cine ştie ce… Te-am aşteptat numai pe tine, te-am aşteptat… doar te iubesc…

Piotr îi zvârli grosolan mâinile de pe umeri.

— Petenka-a… ţipă Nastia, cu glas sugrumat, dar amuţi numaidecât.

Câteva clipe rămaseră în întuneric, tăcuţi. Piotr îi auzea răsuflarea aprinsă, aproape de tot, alături. Deodată, o izbi din răsputeri cu pumnul în obraz. Fără să ţipe, Nastia se lăsă jos. Îndată se ridică însă fără zgomot şi el îi auzi din nou răsuflarea alături. Numai că acum ea era şi mai pripită, de parcă ar fi alergat cine

ştie cât, fără întrerupere. Atunci o mai lovi o dată.

Ieşi din casă şi închise grijuliu poarta în urma lui, cu răsuflarea oprită, nădăjduind s-o audă pe Nastia că plânge în tindă. Dar numai bătrânul mesteacăn uscat, zbuciumat de iureşul vântului, se tânguia, scârţâind, în grădina de zarzavat a Nastiei.

Îndreptându-se spre vagon, Piotr zâmbea, fără a-şi da seama. Nastia îşi va închipui că el o lovise pentru că o îmbrăţişa Tuşkov. Nimeni nu va înţelege, nu va înţelege pentru ce dăduse în ea.

4

În casa Veselovilor stăruia o linişte încordată. Evdokia şi Polenka, vădit slăbite, păşeau de colo, colo fără zgomot prin odăiţa lor. Polenka trăgea mereu perdelele la ferestre, parcă s-ar fi temut să nu le vadă cineva de afară. De fiecare dată însă Evdokia le dădea la o parte, ca să pătrundă în casă cât mai multă lumină.

— Ce faci, ce faci, mamă? Trage-le la loc. Mi-e ruşine să mai stau în lumină… Parcă, într-adevăr, eu… noi…

— Eşti o prostuţă, îi spunea maică-sa strângând-o cu duioşie la piept. Pentru ce te frământi atât? Doar

nimeni nu crede că suntem vinovate. Chiar aşa mi-a spus preşedintele când am fost la sediu. Listele lui Borodin au fost trimise la raion ca să se lămurească totul…

— Atunci de ce ai slăbit aşa în ultimele zile? o întrebă Polenka.

— Ba n-am slăbit de loc.

Polenka tăcu o clipă, apoi oftă, şoptind printre lacrimi:

— E adevărat ce mi-ai spus, mamă… M-a înşelat inima. Ei ne urăsc ca nişte fiare…

— Nu ei, Polenka, ci el, tatăl lui, răspunse Evdokia cu blândeţe.

— De-ar fi numai tatăl! şopti Polenka sugrumată de durere. Nu, chiar el mi-a trântit-o de la obraz: se poate cumpăra… Vasăzică, el… el ne crede în stare să… să facem una ca asta…

Şi Polenka suspină amarnic, ştergându-şi cu batista ochii şi obrajii scăldaţi în lacrimi.

A doua zi după ce se întâlnise întâmplător cu Piotr pe malul lacului, cineva bătu cu putere la uşa din tindă. Poate că nu bătuse chiar cu atâta putere cum i se păru Polenkăi, care era istovită cu desăvârşire de atâtea frământări. Ea îi aruncă maică-si o privire speriată.

— De ce ai încuiat uşa? întrebă Evdokia, liniştită. Du-te şi deschide.

Polenka, punându-şi mâna pe inimă, păşi spre uşă. Rakitin trecu pragul, aplecându-se.

— Bună ziua. Noroc şi sănătate, rosti el.

— Bună să-ţi fie inima. Intră, Tihon, îl pofti Evdokia.

Rakitin se aşează la masă.

— Din zori tot alerg, m-a pătruns frigul până-n oase. Poate mă încălziţi cu o cană de ceai?! Afară bate un vânt năprasnic, te doboară din picioare, nu alta. De n-

ar da îngheţul înainte de a ninge… Altminteri, la anu’ să nu te mai aştepţi la recoltă.

Evdokia îi turnă ceai în tăcere, apoi puse pe masă pâinea şi zahărul.

— Dar de ce sunteţi amândouă… atât de puţin vorbăreţe? urmă Rakitin. S-a întâmplat ceva?

Nu primi niciun răspuns.

Tihon puse deoparte paharul pe jumătate golit, încruntându-se:

— Doar ţi-am spus, Evdokia Spiridonovna. Să nu-ţi închipui…

— Da, Tihon, ştiu… Şi înţeleg. Îţi mulţumesc… pentru toate. Totuşi gândeşte-te prin ce trecem noi. Polenka, uite, a ajuns ca o umbră. Clevetirea e ca funinginea: nu te arde, dar te pătează. Evdokia oftă surd şi urmă: Toată viaţa mea aşa a fost: dacă nu-l pândesc cu băgare de seamă pe Borodin, sare, se furişează, rupe bucăţi de carne vie din mine. Nici acum n-a scăpat prilejul. Tot aşteaptă să mă vadă sleită de puteri, ca să mă poată călca în picioare…

Glasul Evdokiei era aspru, rece. Păşi spre fereastra peste care Polenka trăsese cu grijă perdeaua de stambă, o dădu deoparte şi privi îndelung uliţa.

— Dar n-o să ajungă el să mă vadă aşa! încheie în cele din urmă, întorcându-se spre Rakitin. Iar ţie îţi mulţumesc încă o dată…

— Ei, asta e! Tihon dădu din mână cu aprindere. Ce mai vorbeşti despre asta? Pentru ce?

— Pentru că uite, acum, ai trecut pe la noi… Pentru că am auzit că ai stat de vorbă cu Piotr…

— N-o să-l lăsăm pe mâna lui Borodin, spuse Tihon, scurt și cuprinzător. O să-l aducem pe calea cea bună.

— Şi Anisia ar trebui scăpată, dacă s-ar putea… Vai, ce greu o duce femeia!… Măcar la bătrâneţe să mai

răsufle şi ea puţin!

— Asta, Evdokia Spiridonovna, e o treabă mai încâlcită. Doar n-o să te apuci să-i divorţezi. Poate că aici o să fie nevoie de ajutorul tău.

Polenka stătuse până atunci tăcută. Deodată se apropie de Rakitin şi spuse repede:

— Dar cine a scris în caiet că noi am luat zece saci de grâu ca să-i uscăm? Doar am văzut cu ochii mei că eram trecute cu şase. Unde-i dreptatea? Te-ntreb: unde e?

— Stai o clipă, Polenka... S-o luăm pe rând. Vasăzică, ai văzut cu ochii tăi că... Ia te uită, vă mai vine un musafir!...

Cineva bătu în uşa tindei. Uşa se deschise, şi Piotr intră în odaie. Polenka se retrase repede într-un ungher. Evdokia se uită îngrijorată la ea, apoi la tânărul Borodin. Acesta nu se aşteptase să-l întâlnească acolo pe Rakitin, şi se lăsa de pe un picior pe altul lângă prag, stingherit, ba chiar uită să dea ziua bună.

— Ei, ce-ai rămas aşa? Poftеşte, şezi, îl îmbie preşedintele.

— Nu. Mai bine... Credeam că...

Se întoarse spre uşă. Văzu însă că Evdokia îl privea vădit îngrijorată, că Polenka avea ochii plânşi. Se opri şi-l întrebă fără voie pe Rakitin:

— Dar dumneata... ce faci aici?

— Ce te priveşte pe tine? răspunse Tihon, privindu-l pătrunzător.

— Păi, precum văd, parcă vorbeaţi de ceva neplăcut... răspunse Piotr şi, aşezându-se pe un scaun, lângă uşă, îşi scoase căciula; rămase acolo, cu coatele sprijinite pe genunchi, cu ochii în podea. Ce, le iei un interogatoriu? Ei, să ascult şi eu.

Rakitin se uită la Evdokia, la Polenka, şi-şi duse

degetul la buze, îndemnându-le să tacă.

— Interogatoriu nu iau, dar... trebuie să se găsească cei patru saci de grâu... Iar hoţii, o ştii şi tu, să fie judecaţi.

Încetişor, făcând o sforţare, Piotr se îndreptă de spate şi-l privi cu ochii deodată sticloşi. Sări apoi în sus, făcu un pas înainte şi spuse cu glas răguşit:

— Şi pe cine ai de gând să judeci? Te-ntreb, pe cine ai de gând să judeci? Cui iei interogatoriul? Ehei, caută hoţii în altă parte, scotoceşte prin hambarul tatălui meu, că multe lucruri de furat putrezesc acolo. Cercetează la Butîlkin, la Tuşkov. Ce cauţi aici? Ce cauţi, te-ntreb?!

— Hai, şezi, şezi când îţi spun! strigă şi Rakitin, apăsându-i umărul ca să stea jos. Aşadar, asta era. Începu să păşească prin odaie, tulburat, răsuflând greu şi repetând: Aşa... aşa... aşa...

Piotr abia mai auzea glasul lui Tihon de undeva, de departe.

— Ca să vezi, Evdokia Spiridonovna, cum stau lucrurile! Vasăzică, bătrânul fura grâul, puţin câte puţin! Bine, o să cercetăm. Chiar acum o să chem pe cineva din conducerea colhozului şi pe miliţianul de la secţie şi-o să mergem la Borodini. O să cercetăm.

Piotr se ridică brusc, fără să-şi dea seama de ce face acest lucru.

— Ei, dă fuga, spune-i: vin să ne facă percheziţie. Mai aveţi vreme să dosiţi ceva, rosti Rakitin batjocoritor,

Piotr rămase o clipă în picioare, apoi se clătină încolo şi încoace, lăsându-se pe scaun.

— Aşa te vreau, Petea. O să fie mai bine aşa, spuse Tihon, schimbând cu desăvârşire tonul.

Piotr nici nu-şi dădu seama când plecară Rakitin şi Evdokia. Se dezmetici, chinuit din nou de durerea care-

i săgeta tâmplele. Polenka umbla de colo, colo prin odaie. Afară, vântul urla jalnic, tânguitor. Piotr se lipi cu spatele de perete, simţind că toată casa tremura mărunt, mărunt de tot.

— Am spus eu aseară c-o să se stârnească vântul, zise el, fără să ştie de ce, parcă cu glasul altuia, aşteptând îndelung răspunsul.

Polenka tăcea. Vântul vuia aprig afară, fără contenire.

Şi, deodată, glasul Nastiei Timofeeva, abia auzit, se îmbină cu acest vuiet:

M-a-nşelat drăguţul meu,
Râd ca o smintită…

Apoi glasul se stinse, Piotr închise ochii, îşi încordă auzul şi-şi dădu seama: i se năzărise. Îl cuprinse numaidecât un simţământ de uşurare, de parcă o mare, o cumplită nenorocire ar fi trecut pe-alături, l-ar fi ocolit.

Polenka păşea mereu prin odaie. El voia s-o întrebe de ce tot umbla de colo, colo, dar în loc de aceasta murmură:

— Dar unde au plecat… mama şi Rakitin?

— Mama s-a dus la lucru.

— A-a, ştiu. Iar Rakitin s-a dus acolo, cu miliţianul. Ei şi? Ei şi?

— Ce, eşti beat?

— Eu? Nu. Nu beau niciodată. Piotr tăcu o clipă, apoi adăugă: Dar poate că sunt şi beat. Te-am aşteptat aseară. N-ai venit. Iar eu trebuie să-ţi spun nişte lucruri, nişte…

— Ei, spune.

Iată că venise şi clipa hotărâtoare. Buzele nu i se

dezlipeau, limba, greoaie, i se prinsese de cerul gurii. Piotr tăcu îndelung, ascultând urletul vântului de afară.

— Crezi că nu te iubesc? îngăimă el în cele din urmă. Ştii cât de mult te iubesc? Fără tine, viaţa mea nu mai e viaţă. Şi toată lumea mi se pare întunecată, rece. Numai că am fost legat de mâini şi de picioare. Vream să merg şi nu puteam, nu mă lăsa ceva. Dar uite că... Şi el urmă răguşit de tot: Da, m-am dus la Nastia Timofeeva. Am dormit la ea. Mi-e groază s-o spun... dar nu pot să trăiesc cu trădarea în suflet. Doar te-am trădat pe tine... şi iubirea mea. Şi totuşi o port în suflet. Eu, Polenka... eu...

Tăcu.. Polenka era undeva departe, în ungher.

— Ei, mai ai ceva de spus? abia îi auzi el şoapta.

— Asta-i tot. Nu mai am ce spune. Am spus tot. Şi ştiu că n-ai să mi-o ierţi... Dar atunci, cum să trăiesc mai departe?

Piotr simţea că era de ajuns să se mişte şi se va întâmpla ceva: poate că se vor prăbuşi zidurile. Îşi aminti din nou glasul batjocoritor al Nastiei:

Că de el eu n-am fost, zău,
Prea îndrăgostită!

Tresări fără voie şi făcu o mişcare. Auzi numaidecât:

— Pleacă...

Pereţii se clătinară, dar rămaseră încă pe loc.

— Dar... cum să mai trăiesc...

Şi auzi din nou aceleaşi vorbe rostite de cineva:

— Pleacă. Ce mai stai?

Se ridică şi, încheindu-şi toţi nasturii de la haină, ieşi cu băgare de seamă, parcă s-ar fi temut ca pereţii ce se clătinau să nu se prăbuşească într-adevăr peste el.

Polenka zăcea pe pat, cu faţa în jos. Plângea în sine,

lăuntric, fără să se clintească. Plângea nu cu ochii, ci cu inima.

5

Tihon văzuse că atunci când Evdokia ajunsese lângă prag îi aruncase fetei o privire de îmbărbătare. Când ieşiră afară, îi spuse:

— Nu e treaba mea, dar... se pare că-i e greu și lui. S-au încurcat amândoi în ale vieţii.

— Nu-i nimic, Tihon Semionovici, au să se descurce ei. Cu fiece zi ce trece le vine mintea la cap.

Vântul rece smulgea basmaua de pe capul Evdokiei. Ea o legă mai strâns şi-şi vârî mâinile în buzunarele pufoaicei. Ieşiră pe poartă. Veselova o închise şi puse ivărul, privind înapoi spre ferestrele casei. Perdelele rămăseseră date la o parte, şi Evdokia zâmbi uşor.

— Semionîci, nu s-ar putea să se lămurească mai repede... ce-i cu afurisiţii aceia de saci? Să-i rogi pe cei de la raion să facă cercetarea mai curând? Înţelegi ce piatră mi s-ar lua de pe inimă. Şi, mai ales, de pe a ei... spuse ea, arătând din cap îndărăt, spre ferestre.

— Cred că se poate. Chiar fără expertiză. Uite, chiar acu' dau fuga după miliţian. Şi după Tumanov...

— Bun. Dă fuga, iar eu, deocamdată... de vreme ce e nevoie de ajutorul meu, aşa cum spui tu... deocamdată, mă duc la Anisia.

— Aşa! Aşa, da, Evdokia Spiridonovna!

Se despărţiră. Rakitin o luă spre sediul conducerii colhozului, iar Veselova, spre Borodini.

Vântul o biciuia drept în obraz, căznindu-se s-o împingă înapoi, parcă n-ar fi vrut s-o lase să se ducă acasă la Grigori. Uneori Evdokia simţea că se înăbuşă şi se întorcea cu spatele spre vânt, ca să-şi mai tragă răsuflarea. Atunci, vântul, cu o înverşunare

neputincioasă, îi smulgea de sub basma şuviţe de păr negru, vădit atinse de cărunţeală, plesnind-o dureros cu ele peste faţă, peste ochi. Evdokia îşi strângea părul sub basma, dar vântul i-l smulgea din nou.

...Când deschise poarta lui Borodin, sări la ea un dulău uriaş, roşcat. Din fericire, lanţul era scurt, aşa că el nu putea să ajungă până la scară. Sărea în sus, se ridica pe labele dinapoi, întinzând lanţul ca o coardă, părând, din clipă în clipă, că o să-l rupă. Hămăitul răguşit de furie, mârâitul dobitocului se contopeau cu urletul fioros al vântului.

De teamă ca dulăul să nu scape într-adevăr din lanţ, Evdokia urcă în fugă treptele scării şi, sprijinindu-se de un stâlp cioplit al cerdacului, îşi trase răsuflarea. Nu mai fusese niciodată la Borodini. În tinda întunecoasă căută îndelung clanţa uşii, care se deschise, însă, trasă de cineva dinăuntru. Grigori scoase prin uşă capul cu părul vâlvoi şi strigă în întuneric.

— Hei, care dracu' eşti? Acu', de vreme ce ai venit, pofteşte.

Şi se făcu nevăzut, lăsând uşa întredeschisă.

Evdokia trecu pragul. Grigori lipăia pe podele cu picioarele goale, intrând din bucătărie în odaia din care ieşise pesemne pentru a deschide uşa tindei. Se întoarse însă pe neaşteptate, ca împuns în spate.

— A-a!... Şi falca îi căzu jos. Halal musafiri... am poftit înăuntru!

Purta rubaşca neagră de toate zilele şi pantalonii militari, strânşi pe picioare. Rubaşca, scoasă din pantaloni, boţită, îi atârna în cute aproape până la genunchi, făcându-l să arate ca o buturugă.

Intrând, Evdokia îi văzu, înainite de toate, picioarele subţiri cu labe uriaşe, teşite, cu degete lungi, pe care luceau plăcuţele unghiilor gălbui, tari. Ochii ei lunecară

asupra întregii făpturi a lui Borodin. Întâlnindu-i privirea nedumerită, speriată, se întoarse spre Anisia care curăţa cartofi la masă.

— Ziua bună, Anisie. Aş vrea să stau de vorbă cu tine.

Grigori tresări la auzul vocii ei. Anisia aruncă pe furiş o privire spre Grigori şi numai după aceea răspunse cu sfială:

— Ziua bună, ziua bună... Spiridonovna. Ce ai rămas acolo? Şezi.

Grigori încremenise în mijlocul odăii. „A intrat în casa mea! Am apucat şi ziua asta! De câte ori am chemat-o... În genunchi am rugat-o să vină. Acu' a venit... dar nu la mine...”

— Dar pe ce să şed? întrebă Evdokia zâmbind.

— Vai, Doamne! Aşa e: nu-i niciun scaun! strigă Anisia şi lepădă cuţitul din mână, ştergându-şi palmele cu şorţul. Numaidecât!

Anisia se repezi în odaie şi aduse un scaun. Deodată Grigori, fără să spună o vorbă, îl smulse din mâinile ei, îl aruncă înapoi în odaie şi făcu un pas spre Veselova:

— Ascultă... Arătă cu mâna peste umăr spre icoane. Astea-s pentru închinare la sosire şi asta ţi-e uşa, pentru ieşire[14]... N-o să mă dai totdeauna numai tu afară din casa ta...

Evdokia se întoarse încet spre Borodin şi păşi spre el:

— Ia, dă-te la o parte..

Privirile lor se întâlniră din nou. Ochii lui Grigori se holbau încet, de parcă, cu fiece clipă ce trecea, ar fi desluşit tot mai limpede în ochii Evdokiei ceva îngrozitor, o primejdie de moarte pentru el. Mustăţile îi tresăriră, un tremur îi schimonosi tot obrazul.

---

[14]14-Expresie tradiţională din vechime, prin care un musafir nepoftit e invitat să plece.

În faţa lui era Duniaşka. Faţa ei, rumenită de vânt, era tot atât de tânără şi de ispititoare ca şi cu atâţia ani în urmă. O şuviţă de păr îndărătnică, uşor încărunţită, îi atârna de sub basma, leit ca la o fetişcană. Iar din privirea ei, de o limpezime feciorelnică, dar cu oglindirea siguranţei de sine a femeii în putere, se revărsa aceeaşi lumină pe care el, Grigori, nădăjduia de atâta vreme s-o stingă…

Îl durea să privească în acei ochi. Întoarse capul… şi se dădu la o parte. Evdokia trecu încet pe lângă el, intră în odaie, ridică scaunul zvârlit, îl aduse în bucătărie şi se aşeză lângă masă. Borodin chicoti scurt ori, poate, icni într-un hohot de plâns, apoi ieşi din bucătărie, târându-şi picioarele. Anisia, cu mâinile împreunate sub şorţ, oftă uşurată când Grigori închise uşa în urma lui, îşi făcu semnul crucii şi se rezemă de perete.

— Dar ce, crezi în Dumnezeu? o întrebă Evdokia.

— Păi… Tot e un fel de uşurare…

Evdokia privea în tăcere, cu blândeţe, chipul trist al Anisiei, uşor buhăit de vârstă, ori de plâns, ochii ei albaştri, netulburaţi de trecerea anilor, care încă licăreau cu sfială, şi se surprinse căznindu-se să-şi aducă aminte de ceva. Deodată i se păru că aude un glăscior subţirel, sfios, gata să se stingă în fiece clipă:

„De sfânta sărbătoare… milostiviţi-vă cu o cojiţă de pâine…”

Da, Evdokia Veselova o privea pe Anisia, îmbătrânită, rezemată de perete, dar o vedea prin ceaţa deasă a anilor scurşi pe fetişcana Aniska, mica cerşetoare murdară, zdrenţuroasă, care stătea tot aşa odinioară, rezemată cu sfială de uscior. Bunica oarbă şedea pe pat, iar la masă era Grişka Borodin, cu un pachet în mâini. Iată-l, se caută în buzunar şi-i aruncă

cerşetoarei ceva:

„Ţine… şi cară-te…”

Duniaşka vede jos, la picioarele fetei, o rublă boţită. Cerşetoarea se uită la Grigori cu ochii ei albaştri larg deschişi, speriaţi:

„Nu… numai o cojiţă de pâine… E destul, ajunge. Bani nu-mi trebuie. Oamenii au să mă întrebe: de unde ai căpătat atâţi bani? Şi o să zică: i-ai furat…”

Grigori se scoală de pe scaun şi-şi ia banii de jos. Bunica se ridică anevoie de pe pat, păşeşte bâjbâind de-a lungul peretelui, spre Aniska, care e nespus de speriată, şi o pipăie cu mâinile ei, străvezii, ca de ceară albă:

„Sărmănica de tine, orfănico… ţi-o fi foame, puicuţo…”

„Nu… Nu prea. Am mâncat ieri…”

„Cum te cheamă?”

„Aniska…”

— E-eh, Aniska! rosti Evdokia, ridicându-se de pe scaun. Dar anii…

— Anii… S-a dus viaţa. S-a isprăvit cu ea… şopti Anisia, aproape neauzit, ghicind la ce se gândea Evdokia Veselova, despre ce vorbea, şi-şi strânse şorţul la ochi.

Câteva clipe, o tăcere plină de încordare stărui în bucătărie. Vorbele nu se mai înfiripau. Poate că cele două femei, amândouă cu gândul la unul şi acelaşi lucru, ar fi putut să-şi vorbească în voie, nestingherite, dar intră Piotr, care o privi pe Evdokia mirat. Îşi puse şapca în cui, îşi scoase haina şi se aşează tăcut pe scaunul de pe care Evdokia se ridicase cu o clipă mai înainte, dădu seara bună şi se uită pe fereastră, posomorât. Închipuindu-şi în ce stare sufletească se afla, fără vina lui, Veselova îl mângâie pe creştet, ca în

copilărie:

— Nu-i nimic, Petenka, nu-i nimic... O să fie bine... Voia să spună: „Pentru tine şi pentru Polenka”, dar, în loc de aceasta, spuse: Pentru tine şi pentru maică-ta...

Piotr o privi recunoscător, ca un fiu, apoi se uită la maică-sa. Evdokia adăugă oftând:

— Numai anii, Petenka, nu-i mai poţi întoarce...

„Numai anii nu-i mai poţi întoarce”, îşi zise Piotr, străduindu-se să înţeleagă ce voia să spună mama Polenkăi prin aceste cuvinte. Totuşi nu se putea dumiri deloc.

— Iată, Anisia, pentru ce am venit la tine, schimbă vorba Veselova. Am nevoie de oameni la fermă. Vii să lucrezi acolo?

Buzele Anisiei tremurară. Îşi duse din nou şorţul la ochi:

— Îţi mulţumesc pentru gândul bun... Crezi că n-aş veni? Dar ce să fac... arătă din cap spre uşa odăii. Şi, parcă răspunzându-i, uşa se dădu de perete, şi Grigori ieşi din odaie cu pufoaica pe el, încălţat cu cizmele. Căciula o ţinea însă în mână.

— Încotro, la ceasul ăsta? La lucru?

Grigori lăsă întrebările Anisiei fără răspuns, apoi o fulgeră din priviri pe Evdokia, a cărei mână era încă pe capul lui Piotr.

— Aşa... Vă strecuraţi până la nevasta mea, ai? Mai întâi, vreţi să-mi răpiţi fiul, şi acum... mi-o înstrăinaţi şi pe ea? Ia mâna de pe fiul meu!

— Grigori! îl rugă Anisia.

— Ce, Grigori? răcni Borodin, dându-şi frâu slobod mâniei. Ce Grigori? Vrei să munceşti? N-ai decât. Dar nu la ea, la hoaţa asta...

— Păi, chiar tu... începu Anisia.

— Tacă-ţi gura!

Încleştând pumnii, Grigori sări la Evdokia. Părea că dintr-o clipă în alta îşi va înfige în ea mâinile lui fioroase. Veselova doar păli uşor. Piotr se ridică, aşezându-se în faţa ei.

Grigori zvâcni din mustaţă, o dată, de două ori. Piotr îl vesti ameninţător, cu glas înăbuşit:

— Hai, hai! Dă-te la o parte…

— N-ai grijă, Petea. N-o să se atingă el de mine. Îi e frică, spuse Evdokia, zâmbind numai cu buzele. Şi urmă, cu glas scăzut, pironindu-l cu privirile pe Borodin: Doar ai încercat tot ce ţi-a stat în puteri ca să zvârli cu noroi în mine; ai clevetit chiar şi faţă de fiul tău. Acum nu ţi-a mai rămas nimic altceva, decât să mă învinuieşti de furt… Vai de tine!

În ogradă, câinele începu din nou să latre cu îndârjire.

— Acum, însă, n-o să-ţi mai meargă, zâmbi Evdokia. O să cercetăm noi cine-i hoţul…

Câinele lătra cu tot mai multă înverşunare. Deodată lătratul se auzi departe de casă. Anisia se repezi afară, strigând:

— O, Doamne! Să ştii că a scăpat din lanţ!

— Mai spune o dată, tată, până vine mama, ce ziceai… despre Polenka… rosti Piotr cu glas întretăiat. Hai, vorbeşte… faţă de ea… de mama ei. Ei, de ce taci?

Grigori îşi boţea căciula în labele uriaşe. Două perechi de ochi – ai fiului său şi ai Evdokiei Veselova – îl priveau ţintă, silindu-l să se dea îndărăt. Voi să se strecoare în odaie, să se încuie acolo, dar Piotr i-o luă înainte, închise uşa şi se lipi cu spatele de ea:

— Nu, nu-ţi mai merge. Vorbeşte!

Grigori se trase spre uşa tindei. Veselova stătea însă în dreptul ei. Afară, câinele lătra ascuţit, din răsputeri, şi Anisia striga la el. Pesemne că-l prinsese şi-l trăgea

spre cuşcă. Se auzeau şi nişte glasuri bărbăteşti. Nu mai avea pe unde să scape, îl încolţiseră. Fruntea lui era scăldată în broboane de sudoare. Gâfâia greu.

— A, nu vrei să vorbeşti? strigă Piotr. Ei, atunci am să vorbesc eu. De-ai şti ce-a născocit! Mi-a spus... ştii, atunci când am venit în fugă la voi... Zicea că Polenka... mi-ar fi soră!

Lui Grigori i se părea că fiu-său îl plesneşte cu cureaua peste obraz, aşa cum îl plesnea cândva el, în copilărie. Simţea că se înăbuşă. Doar căsca gura şi o închidea, fără să scoată niciun sunet, dându-se înapoi spre perete. Pe măsură ce Evdokia se apropia încet de el, holba ochii. Acum, faţa ei palidă, ochii ei necruţători, cenuşii, cu o nuanţă albăstrie, erau aproape de tot. Nu putea să se mai întoarcă, ori măcar să se ferească de ea.

Evdokia îl scuipă în obraz. Abia atunci izbuti să ridice mâinile, să şi-l şteargă cu căciula.

— Ei bine, ascultă... ascultă, ajunse glasul Veselovei la auzul lui. Nu-şi putea da seama, însă, dacă îi vorbea lui, ori lui Piotr. Ascultă! Fiicei mele nu i-am spus aşa ceva, dar ţie am să ţi-o spun.

„Îi vorbeşte lui Piotr, lui Piotr, gândi Grigori. Dar ce-i cu oamenii de afară la care se repede dulăul? Poate că muierea asta n-ar avea atâta îndrăzneală, faţă cu ei...”

— Nu-mi dădea pace, se târa în genunchi înaintea mea... Mai ales, după ce el şi cu tat-su, cine ştie prin ce minune, au făcut avere, răsuna în odaie vocea tristă, domoală, a Veselovei, care se aşezase pe scaun. Până la urmă, a sărit cu cuţitul la Andrei, tatăl Polenkăi. Mă crezi, Petenka?

Uşa se deschise. Intră fierarul Stepan Alabughin, ales cu un an mai înainte preşedinte al comisiei de revizie a colhozului.

— Noroc, stăpâne, rosti el.

De fiecare dată când se întâlnea cu Grigori, fostul argat al Borodinilor numai astfel îi spunea: „stăpâne”. Grigori scrâşnea, zicându-şi în gând: „Bine... bine”, cu toate că nu ştia nici el ce voia să spună prin acest „bine”.

La auzul vocii lui Alabughin, Grigori se dezmetici Se întoarse spre el. Chinul lui nu se isprăvise. Alabughin nu era Veselova, asupra căreia el nu îndrăznea să ridice mâna, temându-se toată viaţa de ochii ei. Smulse gârbaciul din cui şi sări la el. În prima clipă, fierarul se zăpăci.

— Ţi-arăt eu ţie „stăpân”!

Stepan se feri de lovitură şi-l apucă pe Grigori de mâna care strângea codirişca de mălin a gârbaciului.

— Eşti un nătărău... Hai, dă gârbaciul încoace...

— Nu mai spune! hârâi Grigori. Încearcă să mi-l iei... Încearcă...

Totuşi Stepan descleştă cu uşurinţă degetele lui Grigori de pe codirişca gârbaciului (poate că ele nu mai aveau puterea de altădată, ori Alabughin se dovedea mai tare), o rupse, o aruncă în foc, apoi spuse din nou:

— Eşti un nătărău... Hai să vedem ce doseşti în hambar, în beci. Te aşteaptă afară Rakitin, Tumanov şi miliţianul. Şi, spunând aceste cuvinte, fierarul ieşi pe uşă.

Grigori nu înţelese numaidecât despre ce era vorba. Îşi privi mirat mâna din care Alabughin îi smulsese gârbaciul şi ridică ochii, întrebător, spre Evdokia, care şedea liniştită pe scaun. Deodată însă o văzu pe Anisia intrând, albă ca varul, şi încet-încet se îngălbeni şi el.

— Aha, asta era! făcu el răguşit, rânjind mânios. Şi rosti din nou: Aha!

În sfârşit, Veselova se ridică. Fără voie, Grigori strigă:

— Crezi că o să îngenunchez din nou înaintea ta? Aşteaptă! Aşteaptă mult şi bine! Totuşi ar fi vrut să îngenunche, s-o roage să-l apere, ea pe care o ura atât de mult de când n-o mai iubea. Strigă din nou: Aşteaptă!

Acum striga ca să-şi facă curaj, să nu cadă într-adevăr în genunchi.

— Nu lăsa oamenii în curte, spuse Evdokia.

Grigori se întoarse, supus, şi ieşi pe uşă. Anisia, care stătuse până atunci lângă masă, mută, se prăbuşi pe podea, ţipând:

— S-a isprăvit cu noi! S-a isprăvit cu noi!

Evdokia o ridică cu grijă, aşezând-o pe un scaun:

— Anisia, poate dimpotrivă, poate c-o să începeţi o nouă viaţă… şi tu, şi fiul tău…

Anisia plângea în hohote.

— În privinţa fermei, gândeşte-te. Mai trec eu pe la tine, o să stăm de vorbă despre toate. O mângâie cu duioşie pe creştet, ca pe o fetiţă: E-eh, Aniska, Aniska, viaţa ta n-a luat-o pe un drum fericit! Nu-i nimic, poate că, măcar la bătrâneţe, o să intri şi tu în rândul oamenilor!

*

— Deschide hambarul, porunci Rakitin cu glas surd, când Borodin ieşi în tindă. Nici nu-l privea în faţă – îi era scârbă.

— O percheziţie? Dar cine… v-a dat voie? O să răspundeţi…

— O să răspundem…

— Dă-ne cheile, cetăţene. Altfel forţăm uşile, rosti miliţianul cu asprime.

Acest „cetăţene” oficial sună aşa fel în urechile lui Grigori de parcă i-ar fi turnat cineva în cap o găleată cu apă rece. Fără să vrea, vârî mâna în buzunar. Deodată

însă se răzgândi. Spuse mustăcind:

— Spargeţi-le… dacă aveţi dreptul…

Tumanov ridică drugul mic de fier cu care Borodinii zăvorau uşile peste noapte.

— Ciudat lucru: a pus lacăt la hambar. Aşa ceva văd pentru întâia oară în viaţă…

Borodin aruncă cheile cât colo:

— Măcar lacătele să nu le spargeţi. Sunt lacăte de pe vremuri, nu se mai găseşte astăzi aşa ceva.

Din prima despărţitură răzbi un iz de mucegai.

— Aici, totul a mucezit, a putrezit, spuse Stepan, luând un pumn de grâu stricat.

— Ce dacă a putrezit? E al meu, nu-i al vostru.

Despărţiturile a doua şi a treia erau pline aproape până sus cu grâu de soi.

— De unde ai grâul? întrebă Alabughin cu asprime. Nu s-au împărţit încă grânele pentru zile-muncă.

— E de anul trecut…

— Minţi! Ce, crezi că noi nu ştim să deosebim grâul de anul trecut de cel nou?

— Când l-am cumpărat, mi s-a spus că e de anul trecut, stărui Grigori, zgribulindu-se, dându-şi seama şi el ce mârşave minciuni spunea.

— De la cine l-ai cumpărat?

— De la… Şi mustăci, amuţind.

— E limpede. Scrie procesul-verbal, îi spuse Rakitin miliţianului.

— N-ar fi mai bine să căutăm mai întâi peste tot? În beci, bunăoară. Şi de acolo duhneşte ceva.

— Da. Hai şi în beci.

Cineva îl împinse din spate pe Borodin. El o luă înainte, ca un lunatic. Îndată ce coborî scara cerdacului, vântul îi izbi din dreapta: el nu se ţinu pe picioare; clătinându-se spre magazie, căzu în genunchi.

Dincolo de uşa magaziei, câinele închis de Anisia lătra deznădăjduit. Simţindu-l însă pe Grigori, începu să scheaune nerăbdător, bucuros. „Ce ar fi să deschid uşa, să-l asmut?” îl săgetă un gând pe Grigori. Vedea ca în vis câinele dând peste o făptură omenească, în zăpada îngheţată, în vreme ce cojile de pâine săreau în toate părţile…

— Spargem lacătul de la beci, ori ne dai cheile? întrebă cineva.

Vedenia pieri. Grigori şopti pripit:

— Le dau, le dau…

Beciul nu era adânc, dar încăpător. Totuşi în el nu se aflau decât butoaie cu varză acră, cu castraveţi, cu pătlăgele murate şi oale cu lapte. Dădură să iasă, când deodată fură izbiţi de un miros greu de putreziciune.

— Da’ de unde vine duhoarea asta? întrebă Tumanov.

În clipa aceea, Alabughin, din nebăgare de seamă, dădu jos pietroiul pus pe capacul unei putini cu carne sărată. Pietroiul se rostogoli zgomotos peste paiele aşternute pe jos.

— Ia te uită! Pare c-a sunat a gol…

Tihon dădu paiele la o parte cu piciorul. Sub paie erau duşumele de scânduri. Împrăştiind paiele peste tot, Rakitin descoperi într-un ungher un chepeng cu belciug.

— Aha! Un ascunziş. Şi aci a pus lacăt.

De astă dată, Grigori nu dădu cheia, parcă nu l-ar fi auzit pe Rakitin care i-o cerea. Alabughin alergă în tindă şi aduse drugul de fier. Îndată ce Tihon ridică puţin chepengul de scânduri groase, ferecat, de jos răzbi o duhoare atât de cumplită, încât toţi ieşiră în fugă din beci. În uşa beciului, se uitară unul la altul, fără să-şi dea seama ce putea fi. În cele din urmă,

Tihon strigă:

— Dar Grigori? Să ştiţi că piere acolo, înăbuşit! Şi el coborî din nou în beci. Ceilalţi îl urmară. Găsiră chepengul lăsat la loc. Grigori nu era însă în beci.

— Să ridicăm chepengul, spuse Rakitin încruntat. Ne-ar trebui un felinar.

— Iacătă un felinar.

Stepan luă dintr-un cui felinarul, de felul acelora cărora li se spunea „liliac”, şi-l aprinse. Rakitin ridică felinarul şi coborî cel dintâi pe scara repede, năpădită de mucegai.

Pe fundul beciului se afla o groapă mare, ai cărei pereţi erau căptuşiţi cu scânduri putrezite. Aproape peste tot se întinsese o băltoacă, plină de viermi, duhnind de te trăsnea. În băltoacă zăceau nişte căzi de stejar uriaşe, pline cu porci şi berbeci putreziţi. Rakitin văzu într-un ungher o vânturătoare din alte vremuri şi un plug tot atât de vechi ca şi ea. Lângă vânturătoare era o stivă scundă de saci plini.

— Nu înţeleg nimic! spuse Alabughin, de pe treapta de jos a scării, necutezând să păşească prin băltoaca în care colcăiau viermii.

Rakitin stătea lângă el.

— Mie mi se pare însă că înţeleg, răspunse el. Uitaţi-vă: vedeţi colo vânturătoarea şi plugul acela? Îmi aduc aminte... Stai, stai o clipă... Da, da, vânturătoarea asta a adus-o de la oraş tatăl lui Grigori, bătrânul Piotr. Şi plugul la fel. Pe urmă, când a intrat în colhoz, Grigori a predat inventarul lui. Iacătă însă că n-a predat totul, a mai dosit câte ceva.

— Dar porcăria asta ce-o fi? întrebă Alabughin, arătând cloaca de la picioarele lui.

— Aci putrezeşte carnea furată. Tihon păşi prin mâzgă spre căzile de stejar, ridicând capacul uneia. Şi

asta-i plină tot cu carne sărată, veche de vreo cinci ani. A putrezit şi ea. Dar aici ce-o mai fi? Pipăi un sac doldora. Ia să scoatem sus un sac, să vedem ce-i în el. Nici nu poţi să răsufli în duhoarea asta!

Tumanov dădu să salte un sac pe umeri. În clipa aceea, se auzi de sus, de pe stivă:

— Nu pune mâna! Nu-i al tău! Nu-i al vostru!

Rakitin, de pe scară, ridică felinarul. Grigori zăcea cu faţa în jos pe stiva de saci, părând şi el un sac plin, doldora.

— A, iată unde erai! Hai, dă-te jos de acolo!

— Nu puneţi voi mâna pe mine... Mai bine mor înăbuşit aici, hârâi Borodin.

Câteva clipe după aceea Tumanov şi Alabughin îl duseră pe Grigori în bucătărie, aproape purtându-l pe sus. După ce fu scos din beci, nu se mai împotrivi. Doar sughiţa înfundat, întinzându-şi pe obraz lacrimile, ori, poate, murdăria.

Îl aşezară pe un scaun. El se prăvăli însă într-un ungher pe brânci, acoperindu-şi capul cu mâinile.

Anisia privea totul fără să scoată o vorbă. Piotr îşi rotea privirile nedumerit de la taică-său, la Rakitin, la maică-sa şi la Evdokia. Dar nu întreba nimic. Anisia se închina mereu. Doar atunci când Tumanov aduse din beci sacul şi se apucă să-l dezlege la gură, ea spuse cu glas sugrumat:

— Numai în faţa lui... Petenka... nu. Pleacă, pleacă, dragul mamei.

— Nu-i nimic, las’ să vadă şi el, spuse Rakitin cu asprime.

Tumanov goli sacul. Cutii, nasturi de aramă cocliţi, înverziţi, ace roase de rugină, pachete cu panglici, dantele, şireturi colorate, putrezite, toate se împrăştiară pe jos.

Era marfa pe care o cumpărase tatăl lui Grigori de la oraş, înainte de revoluţie şi cu care avea de gând să facă negoţ în prăvălia lui.

— De ce aţi lăsat carnea să putrezească în beci? o întrebă Rakitin pe Anisia.

Ea nu răspunse. Doar clătină amărâtă din cap.

— Se pare că n-o s-o scoatem la capăt singuri, spuse preşedintele şi, întorcându-se spre miliţian, urmă: Va trebui să rămâi aici, până vine cineva de la procuratură. Pavel, aleargă la birou şi dă un telefon la raion. Eu o să mă duc cu Stepan şi cu Evdokia la Butîlkin şi la Tuşkov…

6

Spre sfârşitul lui octombrie, vânturile de la miazănoapte începură să slăbească. Picături zgârcite de ploaie stropiră pământul măturat de vânt. O făceau

parcă în silă, ori din greşeală, iar norii, boţiţi, plini de umezeală, pluteau pe sus, îndepărtându-se. Tihon Rakitin, care tocmai se întorsese de la procuratura raionului, unde fusese citat în cazul Borodin, ședea la birou lângă fereastră, petrecându-i cu o privire mohorâtă, aprinsă de ură.

— Să ştii că dracul s-a cuibărit în cer! Te pomeneşti că l-a evacuat pe Dumnezeu din spaţiul lui locativ şi acum îşi face de cap!

Nevasta lui Fedot Artiuhin, îngrijitoare la sediul conducerii colhozului, îşi strânse cu obidă buzele zbârcite, ofilite de ani, rostind cu glas tânguitor:

— O, Doamne, ce milostiv, ce îndurător eşti! Cum laşi asemenea hulitori să mai sălăşluiască pe pământ…

— Bine, dar ia judecă şi tu o dată, izbucni pe neaşteptate Rakitin, apărându-şi cu aprindere punctul de vedere. Când n-aveai nevoie de ploaie, turna de parcă se spărseseră zăgazurile cerului. Era cât p-aci să ne putrezească grânele. Iar acu’, când ar fi vremea să plouă înainte de a da zăpada, ca să crească la anu’ bucatele, ea, uite, ne-a momit şi dusu-s-a…

Tumanov intră pe uşă, dădu ziua bună şi se aşeză la masă.

— Dumnezeu are sumedenie de griji, iar pământu-i mare, nu-l slăbea Artiuhina pe Rakitin. Apoi îi făgădui: Dar să ştii că mâna lui o să ajungă şi la tine. O-of, şi încă cum! Ca şi la Grişka Borodin…

— Zău? O să ajungă oare? o întrebă Tihon. Dar eu nu fur grâu.

— Da ce, Grigori a furat? Nu l-a văzut nimeni. Iar pe Dumnezeu îl hulea la tot pasul. D-aia i-au şi călcat casa anchitatorii ceia…

Rakitin râse mult şi cu poftă, cu gândul la opiniile Artiuhinei. Ea zvârli cu ciudă într-un colţ cârpa cu care

ştergea praful de pe geamuri şi ieşi din birou.

— Ei, ia spune, cum stau lucrurile pe acolo, cu Borodin? îl întrebă Tumanov, după ce Artiuhina îi lăsă singuri.

Tihon se opri din râs.

— „Anchitatorii” (el dădu din cap spre Artiuhina, care trecea pe afară, prin dreptul ferestrei, şi buzele lui mari zvâcniră din nou într-un zâmbet) n-au putut să-l strângă prea mult cu uşa. Nu sunt, spun ei, dovezi directe că a furat grâne şi carne. Borodin susţine morţiş că le-a cumpărat, şi basta! „De la cine?” Tace. „De ce ai trecut în caiet patru saci în plus pe seama Veselovelor?” Tace.

— Bine, dar fiul şi nevastă-sa? Pare-mi-se că au fost cercetaţi şi ei?

— Nevastă-sa? La început, de frică, a ţinut-o una şi bună: nu ştiu, n-am văzut, nici p-acolo n-am trecut... Iar Piotr a îndrugat tot felul de bazaconii: cică în vis, ori naiba să-l ştie cum, i s-ar fi năzărit într-o noapte că Tuşkov le-a adus grâu cu maşina. Şi că, pe deasupra, l-ar fi auzit pe Musa Amonjolov învinuindu-l pe taică-său de nişte hoţii. „Nu pot însă, zice, să spun nimic precis.”

Povestind toate acestea, Tihon se apropie de masă şi începu să frunzărească nişte hârtii.

— Pe urmă, prietenii lui s-au încurcat şi l-au dat de gol, urmă Rakitin, trăgând dintr-o ţigară uriaşă, răsucită. Amonjolov a dat în vileag totul. „Anchitatorii” s-au dus din nou la Anisia: „Bine, drăguţă, de ce ascunzi adevărul? Nu-i frumos”. Cât au durat cercetările, Anisia o ţinuse morţiş pe-a ei. De data aceasta însă a izbucnit în plâns: „Ştiu şi eu, zice, că nu-i frumos. Călăul nu ne-a lăsat toată viaţa pe mine şi pe feciorul meu să vedem lumina soarelui. Dar mi-e milă de el, că tot mi-e bărbat. Pe fiu-meu, zice, îl feream

cum puteam, iar eu nu o dată i-am spus lui Grigori: «Dacă au să aducă vreodată grâul colhozului, ori carnea faţă cu Piotr vă spun la miliţie». Aşa că veneau când Piotr nu era acasă. Totuşi, o dată, sau de două ori, au venit când dormea acasă.” Anchetatorul a întrebat-o:

„Şi unde ducea soţul dumitale ceea ce fura?” „Nicăieri, zice, grâul putrezea în hambar, iar carnea, hoituri întregi, în beci. După ce putrezeau toate, le acoperea tot cu grâu. Şi acu’ avea de gând să verse grâu în beci, dar n-a mai apucat s-o facă.”

Rakitin tăcu.

— Dar pe tine de ce te-au chemat? întrebă Tumanov.

— De ce? Când mi-aduc aminte mă trec fiori. Nu demult, ţi-am spus că Borodin a scăpat lângă vagonul tractoriştilor nişte vorbe în privinţa unei puşti. Am scris despre asta la procuratura raionului. M-au chemat şi m-au întrebat despre Mlaştina Putredă, despre cărarea care trece prin Văgăuna Lupului, şi dacă merg des pe acolo. Stau şi mă gândesc: pentru ce? În ce scop? Iar anchetatorul: „Ia adu-ţi aminte: nu te-ai întors într-o zi, acu’ câţiva ani, de la tabăra de vară împreună cu Borodin?” „Da, m-am întors. Numai că nu eram numai noi doi, ci a mai fost împreună cu noi şi Timofeeva, mulgătoarea”. „Aşa, aşa... Şi ce s-a întâmplat?” Îi povestesc: Borodin voia să se ducă să vadă secara; eu, pe la mijlocul drumului, m-am dat jos din brişcă şi am luat-o spre sat, de-a dreptul prin Văgăuna Lupului. La vreo cinci minute după asta, Borodin mă ajunge din urmă şi zice: „M-am răzgândit, nu mă mai duc la secară.” M-am întors, m-am urcat în brişcă şi am sosit tustrei în sat. „N-ai observat în ce stare se afla Borodin atunci când te-a ajuns din urmă şi te-a chemat îndărăt?” „Ba da, răspund eu. Era tulburat, îl frământă

ceva. Dar, la urma urmei, despre ce e vorba?” Zice: „Ai avut noroc că nu i-au rezistat nervii… Pe cărarea pe care voiai să te duci în sat, aşezase o armă care se descărca îndată ce era atinsă sfoara, ca la vânătoarea de urşi…” Am aflat mai pe urmă, continuă Rakitin după câteva clipe de tăcere, cum a dat în vileag la cercetări… tărăşenia asta. Să vezi: Butîlkin, strâns cu uşa, a mărturisit: „Da, luam de la magazie tot ce vream, iar Borodin se făcea că nu vede. De ce? Aştepta să mă încurc rău pentru ca atunci să mă aibă la mână şi să-mi ceară ce vrea. Odată mi-a spus: «Rakitin trebuie înlăturat din cale, ca să nu ne stingherească. Ce, o să aşteptăm, zice, până crapă singur?» Cu alte cuvinte, m-a îndemnat să fac moarte de om”… Anchetatorul s-a oprit la declaraţia asta. Tocmai atunci i-a sosit şi scrisoarea mea. Borodin, fireşte – nu, şi nu! Până la urmă, însă, a mărturisit: „Da, l-am îndemnat. Şi când am văzut că nu izbuteşte, m-am hotărât s-o fac singur.” Şi a povestit totul, de-a fir-a-păr. D-aia m-au chemat şi pe mine, ca să vadă dacă a fost într-adevăr aşa…

— Ia te uită! strigă Tumanov. Ţi se face părul măciucă, nu alta!

Rakitin se ridică de la masă, păşi încoace şi încolo prin încăpere, se aşează pe prichiciul ferestrei şi privi mohorât norii grei, doldora de apă, care pluteau pe cer făcându-se nevăzuţi undeva, dincolo de lac.

— Pe scurt, o să fie adus aci zilele astea şi judecat faţă de toată lumea.

*

Ploaia atât de mult aşteptată de colhoznici schimbă în câteva zile uliţele satului într-o mocirlă. Picioarele se cufundau în ea aproape până la genunchi. Curând, toată lumea, chiar şi Rakitin, se săturără de ploaie.

Totuşi, ploaia cădea, cădea fără contenire, ţârâindu-se, nepăsătoare faţă de orice pe lume. Şi se părea că se va cerne fără de sfârşit, că nicio putere din lume nu era în stare s-o oprească, că va mai cădea o lună, două, ba chiar un an încheiat.

Poate că aşa s-ar fi întâmplat dacă într-o bună zi, în preajma zorilor, nu s-ar fi preschimbat pe neaşteptate într-o ninsoare deasă, învolburată.

*

Piotr şi maică-sa sosiră de la raion spre seară, uzi leoarcă, tăcuţi.

Dimineaţa Piotr se uită pe geam. Uliţa, în ajun înecată în mocirla frământată de sute de picioare, era acum înveşmântată într-o pătură albă, pufoasă. Albul acela nu era neîntinat – pete gălbui de apă se străvedeau dedesubt. De sus cădeau însă necontenit fulgi albi, mari, iar petele gălbui piereau, se înălbeau văzând cu ochii. Pătura albă se netezea, parcă ar fi fost întinsă de cineva din toate părţile.

Piotr fu cuprins de un simţământ ciudat. „A nins, a nins”, îşi zicea el mereu, străduindu-se să-şi amintească neapărat ceva de seamă. I se părea că stă de mult, de mult la geam, că va sta o veşnicie acolo. Era un simţământ trist, parcă zăpada ar fi acoperit, împreună cu noroiul, şi ceva drag, scump, fără de care viaţa de acum înainte era grea şi searbădă.

În urechi îi suna, plin de căldură ca glasul mamei, glasul Evdokiei Veselova: „Numai vremea n-o poţi întoarce”.

„Adevărat, vremea n-o poţi întoarce, gândea Piotr. Dar iubirea Polenkăi care se dusese împreună cu ea era oare cu putinţă s-o mai întorci? Şi, dacă era cu putinţă, cum s-o faci?”

Deocamdată, Piotr nu afla răspunsul la aceste

întrebări chinuitoare.

În capătul uliţei dalbe, pustii, se ivi o făptură omenească. Afundându-se în noroiul îngropat în zăpadă, făptura aceea lăsa în urmă pete negre, mari. Când ajunse mai aproape, Piotr o recunoscu pe Artiuhina, îngrijitoarea de la sediul conducerii colhozului. „Încotro s-o duce?” se întrebă el, fără să vrea.

Totuşi uită numaidecât de ea, deşi se apropia tot mai mult. N-o mai vedea pe ea, ci urmele negre pe care le lăsa în zăpadă. Ele abureau ca nişte răni scrijelite pe trupul alb al unei vietăţi necunoscute, ce se întinsese de-a lungul caselor.

Pe neaşteptate, uliţa îmbătrâni, îşi pierdu farmecul.

În vremea asta, Artiuhina ajunse în dreptul casei Borodinilor, zăbovi puţin în poartă, şi în cele din urmă o împinse. Când intră în casă, Piotr se uita încă pe geam.

— Aveţi o cetaţie, vesti ea cu asprime din prag. Tăcu puţin, apoi adăugă: La judecată.

— Pune-o pe masă, răspunse Piotr, fără să se întoarcă.

Artiuhina frunzări îndelung hârtiuţele foşnitoare, apoi se apropie de Piotr şi oftă:

— Ia vezi, Petenka, care-i pentru tine şi pentru maică-ta. Ptiu, că multe-s! Of-of, ia uite ce trebuie să fac la bătrâneţe…

După ce înmână citaţiile, bătrâna porni agale îndărăt, lăsând din nou în zăpadă urme care abureau. Piotr stătea tot la fereastră privind gropiţele negre ce se umpleau, înălbindu-se treptat. Curând fură astupate de fulgii mari, grei. Acum, uliţa era din nou netedă şi curată, ca o foaie de hârtie.

„Ei, a venit şi iarna”, gândi Piotr din nou, căutând să uite de citaţia de pe masă. Ar fi vrut să iasă în fugă din

casă, s-o ia la goană pe uliţă, să nu se mai oprească. Să alerge poate spre căsuţa a cărei fereastră luminase singuratică nu demult, într-o noapte de toamnă.

7

Grigori Borodin a fost judecat la clubul colhozului. Pe scena de pe care Piotr cântase de atâtea ori din armonică, fuseseră aşezate câteva mese acoperite cu pânză roşie. Pânza era pătată de cerneală la un capăt. Pata se desluşea bine pe fondul viu colorat, şi celor din fundul sălii li se părea că faţa de masă era ruptă. În sală nu domnea o atmosferă deosebită, socotea Piotr; părea că oamenii veniseră la club cu prilejul uneia din obişnuitele lor adunări. Chiar şi faţa de masă cu pata de cerneală fusese luată, ca de obicei, de pe masa socotitorului din biroul colhozului.

— ...Declar şedinţa deschisă. Martorii... (judecătorul, un om între două vârste, cu părul înspicat de cărunţeală, înşiră mai multe nume, printre care al lui Piotr şi al maică-si) sunt rugaţi să părăsească sala.

Ridicând încet capul, Piotr îl zări abia acum pe taică-său şi rămase uluit: omul acela nu era tatăl lui. Obrajii de mult neraşi i se înnegriseră, spatele i se gheboşase, slăbise rău. Cu capul tras între umeri, jalnic, şedea ghemuit pe bancă, ceva mai departe de Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov. Ochii îi erau ascunşi sub pleoapele roşiatice, uşor umflate. Mustăţile zburlite, încâlcite, păreau şi ele umflate. Sub ele i se vedeau buzele albicioase, secate de sânge.

— Să ieşim, mamă, îi spuse Piotr maică-si, cu glas scăzut, aplecându-se spre ea. Anisia şedea însă nemişcată. Atunci Piotr o ajută să se ridice şi ieşiră

amândoi pe uşă.

Din tot ceea ce urmă nu-şi mai amintea decât faţa maică-si, scăldată în lacrimi, şi scârţâitul surd al uşii ce se deschidea şi se închidea necontenit, lăsând să intre în sala de judecată martorii chemaţi. Când unul, când altul aruncau priviri în odăiţa în care aşteptau ei, dar Piotr nu-i lua în seamă, iar când îşi ridica privirile nu vedea cine erau.

— Martora Borodina! strigă uşierul.

Piotr se duse cu maică-sa până la uşă, ferind-o de priviri. Anisia îi ajungea până la umăr. La uşă, ea îşi lăsă capul pe pieptul lui. La această atingere el tresări şi o strânse cu căldură la piept. O mângâie pe creştetul fierbinte şi-i spuse:

— Nu plânge, mamă… Linişteşte-te. Spune tot ce ştii. Spune tot adevărul, ca şi la raion. Atunci o să te simţi mai uşurată… O să ne simţim mai uşuraţi.

Deschise el însuşi uşa şi o închise cu băgare de seamă în urma ei. Apoi se aşează la loc pe scaun, privind spre pătratul tulbure al ferestrei. Dincolo de ea, se legăna ceva negru – pesemne ramurile unui copac, mişcate de o adiere uşoară. Nu-şi dădea seama de cât timp privea astfel.

În cele din urmă, uşa scârţâi, şi-şi auzi numele. Trecu pragul. Capetele tuturor celor din sală se întoarseră spre el. În aceeaşi clipă însă tresăriră, se legănară, şi totul se conitopi într-o pată întunecată.

— Martor Borodin, ce ai de spus în cauza de faţă?

Aceste cuvinte îi erau adresate lui. Piotr răspunse încet, fără a sta pe gânduri:

— Tot ceea ce a declarat şi mama.

Un vuiet surd străbătu sala. Un clopoţel sună undeva.

— Prin urmare, dumneata confirmi că inculpatul

Borodin, tatăl dumitale, a jefuit avutul obştesc?

— Nu ştiu. N-am văzut nimic.

— În cazul acesta, cum poţi confirma anticipat depoziţiile martorei Borodin? întrebă aceeaşi voce.

— Dacă a spus aşa, înseamnă că aşa s-a întâmplat!

— Ai văzut vreodată la tatăl dumitale vreo armă, vreo puşcă retezată?

— Nu, n-am văzut.

Urmară şi alte întrebări, puse de judecător. Piotr răspundea fără a pricepe rostul lor: doar fusese întrebat la fel şi la raion, în cursul anchetei. Chiar şi aşa, totul era limpede.

— Nu mai sunt întrebări. Poţi rămâne în sală, auzi el în cele din urmă. Oftă uşurat şi se aşeză în rândul din fund, lângă maică-sa, fără să observe că alături de el şedea şi Rakitin, preşedintele colhozului.

— Inculpat Borodin, de unde ţi-ai procurat arma? întrebă judecătorul.

Grigori sări în picioare, dar capul nu-l ridică. Îi atârna pe piept, parcă ar fi avut gâtul frânt.

— Doar am spus la anchetă: am găsit-o în pădure…

— Ai găsit-o? strigă Artiuhin. Auzi vorbă! Puşca nu-i un marafet care se pierde…

— Daţi-mi voie să spun şi eu o vorbă…

Era Evdokia Veselova. Auzindu-i glasul, Grigori tresări din cap până în picioare, de parcă ar fi fost curentat. Îşi lăsă capul şi mai jos.

— Uitaţi-vă, tovarăşi, ce bănuială am eu şi ce anume trebuie lămurit, începu Evdokia, după ce judecătorul îi dădu cuvântul. A spus cineva aici că Grigori ar fi zăcut pe cuptor tot timpul cât a ţinut mişcarea lui Kolceak. Ba nu, nu tot timpul! Într-o noapte, l-am văzut eu în pădure. Veneam în sat de la detaşamentul de partizani, iar el se furişa într-acolo. Abia am apucat să

mă pitesc după o tufă. Curând după aceea, oamenii lui Kolceak au atacat detaşamentul. Acest lucru nu era prea uşor, fiindcă duşmanii nu cunoşteau cărările din mlaştină. Înseamnă că le-a arătat cineva drumul. Cine? Întreb fără ocol: nu cumva Borodin?

Gânduri cumplite izbeau ca ciocanele în creierul lui Grigori: „Pe taică-meu... pe taică-meu l-am încuiat în odaie... l-am lăsat să moară, ca să nu mă dea de gol. Dar iată că... după atâţia ani, se descoperă totul, se descoperă..."

— Oricum ar fi, să spună în faţa judecăţii: ce făcea noaptea în pădure? Pe cine căuta? stărui Veselova.

— Inculpat Borodin, recunoşti că te-ai dus noaptea în pădure să spionezi detaşamentul de partizani? întrebă judecătorul, după ce Evdokia sfârşi ceea ce avea de spus.

O tăcere adâncă se aşternu în sală. Piotr văzu cum spinarea tatălui său se încovoia sub apăsarea acestei tăceri, parc-ar fi copleşit-o deodată o povară nevăzută. Anisia, buimăcită, dădu roată cu privirile de jur împrejur, învârtind între degete o sforicică înnodată. N-avea lacrimi în ochi. Judecătorul se sprijini cu mâinile în masă:

— Inculpat Borodin, ai auzit întrebarea? Ridică-te.

Grigori se ridică încet, anevoie.

— Recunoşti că ai spionat partizanii?

Grigori îşi mişcă uşor buzele:

— Da...

Liniştea din sală deveni şi mai adâncă, deşi s-ar fi părut că acest lucru era cu neputinţă.

Grigori stătea gheboşat, cu capul lăsat aproape mai jos de umeri. Buzele lui albe tremurau vădit. Mâinile sale vânjoase, atât de puternice, despre care spunea el însuşi: „Dacă am strâns un lucru în ele, apoi să ştii că

nu-mi mai scapă, că nimeni nu poate să mi-l mai smulgă”, mâinile acestea tremurau acum şi ele.

— Relatează totul amănunţit, dispuse judecătorul. Acest lucru este în interesul dumitale.

— Ştiţi de ce îi iscodeam? întrebă Grigori, cu voce frântă. Toţi cei de-aici au spus adevărul. Şi Artiuhin, şi Veselova. I-am iscodit pe partizani, i-am dat pe mâna oamenilor lui Kolceak. Am pus foc casei lui Andrei Veselov, împreună cu Terenti Zerkalov. El mi-a dat puşca retezată. În aceeaşi noapte când am pus foc casei lui Veselov, l-am sugrumat pe Terenti, i-am strivit gîtul cu uşa. Ceva mai înainte, îl sugrumasem pe Lopatin. Asta e... Şi de ce îi iscodeam pe partizani? De ce am pus foc casei lui Veselov? Dacă n-aş fi făcut-o, m-ar fi răpus Zerkalov. Pentru ce i-am sugrumat pe Zerkalov şi pe Lopatin? Pentru că, atunci când ar fi fost prinşi, s-ar fi isprăvit şi cu mine. Dar eu voiam să trăiesc... Să trăiesc!

Grigori vorbea mereu, sfiindu-se să ridice ochii, încheindu-se cu grijă la haină, de parcă aceasta l-ar fi putut apăra de sutele de ochi arzători ai colhoznicilor. Şi tot timpul se gândea la vorbele Anisiei: „Ţi-a sunat ceasul pedepsei...”

— Altceva mai ai de spus, inculpat?

— Asta-i, asta-i... Voiam să trăiesc, spuse Grigori din nou, înghiţindu-şi cuvintele. Să trăiesc, să trăiesc... Dar nu mă lăsau... Toată viaţa m-au împiedicat...

Şi deodată, prăbuşindu-se pe bancă, zguduit de spasme, izbucni înitr-un urlet înfiorător:

— Doar tatăl meu... a omorât un om... un ţigan, ca să poată trăi. Dar nu l-au lăsat, nu l-au lăsat... Ne-au luat pământul, ne-au luat casa... Ne-au ars prăvălia, ne-au luat caii... M-au silit să iau de nevastă o cerşetoare... Totul, totul s-a spulberat, s-a dus de râpă! Şi pe fiul

meu mi l-au răpit! Nu puteţi înţelege lucrurile astea! Nu, nu puteţi înţelege!

Colhoznicii priveau zguduiţi. Îl priveau zguduiţi pe Grigori, care se zvârcolea pe bancă, plângând în hohote. Anisia se agăţă de Piotr, căznindu-se să se ridice în picioare. Iar el, palid, slăbit, cu ochii duşi în fundul capului, ca şi ai tatălui său, murmură:

— Şezi, mamă… Până la sfârşit… Până la sfârşit!

Abia atunci îl văzu pe Rakitin lângă el. Acesta îi strânse încetişor braţul, ceva mai sus de cot, şi dădu din cap a încuviinţare.

Anisia îşi lăsă mâinile pe genunchi, vlăguită.

În sală stăruia aceeaşi linişte adâncă. La un moment dat, se ridică Stepan Alabughin, fostul argat al Borodinilor:

— Am o propunere de făcut…

Toate normele de procedură fuseseră de mult lăsate deoparte. Aceasta poate fiindcă nici faptele săvârşite de inculpat nu erau dintre cele mai obişnuite. De aceea judecătorul nu-l opri pe Alabughin, când îşi exprimă dorinţa de a face o propunere.

— Tribunalul să-l judece pe Borodin pentru furtul de grâne colhoznice, şi pentru celelalte, rosti Stepan cu jumătate de glas. Iar noi rostim de pe acum hotărârea noastră: să nu ne mai murdăreşti satul. Să-ţi ispăşeşti pedeapsa, atâta cât o să ţi se dea, şi să nu mai vii în Lokti, că nu te mai primim. Du-te unde vrei. Da, sau nu?

În liniştea adâncă din sală, vocea scăzută a lui Alabughin răsuna răspicat, aspru.

— Da! Da! Da! răspunse toată lumea, într-un glas, şi tăcu îndată.

Tihon Rakitin, care tot timpul dezbaterilor şezuse nemişcat în rândul din fund, se ridică pe neaşteptate şi

trecu în faţă:

— Întrucât acest proces s-a transformat oarecum într-o judecată obştească, iată ce vreau să vă spun. Borodin a strigat: „Nu înţelegeţi!” Ba nu: noi înţelegem ce anume s-a petrecut cu el. Setea de îmbogăţire i-a supt tot sângele din el, i-a măcinat creierii. Mai întâi, l-a făcut din om, fiară; apoi, l-a încleştat până într-atâta, încât l-a vlăguit de tot, l-a secătuit. Tot astfel încleştează torţelul o mlădiţă, îi suge vlaga, o sugrumă. Mlădiţa se ofileşte, păleşte, se vestejeşte… şi adeseori, piere.

Rakitin vorbea mereu, dar Piotr nu-i mai auzea glasul. Îl privea pe taică-său, care se ridica încet de pe bancă. Faţa lui era firavă, albă, de parcă n-ar fi văzut niciodată soarele. Paloarea i se zărea chiar şi prin peria deasă a bărbii. Numai sprâncenele şi potcoava mustăţilor i se desluşeau limpede, negre, ca trase cu creionul.

Piotr se dezmetici abia când simţi că o mână slabă se agăţă de umărul lui – era maică-sa care încerca să se ridice.

— Doamne… Doamne… Petenka, lângă cine am trăit amândoi?! Cum am putut trăi alături de el? îngăimă Anisia.

În clipa aceea Grigori, auzindu-i pesemne şoaptele, întoarse încet capul spre ei. Piotr simţi că maică-sa era scuturată de un tremur mărunt, tot mai năprasnic. Deodată ea se încordă, îl împinse la o parte, sări în picioare, se repezi înainte şi strigă:

— Grigori! Grigori! Ce fel de om eşti tu?!

Dădu să facă un pas spre acesta, dar picioarele n-o ascultară. Era gata să se prăbuşească. Piotr o cuprinse repede de mijloc şi o sprijini, ducând-o spre ieşire.

Grigori se ţinea cu mâna de spătarul băncii,

petrecându-i cu privirea. Faţa lui era cenuşie, parcă ar fi fost prăfuită după un drum lung.

8

Piotr o aduse pe maică-sa acasă, o aşează pe pat şi se lăsă pe un scaun alături de ea.

Nu scoaseră o vorbă vreun ceas. Piotr asculta urletul înfiorător, aproape omenesc, al câinelui care se zbătea în curte să scape din lanţ.

— Ce-o fi acolo? întrebă în cele din urmă maică-sa, cu glas stins, dar liniştit.

Piotr înţelese ce întreba şi răspunse:

— Nu ştiu. Pesemne că s-o fi isprăvit. Lumea iese din club.

Anisia se ridică în capul oaselor şi rămase astfel câteva clipe, apoi se duse încetişor în bucătărie. Curând după aceea, ieşi în ogradă. Uşa se trânti uşor în urma ei.

„Unde s-o fi dus?” se întrebă Piotr îngrijorat şi alergă după ea. N-o zări nicăieri în preajma casei. Privi buimac de jur împrejur şi o luă la fugă spre club.

Acolo, oamenii se înghesuiau, parcă aşteptând ceva. Ajuns în fugă la club, Piotr înţelese ce se petrecea: taică-său, Butîlkin, Tuşkov şi Amonjolov erau scoşi de miliţieni afară. Grigori păşea cu capul în pământ, descheiat la haină. De astă dată, nu-şi mai ţinea mâinile în buzunare, ca de obicei, aşa cum Piotr îl văzuse totdeauna, ci strânse la spate.

Deodată, Grigori se opri şi întoarse capul. Piotr îi

urmări fără voie privirile. Maică-sa ieşea în fugă din hudiţă, cu o bocceluţă în mână. Piotr se repezi spre ea şi-i strigă din mers:

— Mamă, să nu faci aşa ceva!

Anisia se opri resemnată, lăsându-şi mâinile în jos.

— Ce i-ai adus, mamă?

— Să aibă, la drum... Iartă-mă, Petenka... Totuşi e... bâigui Anisia.

Când Piotr ajunse în fugă lângă maică-sa, aceasta era zguduită de un plâns mut, amarnic, cu capul lipit de pieptul Veselovei. Evdokia o mângâia uşor pe umăr, spunându-i:

— Ei, gata, Anisia, ajunge. Ai plâns destul în viaţă. Apoi se întoarse spre Piotr, care ajunsese lângă ele: Acum, Petenka, să ai grijă de ea.

Grigori Borodin trecu pe lângă ei, însoţit de doi miliţieni. Se opri şi, fără să-şi ia mâinile de la spate, o privi pe Evdokia, îşi privi nevasta, fiul. Miliţienii stăteau nehotărâţi neştiind ce să facă.

Atunci Piotr luă cu băgare de seamă, dar cu hotărâre, bocceluţa cu merinde din mâinile maică-si şi o cercetă cu luare-aminte.

— Ce i-ai adus, mamă? întrebă el din nou. Nu merită aşa ceva...

Şi zvârli bocceluţa cât colo. Apoi cuprinse cu braţul umerii maică-si şi plecă spre casă, împreună cu ea, prin mulţimea care le făcea loc.

— Dă-i drumul, cetăţene, rosti unul dintre miliţieni.

Borodin porni înainte, supus, uitându-se însă tot timpul îndărăt, ca şi când ar mai fi aşteptat pe cineva. Deodată, se opri în loc, nemişcat.

Un câine lătra în depărtare abia auzit, şi Grigori îl recunoscu. Mustăţile îi zvâcniră. Pe faţa lui flutură umbra unui zâmbet.